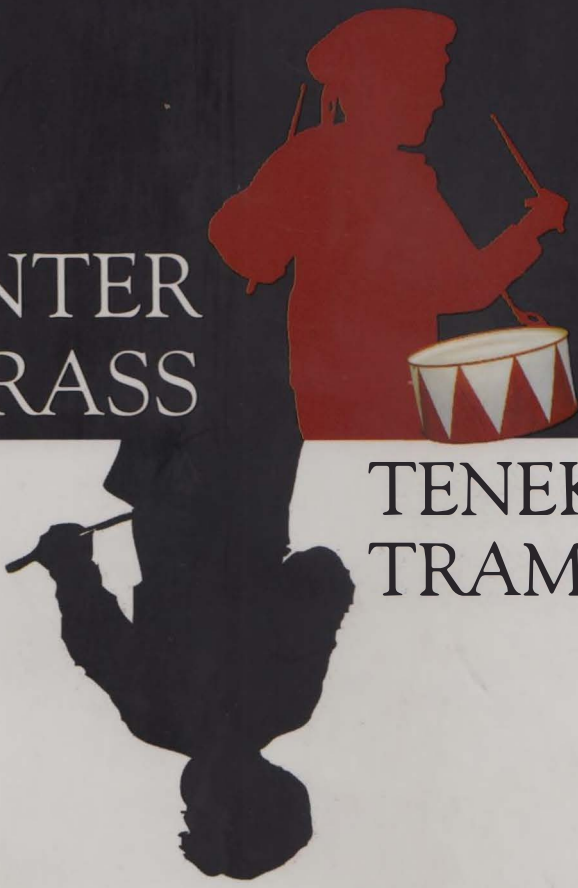
GÜNTER GRASS

TENEKE TRAMPET

AKILÇELEN kitaplar

Günter Grass

Teneke Trampet

Roman

Almancadan Çeviren:
Fikret Çalışlar

AKILÇELEN
kitaplar

AKILÇELEN KİTAPLAR
Yuva Mahallesi 3702. Sokak No: 4 Yenimahalle / Ankara
Tel: +90-312 396 01 11 (pbx) Faks: +90-312 396 01 41
www.akilcelenkitaplar.com
bilgi@akilcelenkitaplar.com
Yayıncı Sertifika No: 12382
Matbaa Sertifika No: 26649

Kitabın özgün adı ve yazarı: Die Blechtrommel, Günter Grass

© Steidl-Verlag Göttingen 1993
(İlk baskı: Eylül 1959)

© Türkçe yayım hakları Akılçelen Kitaplar'ındır. Yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir biçimde ve hiçbir yolla, bu kitabın içeriğinin bir kısmı ya da tümü yeniden üretilemez, çoğaltılamaz ya da dağıtılamaz.

ISBN: 978-605-5381-75-2

ANKARA, 2015

Çeviri : Fikret Çalışlar
Çeviri Editasyonu : Özgür Bayam
Redaksiyon : Selen Yağcı
Yayına Hazırlık : Zeynep Kopuzlu Taşdemir, A. Gazi Vural
Sayfa Düzeni :Özlem Çiçek Öksüz
Kapak Tasarımı : Lodos Grup
Baskı : Bizim Büro Matbaa Dağıtım Basım
Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Büyük Sanayi, 1.Cad., Sedef Sok.
No:6/1, İskitler/ Ankara

Bu kitapta adı geçen kişi ve olaylar hayal ürünüdür.

Hayatta olan ya da olmayan kişilerle olan her türlü benzerlikler sadece tesadüften ibarettir.

Anna Grass için...

İçindekiler

BİRİNCİ KİTAP 7
Geniş Etek 9
Salın Altında 22
Pervane ve Ampul 38
Fotoğraf Albümü 52
Cam, Bardak, Kadeh 68
Ders Programı 82
Rasputin ve Alfabe 96
Stockturm'dan Söylenen Şarkının Uzun Menzilli Etkisi 110
Konuşma Kürsüsü 126
Vitrin 146
Mucize Değil 159
Kutsal Cuma Ziyafeti 174
Ayakucuna Doğru İnce 191
Herbert Truczinski'nin Sırtı 203
Niobe 220
İnanç, Umut ve Sevgi 237

İKİNCİ KİTAP 249
Hurda 251
Polonya Postanesi 267
İskambilden Ev 284
Saspe'de Yatıyor 297
Maria 312

Gazoz Tozu 327
Özel Haberler 341
Baygınlığı Bayan Greff'e Taşımak 354
Yetmiş Beş Kilo 371
Bebra'nın Cephe Tiyatrosu 386
Beton Seyretmek ya da Gizemli, Zalim, Sıkılmış 400
Mesih'in Halefi 421
Toz Alıcılar 439
Beşikteki İsa Oyunu 453
Karınca Yolu 468
Yaşamalı mıyım, Yaşamamalı mıyım? 485
Dezenfektan 500
Yük Vagonunda Büyüme 514

ÜÇÜNCÜ KİTAP 527
Çakmaktaşları ve Mezar Taşları 529
Fortuna Nord 549
Madonna 49 564
Kirpi 582
Gardıropta 598
Klepp 611
Koko Halının Üzerinde 625
Soğan Mahzeni'nde 639
Atlantik Duvarında ya da Sığınaklar Betonlarından Kurtulamaz 660
Yüzük Parmağı 680
Son Tramvay ya da Bir Cam Kavanoza Tapınma 694
Otuz 713

BİRİNCİ KİTAP

Geniş Etek

İtiraf ediyorum: Bir akıl ve ruh hastalıkları hastanesinin sakiniyim ve bakıcımın gözetimi altındayım. Beni neredeyse hiç gözünün önünden ayırmıyor; çünkü kapıda içeriyi gözledikleri küçük bir pencere var ve bakıcımın o pencereden bana bakan gözleri, benim gibi gözleri mavi olan birinin içini okuyamayacak kadar kahverengi.

Bu durumda bakıcım düşmanım olamaz. Aramızdaki küçük gözetleme penceresine rağmen ona kanım ısındı. Odama adımını atar atmaz beni daha iyi tanısın diye başımdan geçenleri anlatıyorum sevgili gözetleyicime. Adamcağız hikâyelerimi beğenmişe benziyor; çünkü ne zaman hikâyeme uydurma bir bölüm eklesem altta kalmamak ve teşekkür etmek için bana ipleri düğümleyerek yarattığı en son eserini gösteriyor. Bir sanatçı olup olamayacağı tartışılır ama düğümlerden yarattığı heykelciklerinin sergisini yapsa basının ilgi odağı olacağı, hatta birkaç alıcıyı dahi bulacağı kesin. Hastaların odalarından ziyaret saatlerinden sonra topladığı ve daha sonra tek tek düğümlerini çözdüğü ipleri üst üste düğümleyerek hayaleti andıran heykeller yapıyor; ardından onları alçıya batırıp sertleştiriyor ve küçük tahtalara geçirilmiş şişlere takıyor.

Sürekli eserlerini renklendirme düşüncesiyle oynuyor. Bense onu bu fikrinden caydırmaya çalışarak, beyaza boyanmış metal karyolamı gösteriyor ve ondan bu benzersiz karyolayı rengârenk hayal etmesini istiyorum. Biraz düşündükten sonra dehşete kapılmış bir halde, bir bakıcıda olması gereken hassasiyetle ellerini başının üzerinde şaklatıyor, sert çizgilerle dolu yüzünde tüm dehşet ifadelerini aynı anda yansıtmaya çalışarak, renkli hayallerinden uzaklaşıyor.

Anlayacağınız, beyaza boyanmış metal karyolam onun için bir ölçü oluyor. Benim içinse anlamı çok daha büyük: Karyolam,

benim en nihayetinde eriştiğim hedefim, tesellim. Hastane yönetimi bazı değişiklikler yapmama izin verse, inancımın temsili dahi olabilirdi. Hatta korkuluklarını yükselterek, bana fazla yaklaşmamalarını sağlayabilirdim.

Haftada bir olan ziyaret saatleri, beyaz metal korkulukların arasına örülmüş sessizliği kesintiye uğratıyor. İşte o saatlerde beni kurtarmak isteyenler, beni sevmekten keyif alanlar, kendilerini benim üzerimden takdir etmek, bana saygı duymak ve tanımak isteyenler yanıma geliyor. Hepsi ne kadar da düşüncesiz ve asabi, ne kadar da arsızlar. Yanlarında getirdikleri tırnak makaslarıyla yatağımın bembeyaz korkuluklarını kazıyor, kurşun ve mavi tükenmez kalemleriyle karyolanın üzerine ince, uzun, uygunsuz çöp adam figürleri çiziyorlar. Avukatım "Selam!" haykırışıyla odayı inlettiği her gelişinde naylon şapkasını karyolamın sol ayakucundaki topuza geçiriyor. Ziyareti boyunca ki, avukatların söyleyecekleri hiç bitmez, yaptığı bu zorbalıkla tüm dengemi bozarak keyfimi kaçırıyor.

Ziyaretçilerim hediyelerini beyaz, gelincik çiçekli suluboya tablosunun altında duran muşamba kaplı masaya yığdıktan sonra, beni hastaneden kurtarma konusunda halen devam eden, ya da tasarı halindeki girişimlerini sergilemeyi başardıktan ve beni, ne kadar çok sevdiklerine ikna ettikten sonra, kendi yaşantılarından haz duyarak odayı terk ediyorlar. Ardından odayı havalandırmak ve hediye paketlerinin iplerini toplamak üzere bakıcım Bruno geliyor. Çoğu zaman odayı havalandırdıktan sonra yatağıma oturup düğümleri çözerken, ben "Sessiz Bruno" ve "Bruno Sessiz" diye bağırana kadar odaya soluksuz bir sessizlik yaymaya vakit buluyor.

Bruno Münsterberg benim için beş yüz yaprak dosya kâğıdı aldı. Sauerland'lı bekâr ve çocuksuz Bruno, mevcut kâğıdın yetmemesi ihtimaline karşı, oyuncak da satılan küçük kırtasiye dükkânına tekrar uğrayıp, eksiksiz olduğunu umduğum hafızama yetecek miktarda çizgisiz sayfa tedarik edecekti. Ziyaretçilerimden,

örneğin avukattan, ya da Klepp'ten asla bu tür bir ricada bulunamazdım. Bana yazılan özen dolu sevgi reçetesi, eminim dostlarıma, üzeri çizilmemiş kâğıt gibi tehlikeli bir şeyi yanlarında getirmeyi ve durmaksızın dilimdeki sözcükleri salgılayan zihnime kullanmak üzere sunmayı yasaklardı.

Bruno'ya, "Bruno'cuğum, bana beş yüz yaprak el değmemiş dosya kâğıdı *alabilir misin?*" diye sorduğumda, Bruno odanın beyaz tavanına bakıp, aynı yönü işaret eden parmağıyla sanki bir kıyaslama yapmamı istercesine, "Beyaz kâğıt demek istediniz herhalde Bay Oskar." diye cevap verdi.

El değmemiş tabirinden vazgeçmedim ve Bruno'dan, dükkânda da aynı ifadeyi kullanmasını rica ettim. Öğleden sonra elindeki paketle geri döndüğünde, karşımda derinden sarsılmış ve derin düşünceler içinde bir Bruno gibi görünme arzusundaydı. Bakışları sık aralıklarla, adeta tüm sözlerine ilham kaynağı olarak kullandığı tavanda geziyordu ve çok geçmeden konuştu: "Bana bula bula bu sözü mü buldunuz söyletecek. El değmemiş dosya kâğıdı! Tezgâhtar kızın yüzü pancar gibi oldu. Neyse ki sonra kâğıtları getirdi."

Kırtasiye dükkânındaki tezgâhtar kızlar hakkında uzun bir sohbete girme kaygısı ve sipariş ettiğim kâğıtlar için el değmemiş tabirini kullanmış olmaktan duyduğum pişmanlık nedeniyle sessizliğimi korudum; Bruno odayı terk edene kadar da beş yüz yapraklık dosya kâğıdı paketini açmadım.

Elimdeki esnek desteyi daha fazla tartmadan, içinden on yaprak aldım, gerisini komodine tıktım. Dolmakalem, çekmecedeki fotoğraf albümünün yanında duruyordu: İçi dolu, mürekkebi tastamam, acaba nasıl başlasam?

İnsan, bir hikâyenin ortasından başlayabilir; hem ileri, hem de geriye dönük cesur adımlar atarak kurguda kendince karışıklık yaratabilir. Kendini modern bir üslûpla tanıtabilir, tüm zamanları ve mesafeleri ortadan kaldırıp, son aşamada zaman-mekân sorununu çözdüğünü ilan edebilir ya da kahramanlarından biri ara-

cılığıyla bunu söyleyebilir. İnsan isterse daha işe koyulmadan, bugünlerde roman yazmanın imkânsız olduğunu dahi iddia edebilir; ardından da, bir bakıma tükürdüğünü yalayarak, hayatta kalan son büyük romancı olmak iddiasıyla öne çıkarak büyük gürültüler koparabilir. Ayrıca, romanın bir kahramana ihtiyacı olmadığını çünkü artık bireyciliği savunanların olmadığını, bireyselliğin geçmişte kaldığını, insanın –tek tek ve hep bir aradayken– kendi yalnızlığında yalnızlaştığını ve bireysel yalnızlık hakkının ortadan kalktığını ve tüm insanların isimsiz ve kahramansız bir "yalnız kitle" oluşturmak için bir araya toplandığını söyleyerek başlarsan iyi bir izlenim, tabiri caizse alçakgönüllü izlenimi yaratırsın diye öğüt de almıştım. Tüm bunlar eserine göre işin doğrusu da olabilir. Bizzat ben ve her şeyimle ilgilenen bakıcım Bruno adına şu tespitte bulunmak istiyorum: İkimiz de kahramanız, birbirimizden çok farklı kahramanlarız; o gözetleme penceresinin bir tarafında, bense diğer tarafındayım ama Bruno, kapıyı açtığı anda, tüm dostluklarımız ve yalnızlıklarımızla, hiç de isimsiz ve kahramansız bir kitle sayılmayız.

Kendimden çok önceki bir zaman diliminden başlıyorum; çünkü kendi varlığına bir tarih vermeden önce büyükanne ve büyükbabasının ya da en azından bir tanesinin anısını canlandıracak sabrı gösteremeyen kimse hayatını anlatmamalı.

Sizleri, yani akıl ve ruh hastalıkları hastanesinin dışında karmaşık bir hayat yaşamak zorunda olan hepinizi, kâğıt stoğumdan habersiz olan siz dostlarımı ve haftalık ziyaretçilerimi, bendeniz Oskar'ın büyükannesiyle tanıştırmak istiyorum.

Büyükannem Anna Bronski, bir ekim ikindisinde etekliği üzerinde, bir patates tarlasının kenarında oturuyordu. Bakmayın şimdi öyle durduğuna; öğleden önce, büyükannemin tırmığıyla salpa otları nasıl da düzenli yığınlar haline getirmeyi bildiğini görebilirdiniz. Öğle vakti şekerli yağlı ekmeğinden atıştırıp son kez toprağı belledi ve sonunda kendini neredeyse ağzına kadar dolu iki sepetin arasına bırakıverdi. Topukları birbirine dayalı, uçları

bitişik çizmelerinin önünde, patates yapraklarından oluşan otlar için için yanıyordu. Alev, bazen astım nöbeti geçirmiş gibi canlanıyor; duman düz ve dolambaçlı bir biçimde, neredeyse hiç eğimi bulunmayan toprağın üzerinden yukarılara doğru yükseliyordu. Yıllardan bin sekiz yüz doksan dokuz yılıydı. Büyükannem, Kashubia'nın kalbinde, Bissau'ya çok uzak değil ancak yine de Ramkau ile Viereck'in arasındaki kiremithaneye yakın, önünde Brenntau karayolu, Dirschau ve Karthaus arasında bir yerde Kara Orman Goldkrug'un gerisinde oturuyordu. Elinde ucu kömürleşmiş bir fındık çubuğuyla sıcak közün altına soktuğu patatesleri çeviriyordu.

Eğer az önce, etekliğini giymiş oturuyor diyerek büyükannemin kıyafetini özellikle hatırlattıysam, hatta "Geniş Etek" başlığı altında özellikle vurguladıysam, bu etekliğe neler borçlu olduğumu çok iyi bildiğimdendir. Büyükannem sadece tek bir etek değil, tam dört eteği üst üste giyiyordu. Hani biri üste, diğer üçü içlik olacak şekilde değil; hepsi üste giyilen dört eteği, birbirinin üstüne giyiyordu. Ancak bu etekleri öyle bir düzen içinde giyiyordu ki, eteklerin sırası her gün değişiyordu. Dün üstte olan, bugün bir alta iniyor, ikinci sırada olan ise üçüncü etek oluveriyordu. Dün üçüncü sırada olan etek ise bugün bedenine en yakın oluyordu. Dün bedenine en yakın olan etek bugün desenini ya da olmayan desenini sergiliyordu. Büyükannem Anna Bronski, tüm eteklerin patates renginde olmasını tercih ediyordu. Bu renk ona yakışıyor olmalıydı.

Büyükannemin etekleri, renkleri dışında, dikilirken harcanan aşırı miktarda kumaş israfıyla da biliniyordu. Rüzgâr estiğinde etekler geniş geniş şişiyor, esmekten sıkıldığında etekler sönüyor, esip geçtiğinde etekler kırışıyor ve arkasından estiğinde de tüm etekler büyükannemin bir adım önünde toplanıyordu. Oturduğundaysa eteklerini önünde topluyordu.

Büyükannemin, sürekli şişip kabaran, sarkıp kırışan ya da kolalı gibi kaskatı ve boş bir şekilde yatağının kenarında duran dört

eteğinin dışında beşinci bir eteği daha vardı. Bu eteğin patates renkli olan diğer dördünden hiçbir farkı yoktu. Bu beşinci etek her zaman aynı beşinci etek de değildi. Tıpkı erkek kardeşleri gibi çünkü –etekler erkek doğasına sahipti– bu etek de değişime tabiydi; giyilen diğer dört eteğin bir parçasıydı ve tıpkı onlar gibi, zamanı geldiğinde, her cuma günü leğene girmesi, her cumartesi günü mutfak penceresinin karşısındaki çamaşır ipine asılması ve kuruduktan sonra ütü sehpasına gitmesi gerekiyordu.

Büyükannem ev temizliği, yemek pişirme, çamaşır yıkama ve ütülemeyle geçen cumartesinin ardından, inek sağma ve besleme işinden, hatta ahşap banyo teknesine girip sabunlu suya kendinden bir şeyler katarak, koca çiçekli havlusuna sarılıp yatağın kenarına oturduğunda, yerde serili olarak bekleyen dört etek ve yeni yıkanmış olan beşinci etekle baş başa kalıyordu. Büyükannem, genellikle sağ elinin işaret parmağını sağ gözünün alt kapağına dayayarak, kimseye, hatta kardeşi Vincent'a bile danışmadan, çok çabuk karar verirdi. Ayakta durdu ve patates renginin parlaklığından en fazla ödün vermiş olan eteği çıplak ayak parmağıyla kenara itti. Onun yerine de yeni yıkanmış olan eteği çekti.

Güçlü bir imanla bağlandığı İsa'nın onuruna, ertesi sabah yapılacak pazar vaazı için Ramkau'daki kiliseye giderken yeniden sıralanmış eteklerin sırasına göre günün açılışını yapıyordu. Peki, büyükannemin yıkanan eteği hangi sıradaydı? Büyükannem sadece temizliğine değil, süsüne de önem veren bir kadındı. Hava güzel ve güneşli olduğunda gözüne hoş gelen en güzel eteği giyiyordu.

Ancak bugün günlerden pazartesiydi ve öğleden sonra büyükannemin patates ateşinin önünde oturduğu vakitti. Pazar günü giydiği etek, pazartesileri bedenine bir adım daha yaklaşırken, pazarları sıcaklığını teninde hissettiği etek, pazartesileri o günün kendine has kasvetiyle en dışta, kalçalarından aşağı sarkıyordu. Büyükannem belli belirsiz ezgilerde ıslık çalıyor, pişen ilk patatesi fındık çubuğuyla küllerin arasından dışarı eşeliyordu. Rüzgârda

soğuması için patates yumrusunu tüten ot yığınından iyice uzaklaştırıyordu. Ardından sivri bir dal parçasını patates yumrusunun kömürleşen ve çatlamış olan kabuğuna saplıyordu. Sonra patatesi, kabuğunun üzerindeki kül ve toprak kırıntılarını üflemek için artık ılık çalmayan aksine rüzgârda kuruyup çatlayarak adeta dışarıya doğru taşan dudaklarına götürüyordu.

Büyükannem patatesi üflerken gözlerini yumuyordu. Yeterince üflediğini düşündüğü bir anda gözlerini sırayla aralıyordu. Arkası görülecek kadar aralıklı, ancak kusursuz görünüme sahip keskin dişleriyle patatesten bir ısırık alıyordu. Hemen ardından dişlerini gevşeterek hâlâ dumanı tüten ve fazlasıyla sıcak olan patatesi un ufak olmuş şekilde ağzının içinde tutuyor bir yandan da donuk bakışlarla etraftaki dumanı ve ekim havasını içine çeken büyümüş burun deliklerinin üzerinden, tarla boyunca telgraf direkleriyle arasına set çekilmiş kiremithane bacasının ucunun azıcık göründüğü ufka bakıyordu.

Telgraf direklerinin arasında bir şeyler hareket ediyordu. Büyükannem ağzını kapayarak dudaklarını içeri çekti; gözlerini kısıp patatesi ufak ufak ağzında gevelemeye başladı. Bir şeyler sıçrıyordu. Üç adam direklerin arasında hızla hareket ediyordu. Adamlar bacaya doğru yöneldiler. Sonra bacanın önünden geçtiler. Aralarından biri tekrar geri döndü ve yeniden koşmaya başladı. Kısa ve şişman görünen kiremithaneyi boydan boya geçti. Daha zayıf ve uzun olan diğer ikisi de onun hemen gerisindeydiler. Kiremithanenin dışında, direklerin arasındaydılar; ancak kısa ve şişman olan aniden yönünü değiştirdi. Kısa ve şişman olanın ince ve uzun olanlara göre daha fazla acelesi var gibiydi. Kısa ve şişman olanın bacanın üzerine dolanarak tırmandığını görünce bacaya iki karış kadar mesafede olan diğer ikisi yeniden hızlandılar; bu işten usanmış gibiydiler. Bu sırada kısa ve şişman olan bacadan atladı. Henüz bacanın yarısına gelmeden adeta ufuk çizgisinin arkasında kayboldu.

Şimdi durmuşlar, ya küçük bir mola veriyorlar ya da kıyafet

değiştiriyorlardı. Belki de kalıplara döktükleri kiremitler için paralarını alıyorlardı. Büyükannem bu moladan faydalanıp ikinci patatesi sivri dala geçirmek istediğinde dalı patatese saplayamamıştı. Sanki kısa ve şişman olan, aynı kıyafet içerisinde ufkun üzerinden tırmanıyordu, sanki bir tahta çitin üzerinden geçer gibi, arkasından gelen diğerlerini çitin arkasında, kiremitlerin arasında ya da Brenntau'a giden şosede bırakmış gibiydi; yine çok acelesi varmış gibi görünüyordu. Telgraf direklerinden daha hızlı olmak istiyor, tarlada daha yükseğe güçlü biçimde sıçrıyor, tabanlarındaki çamur etrafa saçılırken, balçıktan kurtulmaya çalışıyor, ancak ne kadar yükseğe sıçrarsa sıçrasın, balçığın içinde zorlukla ilerliyordu. Bazen de olduğu yere yapışıp kalıyordu. Sonra öyle uzun süre havada kalıyordu ki, beş dönümlük patates tarlasının yanındaki çukur yola giren ayakları yeni sürülmüş tarlaya batmadan önce, sıçrayışının ortasında alnında biriken terleri silmeye bile vakit bulabiliyordu.

Sonunda çukur yola çıkmayı başardı. Kısa ve şişman olan adam, çukur yolda kaybolur kaybolmaz, bu arada kiremithaneyi kontrol etmiş olması gereken uzun ve ince olan diğer iki adam da ufkun üzerinden kayboldular. Adamlar ince ve uzun adımlarla ancak balçıktan kaçamadan bata çıka balçığın üzerinde öyle bir ilerliyorlardı ki, onları izleyen büyükannem heyecandan elindeki sivri dalı yine patatese saplamayı başaramadı. Ne de olsa böyle bir olaya her gün şahit olmuyordu. Farklı boy ve kilolarda olmalarına rağmen, üç yetişkinin aynı anda telgraf direklerinin etrafında zıplaması, kiremithanenin neredeyse bacasını kırmaları, belli aralıklarla, önce kısa ve şişman, ardından ince ve uzun olanlar, aynı çabayı sarf ederek, yapış yapış olmuş ve gitgide daha fazla balçık toplayan tabanlarıyla, iki gün önce Vincent'ın sürdüğü ve az önce temizlenen tarlanın içinden çukur yola atlayıp kaybolmaları görülmüş şey değildi.

Nihayet üçü de gitti ve büyükannem elindeki sivri dalı soğuyan patatesine saplamayı nihayet akıl edebildi. Kabuğundaki top-

rak ve külleri üstünkörü üfleyerek patatesi tümüyle ağzına atıp yuvarlarken bir yandan da adamların kiremithanede çalıştıklarını düşünüyordu. Tam o anda adamların biri çukurda kalan yoldan sıçrayıp, simsiyah bıyığıyla etrafı adeta bir vahşi gibi kolaçan etti, iki sıçrayışta ateşe yaklaşıp, aynı anda hem ateşin önünde, hem arkasında, hem de yanında dolanıp durdu, olduğu yerde lanet okudu, korkuya kapıldı, nereye gideceğini bilmiyor, geriye de dönemiyordu; çünkü arkadaki çukurda kalan ince yoldan uzun adamlar geliyordu. Dizlerini dövüyor, dizlerini döverken gözleri yerinden fırlıyordu; alnından fışkıran ter de cabası. Sonunda nefes nefese, bıyıkları titreyerek ve sürünerek büyükannemin daha yakınına, tabanlarına dek yaklaştı; küçük, vahşi bir hayvan gibi büyükanneme baktı. Öyle ki, büyükannem iç çekti. Patatesi çiğneyecek hâli kalmamıştı, ayaklarının üzerine bastı; artık kiremithaneyi, kiremitleri, kiremit pişirenleri ve kiremit boyayanları düşünemez oldu; etekliğini, yani dört eteğini birden kaldırdı. Kiremithaneden olmayan küçük ve şişman adam büyükannemin eteklerinin altına girebilecek kadar açılan aralıkta kayboldu. Artık titreyen bıyıklar görünmüyor ve vahşi bir hayvana da benzemiyordu. Ne Ramkau'lu, ne de *Viereckt'liydi*. Korkusuyla birlikte eteğin altına girmiş, artık dizini dövmüyordu. Ne şişman, ne de kısaydı; oraya yerleşti, nefes nefese kalmayı, titremeyi ve dizini dövmeyi unutmuştu. Ortalığa sanki dünya yaratılmadan önce ya da kıyamet sonrası gibi bir sessizlik hâkimdi. Rüzgâr otların yandığı ateşle konuşuyor, telgraf direkleri suskun, kiremithanedeki baca hazırda bekliyordu ve o, yani büyükannem, o ikinci eteğinin üstünde bulunan en üstteki eteğini pürüzsüz olacak şekilde düzeltiyor, dördüncü eteğin altındakini hissetmiyordu bile. Üçüncü eteğinin üzerinden ise vücudunda hissettiği şeyin ne denli yeni ve şaşırtıcı olduğunu henüz kavrayamamıştı. Şaşırtıcı olması ama yukarıdan her şeyin normal görünmesi, hem ikinci, hem de üçüncü eteğin henüz durumu anlayamamış olmasından olsa gerek, külün içinden iki patatesi eşeledi. Sağ dirseğinin altındaki sepetten

dört tane çiğ patates çıkardı, taze patates yumrularını ardı ardına közün içine itti, üzerlerini külle örttü ve duman canlanana kadar közü karıştırdı –başka ne yapabilirdi ki?

Tam büyükannemin etekleri sakinleştiğinde, dövünmeler, yer değiştirmeler ve şişleme girişimleri sonrası yolunu kaybeden patates yapraklarının yoğun dumanı yeniden rüzgâra uyarak ve sarı renkleriyle tarladan süzülerek, güneybatıya yöneldiğinde büyükannemin eteklerinin altında yaşayan kısa ama şişman adamın peşinden gelen o iki uzun ve ince adam birdenbire ortaya çıkıverdi. Uzun ve ince adamların aslında işleri gereği jandarma üniforması giydikleri görülüyordu.

Az daha büyükannemin yanından koşup geçeceklerdi. Hatta biri ateşin üzerinden mi atlamıştı ne? Ancak birden duruverdiler; kafalarına bir şey takılmış gibiydi, oldukları yerde döndüler, çizmelerini yere vurdular, çizmeleri ve üniformalarıyla yoğun dumanın içinde kalakaldılar, öksürerek ve üniformalarına yapışan dumanı yanlarında taşıyarak dumanların arasından çıktılar. Büyükannemle konuşurlarken hâlâ öksürüyorlardı. Ona, Koljaiczek'i görüp görmediğini sordular; onu görmüş olmalıydı, çünkü çukurda kalan yolun yakınında oturuyordu ve Koljaiczek de bu çukurda kalan yoldan çıkarak kaçmıştı.

Büyükannem Koljaiczek'i görmediğini, çünkü Koljaiczek'i tanımadığını söyledi. Acaba kiremithanede mi çalışıyor, diye öğrenmek istedi; çünkü sadece kiremithanede çalışanları tanırdı. Üniformalılar Koljaiczek'i kiremithaneyle ilgisi olmayan, daha çok kısa ve şişman biri olarak tarif ettiler. Büyükannem o zaman hatırladı. Öyle birini koşarken görmüştü. Ucunda buharı tüten bir patatesin saplı olduğu sivri dal parçasıyla, kiremithane bacasının sağından altıncı ve yedinci telgraf direğine denk gelen Bissau yönüne doğru rastgele bir hedef gösterdi. Ancak koşanın Koljaiczek olup olmadığını bilmiyordu. Bilgisizliğine mazeret olarak çizmelerinin tabanlarının önündeki ateşi gösterip, bununla zaten yeteri kadar oyalandığını, yanmasının ayrı bir zahmet olduğunu, o ne-

denle, buradan geçip giden ya da dumanın içinde duran insanların dertleriyle uğraşacak zamanı olmadığını, aslında tanımadığı insanlarla zaten ilgilenmediğini, sadece Bissau'da, Ramkau'da, Viereck'te ve kiremithanede kimlerin bulunduğunu bildiğini, bunun da ona yettiğini söyledi.

Büyükannem bunları söyledikten sonra biraz iç çekti ve bunu üniformalıları bu denli iç çekecek neyin olduğunu merak ettirecek kadar sesli yaptı. Zar zor yanan ateşten, biraz da dumanda duran adam yüzünden iç çektiğini duymalarını ister gibi yanan ateşe doğru kafa sallayarak, birbirlerinden büyük boşluklarla ayrılmış keskin dişleriyle patatesin yarısını ısırıp kopardı, kendini çiğnemeye vererek göz bebeklerini yukarıdan sola doğru kaydırdı.

Jandarma üniformalılar büyükannemin dalgın bakışlarından bir anlam çıkaramadılar ve telgraf direklerinin ardındaki Bissau'yu aramaları gerekip gerekmediğine karar veremediler; o nedenle de tüfeklerini şimdilik yandaki henüz yanmamış yaprak yığınına sapladılar. Bir hışımla büyükannemin dirseklerinin altında duran, neredeyse ağzına kadar patatesle dolu iki sepeti devirip, bu el örgüsü sepetlerden çizmelerinin dibine niçin Koljaiczek'in değil de, patateslerin yuvarlandığına bir türlü akıl erdiremediler. Şüpheci bakışlarla patates çuvalının etrafından dolaşarak, sanki Koljaiczek bu kadar kısa sürede kendini toprağa gömebilecekmiş gibi süngülerini batırarak, bunlara hedef olacak birinin bağırışlarını boşuna bekleyip durdular. Hareket eden her türlü çalı parçasından, tüm fare deliklerinden, köstebek yuvasından ve sanki oturduğu yere kök salmış gibi duran, arada bir iç çeken, gözbebeklerini yuvalarında gezdiren, özellikle zar zor yanan ateş ve devrilmiş patates sepetlerine sitem edercesine acıyla ve içtenlikle vurgulayarak söylediği tüm azizlerin Kashubia dilindeki isimlerini art arda sıralayan büyükannemden bile şüphe duyuyorlardı.

Üniformalılar yarım saat kadar oyalandılar. Bazen uzaklaşıyor, bazen ateşe yakın duruyor, kiremithanedeki bacayı hedef alıyorlardı; bir ara Bissau'yu işgal planları bile yaptılar, ardından sal-

dırıyı erteleyip, soğuktan morarmış ellerini ateşin üzerine tuttular; ta ki, sürekli iç çeken büyükannemin elindeki şişe benzer dal parçasına saplı, kabukları pişmekten çatlamış patatesleri ateşten alana kadar. Bir süre sonra üniformalılar közlenmiş patates çiğnemenin keyfini sürmeyi bırakıp ve üniformalarının bilincine vararak, tarlanın bir büyük taş atımı mesafe uzağına kadar atlayıp, çukurda kalan yoldaki karartıyı takip etmeye karar verdiler ve adı Koljaiczek olmayan tavşanı kovalamaya koyuldular. Geri geldiklerinde dumanı tüten un ufak olmuş patatesleri bıraktıkları ateşin dibinde buldular ve uysallaşmış, biraz da bitkin düşmüş halde çiğ patatesleri görevleri gereği devirdikleri sepetlere doldurmaya başladılar.

Akşam olduğunda, ekim ayının gökyüzüne ince bir yağmur bırakıp, alacakaranlığın zifiri bir karanlığa dönüşerek etrafı karartmaya başladığı anda, son bir kez aceleyle ama isteksiz bir şekilde uzaktaki karanlığa gömülmüş bir taş parçasına saldırıp, onu da alt ettikten sonra pes ettiler. Son bir bacak hareketi, yağmurda ıslanmış, geniş ve uzun uzun dumanı tüten ateşe tutulan eller, son kez yeşil dumana doğru öksürüş, sarı dumana bir damla gözyaşı, Bissau istikametinde uzaklaşan öksürüklü, gözü yaşlı çizmeli adımlar. Koljaiczek burada değilse, o zaman Koljaiczek, Bissau'da olmalıydı. Jandarmalar her zaman sadece iki olasılıktan söz ederdi.

Can çekişen ateşin dumanı büyükannemi beşinci ve geniş bir etek gibi sarıverdi; öyle ki, büyükannem de kendini tıpkı Koljaiczek gibi dört eteği, iç çekişleri ve azizlerin adlarıyla birlikte bir eteğin altında buluverdi. Üniformalılar, artık sadece yavaşça görünüp kaybolan ve telgraf direkleri arasında akşamın karanlığında boğulan noktalara dönüştüler. Tam o anda, büyükannem sanki toprağa kök salmış da, yerin dibine uzanan parçalarını koparmaya çalışıyormuş gibi büyük bir zorlukla doğruldu. Koljaiczek, bir anda korumasız, kısa ve şişman görüntüsüyle yağmurun altında kalınca üşümeye başladı. Hemen, korunma ve sınırsız bir sığınak

ihtiyacının, eteklerin altındayken çözmesine neden olduğu pantolonunun düğmelerini ilikledi. Pistonunun üşümesinden duyduğu korkuyla acele ediyordu; çünkü sonbahar havasının soğuğuyla üşütebilme tehlikesi söz konusuydu.

Külün altından dört sıcak patates daha çıkaran büyükannem üçünü Koljaiczek'e verdi, biriniyse kendisine ayırdı ve ısırmadan önce ona kiremithaneden mi olduğunu sordu. Aslında Koljaiczek'in kiremithane dışında herhangi bir yerden olabileceğini çok iyi bilmesi gerekiyordu. Aldığı cevaba pek de önem vermedi. Taşıması için hafif olan sepeti ona verdi ve kendisi ağır olanına uzanmak üzere eğildi. Bir eli tırmık ve kazma için boşta kalmıştı. Sepeti, patatesleri, tırmığı ve kazmasıyla, dört eteği içinde Bissau-Abbau yoluna doğru yola koyuldu.

Gittiği yer doğrudan Bissau değildi, daha çok Ramkau yönünde ilerliyordu. Artık kiremithaneyi sol taraflarında bıraktılar ve içinde Goldkrug ve arkasında da Brenntau'un bulunduğu Kara Orman'a yöneldiler. Ancak ormandan önce Bissau-Abbau geliyordu. Büyükannemi, eteklerinden ayrılamayan kısa ve şişman Joseph Koljaiczek takip ediyordu.

Salın Altında

Bir akıl ve ruh hastalıkları hastanesinin sabunlu suyla temizlenmiş demir karyolasında, bir silahtan farksız Bruno'nun gözetleyen bakışlarıyla korunan küçük cam gözetleme penceresinin görüş açısında yatarken Kashubia'lı patates yaprağı ateşinin dumanını ve ekim yağmurunun çizgili desenini yeniden betimlemek o kadar da kolay değil. Ana meseleyi kâğıda dökmek için gerekli ve bir o kadar da lüzumsuz ayrıntıyı, maharetli ve sabırlı parmaklarıma ilham veren trampetim olmasaydı hatırlayamazdım. Hatta hastane bana günde üç dört saat teneke trampetimi konuşturma izini vermeseydi, ebeveynlerini bile tanıyamayan zavallı bir insan olurdum.

Durum nasıl olursa olsun, trampetimin sözleri şöyle devam ediyor: bin sekiz yüz doksan dokuz yılının o ekim ikindisinde, Güney Afrika'da Krüger Amca İngiliz karşıtı gür kaşlarını fırçalarken, Dirschau ve Karthaus arasında, Bissau kiremithanesinin yakınlarında, aynı boyda dört etekliğin altında, dumanın, korkunun, iç çekişlerin, çapraz yağmurun ve acıyla sayıklanan azizlerin adları eşliğinde, iki jandarma görevlisinin sıkıcı ve dumandan sararmış bakışları altında, annem Agnes, kısa ama şişman Joseph Koljaiczek tarafından ana rahmine düşürüldü.

Büyükannem Anna Bronski, daha o gecenin karanlığı sona ermeden soyadını değiştirmişti: Etrafta cömertçe ayin yapan bir rahibin yardımıyla adını Anna Koljaiczek olarak değiştirdi ve Mısır'a olmasa da, Mottlau nehrinin kıyısındaki eyalet başkentine doğru Joseph'in peşinden gitti. Joseph orada salcı olarak çalışmış bir süre izini kaybettirme fırsatı bulmuştu.

Annemin doğduğu şehir anılmaya değer olsa da, sadece hikâyenin heyecanını artırmak için Mottlau nehrinin ağzındaki bu şehrin adını şimdilik söylemeyeceğim. İmparatorluk savaş filosu-

nu iki katına çıkarma kararının alındığı bin dokuz yüz yılının temmuz sonunda annem Aslan burcunda dünyaya gözlerini açtı. Kendine güven, coşkunluk, cömertlik ve kibirlilik. Adına Latince *Domus Vitae* de denilen birinci hane, yükselen burcunda: Kolay etkilenebilen Balık burcu. Güneş'in Neptün karşısında olduğu sistem, yedinci hane, ya da Latince adıyla *Domus matrimonii uxoris*, tüm karışıkların kaynağıdır. Venüs'ün Satürn ile karşı karşıya kaldığı düzen ise, bilindiği üzere dalak ve karaciğer hastalıklarının habercisi ekşi gezen olarak da bilinirken, Oğlak burcunda hüküm süren ve Aslan'da yok ediciliğini kutlayan, Neptün'e yılanbalığı sunan ve karşılığında köstebeği alan, vişneyi, soğanı ve pancarı seven, lav gibi öksüren ve şarabı ekşiten bir düzendir. Venüs'ün yanında, kazaları hatırlatan ve dikkat edilmesi gereken, ölümcül haneye de komşu olmasının yanı sıra patates tarlasındaki döllenme, akrabalar hanesinde Merkür'ün koruyucu ışığı altında gerçekleşen riskli bir talihe de işaret eder.

Bu arada annemin itirazını da belirtmek zorundayım; çünkü patates tarlasında rahme düşürüldüğünü her zaman inkâr etmişti. Gerçi babası –bu kadarını annem de itiraf ediyor– oradayken bunu denemiş, ancak o anki ruhsal durumu ve Anna Bronski'nin duruş şekli, Koljaiczek'e onu hamile bırakması için gerekli koşulları sağlayacak şansı vermemişti. "Bir sonraki gece olmuş olması gerek ya da Vincent amcanın arabasında ya da Troyl'da salların orda kalacak oda ve barınak bulduğumuz zaman olmuş olmalıydı."

Annem bu ve buna benzer açıklamalarla doğum zamanını belirlemeye çalışırken, aslında gerçeği bilmesi gereken büyükannem, başıyla onaylayarak söylenenleri sabırla dinliyor ve dünyaya şu mesajı veriyordu: "Elbette çocuğum ya arabada olmuştur ya da Troyl'da ama asla tarlada olmamıştır; çünkü o gün rüzgâr vardı ve yağmur da yağdı, hem de bardaktan boşalırcasına."

Büyükannemin erkek kardeşinin adı Vincent'tı. Karısı genç yaşta ölünce Çestohova'ya hacca gitti ve Çestohova'lı Matka Boska, kendisini Polonya'nın gelecekteki kraliçesi olarak görmesi için

ona emir vermişti. O gün bugündür, çiftliğin ve elindeki birkaç tarlanın idaresini kız kardeşine bırakarak, kendini tuhaf kitapların arasında kaybedip, bulduğu her cümlenin içinde bu kadının Polonya imparatorluğu üzerindeki taht iddialarını tasdik edici işaretler bulup duruyordu. O zamanlar dört yaşında, cılız, her zaman ağlamaya hazır bir çocuk olan oğlu Jan, kazlara göz kulak oluyor ve henüz küçük bir çocuk olmasına rağmen tutkuyla renkli resimli posta pulları topluyordu.

İşte bu ilahi Polonya Kraliçesi tarafından kutsanan çiftliğe büyükannem patates sepetlerini ve Koljaiczek'i getirdi. Vincent neler olduğunu öğrenir öğrenmez Ramkau'ya koştu ve kutsama töreni için gerekli donanımı yüklenmiş şekilde Anna'yı Joseph'e nikâhlaması için rahibin kapısını çaldı. Rahip, yarı uyur halde, evlenen çiftin yüzüne karşı esnemeleriyle uzattığı takdis törenini bitirip, iyi tarafından domuz pastırmasını kutsanmış sırtına atar atmaz, Vincent atını arabanın önüne koşup yeni evlenen çifti de arkasına aldı, içini saman ve boş çuvallarla döşeyip soğuktan donmuş, ince ince ağlayan oğlu Jan'ı yanına oturttu ve atını anlayacağı dilde dümdüz, bir ok gibi karanlığın içine koşturdu: Balayı yolcularının acelesi vardı.

Araba, hâlâ karanlıkken, ancak gün ağarmasına az zaman kala gecenin içinden yol alarak eyalet başkentinin kereste limanına ulaştı. Koljaiczek gibi sal işinde çalışan tanıdık adamlar, kaçak çifti yanlarına kabul ettiler. Vincent artık dönebilir, atını yine Bissau'ya sürebilirdi. Bir inek, bir keçi, bir domuz ve yavruları, sekiz kazla çiftliğin köpeğini beslemesi ve ardından oğlu Jan'ı yatağa yatırması gerekiyordu; çünkü çocuğun hafif ateşi çıkmıştı.

Joseph Koljaiczek üç hafta boyunca saklandı, saçını ortadan iki yana ayırmaya alıştırdı, bıyığını kesti, kendine temiz sicilli evrak düzenletip salcı Joseph Wranka olarak işe başladı. Peki ama Koljaiczek neden bir kavga sırasında saldan atılan ve yetkililerin bihaber olduğu, Modlin'in yukarısındaki Bug nehrinde boğulan salcı Wranka'nın adına düzenlenmiş olan bu sahte evrakları ce-

binde taşıyarak, iş için kereste fabrikalarını dolaşmak ve kereste tüccarlarının karşısına çıkmak zorundaydı? Çünkü bir süredir salcılık yapmayan Koljaiczek, bir zamanlar İsviçre'de bir kereste değirmeninde çalışmış, orada kışkırtıcı bir biçimde kırmızı beyaz renklere boyalı bir çit yüzünden bıçkı ustasıyla kavga etmişti. Oralarda söylenen Bir çit yüzünden birbirini kırmak deyiminin hakkını vermek için olsa gerek, bıçkı ustası çitten bir beyaz, bir de kırmızı parça koparark, Polonya bayrağını hatırlatan tahtaları Koljaiczek'in Kashubya'lı sırtında kırarak kırmızı beyaz oduna dönüştürdü ki, bu dayağı yiyen Koljaiczek'in sonraki bulutsuz bir gecede, yeni inşa edilen, kireçle beyaza boyanmış kereste fabrikasını, ikiye bölünmüş, ancak sırf bu yüzden birleşmiş Polonya'yı kırmızı alevlerle yeniden yaratma çabasına bahane olmuştu.

Koljaiczek bir kundakçıydı, hem de çok sayıda yangının kundakçısı; çünkü sonraki günlerde tüm Batı Prusya'da kereste değirmenleri ve kereste alanları bu kundakçının kafasında iki renkten oluşan milli duygular uyandırıyordu. Polonya'nın geleceği söz konusu olduğunda, her zaman olduğu gibi, o yangınlarda bakire Meryem de teşkilatın içindeydi; hatta bazı tanıkların –belki bazıları bugün hâlâ yaşıyordur– ifadesine göre çok sayıda kereste fabrikasının çöken tavanında, kafasında Polonya bayrağının renklerini taşıyan bir taçla şereflendirilmiş tanrının kutsal annesi tecelli etmişti. Büyük yangınlarda her zaman izleyici olarak hazır bulunan halk ise, söylenenlere göre tanrı anasının onuruna Bogurodzica ilahisini söylemiş, yeminler etmiş, antlar içmişti –Koljaiczek'in yarattığı yangınların her zaman tören havasında geçtiğine inanabiliriz.

Kundakçı Koljaiczek ne kadar suça bulaşmış ve aranan bir kişiyse, o denli temiz, zararsız, hatta aklı kıt ve kimse tarafından aranmayan, neredeyse tanınmayan salcı Joseph Wranka, çiğnemek üzere sakladığı tütününü günlük paylara ayırırdı; ta ki, Bug nehri onu yanına alıp, ceketinde kalan üç günlük çiğneme tütününü kâğıtlarıyla birlikte geride bırakana kadar. Boğulan Wranka

artık ses çıkaramadığına ve kimse boğulan Wranka hakkında can sıkıcı sorular sormadığına göre, boğulan şahısla aynı cüsseye ve kafa yapısına sahip Koljaiczek, önce onun ceketinde, ardından resmi evrakı, ceza almamış haliyle, pipodan vazgeçerek, çiğneme tütününe alışarak, hatta Wranka'ya has dil sürçmelerine uyum sağlayarak, sonraki yıllar içerisinde orman büyüklüğünde ağaç gövdelerini Njemen, Bobr, Bug ve Weichsel nehirlerinin üzerinden vadiye indiren uslu, tutumlu, hafif kekeleyen bir salcı olarak yeniden doğmuştu. Ayrıca söylemek gerekir ki, Koljaiczek, Wranka'yı veliaht prensin muhafız alayında Makansen komutasındaki kıdemli erliğe kadar yükseltti; çünkü Wranka henüz askerlik bile yapmamışken, boğulan şahıstan dört yaş büyük olan Koljaiczek askerlikten Thorn'daki topçu alayındayken, arkasında kötü bir sicil bırakarak terhis olmuştu.

En tehlikeli haydutların, katillerin ve kundakçıların tümü, soygunlarına, cinayetlerine ve kundaklamalarına devam ederken, diğer yandan daha sağlam bir iş fırsatı kollarlar. Bazılarının şansları aramalar sonucu ya da tesadüf eseri yaver gider. Koljaiczek, Wranka'nın kılığında iyi huylu ve ateşle ilişkisinden dolayı öylesine sağlıklı bir kocaydı ki, sıradan bir kibritin görüntüsü dahi onu etkisi altına alabilirdi. Mutfak tezgâhında başıboş bırakılan kibrit kutuları, kibritlerle sanki onların mucidi gibi içli dışlı biriyle bir arada olunca asla güvende sayılmazlardı. Şeytana uyma girişimlerini her seferinde pencereden dışarı atıyordu. Büyükannem öğlen yemeğini sofraya zamanında ve sıcak koymak konusunda her zaman zorluk çekiyordu. Gaz lambasını yakacak bir şeyler bulamadıkları için aile sık sık karanlıkta kalıyordu.

Wranka her şeye rağmen zorba biri değildi. Pazar günleri Anna Wranka'sını Niederstadt'taki kiliseye götürüyor ve nüfus memurluğunca nikâhlı sayılan eşinin, tıpkı patates tarlasında olduğu gibi üst üste dört etek giymesini engellemiyordu. Nehirlerin buz tuttuğu ve salcıların sıkıntılı günler geçirdiği kış aylarında, sadece salcıların, liman ve tersane işçilerinin yaşadığı Troyl'da sakin-

ce oturuyor, alışkanlıkları itibarıyla babasına benzeyen kızı Agnes'e göz kulak oluyordu. O da babası gibi yatağın altına girmediği zamanlar elbise dolabına, misafir geldiğinde ise bez bebeklerini alıp masanın altına saklanıyordu.

Kız için önemli olan sonuçta saklanabilmekti ve tıpkı Anna'nın etekleri altında saklanan Joseph gibi saklandığı yerde kendine bir güven ve eğlence atmosferi yaratıyordu. Kundakçı Koljaiczek, kızının korunma ihtiyacını anlayacak derecede canı yanmış bir adamdı. O yüzden yaşadıkları bir buçuk odalık dairenin balkona benzer cumbasına bir tavşan kulübesi yaptığı sırada kızı için de onun boyuna uygun ilave bir kulübe yaptı. Böyle bir kulübede yaşıyordu annem; bebekleriyle oynuyor, bir yandan da büyüyordu. Okula başladığı sonraki yıllardaysa bebeklerini kenara atarak, cam küreler ve renkli tüylerle oynayıp kırılgan güzelliklere olan ilgisini ortaya koymuştu.

Varoluşun başlangıcını anlatmak için yanıp tutuşan bendeniz, ailece yarattıkları salda sakince akıp giden Wranka'ların hayatını, salın "Columbus"un Schichau tersanesinde kızaktan indirildiği bin dokuz yüz on üç yılına kadar takip etmemeye çalışacağım; çünkü o tarihte hiçbir şeyi unutmayan polis, sahte Wranka'nın izine ulaşmıştı.

Olay aslında Koljaiczek'in, her yazın sonunda yaptığı gibi, bin dokuz yüz on üç yılının ağustos ayında, salını Pripet üzerinden Kiev'e doğru yola çıkararak, kanaldan geçirip, Bug üzerinden Modlin'e oradan da Weichsel nehrinden aşağı indirmesiyle başlamıştı. Toplam on iki salcı, bağlı oldukları kereste fabrikasının hizmetinde buhar çıkaran "Radaune" römorkörüyle Westlich Neufähr'den Tote Weichsel'e doğru, Einlage'ye kadar, sonra da Weichsel'den yukarı yol alarak Käsemark, Letzkau, Czattkau, Dirschau ve Pieckel kentlerinin açıklarından geçerek akşam Thorn'a demir attılar. Tam orada, Kiev'deki kereste alımını denetlemek üzere yeni bıçkı ustası güverteye çıktı. Radaune saat dörtte demir aldığında bıçkı ustasının geminin bordasında olduğu söy-

leniyordu. Koljaiczek onu ilk kez ortak kullanılan masada kahvaltı ederken görmüştü. Karşılıklı oturmuş yemek yiyorlar ve arpa kahvesinden höpürdetiyorlardı. Koljaiczek onu hemen tanıdı. Şişman ve tepesinden saçları seyrelmiş bu adam, votka getirtip boş bardakların doldurulmasını istiyordu. Lokmasını çiğnediği sırada, henüz sofranın diğer ucunda içkiler konmaya devam ederken kendini tanıttı: "Millet, şimdiden bilin diye söylüyorum, ben yeni bıçkı ustasıyım, adım da Dückerhoff, disipline önem veririm!"

İsteği üzerine salcılar oturma sırasına göre isimlerini söyleyip bardaklarını öyle bir kaldırıp, ağızlarından içeri yuvarladılar ki, âdemelmaları sırayla inip çıktı. Koljaiczek ise önce bardağını kaldırdı, ardından "Wranka" diye seslendi, bunu söylerken bardağı Dückerhoff'un yüzüne doğru tuttu. Bıçkı ustası diğer salcıları selamladığı gibi onu da başıyla selamladı, diğerlerinki gibi Wranka'nın adını da tekrarladı. Ancak Koljaiczek'e göre sanki Dückerhoff boğulan salcının adını pek kesin değil de, biraz düşünceli şekilde söylemişti.

"Radaune" başarılı manevraları ve değişen kılavuzlar yardımıyla suyun altındaki kum tepeciklerinden sıyrılıp, kendine tek bir yön belirlemiş balçık seline karşı bata çıka ilerledi. Sağda ve solda, setlerin gerisinde hep aynı manzara; varsa yoksa hasadı kaldırılmış düz ya da inişli çıkışlı tarlalar uzanıyordu. Tam süvari alayı saldırıları için yaratılmış çitler, çukur yollar, üzerinde katırtırnağı bitmiş bir kuyu, tek tek çiftlikler, çiftlikler arasında geniş düzlükler, solda kumluktan içeri kıvrılacak mızraklı süvari tümeni, çitlerin üzerinden kovalamayı sürdürecek olan hafif süvariler ve genç atlıların hayallerini süsleyen, geçmişte yapılmış ve her zaman tekrarlanacak muharebeler için, tablo güzelliğinde bir manzara: Atlarını uzanarak süren Tatarlar, ayaklanmış hafif süvariler, atlarından düşen Kılıç Kardeşliği Şövalyeleri, cüppeleri kana boyanmış büyük üstatlar, Mazowsze dükünün kopardığı tek düğme hariç, göğsündeki zırhın tastamam düğmeleri; atlara gelince, hiç-

bir sirkte böylesine kır ata rastlanmaz; kıpır kıpır, püskül dolu, tendonları ince bir hassasiyette tasarlanmış ve kan kırmızı burun deliklerinden duman bulutları çıkıyor; mızraklarla delik deşik edilmiş, üzerinde flamalar, indirilmiş mızraklar ve mekânı ikiye bölen kırmızısıyla gökyüzü, kılıçlar ve orada, arka planda –çünkü her tablonun bir arka planı olur– ufka sıkı sıkıya yapışmış, üzerinde tüten bacaların olduğu ufak bir köy, yağız atın arka bacakları arasından sırıtıyor, üzeri yosunla kaplı, çatısında kuru saman örtülü, alçak yapılı çiftlik evleri ve bu çiftlik evleri ki, bu evlerde kolayca saklanılabilirdi, sonra tıpkı ağır süvarilerin arasındaki hafif taylar gibi Weichsel'in ardındaki düzlüğe çıkmalarına, izin verilmiş ve gelecek günlerin hayaliyle yaşayan zırhlılar. Wloclawek'e vardıklarında Dückerhoff Koljaiczek'in ceketine dokundu: "Söylesenize Wranka, siz bilmem kaç yıl önce İsviçre'de bir kereste değirmeninde çalışmadınız mı? Ardından değirmen yanmıştı, ne diyorsunuz?" Koljaiczek, sanki bir dirence karşı koyar gibi başını hafifçe sallayarak, öylesine üzgün ve yorgun gözlerle bakmayı başardı ki, bu bakışlara maruz kalan Dückerhoff diğer soruları kendine saklamak zorunda kaldı.

Koljaiczek, tüm salcılar gibi, Bug'un Weichsel'e karıştığı ve "Radaune" dönüşünü tamamladığında güvertedeki tırabzanın üzerinden üç kere suya tükürdüğü sırada Dückerhoff ağzında bir puroyla yanında belirerek ondan ateş istedi. Ateş ve kibrit kelimesi Koljaiczek'in sırtından aşağı soğuk terler dökmesine neden oldu. "Ateş istiyorum diye kızarmana gerek yok be adam. Kız değilsiniz ya, değil mi?"

Modlin'i çoktan arkalarına almışlardı, Koljaiczek'in yüzündeki kızarıklık ancak geçmişti. Bu kızarıklık utanma duygusundan ileri gelen bir kızarma değildi, aksine kundakladığı kereste fabrikalarının yüzüne yansıyan alevleriydi. Modlin ve Kiev arasından, yani Bug'tan yukarı, Bug ve Pripjat'ı birbirine bağlayan kanalın içinden geçen "Radaune", Pripjat'ı takip ederek Dniepr nehrine ulaşana kadar, Koljaiczek-Wranka ve Dückerhoff üçlüsünün diya-

loguna neden olacak herhangi bir olay olmadı. Römorkörde, salcılar arasında, kazancılarla salcılar arasında, dümenci, kazancılar ve kaptan arasında, kaptanla sürekli değişen kılavuzlar arasında sonuçta mutlaka erkekler arasında olağan veya olağan sayılabilecek bazı çekişmeler olmuştur. Kashubya'lı salcılarla Stettin'li dümenci arasında bir yumruklaşma düşünebiliyorum, hatta bir ayaklanmanın başlangıcını bile: Ortak masada toplantı yapılıyor, kuralar çekiliyor, parolalar dağıtılıyor, bıçaklar bileniyor...

Neyse bırakalım bunu. Ne politik yumruklaşmalar, ne Almanlar ve Polonyalılar arasındaki bıçak çekmeler, ne de toplumsal adaletsizlik nedeniyle elle tutulur bir ayaklanma meydana gelmişti. Uslu uslu kömürleri mideye indiren "Radaune" yoluna devam ediyordu. Sadece bir kere –galiba Plock'un hemen gerisinde– sal kuma saplandı, ancak kendi gücüyle kurtulmayı başardı. Neufahrwasser'li Kaptan Barbusch'la Ukrayna'lı kılavuz arasında kısa bir atışma oldu, o kadar –seyir defterine kaydetmeye bile değmez.

Eğer Koljaiczek'in aklından geçenleri sıralayan bir seyir defteri ya da Dückerhoff'un bıçkı ustalığına dair iç dünyasını anlatan bir günlük yazmış olsaydım, içinden, kuşkular ve değişik olayların, maceraların yaşanmış olduğu şüphe ve olayların şüpheyi doğruladığı şüpheleri olayların doğrulaması, güven ve neredeyse aynı zamanda güvensizlik doğuşunu anlatan, çeşitliliğin ve maceranın bol olduğu bir hikâye çıkardı. İkisine de korku hâkimdi. Dückerhoff'un korkusu Koljaiczek'ten daha fazlaydı; çünkü Rusya sularındaydılar. Dückerhoff, tıpkı zavallı Wranka gibi saldan atılabilirdi –ki, şu anda Kiev'e girmiş bulunuyoruz. Odun yığınları insanın koruyucu meleğini bile kaybedebileceği düzensiz ağaç gövdelerinin üzerinde insan bir tekmeyle kendini bu gövdelerin altında bulabilir hatta kurtarılamazdı bile. Bu durumda bıçkı ustasının, önce Pripet ya da Bug'dan çıkartacak, ardından Dückerhoff'u son anda, Kiev'deki koruyucu meleklerden yoksun olarak, odunların arasından, ağaç yığınlarının akıntısından çekecek bir

Koljaiczek'e ihtiyacı olabilirdi. Dünyanın suyunu yutan ya da neredeyse pestili çıkan Dückerhoff'ın zar zor nefes alarak ve gözünde ölümün izini taşıyarak sözde Wranka'nın kulağına şu sözleri fısıldaması ne güzel olurdu: "Sağol Koljaiczek, sağol!" Zorunlu bir molanın ardından: "Artık eşitiz. Aramızda olanlara bir sünger çekelim!"

Birbirleriyle buruk bir dostluk havasında, mahcup gülümsemeyle, yaşlı gözlerini kırpıştırarak ve birbirlerinin erkeksi gözlerinin içine bakarak, utangaç, ancak nasırlı bir tokalaşmayla kucaklaşırlardı.

Bu sahneyi büyüleyici film karelerinden hatırlarız: parlak bir oyunculukla, parlak bir sahneyle iki düşman kardeşin barıştırıldığı, o andan itibaren sonsuza kadar yoldaş kaldığı. Tanrım, iyi günde kötü günde birlikte ne maceralar yaşayacaklar.

Ancak Koljaiczek'in eline ne Dückerhoff'u boğulmaya terk etme, ne de onu dönüp duran ağaç gövdeleriyle gelen ölümün pençesinden kurtarma fırsatı geçmişti. Dückerhoff, dikkatli bir şekilde ve firmasının çıkarlarını ön planda tutarak Kiev'den kereste satın aldı, dokuz salın bir araya gelişini denetledi, her zamanki gibi salcılara seyir boyunca gerekli Rus parası cinsinden yeterli miktarda avans dağıttı, ardından onu Varşova, Modlin, Alman-Eylau, Marienburg, Dirschau üzerinden, Klawitter tersanesi ile Schichau tersanesi arasında duran kereste limanındaki kereste fabrikasına götüren trene bindi.

Salcıları haftalarca süren ciddi bir çalışmanın ardından Kiev'den nehirlerin ve kanalın içinden, son olarak da Weichsel'den yokuş aşağı salmadan önce, Dückerhoff'un Wranka'nın bedeninde saklanan kundakçı Koljaiczek'i tanıdığına emin olup olmadığını düşünüyorum. Bıçkı ustasının, zararsız, iyi niyetli ve kıt aklına rağmen sevilen Wranka ile aynı buharlı gemide yolculuk ettikleri sürece, her türlü kötülüğe kararlı Koljaiczek'i yol arkadaşı olarak görmemeyi umduğunu söylemek istiyorum. Ancak Dückerhoff bu umudu beslemeyi, tren kompartımanının döşemesine

oturduktan sonra bıraktı. Tren varış noktası olan Danzig Tren Garı'na –işte şehrin adını söylüyorum– varır varmaz, Dückerhoff, kendine has kararlarını vermiş bir halde, valizlerini bir faytona yükletip, eve yolladı. Valizleri olmadığı için azimli adımlarla Wiebenwall'daki emniyet müdürlüğü binasına girdi. Orada ana kapıya çıkan merdivenleri ikişer üçer adımlarla çıkarak, kısa ve öz bir aramadan sonra kendisi için acil ve sadece gerçekleri açıklayan bir rapor hazırlatmaya gerçek anlamda en uygun donanımlı oda olduğuna inandığı odaya yöneldi. Bıçkı ustasının ihbarda bulunduğu aklınıza gelmesin. Sadece Koljaiczek-Wranka dosyasını kontrol etmeleri ricasında bulundu. Polisler de kontrol edeceklerine dair söz verdiler.

Daha sonraki haftalar boyunca, keresteler, salcılar ve salcıların sazdan yaptıkları kulübeciklerle birlikte nehir akıntısıyla yavaşça sürüklendikleri sırada, çok sayıda resmi daireye bir sürü evrak gidip geldi. Bunların arasında Batı Prusya bilmem kaçıncı muharebe topçu alayının aşağılık topçusu Joseph Koljaiczek'in askeri dosyası da vardı. Bu fena topçu, sarhoş halde yarı Lehçe, yarı Almanca avazı çıktığı kadar anarşist sloganlar atmaktan iki kez üç günlük hücre hapsine çarptırılmıştı. Bu tarz çirkin olaylara, Langfuhr'daki ikinci muhafız alayında erbaş olarak hizmet eden Wranka'nın evraklarındaysa hiç rastlanmadı. Wranka kendini takdire şayan bir davranışla anlattı, tatbikatlar sırasında tabur habercisi olarak Veliaht Prens'in dikkatini çekmiş, bir veliaht prensliği taleri ile ödüllendirilmişti. Wranka her zaman cebinde madeni para taşırdı. Ancak adı geçen taler, erbaş Wranka'nın askeri dosyasında belirtilmemişti. Bunu büyükannem Anna, erkek kardeşi Vincent ile birlikte sorguya çekilirken feryatlar içinde açıklamıştı.

Kundakçı suçlamasına karşı tek iddiası sadece ödül olarak aldığı taler değildi. Joseph Wranka'nın daha 1904 yılında Danzig Niederstadt itfaiyesine gönüllü olarak katıldığını ve kış aylarında sallar çalışmadığından, itfaiyeci olarak bazı küçük ve büyük yan-

gınlara koştuğunu kanıtlayan birçok belge sunmuştu büyükannem. Hatta itfaiyeci Wranka'nın 1909 yılında Troyl tren ana atölyesinde meydana gelen büyük bir yangında sadece yangın söndürmediğini, üstelik iki torna kalfasının da hayatını kurtardığını belgeleyen bir takdirnamesi bile vardı. Tanık olarak çağırılan ve itfaiye müdürü Hecht de benzer ifadeler vermişti. Tutanağa kaydedilen ifadesinde şöyle demişti: "Yangın söndüren biri nasıl kundakçı olabilir? Heubude'deki kilise yanarken itfaiye merdiveninde duran hayalimden bir türlü çıkmayan kişi o değil mi? Yalnız yangını değil, bu dünyanın içinde olduğu alevleri ve efendimiz İsa'nın susuzluğunu dindirecek görkemde, küllerin ve alevin içinden doğan Anka kuşuydu sanki! Yemin ederek söylüyorum: Herkesin yol verdiği, sigorta şirketlerinin sevgilisi, ister mucize olsun, isterse mesleği icabı, her zaman cebinde bir miktar kül taşıyan, itfaiye kaskını takmış bu adama, bu olağanüstü Anka kuşuna yangınların sebebi diyerek 'kırmızı horoz' adını verenin kafasına bir değirmen taşı bağlayıp..."

Fark ettiyseniz itfaiye müdürü Hecht sözünü esirgemeyen bir rahipti. Her pazar Langgarten'deki St. Barbara bölge kilisesinin kürsüsüne geçer, Koljaiczek-Wranka soruşturması devam ettiği sürece, benzer sözleri kullanarak cennetlik itfaiyeci ile cehennemlik kundakçı benzetmesini büyüterek cemaatinin kafasına sokmakla uğraşırdı.

Ancak kriminal şubenin memurları Sankt Barbara'da kiliseye gitmediklerinden ve Anka kelimesinden Wranka'nın haklılığı yerine majestelerine yöneltilmiş bir hakaret mesajı çıkardıklarından, Wranka'nın gönüllü itfaiyeci olarak yaptıklarını şüpheli gördüler. Çeşitli kereste fabrikalarından ve bölgedeki belediyelerin arşivlerinden bilgi ve belgeler edinildi: Wranka dünyaya gözlerini Tuchel'de açmıştı. Koljaiczek doğma büyüme Thorn'luydu. Yaşlı salcılar ve uzak akrabalardan edinilen bilgiler arasında bazı çelişkiler ve belirsizlikler vardı. Testi sürekli su yolundaydı ve kırılmaktan başka çaresi yoktu. Alınan ifadeler durumu bu noktaya getirdiği

sıralarda büyük sal, imparatorluk sınırlarına ulaşmış ve Thorn'dan itibaren yavaş yavaş kontrolden geçirilip, yükleme noktalarında takibe alınmıştı.

Büyükbabam, takipçisinin gölgesini ancak Dirschau'u geride bıraktıklarında fark etti. Zaten kendisi de onları bekliyordu. Üzerine çöken ve melankoli sınırlarında seyreden geçici miskinliği, Letzkau ya da Käsemark'ta kendisine bağlı birkaç salcı yardımıyla böylesine tanıdık bir çevrede kaçma girişiminde bulunmasına engel oldu. Salların yavaş yavaş, birbirine dokunarak Tote Weichsel'e yönlendiği Einlage'den itibaren fark edilen ama göze çarpmayan, ancak çok fazla mürettebatı bulunan bir balıkçı kotrası sallara eşik ediyordu. Plehendorf'un biraz gerisinde sazlık kıyıdan fırlayan liman devriyesinin motorlu filikaları, ileri geri dolaşıyor ve gitgide daha fazla hızlanarak, limana yaklaştıklarını haber veriyor, Tote Weichsel'in suyunu kabartıyorlardı. Heubude istikametindeki köprünün ardında "mavi" devriyenin çektiği barikat duruyordu. Klawitter tersanesinin kereste yatakları, Mottlau yönüne doğru gitgide genişleyen kereste limanı, çeşitli kereste fabrikalarına ait iskeleler, çalışanları ve her yerde "mavi" üniformalıların olduğu kendi çalıştığı firmanın iskelesi. Sadece karşıda, Schichau'da kimse yoktu. O tarafta her yer flamalarla donatılmıştı. Orada başka şeyler dönüyordu. Herhalde kızaktan bir şeyler indirilecekti. Orada kalabalık vardı. Bu da martıları ürkütüyordu. Bir kutlama yapılıyor gibiydi. Büyükbabam için bir kutlama mıydı yoksa?

Büyükbabam ne zaman ki mavi üniformalılarla dolu kereste limanını gördü, ne zaman ki filikalar gitgide daha fazla kötü habere işaret eder gibi rotalarında ilerleyip oluşturdukları dalgalar sallara vurdu ve ne zaman ki onun adına düzenlenen tüm bu masraflı gösterinin mantığını kavradı, ancak o zaman eski Koljaiczek'e özgü kundakçı yüreği canlandı ve yumuşak huylu Wranka'yı içinden adeta tükürerek, gönüllü itfaiyeci Wranka kostümünden sıyrılıp, avazı çıktığı kadar ve kekelemeden, kekeleyen Wranka'dan tövbe edercesine bağırarak kaçmaya başladı. Salların üze-

rinden kaçtı; yalın ayak sendelemeden geniş alandan geçerek, zımpara görmemiş çam kerestesi parkelerin üzerinden koşarak, tomruktan tomruğa atlayarak, flamaların rüzgârda komik bir şekilde dalgalandığı Schichau tersanesine doğru koşuyordu. Orada güzel nutuklar atılıyordu, kimsenin kendisini Wranka ya da Koljaiczek diye çağırmadığı bir kalabalık vardı: Seni *Majestelerin Gemisi Columbus, Amerika* adıyla vaftiz ediyorum. Kırk bin ton deplasman, otuz bin beygir gücü Majestelerinin Gemisi; birinci sınıf sigara içme salonu, ikinci sınıf iskele mutfağı, jimnastik salonu, kütüphanesi, *Amerika,* Majestelerinin Gemisi; dalga tüneli, gezinti güvertesi, "Zafer Çelengindeki Sen Çok Yaşa" marşı, ana limanın sancağı. Prens Heinrich dümende... Ve büyükbabam Koljaiczek çıplak ayakla, neredeyse parkelere basmadan, nefesli çalgıcılara doğru koşuyordu. Halk böyle prens görmedi. Toplanan halk saldan sala ona tezahürat ediyordu; "Zafer Çelengindeki Sen Çok Yaşa" marşı ve tüm iskele sirenleri ve limana demirlemiş gemilerin, römorkörlerin ve buharlı gezinti gemilerinin sirenleri. *Columbus, Amerika* ve sevinçten delirmiş halde ona eşlik eden iki filika, saldan sala geçerek, majestelerinin salına yaklaşıp, yolunu kesiyor, oyunbozanlık ediyorlardı. Tam da hızını almışken durması gerekti ve tek başına bir salın üzerinde kalakaldı. Şimdiden Amerika'yı görebiliyordu. İşte, filikalar yanına geldiler, tam burada atlamalıydı. Büyükbabamı o anda yüzerken gördüler; Mottlau yönüne giden bir sala doğru *yüzüyordu. Dalması* gerekiyordu ve aşağıda kalması gerekiyordu ama filikalar yüzünden üzerindeki sal sürekli uzuyordu ve bir türlü bitmiyordu, adeta yeni bir sal doğuruyordu: Saldan sala, bitmez tükenmez sal. Sal...

Filikalar motorlarını susturdular. Pes etmeyen gözler suyun yüzeyinde gezindiler. Ancak Koljaiczek sonsuza dek veda etmişti. Teneke çalgılardan, sirenlerden, gemi çanlarından ve majestelerinin gemisinden, Prens Heinrich'in vaftiz nutkundan ve majestelerinin çıldırmış martılarından, "Zafer Çelengindeki Sen Çok Yaşa" marşından ve majestelerinin gemisinin kızaktan kayması

için sürülen majestelerinin arapsabunundan, Amerika'dan ve "Columbus"tan, polisin takibinden, kereste yığınlarından uzaklaşmıştı.

Büyükbabamın cesedi hiç bulunamadı. Onun salın altındayken ölüm kurgusu yaratmayı başardığına kesin olarak inanan bendeniz, güvenirliliğimi korumak adına, mucizevî kurtuluşuna dair tüm söylentileri yeniden canlandırmayı uygun buluyorum.

Söylenenlere göre salın altında, odunların arasında, soluk alıp vermesini sağlayacak ve onu suyun üzerinde tutmaya yetecek büyüklükte bir boşluk varmış. Bu boşluk yukarı doğru daralarak, tüm gece boyunca salları, hatta salların üzerindeki sazlık evleri bile didik didik eden polislerin onu görmesine engel olmuş. Sonra, karanlıktan faydalanarak kendini akıntıya bırakmış, diye söylenti devam ediyor. Yorulmuş olsa da, şansın yardımıyla Mottlau'nun diğer kıyısına ulaşmış ve Schichau tersanesine varmış. Orada hurdaların arasında kendine barınak yapmış ve sonra da, Yunan denizcilerin yardımıyla, daha önceleri de kaçaklara kol kanat gerdiği söylenen kirli bir tankerde bulmuş kendini.

Başka bir rivayete göre, sağlam akciğerlere sahip, iyi bir yüzücü olan Koljaiczek, sadece salın altından yüzmekle kalmamış, Mottlau'nun kayda değer uzunluktaki sahili boyunca da suyun altından gitmiş. Biraz da şansının yardımıyla Schichau tersanesine ulaşmış, fazla dikkat çekmeden tersane çalışanları arasına karışmış ve nihayetinde heyecan dolu halkın arasına karışarak, halkla birlikte "Zafer Çelengindeki Sen Çok Yaşa" marşını söylemiş, Prens Heinrich'in majestelerinin gemisi *Columbus* için yaptığı takdire şayan vaftiz konuşmasını dinlemiş, geminin başarıyla kızaklardan indirilmesiyle birlikte yarı kuru elbiselerle halkın arasına karışarak tören alanından sıvışmış ve ertesi gün kendini –burada birinci kaçış hikâyesiyle örtüşüyor– kötü şöhretli Yunan tankerinde bulmuş.

Eksik bir şey bırakmamak adına; saçma olan üçüncü bir rivayete göre, büyükbabam bir tahta parçasıyla açık denizlere sürük-

lenmiş. Onu Bohnsack'tan gelen balıkçılar sudan çıkartıp, üç mil sınırının dışındaki İsveç flamalı bir açık deniz kotrasına teslim etmişler. İsveç'e geldiğinde büyük babam yavaş yavaş eski gücünü kazanmış ve Malmö'ye ulaşmış. Vesaire, vesaire...

Tüm bunlar saçma birer balıkçı rivayeti. Ayrıca her liman kentinde rastlanan o kayda alınmaz tanıkların anlattığı, büyükbabamın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin Buffalo eyaletinde görüldüğüne dair rivayetleri de yutmam. O rivayetlere göre adını Joe Colchic olarak değiştirmiş. İşiyse Kanada'yla kereste ticaretiymiş. Kibrit üreten firmalarda da hisseleri varmış. Ayrıca yangın sigortasının kurucusuymuş. Büyükbabamı son derece zengin ve yalnız diye tarif ederler. Bir gökdelende dev bir masanın arkasında oturuyor, parmaklarında parlak *taşları olan* yüzükler taşıyor, üzerine itfaiye elbisesi giyen, Lehçe şarkılar söyleyen ve adı Anka Muhafızları olan korumalarıyla tatbikatlar yapıyormuş.

Pervane ve Ampul

Bir adam her şeyini geride bırakarak büyük denizleri aşmış, Amerika'ya varmış ve zengin olmuştu. Adı ister Lehçe Goljaczek, ister Kashubyaca Koljaiczek, isterse de İngilizce Joe Colchic olsun, artık büyükbabamın hikâyesini bir kenara bırakmak istiyorum.

Oyuncakçılarda veya büyük mağazalarda satılan basit bir teneke trampeti çalarak, içinden nehirle birlikte nerdeyse ufka kadar uzanan salları çıkarmak oldukça zor bir işti. Buna rağmen kereste limanını, su yüzünde gezinen, nehir ağızlarında yuvarlanan, sazlıklarda keçelenen tüm tahta parçalarını, Schichau tersanesinin, Klawitter tersanesinin, kısmen sadece tamirat yapan çok sayıda tekne tersanesinin kızaklarını, vagon fabrikasının hurdalığını, margarin fabrikasının kokuşmuş Hindistan cevizi depolarını, depo yığınlarından oluşan adacığa ait bildiğim tüm gizlenme yerlerini trampetimi çalarak ortaya çıkarmayı başardım. O öldü, bana cevap vermiyor ve artık imparatorluk gemilerinin kızaktan indirilmesiyle ilgilenmiyor. O gemi ki, onlarca yıl önce, kızaktan indiği günden itibaren batmaya başlayan, adı bu olayda "Columbus" olan, hatta filonun gururu sayılacak ve elbette rotasını Amerika'ya çeviren ve daha sonra batırılan ya da kendi kendine batan, belki de yeniden kızağa çekilen, tadilattan geçirilip, adı değiştirilen ya da hurdaya çıkarılan gemi. Belki de sadece suyun dibine inmiştir "Columbus" büyükbabamı taklit etmiştir ve bugün halen kırk bin tonluk yüküyle, sigara içme salonu, mermer kaplama jimnastik salonu, yüzme havuzu ve masaj kabinleriyle birlikte, Filipin çukuru ya da Emden çukurunda, altı bin metre derinlikte, sürüklenip durmaktadır –sanırım geminin kaptanı savaşın sonunda utanç verici bir olayla anılmak istemediğinden ya birinci ya da ikinci "Columbus" gemisini kendi batırmıştı.

Sal hikâyesinin bir kısmını Bruno'ya okudum, ardından da tarafsız olması ricasıyla sorumu sordum.

Bruno, "Ne güzel bir ölüm!" diye hayran hayran yanıtladı, sonra hemen elindeki ipleriyle hazin şekilde ölen büyükbabamın küçük bir oyuncağını yapmaya koyuldu. Çılgın bir fikre kapılarak ABD'ye göç edip kurnazlıkla mirastan pay kapmaya çalışmaktansa Bruno'nun verdiği cevapla yetinmem gerekir diye düşündüm.

Bir süre sonra dostlarım Klepp'le Vittlar ziyaretime geldiler. Klepp bana, King Oliver parçalarıyla dolu bir caz plağı getirirken, Vittlar nazik bir hareketle pembe kurdelenin ucundan sarkan çikolatadan bir kalp uzattı. Ziyaretleri sırasında her türlü saçmalığı sergilediler. Yargılanma sürecimde yaşananlarla ilgili gülünç taklitler yaptılar. Bense, sevincimi göstermek için, diğer ziyaret günlerinde olduğu gibi keyifli görünmeye çalıştım, onların kahkahalarına karşılık verdim. Klepp, caz müziği ile Marksizm arasındaki bağlantılar kurduğu kaçınılmaz söyleşisine başlamadan, onlara 1913 yılında, yani savaş başlamadan önce, bir salın altına girip, bir daha ortaya çıkmayan hatta cesedi dahi bulunmayan adamın hikâyesini anlatmaya başladım.

Sorduğum soru üzerine –ki sorumu basitçe ve bıkkın tonda sormuştum– Klepp'in keyfi kaçmıştı. Yağlı boynu üzerinde taşıdığı kafasını çevirdi, ceketinin düğmelerini açıp kapıyor, salın altında yüzmeye çalışırmış gibi hareketler yapıyordu. Sonunda kafasını sallayarak ve soruma cevap vermemiş olduğunun farkında olarak vaktin öğleden sonraya gelmiş olduğunu ima etti.

Vittlar ise baston yutmuş gibi duruyordu, pantolon ütüsünün çizgilerinin bozulmamasına gösterdiği özenle bacak bacak üstüne attı; sadece cennetteki meleklere bahşedilmiş zarafetini ve abartılı kibrini sergiledi: "Salın üzerindeyim. Salın üzerinde olmak güzelmiş. Sivrisinekler ısırıyor, bu can sıkıcı. Salın altındayım. Salın altında olmak güzelmiş. Isıran sivrisinek yok, bu hoş bir duygu. Sanırım eğer insanın arada bir salın üzerinde oyalanıp sivrisineklerin

ısırmasına izin vermek gibi bir derdi yoksa salın altında da pekâlâ yaşayabilir."

Vittlar meşhur molasını verdi, beni baştan aşağı inceledi, ardından, bir baykuşa benzemek istediğinde yaptığı gibi, doğuştan alnının tepesine yakın duran kaşlarını daha da yükseltti ve keskin bir tiyatral tonlamayla: "Söz konusu boğulan şahıs, yani salın altındaki adam, senin büyükamcan, öyle değilse bile büyükbaban olsa gerek. Büyükamcan ve daha geniş ölçekte büyükbaban olarak kendini sana karşı yükümlü hissettiğinden ölmeyi tercih etmiştir; çünkü senin için hiçbir şey yaşayan bir 'büyükbabaya' sahip olmaktan daha can sıkıcı olamaz. Sen sadece büyükamcanın katili değil, büyükbabanın da katilisin! Ancak bu zat seni her gerçek büyükbabanın sevgiyle yaptığı gibi az da olsa cezalandırmak istediğinden, torunu olarak sana gururla şişmiş cesedini gösterip: Gör ölmüş büyükbabanı. O bir kahramandı! Onun peşindelerken suya daldı, gibi gurur verici sözleri sarf etme kıvancını senden esirgedi. Büyükbaban dünyadan ve torunundan cesedini sakladı ki, gelecek nesiller ve torunu daha uzun bir süre onun ortadan kayboluşu hakkındaki hikâyelerle ilgilensin."

Ardından, bir duygu selinden diğerine atlayarak, sinsice ama barışma duygusuyla hafifçe öne eğilen Vittlar: "Amerika, mutlu ol, Oskar! Bir hedefin, bir görevin var senin. Burada beraat edecek, tahliye edileceksin. Her şeyi bulunabileceğin, hatta kaybolan büyükbabanı bile bulabileceğin Amerika'ya gitmeyeceksin de nereye gideceksin!" diye haykırdı.

Vittlar'ın sözleri her ne kadar alaycı ve iğneleyici olsa da, bana dostum Klepp'in ölümle yaşamı neredeyse hiç ayırt etmeyen homurdanmalarından ya da büyükbabamın ölümünü, "SMS Columbus"un kızaktan inip, suyu dalgalandırdığı için güzel bir ölüm olarak nitelendiren Bruno'nun sözlerinden çok daha anlamlı ve inandırıcı geldi. Bu durumda ben de Vittlar'ın tüm büyükbabaları korumaya alan Amerika'sını, kabul gören hedefini, Avrupa'ya doymuş olarak tasımı tarağımı toplamaya kalkıştığımda

sırtımı dayayabileceğim örnek ülkeyi övmeyi tercih ettim: "Yazmaya devam et Oskar, bunu Karun kadar zengin, ancak yorulmuş, Buffalolar ülkesi, Amerika'da kereste işiyle uğraşan ve bir gökdelenin içinde kibritlerle oynayan büyükbaban Koljaiczek için yap!"

Nihayet Klepp ve Vittlar veda edip gittikten sonra Bruno, odayı iyice havalandırarak gelen dostlara ait her türlü rahatsız edici kokudan arındırdı. Bunun üzerine trampetimi yeniden elime aldım ve artık ceset saklayan salların odunlarını değil, aksine 1914 yılının Ağustos ayından bu yana tüm insanların adımlarını uydurması gereken o hızlı ve hareketli ritmi çaldım. Hal böyle olunca, doğum anına kadar büyükbabamın Avrupa topraklarında bıraktığı gözü yaşlı ailesinin geçtiği yolları anlatan sözlerimin kısa anlatılar yoluyla kaleme dökülmesi de kaçınılmaz olacaktır.

Koljaiczek salın altında kaybolduğu sırada kereste fabrikasının iskelesindeki salcıların yakınları arasında büyükannem, annem Agnes, Vincent Bronski ve on yedi yaşındaki oğlu Jan da vardı. Onların biraz daha uzağında ifade vermesi için şehre çağırılan Joseph'in ağabeyi Gregor Koljaiczek duruyordu. Gregor, polisin karşısında her zaman aynı cevabı vermeyi biliyordu: "Kardeşimi fazla tanımam. Aslında sadece adının Joseph olduğunu bilecek kadar tanıyorum ve onu son gördüğümde belki on, bilemediniz on iki yaşındaydı diyelim. Ayakkabılarımı temizler, annemle ben bira istediğimizde bira getirdi bize."

Büyük büyükannemin de bira içmeye düşkün olduğu ortaya çıktıktan sonra, Gregor Koljaiczek'in cevabı da polis için pek faydalı olmadı. Buna karşın yaşça daha büyük olan Koljaiczek'in varlığı büyükannem Anna'nın daha çok işine yaradı.

Hayatının büyük bir kısmını Stettin, Berlin ve son olarak Schneidemühl'de geçiren Gregor, sonunda Danzig'e yerleşti; orada "Bastion Kaninchen" yakınlarında bir barut fabrikasında iş buldu ve bir yılın sonunda, sahte Wranka ile yapılan evlilik gibi içinden çıkılmaz işleri yoluna konduktan ve dosyaya dahil edildikten sonra büyükannemle evlendi.

Barut fabrikasındaki işi Gregor'u önceleri renkli, sonraları gri olan askeri üniformayı giymekten korudu. Üçü de kundakçıya yıllarca barınak olan aynı bir buçuk odalık dairede kaldılar. Ancak bir Koljaiczek'in diğer Koljaiczek'e benzemek zorunda olmadığı zaman içerisinde gösterdi kendini; çünkü büyükannem daha evliliklerinin birinci yılını tamamladığında Troyl'daki kiralık evin henüz boş duran bodrum katındaki dükkânı kiralamak ve iğneden ipliğe her türlü ıvır zıvırını satarak kendine yeni bir kazanç kapısı edinmek zorunda kalmıştı; çünkü Gregor barut fabrikasında tomarla para kazansa da, kazandığını eve getirmeyip, içkiye yatırıyordu. Gregor'un büyük büyükannemden bu yana içkiye düşkün biri olduğu varsayılırken, büyükbabam Joseph sadece arada sırada tek bir duble atmayı seven bir adamdı. Gregor, üzgün olduğu için içmiyordu. Melankoli bağımlısı olduğundan, çok nadir zamanlarda mutlu görünürdü, o anlarda bile keyiften içmezdi. Her konunun dibine kadar indiği için içerdi, buna içki şişesinin kendisi de dahildi. Gregor Koljaiczek'in yaşarken ardıç rakısı kadehini yarım bıraktığı hiç görülmemişti.

O zamanlar on beş yaşında, biraz tombul bir kız olan annem, yiyeceklerin üzerine etiket yapıştırarak, cumartesileri malları dışarı taşıyarak veresiye mal alan müşterilerin borçlarını tahsil etmek üzere acemice, ancak hayal gücü zengin ihtar mektupları yazarak ailesine yardımcı olmaya çalışıyordu. Bu mektuplardan birine sahip olamamak ne kadar üzücü. Şimdi tam bu noktada yarı çocuk, yarı genç kız bir öksüzün kaleminden çıkan imdat çığlıklarından alıntılar yapabilmek ne güzel olurdu, çünkü Gregor Koljaiczek üvey de olsa babalığın hakkını veremiyordu. Büyükannem ve kızı, birbirinin üzerine kapanan iki teneke kutudan oluşan kasalarına koydukları, çoğunlukla gümüş ve bakır olan paralarını giderek daha fazla içkiye susayan barutçunun melankolik bakışlarından kaçırmak için büyük çaba sarf ediyorlardı. Gregor Koljaiczek 1917 yılında yakalandığı grip hastalığından öldüğünde ıvır zıvır dükkânının kazancı biraz arttı; ancak yine de kazanç

fazla değildi. 1917'de insan ne satabilirdi ki?

Annem barutçunun ölümünden sonra boş kalan bir buçuk odalık daireye, cehenneme gitmekten korktuğu için taşınmak istemedi. Eve onun yerine Karthaus ortaokulundan iyi bir notla mezun olup, ilçe belediyesinin postanesindeki eğitimini tamamlayıp, Danzig 1. Bölge Ana Postanesi'nde orta derece idareci olarak görev almak üzere Bissau ve babası Vincent'ı terk eden ve o zamanlar yaklaşık yirmi yaşında olan annemin kuzeni Jan Bronski yerleşti. Jan, valizi dışında geniş pul koleksiyonunu da teyzesinin dairesine getirdi. Çocukluk yıllarından beri biriktirdiği pulları onunla posta kurumu arasında sadece mesleki değil, aksine özel ve her zaman özenli bir ilişki kurmasına neden olmuştu. Bu kırılgan yapıdaki, hafif kambur yürüyen genç adamın, hoş, oval bedeni, belki fazlasıyla şirin ifadesi ve mavi gözleri, o zamanlar on yedi yaşında olan annemin ona âşık olması için yeterli sempatiyi sağlamıştı. Jan'ı üç kere askere çağırdılar, ancak her yoklamada askerliğe elverişsiz olduğu için geri gönderildi. O zamanlar, Fransa topraklarının altında sonsuza dek yatay pozisyonda kalacak kadar büyümüş olan ve eli silah tutan herkesi Verdun'a gönderdikleri düşünülürse, Jan Bronski'nin sağlık durumu hakkında tahminde bulunmak zor olmasa gerek.

Aralarındaki oynaşmaların aslında pul koleksiyonu albümlerine birlikte bakarken, özel değeri olan pul örneklerinin kenarlarındaki dişleri baş başa incelerken başlaması gerekirdi. Gelgelelim bu aşk ancak Jan dördüncü kez yoklamaya çağrıldığında başladı ya da patlak verdi. Zaten şehre inmesi gereken annem, ona bölge komutanlığının kapısına kadar eşlik etti; onu karacıların koruduğu nöbetçi kulübelerinin yanında bekledi. Jan'ın perişan haldeki göğüs kafesinin, Fransa'nın demir ve kurşun kokan havasını soluyarak şifa bulması için bu sefer gerçekten Fransa'ya gitmesinin şart olduğu konusunda hemfikirlerdi. Bu arda annem onu beklerken yanındaki karacı piyadenin düğmelerini birkaç kez ve her defasında farklı sonuçlara ulaşarak saydı. Tüm üniformalarda, son

düğmenin her zaman o çok sayıdaki Hartmannsweilerkopf dağlarının ya da Somme veya Marne, adlı nehirlerin bulunduğu Verdun'u hatırlatacak derecede ölçülü yerleştirildiğini tahmin edebiliyorum.

Bir saatin dolmasına az kala dördüncü kez yoklamaya çağırılan delikanlı, bölge komutanlığının kapısından dışarı adım atıp, merdivenlerden takıla düşe, Agnes'in, yani annemin boynuna atılarak, o zamanlar çok bilinen "Ne kıç ne ense, bir yıl sonra alınırsın askere!" sözünü kulağına fısıldadığında, annem Jan Bronski'ye ilk defa karşılık vererek sarıldı. Ona sonradan daha büyük bir sevinçle sarılıp sarılmadığınıysa bilmiyorum.

O zamanlar yaşanan savaş dönemi aşkı hakkında fazla ayrıntıya sahip değilim. Jan, annemin güzel, giyilebilir ve pahalı olan şeylere duyduğu artan ilgisini tatmin edebilmek için pul koleksiyonunun bir kısmını elden çıkardı –o günlerde tuttuğu söylenen günlüğü daha sonra maalesef kaybolmuştu. Büyükannem bu iki gencin birlikteliğine ilişkilerinin akrabalıktan öteye gittiği tahmin ederek katlanmışa benziyordu; çünkü Jan Bronski savaş bitene kadar Troyl'daki daracık dairede kalmaya devam etti. O daireden ancak Bay Matzerath diye birinin varlığı artık inkâr edilemeyecek derecede telaffuz, hatta itiraf edildiğinde taşındı. O beyefendiyi annem 1918 yılının yazında tanımış olmalıydı. O dönemde Annem Oliva'daki Silberhammer Askeri Hastanesi'nde yardımcı hemşire olarak görevliydi. Doğma büyüme Ren nehri bölgesinden olan Alfred Matzerath, kalçasını delip geçen bir mermi yarasıyla hastaneye getirildiğinde, kısa zamanda memleketine has neşesiyle tüm hemşirelerin kalbini kazandı –hemşire Agnes de dahil olmak üzere. Yarı iyileşmiş halde koridorda bu veya bakıcının kolunda topallıyor, hemşire Agnes'e mutfakta yardımcı oluyordu; çünkü hemşire kepi Agnes'in o yuvarlak yüzüne çok yakışıyordu, ayrıca Matzerath da tutkulu bir aşçı olarak duygularını pişirdiği çorbaya katmasını çok iyi biliyordu.

Yarası iyileştikten sonra Alfred Matzerath Danzig'te kaldı ve

kâğıt imalatı sektörüne ait büyük bir şirketin Ren bölgesi şubesinin pazarlama temsilcisi olarak hemen iş buldu. Sonunda savaş kendini tüketip bitirdi. Uzak gelecekte başka savaşlara neden olacak barış antlaşmaları yapıldı: Weichsel nehrinin girişindeki bölge, yaklaşık olarak Nehrung üzerindeki Vogelsang'tan, Nogat boyunca Pieckel'e kadar, oradan Weichsel ile birlikte Czattkau'a kadar güneye doğru, batıdan Schönenbild'e kadar bir dik açı oluşturarak, ardından Saskoşin ormanı etrafından Ottomin gölüne kadar uzanan bir kavis çizerek, Mattem'i, Ramkau'yu ve büyükannemin Bissau'sunu olduğu yerde bırakarak, Klein-Katz'da Baltık denizine ulaşan bölge bağımsız devlet ilan edildi ve Birleşmiş Milletler'in yönetimine bırakıldı. Polonya'ya, merkez şehir bölgesinde bağımsız bir liman, cephane deposuyla birlikte Westerplatte, demir yollarının idaresi ve Hevelius meydanındaki postane verildi.

Bağımsız devlet, üzerlerine altın kırmızısı tekne ve bir arma işlenmiş pulları mektuplara süs olarak sunarken Polonyalılar dehşet dolu biçimde mora boyanmış sahnelerle Kasimir ve Batory tarihini canlandıran pulları damgalıyorlardı.

Bir süre sonra Jan Bronski, Polonya Postanesi'ne geçti. Geçişi, tıpkı Polonya vatandaşlığına geçmek için verdiği karar gibi kendiliğinden gerçekleşti. Çoğuna göre Polonya vatandaşlığına başvurusunun nedeni olarak annemin tavrı gösterildi. 1920 yılında, Mareşal Pilsudski, Kızıl Ordu'yu Varşova kapılarında yenilgiye uğrattığında ve Weichsel mucizesinin Vincent Bronski gibilerine göre Bakire Meryem'e, askeri uzmanlara göreyse General Sikorski ya da General Weyland'a mal edildiği yıl, annem Alman Matzerath'la nişanlandı. Neredeyse büyükannem Anna'nın tıpkı Jan gibi bu nişana karşı olduğuna inanacağım. Kendisi geçen zaman içerisinde işleri iyice açılan Troyl'daki bodrum katı dükkânını kızına bırakıp, Bissau'daki erkek kardeşi Vincent'ın yanına taşındı, yani Polonya tarafına geçti; Koljaiczeklerle yaşanan dönemden önceki gibi pancar ve patates tarlarının ve çiftliğinin başına geçti,

günden güne Tanrının merhametine daha fazla yaklaşan erkek kardeşinin, Polonya'nın bakire kraliçesiyle birlikte olup, görüşmelerine göz yumdu ve üst üste giydiği dört eteğiyle sonbaharını yaşayan patates yaprağı ateşinin önünde oturup keyifle hâlâ telgraf telleriyle ayrılan ufka bakmakla yetindi.

Ancak Jan Bronski, bulduğu Hedwig'ini, yani şehirli ama hâlâ Ramkau'da tarlaları olan Kashubya'lısını bulduğunda, hatta onunla evlendiğinde, Jan'la annemin arası yine düzeldi. Cafe Woyke'de düzenlenen bir dans etkinliği sırasında, insanlar tesadüf eseri karşılaştığı için, Jan'la Matzerath'ı tanıştırmış. Birbirinden çok farklı karakterde olan ancak konu anneme gelince hemfikir olan baylar, Matzerath, Jan'ın Polonya postanesine geçişini patavatsızca ve Ren bölgesine has bir dille içki masasında alınan delice bir karar olarak değerlendirse de birbirlerinden hoşlanmışlar. Jan annemle dans ederken, Matzerath da, kalın kemikli, biraz büyükçe görünen, çevresindeki insanların onda sürekli bir hamile kadın yüzü görmesine neden olan ve bir ineğin belli belirsiz bakışlarına sahip Hedwig'le dans etti. Gece, arada eşleri değiştirerek bol bol dans ettiler; hatta dans ederlerken bir sonraki dansı düşünür oldular. Eşli dansta kendilerini kaybedip, İngiliz valsında kendilerini iyice bıraktılar, sonunda Çarliston'da hayat bulup, Slowfox'ta şehvete ulaştılar.

Alfred Matzerath, bir kibrit kutusu karşılığında yatak odasının boyanabildiği, yani bol sıfırlı parayla dekorasyon yapılabildiği 1923 yılında annemle evlendiğinde, nikâh şahitlerinin biri Jan, diğeri ise bakkal Mühlen'di. Mühlen hakkında anlatacak fazla bir şeyim yok. Adı sadece annemin ve Matzerath'ın ondan Langfuhr banliyösünde işleri kötü giden ve veresiye müşterileri nedeniyle iflasa sürüklenen bir bakkalı Rentenmark para birimi piyasaya sürüldüğü sırada devraldığı için anılmaya değerdi. Troyl'daki bodrum katı dükkânını, her çeşit veresiye borcu olan müşterilerden kıvrak zekâsıyla istediğini almasını bilen, bunun için doğuştan sahip olduğu ticari yeteneği, esprili kişiliği ve hazırcevap kabiliye-

tiyle annem, kısa sürede kendi haline bırakılmış işleri o denli artırmayı başardı ki, Matzerath da zaten işleri kötü giden kâğıt sektöründeki pazarlama temsilciliği görevini bırakıp annemin işlerine yardım etmeye başladı.

İkisi harika bir şekilde birbirlerini tamamlıyorlardı. Annemin tezgâhın arkasından müşterilere karşı başardıklarıyla açtığı arayı Renli Matzerath pazarlamacılarla baş ederek ve toptan alışveriş yaparak kapatıyordu. Buna ek olarak Matzerath'ın aşçılık önlüğüne duyduğu *sevgi ki, buna bulaşıkları* yıkamak da dâhildi, daha çok hafif yemekleri tercih eden annemin mutfak işlerini de kolaylaştırıyordu.

İşyerinin hemen bitişiğindeki evleri biraz dar ve yanlış inşa edilmiş görünse de, bilgilerimin sadece anlatılanlardan ibaret olduğu Troyl'da oturdukları yerle karşılaştırıldığında, en azından evliliklerinin ilk yıllarında annemin kendini iyi hissetmesini sağlayacak kadar burjuva görünümlü Labes caddesindeydi.

Duvarlarında Persil ambalajlarının istiflendiği uzun ve hafif dönüşlü koridorun dışında, geniş, neredeyse yarısına kadar konserve kutuları, un torbaları ve yulaf ezmesi paketleriyle dolu mutfak bulunuyordu. Yazları Baltık Denizi'nden toplanan midye kabuklarıyla süslenmiş iki pencerenin bulunduğu ön bahçe ve caddeye bakan oturma odası bu zemin katının çekirdeğini oluşturuyordu. Duvar kâğıtlarının fazla şarap kırmızısına çalmasına karşılık şezlong neredeyse erguvan rengiyle örtülüydü. Çekerek uzatılabilen, köşeleri yuvarlanmış bir yemek masası, siyah kollu dört sandalye ve sürekli yer değiştirmesi gereken siyah bacaklı, yuvarlak bir sigara sehpası, mavi halının üzerinde duruyordu. Pencerelerin arasında siyah ve altın renkleriyle bezeli ayaklı saat, erguvan rengi şezlonga değen, ilk zamanlar kiralanmış olan, daha sonraları yavaşça taksitleri ödenen, uzun tüylü sarılı beyazlı döner sehpanın önünde duran piyano, bunun karşısında ise büfe duruyordu. Kenarları yumurta ve ok desenleriyle işlenmiş, sürme vitrin camı, tabakları ve masa örtülerini saklayan, alt kısmı meyve desenleriyle süslü kapıları, pençe işlemeli siyah bacakları, siyah cilalı kornişiy-

le siyah büfede meyve süsleriyle bezenmiş kristal kaplama ile lotaryada kazanılan yeşil kupa ve aralarındaki boşlukta da annemin işyerindeki çalışkanlığının karşılığı olarak kendisine verilmiş olan açık kahverengi radyo duruyordu.

Yatak odası sarı duvarları korunmuş haliyle, dört katlı apartmanın avlusuna bakıyordu. Bu geniş evlilik kalesinin tentesinin açık mavi olduğunu, başlık kısmının üzerinde açık mavi ışık altında çerçevelenen, camla kaplı, gönül çelen bakışlarıyla Meryem Ana'nın, en renkli haliyle bir mağarada oturuşunu tasvir eden, çerçevenin sağ üst köşesine bakarak iç çektiğini, göğsünde kavuşturduğu ellerinde bakanlara sayısının ondan fazla olduğunu düşündürerek tekrar tekrar saydıracak kadar çok olan parmağını ovuşturduğunu söylersem bana inanırsınız umarım. Gelin yatağının hemen karşısında, aynalı kapılara sahip, beyaza boyalı gardırop, solunda tuvalet aynası, sağında üzeri mermer kaplı bir komodin ve tavandan sarkan, oturma odasında olduğu gibi kumaşla kaplı olmayan, aksine iki pirinç koluna tutunan hafif pembeye çalan ve ampulleri gösteren porselen abajurlarla süslü, ışık yayan yatak odası lambası bulunuyordu.

Bugün öğleden önceyi uzun bir süre trampetimi çalarak geçirdim, trampetime sorular sordum, yatak odamızdaki ampuller kırk mı yoksa altmış mum mu yakıyordu, onu bilmek istedim. Benim için oldukça önemli olan bu soruyu trampetime ilk kez sormuyordum. Çoğu zaman anlattığım ampullere geri dönene kadar saatler geçiyordu. Çünkü her seferinde, trampetime gereğinden fazla vurarak, pek çok aydınlatma hücresine sahip bir ormandan geçerek, Labesweg'teki yatak odamızın lambasına giden yolu bulana dek girip çıktığım çok sayıda dairenin uygun şalterini açıp kapatarak canlandırıp uyuttuğum binlerce ışık kaynağını unutmam gerekiyordu.

Annem evde doğum yaptı. Sancıları baş gösterdiğinde dükkânda, işinin başında, yarım kiloluk ve çeyrek kiloluk mavi kesekâğıtlarına şeker dolduruyordu. Neticede kadın doğum kliniği-

ne götürülmek için çok geç kalınmıştı. Daha yakındaki Herta Sokağı'ndan, küçük el çantasını artık çok nadir kullanan yaşlı bir ebe getirtildi. Yaşlı ebe yatak odasında beni ve annemi birbirimizden ayırmak için yardımcı oldu.

Dünyaya gözlerimi iki adet altmış mumluk ampul gibi açtım. Bu yüzden hâlâ İncil'deki ayet aklıma gelip duruyor: "Tanrı, ışık olsun, diye buyurdu ve ışık oldu." Bu söz bana Osram firmasının en başarılı reklam sloganı gibi geliyor. Perinenin zorunlu olarak yırtılmasının dışında doğumum sorunsuz geçti. Annelerin, embriyoların ve ebelerin eşit derecede önem verdiği baş aşağı pozisyonundan zorluk çıkarmadan kurtuldum.

Şunu baştan söylemek istiyorum: Ben, ruhsal gelişimi doğumu sırasında tamamlanan ve sadece bunu kanıtlaması gereken eski kulağı keskinlerdenim. Embriyo halindeyken nasıl sadece kendimi dinleyip, dölyatağının suyunda yansıyan benliğime dikkat ettiysem, aynı eleştirel kulakla ampullerin altında beliren ebeveynlerimin ilk doğaçlama diyaloglarını da dinliyordum. Kulağım keskindi. Minicik, yumuk yumuk yapışık ve olsa olsa çıtı pıtı olarak tanımlansam da, benim için ileride çok önem taşıyacak olan ve ilk izlenim olarak ağızdan çıkan her sözü havada yakaladım. Daha fazlası da var: Kulağımla yakaladığım her sözü, duyduğum her şeyi tartıp biçtikten sonra, ilkel beynimle aynı anda değerlendirip, falancayı yapmaya, filancayı da yapmamaya karar veriyordum.

Kendini babam sanan şu Bay Matzerath "Bir oğlan." dedi. "Gün gelecek işin başına geçecek. Nihayet niye bu kadar çalışıp, kendimizi yıprattığımızı öğrendik."

Annem işin ticari kısmından çok oğlunun donanımıyla ilgileniyordu: "Oğlan olacağını nasıl da biliyordum; bazen kız olacak dediysem de biliyordum."

Böylece kadın mantığıyla ilk tanışıklığımı yapmış oldum: "Küçük Oskar, üç yaşına geldiğinde bir teneke trampeti olacak."

Anne ve baba uzun bir süre karşılıklı ciddi vaatlerle atışırken,

ben, Oskar, yanlışlıkla odaya dalan bir pervaneyi izleyip, kulak kabarttım. Orta büyüklükteki tüylü yaratık, altmış mumluk iki ampulün etrafında tur atıyor, kanat açıklığına oranla biraz abartılı bir ebatta odayı tüm içindekilerle birlikte titreten hareketlerle dolduran gölgeler yaratıyordu. Ne var ki, pervaneyle ampul arasında devam eden gürültünün yanında bana sadece azıcık ışık ve gölge oyunu kalıyordu: Pervane, içini dökmek için acelesi varmış gibi ismini aldığı pervane gibi sesler çıkartıyordu; sanki ışık kaynaklarıyla başka sohbet fırsatı doğmayacakmış gibiydi; sanki pervaneyle ampul arasındaki ikili sohbet her koşulda pervanenin günah çıkarma ayini gibi görünüyordu ve ampullerin dağıttığı bağışlama çeşidine göre artık başka günaha ve coşkunluğa yer olmayacaktı.

Oskar bugün basitçe şunu söylüyor: Pervane trampet çalıyordu. Ben tavşanları, tilkileri ve yedi uyurları trampet çalarken duydum. Kurbağalar trampet çaldıklarında ortalığı yıkıp dökebiliyorlar. Ağaçkakanın trampet çalarak solucanları yuvalarından çıkardığı söyleniyor. En nihayetinde insanoğlu da davula, zile ve trampetlere vuruyor. İnsanlar trampet tabancalarından, trampet ateşinden, trampetle birilerini dışarı kaçırmak, trampetle bir araya gelmek, trampetle mezara gitmekten bahsediyorlar. Bunu trampetçi delikanlılar ve trampetçi çocuklar yapıyor. Yaylı çalgılar ve vurmalı çalgılar için beste yapan müzisyenler var. Askeri bando üyeleri tarafından çalınan tören trampetlerini hatırlatmak istiyorum. Tüm bunlar, o küçük pervanenin dünyaya gelişim vesilesiyle altmış mumluk iki basit ampul etrafında sergilediği trampet cümbüşünün yanında değersiz kalıyor. Belki Afrika'nın en karanlık köşelerinde zenciler vardır, hatta Afrika'yı henüz unutmamış Amerikalı zenciler, belki bu ritim duygusuyla doğmuş olan insanların da içinde benim pervanemin aynısından ya da benzerinden veya Afrika'ya özgü pervanelerden esinlenerek –ki bunlar bilindiği üzere Doğu Avrupa'nın pervanelerinden daha büyük ve daha ihtişamlı oluyorlar– aynı anda hem disiplinli ve hem de zincirle-

rinden kopmuş bir tutkuyla trampet çalıyorlardır. Bense Doğu Avrupa ölçülerinde kalarak, yani orta ebatta, kahverengimsi tozla kaplı doğum anındaki pervaneme sadık kalarak, adını Oskar'ın üstadı koyuyorum.

Eylül'ün ilk günleriydi. Güneş Başak burcundaydı. Uzaklardan yaz sonuna özgü bir fırtına, sandıkları ve dolapları yerinden oynatarak gecenin içinden geçip gidiyordu. Merkür beni şüpheci, Uranüs yaratıcı fikirli yaptı, Venüs küçük talihe, Mars ise hırsa inanmamı sağladı. Yükselen burç hanesinden, beni hassas ve aşırılıklara eğilimli olmaya götüren Terazi göründü. Neptün ise beni onuncu, yani yaşamın merkezi olan haneye çekmiş, mucize ve hayal kırıklığı arasına hapsetmişti. Jüpiter'in karşısında gelişimimi sorgulayan üçüncü hanedeki Satürn vardı. Peki, pervaneyi kim göndermişti; kim onunla başöğretmen edasıyla konuşmuş yaz bitimi fırtınasında, annem tarafından bana söz verilen teneke trampete karşı amansız bir istek duymama, bu çalgının gün geçtikçe daha elle tutulur ve daha cazip hale gelmesine neden olmuştu?

Bağırarak ve ağlamaktan mosmor olmuş bir bebek edasıyla babamın teklifini, yani bakkalla ilgili ne varsa, düşünmeden, elimin tersiyle itmeye, buna karşın annemin arzusunu, söz verdiği üzere, üçüncü doğum günüm vesilesiyle almayı nazikçe kabul ettim.

Geleceğimle ilgili tüm bu spekülasyonların yanı sıra şu karara vardım: Annemin ve babamın benim itirazlarımı anlayabilecek ve gerektiğinde saygıyla karşılayacak yetileri yoktu. Yalnız ve anlaşılmamış bir halde ampullerin altında yatan Oskar, altmış, yetmiş yıl sonra, son bir kısa devrenin tüm ışık kaynağı elektriği keseceği güne kadar, bu durumun devam edeceği sonucuna varmış, bu nedenle daha ampulün altındaki hayata başlamadan neşesi kaçmıştı. Ve sadece hayalinde canlandırdığı teneke trampeti düşleyerek, tekrar eski embriyo haline geri dönme isteğini daha da belirgin hale gelmeden engellemişti. Ayrıca ebem aramızdaki kordonu çoktan kesmişti. Yapacak bir şey kalmamıştı.

Fotoğraf Albümü

Bir hazineyi koruyorum. Tüm o berbat, sadece takvim günlerinden ibaret yıllar boyunca onu korudum, sakladım, yine ortaya çıkardım, yük vagonundaki yolculuğum boyunca onu sevgiyle göğsüme bastırdım ve uyumak istediğinde, hazinesinin, yani fotoğraf albümünün üzerinde uyudu Oskar.

Bu her şeyi ortaya döken, açık seçik gün yüzüne çıkaran aile mezarlığı olmasa ne yapardım? Yüz yirmi sayfadan ibaretti bu albüm. Her sayfasına yan yana ve alt alta, birbirine dik ve özenle dağıtılmış, kimi yerde simetrisi düzgün, kimi yerde özensiz, dört ya da beş, bazen de sadece iki fotoğraf yapıştırılmıştı. Albümün cildi deri kaplıydı ve eskidikçe daha fazla deri kokusu siniyordu içine. Albümün her çeşit hava koşulundan nasibini aldığı zamanlar olmuştur. Bu nedenle fotoğraflar yapıştırıldıkları yerlerinden ayrılıyordu. Kaybolmanın eşiğine gelen fotoğrafları yapıştırıcının yardımıyla yerlerine yapıştırabilmek için albüm beni adeta zor anlarda, sükûnete ve yalnız kalma fırsatı kollamaya zorluyordu.

Dünyada hangi sanat eseri, hangi roman bir fotoğraf albümünün epik zenginliğine sahip olabilir? Çalışkan bir amatör fotoğrafçı rolüne bürünmüş olarak, her pazar tepemizden, yani korkunç bir şekilde küçük gösteren bir açıdan fotoğrafımızı çeken ve bizi bazen iyi, bazen daha az poz vermiş olarak albümüne yapıştıran sevgili tanrımız, bana bu albümün sayfalarından güvenli ve her türlü keyif verici, ancak bir sayfada uzun süre oyalanmalardan alıkoyarak geçmeyi nasip etsin ve Oskar'ı labirentlerde kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya getirmesin; çünkü daha ona fotoğrafların asıllarını göndermek için can atıyorum.

Sadece yüzeysel bir değerlendirme: İçinde; en değişik üniformalar saklı, modaya uygun olarak saç kesimleri değişiyor, annem şişmanlıyor, Jan hantallaşıyor, hiç tanımadığım insanlar da var.

İşte o anda tahmin etmek de keyifli: Peki, fotoğrafları kim çekiyordu? Bu konuda sürekli bir kalite düşüklüğü var; geçmiş döneme ait sanat fotoğrafçılığı, yeni yüzyılla birlikte vesikalık çekme derecesinde yozlaşıyor. Büyükbabam Koljaiczek'e ait anıtla, dostum Klepp'in vesikalık fotoğrafını ele alalım. Büyükbabamın kahverengi tonlardaki portresiyle yüzeyi pürüzsüz ve kaşelenmek için yırtınan Klepp'ciğimin vesikalık fotoğrafını yan yana koyduğunuzda bile fotoğrafçılık alanındaki gelişmenin bizi nereye götürdüğünü her defasında görmek mümkün. Bu şipşak fotoğrafçılığın ıvır zıvırını görmek bile yetiyor. Aslında kendimi Klepp'ten daha fazla eleştirmem, ayıplamam gerek; çünkü bu albümün sahibi olarak kaliteyi korumakla sorumlu olmalıydım. Eğer günün birinde bize cehennemin kapıları açılacak olursa, en büyük ıstıraplardan birisi, insanı çıplak halde kendi zamanının çerçeveli fotoğraflarıyla dolu bir odaya kapatmak olacaktır. Hemen birkaç dokunaklı sahneden örnek vereyim: Enstantane fotoğraflar, şipşak fotoğraflar, vesikalıklar arasında dikilen ey insanoğlu! Flaş ışığın altındaki insanoğlu, Pisa'nın eğik kulesi önünde dik duran insanoğlu, vesikalık standardına uyması için sağ kulağını çevirmesi gereken kabinlerdeki insanoğlu ve duygusal anlar bir kenara, belki de en berbat çekimlerin sadece rüyalardan ibaret olması, aslında gerçekte çekilmemesi ya da çekilse bile banyosu yapılmamış olması bu cehennemi daha çekilebilir kılar.

Klepp ve ben Jülicher Sokağı'nda tanıştığımız ilk zamanlarda spagetti yiyerek dostluk kurduğumuzdan, bu fotoğrafları çektirip banyosunu dahi yaptırmıştık. O zamanlar sürekli seyahat planları yapıp duruyordum. Bunun anlamı şuydu: çok üzgündüm, seyahate çıkmak, bunun için de pasaport başvurusunda bulunmak istiyordum. Ancak hakkını verecek, yani Roma'yı, Napoli'yi ya da en azından Paris'i içine alacak bir seyahati karşılayacak kadar param olmadığı için yani nakit para konusunda çektiğim sıkıntıdan aslında memnundum, çünkü karamsar bir ruh haliyle seyahat etmek zorunda kalmak kadar üzücü bir şey olamazdı. Ancak ikimi-

zin de sinemaya gidecek kadar parası olduğundan, Klepp ve ben o zamanlar sinemaya gidiyor, Klepp'in zevkine göre vahşi batı filmleri, benimkine göreyse Maria Schell'in hemşire rolünde ağladığı ve Borsche'nin başhekim rolünde zorlu bir ameliyatın ardından balkon kapısını açık bırakarak Beethoven'e ait sonatlar çalıp sorumluluk örneği gösterdiği filmleri izliyorduk. Filmlerin sadece iki saat sürmesi bizi çok üzüyordu. Bu nedenle bazılarını iki defa izleme ihtiyacı duyuyorduk. Filmin hemen ardından gişeye gidip aynı filme yeniden bilet almak için ayaklandığımız çok olmuştur. Ancak sinema salonunu terk edip gişenin önündeki kimi zaman uzun kimi zaman da kısa kuyruğu gördüğümüz an cesaretimiz kırılıyordu. Veznenin önündeki sırayı uzatmaktan çok, veznedeki kadından ve gözlerini dikip dış görünüşümüzü inceleyen yabancılardan çok utanıyorduk.

Böylece, o zamanlar neredeyse her film gösteriminden sonra vesikalık fotoğraflarımızı çektirmek için Graf-Adolf Meydanı yakınındaki fotoğrafçıya uğruyorduk. İçeri adım atar atmaz bizi herkes tanıyor, gören gülümsüyor, nazikçe oturmamız rica ediliyordu. Bizler müşteriydik, dolayısıyla saygıdeğer insanlardık. Kabin boşalır boşalmaz, artık sadece kibar olduğunu hatırladığım genç bir bayan bizi teker teker kabine çağırıyor, önce benim, sonra Klepp'in üzerindekilere birkaç el hareketiyle çeki düzen veriyor, belli bir noktaya odaklanıp, şimşek gibi çakan bir ışık ve bu ışığa bağlı bir zil sesinin ardından, altı kez arka arkaya bir plakaya yansıtıldığımızı belli edene kadar bakmamızı istiyordu.

Fotoğraf çekilir çekilmez ve henüz ağzımızın kenarları gülümsemekten hafif kasılı haldeyken, zarif kıyafetli genç bayan kibarca bizi rahat hasır koltuklara oturtup beş dakika sabretmemizi rica ediyordu. Biz de memnuniyetle bekliyorduk. Ne de olsa bir şeylerin beklentisi içerisindeydik: Merakla beklediğimiz vesikalık fotoğraflarımız. Aşağı yukarı altı yedi dakikanın sonunda hâlâ kibar görünümlü ama diğer yanlarını tarif edemediğim genç bayan bize iki küçük zarf uzatıyor, biz de fotoğraflarımızın ücretini ödüyorduk.

Klepp'in hafifçe öne çıkan gözlerindeki o zafer sevinci yok mu! Zarfları alır almaz artık en yakın birahaneye gitmek için nedenimiz de vardı; çünkü kimse kendi vesikalık fotoğraflarını açık havada, tozlu sokaklarda, gürültünün ortasında, gelip geçenlerin akıntısına engel olarak incelemeyi sevmez. Nasıl fotoğrafçı dükkânına sadıksak, her zaman Friedrich Caddesi'nde müdavimi olduğumuz birahaneye de aynı şekilde sadıktık. Bira, kırmızı sosis, yanında soğan ve çavdar ekmeği siparişi veriyor, bunlar masaya servis edilene kadar, henüz hafif nemli olan fotoğraflarımızı yuvarlak tahta masanın etrafına dizip, ardından gelen bira ve kırmızı renkteki sosise yumularak gergin yüz ifadelerimizi inceliyorduk.

Yanımızda her zaman bir önceki sinema serüvenimiz vesilesiyle çektirdiğimiz fotoğrafları da taşıyorduk. Bu sayede kıyaslama imkânı doğuyordu; kıyaslama imkânının olduğu yerde esprinin ortaya çıkması ya da Ren bölgesinde söylenildiği gibi; güzelleşmek için ikinci, üçüncü, dördüncü bardak birayı söylemek kaçınılmaz oluyordu.

Ancak hüzünlü bir insan için, kendi vesikalık fotoğraflarını bahane ederek bu duygudan kurtulmasının mümkün olduğunu iddia etmek yanlış olur; çünkü gerçek bir hüzün zaten kendi içinde soyuttur. En azından benimki öyle bir hüzündü ve Klepp'in hüznü de herhangi bir dayanağı olmayan bir hüzün olup, neredeyse neşeli soyutluğu içerisinde hiçbir şeyin bozamayacağı güçte bir hüzün olduğunu belli ediyordu. Hüznümüzle flört etme imkânımız varsa eğer, bunu ancak fotoğraflar üzerinden yapabiliyorduk; çünkü bizler kendimizi seri halde çekilmiş şipşak fotoğraflar içerisinde açık seçikten ziyade, çok daha önemli olduğunu düşündüğümüz etkisiz ve tarafsız ifadelerde bulabiliyorduk. Kendimize istediğimiz gibi davranabiliyor, arada bira içebiliyor, kırmızı sosislere karşı acımasız olabiliyor, havaya girebiliyor ve oyunlar oynayabiliyorduk. Fotoğrafları buruşturuyor, katlıyor ve sadece bu amaçla her zaman yanımızda getirdiğimiz makaslarla kesip parça-

lara ayırıyorduk. Ardından eski ve yeni parçaları bir araya getiriyor, kendimizi tek gözlü, üç gözlü olarak yeniden yaratıyor, burunlarla süslüyor, sol kulakla konuşuyor ya da susuyor, çenemize alnımızı dayıyorduk. Bu montajları sadece kendi fotoğraflarımızla gerçekleştirmiyorduk. Klepp bendeki detaylardan bazılarını ödünç alıyor, bense onun karakteristik özelliklerinden bazılarını rica ediyordum: Yeni ve umut ettiğimiz üzere, daha mutlu kişiler yaratmayı başarıyorduk. Arada sırada fotoğraflardan bazılarını birbirimize hediye ediyorduk.

Bizler, montajlanmış kişilikleri bir yana bırakarak ben ve Klepp'ten bahsediyorum, Rudi olarak çağırdığımız garsona her ziyaretimizde ki, birahane bizi haftada en az bir kere görüyordu, bir fotoğraf hediye etmeyi alışkanlık haline getirmiştik. Aslında on iki çocuk sahibi olmayı ve sekiz çocuğun daha velayetini almayı hak edecek tipte bir adam olan Rudi, elinde profilden çekilmiş destelerce, hatta önden çekilmiş daha fazla fotoğrafı olmasına karşın, ona uzun süre birbirimize danışıp itinalı bir ciddiyetle seçtiğimiz fotoğraflarımızı uzattığımız her seferinde mutlu bir yüz ifadesiyle bize teşekkür ediyordu.

Büfedeki bayan garsona ve kucağında sigara tezgâhıyla gezen tilki bakışlı kıza Oskar hiç fotoğraf vermemişti; kadınlara fotoğraf verilmemeliydi çünkü onu sadece kötüye kullanmasını bilirlerdi. Ancak tüm şişmanlığına rağmen kadınlara karşı elindekiyle asla yetinmeyi bilmeyen ve boşboğazlığından tutun delice cesaretine kadar, sahip olduğu tüm nitelikleriyle içinde ne var ne yok çıkaracak kadar ileri gidebilen Klepp, herhalde günün birinde sigara satan kıza benden habersiz bir fotoğraf hediye etmiş olmalıydı; çünkü o toy ve kendini bilmiş yaratıkla nişanlanmış, günün birinde onunla evlenmişti; çünkü verdiği fotoğrafını geri almak istiyordu.

Biraz aceleci davranıp fotoğraf albümünün son sayfalarına çok fazla kelime adadım. Bu aptalca şipşak fotoğraflar bunu hak etmiyordu ya da sadece fotoğraf albümün ilk sayfasında yer alan

büyükbabam Koljaiczek'in portresinin bugün bile ne kadar büyük ve erişilmez, hatta sanatsal olduğunu doğrulayacak karşılaştırma işine yarayabilirdi ancak.

Büyükbabam, tornayla işlenmiş bir masanın hemen yanı başında kısa ve şişman cüssesiyle dikiliyordu. Bu pozunu kundakçı sıfatıyla değil, aksine gönüllü itfaiyeci Wranka kimliğiyle vermişti. Diğer bir deyişle bıyığı eksikti. Ancak üzerinde sıkıca oturan ve yakasına kurtarma madalyası tutturulmuş itfaiyeci üniforması ve küçük masayı bir sunağa dönüştüren itfaiyeci kaskı, neredeyse kundakçının bıyığının yerini alacak nitelikteydi. Yeni yüzyılın getirdiği tüm acıları bilerek nasıl da ciddiyetle bakmasını biliyor. Yaşanan tüm trajediye rağmen hâlâ korunan o gururlu bakışlar, ikinci Alman İmparatorluğu döneminde çok seviliyor ve çok moda olmalıydı ki, sürekli sarhoş dolaşan barutçu Gregor Koljaiczek bile aynı pozda çektirdiği fotoğraflarda gerçekte olduğundan çok daha soğukkanlı duruyordu. Elinde takdis edilmiş bir mum tutan Vincent Bronski'nin fotoğrafıysa Çestohova'da çekildiği için daha çok mistik bir hava taşıyordu. Sıska Jan Bronski'nin bir gençlik fotoğrafı, erken dönem fotoğrafçılığın nimetleri sayesinde bilinçli karamsar bir erkekliğin sembolü olmuştu.

Belirli bir pozla birlikte sergilenen bu bakışların, o zamanın kadınlarını çok etkilediği söylenemez. Tanrı hakkı için kişilik sahibi olan büyükannem Anna bile Birinci Dünya Savaşı patlak vermeden önce verdiği pozlarda biraz aptalca bir gülümsemenin ardındaki gerçek görüntüyü saklıyor, sığınak niteliğinde ve dört kat üst üste giydiği eteklerinin genişliği hakkında hiçbir şey belli etmiyordu.

İnsanlar savaş yıllarında bile fotoğraf makinesinin önündeki merceği açıp kapatan, siyah bir kumaşın arkasında orasını burasını oynatan fotoğrafçıya gülümsemeye devam ediyordu. Aralarında ne yazık ki, annemin de yardımcı hemşire olarak bulunduğu Silberhammer hastanesinin otuz üç hemşiresi, tutunma direği görevini gören bir sıhhiyeci subayın etrafında bir araya gelerek, iki kartpostal boyundaki sert karton parçasına sığmaya çalıştılar. Ne-

redeyse iyileşmiş muharip askerlerin ve hastanede çalışan hanımların bulunduğu bir kostüm balosunda çekilen sahnede ise, poz verenler ise hareket edebilecekleri daha fazla alana sahiplerdi. Bu fotoğrafta annem bir gözünü kırparak öpücük yollama çabasındayken, melek kanatlarına ve tel süslü saçlarına rağmen şu mesajı iletmek istiyor gibiydi: Meleklerin de cinsiyeti vardır. Önünde diz çöken Matzerath, aslında memnuniyetle günlük kıyafet olarak da kullanabileceği bir kostüm seçmişti: Kolalı aşçı kepiyle kaşığını havada sallayan bir aşçı kostümü giymişti. Buna karşın ikinci sınıf Demir Haç nişanı tutturulmuş üniforması içinde sergilediği pozda son derecede bilinçliydi ve fotoğraflardaki tüm kadınlardan üstün görünüyordu. İleriyi gören bakışlarıyla o da Koljaiczek ve Bronski'leri andırıyordu.

Savaştan sonraysa fotoğraflarda farklı bir yüz ifadesi sergilendi. Erkekler biraz daha cansız bakıyor; ancak kendilerini fotoğraf düzenine yerleştirmesini bilen kadınlarsa, objektife ciddi bakışlarla poz vermeye başlıyorlardı, Gülümsediklerinde dahi üzerini boyamasını bildikleri acılarını saklamamak için artık pek çok nedenleri vardı. Yirmili yıllarda kadınların yüz ifadelerinde taşıdıkları hüzün onlara yakışıyordu. Otururak, ayakta veya yarı yatar halde; şakaklarını siyah saçlı hilaller yapıştırarak Meryem Ana'yla fahişeler arasında uyumlu bir bağ oluşturmayı nasıl da başarıyorlar, değil mi?

Annemin yirmi üç yaşındaki fotoğrafı –hamileliğinden kısa bir süre önce çekilmiş olmalı– gergin kaslara sahip boynunun üzerindeki yuvarlak ve sakin başını hafifçe eğmiş, fotoğrafa bakan kişinin doğrudan gözlerinin içine bakan, sade ve hassas yüz hatlarıyla, hüzünlü gülümsemesiyle ve grimsi maviye biraz daha fazla kaçan bir çift gözle kendi ruhu kadar diğer insanlarınkini de sabit bir nesneye bakarcasına –bir kahve fincanı ya da sigara ağızlığı diyelim– inceleyen genç bir kadını sergiliyordu. Ne var ki, annemin bakışlarına sıfat olarak layık gördüğüm 'ruh dolu' sözleri yeterli olmayabilir.

Daha ilginç değil belki ama daha kolay değerlendirilebiliyor ve bu nedenle daha aydınlatıcı niteliğe sahip olabiliyor o zamanın grup halinde çekilmiş fotoğrafları. Hayret! Rapallo Antlaşması imzalandığı dönemlerde nikâh kostümleri ne kadar güzel, ne kadar da gelinlik gibiymiş. Matzerath, nikâh fotoğrafında hâlâ kolalı gömlek kullanıyordu. İyi görünüyordu, zarifti, neredeyse entelektüel denebilirdi. Sağ ayağını öne atarak belki de o zamanların sinema oyuncusu Harry Liedtke'yi taklit etmek istiyordu. O zamanlar kısa etekler giyilirdi. Bembeyaz, binlerce kez katlanmış, dizinin hemen altında biten pilse eteği olan ve gelinlik bir kıza tam anlamıyla layık annemin gelinliği, düzgün bacaklarını ve beyaz tokalı ayakkabıları içerisinde dans etmek için yaratılmış narin ayaklarını sergiliyordu. Diğer fotoğraflarda nikâh davetlileri kareye girebilmek için birbirlerini sıkıştırmıştı. Şehirli tarzda giyinenler ve poz verenlerin arasında, her seferinde büyükannem Anna ve değerli kardeşi Vincent, taşralı katılıkları ve güven aşılayan tedirginlikleri ile gözden kaçmıyordu. Anna teyzesi ve yüce bakireye teslim olan babası gibi annemle hemen hemen aynı patates tarlasından çıkma Jan Bronski, Kashubya'lı köylü kimliğini Polonyalı bir postane sekreterine ait tören zarafetinin arkasına saklamasını başarıyordu. Kendisi sağlıklı ve semirmiş gövdeleriyle yer kaplayanların arasında, ne kadar küçük ve çelimsiz durursa dursun, o olağandışı gözleri, neredeyse dişi bir durgunluk sergileyen yüz hatları, kenarda bile kalmış olsa her fotoğrafın odağına yerleşebilirdi.

Nikâhtan hemen sonra çekilen bu grup fotoğrafını uzun zamandır inceliyorum. Hemen trampetime uzanıp, değneklerimle bu mat ve kahverengiye çalan karenin önünde, kartonun üstünde görünen üçlü yönetim sistemini trampetin boyalı tenekesine davet etmeliyim.

Bu fotoğraf Magdeburger Sokağı'yla Heeresanger Sokağı'nın birleştiği köşede, Polonyalı öğrenci yurdunun yanında, yani Bronski'lerin dairesinde çekilmiş olmalıydı. Fırsat orada yakalan-

mıştı çünkü güneşin vurduğu, asma fasulyelerle yarı yarıya kaplanmış öyle bir balkonun arka planı görülüyordu ki, sadece Polonyalıların yaşadıkları bölgede böyle bir görüntüye rastlanabilirdi. Annem oturuyor, Matzerath ve Jan Bronski ayaktalar. Ama bu nasıl bir oturuş ve nasıl bir poz ki ikisi ayakta kalmış! Bir ara Bruno'dan satın alması için baskı yaptığım bir okul pergeli, cetvel ve gönyeyle Triumvirlik sistemini –çünkü annem bu sistemde bir erkeğin yerini almıştı– ölçmek isteyecek kadar kafasızdım. Boyunlarındaki eğimin açısı, eş kenar olmayan baldırlardan bir üçgen, vektörlerde meydana gelen paralel öteleme, şiddetle ortaya çıkan eşleşmeler, dairelerde meydana gelen kesişmeler... Bunlar anlamlı bir biçimde asma fasulyenin yeşilliğinde buluşup bir nokta meydana getiriyordu; çünkü bir noktaya ihtiyacım vardı. Noktaya inanan, noktaya bağımlı biri olarak; bir ipucu, bir çıkış noktası, hatta varsa perspektif noktasını arıyordum.

Bu amatörce ölçüp biçme faaliyetinden, pergelin ucuyla bu değerli fotoğrafın önemli yerlerine açtığım rahatsız edici deliklerden başka hiçbir şey çıkmadı. Bu kayıtta özel olan neydi? Bana bu dörtgen kâğıdın üzerinde matematiksel ve komik olacak derecede kozmik bağlantılar aratan, hatta çok istediğimde bulmamı sağlayan şey neydi? Üç insan: Oturan bir kadın, ayakta iki adam. Annemin koyu dalgalı saçları, Matzerath'ın kıvır kıvır sarı saçları, Jan'ın yatık halde, geriye taranmış kestaneye çalan kahve tonlardaki saçları. Üçü de gülümsüyordu: Matzerath, Jan Bronski'den fazla gülümsüyordu, her ikisi üst dişlerini sergiler halde annemden beş kat daha fazla gülümserken, annemin gülücüğü sadece ağzının kenarındaydı; onu da gözlerini kırıştırmadan yapıyordu. Matzerath sol elini annemin sağ omzunda dinlendiriyor, Jan ise sağ eliyle sandalyenin üzerine uyguladığı yüzeysel baskıyla yetiniyordu. Dizleri sağa dönük, kalçalarından yukarısı cepheye yönelmiş olan annem, kucağında bir defter taşıyordu. Bu defteri ben uzun bir süre Bronski'lere has pul koleksiyonu albümü, ardından bir moda dergisi, son olarak da ünlü oyuncuların sigara kutula-

rındaki fotoğraflarından oluşan bir koleksiyon sandım. Annemin elleri sanki fotoğraf çekilir çekilmez sayfaları çevirmek ister gibi duruyordu. Üçü de mutlu görünüyordu, hatta birbirlerinin beklenmedik sürprizlere karşı korunmuş olduklarını onaylar gibiydiler. Bu tarz sürprizler ancak bu üçlü ittifakın bir ortağı gizli bölmeler yaptırmaya kalktığında ya da önceden yaptırmış olduklarında ortaya çıkar. Bu üçlünün mutluluğu, birbirleriyle olan ilişkilerine, muhtemelen o sıralarda Stephan'a hamile olan ve bu mutluluk tablosunun en azından fotoğrafçılığın nimetleriyle yakalanması için fotoğraf makinesini bu üç kişiye dahası bu üç kişinin talihlerine yöneltmesi gereken dördüncü bir kişiye, diğer bir deyişle Jan'ın eşi, kızlık soyadı Lemke olan Hedwig Bronski'ye bağlıydı.

Albümden başka kareleri çıkartıp bu karenin yanına koydum. Bunlar genelde annemin Matzerath ya da Jan Bronski ile birlikte görülebildiği fotoğraflardı. Bu fotoğraflarda asla değiştirilemeyecek olan tek şey, mümkün olan son çözüm, bu balkonda çekilmiş fotoğrafta olduğu kadar bariz değildi. Jan ve annem tek bir fotoğrafta: Bu fotoğrafa trajedi, define avcılığı ve ölçüsüzce yayılan bir bıkmışlık kokusu hâkimdi. Matzerath annemin yanındaydı Buram buram hafta sonu iktidarı kokan bu fotoğrafta, evlilik ruhunun yansıtıldığı bir zemine oturabilmek için Viyana usulü şnitzellerin yağda cızırdadığını, yemekten önce biraz mızmızlanıldığını, ziyafetin ardından esnendiğini, uykudan önce fıkraların anlatıldığını ya da vergi borçlarının takvime işlenmesi zorunluluğunu anlatan bir manzara vardı sanki. Ben yine de fotoğrafa yansıyan bu can sıkıntısını, daha sonraki yıllarda annemin Jan Bronski'nin kucağında, Freudental yakınlarındaki Olivear Ormanı'nda verdikleri sevimsiz şipşak poza tercih ederim. Tahminime göre Matzerath'ın kayıtsız fotoğrafçıyı oynadığı bu müstehcen sahnesi –Jan elini annemin elbisesinin altına sokmuş olarak görünür– sadece mutsuz ve yuvası yıkılmış bir çiftin ardından Matzerath'la olan evliliğin ilk günlerinde başlayan vahşi ihtirasın sergilendiği bir sahnedir. Bal-

kon sahnesindeki o soğukkanlılıktan, ihtiyatlı, ancak bilinçli jestlerden eser yoktu bu fotoğrafta. Böylesine bir sahne ancak adamların ikisi de annemin arkasında, yanında ya da Heubude Plajı'ndaki kumların üzerinde olduğu gibi, ayaklarının dibinde poz verdiklerinde yaşanabiliyordu.

Hayatımın ilk yıllarına var olan en önemli üç kişinin bir arada olduğu bir fotoğraf karesi daha var. Balkonda çekilen fotoğrafta olduğu kadar belirgin olmasa da, bu fotoğrafta da de üç kişi arasında imzalanan bir anlaşma, gerilim taşıyan bir barış sahnesi yansıtılmış. Bu tiyatro oyununun çok sevilen üçlüsüne ne kadar kızarsak kızalım; sahnedeki iki kişi bıkana kadar tartışmaktan ya da üçüncü bir oyuncunun gelişini beklemekten başka ne yapabilir ki? Benim resmimde üçü birlikte iskambil oynuyorlar. Bunun anlamı, iskambil kâğıtlarını ellerinde yelpaze gibi sıralamış, ancak oyunu kazanmak isteyenlerin yaptığı gibi, ellerindeki kâğıtlara değil, aksine fotoğraf makinesine bakıyorlar. Jan'ın eli, havadaki işaret parmağı dışında, bozuk paraların yanına masaya uzanmış; Matzerath tırnaklarını masa örtüsüne geçirmiş; annem küçük ama başarılı olduğuna inanmak istediğim bir oyun girişiminde bulunuyor: Bir kart çekmiş, fotoğraf makinesinin objektifine gösteriyor ama diğer oyuncalara bunu belli etmiyor. Basit bir hareketle, sadece kupa kızını göstererek, mütevazi sayılacak bir sembolü çağrıştırmak ister gibi. Kim kupa kızı üzerine yemin etmez ki!

İskambil oyunu –bilindiği üzere sadece üç kişiyle oynanabilir– annem ve o iki adam için sadece bir oyun değildi. Bu oyun, hayat onları şu ya da bu şekilde iki kişi kaldıklarında altmışaltı ya da dokuztaş gibi aptalca oyunlar oynamaya sevk etmeye çalıştığında onların sığınakları, hatta limanları haline geliyordu.

Bir şeyler eksik olsun ya da olmasın, beni dünyaya getiren bu üçlüden bu kadar söz etmek yeter. Hikâyeme başlamadan önce annemin arkadaşı Gretchen Scheffler ve fırın ustası kocası Alexander Scheffler hakkında bir çift söz söyleyeceğim. Alexander keldi, Gretchen ise neredeyse yarısına kadar altın kaplama at dişleriyle

gülümsüyordu. Alexander'ın bacakları, sandalyeye oturduğunda halıya değmeyecek kadar kısaydı, Gretchen ise kendi ördüğü, sonsuz desenlere sahip elbisesi içindeydi. Bu ikilinin daha sonra KdF (Sevinçten Güç Doğar Organizasyonu) gemisi "Wilhelm Gustloff"un şezlonglarında ya da kurtarma filikalarının önünde, hatta Doğu Prusya deniz hatlarında seyreden "Tannenberg" gemisinin gezinti güvertesinde çekilmiş fotoğrafları da var. Her yıl seyahate çıkıyor, Pillau'dan, Norveç'ten, Azor adalarından, İtalya'dan aldıkları çeşitli hatıraları kırmadan, Kleinhammerweg'te bulunan, adamın küçük sandviçler pişirdiği, kadının da yastık kılıflarına dantel diktiği evlerine getiriyorlardı. Alexander Scheffler konuşmadığı zamanlar diliyle yorulmadan üst dudağını ıslatıp duruyordu. Bu hareketi çaprazımızda oturan Matzerath'ın arkadaşı manav Greff' tarafından edepsizce yapılan zevksiz bir alışkanlık olarak görülüyor ve rahatsız edici bulunuyordu.

Greff, evli olmasına rağmen, kocalıktan çok oymak beyi olmayı seviyordu. Fotoğrafın birinde kısa pantolonlu, kılavuz kordonu ile süslenmiş üniforması ve izci şapkasıyla semirmiş, katı ve sağlıklı görünüyor. Yanındaysa aynı ekipmanlarla donatılmış, sarışın, biraz fazla iri gözlü, yaklaşık on üç yaşlarında bir oğlan çocuğu duruyor. Greff sol elini çocuğun omzuna koymuş, sevgisini belli edercesine kendine doğru bastırıyordu. Çocuğu tanımıyordum, ancak Greff'i eşi Lina sayesinde daha sonradan tanıyıp öğrenecektim. KdF yolcularıyla zarif izci erotizmi kanıtlarından oluşan fotoğrafların arasında kayboluyorum. Hemencecik birkaç sayfa atlayıp kendime, yani ilk fotoğrafıma geçmek istiyorum.

Güzel bir çocuktum. Bu fotoğraf 1925 yılının Paskalya bayramında çekilmişti. Altı aylıktım ben ve bir sonraki sayfada aynı boy fotoğraflanıp tarifi imkânsız bir bayağılık yayan Stephan Bronski'den iki ay daha küçüktüm. Kartpostal şeklindeki fotoğrafımın dalgalı, adeta sanatsal bir incelikle kesilmiş kenarları vardı. Birden fazla baskının yapıldığı ve aile kullanımı için hazırlanan fotoğrafın arka tarafında adres yazmak için çizgiler bulunuyor.

Geniş kenarlı dörtgenin fotoğraf için belirlenen kısmı, fazlasıyla simetrik bir yumurtanın şeklini andırıyordu. Fotoğrafta Doğu Avrupa'da çocuk fotoğrafları konusunda uzmanlaşmış profesyonel bir fotoğrafçı için kendini feda eden bir kutup ayısına ait beyaz kürkün üzerinde çıplak ve sanki yumurta sarısı gibi yüzükoyun yatıyorum. O zamanlar çekilen birçok başka fotoğraf için geçerli olduğu gibi, benim de ilk fotoğrafım için o yeri değiştirilemeyen kahverengi sıcak renk tonu seçilmişti. Bu fotoğraf tonunu günümüzde insanlık dışı olarak nitelediğim pürüzsüz siyah beyaz fotoğrafların yanında insani olarak adlandırmak istiyorum. Bulanık, mat bir yüzeyde elle boyandığını tahmin ettiğim yapraklar, az sayıda ışık lekesiyle yumuşatılan karanlık arka planı oluşturuyor. Pürüzsüz, sağlıklı vücudum, bastırılmış bir sükûnet içerisinde kürkün üzerinde çapraz halde dinlenip, kutup ayısının soğuk memleketine ait havayı içine çekerken, yusyuvarlak çocuk başımı havaya kaldırıp, parlak gözlerimle çıplaklığımı inceleyen şahsa bakıyorum.

Gören alelade bir çocuk fotoğrafı diyebilir. Lütfen ellerime bakınız: En erken dönemimde çekilen bu resmin, çeşitli fotoğraf albümlerindeki sonsuz sayıda, hep aynı tatlılıkta varlıklarını sergileyen çiçeklerden hatırda kalacak kadar farklılık gösterdiğini kabul etmelisiniz. Yumruk yapmış ellerimle görülüyorum. Öyle kendini bilmez bir şekilde karanlık dokunma dürtüsüne uyarak kutup ayısının tüyleriyle oynayan sosis parmaklar değil bunlar. Bu küçük yumruk halindeki pençeler ciddi bir şekilde başının iki yanında inmeye hazır, notayı verme hazırlığında. Hangi nota olacak? Trampetin çıkardığı notayı!

Bana doğumum vesilesiyle ampullerin altında üçüncü yaş günüm için söz verilen o trampet henüz elimde değildi. Yine de tecrübeli bir fotomontaj ustası için duruşumda herhangi bir oynama yapmadan uygun enstrümanı, yani bir çocuk trampetinin küçültülmüş benzerini yerleştirmek oldukça kolay olurdu. Sadece o aptal, dikkatimi çekmeyen kumaş hayvan oradan gitmeliydi. O

kürk, keskin zekâlı, açıkgöz yaşında aslında oturmuş bir kompozisyon için ilk süt dişlerimin çıkması şerefine hazırlanan konuya yabancı bir nesneden ibaretti.

Beni ondan sonra hiç kutup ayısının kürküne yatırmadılar. Büyük tekerlekli bir çocuk arabasıyla, takvimlerin 1926 yılının Ocak ayını gösterdiği düşündürecek kadar kalın bir kar tabakasıyla kaplı, sivri uçları çapraz destekleri olan tahta bir çitin önüne ittiklerindeyse, bir buçuk yaşımda olmalıydım. Çitin kaba, ziftle kaplı ahşap kokan yapısı ve uzun süren incelemelerim bu manzaranın gerisinde Hochstrieß'e banliyösü olduğunu söylüyor. Oralarda bulunan geniş askeri garnizonlar bir zamanlar Mackensen süvarilerine barınak olmuşken, şimdilerde bağımsız devletin muhafız polis teşkilatının kaldığı yer olarak biliniyordu. Adı geçen banliyöde oturan kimseyi hatırlayamadığımdan, bu fotoğrafın ebeveynlerimin bir defalığına ziyaret edip bir daha asla görüşmedikleri ya da sadece öylesine karşılaştıkları insanlarla çektirilmiş olduğunu sanıyorum.

Aralarında çocuk arabasını tutan annem ve Matzerath, soğuğa rağmen palto giymemişler. Annem daha çok uzun kollu bir Rus bluzu giymiş, üzerine dikilen süsler bu kış manzarasında ona farklı bir hava katmış: Rusya'nın en derinlerinde Çar ailesinin bir fotoğrafı çekiliyordu. Objektifin arkasında Rasputin duruyordu. Ben Çar'ın oğluydum ve çitin arkasında Menşevikler ve Bolşevikler bomba imalatı yaparken, bir yandan da otokrat ailemin sonuna karar veriyorlardı. Matzerath'ın gözle görülen, Orta Avrupalılara özgü, küçük burjuva havası, fotoğrafın içinde saklı korkunç bir olayın ipucunu veriyor. Sakin Hochstrieß'te, paltolarını giymeden bir anlığına ev sahibinin dairesini terk ediyorlar, küçük, bakışlarıyla etrafa neşe saçan Oskar'ı da ortalarına alıp, ev sahibi tarafından bir fotoğraf çekiliyor, hemen ardından kahve, kek ve kremşantiyle sıcak, tatlı ve eğlenceli vakit geçiriliyor.

Yatan, oturan, emekleyen, koşan, bir yaşındaki, iki yaşındaki, iki buçuk yaşındaki Oskar'ın neredeyse bir düzine daha fotoğrafı

var. Çekimlerin bazıları iyi, bazıları kötü de olsa, üçüncü yaş günümde çekilen tam boy portremin ön hazırlığını oluşturuyorlar.

Nihayet trampet elimdeydi. Kırmızı beyaz zikzak deseniyle, göbeğimin önünde gıcır gıcır asılı duruyor. O resminde bilinçli ve kesin kararlı bir yüz ifadesiyle trampetin tahta bagetlerini tenekenin üzerinde çapraz tutuyorum. Üzerimde çizgili bir kazak var. İşte bu fotoğrafta parlak rugan ayakkabılarımı giymiştim. Başımın tepesinde saçlarım sanki temizlik meraklısı bir fırça gibi dikili; gözlerimin her birinde destek almadan başının çaresine bakacak bir güce duyulan istek yansıyor. O zamanlar öyle bir poz vermeyi başarmıştım ki, bundan vazgeçmek için herhangi bir neden görmüyorum. O günlerde kendi kendime karar verdim. Hiçbir surette politikacı olmayacaktım, hele bakkal hiç olmayacaktım. Daha ziyade, her şeye nokta koymaya, öyle kalmaya karar verdim ve öyle de kaldım, bu boyda, bu donanımda, hem de yıllarca.

Küçük ve büyük insanlar, küçük ve büyük kuşak, küçük ve büyük alfabe, Küçük Hans ve Büyük Karl, Davut ve Câlût, kulağın içindeki küçük adam ve büyük yakışıklı; ben, o üç yaşındaki çocuk, cüce, parmak çocuk, üzerine kat çıkılamayan bir bacaksız olarak kaldım. Amacım, hikâyelerdeki küçük ve büyük karşılaştırmaların üzerinde olmak, bir yetmiş iki boyunda, yetişkin, aynanın karşısında tıraş olurken kendini babam diye tanıtan bir adama teslim olmamak ve Matzerath'ın isteğine göre yirmi bir yaşındaki Oskar'a yetişkinlerin dünyasına açılacak kapı olan bir bakkal dükkânının başına geçmemekti. Bir yazarkasanın tuşlarını tıngırdatmamak için trampetime tutundum ve üçüncü yaş günümden sonra bir parmak dahi büyümedim. Üç yaşında kalarak, tüm yetişkinlerden üç kat daha akıllı, onlarla boy ölçüştürmek istemeyecek kadar da zekiydim. Bazıları bunayana kadar yaşlanır, zorluklarla ve çoğunlukla acılarla tecrübe edinirken ve büyüdüğünü kanıtlamak istercesine her yıl daha büyük ayakkabı ve pantolon alırken, ben hep aynı pantolonu giymek için yaptım bunu.

Bu arada, Oskar da bunu itiraf etmek zorundaydı. Bir şeyler büyüyordu ve sonunda her şey gerçek boyutuna ulaştı. Ancak hangi yetişkin benim gibi sürekli üç yaşında görünen teneke trampetçi Oskar'ın bakışlarına ve kulaklarına sahip olabilirdi ki?

Cam, Bardak, Kadeh

Az önce Oskar'ın trampeti ve bagetleriyle boy gösterdiği fotoğrafını tarif ettiğime göre, Oskar'ın tüm bu fotoğraf cümbüşü sırasında ve üç mumla süslenmiş pastasının etrafındaki doğum günü topluluğu karşısında verdiği olgunluk sınavını atlatmış biri olarak, ne tür kararlar aldığını açıkladığıma göre, fotoğraf albümü de artık kapalı halde yanı başımda dinlenmeye çekilebilir. Bütün bunlar üç yaşındaki görünüşüme açıklama getirmese de benden kaynaklanan olayları dile getirmek zorundayım.

Başında beri şunu biliyordum: Yetişkinler seni anlamayacak; seni, gözle görülür büyüme kaydetmediğinden, geri kalmış sayacaklar; seni ve paralarını yüzlerce doktora sürükleyecek iyileşememene aldırmayarak, hastalığının nedenlerini arayacaklar. Anlayacağınız, yapılacak konsültasyonları daha katlanır hale getirebilmek için, henüz doktorlar bir açıklama getirmeden, devre dışı bıraktığım büyüme işlevim için mantıklı bir açıklama bulmam gerekiyordu.

Güneşli bir eylül günü, benim üçüncü yaş günüm. Pencereye vuran hafif yaz sonu rüzgârı; öyle ki, Gretchen Schleffler'in kıkırdamalarını bile bastırıyordu. Annem, piyanonun başında Çingene Baronu şarkısını notalarına uygun olarak söylüyordu, Arkasında duran Jan da elini annemin omzuna koymuş notaları inceliyor gibiydi. Matzerath, akşam yemeğini hazırlamaya koyulmuştu bile. Büyükannem Anna'yla Hedwig Bronski ve manav Greff'in yanına usulca yaklaşan Alexander Scheffler, içinde sadakatin ve cesarerin bol bulunduğu izci hikâyelerini dinlemek için Greff'in çevresindeydiler. Greff usta bir hikâye anlatıcısıydı. Bu hafif geçen eylül gününün her on beş dakikasını hatırlatan ayaklı saat de onlara eşlik ediyordu. Bu saat gibi herkes bir şeylerle meşgul olup, Çingene Baron'nun Macaristan'ından, Greff'in Voj dağlarını aşan

izcilerin hikâyelerine teslim olurken, Matzerath'ın mutfağında tavada kızaran Kashubya horoz mantarlarının çırpılmış yumurta ve göbek eti kokusu koridorun içinden dükkâna kadar uzanıyordu. Ben de hafifçe trampetimi tıngırdatarak, kaçış yolunu izledim, kendimi dükkân tezgâhının arkasında buluverdim: Piyanodan, horoz mantarlarından ve Voj dağlarından uzaklaştığımda, kilere inen kapağın açık olduğunu fark ettim. Tatlı servisi için karışık meyveli bir konserve kutusu almaya inen Matzerath kapamayı unutmuş olmalıydı.

Bizim kilere inen kapağın benden ne istediğini anlamak hemen hemen bir dakikamı aldı. Yemin ederim ki, istediği intihar değildi! Bu gerçekten çok kolay olurdu. Diğer seçenekse zordu, acılıydı, fedakârlık istiyordu ve daha çocuk yaşta, fedakârlık beklenen her görevde olduğu gibi alnımdan terler akıtıyordu. Her şeyden önce trampetime zarar gelmemeliydi. Onu, basılmaktan aşınmış on altı basamaktan aşağı indirip, sağ salim, zarar görmeden, un çuvallarının arasına yerleştirmek gerekiyordu. Sonra sekiz basamak yukarı; hayır, biraz daha aşağı ya da beşinci basamak da olabilir. Ancak emniyet ve inandırıcı kaza, bu basamakta pek ilgili gözükmüyordu. Tekrar yukarı çıktım. Onuncu basamağa gelince fazla çıktığımı anladım. Sonunda dokuzuncu basamaktan kendimi aşağı bıraktım. Basamaklarından yanında duran ahududu şurubu şişeleriyle dolu rafı da aşağı iterek, kilerin beton kaplı zeminine kafa üstü çakılıverdim.

Daha bilincim perdeleri indirmeden deneyin başarısından emin oldum: Bilerek beraberimde indirdiğim ahududu şurubu şişeleri, Matzerath'ı mutfaktan, annemi piyanonun başından, doğum günü topluluğunun geri kalanını da Voj dağlarından dükkân önüne, açık kalan kiler kapağına ve merdiven başına toplamak için yeterince gürültü çıkarmıştı.

Onlar gelmeden önce etrafa yayılan ahududu şurubunun içime sinmesini bekledim. Bir taraftan da başımın kanadığını hissederek, merdivene vardıklarında hâlâ Oskar'ın kanı mı, yoksa ahu-

dudunun kokusu mu bu kadar tatlı ve yorucu bir his veriyor, diye düşünüyordum. Ancak her şeyin yolunda gittiğine ve trampetin dikkatim sayesinde herhangi bir hasar almadığına çok sevindim.

Sanırım Greff beni yukarı taşıdı. Oturma odasına geldiklerinde Oskar, yarısı ahududu şurubu, yarısı genç kanından oluşan baygınlık bulutundan çıkıverdi. Doktor henüz gelmemişti, annem bağırıp duruyor, onu sakinleştirmeye çalışan Matzerath'a vuruyordu. Bunu yaparken sadece avuç içiyle değil, elinin tersiyle de yüzüne 'katil' diyerek vuruyordu.

Nihayet başarmıştım –ve doktorlar da her seferinde teyit ettiler– aslında o kadar masum olmayan, ancak iyi ayarlanmış tek bir kazayla, sadece yetişkinler için önemli olan büyümemin durmasına neden olan ortamı yaratmakla kalmadım, istemeyerek de olsa ikramiye niteliğinde zararsız ve masum Matzerath'ı suçlu Matzerath yapıverdim. Kapağı açık bırakması, anneme tüm suçu ona yükleme fırsatı yaratmış oldu. Matzerath'a ise, yıllar boyunca annemin ona sık sık olmasa da acımadan attığı bu suçu taşıma fırsatı bahşedildi.

Bu düşüşün bana maliyeti ise, dört hafta hastane bakımı ve ardından Dr. Hollatz'ın ileri zamanlarda yaptığı çarşamba ziyaretlerine kadar doktorların arada bakıp rahat bırakmalarıydı. Trampetimi aldığım ilk gün dünyaya bir mesaj vermeyi başarmıştım. Yetişkinler, durumun benim tarafımdan belirlenen gerçek yüzünü keşfetmeden olay çözüme kavuşmuştu. Bundan böyle şöyle denilecek: Üçüncü yaş gününde küçük Oskar'ımız kiler merdivenlerinden aşağı yuvarlandı. Tek parça halinde kalsa da artık uzayamıyordu.

Bense trampetimi çalmaya başladım. Apartmanımız dört katlıydı. Zemin kattan başlayıp tavana kadar çala çala merdivenleri çıkıyor, sonra yeniden aşağı iniyordum. Labes Yolu'ndan Max-Halbe Meydanı'na, oradan Neuschottland, Anton-Möller Yolu, Marien Caddesi, Kleinhammer Parkı, Aktien Bira Fabrikası, Aktien Gölü, Fröbel Çimenliği, Pestalozzi Okulu, Yeni Pazar'a kadar

yürüyor, tekrar Labes Yolu'na geri dönüyordum. Trampetim buna dayanırken yetişkinler fazla sabır gösteremiyordu. Trampetimin sesini kesmek, tenekemin yoluna çıkmak, bagetlerimi kırmak istiyorlardı ama doğa ana beni sahipsiz bırakmamıştı.

Çocuklar için yapılan teneke trampetimi kullanarak yetişkinlerle aramda gerekli mesafeyi koruyabilme yeteneğim, kilerin merdivenlerinden yuvarlanmadan hemen önce çınlayan sesimle kendini gösteriverdi. Sesimle o deni yüksek bir perdeden ve titreşerek şarkı söyleyebiliyor, bağırabiliyor ya da bağırarak şarkı söyleyebiliyordum ki, kimse kulaklarını tırmalayan trampetimi elimden almaya cesaret edemiyordu; çünkü trampetim alındığında bağırıyordum ve ben bağırdığımda değerli ne varsa un ufak oluyordu. Sesimle camları kırma yeteneğim vardı. Çığlığım vazoları öldürüyordu. Şarkı söylediğimde pencereler karşımda diz çöküp içeri giren havanın hâkimiyetine izin veriyordu. Sesim saftı, o nedenle acımasızca kesebilen bir elmas gibi vitrinleri kesiyordu; saflığını kaybetmeden vitrinlerin içerine kadar giriyor, ahenk içinde, asaletle yaratılmış, seven eller tarafından hediye edilen, hafif tozlu likör bardaklarına kadar ulaşıyordu.

Fazla uzun sürmedi. Yeteneklerim bizim sokaktan tutun, Brösener Yolu'a, havaalanındaki yerleşim yerlerine kadar, yani tüm semtte ün saldı. Beni, "Ekşi ringa; bir, iki, üç" ya da "Kara aşçı kadın geldi mi" ya da "Senin görmediğini görüyorum" gibi oyunlarına katılmadığım çocuklar beni görünce, kötü bir koro etrafta yankılanmaya başlıyordu:

Cam, bardak, kadeh,
Birasız şeker,
Bayan Holle pencereyi açıyor
ve piyano çalıyor.

Kuşkusuz, aptalca ve anlamsız bir çocuk tekerlemesiydi bu. Trampetimin arkasında, ayaklarımı yere vura vura pencerelerin

arasından ve Bayan Holle'nin yanından geçtiğim sırada söylenen bu şarkı beni hiç de rahatsız etmiyordu. Bu arada cazibesi eksik olmayan bu basit ritmi benimseyerek cam, bardak, kadeh demeden tıngırdatarak, fareli köyün kavalcısı olmasam da, çocukları peşimden sürüklüyordum.

Bugün bile Bruno odanın pencerelerini silerken bu tekerlemeye ve ritme trampetimde yer ayırıyorum.

Komşu çocuklarının bu hicivli şarkısından daha rahatsız edici ve özellikle ebeveynlerim açısından sinir bozucu, masraf yaratan bir husus ise, semt içerisinde kendini bilmez kötü niyetli serserilerin kasıtlı olarak indirdiği pencerelerden beni ya da daha doğrusu sesimi sorumlu tutmaları gerçeğiydi. Çoğunlukla sapanlarla indirilmiş mutfak pencerelerinin parasını annem başlarda ses çıkarmadan, sakince ödüyordu. Sonunda o da sesimdeki özel durumu kavradı ve zarar ziyan talepleriyle karşılaştığında gelenlerden kanıt bekliyor, bunu yaparken onları soğuk bakışlarla süzüyordu. Komşularımız bana gerçekten de haksızlık ediyorlardı. O zamanlar benim, hani o karanlık ve beklenmeyen tiksintilerini, sinir krizi nöbetleriyle sergileyen çocuklar gibi bir kırıp dökme öfkesi içerisinde olduğumu, cam ya da camdan yapılma ürünlere anlaşılmaz bir nefretle baktığımı tahmin etmek kadar hatalı bir düşünce olamazdı. Sadece oyun oynayanlar bilerek kırıp döker. Ben asla oyun oynamıyordum. Ben, trampetimin üzerinde çalışıyordum.

Sesime gelince; başlarda sadece nefsi müdafaa amacıyla kullanıyordum. Trampetimin üzerinde çalışmanın kalıcılığı için hissettiğim endişe, beni ses tellerimi amacına uygun olarak kullanmaya itti. Eğer aynı ses ve araçları kullanarak, Gretchen Scheffler'in desen fantezisinden fırlamış sıkıcı, çapraz ve eğik desenlerle örülmüş masa örtülerini kesip biçmek ya da piyanonun üzerindeki sıkıntı verici cilayı sökmek elimde olsaydı, çınlayan güzelim camların hayatını memnuniyetle bağışlardım. Ancak sesim için masa örtüsü ve cilaların hiç önemi yoktu. Yorulmak bilmeyen çığlığımın gücü, ne duvar kâğıdının desenini silmeye, ne de uzatılmış, şişe-

rek inip çıkan, taş devrindeki gibi birbirine sürten tonlarla sıcaklık meydana getirmeye ve nihayet oturma odasının iki penceresini örten fitil gibi kurumuş, tütün kokusu sinmiş perdeleri dekoratif alevlere dönüştürecek kıvılcımı yaratmaya yetiyordu. Matzerath'ın ya da Alexander Scheffler'in oturduğu hiçbir sandalyenin bacağını şarkımla kıramamışımdır. Daha masum ve daha az hayret verici yöntemlerle kendimi korumayı da çok isterdim; ancak sadece camlar bana itaat ediyordu ve bunun karşılığını ödemem gerekiyordu.

Bu tarz bir gösterinin ilk sahnesini üçüncü yaş günümden kısa bir süre sonra sergiledim. O zamanlar trampetimi dört hafta boyunca dolu dolu kullanmış, ayrıca çalışkanlığımdan olsa gerek, bagetlerimle vura vura patlatmıştım. Gerçi alevimsi kırmızı beyaz gövdesi trampetin dibini ve yüzeyini bir arada tutuyordu; ancak ses veren yerin ortasındaki delik, görmezden gelinemeyecek boyuta ulaşmıştı ve trampetin yüzeyini hor kullandığım için gitgide büyüyor, saçaklanmaya başlıyor, sivrilen kenarları keskinleşiyor, vurmaktan incelen teneke parçacıkları ayrılıyor, trampetin derinlerinde kayboluyor, her vuruşumda detone seslerle eşik ediyor ve oturma odasının halısına, yatak odasının kızıl kahverengi döşemelerine, işkence ettiğim trampetimin tenekesinden kaçıp etrafa saçılan beyaz boya parçacıkları dağılıyordu.

Tenekenin keskin kenarlarına değip yaralanmamdan korkuyorlardı. Özellikle kiler merdiveni kazasından sonra sürekli diken üzerinde olan Matzerath, trampetimi çalarken dikkat etmem konusunda beni tembihliyordu. Gerçekten de atardamarlarım sürekli o sivri kenarlı krater ağzının yakınlarına hızlı hareketlerle inip durduğumdan, Matzerath'ın endişelerini biraz abartılı da bulsam, nedensiz olmadığını itiraf etmeliyim. Aslında bana yeni bir trampet alarak tüm tehlikeleri ortadan kaldırabilirlerdi; ancak yeni bir trampet akıllarından bile geçmiyordu. Benimle merdivenlerden yuvarlanan, hastaneye gelen, taburcu edilen, merdiven yukarı merdiven aşağı eşlik eden, parkelerde ve kaldırımlarda,

"Ekşi ringa, bir, iki, üç" tekerlemesinin içinden "Senin görmediğini görüyorum" önünden "Kara aşçı kadının" yanından geçen trampetimi, bu tenekeyi alıp, yerine yedeğini vermek istemiyorlardı. Beni aptal çikolata parçasını yem olarak kullanarak beni kandırmaya çalıştılar. Annem tutuyordu çikolatayı; dudaklarını da sivriltiyordu aynı anda. Matzerath, yapmacık olduğu her haliyle belli olan ciddiyetini bozmadan sakatlanmış enstrümanıma ellerini uzatıyordu. O enkaz parçasına sıkıca sarıldım. Matzerath çekmeye başladı. Trampet çalacak güçte yaratılmış ellerim gücünü kaybetmeye başlıyordu. Trampetin alevimsi deseni birer birer elimin altında kayıp, gövdenin tamamı elimden kurtulacağı bir anda, o güne kadar sessiz ve uslu bir çocuk olarak bilinen Oskar, ilk yok edici ve etkili çığlığını attı: Ayaklı saatimizin bal sarısı kadranını koruyan daire şeklinde tıraşlanmış camı parçalandı, kahverengi kızıl döşemelerin üzerine düşerken biraz daha parçalandı –çünkü halı saatin durduğu yere kadar uzanmıyordu. Değerli saatin kendisi herhangi bir zarar görmedi: Sarkaç sallanmaya devam etti; aynı şekilde akrep ve yelkovan da yollarına devam ettiler. İsterik sayılabilecek bir hassasiyeti olan, en ufak sarsıntıya, dışarıdan geçen bira kamyonuna bile tepki veren zil düzeneği, bu çığlıktan etkilenmedi. Sadece camı parçalandı ki, o da iyi parçalandı.

"Saat bozuldu!" diye bağırdı Matzerath ve trampeti bıraktı. Boyumun yettiği görüş açısıyla çığlığımın asıl saate zarar vermediğinden, sadece camın gittiğinden emin oldum. Ancak Matzerath için hatta annem ve o pazar öğleden sonrası ziyaretinde bulunan Jan Bronski dayım için kadranın önündeki camdan fazlası kırılmış gibi geliyordu. Yüzlerinin rengi atmış ve çaresiz gözlerle birbirlerine bakakaldılar; çini sobaya dokundular, piyanoya ve büfeye tutundular. Yerlerinden oynamaya cesaret edemiyorlardı. Jan Bronski tavana bakan yalvarır bakışlarla kurumuş dudaklarını oynatıyordu. Tahminime göre dayımın yardım ve günah çıkarma çabasındaki sözleri şu duadan ibaretti: Ey tanrının kuzusu, dün-

yayı günahlarından arındır: "*Miserere nobis.*" Bunu üç defa tekrarladıktan sonra bir kez de şunu söyledi: Ey tanrım, çatımın altına uğramana layık biri olmasam da, bir kelam et ne olur...

Tabii ki tanrı tek bir kelam etmedi. Zaten saat de bozulmadı, sadece camı gitmişti. Ancak yetişkinlerin saatleriyle olan ilişkileri son derece hayret verici ve her anlamda çocukçaydı ki, ben asla böyle bir çocuk olmadım. Diğer yandan saat denen olgu, yetişkinlerin başardıkları arasında en harika olanıydı. Ancak nasıl derler bilirsiniz: Yetişkinler çalışkanlıkları, hırsları ve talihleriyle yaratıcı olabildikleri kadar, yarattıkları şey tamamlanır tamamlanmaz ekol yaratan kendi buluşlarının kulları oluverirler.

Hâlbuki saat dediğimiz şey, geçmişte de, şimdi de yetişkinler olmadan bir hiçten ibaret. Onu kuranlar, ileri ya da geri alanlar, kontrol etmesi, temizlemesi ve gerektiğinde tamir etmesi için saatçiye götürenler yine yetişkinlerdi. Tıpkı erken biten guguk kuşu sesinden, devrilen tuzluktan, sabah görülen örümcekten, sol taraftan gelen kara kediden, kancası sıvadan gevşediği için duvardan düşen dayımın yağlı boya tablosundan ve aynadan olduğu gibi, yetişkinler bir saatin arkasından ya da içinden, saatin gösterebileceğinden daha fazlasını bekliyorlar.

Bazen coşku dolu fantastik hayal âlemine girmesine rağmen en soğukkanlı bakışa sahip olan annem, bu olaya kayıtsız kalarak her türlü işareti iyi yönde yorumlama becerisiyle, kilit kelimeyi bulmuştu.

Parmaklarını şaklatarak "Kırık cam şans getirir." dedi, faraşı ve süpürgeyi getirdi, cam kırıklarını ya da şansı temizledi.

Aslında annemin bu sözüne dayanarak ebeveynlerime, akrabalarıma, tanıdıklarıma, hatta tanımadıklarıma çok şans getiriyordum. Bunu da trampetimi elimden almak isteyen herkesin pencerelerini, dolu bira bardaklarını, boş bira şişelerini, baharı özgür bırakan parfüm şişelerini, üzerinde meyve desenleri bulunan kristal kâselerini, cam fabrikalarından cam üfleyen ustaların nefeslerinden çıkan, kısmen sadece cam değeri olan, kısmen de

camdan bir sanat eseri olarak pazara giren, cam namına ne varsa bağırarak, şarkı söyleyerek parçalara ayırarak yapıyordum.

Gereğinden fazla hasar vermemek için çünkü güzel şekil verilmiş cam ürünleri seviyordum, hatta hâlâ da seviyorum, akşamları benimle birlikte yatağa gelmesi gereken trampetimi almak istediklerinde, oturma odasının dört bir köşesini aydınlatmak için uğraşan oturma odası lambasının bir ya da birkaç ampulünü patlatıveriyordum. Böylece dördüncü yaş günüme geldiğim 1928 yılının eylül başında toplanan doğum günü topluluğu, ebeveynlerim, Bronski'ler, büyükannem Koljaiczek, Scheffler ve Greff ailesi bana mümkün olan her türlü hediyeyi getirdiler. Kurşun askerler, bir yelkenli maketi, bir itfaiye arabası; yalnız teneke trampet yoktu aralarında. Benim kurşun askerlerle idare etmemi isteyen, itfaiyecilik saçmalığını oynamaya değer bulmamı isteyen, benim patlamış ama uslu trampetimi çok gören, tenekemi alıp, yerine saçma sapan, kullanışsız yelkenlerle süslü gemi maketini elime tutuşturmak isteyen, beni ve isteklerimi görmezden gelerek, gözleri olan herkesi, ışığıyla tüm odayı çevreleyen tavandaki lambanın dört ampulünü birden patlatan öldürücü bir çığlıkla dünya yaratılmadan önceki karanlığa boğdum.

Yetişkinler hep böyledir: Feryat figan ışık arayan ilk panikleme çığlıklarının ardından karanlığa alıştılar. Küçük Stephan Bronski'nin dışında karanlığa bir türlü alışamayan büyükannem Koljaiczek, zırlayarak eteğine yapışan Stephan'la birlikte dükkâna yönelerek, oradan içyağından yapılma mumları alıp, yanan mumlarla odayı aydınlatarak geri döndüğünde, arkasında bıraktığı çakırkeyif doğum günü topluluğu garip bir görüntüye şahit oldu.

Beklendiği üzere annem bluzu kaymış şekilde Jan Bronski'nin kucağında oturuyordu. Kısa bacaklı fırın ustası Alexander Scheffler'i Bayan Greff'in içinde kaybolduğunu görmek pek iştah açıcı değildi. Matzerath ise Gretchen Scheffler'in altın at dişlerini yalıyordu. Sadece Hedwig Bronski, mum ışığındaki uslu inek gözleriyle, ellerini kucağında birleştirmiş halde, hiçbir şey içmemiş, an-

cak yine de tatlı tatlı, melankolik bir havada, hüznünü yanında sürükleyerek, Hedwig Bronski'yi katılmaya zorlayarak şarkı söyleyen manav Greff'in yanında ama mesafeli şekilde oturuyordu. İçinde Riesengebirge dağlarında kol gezen Rübezahl adlı bir hayaleti anlatan iki sesli bir izci şarkısını söylüyorlardı birlikte.

Beni unutmuşlardı. Oskar masanın altında trampetinden geri kalanıyla birlikteydi. Trampet, tenekesinden birkaç ritim daha çıkarmayı becerebiliyordu; ancak eşit aralıklarla devam eden trampet seslerinin birbirleriyle eş değiştirme işine girmiş olarak yatanların ya da oturanların hoşuna bile gittiği sonucu çıkabilirdi. Çünkü trampetin çıkardı tıngırtılar tıpkı cila gibi hummalı şekilde çalışmalarının meyvesini alma çabasında olanların şapur şupur öpüşme seslerini örtüyordu.

Büyükannem, ellerinde mumlarla kızgın bir baş melek edasıyla içeri girmiş, mum ışığında Sodom'u izleyip, Gomore'yi fark ederek, titreyen mumlar eşliğinde ayağını yere vurup, tüm bunları rezalet diye nitelemiş, mumları fincan altlıklarının üzerine yerleştirip, büfedeki iskambil kâğıtlarına uzanmış, bunları masaya fırlatmış, sürekli ağlayan Stephan'ı teselli edip, doğum günü kutlamasının ikinci kısmını ilan ederek, bu aşk rüyasını Rübenzahl'ın Riesengebirge dağlarında yaptığı gezinti gibi bitirirken, ben hâlâ masanın altındaydım. Kısa bir süre sonra Matzerath avizemizin eski duylarına yeni ampulleri taktı, sandalyeler yaklaştırıldı, bira şişeleri pat pat açıldı; tepemde onda bir kuruşa iskambil oynanmaya başlandı. Annem daha oyun başlamadan çeyrek kuruşluk iskambil oynamayı teklif etse de, Jan dayım için bu riskliydi. Eğer boş turlar ve arada sırada ortaya çıkan dörtlü bir grand bahsi hatırı sayılır miktarda yükseltmeseydi, oyun onda bir kuruşluk pintilikte sürüp gidecekti.

Kendimi masanın altında, rüzgârı kesen masa örtüsünün himayesinde rahat hissediyordum. Üstümde kartları karıştıran ellere hafif trampet tıngırtılarımla karşılık veriyor, oyun akışına uyum sağlayarak bir saat kadar sonra iskambil haberini aldım: Jan Bronski kaybediyordu. Kartları iyiydi ama yine de kaybediyordu.

Dikkati başka yerde olduğu için şaşılacak bir durum değildi. İkilileri olmayan karosunu düşüneceğine başka şeyler dolaşıyordu kafasında. Hemen oyunun başında, henüz teyzemle, az önceki âlemi ayaklar altına alarak konuşurken, sol ayağındaki siyah iskarpininden kurtulup, gri renkte çorabıyla kaplı sol ayağını başımın yanından uzatarak annemin dizlerini aradı ve buldu. Anneme dokunur dokunmaz, bir yandan Matzerath'ın attığı kozları pas geçen Jan, ayağıyla eteğin kenarını yukarı kaldırarak, önce ayakucuyla, ardından aynı gün yıkanan ve neredeyse mis gibi kokan çorabının tamamını annemin baldırlarının arasında gezdiriyor, annemse ş masaya biraz daha yanaşıyordu. Annem, masanın altında dönen tüm bu taciz hareketlerine karşın tüm hayranlığımı kazanarak yukarıda, masa örtüsü üzerinde, aralarında dörtsüz ispatinin de bulunduğu en cesur oyunları en esprili sözleriyle süsleyerek sergilerken, Jan, Oskar'ın bile uyurgezer haliyle güvenle bitirebileceği oyunları, masanın altında yürüttüğü çalışmalar sürdükçe kaybetmeye devam ediyordu.

Daha sonraları uykusu gelen Stephan da emekleyerek masanın altına girdi ve orada uyuyakaldı. Uykuya dalmadan önce babasının bacağının annemin eteğinin altında ne işi olduğunu kavrayamamıştı.

Az bulutlu, açık bir havaydı. Öğleden sonra hafif sağanak yağış vardı. Ertesi gün Jan Bronski gelerek benim için aldığı yelkenli maketini, bu gereksiz oyuncağı Sigismund Markus'un Arsenal Pasajı'ndaki dükkânında bir teneke trampetle değiştirdi; henüz akşam olmadan yağmurun altında biraz ıslanmış olarak bana tanıdık gelen kırmızı beyaz alev desenli trampetle geldi; onu bana uzattı, diğer taraftan üzerinde kırmızı beyaz boyanın sadece parçacıklarının kaldığı sadık eski teneke kalıntısını elimden aldı. Jan yorgun tenekeye, bense yeni olanına dokunduğumuzda, Jan'ın, annemin, Matzerath'ın gözleri Oskar'ın üzerine yoğunlaşmıştı – neredeyse kahkaha atacaktım. Bunlar beni eski şeylere bağlanıp kalacağım mı sandılar?

Herkesin beklediği çığlığı atmadan, camları öldüren şarkımı yükseltmeden, hurda trampeti verdim ve iki elimle yeni enstrümanıma sarıldım. İki saat süren dikkatli tıngırdatma provasından sonra yeni trampete alıştım.

Ne var ki çevremdeki tüm yetişkinler Jan Bronski'yle aynı anlayışa sahip değildi. 1929 yılında, beşinci yaş günümden kısa bir süre sonra –o zamanlar New York'ta meydana gelen borsa çöküşü konuşuluyordu; bense uzak Buffalo eyaletinde kereste işiyle uğraşan büyükbabam Koljaiczek'in zarar edip etmediğini merak ediyordum– annem, artık gözden kaçmayan bir gerçek halini alan büyümememden rahatsız olarak elimden tuttu ve böylelikle Brunshöfer Yolu'ndaki Dr. Hollatz'ın muayenehanesine giden çarşamba ziyaretlerine başladık. Son derece rahatsız edici ve neredeyse sonsuza dek süreceğini düşündüğüm muayenelere tahammül etmemin tek nedeni, Hollatz'ın yanında yardımcı olarak bulunan hemşire İnge'nin göze hoş gelen hemşire üniformasıydı. Annemin savaş döneminde hemşire kıyafetinde çekilen fotoğrafını hatırlatması ve bakıcı kıyafetinin sürekli yenilenen kat desenleri üzerindeki yoğun meşguliyetim, doktorun boru gibi, sürekli güçlü ve rahatsız edici şekilde dayımı hatırlatan ses yankısını duymazdan gelmek hoşuma gidiyordu.

Gözlüklerinin camlarından muayenehanenin envanterini yansıtan –içeride bol bol kromaj, nikelaj ve cila vardı; buna ek olarak, içinde yılan, semender, kurbağa, domuz, insan ve maymun embriyolarının olduğu, üzerine tertemiz etiketler yapıştırılmış cam kavanozlar vardı, Hollatz, muayene sonrası düşünceli bir halde ve dosyamın *sayfalarını çevirerek* kafasını sallıyor, sürekli anneme kilerdeki düşme sahnesini anlattırıp duruyor ve kapağı açık bırakan Matzerath'a kendini tutamayarak sövüp, onu sonsuza dek suçlu ilan ederken annemi sakinleştiriyordu.

Aylar sonra bir Çarşamba günü ziyareti vesilesiyle Doktor Hollatz'a gittiğimde, muhtemelen kendine ya da hemşire İnge'ye önceki tedavilerinin başarısını kanıtlama gayretiyle trampetimi

almak için davrandı, bense çığlığımla yılan ve kurbağa koleksiyonunun büyük bir kısmını, hatta topladığı çeşitli türdeki embriyoları yerle bir ettim.

Dolu, ancak üzeri kapatılmayan bira bardakları bir tarafa, bir de annemin parfüm şişelerini de saymazsak, Oskar ilk kez bu kadar çok dolu ve titizlikle kapanmış kavanozlara saldırmaya yeltenmişti. Yıkım, harikulade bir başarıyla gerçekleşmiş, tüm izleyiciler için hatta camlarla olan ilişkime aşina olan annem için bile son derece etkileyici ve şaşırtıcıydı. İdareli kullandığım ilk çığlığımla Hollatz'ın tüm o iğrenç acayipliklerini sakladığı vitrini enine boyuna kestim. Ardından vitrinin görüş açısında bulunan kare şeklindeki bir camın öne kapanıp, şeklini bozmadan dümdüz bir şekilde muşamba zeminin üzerinde bin parçaya ayrılmasını sağladım. Sonra da çığlığıma biraz daha çehre kazandırarak, adeta israf edici bir kararlılıkla, bu zengin donanımlı ses tonuyla deney tüplerini ardı ardına ziyaret ettim.

Kavanozlar patlayarak kırılıyordu. Yeşilimsi, kısmen yoğunlaştırılmış alkol sıvısı, kavanoza saklanmış, solgun, biraz üzgün bakan içeriklerini de beraberinde sürükleyerek kırmızı muşamba zeminin üzerinde öyle bir yayılmaya başladı ki, annem fenalık geçirdi ve hemşire İnge Brunshöfer Yolu'na açılan pencereyi açmak zorunda kaldı; ama Dr. Hollatz koleksiyon kaybını başarıya çevirmesini biliyordu. Bu şiddet eylemimden birkaç hafta sonra "Hekim ve Dünya" adlı tıbbi bir dergide benim, yani camları parçalayan Oskar M. fenomeni hakkında kendi eliyle yazdığı bir makale yayınladı. Dr. Hollatz'a ait, derginin yirmi sayfasından fazlasını kaplayan tez, duyduğuma göre yurtiçi ve yurtdışı meslek çevrelerinde büyük yankı uyandırmış, uzman ağızlardan çok sayıda itiraz ve rağbet görmüştü. Postayla derginin çok sayıda kopyasını alan annem ise, benim açımdan düşündürücü bir şekilde, makaleyle gurur duyuyor, Greff'e, Scheffler'e, Jan'ına ve her yemekten sonra Matzerath'a makaleyi okumaktan kendini alamıyordu. Bakkala gelen müşteriler bile makaleden okunan cümlelere ta-

hammül etmek zorunda kalıyor, ancak teknik terimleri yanlış da olsa hayal gücüyle doldurmasına hayran oluyorlardı. İsmimin ilk defa bir gazetenin sayfasında yer alması gerçeği benim açımdan hiçbir anlam ifade etmiyordu. O zamanlar bile sonuna kadar uyanık olan şüpheciliğimle Dr. Hollatz'ın eserini tam olarak sergilediği şekilde değerlendiriyordum: Kürsüsü üzerinde spekülasyon yapan bir doktorun maharetsiz olmayan sayfalar dolusu formüllerle doldurulmuş boş konuşmasından ibaretti.

Bugün, akıl ve ruh hastalıkları hastanesinde, sesim artık gargara bardağını bile yerinden oynatamadığı için, geçmişte Hollatz gibi doktorlar, beni zorunlu olarak burada tutmalarına kulağa hoş gelen bir isim bulma derdiyle, kendisine Rohrschach deneyleri, çağrışım deneyleri ve başka testler uyguladıklarından, Oskar bugünlerde sesinin o eski dönemlerini yad etmeyi çok seviyor. İlk dönemlerinde zorunlu hallerden dolayı, ancak özenle kuvars kumundan yapılmış ürünleri parçalarken, sanatının daha ileriki dönemlerinde kabiliyetini herhangi bir güçlük hissetmeden kullanıyordu. Saf oyun içgüdüsünden, geç akımların yapmacılığında dağılan, l'art pour l'art akımına teslim olan yeteneğiyle Oskar, camın yapısına şarkılar söylerken, bir yandan da yaşça büyüyordu.

Ders Programı

Klepp, zaman zaman günlük çizelge hazırlamak uğruna saatlerce vaktini öldürüyor. Taslağını oluştururken midesine sürekli kırmızı sosis ve sıcak mercimek indirmesi tezimi şüphe götürmez bir kanıta taşıyordu: Hayalciler çok terler. Klepp'in çizelgenin sütunlarını doldururken daha az çaba harcamaması başka bir tezimi kanıtlamaktadır: Sadece gerçek tembeller işten tasarruf eden icatlar yapabiliyor.

Klepp, bu yıl da günün her saatine bir faaliyet yerleştirmek için iki haftadır uğraşıyordu. Dün beni ziyaret ettiğinde, ilk başlarda bir süre gizemli davrandı, ardından iç cebinden dokuz kez katladığı kâğıt parçasını çıkarıp, onu ağzı kulaklarında, biraz da kendini beğenmiş bir ifadeyle bana uzattı. Yine işten tasarruf edecek bir buluş yapmıştı.

Kâğıdın üzerinden şöyle bir göz gezdirdim; pek yeni bir şey yoktu: Saat onda kahvaltı, öğlen yemeğine kadar düşünme faaliyeti, yemekten sonra bir saatlik şekerleme, ardından kahve, mümkünse yatağa gidilecek, yatakta oturarak bir saat flüt, odanın içinde ayakta ve gezinerek bir saat gayda, yarım saat avluda açık havada gayda, iki günde bir değişmeli olarak, ya iki saat bira içilip kırmızı sosis yenecek ya da iki saat sinemaya gidilecek; ancak her halükarda sinemadan önce ya da bira içerken yasadışı KPD (Almanya Komünist Partisi) için dikkat çekmeyen propaganda yapılacak; yarım saat, fazla abartıya gerek yok! Haftada üç akşam "Einhorn"da dans müziği etkinliğine ayrıldı; cumartesi günleri KPD propagandası içerikli öğleden sonra birası akşam saatine kaydırıldı; çünkü öğleden sonrası için Grün Sokağı'nda masajlı banyo rezervasyonu yapılmıştı. Ardından "U 9"a gidilecek, kırk beş dakika oradaki kızla hijyen dersleri, ardından aynı kızla Schwab'da kahve içilip kek yenilecek; İşyeri kapanmadan az önce

tıraş olunacak, gerekiyorsa saçlar kesilecek, Fotomaton'dan hemencecik fotoğraf çektirilecek, ardından bira, kırmızı sosis, KPD propagandası ve keyif yapılacaktı.

Klepp'in titizlikle hazırladığı çizelge sistemini överek kendisinden bir kopyasını rica ettim ve tek tük ortaya çıkan ölü noktaları nasıl aşmayı başardığını öğrenmek istedim. "Ya uyuyarak ya da KPD'yi düşünerek" cevabını verdi Klepp hiç düşünmeden.

Ona Oskar'ın ilk ders çizelgesiyle nasıl tanıştığını acaba anlatmış mıydım?

Aslında her şey Kauer teyzenin anaokulunda çok masumca başlamıştı. Hedwig Bronski beni her sabah evden alıyor, Stephan'ını da yanına alarak Posadowski Yolu'ndaki Kauer teyzenin yanına götürüyordu. Orada, sayıları bazen altı, bazen onu bulan diğer afacanlarla –bazıları sürekli hastalanıyordu– kusana kadar oynamak zorunda kalıyorduk. Allahtan trampetim oyuncak yerine geçiyordu ki, oynamam için önüme tahtadan yapılma küpleri sürmüyorlardı. Salıncaklı atlarıysa sadece, elinde trampeti, başında kesekâğıdından kaskı olan bir atlıya ihtiyaç duyulduğunda altıma veriyorlardı. Trampetimin ezgilerine ilham olarak Kauer teyzenin bin düğmeli siyah ipek elbisesini kullanıyordum. Sadece tenekemi tıngırdatarak, o incecik, baştan aşağı kırışıklardan oluşan bekâr bayanın düğmelerini açtırıp kapattırmak kaydıyla, günde birkaç kez soyup giydirmişliğim olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Aslında vücuduyla da ilgilenmemiştim.

Öğleden sonraları kestane ağaçlarıyla dolu bulvarlardan, Jeschkentaler Ormanı'na, oradan Erbsberg'i tırmanarak, Gutenberg Anıtı'nın yanından yaptığımız gezintileri öylesine rahatlatıcı derecede sıkıcı ve şikâyet edilemeyecek kadar gülünçtü ki, bugün bile Kauer teyzenin kâğıt kadar ince ellerinde resimli kitap gezintileri diliyorum.

İster sekiz, isterse on iki afacan olalım, hepimiz koşuma girmek zorundaydık. Bu koşum, açık mavi, örülü, araba oku yerine geçen bir ipten ibaretti. Bu yünden araba okunu andıran yuların

sağında ve solunda altışar tane olmak üzere, toplam on iki afacan koşuluyordu. Her on santime bir zil bağlıydı. Dizginleri elinde tutan Kauer teyzenin önünde sıralanmış olarak bizler, çin çin ses çıkararak, car car konuşarak, bense yavaşça trampetimi tıngırdatarak sonbaharın estiği dış mahalle sokaklarında tırıs tırıs ilerliyorduk. Ara sıra Kauer'in "İsa, senin için yaşar, İsa senin için ölürüm" ya da "Selam sana denizyıldızı" diye başlattığı ilahiyi bizler "Ey Meryem, yardım eyle" ve "Tanrı anası, sevgiler" diye tamamladığımızda yoldan geçenlerin yüreğine dokunuyordu. Ana caddeyi geçtiğimizde trafiğin durdurulması gerekiyordu. Denizyıldızını söyleyerek karşıdan karşıya geçmemizi bekleyen tramvaylar, otomobiller, faytonlar kuyruk oluşturuyordu. Kauer teyzeyse her seferinde bize yol açan trafik polisine kıtırdayan eliyle teşekkür ediyordu. "Efendimiz İsa sizin de rızkınızı verecektir." diye temennide bulunuyor, ipek elbisesini hışırdatarak uzaklaşıyordu.

Aslında Oskar, Stephan'ın yüzünden düğmeleri açılıp kapanabilen Bayan Kauer'i altıncı yaş gününden sonra, bir ilkbahar gününde bırakması gerektiği için üzgündü. Ne zaman işin içine siyaset girse şiddet olayları patlak veriyordu. Erbsberg'teydik; Kauer teyze yün koşumu üzerimizden çıkarmıştı; taze fidanlar boy göstermiş, dallarda kuşlar tüylerini yeniliyordu. Kauer teyze, kabarmış yosunların altından bir iki saatlik gezinti için çeşitli yönlerde yol gösteren kilometre taşına oturuyordu. İlkbaharda içindeki kıpır kıpır duygulardan habersiz bir genç kız gibi, kafasını sadece sülünlerde görülebilecek bir hareketle ileri geri oynatarak şakıyor, bize yeni bir koşum örüyordu. Kıpkırmızı olacaktı bu koşum; ama maalesef benim geçirme şansım olmayacaktı: Çünkü çalılıkların arasında bir bağrışma duyuldu. Bayan Kauer kanatlandı, ayağını vura vura, peşinden örülü kırmızı yün ipini yanında sürükleyerek çalılıktaki bağrışmalara doğru koştu. Onu ve yerdeki ipi izledim. Kısa bir süre sonra daha fazla kırmızı görecektim: Stephan'ın burnundan oluk oluk kan geliyordu. Adı Lothar olan kıvırcık saçlı ve şakaklarından damarlı görünen afacanlardan biri,

çelimsiz ve acınası çocuğun göğsünün üzerine oturmuş, sanki Stephan'ın burnunu içeri göçertmek ister gibi yüzünü yumrukluyordu.

Vururken arada "Pollack!" diye tıslıyordu. "Pollack!" Kauer teyze bizi beş dakika sonra yine açık mavi koşuma vurduğunda – sadece ben özgür kalmış, kırmızı ipi doluyordum– bize normalde kurban ve dönüşüm ayinlerinde okunan bir dua okudu: "Utanç, pişmanlık ve acı dolu..."

Ardından Erbsberg'tan aşağı inerek Gutenberg Anıtı önünde durduk. Sızlanarak burnuna bir mendil bastıran Stephan'a uzun parmağıyla göstererek hepimizin anlayacağı dilde konuştu: "Küçük bir Polonyalı olduğu için bir suçu yok garibin." Stephan Kauer teyzenin tavsiyesi üzerine artık anaokuluna gelmeyecekti. Oskar, Polonyalı olmasa da, Stephan'a özel bir ilgi göstermese de, onun yanında olduğunu ilan etti. Derken Paskalya bayramı geldi çattı ve konuyu açmakta mahzur görülmedi. Dr. Hollatz geniş kemikli gözlüğünün ardında, zararı olmayacağı bulgusunu kelimelere döktü: "Bu durumun küçük Oskar'a zararı olmaz."

Aynı şekilde Stephan'ını Paskalya'dan sonra Polonya İlkokulu'na göndermek isteyen Jan Bronski'yi bu fikrinden kimse caydıramazken, anneme ve Matzerath'a sürekli aynı hatırlatmada bulundu: Polonya'nın hizmetinde memur olduğunu söylüyordu. Polonya Postanesi'nde yaptığı eksiksiz işin karşılığında Polonya devleti maaşını eksiksiz ödüyormuş. Nihayetine onun da Polonyalı olduğunu ve başvurusu kabul edilir edilmez Hedwig'in de öyle olacağını söyledi. Ayrıca, Stephan gibi zeki ve ortalamanın üzerinde kabiliyete sahip bir çocuk Almancayı evinde öğrenebilirdi. Küçük Oskar'a gelince –ne zaman Oskar dese biraz iç çekerdi– Oskar'ın da, henüz doğru dürüst konuşamasa, tıpkı altı yaşındaki Stephan gibi olduğunu, yaşına göre oldukça geride kaldığını söyledi; boyu konusuna gelince, denemenin zararı olmaz diye düşündü. Okul okuldur, yeter ki okul yetkilileri karşı çıkmasın.

Okul idaresine gelince; kayıt sırasında çekimserlik sergiledi ve

doktor onayı talep ettiler. Hollatz beni sağlıklı bir çocuk ilan etti. Dediğine göre, boyu üç yaşındaki bir çocuğunkiyle aynı olsa da, doğru dürüst konuşamasa da, ruhsal olarak beş altı yaşlarında bir çocuğa eşdeğerdi. Hatta tiroit bezlerimden bile bahsetti.

Artık tüm muayenelerde, benim için alışkanlık halini alan testlerde sakin, kayıtsız, bazen de yardımsever davranıyordum; yeter ki kimse trampetimi elimden almaya kalkmasın. Hollatz'a özgü yılan, kurbağa ve embriyo koleksiyonunda gerçekleştirdiğim yıkım, beni muayene eden ve üzerimde testler uygulayan diğer herkesin hâlâ dün gibi akıllarında.

Ancak evde, hem de okulun ilk günü, sesimdeki cevheri yeniden sergilemek zorunda hissettim kendimi; çünkü Matzerath Fröbel parkının hemen karşısındaki Pestalozzi Okulu'na trampetim olmadan gitmemi ve onu, yani teneke trampetimi Pestalozzi Okulu'na sokmamamı istedi.

Sonunda ona ait olmayan, hatta kullanamadığı, kullanmak için yeteri kadar sabrının olmadığı bir şeyi almak üzere ellerini uzattığında, hakiki olduğu söylenen bir vazoyu çığlığımla ikiye böldüm. Gerçek vazo, halının üzerine gerçek kırıklar şeklinde dağıldığında, bu vazoya oldukça bağlı olan Matzerath bana vurmaya kalkıştı. Ancak o anda annem yerinden fırladı ve tesadüfen bize uğrayan Stephan'la okul şapkamı tutan Jan aralarına girdi. "Rica ediyorum Alfred." diye sakin ve yapmacık bir edayla yaklaşarak, Matzerath'ın elini Jan'ın mavi ve annemin gri bakışlarının etkisinde aşağı indirip, cebine geri koymasını sağladı.

Pestalozzi Okulu, o zamanlar güçlü olan sosyal demokratların baskısıyla bol çocuklu banliyönün meclisi tarafından inşa edilmiş, yeni, kiremit kırmızısı, Sgraffito ve fresk işlemeleriyle modern süslemelere sahip, üç katlı, uzun, üstü çatısız bir kutuyu andırıyordu. Bu kutu hoşuma gitmişti; binanın kokusu, Sgraffito ve fresklerdeki spor yapan genç delikanlılar hariç, aslında fena değildi.

Ana kapının önünde koruyucu, baston misali demir par-

maklıkların arasında, çakılların içinde doğal olmayacak kadar minicik ve üstüne üstlük yeşeren ağaççıklar duruyordu. Her yönden ellerinde rengârenk, sivri uçlu okul şapkaları ve arkalarından sürükledikleri bağrışan ya da örnek timsali delikanlılarla anneler bahçeye doluşuyordu. Oskar daha önce hiç tek bir hedefe yönelen bu kadar çok anneyi bir arada görmemişti. Sanki birinci ve ikinci çocuklarını satışa verecekleri bir panayıra hücum ediyor gibiydiler.

Bizi ön avluda karşılayan, sık sık anlatılan şu okul kokusu yok mu; verdiği mahremiyet havasıyla dünyada tanınan tüm parfümleri geride bırakıyordu. Avlunun fayansları arasında gelişigüzel yerleştirilmiş, içlerindeki çok sayıda fıskiyeden aynı anda suların fışkırtıldığı dört ya da beş granit havuz bulunuyordu. Bazı yaşıtım delikanlılar tarafından çevrili havuzlar, bana kendini yana yatıran ve buradaki çocuklar gibi sağa sola saldıran yavruların yabani susamışlığını sineye çeken Vincent dayımın Bissau'daki dişi domuzunu hatırlatıyordu.

Çocuklar havuza eğiliyor ve sürekli kendi içine çöken su kuleciklerinin yarattığı eğime göre başlarını dikiyorlardı; saçlarını öne atıp, ağızlarına dolacak fıskiyeleri bekliyorlardı. Oyun mu oynuyorlardı, yoksa su mu içiyorlardı, bilmiyorum. Bazen çocuklardan iki tanesi, yakışık almayan sesler çıkararak kendi salyalarına karışmış ve ekmek kırıntılarıyla dolu, ağızlarında ılımış suyu birbirlerini yüzlerine tükürmek için aynı anda şişmiş yanaklarıyla doğruluyorlardı. Ön avluya adım atarken bir anlık düşüncesizlikle hemen sol taraftaki kapısı açık kalan jimnastik salonuna gözüm kayıp, deri kaplı atlama beygirini, tırmanma direklerini ve tırmanma iplerini, o korkunç, ve hep büyük bir atlayış beklentisi içinde olan barfiksi gördüğümde, hiçbir şeyin üstesinden gelemeyeceği öylesine gerçek bir susuzluk hissettim ki, diğer çocukların bir yudum suyundan hemen ben de kendi payımı alabilirdim. Ancak bu benim için imkânsızdı. Beni elimden tutan annemden Oskar'ı, şu bacaksızı, böylesine bir havuzun kenarına kaldırması

için nasıl bir ricada bulunabilirdim. Trampetimi altıma dahi alsam fıskiyeye yetişmem imkânsızdı. Ancak hafifçe zıplayarak bu havuzların içini görme imkânım olduğunda ve yağlı ekmek artıklarının suyun akışını önemli ölçüde tıkadığını, yani havuzun içinde mide bulandırıcı bulaşık suyunun olduğunu fark ettiğimde, aslında sadece zihnimde yarattığım, ancak buna rağmen jimnastik salonundaki aletlerin arasında kaybolarak canlı kanlı hissettiğim susuzluğumdan eser kalmamıştı.

Annem, beni adeta devler için yaratılmış, muazzam merdivenlerden çıkardı. Yankılanan koridorlardan, kapısında 1A yazan bir tabelanın olduğu bir odaya getirdi. Oda, benimle yaşıt çocuklarla doluydu. Çocukların anneleri, kavuşturdukları kollarında okulun ilk gününde aileleri tarafından hazırlanan geleneksel rengârenk, üstü pelür kâğıtla bağlanmış, boyları beni aşan okul şapkalarıyla pencerenin karşısındaki duvarda bekleşiyorlardı. Annemin elinde de külaha benzer böyle bir şapka vardı.

Annemin elini tutmuş halde odadan içeri adımımı attığında çocuklar ve çocukların anneleri gülüştüler. Camları sesimle indirmek zorunda kalmamak için, trampetime vurmaya çalışan şişman bir çocuğun kaval kemiğine birkaç kez tekme atmak zorunda kaldım. Çocuğun yere düşüp, taranmış saçlı kafasını okul sırasına vurması üzerine annem enseme bir tane patlattı. Çocuk bağırdı. Elbette ben bağırmadım, çünkü ben sadece trampetim alınmaya çalışıldığında bağırıyordum. Diğer annelerin karşısında bu çıkışından utanan annem, beni pencerenin yanında ilk sıraya iteledi. Elbette sıra bana göre fazla büyüktü. Ancak çocukların daha kaba ve daha fazla çilli olduğu arka sıralar daha büyüktü.

Kendimi memnun göstererek sakince oturdum; çünkü rahatsızlık yaratmak için herhangi bir neden yoktu. Kendini hâlâ mahcup hisseden annem, diğer annelerin arasına sıkıştı. Belki benim, deyim yerindeyse geri kalmışlığım yüzünden hemcinslerinden utanıyordu. Onlar da, sanki ortada bir neden varmış gibi, bana göre fazla çabuk büyümüş çocuklarıyla gurur duyuyormuş gibi yapıyorlardı.

Pencerenin kenarı da okul sırasının boyutları gibi benim için uygun ölçüde olmadığından pencereden Fröbel çimlerine bakamıyordum. Hâlbuki üzerinde manav Greff'in yönetiminde izcilerin çadır kurduklarını, askercilik oynadıklarını ve izciliğe yaraşır iyi şeyler yaptıklarını çok iyi tahmin edebileceğim Fröbel çimlerine bir göz atmayı çok isterdim. Hani açık havada yaşanan abartılı ayinlerine katılmaya hevesli olduğumdan değil. Yalnızca şu kısa pantolonlu Greff'in halini merak ediyordum. İnce yapılı, mümkünse iri gözlü, hatta soluk yüzlü delikanlılara olan ilgisi gerçekten de o denli büyük müydü ki, onlara izciliğin yaratıcısı Baden-Powell'in üniformalarını vermişti.

Acınacak bir mimari uğruna bunu görmeye değer bir manzaradan mahrum bırakılmış halde, sadece gökyüzüne bakıyordum ve sonunda onunla yetinmeyi öğrendim. Kuzeybatıdan güneydoğuya sürekli yeni bulutlar taşınıyordu. Sanki birileri o tarafta bulutlara özel bir şeyler ikram edecek gibiydi. Bugüne kadar göçle ilgili henüz bir tıngırtı düşünmemiş trampetimi, dizlerimle okul sırasının gözü arasına sıkıştırdım. Sırta dayanak olması için düşünülen arkalık, Oskar'ın başını koruyordu. Arkamdaysa, sözüm ona sınıf arkadaşlarım gevezelik ediyor, böğürüyor, gülüyor, ağlıyor ve kuduruyorlardı. Arkamdan kâğıttan toplar atıyorlardı. Bense arkamı dönmüyordum. Hedefine emin adımlarla ilerleyen bulutları, yüzleri şekilden şekle giren, tamamen kafayı sıyırmış bir hödük sürüsünden daha estetik buluyordum.

Kendini Bayan Spollenhauer diye tanıtan bir kadın içeri girdiğinde 1A sınıfına sessizlik hâkim oldu. Ben zaten sessiz olduğum için, neredeyse kendime yönelik beklentiler içerisinde olduğumdan, daha sessiz olmama gerek yoktu. Dürüst olmak gerekirse: Oskar, bir kez dahi olsa olacakların beklentisi içerisine girmemişti. Oyalanacak bir şeye ihtiyacı yoktu ne de olsa; yani beklemiyordu, aksine sadece trampetini elinin altında hissederek bekliyor, pencerenin, daha doğrusu paskalya temizliği yapılmış okul pencerelerinin ardındaki bulutlarla eğleniyordu.

Bayan Spollenhauer, ona erkeksi bir görüntü veren, köşeli, dik yaka bir kostüm giyiyordu. Yarattığı bu izlenim, neredeyse kaskatı, boynundaki kırışıkları geren, boğaz kısmında birleşen ve fark ettiği kadarıyla silinebilir bir gömlek yakasıyla güçlendiriliyordu. Düz tabanlı yürüyüş ayakkabılarıyla sınıfa girer girmez, kendini sevdirme gayreti içerisinde sorusunu sordu: "Şimdi söyleyin bakalım çocuklar, aranızda şarkı söyleyebilen var mı?"

Sınıfı bir uğultu kapladı; ancak Bayan Spollenhauer bunu bir evet cevabı olarak kabul etti; çünkü nisanın ortasında olmamıza rağmen yapmacık bir sesle ve yüksek perdeden "Mayıs geldi" adlı ilkbahar şarkısını söylemeye başladı. Mayısı müjdeler müjdelemez kıyamet koptu. Herhangi bir giriş işareti beklemeden, sözleri tam olarak bilmeyen, bu şarkıya ait en basit ritim duygusuna sahip olmayan, arkadaki yaramazlar çetesi, sınıfın duvarındaki sıvaları sökercesine naralar atmaya başladı.

Sarıya kaçan cildine, alagarson saç kesimine ve yakanın aşağısındaki erkeksi kravata rağmen Spollenhauer'in haline acıyordum. Tatilde oldukları apaçık olan bulutlardan kafamı çevirip toparladım, pantolon askılarının altına sakladığım bagetleri çıkardım, sesli ve kolayca hatırlanacak biçimde şarkıya ritim tuttum. Ancak arkamdaki çete bunun için ne yeterli ritim duygusuna, ne de kulağa sahipti. Sadece Bayan Spollenhauer beni cesaretlendirecek kadar başını salladı, duvara yapışık anneler kümesine gülümsedi ve özellikle annemin tarafına doğru gözlerini kırpıştırdı; öyle ki, benim bunu önce sakin sakin, sonunda karmaşık, tüm eserlerimi sergileyeceğim, trampet konserime devam etmek için bir vesile kabul etmeme neden oldu. Arkamdaki haydut çetesi vahşi sesleriyle ortalığı karıştırmayı çoktan bırakmıştı. Çok geçmeden trampetimin ders verdiği, öğrettiği, sınıf arkadaşlarımı öğrencilerime dönüştürdüğü hayaline kapıldım ki, Spollenhauer sıramın önüne geçti, dikkatli, ancak tecrübeli sayılabilecek hareketlerle, daha çok kendini kaybetmiş bir gülümsemeyle ellerimi ve trampet değneklerimi izledi, hatta elini sıraya vurarak ritmime ayak uydurmaya

çalıştı; bir dakikalığına dahi olsa itici olmayan, çekici bir genç kız gibi davranarak, öğretmenlik mesleğini unutarak, kendisine dikte edilen varoluş gerçeklerinden bir an olsun sıyrılarak daha insancıl bir tavır takındı; yani çocuk gibi, merak dolu, çok yönlü, ahlak kurallarının dışında bir öğretmene dönüştü.

Ancak Bayan Spollenhauer trampetimin ritmine doğru ve zamanında uyma konusunda başarılı olamadığından yine eski düz mantıktan öteye geçemeyen, aptal, üstüne üstlük az kazanan öğretmen rolüne geri döndü; kendine bayan öğretmenlerin arada sırada yapmak zorunda kaldığı çeki düzeni vererek: "Sen eminim o küçük Oskar'sın. Hakkında çok şey duyduk. Trampet çalabilmen ne güzel. Değil mi çocuklar? Oskar'ımız iyi bir trampetçi?" dedi.

Çocuklar bağrışmaya başlayınca, anneler birbirlerine daha fazla sokuldular. Spollenhauer yine kontrolü ele geçirmişti. "Ancak şimdi" diye fısıldadı, "şimdi trampeti sınıfın dolabına saklayacağız. Yorulmuştur ve uyumak istiyordur. Daha sonra, dersler bittiğinde, trampetini geri alacaksın."

Daha o ikiyüzlü konuşmasını bitirmeden, bana kısacık kesilmiş öğretmen tırnaklarını gösterip, ne yorgun, ne de uyumak isteyen trampetime uzanıp pençelerini geçirmek istedi. Önce trampetime sıkıca sarıldım, kazağımın kollarında saklı kollarımı kırmızı beyaz yuvarlağın etrafına sardım, yüzüne baktım; ancak azimle beni yüz yıllık bir ekole bağlı ilkokul öğretmeni bakışıyla tehdit ettiğinden, bakışlarından kaçınmak için başımı eğdim, bakışlarımı onun içine yönelttim; Bayan Spollenhauer'in iç dünyasında ahlaksız üç bölüme yetecek kadar anlatmaya değer hikâyeler buldum ama söz konusu trampetim olduğundan iç dünyasından kendimi koparıp, bakışlarımı kürek kemiklerinin arasında yolunu bularak dışarı doğru ilerlediğinde, özenle korunmuş bir cildin üzerinde bir Gulden büyüklüğünde, uzun *kıllı* bir karaciğer lekesine rastladım.

Belki de içini okuduğumu hissettiğinden ya da ona zarar vermeden sesimle uyarı niteliğinde sağ gözlük camını tırmaladığım-

dandır: Parmaklarının eklemlerini beyaz tebeşire dönüştüren saf şiddeti uygulamaktan vazgeçti; gözlüğünün camındaki çiziği kaldıramadığından olsa gerek, tüyleri diken diken oldu; elleri titreyerek trampeti bıraktı ve "Sen kötü bir çocuksun Oskar" dedi, nereye bakacağını bilmeyen anneme sitem dolu bir bakış fırlattı, hiç uykusu olmayan trampetimi bıraktı, arkasını döndü, düz tabanlarıyla uygun adım kürsüye ilerledi, çantasından okuma gözlüğü olduğunu varsaydığım başka bir gözlük çıkardı, insanın tırnaklarıyla penceredeki camı çizdiği gibi sesimle çizdiğim o şeyi kararlı bir hareketle burnunun üzerinden kaldırdı, sanki gözlüğü ben harcamışım gibi davrandı, küçük parmağı açık halde ikinci gözlük çerçevesini burnunun üzerine oturttu, kütürdeme sesleri yayarak duruşunu düzeltti ve defalarca çantasını kurcaladığı esnada, "Şimdi size ders programını okuyorum." dedi.

Domuz derisinden yapılma çantasından bir deste kâğıt çıkarıverdi, bir tanesini kendine ayırdı, diğerlerini annelere dağıttı, dolayısıyla anneme de bir tane verdi ve nihayet sabırsızlanan altı yaşındaki yumurcaklara ders programının neleri getireceğini anlattı. "Pazartesi: din, yazı, matematik, oyun. Salı: matematik, güzel yazı, müzik, fen. Çarşamba: matematik, yazı, resim. Perşembe: vatandaşlık, matematik, yazı, din. Cuma: matematik, yazı, oyun, güzel yazı. Cumartesi: matematik, müzik, oyun."

İşte bunları ilan etti bize Bayan Spollenhauer sanki değişmez yazgımız gibi; bu ilkokul öğretmenleri konferansının ürününe, hiçbir harfini yutmayan katı, ses tonunu kattı. Sonra kendi aldığı dersleri hatırlayarak ileri derecede bir yumuşama ve sevinçle eğiticiliğin verdiği keyif patlaması yaşayarak: "İşte bunu, sevgili çocuklar, şimdi hep birlikte tekrar edelim. Evet neymiş? Pazartesi?" dedi.

Bütün sürü pazartesi diye bağırdı.

Bunun üzerine o: "Din dersi?" Vaftizli dinsizler din dersi kelimesini böğürdü. Bense sesimi sakladım, onun yerine dini heceleri tenekemde tıngırdattım.

Spollenhauer'in talimatıyla arkamdan bağırıyorlardı: "Ya-zı!" Trampetim iki defa cevap verdi. "Matematik!" Dört tıngırtı.

Arkamdaki bağrışmalar, önümdeki Spollenhauer'in başlatma sözleri böylece devam etti; bense aptalca bir oyuna iyi niyetle uyarak heceleri trampetimde tıngırdattım, ta ki Spollenhauer –kimin direktifiyle olduğunu bilmiyorum– yerinden bariz bir hiddetle fırlayana kadar –herhalde arkamdaki hödüklerden dolayı kızmış olacak değil ya; ona abartılı derecede kırmızılaşan yanaklar kazandırmıştım. Oskar'ın masum trampeti, ritminden emin bir trampetçiyi yola getirmek için yeterli neden olmuştu.

"Oskar, şimdi beni dinleyeceksin. Perşembe: Vatandaşlık!" Perşembe kelimesini dikkate almadan, vatandaşlık için dört kez, matematik için de dört kez, yazı ve müzik için ikişer kez, din için ise, tek bir kutsayıcı trampet vuruşu ithaf ettim.

Ancak Spollenhauer aralarındaki farkı anlamadı. Ona göre tüm bu tıngırtılar iticiydi. Tam on kez gösterdi bana o önceden de gösterdiği küt kesilmiş tırnaklarını ve on kez de trampetimi kapmaya yeltendi.

Ancak daha trampetime elini sürmeden devasa okul pencerelerin üst camekânlarını hedef alan öldürücü çığlığımı attım. Ortadaki camekânlar ise ikinci çığlığıma kurban gitti. Karşısındaki engelden kurtulan yumuşak bahar havası sınıfa yayıldı. Üçüncü çığlığımın alttaki camekânları da indirmesi aslında gereksiz, hatta saf kibirden ibaretti; çünkü Spollenhauer daha üst ve orta camekânlar teslim olurken pençelerini içeri çekmişti. Oskar, aslında saf ve sanatsallığı şüpheli kibriyle son pencereye yöneleceğine, geri geri giderken sendeleyen Spollenhauer'i gözünden ayırmamasının daha akıllıca olacağını düşünmüştü.

Spollenhauer'in kamış değneği hangi arada ortaya çıkardığını şeytan bilir. Sonuçta bir anda ortaya çıkmıştı değnek. Bahar havasının sınıf havasına kavuştuğu cereyanda titriyordu adeta; işte bu hava karışımında Spollenhauer onu vınlatıyor, eğiyor, üstüne şaplatacağı tenin sesine, zzzzt sesine, kamış değneği hatırlatan o çok

sayıda sahneye, her iki tarafın memnuniyetine aç ve susuz olmasını sağlıyordu. Onu ansızın kürsünün tepesine öyle bir patlatıverdi ki, mürekkep şişesindeki mürekkep bile mor bir atlayış yapıverdi. Vurması için elimi uzattığımda ise trampetime vurdu. Biricik teneke trampetime vurdu. Başka vuracak bir şey bulamadı mı? İyi hoş da, madem vuracaktı, neden illa trampetime vurdu? Arkamda piyasaya yeni çıkmış yeteri kadar serseri yok muydu? İlla benim tenekem mi olacaktı bu? Trampetin T'sinden bile anlamayan biri olarak trampetime saldırmak zorunda mıydı? O gözündeki kıvılcım da neydi? nasıl bir hayvandı?? Hangi hayvanat bahçesinden kaçmış, kendine nasıl bir av arıyor, neyin peşindeydi? Oskar'a gelmişlerdi sonunda, o duygu onu sıkıştırıyordu, ne nedenle yükseldiğini bilmiyorum ama ayakkabı tabanlarından, sonra ayak tabanlarından yukarı yolunu buldu, ses tellerine yerleşti ve öylesine büyük bir çığlık saldı ki, bu ses müthiş, güzel pencereli, ışık alan, gotik tarzda bir katedrali bütünüyle camlarından arındırmaya yetecek güçteydi.

Diğer bir deyişle Spollenhauer'in her iki gözlük camını tuzla buza çeviren ikili bir çığlık salıverdim. Hafif kanayan kaşları ve artık içi boşalmış gözlük çerçevesinin ardında gözlerini kırpıştırarak el yordamıyla geri adım attı. Sonunda çirkin, bir ilkokul öğretmeni için aşırı taşkın bir ağlama krizine girdi. Bu arada arkamdaki serseri çetesi korkmuş bir şekilde susarak, bir kısmı sıraların altına saklandı, bir kısmı da dişlerini takırdatıyordu. Bazılarıysa sıralarından ufak ufak annelerinin yanına seğirtti. Verilen hasarın farkına varan annelerse suçluyu aramaya koyulup az daha annemin üzerine çullanacaklardı. Hani trampetimi kapıp, sıradan dışarı fırlamasam bineceklerdi annemin üzerine.

Yarı kör durumdaki Spollenhauer'in yanından sıyrılarak intikam melekleri tarafından sarılı annemi buldum, onu elinden yakaladım ve havanın elektrikli olduğu 1A sınıfından dışarı çektim. Yankılanan koridorlar. Dev çocuklar için taş merdivenler. Fışkıran granit havuzlardaki ekmek kalıntıları. Kapısı açık jimnastik

salonunda barfiksin altında titreşen delikanlılar. Annem hâlâ elindeki kâğıt parçasını tutuyordu. Pestalozzi Okulu'nun ana kapısının önünde kâğıdı elinden aldım ve o ders programını faydasız bir kâğıt güllesi olacak şekilde yuvarladım.

Ancak ana kapının sütunları arasında birinci sınıf öğrencilerin külahları ve anneleriyle birlikte hatıra fotoğraflarını çekmek için bekleyen fotoğrafçıdan bu karmaşada kaybolmayan okul külahıyla birlikte bir hatıra resmi çektirmeyi ihmal etmedi Oskar . Güneş yüzünü gösterdi ve üzerimizde sınıfların uğultuları yankılanıyordu. Fotoğrafçı Oskar'ı bir okul tahtasının dekorunun önüne yerleştirdi. Tahtanın üzerinde şöyle yazıyordu: Okuldaki ilk günüm.

Rasputin ve Alfabe

Arkadaşım Klepp'e ve tek kulağıyla bizi dinleyen bakıcım Bruno'ya Oskar'ın ders programıyla ilk karşılaşmasını anlatırken, az önce şunu söyledim: Fotoğrafçının, sırtlarında çantaları, ellerinde külaha benzeyen okul şapkaları olan altı yaşında çocukların kartpostal büyüklüğünde fotoğraflar için geleneksel arka fon olarak kullandığı okul tahtasında şu yazıyordu: Okuldaki ilk günüm.

Elbette bu yazı sadece fotoğrafçının arkasında duran ve çocuklardan daha heyecanlı olan anneler içindi. Üzeri yazılı tahtanın önündeki çocuklar bu yazıyı ancak bir yıl sonra, ya yeni kaydolan birinci sınıf öğrencilerinin geldiği bir sonraki paskalya baharında, ya da gelecekte okuldaki kendi ilk günleri vesilesiyle çekilen o büyüleyici fotoğrafların üzerinden okuyabilirler.

Tahtanın üzerinde, hayatın yeni bir dönemine işaret eden, kötü niyetli bir sivrilikle sürünen ve tıkıştırılmış olduğu için dönüşleri yanlış olan Sütterlin yazı karakteri görülüyordu. Diğer taraftan, özellikle günlük makbuzların kısaltılarak yazılmasına imkân tanıyan Sütterlin yazı karakteri gerçekten de kullanışlı olabiliyordu. Ayrıca hiç görmediğim, ancak yine de Sütterlin karakterinde yazıldığını hayal edebileceğim bazı evraklar vardı. Aklıma ilk gelenler, aşı kâğıtları, sporcu lisansları ve elle yazılan idam kararları. Henüz okuma yazma bilmediğim, ancak Sütterlin yazısını tanıdığım o zamanlar, tahtanın üzerindeki yazının başladığı, Sütterlin yazısıyla yazılmış 'O' harfinin ilmiğe benzer kıvrımı sinsi bir kenevir kokusu yayarak, beni darağacına yollamak ister gibiydi. Buna rağmen bu yazıyı karanlık sezgilerimi kullanmak yerine hece hece okumayı tercih ettim. Bayan Spollenhauer'le olan karşılaşmamı, bu denli yüksek perdeden camları indiren bir şarkıyla ve devrimci bir protesto gürültüsüyle alfabeye hâkim oldu-

ğum için süslediğimi kimse düşünsün istemem. Yo hayır, olayın Sütterlin yazı karakterini çözmemle ilgili olmadığını, okula dair en ufak bilgiden dahi yoksun olduğumu çok iyi biliyordum. Maalesef Bayan Spollenhauer'in öğrencileri bilgeliğe taşıyacak eğitim yöntemi Oskar'ın hoşuna gitmemişti.

Bu bağlamda Pestalozzi Okulu'ndan ayrılırken hiçbir şekilde şunu düşünmedim: Okuldaki ilk günüm belki de son günüm olacak. Okul bitti, şimdi eve gidiyoruz ya da hiçbiri! Fotoğrafçı beni sonsuza dek fotoğrafın içine mahkûm ettiği sırada şunu düşündüm: Şimdi sen burada bir okul tahtasının önünde duruyorsun; büyük ihtimalle en anlamlı, muhtemelen de en talihsiz yazının altında duruyorsun. Belki bir yazının karakterine bakarak yazının kendisini değerlendirebilirsin, ona hücre cezası, ihtiyati tutuklama, başmüfettişlik ve hepsini-tek-bir-ilmikte... gibi kelimelerle çağrışımlar yakıştırabilirsin; ama yazının kendisini çözemezsin. Üstelik parçalı bulutlu gökyüzüne bağıran tüm cahilliğinle ders programı yayan okula bir daha asla adım atmamak niyetindesin. Peki, Oskar, büyük ve küçük alfabeyi nerede öğrenmeyi düşünüyorsun?

Bu arada büyük ve küçük alfabenin var olduğunu ki, bendeniz için küçük alfabe de yeterli görünüyordu, kendilerine yetişkin diyen, varlıkları göz ardı edilemeyen büyük insanların varlığından öğrendim. Nihayetinde insan büyük ve küçük alfabenin var olma hakkını büyük ve küçük davranış bilgisiyle, büyük ve küçük çarpım tablosuyla yer değiştirmekten bıkmaz; devlet statüsünde gerçekleşen ziyaretlerde de diplomatların ve makam sahiplerinin büyüklüklerine göre, büyük ya da küçük tren garından bile bahsedilir.

Sonraki aylarda eğitimimle ne Matzerath, ne de annem ilgilendi. Ebeveynlerim olacak çift, özellikle annem açısından çok yorucu ve utanç verici okula alıştırma denemesinden ilk denemede pes ettiler. Bana aynı Jan Bronski dayım gibi davranıyorlardı; yukarıdan baktıklarında iç çekip, üçüncü doğum günüm gibi eski hikâyeleri anlatıyorlardı: "Açık kalan kiler kapağı! Onu sen mi açık bıraktın? Bıraktın! Mutfaktaydın, ondan önce de kilere gittin

mi? Gittin! Oradan tatlı servisi için karışık meyveli bir konserve aldın mı? Aldın! Kilere inen kapağı açık bıraktın mı? Bıraktın!"

Annemin Matzerath'ı suçlamak adına söylediği her şey doğruydu; ama abartmıyor da değildi. Yumuşak yürekli Matzerath suçu üstlendi üstüne üstlük ağlamaya başladı. Böyle olduğunda annem ve Jan Bronski devreye girer onu teselli eder, beni, yani Oskar'ı, taşınması gereken kutsal haç, değiştirilemeyen kader, zor bir sınav olarak görürlerdi.

Kısaca bu ağır sınavdan geçen, kader mahkûmu haç taşıyıcılarından yardım beklemek yersizdi. İki yaşındaki kızı Marga'yla Steffen Parkı'ndaki kum sandığında oynamam için beni sık sık almaya gelen Hedwig Bronski teyzem dahi öğretmen olarak gözümde sınıfta kaldı. Gerçi iyi niyetliydi ama bir o kadar da saftı. Keza Dr. Hollatz'ın ne saf, ne de iyi niyetli olan hemşiresi İnge'yi de kafamdan atmam gerekiyordu: Çünkü akıllıydı; sıradan bir muayenehane yardımcısı değil, yeri değiştirilemez bir asistandı ve o nedenle bana ayıracak vakti de yoktu.

Günde birkaç kez dört apartmanın yüzden fazla basamağı olan merdivenlerinin üstesinden geliyordum. Öneri arayışında trampetimi tıngırdatıyor, on dokuz dairede öğlen hangi yemeğin piştiğini kokusundan anlayabiliyordum; ancak hiçbir kapıyı çalmaya tenezzül etmiyordum; çünkü ne ihtiyar Hailandt'ın, ne Saatçi Laubschad'ın, ne Allah korusun Bayan Kater'in, ne de tüm sempatisine rağmen Truczinski Ana'nın gözlerinde gelecekteki öğretmenimi görmek istemiyordum.

Çatı katında müzisyen ve trompetçi Meyn kalıyordu. Bay Meyn dört kedi besliyordu ve sürekli sarhoştu. "Zingles Höhe"de dans müziği çalıyor, Noel gecesinde kendi gibi beş sarhoş arkadaşıyla karın ve sokakların içinden bata çıka ilerliyor ve ilahi besteler eşliğinde kışın ayazıyla savaşıyorlardı. Onunla bir keresinde tavan arasında karşılaştım: Siyah pantolonu, beyaz fiyakalı gömleğiyle sırtüstü uzanmış, çoraplı ayaklarıyla boş ardıç rakısı şişesini yuvarlıyor ve keyifli keyifli trompetini üflüyordu. Teneke-

sini indirmeden, sadece hafifçe gözlerini çevirerek, arkasında duran beni yani ona eşlik eden trampetçiyi şaşı gözleriyle onaylar gibiydi. Kendi çalgısını benim teneke trampetimden üstün görmüyordu. Düetimiz, kedilerin dördünü de çatıya kaçırdı, kedilerin ağırlığı çatıdaki kiremitleri hafifçe titretiyordu.

Şarkımızın sonuna gelip, çalgılarımızı bıraktığımızda, kazağımın altından eski bir "Son Havadis" gazetesi çıkardım, kâğıdını düzlettim, trompetçi Meyn'in yanına çömeldim, ona bir okuma parçasını gösterdim ve büyük ve küçük alfabe konusunda ondan bana ders vermesini istedim.

Ancak Bay Meyn, trompeti elinden bırakır bırakmaz sızıverdi. Onun için hayatta sadece üç temel ihtiyaç vardı: Ardıç rakısı trompet ve uyku. Gerçi sık sık, daha doğrusu, Bay Meyn müzisyen olarak süvari hücum kıtasına girene ve birkaç yıllığına ardıç rakısını bırakana kadar, önceden prova yapmadan, tavan arasında, kiremitlerin üzerinde, güven içinde ve kedilerin huzurunda düet yapardık; ancak kendisinin öğretmen olarak bir işe yaradığı söylenemezdi.

Manav Greff'le şansımı denedim. Yanıma trampetimi almadan; çünkü Greff trampetimin sesinden hiç haz etmiyordu; onu sık sık hemen çaprazımızdaki dükkânında ziyaret ediyordum. Düzenli eğitimin koşulları önceden sağlanmış gibiydi: İki odalı dairesinin hemen her yerinde, dükkânında, tezgâhın üzerinde ve arkasında bile kitaplar, macera romanları, şarkı kitapları, Melek Seyyah Kitabı, Walter Flex'in yazıları, Wiechert'in sade yaşamı, Daphnis ve Cloe, sanatçı monografları, bir deste spor dergisi, hatta nedensiz yere çoğunlukla plajdaki kumların arasında, topların peşinde koşup, bir yandan da yağla parlatılmış kaslı vücutlarını sergileyen yarı çıplak delikanlıların olduğu fotoğraflı albümler bile vardı.

Greff'in o sıralar işiyle ilgili başı dertteydi. Ölçü ve ayar idaresinden gelen müfettişler tartının ve ağırlıkların kontrolü sırasında bazı sorunlarla karşılaştı. Hile yapmakla suçlandı. Greff, ceza öde-

mek ve yeni ağırlıklar almak zorunda kaldı. Bu denli sıkıntılı bir ruh halinde onu ancak kitapları, evdeki yalnız akşamları ve izcileriyle geçirdiği hafta sonu gezintileri neşelendirebilirdi.

Greff, dükkâna girdiğimi fark eder etmez, fiyat etiklerini yazmaya devam etti; ben de, bu fiyat etiketi yazma işini fırsat bilerek yararlanarak, üç dört beyaz karton parçasına uzandım, yanına da kırmızı renkli bir kalemle, hırsla çalıştığımı gösterircesine, önceden yazılmış etiketleri, Sütterlin yazı karakterini örnek alarak yazmaya başladım ve bu şekilde Greff'in dikkatini çekmeye çalıştım.

Oskar, ona göre herhalde fazla ufaktı; gözleri yeteri kadar büyük değildi, üstelik yüzü fazla solgundu. Hal böyle olunca kırmızı kalemi elimden bıraktım, kitapların arasından Greff'in ilgisini çekecek çıplak delikanlıların olduğu eski bir kitap seçtim ve bu kitapla dikkatini çekmeye çalıştım. Greff için bir anlam ifade ettiklerini düşündüğüm delikanlıların bulunduğu, vücutlarını esneten ya da büken fotoğrafların olduğu bir sayfayı, onun da göreceği eğik bir şekilde tuttum.

Dükkânda kırmızı pancar isteyen müşterisi olmadığı saatlerde daha çok fiyat etiketlerinde ince ayarlamalar yapmakla uğraşan manavımızın, benim gibi okumaktan aciz birinin onun dikkatini çekip, etiketlerin arasından kafasını kaldırabilmesi için, kitap kapaklarını açıp kapatarak ya da sayfaları hızlı hızlı ve hışırtıyla çevirerek ses çıkarması gerekiyordu.

Peşinen söyleyeyim: Greff beni anlamıyordu. İzciler dükkânda olduklarında –hatta öğleden sonraları mutlaka iki ya da üç düşük rütbeli asker etrafında olurdu– Oskar'ı fark etmezdi bile. Ancak Greff yalnız kaldığında, çok gergin oluyor, kendisine verdiğim rahatsızlıktan dolayı yerinden fırlayıp, emirler yağdırabiliyordu: "Kitabı bırak, Oskar! Zaten anlamazsın. Bunun için fazla aptal ve küçüksün. Sayfalara zarar vereceksin, kitap elinde kalacak. Altı Gulden para saydım ona. İllâ oynamak istiyorsan orada yeteri kadar patates ve lahana var!"

Ardından eski kitabı elimden çekerek, gergin olmayan bir yüz

ifadesiyle sayfalarını çevirdi ve beni Milano lahanalarının, Brüksel lahanalarının, kırmızı lahanaların, beyaz lahanaların, şalgamların ve patateslerin büyülü dünyasına terk etti; çünkü Oskar'ın trampeti yanında değildi.

Gerçi daha sırada Bayan Greff vardı; zaten ben de çoğu zaman manavdan kovulduktan sonra çiftin yatak odasına doğru yol alıyordum. Bayan Greff haftalardır yataktaydı; hasta gibi davranıyor, eskimiş gecelik gibi kokuyor ve eline, bana ders verecek bir kitap dışında akla gelen her şeyi alıyordu.

Oskar, geçen zamanla birlikte, hafif bir gıptayla, kendisiyle yaşıt delikanlıların çantalarına bakıyordu. Çantaların yanlarında sallanan kara tahtanın süngerleri ve havluları sanki çok önemliymiş gibi duruyorlardı. Buna rağmen asla bu düşünceye girdiğine dair bir hatırası yoktu: Bu işi kendi ellerinle bozdun, Oskar. Okulculuk oynarken hoşuna gidiyor gibi yapacaktın. Spollenhauer'le dalaşıp her şeyi mahvetmeyecektin. O serseriler seni sollayacaklar sonunda! Sen daha "Son Havadis" gazetesini doğru dürüst tutmasını bilmiyorken, onlar ya büyük ya da küçük alfabeyi çoktan sindirmiş olacaklar.

Dediğim gibi, onları biraz kıskandım, fazla değil. Okuldan sonsuza dek bıkmak için üstün körü koklamak yeterliymiş. Siz hiç, üzerine sinen güzel yazıların buğusu, küçük ve büyük çarpım tablosunun dumanı, öten, sıkışan, kayan, tükürükle ıslatılan saplarıyla en ucuz deriden yapılma okul çantalarının kenarında sallanan, o yüzeyi dökülmeye başlayan, kenarları sararmış karatahtaları silmeye yarayan, iyice yıkanmamış, yarısı aşınmış süngerleri ve havluları kokladınız mı? Bazen okuldan çıkan öğrenciler benim yakınımda futbol ya da yakar top oynamak için çantalarını yere bıraktıklarında, güneşin sıcağında kavrulan havluların üzerine eğilip, buralara gelmiş bir şeytanın koltukaltlarından bu denli kötü bir koku bulutu saldığını hayal ediyordum.

Yani karatahtaların olduğu okul benim damak zevkime göre değildi. Ancak Oskar, yakında eğitimini üstlenecek olan Gretc-

hen Scheffler'in de damak zevkine uyduğunu iddia etmemektedir.

Schleffler'lerin Kleinhammer Yolu'ndaki fırıncı dairesindeki her türlü eşya bana hakaret gibi geliyordu. Şu süslü tavanlar, flamalı yastık kılıfları, kanepe köşelerinde saklanan Käthe Kruse bebekleri, her adımda kumaş hayvanlar, filler için yapılmış porselenler, her yerde tatil hatıraları, tığla işlenmişler, örülmüşler, nakışla işlenmişler, dokunmuşlar, ilmiklenmişler, oyayla işlenmişler ve danteller çerçevelenmişler evin her yerini sarıyordu. Bu, cici, çekici derecede sıcak, insanı boğacak kadar küçük, kışın fazla ısıtılan, yazın çiçek kokusuyla zehirleyen daire için aklıma sadece bir açıklama geliyor: Gretchen Scheffler'in çocuğu yoktu; ancak üzerlerine bir şeyler örecek çocukları olsun istiyordu; olmamasının suçlusu ister Scheffler olsun, isterse o bir yerlerini ısıracakları, oyalarla süsleyecekleri, dantel ekleyecek ve öpücüklerle donatacak bir çocuğu olsun istiyordu.

Küçük ve büyük alfabeyi öğrenmek için işte bu eve adım attım. Porselenlerden biri kırılmasın ya da bir tatil hatırasına zarar gelmesin diye çok çaba sarf ettim. Camları öldüren sesimi deyim yerindeyse evde bıraktım. Gretchen, trampetimi yeteri kadar tıngırdattığımı düşünüp, altın kazma dişleriyle yüzüme gülümseyerek, trampetimi dizlerim üstünden alarak, onu oyuncak ayıcıkların arasına koymasına göz yumuyordum.

İki Käthe Kruse bebeğini kendime arkadaş edindim, onları bağrıma bastım, sürekli şaşkın bakışlara sahip hanımlara âşıkmış gibi gözlerimi kırpıştırıyordum ki, bu oyuncak bebeklerle olan sahte, ancak yine de gerçekmiş gibi gelen arkadaşlığım Gretchen'in iki düz iki ters örgülü kalbini yeninden örsün.

Planım hiç de fena sayılmazdı. Gretchen daha ikinci ziyaretimde bana kalbini açtı; yani tıpkı çorap söküğü gibi kalbindeki ilmikleri çözüyordu. Bazı yerleri düğümlenmiş ipliğini tümüyle önüme serdi. Bunu da tüm dolaplarını, sandık ve kutularını önümde açarak, incilerle bezeli ıvır zıvırlarını göstererek, beşizlere

bile yetecek sayıda çocuk ceketini, mama bezini, çocuk pantolonunu üzerimde tutarak, giydirip çıkartarak yapıyordu.

Sonra bana Scheffler'in muharip askerler derneğinde kazandığı nişanları gösterdi. Ardından, kısmen bizimkilerle benzeyen fotoğrafları, son olarak, bebek ıvır zıvırlarının arasına bir kez daha uzanıp, bacakların geçirileceği bir şeyler ararken, nihayet kitaplar çıkıverdi ortaya. Oskar onu daha önceleri annemle kitaplar hakkında konuşurken işitmişti. Bu ikilinin, içleri genel kültürle dolu olarak bakkalların ve fırıncıların dünyalarına parlak bakış açıları kazandırmak için, bir zamanlar, henüz nişanlı oldukları ve neredeyse aynı yaşta evlendikleri sıralarda, aralarında hevesle kitap alışverişi yaptıklarını, Sinema Palas yakınlarındaki kütüphaneden kitap kiraladıklarını Oskar da çok iyi biliyordu.

Gretchen'in bana sunabildikleri fazla değildi. Sadece örgü işiyle uğraştığı günden beri okumayı bırakan Gretchen, büyük ihtimalle Jan Bronski yüzünden artık kitaplara ayıracak zaman bulamayan annem gibi, kitap dostlukları zamanında biriktirdikleri içi dolu dolu ciltleri, örgü örmeyen ve hayatlarında Jan Bronski diye biri olmayan ama okumayı seven başka insanlara hediye etmişlerdir.

Kötü kitaplar da kitaptır, bu nedenle kutsallıkları vardır. Bulduklarım karmakarışık şeylerdi; Büyük bir kısmı, Doggerbank'ta şerefli bir denizci olarak ölen kardeşi Theo'nun kitap sandığından kalanlardı. Bunların arasında, çoktan denizin dibini boylamış gemilerle dolu sekiz ciltlik Köhler'in deniz filosu ajandası, imparatorluk deniz gücüne ait rütbelerin tanıtıldığı bir dergi, denizlerin kahramanı Paul Beneck'e ait kitaplardı –bunların Gretchen'in kalbine giden yola göre olduğunu pek düşünmüyorum. Erich Keyser'in yazdığı Danzig şehri tarihi ve Felix Dahn adlı yazarın Totila ve Teja'si, Belisar ve Narses'in yardımlarıyla yapılan Roma savaşını konu alan ve deniz yolculuğuna çıkan kardeşinin ellerinde de aynı şekilde cildindeki parlaklığı ve sırtı yıpranmış bir kitap vardı. Gretchen'in kitaplık rafında alacak verecek muhasebesini

anlatan bir kitap, Goethe'nin Gönül Bağları ve tasvirlerle zenginleştirilmiş kalın bir cilt daha: Rasputin ve Kadınlar.

Uzun bir tereddütten sonra –seçenekler hızlı karar vermemi engelleyecek kadar azdı– neye el attığımı bilmeden, sadece içimdeki tanıdık sesi dinleyerek, önce Rasputin'e, sonra Goethe'ye uzandım.

Bu ikili hayatımı ya da en azından trampetimin dışında idare etmeyi kendime uygun buluğum hayatımı belirleyip etkileyecekti. Bugüne kadar –çünkü Oskar akıl ve ruh hastalıkları hastanesinin kütüphanesini zaman zaman bilgiye hevesli olarak odasına davet ediyor– Schiller ve benzerlerine turp sıkarak, Goethe ve Rasputin arasında; bir üfürükçüyle çokbilmiş arasında, kadınları lanetleyen, karanlık bir kişilikle kadınların lanetine meyletmeyi seven şairlerin aydınlık prensi arasında gidip geldim. Kendimi geçici bir zaman için daha çok Rasputin'e kulak verir gibi görüp, Goethe'nin masumiyetinden korktuğum için işin arkasında sessiz bir şüphe yatıyordu: Eğer sen, Oskar, Goethe'nin çağında trampetini tıngırdatsaydın, o sende sadece doğaya aykırılığın suretini görüyor olur, seni kanlı canlı doğaya aykırı bir varlık olarak mahkûm eder ve kendi doğasını –nihayetinde doğaya aykırı olsa dahi, ona her zaman hayranlık duyup, istemişsindir– doğallığını şekerlemelerle besler ve senin gibi bir zavallıyı Faust'la olmasa da Renk Kuramı'nın kalın bir cildiyle yere sererdi.

Ancak şimdi Rasputin'e dönelim. Rasputin bana Gretchen Scheffler'in yardımıyla küçük ve büyük alfabeyi, kadınlara daha hassas davranmamı öğretiyor, Goethe beni hasta ettiğinde teselli etmesini biliyordu.

Hem okumayı öğrenmek, hem de cahili oynamak o kadar da kolay değildi. Bu iş bana, yıllarca numaradan yatağımı ıslatmaktan daha zor bir görev gibi gelecekti. Yatağımı ıslatmak, aslında her sabah benim için mümkün olan bir şeyin eksikliğini sergilemekten ibaretti. Ancak cahili oynamak, çabucak gelişkinler seviyesine erişmiş birini dağın ardında tutmak, entelektüel kibirle sü-

rekli çatışma halinde olmaktı. Yetişkinlerin beni yatağını ıslatan biri olarak görmelerine omuz silkebilirdim, ancak yıllarca aptal muamelesi görüp, oradan oraya itilmek Oskar'ı da, öğretmenini de hasta ediyordu.

Gretchen, bebek çamaşırlarının arasından kitapları kurtardığım an sevinçten havalara uçarak öğretmenliğinin farkına varmıştı. O tamamıyla örgülerin arasında kaybolmuş çocuksuz kadını yün yumakları arasından dışarı çıkarmayı ve neredeyse mutlu etmeyi başarmıştım. Aslında alacak verecek muhasebesini okul kitabım haline getirmem daha çok hoşuna giderdi; ancak ikinci derste karşıma alfabe avcıları için hazırlanmış doğru dürüst bir kitap alarak geldiğinde Rasputin'de ısrar etmiştim, Rasputin'i istiyordum; hatta bana sürekli madenci romanları, Cüce Burun ve Parmak Çocuk gibi masallar getirdiğinde sonunda konuşmaya karar verdim. "Rasputin!" diye bağırdım, hatta: "Rasdvuschin!" dedim. Bir süre aptal numarası yaptım: Gretchen'in hangi dersin daha çok hoşuma gittiğini anlaması için Oskar, "Raşu, Raşu!" diye saçmalardı; ancak diğer taraftan harfleri gagalayan yetişkin dehası konusunda bilgisini saklaması gerekiyordu.

Düzenli ve fazla düşünmeye gerek duymadan çabucak öğrendim. Bir yıl sonra kendimi Petersburg'ta, tüm Rusların başındaki otokratının özel dairesinde, Çar'ın sürekli hastalanan oğlunun çocuk odasında, komplocuların ve rahiplerin arasında, son olarak da, Rasputin tarzı yatak âlemlerinin tanığı olarak evimde gibi hissediyordum. Bu renk cümbüşü tam bana göreydi; ortada asıl bir karakter vardı. Bunu, kitabın çeşitli yerlerine giydikleri siyah çorapları dışında üst bayanların arasında kömür karası gözleriyle dolaşan adamın sakallı Rasputin olduğunu tasvirlerden anlamak mümkündü. Rasputin'in ölümü aklımdan çıkmadı: Onu zehirli pastayla ve zehirli şarapla ortadan kaldırmak istediler; ancak tabancayla vurularak öldürüldü; göğsündeki mermi dansına ayak uydurduğundaysa onu bağladılar ve Newa nehrinin buzlu derinliklerine attılar. Bu cinayete tüm subaylar dahil oldu. Petersburg

kentinin bayanları ise sevgili rahipler Rasputin'e zehirli pasta dışında istediği her şeyi vermeye hazırdılar. Kadınlar ona inanıyorlardı. Subaylarınsa kadınlar yine kendilerine inansınlar diye onu ortadan kaldırmaları gerekiyordu.

O yakışıklı rahibin yaşadıklarından keyif alan sadece ben miydim şaşılacak şey. Gretchen'i, evliliğinin ilk yıllarında yaşadığı okuma heyecanı yokladı, yüksek sesle okurken zaman zaman çözülüyor, seks âlemi sözcüklerine denk geldiğinde vücudunu bir titreme alıyor, seks âlemi sözcükleri ağzından kendine özgü nefes sesiyle birlikte çıkarıyor, seks âlemi dedikçe, âleme hazır oluyor, ancak buna rağmen seks âlemi adı altında herhangi bir âlemi zihninde canlandıramıyordu.

Bunun üstüne bir de annem Kleinhammer Yolu'na gelip, fırının üzerindeki dairede dersime misafir olunca işler iyice kızışıyordu. İşte o zaman ortamda bir âlem havası seziliyordu. Bu ortam, kendi kendine yeten bir amaç halini alıyor, küçük Oskar için ders olmaktan çıkıveriyordu. Bu ortam, her üç cümlede bir karşılıklı kıkırdamalar, kuruyan dudaklar yaratıyor, iki evli kadını, Rasputin'in isteği üzerine, daha da yakınlaştırıyordu. Atmosfer, onları kanepenin üzerinde yerinde duramaz hale getiriyor, baldırlarını birbirine kavuşturma düşüncesine yol açıyor, başlarda alaycı gülüşmelere, sona doğru iç çekmelere neden oluyordu. Bu ortam beklenmedik şekilde güpegündüz sindire sindire on iki sayfa Rasputin okumak gibiydi ve eminim Rasputin'in bu karşılıksız paylaşıma hiçbir itirazı olamazdı.

Sonunda iki kadın "Aman tanrım!" dedikten ve dağılan saçlarını düzelttikten sonra, annem düşüncesini açıkladı: "Acaba Oskar gerçekten bundan bir şey anlamıyor mu?" Gretchen cevabı onu rahatlatmak ister gibiydi: "Nerden anlasın?" Annem karşılık verdi: "O kadar da uğraşıyorum ama kafası almıyor; herhalde okumayı hiç sökemeyecek."

Sarsılmaz cahilliğim hakkında kesin kanaatini belirtmek için ayrıca ekliyor: "Düşünsene Agnes, bizim Rasputin kitabından

sayfaları yırtıyor, onları buruşturuyor; sonra da sayfalar yok oluyor. Bazen bırakasım geliyor. Ama kitapla nasıl eğlendiğini görünce sayfalarını yırtmasına izin veriyorum. Ben zaten Alex'e bize Noel'de yeni bir Rasputin hediye etmesini söyledim."

Sizin de fark edeceğiniz üzere, geçen üç ya da dört yıl zarfında, Gretchen Scheffler, belki o kadar, hatta da uzun süre bana ders verdi. Rasputin'in kitabının yarısından fazlasını sayfalarını azar azar koparark, sanki kitaba karşı nefret duyuyormuşum gibi, sayfaları kırıştırmayı, daha sonra onları evde, trampet köşemde kadınlar tarafından rahatsız edilmeden okuyabilmek için sokuşturduğum kazağımın altından çıkartmayı, düzleştirip okunacak haline getirmeyi başarmıştım. Aynısını Goethe için de yaptım; her dördüncü derste Gretchen'e "Döte" diye bağırarak isteğimi belli ediyordum. Tek başına Rasputin'e bel bağlamak istemiyordum; çünkü kısa zamanda bu dünya üzerinde her Rasputin'in karşısında bir Goethe'nin durduğunu, Rasputin'in Goethe'yi ya da Goethe'nin de Rasputin'i arkasından sürüklediğini, hatta sırf onu mahkûm edebilmek için eser verdiğini anlamıştım.

Oskar, ciltsiz kitabıyla tavan arasında ya da ihtiyar Bay Heilandt'ın ambarında, bisikletlerin arkasına çömelip, Gönül Bağları kitabının sayfalarını bir demet Rasputin'le iskambil kâğıdı oynar gibi karıştırıyor; kitabı gitgide büyüyen, aynı zamanda gülümseten bir hayret içerisinde okuyordu. İffetli Ottilie'yi Rasputin'in kollarında Orta Almanya'nın bahçelerinde gezerken, Goethe'yi ise zevk ve sefaya düşkün asilzade Olga'yla bir kızağın üzerinde Petersburg kışlarının seks âlemlerinin birinden diğerine giderken görüyordu.

Ancak biz tekrar Kleinhammer Yolu'ndaki dersliğime dönelim. Gretchen, bana ders verirken herhangi bir ilerleme kaydedemediği izlenimine kapılsa da, benimle birlikteyken bir genç kız gibi eğleniyordu. Benim hemen bitişiğimde, biraz da o Rus rahibin onu kutsayan görünmez ama kıllı elleri sayesinde, odasındaki salon ıhlamuru ve kaktüslerini bile açtıracak şiddetle serpildi. Keşke Scheffler o zamanlar arada sırada ellerini unun içinden çı-

karıp, fırındaki sandviç hamurları yerine başka hamurlarla ilgilenseydi. Gretchen onun ellerinde büyük bir mutlulukla yoğrulur, yoklanır, fırçalanır ve pişirilirdi. Kim bilir, o fırından neler çıkardı? Belki de sonunda çocukları bile olabilirdi. Gretchen'e bu fırıncılık oyunu çok görülmemeliydi.

Ne var ki, artık sadece hararetli bir Rasputin okuma parçasından sonra alevli gözler ve hafif dağılmış saçlarıyla öylesine kalakalıyordu. Altın kaplama at dişlerini oynatıyordu, ancak ısıracağı bir şey yoktu ortada. "Aman tanrım" diyerek içindeki fi tarihinden kalma ekşimiş mayayı anıyordu. Elinde Jan'ı bulunan annem, Gretchen'e yardım edecek durumda olmadığından, dersimin bu kısmından sonra geçecek dakikalar, eğer Gretchen böylesine neşeli bir yüreği olmasaydı hafif buruk geçebilirdi.

Hemencecik koşar, kahve değirmeniyle geri döner, ona bir sevgili edasıyla sarılır, kahveyi un ufak ederken tutkulu ve melankolik bir havada, annemin de desteğiyle "Kara Gözler" ya da "Kızıl Sarafan" şarkısını söylerdi. Kara gözlerini mutfağa götürerek suyu ocağa koyar, su gaz ocağında ısınırken, aceleyle fırına iner, oradan, çoğunlukla Scheffler'in direnciyle karşılaşarak, taze ve eski pişmiş kurabiyeler getirir, masayı koleksiyon eseri çiçek desenli fincanlar, sütlük, şekerlik, kek çatalları ile süsler ve aralarına alacamenekşe serperdi. Ardından kahve ikramına başlar, "Çar'ın Oğlundan" birkaç ezgiye geçer, kremayla kaplı aşk kemikleri, arı iğnesi pastası ikram ederdi. Volga kıyısında bir asker durur, anında ne de çok melek vardır kim bilir, badem parçacıklarıyla çeşitlendirilmiş Frankfurt Çelengi pastasıyla kremalı bezeyle, ne tatlı, ne tatlı... Ağızlarda eritilirken tatlılar... Yeniden dünyaya dönülür; ancak bu sefer Rasputin'e gerekli mesafeyi koyarak, kısa bir süre sonra, yeteri kadar pastayla doyulur ardından çarlık döneminin o kötü ve sonuna kadar yozlaşmış hayatıyla üstlerindeki yükten kurtuluverirlerdi.

O yıllar kesinlikle çok pasta yedim. Fotoğraflardan da görüleceği üzere, Oskar yediklerinden dolayı boy atmasa da, daha şişman ve

şekilsiz olmuştu. Çoğu zaman Kleinhammer Yolu'ndaki bu fazlasıyla tatlı ders saatlerinden sonra, Labes Yolu'ndaki dükkân tezgâhının arkasında, Matzerath görüş açısından uzaklaşır uzaklaşmaz, bir parça kuru ekmeğe ip bağlayarak, ringa balıklarının tuza yatırıldığı Norveç fıçısına daldırıp, ekmek tuzlu suyu iyice çektikten sonra yemekten başka seçeneğim kalmıyordu. Bu küçük atıştırmalığın onca pastayla dolu ziyafetten sonra nasıl kusturucu ilaç etkisi gösterdiğini tahmin edemezsiniz. Oskar, zayıflamak için çoğu kez Scheffler fırınından gelme, bir Danzig Gulden'inden fazla pastayı klozetimize boşaltırdı. Bu o zamanlar büyük paraydı.

Gretchen'in derslerinin karşılığını bir şeyle daha ödemem gerekiyordu. Çocuk kıyafetleri dikip, örmeyi çok seven Gretchen beni prova mankenine çevirmişti. Her çeşitten, her renkten, değişik kumaşlardan mintanlar, şapkalar, pantolonlar, kapüşonlu kapüşonsuz mantolar deneyip, kendimi ona beğendirmek zorundaydım.

Beni sekizinci doğum günümde, küçük, vurulmaya değer Çar'ın oğluna dönüştüren annem mi, yoksa Gretchen miydi, bilmiyorum. O zamanlar o iki kadını sarmış olan Rasputin büyüsü zirveye ulaşmıştı. O günlere ait bir fotoğrafta beni sekiz damlatmayan mumla çevrili doğum günü pastasının yanında, nakışla işlenmiş Rus mintanı giymiş, kafamda cüretkâr bir eğimle duran kazak şapkası, omzumun üzerinden geçirilmiş çapraz fişek kemeri, bol beyaz pantolon ve kısa çizmeler içerisinde görmeniz mümkün.

Allahtan trampetimi fotoğrafa dâhil edebilmiştim. Başıma gelen bir diğer talihli olay ise, Gretchen Scheffler'in, tahminimce benim ısrarım üzerine, bana Biedermeier usulüne ve Gönül Bağları'na yeteri kadar uygun ve bugün bile fotoğraf albümümde yer alan, Goethe'nin ruhunu davet eden ve benim iki ruhluluğumu yansıtan, trampetimle hem Weimar'da "anneler*"in yanına inmemi hem de Petersburg'da bayanların olduğu bir âlemde sefa sürmemi sağlayan, bir kostüm dikmesi ve giydirmesi olmuştur.

---

* Goethe'nin Faust adlı eserinde yerin derinliklerinde yaşayan tanrıçalar.

Stockturm'dan Söylenen Şarkının Uzun Menzilli Etkisi

Neredeyse her Allah'ın günü bir sigara içimi kadar odama gelen Bayan Dr. Hornstette, bir doktor olarak beni tedavi edeceğine içtiği sigara sayesinde rahatlamış olarak odadan çıkıyordu. Çok çekingen olan ve aslında sadece sigarayla yakın ilişkisini korumayı başaran doktorum, her seferinde benimle ilgili aynı kanıya varıyor: Söylediğine göre çocukluğumda iletişim sorunu yaşamışım ve diğer çocuklarla yeteri kadar vakit geçirmemişim.

Belki diğer çocuklar konusunda pek de haksız sayılmazdı. Gretchen Scheffler'in yanında öylesine öğrenmekle meşgul, öylesine Goethe ve Rasputin'in arasında gidip geliyordum ki, samimiyetle söylemek gerekirse halka ve sayma oyunlarına ayıracak vaktim yoktu. Ancak, her ne kadar bir bilge edasıyla kitaplardan uzak durmaya çalışsam, hatta onları alfabe mezarlıkları olarak lanetlesem ve sıradan halkla ilişki kurmak istesem de, bizim binanın afacanlarına rastlayıp, bu yamyamlarla birkaç kez temas ettikten sonra sağ salim kitaplarıma geri dönebildiğime şükrediyorum.

Oskar, ebeveynleriyle yaşadığı daireyi Labes Yolu'nda bulabileceği dükkândan terk edebiliyor ya da dairenin kapısını arkasından çekerek, kendini merdiven boşluğunda bulabiliyor, binanın solundan caddeye, doğrudan doğruya müzisyen Meyn'in trompetini üflediği çatı katına ve son seçenek olarak da binanın avlusuna çıkabiliyordu. Cadde, Arnavut kaldırımıyla döşeliydi. Avlunun dümdüz edilmiş kumları üzerinde tavşanlar çiftleşiyor, halılar dövülüyordu. Çatı katıysa, sarhoş Bay Meyn'le birlikte düzenlenen düetlerin dışında, hani o kulelere çıkanların aradığı, çatı katı sakinlerinin ayaklarını yerden kesen, her türlü manzarayı, perspektifi ve o güzel, ancak yanıltıcı özgürlük hissi sunuyordu.

Avlu, Oskar için tehlike dolu bir yerken, çatı katı onu güvende tutuyordu, ta ki Axel Mischke ve çetesi onu buradan da defedene kadar. Avlunun genişliği binanın genişliği kadardı ama derinliği sadece yedi adımdan ibaretti ve üzeri dikenli telle çevrili, zift kaplı tahta çitlerle diğer üç avludan ayrılıyordu. Çatı katından bu labirenti tümüyle görmek mümkündü: Labes Yolu'nun, birbiriyle kesişen Herta Sokağı ve Luise Sokağı ve karşı tarafta, biraz uzakta kalan Marien Sokağı'nıdaki binaları, avluların olduğu, içerisinde bir öksürük şekeri fabrikası ve çok sayıda bitkisel imalathanesi barındıran, oldukça devasa bir dörtgen oluşturuyordu. Avluların orasında burasında biten ağaçlar ve çalılıklar mevsimlerin sırasına işaret ediyordu. Aslında avlular farklı büyüklükteydiler, ancak tavşanlara ve halı dövme askılarına gelince, hepsi sanki tek kalıptan çıkmıştı. Tavşanlar yıl boyunca ortalıkta dolaşırken, halılar bina yönetmeliğine göre sadece salı ve cuma günleri dövülüyordu. Böyle günlerde avluların ne denli büyük olduğu ortaya çıkıyordu. Çatı katından Oskar her şeyi duyuyor ve görüyordu: Yüzlerce halı, yolluk, yatak önüne konan küçük kilimler lahana salamurasıyla ovulup, fırçalanıp, dövülerek dokuma desenleri ortaya çıksın diye işkence görüyordu. Yüzlerce ev kadını evlerinden ölü taşır gibi halılarını dışarı çıkarıyor, sıyırdıkları çıplak, tombul kollarını kaldırıyor, saçlarını başlarının üzerinde düğümledikleri kısa eşarplarla koruyarak, halıları askıların üzerine atıyor, üst kısmı örülü hasır halı dövücülerini ellerine alıp, sert vuruşlarla dar avluları inletiyorlardı.

Oskar bu tek sesli temizlik marşından nefret ediyordu. Trampetini çalarak gürültüye savaş açıyordu; buna rağmen, ona mesafe hakkı tanıyan çatı katında bile olsa, ev hanımlarına karşı çaresizliğini itiraf etmek zorunda kalıyordu. Halı döven yüzlerce kadın cenneti basabilir, genç kırlangıçların kanat uçlarını köreltebilir ve Oskar'ın nisan ayı havasında tıngırdattığı trampetinin tapınağını da birkaç vuruşla çökertebilirlerdi.

Halıların dövülmediği günlerde ise apartmanın afacanları av-

ludaki tahta halı dövme askısına tırmanıyorlardı. Avluya çok nadir çıkıyordum. Sadece yaşlı Bay Heilandt'ın ambarında biraz güvende olabiliyordum; çünkü ihtiyar, hırdavatlarını biriktirdiği odasına sadece beni kabul ediyordu, afacanların onun paslanmış dikiş makinelerine, parçaları eksik bisikletlerine, mengenelerine, palangalarına ve sigara kutularında saklanan eğilmiş veya düzeltilmiş çivilerine bakmalarına dahi izin vermiyordu. Ne meşguliyetti ama: Tahta sandıkların çivilerini çekip çıkarmadığı zamanlar, bir önceki gün topladığı çivileri örsün üzerinde düzeltmekle uğraşıyordu. Elinden hiçbir çivi kaçmazdı, taşınanlara yardım eden, bayramlarda tavşanları kesen, avlunun her yerine, merdiven boşluğunda ve çatı katına çiğnenmiş tütünleri tüküren de yine oydu.

Afacanlar günün birinde, ambarın yanında çocuk usulü bir çorba kaynattıklarında, Nuchi Eyke, ihtiyar Heilandt'tan kaynayan şeye üç defa tükürmesini rica etti. İhtiyar da gırtlağının bir hayli derinliklerinden topladığını tükürüğünü çorbaya kattı; ardından yine karanlık köşesine çekilerek çivileri düzeltmeye devam etti. Dreken Axel Mischke çorbaya bir de ezip toz haline getirdiği kiremit taşını malzeme olarak koydu. Oskar bu pişirme girişimini merakla izlerken, onlarla mesafesini koruyordu. Axel Mischke ve Harry Schlager, yetişkinlerin çorbayı görmemesi için eski örtülerden ve paçavralardan çadıra benzer bir şeyler yaptılar. Kiremit tozu çorbası kaynayıp köpürmeye başladığında, Hänschen Kollin ceplerini boşaltıp, Aktien Gölü'nde yakaladığı iki canlı kurbağayı da çorbaya bağış olarak ekledi. Çadırdaki tek kız çocuğu olan Susi Kater, kurbağaları sessiz sedasız, kaçmaya bile çalışmadan çorbanın derinlerine dalarken gördüğünde dudaklarında hayal kırıklığı ve kızgınlık izleri belirdi. İlk önce Nuchi Eyke pantolonunu indiriverdi ve Susi orada değilmiş gibi davranarak yahni tenceresine işemeye başladı. Axel, Harry ve Hänschen Kollin onu izleyerek aynısını yaptılar. Küçük Oskarcık, o on yaşındakilere bu işin nasıl yapılacağını göstermek istediğinde, ufaklığından bir damla dahi çıkmadı. Şimdi herkes Susi'ye bakı-

yordu; Axel Mischke ona Persil mavisi emayeden yapılma, kenarları ezilmiş bir çömlek uzattı. Aslında Oskar hemen gitmek istedi. Ama Susi'nin işini bitirmesini bekledi. Susi çömleği altına alarak üzerine çömeldi, elbisesinin altına külot giymediği belli oluyordu. Bön bön önüne baktı ve çömlekten gelen tıngırtının Susi'nin çorbaya katacak tuzu olduğunu ilan etmesiyle burnunu oynattı.

O anda kaçmaya kalkıştım. Aslında koşmamam gerekiyordu, aksine sakince uzaklaşmalıydım. Ancak koştuğum için, gözleri daha önce tencerede pişen ziyafeti seyreden afacanlar, aniden bakışlarını bana doğru çevirdi. Susi Kater'in sesini duyuyordum, "Hepimizi şikâyet edecek, neden koşuyor bu böyle?" Susi'nin kopardığı yaygara beni arkadan öyle bir itmişti ki, o anda dört kat merdiveni koşarak çıktım ve ancak çatı katına vardığımda soluklanabildim.

Yedi buçuk yaşındaydım. Susi'yse belki dokuz... Klein Kaschen sekizine yeni basmıştı. Axel, Nuchi, Hänschen ve Harry on ya da on bir yaşındaydılar. Bir de Maria Truczinski vardı. O benden daha büyüktü, hiç avluda oynamazdı, daha çok Truczinski Ana'nın mutfağında bebeklerle ya da Protestan anaokulunda yardımcı olarak çalışan yetişkin ablasıyla oynuyordu.

Bugün bile kadınların lazımlıklarına ihtiyaç giderdiklerinde çıkardıkları sese tahammül edemiyorum. Oskar o zamanlar trampetine hafifçe dokunarak kulaklarını sakinleştiriyor, kendini tavan arasında aşağıda fokurdayan çorbadan uzaklaşmış hissediyordu. Aşağıda çorbaya katkısı olan çıplak ayaklı kim varsa yukarı geldi; Nuchi yanında çorbayı da getirmişti. Oskar'ın etrafına çömeldiler. Arkadan Klein Kaschen da yetişmeye çalışıyordu. Birbirlerini dürtüp fısıldaşıyorlardı: "Hadi yapsana!" Axel, Oskar'ı arkadan sıkıca yakaladığında, kollarını sıkıştırarak uslu durmasını sağlarken, Susi arada bir düzgün dişleri arasından ıslak dilini göstererek gülüyor, yapılanlardan herhangi bir rahatsızlık duymuyordu. Nuchi'nin elinden kaşığı kaptı, teneke parçayı kalçasına sürterek gümüş gibi parlattı, kaşığı buharı tüten çömleğe daldırdı,

çorbanın yoğun lapa kısımları çözülsün diye, tıpkı iyi bir ev kadını gibi yavaşça karıştırdı, dolu çıkardığı kaşığı üfleyerek serinletti ve sonunda Oskar'ın ağzına götürdü, yani beni beslemeye kalkıştı. Böyle bir şeyi daha önce hiç yememiştim ama tadı sonsuza kadar damağımdan gitmeyecekti.

Ancak Nuchi'nin midesi bulanıp çömleğe kusunca sağlığımla aşırı derecede ilgilenen afacanlar çetesi beni yalnız bıraktı. Onlar gittikten sonra sadece birkaç çarşafın asılı durduğu kuru bir köşeye doğru süründüm ve yedirdikleri kırmızı bulamacı, içindeki kurbağa parçalarını sindiremeden çıkarıverdim, ardından çatı katındaki pencerenin altında duran bir kutunun üzerine tırmandım, uzaktaki avlulara bakarken, dişlerimin arasında kalan kiremit tozu artıklarını kıtırdattım; o an içimde bir olay çıkartma isteği doğdu. Marien Sokağı'ndaki evlerin pencerelerini gözüme kestirdim. Bana göz kırpan camları gördüm. Her yöne ve en uzak notaya doğru bağırdım, şarkı söyledim. Çok uzaklara ulaşan şarkımdan o denli emindim ki, altımdaki ve uzaklardaki tüm avlular bana dar gelmeye başladı. Öyle ki, Annemin elini tutarak ya da yalnız başıma dolaştığım Labes yolundan daha uzağa gitmeye, varoşlardan çıkarak çorba ustası olmuş tüm aşçıların dar avlumuzdaki kötü taklitlerinden kurtulabileceğim tüm fırsatları kullanmaya niyetliydim.

Her hafta perşembe günü annem alışveriş için şehre iniyordu. Genellikle beni de yanında götürürdü. Söz konusu, Kömür Pazarı'ndaki Arsenal Pasajı'nda bulunan Sigismund Markus'un dükkânından yeni bir trampet almak olduğunda mutlaka yanında oluyordum. O zamanlar, yani yedi yaşımdan neredeyse on yaşıma kadar, iki haftada bir, bir trampeti haşat ediyordum. On yaşımdan on dört yaşıma kadarsa, trampeti delmem bir haftamı bile almıyordu. Daha sonraları yepyeni bir trampeti bir günde çalarak hurdaya çevirebiliyorken dengeli bir ruh halinde dikkatli, ancak yine de güçlü vuruşlarla, boyasında birkaç küçük aşınmanın dışında, tenekesine herhangi bir zarar vermeden üç ya da dört ay çalmayı başaracaktım.

Buradaki asıl amacım, halı dövme askılarının çivileri düzelten ihtiyar Hailandt'ın ve çorba icat eden afacanların olduğu avludan çıkıp, iki haftada bir annemle birlikte Sigismund Markus'un dükkanına uğrayarak çocuklar için teneke trampet çeşitleri satan dükkândan kendime yeni bir trampet bakabileceğim zamanların hikâyesini anlatmaktı. Bazen annem beni trampetim yer yer sağlam dahi olsa yanında götürüyordu. Bense bu öğleden sonralarını rengârenk, tarih kokan, sürekli şu veya bu kilisenin çanlarıyla inleyen eski kentin sokaklarının keyfini çıkarıyordum.

Gezintilerimiz genellikle düzenli bir rahatlık içinde geçiyordu. Leiser, Sternfeld ya da Machwitz mağazalarından biraz alışveriş yaptıktan sonra, annem için özel olarak seçilmiş methiyelerini düzmeyi alışkanlık haline getiren Markus'ın yanına gidiliyordu. Markus'un anneme kur yaptığı şüphe götürmezdi, ancak bildiğim kadarıyla altın değerinde olarak tanımladığı annemin elini sıcağı sıcağına yakalayıp sessizce öpmekten öte bir hürmet sergileyecek kadar ileri de gitmiyordu tabii ileride bahsedeceğim, annemin önünde diz çöktüğü ziyaretimiz hariç.

Annemin büyükannem Koljaiczek'ten miras aldığı heybetli, sert ve dik duruşu, hatta iyi huyla birleşen kibirliliği ile Sigismund Markus'un hizmetlerine göz yummasının nedeni daha çok, ona sudan ucuz dokuma ipek çeşitleri, bitpazarından temin edilmiş, ancak kusuru bulunmayan bayan çorapları satmaktan çok hediye etmesinden kaynaklanıyordu. İki haftada bir komik bir fiyata tezgâhın üzerinden verilen teneke trampetlerimden söz etmiyorum bile.

Annem ne zaman Sigismund'u ziyaret etse, öğleden sonra saat tam dört buçukta, halletmesi gereken acil işleri olduğu bahanesiyle, bana, yani Oskar'a göz kulak olmasını rica ediyordu. Markus bunun üzerinde tuhaf bir gülümsemeyle başını eğip, anneme süslü sözlerle, o acil işlerini hallederken beni, yani, Oskar'ı gözbebeği gibi koruyacağına yemin ediyordu. Sözlerindeki dikkat çeken hafif, ancak yaralayıcı olmayan alaycı tonlama annemin kimi za-

man kızarmasına neden oluyor, Markus'un da aslında durumdan haberdar olduğunu belli ediyordu.

Ancak annemin büyük bir hevesle halletmek istediği işlerin ne tür işler olduğunu ben de biliyordum. Bir süre onuna Tischler Sokağı'ndaki ucuz bir pansiyona kadar ona eşlik etmeme izin vermişti. Annem merdivenlerden çıkıp, yaklaşık kırk beş dakika ortadan kaybolurken, beni genellikle bitki likörünü höpürdeterek içen pansiyon sahibiyle baş başa bırakıyor, önümde sürekli tazelenen aynı iğrenç limonatayı içmeye zorluyordu. Sonra annem hemen hemen hiç değişmemiş bir ifadeyle geri gelip, önündeki şişeden başını kaldıramayan pansiyon sahibine selam vererek elimden tutuyor, elinin sıcaklığı yaptıklarını ele veriyordu. Ardından sıcak sıcak el ele tutuşarak Wollweber Sokağı'ndaki Weitzke Cafe'yi aramaya koyuluyorduk. Annem kendine bir moka, Oskar'a da limonlu dondurma söylüyor ve sabırla siparişlerimin gelmesini bekliyorduk. Sonra aniden, sanki tesadüf eseri oradan geçen Jan Bronski yanımıza otuyor, bizim gibi bir moka söyleyip, sakinleştirici serinliğe sahip mermer yüzeyli masaya servis edilmesini bekliyordu.

Arsızca benim hakkımda konuşuyorlardı. Konuşmalarıysa uzun süredir bildiğim bir şeyi teyit eder nitelikteydi. Annem ve Jan dayım hemen hemen her perşembe, birlikte kırk beş dakika baş başa kalabilmek için Tischler Sokağı'ndaki parasını Jan'ın önceden ödediği pansiyon odasında buluşuyorlardı. Beni artık Tischler Sokağı'na ve sonrasında Weitzke Cafe'ye getirmemesini rica eden muhtemelen Jan'dı. Bu durum Jan için bazen çok utanç verici oluyordu. Bu durum, en azından sona ermiş bir aşk saatinin şahidi olmamdan sıkılmayan annem için çok daha utanç vericiydi; çünkü annem yaptığı şeyin meşruluğundan emin görünüyordu.

Böylece, Jan'ın isteği üzerine, hemen hemen her perşembe öğleden sonra saat dört buçuktan altıya kadar Sigismund Markus'un yanında kalıyor, teneke trampet çeşitlerini inceleyip deneyebiliyor, birden fazla trampete aynı anda vurabiliyor –Oskar böyle bir

fırsatı başka nerede bulacaktı– ve Markus'un köpek masumiyetindeki üzgün yüzüne bakabiliyordum. Düşüncelerinin nereden geldiğini bilmesem de, nereye gittiklerini biliyordum. Aklının Tischler Sokağı'nda oyalandığını, orada numaralı odaların kapılarını tırmaladığını ya da zavallı Lazarus gibi Weitzke Cafe'nin mermer masanın altında oturduğunu anlayabiliyordum. Düşünmenin faydası var mıydı; beklediği artan ekmek kırıntıları mıydı?

Annem ve Jan Bronski bir parça ekmek kırıntısı bile bırakmıyordu. Her şeyi kendileri yiyorlardı. Onların o asla bitmeyen, insanı kendi kuyruğunun peşinde dolaştıran büyük iştahları vardı. Onlar o denli meşgullerdi ki, masanın altındaki Markus'u olsa olsa hafif bir meltemin sırnaşık sevecenliği olarak algılayabilirlerdi.

İşte o öğleden sonraların birinde –sanırım eylüldü, çünkü annem Markus'un dükkânından kızıl kahverengi baharlık elbisesiyle ayrılmıştı– tahminime göre Markus'u da biçare tezgâhın arkasında batmış, gömülmüş, hatta büyük ihtimalle kaybolmuş bir halde görünce, yeni değiştirilmiş trampetimle birlikte dükkândan Arsenal Pasajı'na çıkmayı istedim. Bu karanlık ve soğuk tünelin iki yanında kuyumcuların, şarküterilerin ve kitapçıların gibi seçkin dükkânların vitrinleri sıralanıyordu. Ne var ki, ucuzluğundan emin olabileceğim, ancak benim için yine de ulaşılamayacak kadar pahalı sayılan malların önünde oyalanmak bana göre değildi. Ben daha çok tünelin dışındaki Kömür Pazarı'na çıkmayı aklıma koymuştum. Dışarıdaki tozlu ışığın ortasında durarak Arsenal Pasajı'nın cephesine baktım. Sokaktan gelip geçen şehrin tarihini hatırlasın diye, cephenin üzerinde hâlâ bazalt grisi bir renkte farklı kuşatma dönemlerinden kalma çeşitli büyüklükte top mermilerinin etkisiyle oluşmuş demir çıkıntılar duruyordu. Bu mermiler benim için bir şey ifade etmiyordu; ancak onların kuşatmalar sırasında cephenin üzerinde sıkışıp kalmadığını, İnşaat Dairesi'nin ve Anıt Koruma İdaresi'nin işbirliğiyle, geçen yüzyıllara ait mühimmatın çeşitli kiliselerin, devlet binalarının ve tabii ki Arsenal Çarşısı'nın ön ve arka cephesine eklenmesi için bir duvarcı ustası-

nı para karşılığında görevlendirildiğini biliyordum.

Bense, sağ tarafta, Arsenal Çarşısı'yla ışıksız bir sokak arasında bulunan ve önünde sütunlardan oluşan girişi görünen şehri tiyatrosuna gitmek istiyordum. Şehir tiyatrosu bu saatlerde kapalı olurdu –gişe akşam matinesi için ancak saat yedide açılıyordu– geri dönmek için kararsız biçimde trampetimi çalarak, sola yöneldim; ta ki Oskar Stockturm kulesiyle Lagsamer Geçidi'nin arasında kalana kadar. Geçitten geçerek Lang Sokağı'na, oradan Grobe Wollweber Sokağı'na gitmeye cesaret edemiyordum; çünkü şimdi orada annem ve Jan Bronski oradadır, orada olmasalar da Tischler Sokağı'nda işleri yeni bitmiş, mermer masanın başında zihinlerini tazeleyecek mokalarını yudumlamaya gidiyorlardır.

Geçitten geçerken çanlarını çalan virajı gıcırtılı sesler çıkarak alan Kömür Pazarı, Odun Pazarı, Ana Tren Garı istikametinde ilerleyen ek tramvayların gidip geldiği yoldan karşıya nasıl geçtiğimi hatırlamıyorum. Belki bir yetişkin biri ya da bir polis memuru elimden tutup beni trafiğin tehlikelerinden koruyarak karşıya geçirmiştir.

Stockturm'un gökyüzüne uzanan tuğlalarının karşısında duruyordum, can sıkıntısından, trampetimin bagetlerini duvarla kulenin çelik kapısının kesiştiği boşluğa sıkıştırdım. Birbiri üzerinde yükselen tuğlalara bakarken gözlerimi cephenin etrafında dolaştırmakta zorlandım; çünkü duvar oyuklarından ve kule pencerelerinin diplerinden sürekli güvercinler havalanıyor, hemen ardından su fıskiyelerinin ve saçakların üzerinde bir süre dinleniyor, sonra duvardan kendilerini bırakarak bakışlarımı beraberlerinde sürüklüyorlardı.

Güvercinlerin bu yaptıkları beni kızdırıyordu. Bakışlarımın durumu ümitsizdi. Gözlerimi geri çektim ve kızgınlığımdan kurtulmak için trampetimin her iki çubuğunu sert şekilde adeta levye gibi kullanmaya başladım: Kapı biraz aralandı ve Oskar, daha kapı tam açılmadan kulenin içine girmeyi başardı; her seferinde sağ bacağını yukarı sallayıp, sol bacağını yanına çekerek döner

merdivenden tırmandı. Önce demir parmaklıklı zindanlara ulaştı; bir vida misali dönerek daha da yukarı çıktı, özenle bakılan ve altlarında yazılı plaketler bulunan aletlerin olduğu işkence odasını arkasında bıraktı. Tırmanmaya devam ederken –artık sol bacağını yukarı sallayıp, sağ bacağını yanına çekiyordu– parmaklıklı dar bir pencereden dışarı baktı. Yüksekliği tahmin etmeye çalıştı; ardından duvarın kalınlığını fark etti. Tüm güvercinleri kaçırdı; bir kat yukarıda aynı güvercinlere yeniden rastladı. Yeniden önce sağ bacağını yukarı sallayıp, sol bacağını yanına çekmeye başladı. Sıralamayı değiştirerek yukarıya tırmanıyordu; hem sağ hem de sol bacağının yorulmasına aldırmadan yukarıya çıkmaya devam edebilirdi. Ancak merdiven ondan önce pes etmişti. O anda kulenin yapısındaki saçmalığı ve yetersizliği kavradı. Stockturm'un o zamanki ve şimdiki yüksekliğini bilmiyordum; çünkü üzerinden savaş geçmişti. Gelgelelim bakıcım Bruno'dan Doğu Alman gotik mimarisi hakkında kaynak bulmasını isteyecek keyfim de yok. Benim tahminim, kulenin yüksekliğinin kırk beş metreyi rahatlıkla bulabileceği yönünde.

Döner merdivenin çok çabuk yorulmasından dolayı kulenin çatısındaki külahı çevreleyen bir koridorda durmak zorunda kaldım. Oturdum, bacaklarımı korkuluk demirlerinin arasından geçirdim, öne doğru eğildim ve sağ koluma doladığın korkuluk ayağının yanından Kömür Pazarı'na baktım. Sol kolumda ise bütün bu tırmanışı benimle birlikte yaşayan emniyetle tuttuğum trampetim vardı.

Çok sayıda kulesi bulunan, çan seslerinin eksik olmadığı, geleneksel mimarisiyle, sözde hâlâ orta çağ esintisinin dolaştığı, binlerce gravüre işlenmiş manzarasıyla, Danzig şehrinin kuş bakışı görünümünü tarif ederek canınızı sıkmak istemiyorum. Her ne kadar şehrin güvercinleri hakkında çok güzel hikâyeler anlatılabileceği söylense de, ben onlardan bahsetmeyeceğim. Güvercinler benim için hiçbir anlam ifade etmiyor; martılar belki. Barış güvercini tabiri bana sadece bir ikilimi ifade ediyor. Gökyüzünün

kavgaya düşkün kiracısı olan güvercinlerin yerine bir atmacayı ya da akbaba barış elçisi olarak görmeyi tercih ederdim. Kısa ve öz: Storturm'da yetkili anıt koruyucularının yardımıyla ayakta duran doğru düzgün her kulede güvercinler yaşardı.

Bir süre sonra bakışlarım çok daha değişik bir şeye odaklanmıştı: Arsenal Pasajı'ndan geldiğim sırada kapalı olan Şehir Tiyatrosu binasına dikmiştim gözümü. Kutu şeklindeki bina, üzerindeki kubbesiyle devasa bir kahve makinesine benziyordu. Her akşam ağzına kadar dolu bu müzik ve sanat tapınağında beş perdelik bir dramı öğüterek, tüm oyuncuları, kulisleri, suflörleri, sahne donanımlarını ve tüm perdeleri tüyler ürpertici bir hurda yığınına dönüştürmek için sadece kubbenin tepesinde çevrilecek kolu eksikti. İki yanında sütunların bulunduğu fuayesinin camlarında batan ve etrafa gitgide daha fazla kızıllık katan öğlenden sonra güneşini tutan ve bir türlü bırakmayan bu yapı beni öfkelendiriyordu.

Kömür Pazarı'nın yaklaşık otuz metre yukarısında, tramvayların ve mesai bitimini kutlayan memurların tepesinde, Markus'un tatlı tatlı kokan ucuzluk dükkânının çok üzerinde, soğuk mermer masalı, Weitzke Cafe'de mokalarını yudumlayan annemin ve Jan Bronski'nin tepesinde, hatta oturduğumuz apartmanı, avlusunu, diğer avluları, eğik ve düz çivileri, komşu çocuklarını ve onların kiremit çorbasını çok aşağılarda bırakarak yaşadığım o anlar, bugüne kadar yalnız zorunlu nedenlerden çığlık atan birisi olarak beni herhangi bir neden ve zorlama olmaksızın haykıran bir çocuğa dönüştürüvermişti. Stockturm kulesinin tepesine çıkana kadar zorunluluktan kullandığım sesimi sadece trampetimi elimden almak istediklerinde camları ampulleri ve boş bira şişelerini kırmak için kullanırken, şimdi trampetim zorda olmadığı halde kuleden aşağı bağırırken kullanabiliyordum.

Kimse Oskar'ın trampetini elinden almak niyetinde değildi, ancak yine de bağırıyordu. Çığlık atmasını isteyen bir güvercinin pisliğini trampetinin üzerine bıraktığı sanılmasın sakın. Gerçi et-

raftaki bakır plakaların üzerinde yeşil küfler vardı ama cam yoktu. Oskar yine de bağırıyordu. Güvercinlerin kırmızıya çalan gözleri vardı ama hiçbir camgöz onu gözetlemiyordu. Yine de bağırıyordu. Peki, hangi yöne doğru bağırıyordu, hangi uzaktan gelen çağrıya uydu? Acaba o gün tavan arasında, kiremit tozu çorbasını tattıktan sonra, avlunun ortasında gelişigüzel denemek istediği şeyin dışavurumu muydu bu? Peki, Oskar hangi camdan bahsediyordu? Hangi camların üzerinde –ve sadece camlar söz konusu iken– sesinin gücünü denemek istiyordu?

Hedefi Şehir Tiyatrosu'ydu; hani o ilk defasında tavan arasında denediğim, yeni, benim deyişimle doğaüstünün sınırlarında dolaşan ses tonlarını, akşam güneşi alan camlara uygulamaya iten o devasa kahve değirmeniydi. Birkaç dakika boyunca çeşitli tonlara yüklenen, ancak herhangi bir sonuç getirmeyen haykırışların ardından, hemen hemen hiç duyulmayan bir ton çıkarmayı başardım. Oskar, sevinçle karışık, haince bir kibirle kendisini müjdeledi: Soldaki fuaye pencerelerinin ortadaki camları akşam güneşine veda ederek, yerine yeniden cam takılması gereken, içleri karanlık iki çerçeve bıraktı.

Başarının teyidi önemliydi. Tıpkı, yıllarca aradığı tarzı yakalayan, yakaladığında da aynı muhteşemlikte, aynı yüreklilikte ve genellikle aynı formda yarattığı üslubunu bir dizi parmak egzersiziyle ağzı açık kalan dünyaya hediye eden olgunlaşmış modern bir ressam gibi ben de kendimi yaratmıştım.

Yaklaşık on beş dakika içerisinde fuayenin tüm pencereleri ve kapıların bir kısmını camdan yoksun bırakmayı başardım. Yukarıdan gördüğüm kadarıyla tiyatronun önünde heyecanlı bir kalabalık toplandı. Her zaman olan biteni meraklı tipler vardır. Sanatımın hayranları beni fazla etkilemiyordu. Onlar olsa olsa Oskar'ın daha sıkı, daha biçimsel çalışmasını sağlamıştı. Tam kendimde daha pervasız bir deneyle tüm eşyaların iç dünyasını ifşa edecek, diğer bir deyişle özgür kalan fuayeden içeri, loca kapılarından birinin anahtar deliğinden geçerek, karanlık tiyatro salonuna özel

bir haykırış göndererek, tüm tiyatro müdavimlerinin gururunu, tüm cilalı, ayna gibi parlayan, ışığı kıracak şekilde yontulmuş şangırtısıyla tiyatronun büyük avizesini indirecek cesareti bulduğum anda, tiyatronun önündeki kalabalığın arasında kırmızılı kahverengili birisini gördüm: Annem Weitzke Cafe'den çıkmış, mokasının keyfini çıkarmış ve Jan Bronski'nin yanından ayrılmıştı.

Oskar'ın yine de o fiyakalı avizeye bir haykırış gönderdiğini itiraf etmeliyim ama bu kez pek başarılı olmuşa benzemiyordu; çünkü ertesi gün gazetelerde sadece o bilinmeyen nedenlerden dolayı kırılan fuaye ve kapı camlarından söz ediliyordu. . Olayla ilgili olarak, günlük gazeteleri haftalarca oyalayan sütunlar dolusu makalede yarı bilimsel ya da bilimsel araştırmaların sonuçlarıyla fantastik saçmalıklar anlatılıp duruyordu. "Son Havadis" gazetesi kozmik ışınlardan bahsediyordu. Rasathane yetkililerine, yani son derece kalifiye bilim insanlarına göre olan bitenler, güneşteki lekelerin bir sonucuydu.

O zamanlar, kısa bacaklarımın izin verdiği ölçüde büyük bir hızla Stockturm'un döner merdiveninden aşağı koştum ve nefesim neredeyse kesilmiş halde tiyatro girişinin önündeki kalabalığa ulaştım. Annemin kırmızı kahverengi bahar elbisesi artık parlamıyordu. Markus'un dükkânına uğramış olmalıydı. "Belki de sesimin neden olduğu hasarlar hakkında konuşuyorlardı. Benim sözüm ona geri büyümemi, hatta pırlanta gibi sesimi dünyanın en doğal olayıymış gibi gören Markus ise, herhalde dilini sallayıp sarımtırak beyaz ellerini ovuştururdu, diye düşündü Oskar.

Ancak dükkân kapısında öyle bir tabloyla karşılaştım ki, pencere indiren uzak çığlıkların tüm başarısını anında unutturuverdi bana. Sigismund Markus annemin önünde diz çökmüştü ve tüm kumaş hayvancıklar, ayıcıklar, maymunlar, köpekler, gözleri kendiliğinden kapanan oyunca bebekler, onlarla birlikte itfaiye arabaları, salıncaklı atlar, dükkanı koruyan tüm o kuklalar da onunla birlikte diz çömüş gibiydiler. Ancak iki eliyle annemin elini tutmuş saklıyor, ellerinin arkasından görülen açık renkli tüylü ha-

fif kahverengi lekeleri göstererek ağlıyordu. Annem de aynı ciddiyette ve duruma göre hislerini paylaşır gibi ona bakıyordu. "Yapma Markus!" dedi "Dükkânda olmaz, lütfen."

Ancak Markus'un susmaya niyeti yoktu. Konuşmasına, yakaran ve aynı derecede abartılı bir ses tonu hâkimdi: "Şu Bronski'yle bunu yapmasanız artık. Bakın o Polonyalıların postanesinde çalışıyor ve bunun sonu iyi olmaz; çünkü o Polonyalıların tarafında. Polonyalılara güvenmeyin, güvenecekseniz Almanlara güvenin, çünkü onlar yükselecek. Bugün olmasa bile yarın kesin olur. Zaten şu an da oldukça iyi durumdalar ve yükselmeye de davam ediyorlar ama Bayan Agnes'in gözleri hâlâ Bronski'de. Sadece Matzerath'la birlikte olsa neyse. Lütfen Markus'a yatırım yapın ve Markus'la birlikte gidin, ne de olsa yeni vaftiz oldu. Sizinle Londra'ya gidelim Bayan Agnes, orada dostlarım ve yeteri kadar da birikimim var. İstemeniz yeterli. Markus'u küçümsediğiniz için mi istemiyorsunuz, o zaman küçümseyin gitsin. Ama o sizden yürekten rica ediyor; şu kaçık Bronski'den çekin elinizi, çünkü o Polonyalılarla birlikte ve Almanlar geldiğinde o da Polonya'yla birlikte düşmeye mahkûm!"

Tam annem bunca imkânın ve imkânsızlığın arasında kafası karışmış olarak gözyaşlarına teslim olacakken Markus beni dükkanın kapısında gördü ve ellerinden birini annemin elinden çekerek beş parmağını konuştururcasına beni işaret etti: "İşte, ufaklığı da Londra'ya götürürüz. Onu prensler gibi yaşatırım orada, küçük bir prens gibi!"

Annem de bana şöyle bir baktı ve ardından bir kahkaha attı. Belki de o an Şehir Tiyatrosu'nun fuayenin camsız pencerelerini düşünüyordu, ya da ayaklarının altına serilen Londra'nın hayaliyle neşesi yerine gelmişti. Ancak bu teklife başını sallayarak ve sanki bir dans teklifini reddeder gibi rahat bir tavırla cevap verdi. Beni şaşırtmıştı doğrusu: "Size çok teşekkür ederim Markus, ancak bu olmaz, gerçekten olmaz. Bronski'den dolayı olmaz."

Markus, dayımın adı sanki bir anahtar kelimeymiş gibi değer-

lendirerek annemin önünde eğildi ve "Siz bendenizin kusuruna bakmayın, onun yüzünden bu işin olamayacağını düşünmem gerekirdi." diyerek karşılık verdi.

Arsenal Pasajın'daki dükkândan ayrıldığımızda Markus, dükkânların kapanma saati gelmemesine rağmen dükkânının kapısını kilitledi ve beş numaralı perondaki durağa kadar bize eşlik etti. Şehir Tiyatrosu'nun önünde halen yoldan geçen meraklılar ve birkaç polis memuru duruyordu. Benimse herhangi bir korkum yoktu; camlara karşı kazandığım zaferin etkisi geçmişti. Markus eğilerek, sanki bize değil de kendi kendisine bir şeyler söyler gibi fısıldadı: "Şu Oskar'ın trampetini çalarak yaptığı kepazeliğe bakın."

Markus, annemin kırılan camlardan kaynaklanan tereddüdünü bir el hareketiyle yumuşattı; tramvay gelip de, vagona bindiğimizde etraftan kulak misafiri kimsenin olmamasına dikkate ederek: "Siz de lütfen Matzerath'a sadık kalın ve artık Polonyalılara yüz vermeyin." diye ekledi.

Eğer Oskar bugün metal karyolasında yatar ya da oturur halde trampetini çalıyor, bir eylül gününün ayrıntılarını yeniden çizebilmek için Arsenal Pasajı'nı, Stockturm kulesinin zindan duvarlarındaki yazıları, Stockturm kulesini ve yağlı işkence aletlerini, Şehir Tiyatrosu'nun sütunların ardındaki fuaye pencerelerinin camlarını ve sonunda Sigismund Markus'un dükkanını aklına getirmeye çalışıyorsa, bu arayışın bir benzeri olarak Polonyalıların ülkesini de aramak zorundaydı. Peki neyle? Tabii trampetinin bagetleriyle... Polonyalıların ülkesini ruhuyla da arayacak mıydı? Tüm organlarını kullanarak arayacaktı ama ne yazık ki ruh bir organ değildi.

Ve ben Polonyalıların ülkesini arıyorum. O kayıp olduğu söylenen, ancak henüz kaybedilmemiş ülkeyi arıyorum. Başkaları der ki: Yakında kaybedilir, zaten kaybedildi, gene kaybedildi. Bizim buralarda Polonyalıların ülkesi kredilerle, Leica'larla, pusulayla, radarla, çatallı değnekler ve delegelerle, hümanizmle, muhalefet

liderleriyle ve yurtseverlerin çabalarıyla aranıyor. Bizim buralarda Polonyalıların ülkesi ruhla aranırken –kalplerin yarısı Chopin, yarısı intikam duyguları taşıyarak– onlar Polonya'nın daha önceki dört paylaşma planını kabul etmeyip, beşincisi görüşülürken, onlar Air France'la Varşova'ya uçarken ve bir zamanlar Getto'nun olduğu yerlere küçük bir çelenk bırakırken, Polonyalıların ülkesi bombalarla yok edileceği zaman, ben de Polonya'yı trampetimde arıyor ve şunları çalıyorum: Polonya yenildi, hayır henüz yenilmedi, yine yenildi, yakında yenilecek, zaten yenilmişti, Polonya yenildi; hayır Polonya henüz kaybedilmedi.

Konuşma Kürsüsü

Şehir tiyatromuzun fuaye pencerelerini şarkılarımla alaşağı ederek ilk kez sahne sanatlarına olan ilgimi de keşfetmiş oldum. Annem, oyuncakçı Markus'un büyük etkisine rağmen o öğleden sonra tiyatroyla olan doğrudan ilişkimi sezmiş olmalıydı; çünkü Noel zamanı yaklaştığında kendisi, Stephan ve Marga Bronski, hatta benim için dört tiyatro bileti aldı ve üçümüzü Noel öncesi son pazar günü Noel Masalı'na götürdü. Sahnenin yan tarafında ikinci balkonun birinci sırasına oturduk. Ön sıraların üzerinde asılı duran gösterişli avize dimdik ayaktaydı ve görevini yerine getiriyordu. Onu Stockturm kulesinden bağırarak aşağı indirmediğime memnun olmuştum.

O zamanlar bile çok fazla çoluk çocuk vardı ortalıkta. Balkonlarda anneden fazla çocuk varken, varlıklı ve çocuk sahibi olmakta biraz daha temkinli davrananların olduğu ön sıralarda anne ve çocuk sayısı daha dengeliydi. Çocuklar asla yerlerinde duramazlar. Benimle ve nispeten daha ağırbaşlı duran Stephan'ın arasında oturan Marga Bronski, kendini katlanan koltuktan aşağı kaydırdı, sonra yeniden tırmanmaya çalışırken balkon korkuluklarının önünde kendi kendisine eğlenmeye başladı; neredeyse katlanan koltuğun arasına sıkışıyordu; buna rağmen etrafımızdaki yaygaracı tiplerden daha dayanılır ve daha kısa bir çığlık attı; diğer yandan annem yaramazın ağzına şekerlemeler tıkıyordu. Stephan'ın küçük kız kardeşi, koltuktan kayıp düşmekten yorulmuş halde, ağzında emdiği şekerlemeyle gösteri başlamadan hemen önce uyuyakaldı. Perde aralarındaysa iyi becerdiği alkışlama işi için uyandırılması gerekiyordu.

Sahnede, beni ilk saniyesinden itibaren sürükleyen ve elbette tümüyle bana hitap eden parmak çocuğun masalı gösteriliyordu. Oyun oldukça ustaca sahneleniyordu. Parmak çocuk gösterilmi-

yordu; sadece sesi duyuluyordu ve yetişkin insanların bu görünmeyen, ancak oldukça hareketli kahramanın etrafında dönmesi sağlanıyordu. İşte orada atın kulağında oturuyor, şurada babası onu yüklü bir para karşılığında iki leyleğe satıyor, orada leyleğin birinin şapkasının kenarına çıkıp aşağıdakilere sesleniyor, daha sonra emekleyerek bir fare deliğine giriyor, ondan sonra bir salyangozun kabuğuna sığınıyor, hırsızlarla birlikte işler çeviriyor, samanlığa düşüyor, samanla birlikte kendini ineğin midesinde buluyordu. Ama sonra ineği kestiler; çünkü parmak çocuğun sesiyle konuşuyordu. Ne var ki, ineğin midesi, içinde sıkışıp kalan veletle birlikte hayvan pisliğinin toplandığı yere gitti ve orada bir kurt tarafından yendi. Ancak parmak çocuk akıllı sözleriyle kurdu kontrolüne aldı, onu önce babasının evine, sonra da kilere yönlendirdi; kurt tam hırsızlık yapacaktı ki, parmak çocuk patırtı yapmaya başladı. Oyun, masallara özgü bir sonla noktalandı: Baba kötü kurdu öldürüyor, anne ise obur hayvanın gövde ve midesini makasla yarıyor, içinden parmak çocuk çıkıyordu; daha doğrusu sesi duyuluyordu: "Ah babacığım, bir fare deliğinde, ardından bir ineğin, sonra kurdun midesinde buldum kendimi: Artık sizinle kalacağım."

Oyunun sonu beni derinden etkilemişti ve gözlerimi kırpıştırarak anneme baktığımda, burnunu bir mendilin arkasında sakladığını fark ettim; çünkü o da benim gibi kendini sahnedeki oyunla bütünleştirmişti. Annem duygulanmaktan pek hoşlanırdı; sonraki haftalar boyunca, özellikle Noel bayramı boyunca her vesilede bana sarılıyor ve beni öpüyordu. Kısa bir süre sonra Oskar'a önceleri şakayla, sonra hüzünle: Parmak çocuk. Ya da: Benim minik parmak çocuğum. Ya da: Benim zavallı, zavallı parmak çocuğum demeye başladı.

Tiyatroyla ikinci randevum ancak 1933 yazında oldu. Benim neden olduğum bir yanlış anlama yüzünden işler biraz ters gitti ama üzerimdeki etkisi kalıcı oldu. Yazdan yaza açık havada doğaya armağan edilen Wagner müziğinin hâkim olduğu Zoppot Or-

man Operası'nda sahnelenen bu oyundaki sesler bugün bile hâlâ içimde dalgalanıp duruyor.

Aslında sadece annem biraz operadan anlıyordu. Matzerath için operetler bile fazla geliyordu. Jan ise annemin havasına uyuyordu. Her ne kadar dış görünümü müziğe ilgili görünse de, güzel seslere karşı duvar gibi sağır olan Jan, annemin havasına uyarak aryaları hayranlıkla dinliyordu. Buna karşın Zoppot'ta kalan, iskelenin aydınlatmasını, kaplıcanın ve kumarhanenin önündeki fıskiyesini yukarından izleyen ve Orman Operası'nın festival oyunlarında ışıkçı olarak çalışan, Karthaus Ortaokulu'ndan sınıf arkadaşları Formella kardeşleri tanıyordu.

Zoppot'a giden yol Oliva üzerinden geçiyordu. Saray bahçesinde bir sabah... Havuz balıkları, kuğular, annem ve Jan Bronski meşhur Fısıltı Mağarası'nda. Ardından yine, el ele bir fotoğrafçıyla işbirliği içindeki havuz balıkları ve kuğuların arasında poz verdiler. Matzerath çekimler sırasında beni omzuna aldı. Trampetimi kafasının üzerine yerleştirdim. Bu fotoğraf daha sonra gülüşmelere neden olacak bir hatıra olarak fotoğraf albümünde yerini alacaktı. Havuz balıklarına, kuğulara ve Fısıltı Mağarası'na veda ettik. Sadece Saray Bahçesi'nde pazar yaşanmıyordu; Glettau yönüne giden demir parmaklıkların ardındaki tramvayda ve öğlen yemek yediğimiz Glettau kaplıcasında, başka işim yokmuş gibi beni sebatla suya girmeye davet eden Baltık Denizi'nde, her yerde pazar yaşanıyordu. Sahil gezintisi bizi Zoppot'a yönlendirdiğinde karşımıza pazar çıkıverdi ve tüm kaplıca ücretlerini Matzerath ödemek zorunda kalıyordu.

Güya kuzey plajından daha boş olduğu için güney plajında yüzüyorduk. Erkekler kendilerine ayrılan kabinlerde soyunurken, annem beni bayanlara ayrılan kabinlerin olduğu yere götürdü ve benden aile plajında anadan doğma dolaşmamı isterken, daha o zamanlar dolgun yapısıyla kıyılarda dolaşmaya alışkın olan annem de bedenini saman sarısı mayosuyla donatmıştı. Binlerce gözün etrafta dolaştığı aile plajına bütünüyle çıplak çıkmamak için

trampetimi cinsel organımın önüne tuttum ve sonra da yüzüstü kuma uzandım. Davetkâr Baltık Denizi sularına da girmek istemiyordum, aksine utancımı kuma saklayıp devekuşu politikasını izlemek niyetindeydim. Matzerath ve Jan Bronski yağlı göbekleriyle öylesine komik ve o denli acınası bir haldeydiler ki, öğleden sonra herkes kabinlerine dönüp, güneş yanıklarını kremleyip, Nivea merhemli olarak yeniden medeni pazar kıyafetlerini giydiklerine şükretmiştim.

Deniz Yıldızı'nda kahve ve kek ikramı. Annem beş katlı pastadan üçüncü kez yemek istiyordu. Matzerath buna karşıydı, Jan aynı anda hem istiyor, hem de istemiyordu, annem siparişi verdi. Matzerath'a bir lokma verdi, Jan'ı da besledi. İki erkeğini memnun ettikten sonra ve aşırı tatlı takoz parçasını kaşıklaya kaşıklaya mideye indirdi.

Ey kutsal krema, seni pudra şekeriyle örtülü, parçalı az bulutlu pazar ikindisi! Diğer masada, mavi camlı güneş gözlükleri başlarında, önlerinde dokunmadıkları yoğun limonatalarıyla Polonyalı asilzadeler oturuyorlardı. Mora boyalı tırnaklarıyla bayanlar oyun oynuyor ve sezonluk kiraladıkları kürk pelerinlerindeki naftalin kokusunu deniz esintisiyle bize yolluyorlardı. Matzerath bunu çok yapmacık buluyordu. Aslında annem de sadece bir öğleden sorası için bile olsa böyle bir kürk pelerini kiralamayı çok istiyordu. Jan'ın iddiasına göre Polonya aristokrasisin yaşadığı sıkıntı şu sıralar öylesine açılma dönemine girmişti ki, büyüyen borç kıskacına rağmen artık Fransızca konuşmuyorlar, aksine sırf kibirlerinden sıradan Lehçeyi tercih ediyorlarmış.

İnsan Deniz Yıldızı'nda oturup, ısrarla Polonyalı asilzadelerin mavi gözlüklerine ve mor tırnaklarına bakarak zaman geçiremezdi. İçi turtayla dolu annem hareketlilik istedi. Kaplıca parkına girdik. Beni eşeğe bindirip, defalarca fotoğraf için poz vermek zorunda bıraktılar. Havuz balıkları, kuğular –doğanın aklına gelmeyen de yoktu– ve yeniden havuz balıkları ve kuğular, tatlı sulara değer kazandıran yaratıklar.

Elden geçirilmiş, ancak iddia edildiği gibi fısıldamayan porsuk ağaçlarının arasından kumarhane ışıkçıları Formella, Orman Operası'nın ışıkçıları Formella, kısaca Formella kardeşlere rastladık. Kardeşlerden daha genç olanı, her zaman önce ışıkçı olarak kulağına çalınan fıkralardan kurtulmak zorundaydı. Yaşlı olanı ise bu fıkraları bilmesine rağmen sırf kardeşlik sevgisi hatırına fıkranın hassas yerlerinde herkese bulaştıracak kahkahasını atıyor ve bunu yaparken sadece üç altın kaplama dişi olan genç kardeşinden bir altın diş fazlasını gösteriyordu. Springer'de birer kadeh ardıç rakısı içmeye gidildi. Annem daha çok Kurfürsten'e gidilmesinden yanaydı. Ardından, harcamaya düşkün genç Formella, bir yandan repertuarındaki fıkralarını dağıtarak herkesi Papağan Lokantası'nda akşam yemeğine davet etti. Orada Tuschel'le karşılaştık ki, Zoppot'un yarısı Tuschel'indi. Buna ek olarak Orman Operası'nın bir kısmına ve beş sinema salonuna sahipti. Ayrıca Formella kardeşlerin şefiydi ve tıpkı bizim onunla tanıştığımıza sevindiğimiz gibi, o da bizimle tanıştığına sevinmişti. Tuschel, yorulmaksızın parmağındaki yüzüğü çevirip duruyordu ama bu yüzük özel bir dilek yüzüğü ya da sihirli bir yüzük olmadığı için hiçbir şey olmuyordu –tabii Tuschel'in birden bire fıkralar anlatmaya başlamasının dışında. Aslında fıkralar aynı Formella fıkraları gibiydi. Tek farkı, daha az altın kaplama dişi olmasından kaynaklanan ayrıntılarıydı. Buna rağmen tüm masa katıla katıla güldü; çünkü fıkraları anlatan Tuschel'di. Sadece ben ciddiyetimi koruyarak, kaskatı yüz ifademle fıkraların can alıcı noktalarını öldürmeye çalışıyordum. Ah o, yapmacık olsalar dahi, tıkındığımız köşenin penceresindeki yuvarlak camlara benzer bir rahatlık yayan kahkaha patlamaları yok mu? Tuschel ise minnettarlığını göstermek için her seferinde bir fıkra daha anlatıyor, Goldwasser likörü üstüne likör söylüyordu. Bu kahkahaların ve Goldwasser likörünün içinde mutlu mutlu yüzerken, birden yüzüğünü ters yöne çevirmeye başladı ve o an gerçekten bir şeyler oldu. Tuschel, hepimizi Orman Operası'na davet etti. Ne de olsa Orman Operası'nın

bir parçası da ona aitti. Kendisi maalesef gelemeyecekti. Randevusu falan vardı. Ancak ayırtmış olduğu yerleri kabul etmemizi rica etti, yerlerin locada olduğunu, koltukların minder kaplı, ufaklığın uykusu geldiğinde rahatça uyuyabileceğini söyledi ve ucu dönerek çıkan gümüş kaplı kurşun kalemiyle küçük kartvizitine Tuschel'ce sözlerle bir şeyler yazdı. Dediğine göre bu kart tüm kapıları ardına kadar açıyormuş –öyle de oldu.

Neler olduğunu birkaç kelimeyle ifade edeyim: Ilık bir yaz akşamıydı. Orman Operası tıka basa yabancılarla doluydu. Daha başlamadan sivrisinekler geldi. Ancak her zaman biraz gecikmeli gelen son sivrisinek de teşrif edip, varlığını kana susamış vızıltısıyla duyurduğu anda oyun gerçekten başladı. Uçan Hollandalı sahnelendi. Orman Operası'nın adını aldığı ormanın içinden deniz korsanlığından çok orman yağmacılığını andıran bir gemi çıkageldi. Denizciler ağaçlara bakarak şarkı söylediler. Tuschel'in minderinde uyuyakalmıştım. Uyandığımda hâlâ denizciler, yine denizciler vardı: Dümenci nöbete geç!.. Ancak Oskar çoğu yeri uyuyarak geçirdi. İçi geçmiş halde annesinin Hollandalıya böylesine bir katılım göstermesine, dalgaların üzerinden süzülmesine ve Wagner tarzında nefes alıp vermesine seviniyordu. Matzerath'ın ve Jan'ın elleri koynunda, benim bile arada sırada Wagner'in parmakları arasından kaymama neden olan, çeşitli büyüklükte ağaçları testereyle kesmekle meşgul olduklarını fark etmemişti. Oskar sonunda uyandı; çünkü ormanın ortasından yalnız bir kadın bağırıyordu. Sarı saçlı bir kadındı; herhalde ışıkçıların, sanırım genç Formella, yüzüne spot lambasını tutuyor ve rahatsız ediyordu. "Hayır!" diye bağırdı, "Yazıklar olsun!" ve "Bunu bana kim yapıyor?" dedi. Ancak bu kötülüğü ona yapan Formella, spot ışığını kapatmamakta ısrar ediyordu; daha sonraları annemin solist diye nitelendiği yalnız kadının bağırtıları arada sırada gümüşlerin içinde köpüren bir sızlanmaya dönüştü. Bu sızlanma Zoppot ormanının ağaçlarındaki yaprakların zamanından önce solmalarına neden olsa da Formella'nın spot ışığına bir etki-

si olmadı. Solistin sesi, kabiliyetli olsa da sekteye uğradı. Oskar'ın araya girmesi gerekiyordu. O kendini bilmez ışık kaynağını tespit edip uzun menzilli, sivrisineklerin sessiz vızıltısına engel olmadan, tek bir çığlıkla o spot ışığını öldürmesi gerekiyordu.

Meydana gelen kısa devrenin ortalığı karanlığa gömüp, etrafa sıçrayan kıvılcımlar ve büyümesi engellenmesine rağmen paniğe neden olan orman yangını aslında niyetim değildi. Bu kargaşa içerisinde sadece annemi ve biraz kabaca uyandırılan bayları değil, aynı zamanda trampetimi de kaybettim.

Tiyatroyla olan bu üçüncü karşılaşmam, Wagner'i Orman Operası akşamından sonra hafifçe kilo almış olarak piyanosunda yaşatmaya devam eden annemde, beni 1934 yılının ilkbaharında sirk havasıyla tanıştırma fikrini yarattı.

Oskar şimdi trapez üzerinde gümüş elbiseli bayanlardan, Busch Sirki'nin kaplanlarından, kabiliyetli fok balıklarından bahsetmek istemiyor. Kimse sirkin kubbesinden aşağı düşmedi. Hiçbir hayvan, terbiyecisinden bir parça koparmadı. Hatta fok balıkları da öğrendiklerini yapıyorlardı: Toplarla hokkabazlık yapıyor, ödül olarak canlı ringa balıkları atılıyordu önlerine. Sirke daha çok, o eğlenceli çocuk gösterileri ve benim için çok önemli olan Bebra ile tanışma fırsatım olduğu için teşekkür borçluyum. Bebra, şişelerle "Jimmy the Tiger" parçasını çalan ve cüceler ekibini yöneten bir müzikal palyaçosuydu.

Onunla sirkin hayvan sergisinde karşılaştık. Annem ve diğer iki beyefendi kendilerini maymun kafesinde maymun ediyorlardı. Bir kereliğine ekibe katılan Hedwig Bronski, çocuklarına midillileri gösteriyordu. Bir aslan suratıma esnedikten sonra kayıtsızca bir baykuşla muhatap oldum. Ben kuşu incelemeye çalışıyordum ama kuş beni inceliyordu: Ve Oskar şaşkın bir biçimde, kulakları kızarmış, içten yaralı olarak oradan sıvıştı, kendini mavi beyaz karavanların arasına gizledi; çünkü orada birkaç bağlı dağ keçisinden başka hayvan yoktu.

Bebra, omuzlarında pantolon askısı ve ayaklarında terlikler ve

elinde bir su kovasıyla yanımdan geçiyordu. Üstünkörü bakışlarımız karşılaştı. Yine de hemen birbirimizi tanıdık. Kovayı yere koydu, koca başını eğdi ve üzerime yürüdü. Onun benden yaklaşık dokuz santim daha uzun olduğunu tahmin ediyorum.

Beni gıptayla süzerek "Bakın hele kim varmış burada!" diye gıcırdadı. "Bugünlerde daha üç yaşında olanlar bile büyümek istemiyor." Ona cevap vermediğim için biraz daha yaklaştı: "Bebra, yani adım, Prens Eugen soyundan geliyorum. Hani iddia edildiği gibi herhangi bir Savoya'lının değil, aksine doğrudan XIV. Louis'in oğlu olan Eugen." Hâlâ sustuğum için yeni bir hamle denedi: "Ben gelişimimi onuncu yaş günümde durdurdum. Biraz geç oldu ama yine de oldu!"

Bu kadar açık konuştuğu için ben de kendimi tanıttım, ancak ona herhangi bir soyağacını uydurma gereğini duymadım. Kendimi sadece Oskar diye tanıttım. "Söylesenize sevgili Oskar, siz şimdi on dört, on beş, belki de çoktan on altı yaşınızda olmalısınız. Bu dediğiniz doğru olamaz, daha dokuz buçuk mu?"

Şimdi tahmin sırası bendeydi; bilerek düşük tahminde bulundum.

"Siz bir yağcısınız, genç dostum. Otuz beş mi? Bu bir zamanlardı. Ağustos'ta elli üçüncü yaş günümü kutlayacağım. Sizin dedeniz olacak yaştayım!"

Oskar ona palyaço olarak sergilediği akrobatik performansına ilişkin birkaç güzel şey söyledi, onu müzik konusunda zevk sahibi ilan etti ve biraz da hırsının etkisinde kalarak küçük bir gösteri sergiledi. Sirk alanını aydınlatan üç ampul bu gösteriden nasibini alınca Bay Bebra, bravo, çok iyi diye onu içtenlikle kutladı ve Oskar'ı hemen işe almak istedi.

Bugün bile bazı zamanlar bu teklifi reddettiğime üzülüyorum. Şu sözlerle teklifinden sıyrılmıştım: "Bakın Bay Bebra, ben daha çok seyirci grubundan olmayı tercih ediyorum, bu küçük sanatımı gizli tutmak, her türlü alkıştan uzak olarak büyütmek istiyorum, ancak sizin gösterilerinizde bir alkışı çok görmeyecek

son kişi ben olurdum herhalde." Bay Bebra kırışmış işaret parmağını yüzüme tutarak uyardı: "Sevgili Oskar, tecrübeli bir meslektaşınıza inanın. Bizim gibiler asla seyirci tarafında olmamalı. Bizim gibiler sahnede, arenada olmalı. Bizim gibiler oynamalı ve eylemlerine karar vermelidir, yoksa bizim gibiler onun gibilerin eline düşer. Ve onun gibiler bize seve seve her türlü kötülüğü yaparlar!"

Neredeyse kulağımın içine girecek kadar ağzını yaklaştırarak fısıldadı ve bir yandan da asırlık bakışlarını gösterdi: "Geliyorlar! Meydanları işgal edecekler! Fener alayları düzenleyecekler! Konuşma kürsüleri inşa edecek, platformu dolduracak ve oradan aşağı yıkılışımızın vaazını verecekler. Konuşma kürsülerinde neler olacağına dikkat edin genç dostum! Her zaman konuşma kürsüsünde oturmaya çalışın ve asla kürsünün önünde durmayın!"

Adımın seslenildiğini duyan Bebra kovasına uzandı. "Sizi arıyorlar sevgili dostum. Yeniden görüşeceğiz. Birbirimizi kaybetmek için fazla küçüğüz. Bebra ayrıca sürekli aynı şeyi tekrarladı: Bizim gibi küçük insanlar en kalabalık kürsülerde dahi yerimizi buluruz. Kürsünün üzerinde olmasa bir kürsünün altında mutlaka yer buluruz ama asla kürsünün önünde durmayız. Doğrudan Prens Eugen soyundan olan Bebra diyor bunu."

Oskar'a seslenerek bir karavanın arkasından ortaya çıkan annem, son anda Bay Bebra'nın beni alnımdan öperek, su kovasını yüklenip omuzlarını kürek gibi sallayarak karavanına doğru dümen kırdığını gördü.

Annem çileden çıkmış halde "Aklınız alıyor mu?" diye daha sonra Matzerath ve Bronski'lere söylendi; "Cücelerin yanına gitmiş. Ve o ufak cinlerden bir tanesi onu alnından öptü. İnşallah bunun altından bir şey çıkmaz!"

Bebra'nın alnıma verdiği öpücük bana çok şey ifade edecekti. Sonraki yıllarda meydana gelen siyasi olaylar onu haklı çıkardı: Fener alaylarının ve konuşma kürsülerinin önünde seferberliklerin zamanı gelmişti.

Ben Bay Bebra'nın nasihatlerine nasıl kulak verdiysem, aynı ilgiyi annem de her perşembe ziyaretinde Arsenal Pasajı'ndaki arkadaşı Sigismund Markus'un hatırlattığı uyarıları kısmen de olsa dikkate aldı. Markus'la Londra'ya gitmese de –bu taşınma fikrine pek karşı çıkacak değildim– Matzerath'ın yanında kaldı ve Jan Bronski'yi daha az görmeye başladı. Bunun anlamı Jan'ın ödediği Tischler Sokağı'ndaki oda masrafları ve sürekli kaybettiği için Jan için artık pahalı gelmeye başlayan aile içi iskambil partilerinden kesinti yapmasıydı. Ancak annemin sırtını dayadığı, Markus'un tavsiyesini izleyerek yatırımını ikiye katlamadan kullanmaya devam ettiği Matzerath, 1934 yılında, yani sistemin gidişatını oldukça erken görerek, partiye katıldı, ancak sadece hücre amirliğine kadar yükselebildi. Matzerath'ın, her olağan dışı durumda olduğu gibi düzenlenen aile içi iskambil partisi sırasında, Jan Bronski'ye Polonya Postanesi'ndeki memuriyeti nedeniyle sürekli yaptığı uyarıları, bu terfi sayesinde biraz daha ciddi, hatta daha kaygılı bir ses tonu kazandı.

Diğer taraftan pek bir şey değişmedi. Piyanonun üzerindeki Greff'in hediyesi olan karanlık Beethoven portresi çivisinden indirildi ve aynı çiviye benzer karanlık bakışa sahip Hitler'in portresi asıldı. Ciddi müzik zevkine yer bırakmayan Matzerath, bu sağır müzisyeni hayatından tamamıyla uzaklaştırmak istiyordu. Ancak Beethoven'in sonatlarındaki ağır cümlelere karşı büyük bir sevgi besleyen, aralarından iki ya da üç tanesini kâğıt üzerinde olduklarından daha yavaş şekilde piyanosunda yaşatan ve arada sırada bir iki satırını çalan annem, Beethoven portresinin şezlongun üzerinde olmasa da, büfenin üzerinde durması konusunda ısrar etti. Böylece karşılaşmaların en karanlığına şahit olduk: Hitler ve dahi besteci karşı karşıya, bir birlerinin gözlerinin içlerine bakıyor, bir birlerinin iç dünyasını görüyor, ancak yine de birbirleriyle geçinemiyorlardı.

Matzerath üniformasını parça parça satın alarak tamamladı. Yanlış hatırlamıyorsam önce parti şapkasıyla başladı. Onu güneş-

li havalarda bile çenesinin altında bağladığı hücum kayışıyla başında taşıyordu. Bir süre bu şapkanın altına beyaz gömlek üzeri siyah kravat, ya da kolluğu olan bir rüzgâr ceketi giyiyordu. İlk kahverengi gömleğini aldığının ertesi haftası kaka rengi süvari pantolonu ve çizmeleri de almak istedi. Annem karşı çıktı ve Matzerath'ın üniformasını tamamlaması haftalar sürdü.

Ona haftada birkaç kez bu üniformayı giyme fırsatı doğuyordu, ancak Matzerath şimdilik spor salonunun yanındaki Mayıs Çimliği'nde düzenlenen pazar mitinglerine katıldığında giymekle yetiniyordu. Bu mitinglere katıldığında ise en çetin hava koşullarında dahi pes etmiyor, üniformasının yanında bir şemsiye taşımayı bile reddediyordu. Kısa zamanda düsturu haline gelen aynı sözleri işitmekten geri kalmıyorduk. "Görev zamanı görev, içki zamanında içki!" diyordu Matzerath. Pazar sabahları öğlen yemeği için kızartmayı hazırladıktan sonra, annemin yanında ayrılıyor ve beni nahoş bir duruma düşürüyordu; çünkü Matzerath hazır kıta görev yerinde beklerken, bu yeni pazar siyaseti durumunu fırsat bilen Jan Bronski, her hali ortada medeni haliyle, yalnız bırakılan annemi ziyaret edip duruyordu.

Benim başımı alıp gitmekten başka seçeneğim kalmıyordu. Bu ikiliyi şezlongun üzerinde ne rahatsız etmeye, ne de izlemeye niyetliydim. Böylece üniformalı babam görüş menzilinden uzaklaşması ve o zamanlar fiziksel babam olduğunu varsaydığım medeni kıyafetli adamın gelişiyle birlikte, trampetimi çala çala evden çıkarak Mayıs Çimliği istikametine yol alıyordum.

Diyeceksiniz ki; illa Mayıs Çimliği mi olması gerekiyordu? Pazarları limanda kimsenin olmadığını, orman gezintilerine bir türlü karar veremediğimi, İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'nin içindekilerinden pek haz almadığımı söylüyorsam bana inanın lütfen. Gerçi Bay Greff'in izci takımı vardı ama o bastırılmış erotizme şahit olacağıma, ki bu bir itiraftır, beni şimdi sempatizan olmakla suçlasanız da, Mayıs Çimliği'ndeki curcunayı tercih ederim.

Konuşmacılar ya Greiser'di, ya da Bölge Eğitim Müdürü Löb-

sack'tı. Greiser bugüne kadar pek de dikkatimi çekmedi. Fazla ılımlı biriydi ve yerini daha sonra, sözünü esirgemeyen tavırlarıyla dikkat çeken, Forster adında, Bölge Müdürü olarak tayin edilen Bavyeralı bir adama bıraktı. Ancak Löbsack, Forster'in yerini alacak yegâne adam olabilirdi. Eğer Löbsack'ın o kamburu olmasaydı, Fürth'ten gelen adam için bu liman kentinin kaldırımlarında adım atmak bile mümkün olmayacaktı. Löbsack'ın sırtındaki kamburun içinde yüksek zekâ pırıltısı gören parti, bu adamın kıymetini doğru bir tahmin ederek, onu Bölge Eğitim Müdürü yaptı. Adam işinin ehliydi. Forster, iğrenç Bavyera aksanıyla ha bire "imparatorluğa dönüş" sloganını atıp dururken, Löbsack daha çok ayrıntıya giriyor, Danzig'in tüm aşağı Almanca lehçelerini kullanarak, Bollermann ve Wullsutzki'den fıkralar anlatıyor, Schichau'un liman işçilerine, Ohra'nın halkına, Emmaus, Schdlitz, Bürgerwiesen ve Praust'un vatandaşlarına nasıl hitap edeceğini biliyordu. Son derece ciddi komünistler ve birkaç sosyalistin zayıf protestolarıyla karşı karşıya kaldığında ise, kamburu üniformanın kahverengisi tarafından özellikle belirgin ve yüksek hale gelen bu küçük adamı dinlemek ayrı bir haz veriyordu.

Löbsack'ın espri anlayışı gelişmişti, esprisini kamburundan çıkarıyor, hatta kamburuna bir isim veriyordu; çünkü halk böyle şeyleri seviyordu. Bu kamburum kaybolur, komünistler başa gelmez, diye iddia ederdi Löbsack. Kamburunu kaybetmeyeceği, kamburun sarsılmaz olduğu aşikârdı. Sonuçta kamburu ve onunla birlikte parti de haklı çıktı –bu düşünceden bir kamburun aslında bir fikir için ideal zemin oluşturabileceği anlaşılabilir.

Greiser, Löbsack ve daha sonra Forster konuşmalarını, kürsü platformundan yapıyorlardı. Söz konusu kürsü, o küçük Bay Bebra'nın bana aşıladığı kürsülerdendi. Bu nedenle kendini sergilediği üzere kürsüdeki kambur ve kabiliyetli konuşmacı Löbsack'ı Bebra'nın bir temsilcisi olarak düşünüyordum. Löbsack, kahverengi üniforması içinde kendi davasını ve aslında aynı zamanda benim davamı da savunuyordu.

Peki, nedir bu kürsü dedikleri? Bir konuşma kürsüsü, kimin için ve kimin huzuruna çıkmak üzere kurulursa kurulsun, mutlaka simetrik olmalıydı. Bu bağlamda spor salonunun yanındaki Mayıs Çimliği'mizdeki kürsü de simetrisi gerçek anlamda vurgulanmış bir kürsüydü. Yukarıdan aşağı sayıyorum: Yan yana altı gamalı haç sancağı. Sonra bayraklar, flamalar ve küçük sancaklar. Sonra, hücum kayışları çenelerinin altına çekilmiş kasketleriyle bir sıra siyah giyimli SS Koruma Timi. Sonra, şarkılar söylenip, konuşmalar yapılırken ellerini kemer tokalarında tutan iki sıra SA Fırtına Bölüğü. Daha aşağıda birkaç sıra üniformalı parti üyesi, kürsünün hemen gerisinde yine parti üyeleri, anne şefkatiyle bakan kadın kolu yöneticileri, sivil kıyafetli senato temsilcileri, imparatorluktan konuklar, emniyet müdürü veya temsilcisi yer alıyor.

Tribün platformunun bittiği alt kısımda ise Hitler Gençlik Alayı ya da daha doğrusu genç halkın bölge fanfar alayı ve Hitler Gençlik Alayı'nın bölge bandosu tarafından dolduruluyor. Bazı mitinglerde kürsü platformunun sağında ve solunda, tabii her seferinden simetrik düzende karma bir koro grubu ya sloganları tekrar ediyor ya da güftesine göre bayrağın açılmasına diğer rüzgârlardan daha uygun görülen, sevilen doğu rüzgârına övgüler düzebiliyordu.

Beni alnımdan öpen Bebra, şunu da dedi: "Oskar, asla bir kürsünün karşısında duranlardan olma. Bizim gibiler her zaman kürsünün üzerinde durur!"

Genellikle bazı kadın kolları üyelerinin arasında kendime yer bulmayı başarıyordum. Ama ne yazık ki, bu bayanlar miting sırasında beni propaganda amaçlı okşamaktan bir türlü vazgeçmiyorlardı. Platform ayağındaki davulların, fanfarların ve trampetlerin arasına teneke trampetimden dolayı karışamıyordum; çünkü trampetim askeri tamtamlara karşıydı. Maalesef Bölge Eğitim Müdürü Löbsack'la yaptığım bir deneme de boşa çıktı. Adam hakkında çok yanılmışım. Ne umduğum üzere Bebra'nın temsil-

cisiydi, ne de umut vaat eden kamburuna rağmen gerçek boyuma en ufak saygısı yoktu.

Bir kürsü pazarı vesilesiyle karşısına çıkıp, parti selamı verip, önce kuru bir bakış sallayıp, sonra gözümü kırparak: "Bebra bizim Führer'imizdir!" dediğimde, Löbsack'ın herhangi bir jetonu düşmedi, aksine beni o Nasyonal Sosyalist Kadın Kolları'ndaki kadınlar gibi okşadı ve Oskar'ın –çünkü konuşma yapması gerekiyordu ya– kürsü platformundan indirilmesi emrettiği ve miting boyunca "babamı ve annemi" sorup duran iki Alman Kızlar Birliği yöneticisinin arasında bıraktı.

Bu olanlardan sonra partinin beni daha 1934 yazında, Röhm darbe girişiminden etkilenmeyerek, hayal kırıklığına uğratmaya başlamış olması şaşılacak bir durum değildi. Kürsünün önünde dururken kürsüye baktığım her dakika, Löbsack'ın kamburu tarafından yeteri kadar yumuşatılamayan bu simetri, içimde daha fazla kuşku uyandırıyordu. Çıkışım her şeyden önce trampetçilere ve fanfarlara karşı oldu; 1934 yılının ağustos ayında bunaltıcı bir miting pazarında tribün ayağındaki bando ve fanfar alayını gözüme kestirdim.

Matzerath henüz saat dokuzken evden çıkmıştı. Evden zamanında çıkabilmesi için ona kahverengi deri tozluklarını cilalarken yardımcı olmuştum. Günün erken saatinde bile hava dayanılmayacak kadar sıcaktı ve Matzerath daha evden çıkmadan parti gömleğinin koltukaltlarında gitgide büyüyen koyu ter lekeleri yaratmıştı. Saat tam dokuz buçukta bol havalandırmalı açık renkli yazlıkları, delikli açık gri iskarpinleri, kafasında hasır şapkayla Jan Bronski belirdi kapıda. Jan benimle biraz oynadı; ancak oynarken bir türlü gözlerini, bir önceki gece saçlarını yıkamış olan annemin üzerinden alamıyordu. Kısa zaman sonra benim varlığımın bu ikilinin konuşmasına engel teşkil ettiğini, faaliyetlerinde tutuk, Jan'ın hareketlerini engelleyen bir şey varmış gibi göründüğünü fark ettim. Herhalde hafif yazlık pantolonu dar gelmeye başladı. Ben de ortadan kayboldum. Matzerath'ın izinden gittim; tabii

onu örnek almayı düşünmeden. Mayıs Çimliği yönünde ilerleyen üniformalıların olduğu sokaklardan uzak durmaya özen göstererek, miting meydanına ilk kez spor salonunun yanında duran tenis sahalarının olduğu yerden yaklaştım. Bu dolambaçlı yolun karşılığında kürsünün arkadan görünümüyle ödüllendirildim.

Daha önce bir kürsü platformunu arkadan görmüş müydünüz? Aslında tüm insanlara –benimki sadece tavsiye niteliğinde– bir kürsünün önünde toplanmadan önce, arkadan görünümü de gösterilmeli. Bir kürsüyü arkadan görme ve iyice bakma şerefine erişmiş kişi, o saat mimlenir ve kürsü üzerinden sergilenen her türlü hokkabazlığa karşı bağışıklık kazanmış olur. Aynı şeyi kilise sunaklarının arkası için de söylenebilir ama bu başka bir hikaye...

Ancak ayrıntıya her zaman önem veren Oskar, kürsü platformunun gerçek yüzüyle çirkin, çıplak iskelesiyle yetinmiyordu. Akıl hocası Bebra'nın sözlerini hatırladı ve sadece önden görülmesi için hazırlanmış bu yapının kabaca hazırlanmış arka tarafından içeri girdi. Asla yanından ayırmadığı trampetiyle birlikte ite ite payandaların arasından sıyrıldı; tavandaki tahtalardan birine kafasını vurdu, bir tanesinden dışarı taşan kötü niyetli çiviyle dizini yırttı. Tepesinde parti üyelerinin çizme seslerini, ardından kadın kollarının minik ayakkabı seslerini duyuyordu. Sonunda en bunaltıcı, ağustos ayı için en uygun yere vardı. İçe doğru dönen platform ayağının önünde, bir kontrplak parçasının arkasından, bayraklar tarafından dikkati dağıtılmadan, üniformalı gözlerin hakaretine uğramadan, siyasi bir mitingin akustik etkisini tüm sükûnetiyle tadabilmek için yeteri kadar yer ve barınak bulmuştu.

Tam konuşmacı yerinin altında oturuyordum. Sağımda ve solumda, ayrıca üzerimde, tahmin ettiğim gibi, gözlerini güneş ışığından kamaşmış genç halkla Hitler Gençliği'nin genç ve yaşça biraz daha büyük trampetçileri bacaklarını açmış duruyorlardı. Bir de kalabalık vardı. Onların kokusunu kürsü kılıfının aralıklarından alabiliyordum. Bu kalabalık ayaktaydı ve birbirlerine dirsekleriyle ve pazar kıyafetleriyle dokunuyordu; bu kalabalık yaya

gelmişti ya da tramvayla, bir kısmı sabah ayine gitmiş, orada mutlu olamamıştı; bu kalabalık koluna taktığı eşine bir şeyler takdim edebilmek için gelmişti; uğruna vereceği sabah saatleri ziyan olsa da bu kalabalık tarihin yazıldığı ana şahit olmak istiyordu.

Hayır, diye söylendi Oskar. Bu insanlar bunca yolu boşuna tepmiş olmamalılar. Bir gözünü tahtalarla örülü duvarın budak deliğinden içeri soktuğunda, Hindenburg Bulvarı'ndan buraya uzanan huzursuzluğu fark etti. Geliyorlardı! Yukarısından emirler yağdırıldığını duydu, bando takımının şefi tambur değneğini havalarda salladı, fanfarlarını hohladılar, ağızlıklarını oturttular ve en berbat askeri disiplinle sidolle temizlenmiş tenekelerine abandılar; öyle ki, Oskar'ın içi sızladı. "Zavallı Fırtına Bölüğü adamı Brand, zavallı Hitler Genci Quex. Siz boşuna ölmüşsünüz!" dedi kendi kendine.

Hareket uğruna verilen bu şehitlerin anısını teyit edermiş gibi, birden dana derisiyle kaplı yoğun trampet sesleri trompet gürültüsüne karıştı. Kalabalığın içinden kürsüye doğru yönelen o sokak, yaklaşan üniformaları en uzaklardan haber veriyordu ve Oskar atıldı: "Şimdi halkım, dikkat et halkım!"

Trampetim hazır halde elimin altında duruyordu. Ellerimdeki değnekleri olağanüstü bir gevşeklikle indirip, tenekeme yumuşak bilek hareketleriyle içi sanat dolu, neşeli bir vals ritmi uyguladım. Bu ritmi gitgide artan bir ısrarla, Viyana ve Tuna nehrini de yanıma alarak yükselttim; bir süre sonra üzerimdeki birinci ve ikinci askeri trampet, hatta biraz daha büyük delikanlıların kullandığı yassı trampetler valsımın güzelliğinden etkilenerek az çok bana ayak uydurmaya başladılar. Halkın çok sevdiği o üç dörtlük usulde çalmama rağmen arada ısrarla bum bum ve bum bum bum yapan, bazı müzik kulağından yoksun inatçılar vardı. Oskar'ın tam umutsuzluğa kapılacağı anda fanfarların tepesinde birer ışık yandı ve o anda küçük flütler, Tuna aşkına, o denli mavi ötüyordu. Sadece fanfar alayı ve bando liderleri valsın efendisine itaat etmek istemiyorlardı ve avazları çıktığı kadar can sıkıcı ko-

mutlarını veriyorlardı; ancak ben onları devre dışı bırakmıştım, artık bu benim müziğimdi ve halk bana teşekkür etti. Tribünün önünde kahkahalar yükseldi, hatta bazıları şarkılarıyla katılmaya başladı. Tuna aşkına, tüm meydan kapladı öyle bir mavi, Hindenburg Bulvarı'na kadar uzandı öyle bir mavi ve üzerimde sonuna kadar açılan mikrofonla güçlendirilmiş ritimlerim, Steffen Parkına kadar öyle bir maviyle yayılıyordu. Bir yandan sebatla trampetimi çalmaya devam ederken gözümü budak deliğine yaklaştırıp dışarıya baktığımda ise halkın valsımdan hoşlandığını, heyecanla hoplayıp zıpladığını, bunun zaten kanlarında olduğunu fark ettim: Valsın efendisine şimdiden dokuz çift, derken bir çift daha bağlandı. Sadece, mıntıka başkanları, binbaşılar, Forster, Greiser ve Rauschning ile birlikte kahverengi, uzun bir kurmay heyeti kuyruğu oluşturan ve tüm sokağın bir kürsüye dönüşmek üzere olduğu anda kalabalığın ortasında kaynayan Löbsack'in vals ritmine karşı bir duyarlılığı olmaması hayret vericiydi. Löbsack monoton marş müziği eşliğinde silsileyle kürsüye getirilmeye alışkındı. Bunun yerine çalan ritmik notalar halka olan inancını yok etmişti. Budak deliğinden çektiği acıları görebiliyordum. Delikten rüzgâr esiyordu. Gözümün az daha iltihap kapmasına neden olsa da, Löbsack'ın haline acımıştım. Çarlistona geçiş yaptım. Hani şu sirkteki palyaço Bebra'nın boş maden sodası şişeleriyle çaldığı "Jimmy the Tiger" adlı parçanın ritmini uygulamaya kalktım; ancak tribünün önündeki delikanlılar bir türlü çarlistonu kavrayamadılar. Ne de olsa bunlar başka bir kuşaktandı. Bunların tabii ki çarlistondan ve "Jimmy the Tiger"dan haberi yoktu. Bunlar –ah sevgili dostum Bebra – Jimmy ve Tiger değil, sadece ot ve samana vuruyor, fanfarlarıyla Sodom ve Gomora'yı üflüyorlardı. Küçük flütlerden hoplayan zıplayan sesler çıkıyordu. Fanfar alayının lideri Kreti'yle Pleti'yi azarlayıp duruyordu. Ancak fanfar alayının ve bando takımının delikanlıları buna rağmen trampet, flüt ve trompetlerini sanki şeytanı çıkarmak istercesine zorluyorlardı. Kürsünün önünde, en sıcak kaplan ağustosunun ortasında birbi-

riyle itişen binlerce partili yandaşın sonunda gerçeği kavramaları Jimmy'yi mutlu etmişti: Jimmy the Tiger insanları çarliston dansına davet ediyordu!

Mayıs Çimliği'nde dans etmeyen kim kaldıysa, onlar da çok geç olmadan boşta kalan son bayanları koluna takmaya başladılar. Bit tek Löbsack'ın kamburuyla dans etmesi gerekiyordu; çünkü etrafında etek giyen kim varsa zaten kapılmıştı ve yardımı dokunabilecek kadın kollarındaki bayanlarsa Löbsack'tan mümkün olduğunca uzaklaşmak için kürsünün sert tahta bankları üzerinde uzak kenarlara kayıyorlardı. Ancak o –bunun da tavsiyesini kamburundan aldı– yine de dans etti. Kötü Jimmy müziğine güzel mimiklerle karşılık vermek, kurtaracak ne varsa kurtarmak istiyordu.

Ne var ki, kurtaracak bir şey kalmamıştı. İnsanlar dans ede ede Mayıs Çimliği'nden uzaklaştı. Çimler epey ezilmiş olsa da yeşil ve boş kalmayı başarabildi sonunda. İnsanlar "Jimmy the Tiger" eşliğinde sınırdaki Steffen Parkı'nın uzak tesislerinde gözden kayboldular. Orada onları bir yağmur ormanı bekliyordu. Hani şu Jimmy'nin bahsettiği, kaplanların kadife patileriyle dolaştığı, az önce çimlerde itişen insanlar için geçici yağmur ormanı. Kanun ve düzen kaybolmuştu. Ancak içinde kültür aşkı olanlar, ilk kez 18. yüzyılda ağaçlandırılan, işgal altındayken Napolyon'un orduları tarafından kesilen ve 1810 yılında Napolyon'nun şerefine yeniden ağaçlandırılan Hindenburg Bulvarı'nın yollarından, yani içerisinde tarihi taşıyan bir zeminde müziğimin tadına bakabiliyorlardı; çünkü üzerimdeki mikrofon hâlâ açıktı ve sesim Oliva Kapısı'na kadar duyulabiliyordu. Kürsü ayağında duran o uslu oğlanlar ve Jimmy'nin ipini koparmış kaplanıyla birlikte Mayıs Çimliği'ni papatyalarına varana kadar temizleme azmiyle dizginleri gevşetmiyordum.

Tenekem, uzun süredir hak ettiği molasını aldığında bile trampetçi delikanlılar bitirmek bilmiyordu. Müzikal ruhumun yarattığı etkinin gücünü kaybetmesi biraz zaman alacaktı.

Bunun dışında, Oskar'ın kürsü platformunu hemen terk etmesinin mümkün olmadığını, çünkü Fırtına Bölüğü ve Savunma Timi'nin mensuplarının bir saat boyunca çizmeleriyle tahtalara tekme atıp, kahverengi ve siyah parçaların köşelerinde, sanki kürsü iskeletinin altında bir şeyler arar gibi delikler açtıklarını söylemek istiyorum. Belki bir sosyalist vardı ya da komünistlerin taciz grubundan birilerini arıyorlardı. Oskar'ın şaşırtma ve yanıltma taktiklerini sıralamaya gerek duymadan, kısaca şu tespitte bulunmak istiyorum: Oskar'ı bulamadılar; çünkü Oskar'ın dengi değillerdi.

Büyüklüğü Yunus'un midesine girdiği ve içinde yağa bulandığı balina kadar olan tahta labirentte nihayet sessizlik hâkim oldu. Yo yo, Oskar peygamber değildi, açlık hissediyordu! Ortada, "Yollara düş, Ninive adlı büyük kente git ve yaptıklarına karşı vaaz et!" diye emir veren bir tanrı yoktu. Zaten herhangi bir tanrının benim için bir hintyağı ağacı büyütüp, ardından tanrı buyruğu ile bir kurdun deşmesine izin vermesine gerek de yoktu. Ne Kutsal Kitap'taki hintyağı ağacı, ne de Ninive için yakardım; adı Danzig olsa bile. Kutsal kitapla ilgisi olmayan, benimle yeteri kadar uğraşan trampetimi kazağımın altına soktum, bir yere çarpmadan ya da çivilere sürtünmeden her türlü miting için tasarlanan ve sadece tesadüf eseri peygamber yutan bir balinanın büyüklüğüne sahip kürsünün bağırsaklarından kendimi kurtardım.

Islık çalarak Mayıs Çimliği'nin kenarından spor salonuna doğru uzun ve yavaş adımlarla giden üç yaşlarında bir çocuğa kim aldırış eder ki? Tenis sahaların arkasında bizim tribün ayağındaki oğlanlar önlerinde askeri trampetler, yassı trampetler, küçük flütleri ve fanfarlarıyla hopluyorlardı. Ceza talimleri yaptıklarını fark ettim ve bölge başkanlarının düdüğüne uyarak zıplayanlara sadece ılımlı ölçüde acıdım. Löbsack, toplanan kurmay heyetinden ayrı olarak yalnız kamburuyla volta atıyordu. Volta attığı yol boyunca çizmelerinin ökçelerinde çark ettiği yerin altında kalan çimlerden ve papatyalardan acısını çıkarmayı başarmıştı.

Oskar eve geldiğinde öğle yemeği hazırdı. Haşlanmış patatesle servis edilen rulo köfte, kırmızı lahana ve tatlı olarak da vanilya soslu çikolatalı puding vardı. Matzerath tek bir söz etmedi. Oskar'ın annesinin aklı yemek sırasında başka yerlerdeydi. Fakat öğleden sonra kıskançlık ve Polonya Postanesi nedeniyle aile kavgası patlak verdi. Akşama doğru ortalığı tazeleyen gök gürültülü sağanak yağış ve muhteşem trampet sesleri çıkaran dolu uzun bir gösteri sundu. Oskar'ın yorgun teneke trampeti dinlenip bu seslere kulak kabartabilirdi artık.

Vitrin

Uzunca bir süre, daha doğrusu 1938 yılının kasım ayına kadar, trampetimle kürsülerin altında oturarak, mitingleri havaya uçurmada, konuşmacıların kekelemelerini sağlamada, marş müziğini, hatta koroları bile vals ve fokstrotta çevirmede az ya da çok başarılı oldum.

Bugünlerde, bir akıl ve ruh hastalıkları hastanesinin özel hastası olarak, her şey tarihe karıştığından, hâlâ hırslı olmama karşın, bu hırsım artık soğuk tavda dövüldüğünden, kürsülerin altındaki trampet gösterisiyle aramda epeyce mesafe açıldı. Patlattığım altı ya da yedi miting gösterisini, adımlarını trampetimle şaşırttığım üç ya da dört uygun adım yürüyüş ve geçit törenlerini baltalayan kişi olarak içimde bir direniş savaşçısı gördüğüm günler çok uzakta kaldı. Direnişçi adı bu araları bayağı moda oldu. Direniş ruhundan, direniş çevrelerinden bahsediliyor. İnsan direniş kavramını özümsemeli mi? Bunu adı: Manevi göç olurdu. Savaş sırasında yatak odası pencerelerini karartmakta ihmalkâr davrandıkları için para cezasına çarptırılan ve şimdilerde kendilerine direniş savaşçısı ve direnişin adamları diyen şu kutsal kitaptan şaşmayan onurlu adamlardan bahsetmek istemiyorum bile.

Oskar'ın kürsülerine bir kez daha bakalım. Oskar onları trampetiyle yollarından mı şaşırttı? Akıl hocası Bebra'nın tavsiyesini izleyerek, bir eylemi üstlenip, tribün önündeki halkı dansa mı zorladı? Her zaman hazırcevap ve anasının gözü Bölge Eğitim Müdürü Löbsack'ın konserini berbat mı etti? 1935 yılının ağustos ayında pazarları düzenlenen bir 'tek kap yemek' ve daha sonra birkaç kez daha düzenlenen kahverengimsi miting gösterilerini kırmızı beyaz, ancak yine de Polonya'yı temsil etmeyen bir teneke trampetin etrafında fırıl fırıl döndürerek dağıttı mı?

İtiraf etmek gerekirse, tüm bunları ben yaptım. Bir akıl ve ruh

hastalıkları hastanesinin sakiniyim; o yüzden bir direniş savaşçısı mıyım? Bu soruyu reddetmem gerekir; ayrıca akıl ve ruh hastalıkları hastanesi sakini olmayan sizlerden de rica ediyorum; içimde dış dünyadan soyutlanmış bir insandan, sadece özel, biraz da estetik nedenlerden, akıl hocası Bebra'nın da uyarını özümseyerek, üniformaların renk ve kesimlerini, kürsülere özgü ritim ve ses seviyesini reddeden ve bu nedenle basit bir çocuk oyuncağını tıngırdatarak kendince protesto eden birinden başka bir şey görmeyiniz.

O zamanlar kürsünün önündeki ve üzerindeki insanlar zavallı bir teneke trampete teslim olabiliyordu; itiraf etmeliyim ki, bu sahne hilesini tıpkı uzun menzilli cam parçalama numaram kadar mükemmelliğe taşıdım. Sadece kahverengi toplantılara karşı tıngırdatmıyordum trampetimi. Oskar, kızılların ve siyahların, izcilerin ve askeri kantindeki ıspanak rengi gömleklilerin, Yehova Şahitlerinin ve Kyffhauser Derneğinin, vejetaryenlerin ve Ozon hareketine mensup genç Polonyalıların kürsülerinin altında oturuyordu. Hangi şarkıyı, enstrümanı, duayı ve duyuruyu sergilemek isterse istesinler, trampetim her zaman daha iyisini yapıyordu.

Benim eserim yıkıcı bir eserdi ve trampetimle un ufak edemediğimi sesimle öldürüyordum. Böylece kürsü simetrisine karşı yaptığım gündüz etkinliklerine gece faaliyetlerini de ekledim. 1936-37 kışında yoldan çıkaranı, şeytanı, oynuyordum. İnsanları yoldan çıkarmak konusundaki ilk direktiflerimi, o sert kış ayları boyunca haftada bir kurulan Langfuhrer pazarında tezgâh açan büyükannem Koljaiczek'ten aldım. Tezgâh dediğim; dört eteğini giymiş pazar tezgâhının arkasına oturuyor, kederli bir ses tonuyla bayram günleri için "Taze yumurtalar, altın sarısı tereyağı ve kazlarım var, ne fazla yağlı, ne de fazla sıska!" diyerek satıyordu. Her salı pazar kuruluyordu. Banliyö treni hattını kullanarak Viereck'ten geliyordu. Langfuhrer'a az kala tren yolculuklarında giydiği keçe terliklerini çıkarıyor, şekilsiz galoşlarını giyiyor, iki sepe-

tini koluna geçirip Bahnhof Caddesi'nde, üzerinde bir tabelanın asılı olduğu tezgâhını aramaya koyuluyordu: Anna Koljaiczek, Bissau. Yumurtalar o zaman ne kadar da ucuzmuş! Bir Gulden'e on beş tane almak mümkündü ve Kashubya usulü tereyağı margarinden daha ucuzdu. Büyükannem, "Pisi balıkları!" ve "Morina balıkları var!" diye bağıran iki balıkçı kadının arasında oturuyordu. Ayaz, tereyağını taşa çeviriyor, yumurtaları taze tutuyor, balıkların pullarını ekstra ince ustura gibi biliyordu ve adına Schwerdtfeger dedikleri, tek gözlü bir adam, tuğlaları odun kömürü ateşinde ısıtıp, gazete kâğıdına sardıktan sonra pazardaki kadınlara kiralayarak işini ve ekmeğini sağlıyordu.

Büyükannem saat başı Schwerdtfeger'den sıcak bir tuğlayı dört eteğinin altına itmesini istiyordu. Schwerdtfeger bunu yaparken demir bir kürek kullanıyordu. Önce büyükannemin azıcık kaldırdığı eteklerinin altına dumanı tüten ufak paketi itiyordu. Schwerdtfeger'in demir küreği bir boşaltma, ardından bir yükleme hareketiyle neredeyse soğumuş tuğlayı büyükannemin eteklerinin altından çıkarıyordu.

Bu gazete kâğıdına sarılı, ısı saklayan ve ısı dağıtan tuğlaları ne kadar da kıskanıyorum! Bugün bile, böylesine ısıtılmış sıcak bir tuğla olarak büyükannemin eteklerinin altına girip her seferinden kendimle yer değişerek yatmayı istiyorum. Şimdi soracaksınız: Oskar büyükannesinin eteklerinin altında ne arıyor? Büyükbabası Koljaiczek'i örnek alıp yaşlı kadının ırzına mı geçmek istiyordu? Unutmak mı istiyordu, yoksa bir memleket mi arıyordu, belki de nihai Nirvana'nın peşindeydi?

Oskar cevap veriyor: Afrika'yı arıyordum eteklerin altında, malum olduğu üzere görüşmüş olması gereken Napoli'yi belki de. Orada akıntılar birleşiyor, orada su ayrım çizgisi vardı, orada özel rüzgârlar esiyordu, ancak orada sütliman da olunabiliyordu. Orada yağmurun hışırtısı gelse de, kuru yerde oturuyordunuz, orada gemiler demir atıyor ya da demir alıyordu, orada Oskar'ın yanında, zaten her zaman sıcağı seven sevgili tanrı oturuyordu, orada

şeytan dürbününü temizliyordu, orada melekler körebe oynuyordu. Noel ağacı ışıl ışıl yansa da, paskalya yumurtalarını arasam da, ya da Azizler Yortusu'nu kutlasam da, büyükannemin eteklerinin altında mevsim her zaman yazdı. Başka hiçbir yerde büyükannemin eteklerinin altında olduğu kadar huzur içinde takvime göre yaşayamazdım.

Ancak haftalık pazarların olduğu günlerde hiç eteklerinin altına girmeme izin vermiyor, diğer zamanlarda ise çok nadiren izin veriyordu. Yanı başında küçük bir sandığa oturup, kolunun altındaki sıcaklıkla yetiniyor, tuğlaların gelip gidişini izliyor ve büyükannemin insanları yoldan çıkarma hilesini öğreniyordum. Vincent Bronski'nin eski para cüzdanını bir ipe bağlayarak kaldırımda yürüyen insanların üzerinden geçerek sertleştirdiği, kar kaplı yola atıyordu. Tuz dökme aracı kaldırımı o denli kirletmişti ki, ipi sadece ben ve büyükannem görebiliyorduk.

Ev kadınları gelip geçiyordu. Her şey ucuz da olsa bir şey almak niyetinde değillerdi. Sanki hediye edilsin, ya da üzerine bir şeyler daha istiyorlarmış havasındaydılar; çünkü kadının biri Vincent'in yerde duran cüzdanına uzanıyordu, tam dokunacakken büyükannem ucuna hafif mahcup durumda takılan kadınla birlikte oltayı çekiveriyordu. Sonra tezgâhına kadar getirdiği iyi giyimli balığı güler yüzle karşılıyordu: "Ne dersiniz madamcığım, biraz tereyağı, altın sarısından, ya da yumurta, on beşi bir Gulden'e?"

Anna Koljaiczek doğal ürünlerini bu şekilde satıyordu. Bense yoldan çıkarmanın büyüsünü kavramıştım. On dört yaşındaki veletleri Susi Kater'le birlikte doktorculuk oynamak için kilere götüren o yoldan çıkma oyunundan bahsetmiyorum elbette. Bu hareket beni yoldan çıkaramazdı. Özellikle apartmanın afacanları beni zorla hasta yaparak, Axle Mischke ve Nuchi Eyke bağışçı, Susi Kater doktor rolünde bana ilaç içirttikleri günden sonra bunların yolundan çekilmeyi tercih ediyordum. İçirdikleri ilaç kiremit çorbası kadar kumlu olmasa da, içtikten sonra ağızda bayat

balık kokusu bırakıyordu. Benin yoldan çıkarma girişimim beden teması gerektirmeyen, diğer kişilerle arayı koruyan bir girişimdi.

Karanlık iyice bastırdıktan sonra, dükkânlar kepenklerini indirdikten bir iki saat sonra annemin ve Matzerath'ın görüş alanından uzaklaşıyordum. Kendimi kış gecesine teslim ediyordum. Sessiz, neredeyse kimsenin geçmediği sokaklarda, rüzgârdan koruyan bina kapılarının girintisinden sokağın karşısındaki şarküterilerin, tuhafiyecilerin, ayakkabı, saat, takı, yani ele gelen, ilgi çekici şeyler satan tüm dükkânların vitrinlerini inceliyordum. Her vitrinin aydınlatması yoktu. Ben daha çok sokak lambaların uzağında kalan, alacakaranlık dükkânların vitrinlerini tercih ediyordum; çünkü ışık herkesi, en sıradan olanları bile etrafına toplarken, alacakaranlık seçilmişleri etrafına çekmesini biliyordu.

Benim için, bir anlığına gösterişli vitrinlere göz gezdirip, üründen çok fiyat etiketlerine bakarak gezinenler, yansıyan camekânlarda kendilerine bakıp şapkasını düzeltenler önemli değildi. Uğruna ayazla birlikte artan kuru, rüzgârsız soğukta, büyük kar lapaların ardında, sessiz, yoğun kar yağışının ortasında ya da ay ışığının altında beklediğim insanlar, kendilerine seslenilmiş gibi duraksayan, gözlerini uzun uzun rafları gezinmeyen, aksine kısa bir süre içinde ya da hemencecik sergilenen tek bir objede dinlendiren müşterilerdi.

Benimki, bir avcının kurduğu pusuydu. Bunun için sabır ve soğukkanlılıkla bekleyecek keskin ve emin gözler gerekiyordu. Ancak tüm bu koşullar sağlandığında, bu avını kansız, acısız bir şekilde yakalayacak, yoldan çıkaracak sesimin gücüne ihtiyaç vardı. Peki niçin?

Hırsızlığa davet için; çünkü sessiz çığlığımı kullanarak, vitrin camında, en altta sergilenen ürünlere kolayca uzanılacak ve değeri itibarıyla çok sevilen parçanın tam karşısında olacak şekilde dairesel bir çizik atıp, sesimin darbeli tınısıyla camın o kısmını iterek içeri düşmesini sağlıyordum. O cam parçasının vitrinin içine düşmesiyle birlikte meydana gelen, ancak kırılan camın şıngırtısı

olmayan, anında kesen küçük sesi ben duyamasam da –Oskar fazla uzakta duruyordu– daha önceden bir kere ters yüz edildiğine emin olduğum kışlık mantonun boynunda tavşan tüyü atkı taşıyan kadın, daire şeklinde kesilen camın düşmesini duyuyor, tavşan tüyüne kadar hissettiği bir titreme alıyor, karın içinden uzaklaşmak istiyor ama gitmiyordu. Belki de kar yağdığından, hatta belki de kar yeteri kadar sık yağdığından her şeyin serbest olduğunu düşündüğü için gitmiyordu. Buna rağmen kar tanelerinden şüphelenir gibi etrafına bakınıyor, sanki kar tanelerin arkasında başka kar taneleri yokmuş gibi kolaçan ediyordu, atkısı gibi tavşan kürkünden olan manşonundan sağ elini çıkarırken bile hâlâ bakınıyordu! Artık etrafına bakmayı bırakıyor, elini daire şeklinde kesilmiş camdan içeri sokuyor, önce değer verdiği şeyin üzerine düşen cam parçasını kenara itiyor, mat renginde siyah topuklu ayakkabının önce birini, sonra solunu, ökçelere zarar vermeden, keskin kenarlarını elini sürtüp yaralamadan delikten çıkarıyordu. Ayakkabının önce sol, sonra sağ parçası birer birer manto cebinde kayboluyorlardı. Oskar bir anlığına, beş kar tanesi süresince, şirin, ancak bir şey ifade etmeyen bir profil gördü. Onun Sternfeld Modaevi'nden mucizevi olarak çıkmış model mankenlerden biri olduğunu düşünmeye başlamıştı. İşte orada kar yağışının arasında kayboldu, bir sonraki sokak lambasının sarısı altında yeniden belirdi ve ışık demetinin dışında, genç, yeni evlenmiş bir kadın olarak ya da özgürlüğüne kavuşmuş bir manken olarak uzaklaştı.

Bu işi yerine getirdikten sonra –tüm bu bekleme, pusuya yatma, trampet çalamama ve sonunda buzlanmış cama çığlık gönderip buzunu eritmek zor işti– tıpkı hırsızların yaptığı gibi, ancak ganimet olmadan, iltihap kapmış ve üşütmüş bir yürekle eve dönmekten başka seçeneğim kalmıyordu.

Yoldan çıkarma sanatını yukarıda anlattığım model vakasında olduğu gibi bu kadar kesin bir başarıyla gün yüzüne çıkarmayı her zaman başaramıyordum. Böylece bu işteki hırsımı, bir çifti

ortak hırsızlığa sevk etmeye girişecek kadar ilerlettim; ya ikisi de istemiyordu ya da adam elini uzatırken kadın elini tutup çekiyordu ya da kadın daha yürekliydi ve adam dizlerinin üzerine çöküp sözünü dinletene kadar yalvarıyordu ve kadın artık onu küçümsemeye başlıyordu. Bir keresinde kar yağışında altında genç duran capcanlı âşık bir çifti bir parfüm dükkânının önünde yoldan çıkarmıştım. Erkek kahramanı oynadı ve kolonya şişesini çaldı. Kız ise yalvarıyor, tüm kokulara tövbe edeceğini söylüyordu. Erkekse onun güzel kokmasını istiyordu ve bu isteğini yerine getirmesi için bir sonraki sokak lambasına kadar kararında diretiyordu. Ancak oraya vardıklarında, sanki bu genç yaratık beni sinirlendirmek istiyormuşçasına sergilediği bir gösterişle, ayakuçlarına yükselerek erkeğini öptü. Çocuk sonunda yürüdüğü yolu geri dönüp kolonya şişesini yeniden vitrinin içine yerleştirdi.

Benzer olayları bazen yaşlı beyefendilerde de gözlüyordum. Kış gecesindeki atılgan adımlarının vaat ettiklerinden daha fazlasını bekliyordum. Bu beyefendiler huşu içerisinde bir sigara dükkânının önünde, düşünceleri de Havana'da, Brezilya'da ya da Brissago Adaları'nda geziniyordu. Ancak kesici sesim devreye girip, kesilen kısım bir kutu "Kara Bilgelik" purosunun önünde kapandığı anda cesaretleri de açıkken kapanan bir cep çakısı misali kayboluyordu. O anda topukları üzerinde çark ediyorlar, bastonlarıyla kürek çekerek sokağın karşısına geçiyorlar, beni fark etmeden, saklandığım evin girişinin önünden geçerek, hızla uzaklaşıyorlardı. Oskar ise, bu dengesini yitirmiş, şeytan sarsmış gibi duran yaşlı erkek yüzlerine önlerinden geçerken birer gülümseme gönderiyordu –bu gülümsemeye biraz da kaygı katıyordu, çünkü çoğunlukla yaşını başını almış bu beyler, sıcak ve soğuk terler atıyordu, yani özellikle böylesine değişken bir havada üşütme tehlikesi geçiriyorlardı.

O kış sigorta şirketleri, çoğunluğu bizim varoşta bulunan hırsızlığa karşı sigortalı iş yerlerine önemli ölçüde zarar tazmininde bulunmak zorunda kaldılar. Her ne kadar asla büyük hırsızlıkla-

rın olmasına izin vermesem de, vitrindeki camları bilerek sadece bir ya da iki ürün çalınabilecek ölçüde kessem de, zorla giriş olarak tanımlanan vakalar o denli arttı ki, polis soluklanmaya fırsat bulamamasına rağmen basın tarafından aciz polis sıfatıyla yerden yere vuruluyordu. Kasım 1936'dan Albay Koc'un Varşova'da bir Ulusal Cephe Hükümeti kurduğu Mart 1937 tarihine kadar aynı türden altmış dört teşebbüs ve gerçekleşen yirmi sekiz hırsızlık vakasına rastlandı. Gerçi tutkulu birer hırsız olmadıkları ortada olan, çoğu yaşlı kadınlar, genç tezgâhtarlar, hizmetçi kızlar ve emekli başöğretmenlerden oluşan insanların çaldıkları eşyalar polis memurlarınca tekrar geri alınabilmişti ya da bazı acemi vitrin sansarları hayallerindeki eşya onlara uykusuz bir gece yaşattıktan sonra polise kendi ayaklarıyla gidip: "Ah, çok özür dilerim. Bir daha olmayacak. Birden camda bir delik açıldı ve ben de korkudan kaçarak, açılan vitrin camından üç kavşak uzaklaşıp, yarı yolda soluklandığımda birkaç harika, pahalı olduğunu tahmin ettiğim, pahalı olmasa da, değer biçilemeyen, ince deriden yapılma erkek eldivenini mantomun sol cebine yasal olmayacak şekilde koyduğumu fark ettim." diye açıklamalarda bulunuyorlardı.

Ancak polis böyle mucizelere inanmadığından, yakalanan herkes, polise teslim olanlar dahi, dört hafta ila iki ay arası hapis cezasına çarptırılıyorlardı. Ben bile arada sırada ev hapsine mahkûm ediliyordum; çünkü kendine ve akıllılık edip polise itiraf etmese bile, annem camları kırmak için yaratılmış sesimin bu kanun dışı oyuna dâhil olduğunu doğal olarak seziyordu.

Kendine onurlu bir adam süsü veren Matzerath beni sorguya çekmek istediğinde, her türlü beyandan kaçınarak, gitgide büyüyen bir beceriyle teneke trampetimin ve üç yaşında bir çocuğun geri kalmış boyunun kalıcılığı arkasına saklanıyordum. Annem bu tarz sorguların ardından sürekli aynı şeyi tekrar ediyordu: "Bütün suç, şu Oskar'ı alnından öpen cücenin. Bunun bir anlamının olduğunu zaten hemen anlamıştım; çünkü Oskar eskiden çok farklıydı."

Bay Bebra'nın beni hafiften ve kalıcı olarak etkilediğini itiraf ediyorum. Ancak ev hapisleri bile beni biraz şansla bir saatlik, ancak izinsiz bir gezintiye çıkıp sesimle bir tuhafiye dükkânının vitrin camına o kötü şöhretli dairesel deliği açmama ve bu iş yerinin vitrininde sergilenen güzelliklerde gözü olan umut verici genç bir adamı gerçek ipekten yapılma şarap kırmızısı bir kravatın sahibi yapmama engel olamıyordu.

Bana soracak olursanız: Zaten insanı yoldan çıkarmaya müsait tertemiz bir vitrin camını, bir el büyüklüğünde delik açarak daha da günaha cezbedici hale getirmesi için Oskar'a emir veren kötü güçler mi vardı, sorusuna şöyle cevap vermem gerekiyor: Kötü güçler vardı. Karanlık bina girişlerinde saklanmam bile kötülüğün bu işlerde parmağı olduğuna delaletti. Çünkü bilindiği üzere, bina girişleri kötülüğün en sevdiği yerlerden bir tanesidir. Diğer taraftan, yoldan çıkarmaya ne fırsatımın olduğu, ne de herhangi bir eğilim hissettiğim şu günlerde, yoldan çıkarma girişimlerimdeki kötülüğü azaltma isteği gütmeden, kendime ve bakıcım Bruno'ya şunu söylemem gerekiyor: Oskar, sen tüm o sessiz ve hayallerdeki objeye âşık halde dolanan kış gezginlerinin sadece küçük ve orta ölçekli dileklerini yerine getirmekle kalmadın, aynı zamanda sen o vitrin camının karşısındaki insanların kendilerini tanımalarına yardımcı oldun. Senin o hırsızlığa davet eden sesin olmasaydı, bazı zarif hanımlar, bazı uslu amcalar, bazı yaşını almış, ancak tazeliğini koruyan bekâr bayanlar asla içlerindeki hırsızı göremeyecek, üstüne üstlük her küçük ve beceriksiz yan kesiciyi lanetlenmesi gereken tehlikeli bir haydut gözüyle bakan bir insan olmaktan vazgeçmeyecekti.

Her akşam uğruna pusuda beklediğim ve hamlesini yapıp polis tarafından hiçbir zaman tespit edilemeyen hırsız sıfatını kazanana kadar hırsızlık davetimi üç defa reddeden istinaf mahkemesinin korkulan savcılarından Dr. Erwin Scholtis, dediklerine göre daha yumuşak huylu, daha ılımlı ve karar verirken neredeyse daha insani davranan bir hukukçu olmuş; çünkü bana, hırsızların o kü-

çük yarı tanrısına dürüstlüğünü kurban etmiş ve gerçek porsuk tüyünden yapılan bir tıraş fırçası çalmıştı.

1937 yılının ocak ayında, düzenli sırada akçaağaçlarla süslü banliyö bulvarındaki sakin konumuna rağmen iyi bir isme ve şöhrete sahip olan bir kuyumcunun karşısında uzun süre titreyerek bekledim. Değerli takı ve saatlerin sergilendiği vitrinin önünde bazı avlar belirdi. Teşhir edilen başka şeyler, kadın çorapları, kadife şapkalar, likör şişeleri olsaydı hemen ve düşünmeden kapanı indirirdim.

Takı söz konusu olunca iş değişiyor: İnsan daha seçici, daha yavaş davranıyor, kendini hiç bitmeyen zincirlerin akışına bırakıyor, zamanı dakikayla değil, aksine inci yılına vuruyor, incinin asılı durduğu boyundan daha uzun ömürlü olduğunu, bilezikten ziyade bileğin zayıfladığını, parmakların bile dayanamadığı ömre yeten yüzüklerin mezarlardan çıkarıldığını düşünüyor; kısacası, insan bir bakıma vitrindeki seyircilerden birini fazla gösterişli, bir diğerini üzerinde takı taşıması için fazla küçük buluveriyor.

Kuyumcu Bansemer'in vitrini fazla süslü püslü değildi. Açık mavi kadifenin üzerinde sergilenen birkaç seçkin saat, kaliteli İsviçre işçiliği, bir sıra alyans ve vitrinin ortasında belki altı ya da iyi bir tahminle yedi seçkin parça vardı: Üç burmalı, farklı renklerde altından işlenmiş bir yılan duruyordu. Üzerinde ince oymaların bulunduğu başında bir topaz, iki pırlanta ve safirle süslü gözleri onu daha değerli kılıyordu. Aslında siyah kadifeyi pek sevmem, ancak kuyumcu Bansemer'in yılanı için bu zemin biçilmiş kaftandı. Benzer uyumu, büyüleyici bir sıradanlıkla düzenli duruşlarıyla dikkat çeken gümüş işçiliklerin pırıltısı altında huzur yayan gri kadife de göstermektedir. Böylesine zarif bir taşı barındıran ve benzer zariflikteki hanımların ellerini tüketecek derecede gitgide zarifleşen ve ölümsüzlük kademesine ulaşacağını her halinden belli eden bir yüzük sadece takılara has bir özellik olsa gerek. Karşılığını almadan takılamayan, yorgun bırakan ve sonunda gerdan şeklini basitçe taklit eden sarı beyaz kadife bir yastık üzerinde yer

alan gerdanlıklar, sanki en hafifinden bir kolye gibi sergileniyor, zarif yapıda, kenarlarında ince işçilik, sürekli delinmiş bir dokuma kumaş gibi. Hangi örümcek, ağına altı küçük ve bir büyük yakutun yakalanacağı altın deseni örmüş olabilir? Neredeydi bu örümcek, neyi bekliyordu? Başka yakutları beklemediği kesindi. Daha çok ağa takılan yakutlarla aynı renkte kanı kaynatan ve bakışları üzerinde çivileyen birini... Diğer bir deyişle: Benim anlayışımı ya da altın dokuyan örümceğin anlayışına göre bu kolyeyi kime hediye etmeliydim?

On sekiz Ocak 1937'de, ezilerek sertleşmiş, gıcırdayan karlar üzerinde, daha çok kar kokan, hatta bir insanın isteyebileceğinden daha fazla kokan, her şeyini kara emanet etmek isteyen bir gecede, bulunduğum noktanın sağ üst tarafında caddenin karşısına geçen, gözünü kaldırmandan kuyumcunun yanından geçen, sonra bir an duraksayan ya da daha çok sanki ona seslenilmiş gibi duran Jan Bronski'yi gördüm. Arkasını döndü ya da bu çağrı onu döndürdü ve işte Jan, beyaza bürünmüş sessiz akçaağaçların arasındaki vitrinin önünde duruyordu.

Narin, sürekli biraz sızlanan, mesleğinde itaatkâr, aşkta hırslı, aptallığında hep aynı ve güzellik düşkünü Jan Bronski; annemin etinden beslenen, bugün dahi inandığım ve şüphe ettiğim üzere beni Matzerath'ın namına ana rahmine düşüren Jan, zarif, sanki Varşovalı bir terzi tarafından biçilmiş kışlık mantosunun içinde dikiliyordu. Kendi benliğinin anıtına dönüşmüş şekliyle, öylesine taşlaşmış, simgesel halde camekânın önünde duruyordu. Kardaki kanı gören Parzival misali bakışları altın kolyenin yakutlarına bağlanmıştı.

Onu geri çağırabilir, trampetimle geri çekebilirdim. Ne de olsa trampetim yanımdaydı. Mantonun altında onu hissediyordum. Sadece bir düğme açmam yeterdi ve trampetim ayazın içine dalıverirdi. Mantomun ceplerine el atar atmaz değneklerimi kapmış olurdum. Avcı Hubertus da o çok özel geyiği namlunun ucunda yakaladığı anda ateş etmemişti. Saulus, Paulus olmuştu.

Papa Leo, yüzüğünü taşıdığı parmağını kaldırdığında Attila geri dönmüştü. Ama ben tetiği çektim, dönüşüm geçirmedim, arkamı dönmedim, avcı kaldım, Oskar kaldım, hedefe ulaşmak istiyordum, düğmemi açmadım, trampetimi ayaza salmadım, bagetlerimi kar beyazı tenekemin üzerinde çalmaya hazırlamadım, bu ocak ayı gecesini trampet gecesine çevirmedim, aksine sessiz çığlık attım, belki bir yıldızın attığı çığlığa, ya da derinlerde bir balık gibi bağırdım. Önce buzları kırdım ki, yeniden taze kar görsün, sonra cama bağırdım, kalın cama, pahalı cama, ucuz cama, şeffaf cama, ayırıcı cama, dünyalar arasındaki cama, bakir olana, mistik olana, Jan Bronski ile yakut kolye arasındaki vitrin camına, Jan'ın çok iyi bildiğim eldiven boyutuna uygun bir delik açtım. Kesilen camın kapak gibi, cennetin geniş ve cehennemin dar kapısı misali inmesini sağladım ve Jan tereddüt etmedi. Pürüzsüz deri eldivenindeki elini mantosundan çıkardı ve cennete doğru uzandı; eldiveni ise cehennemi terk etti. Üzerindeki yakutların tüm melekleri, hatta lanetlenmişlerin yüzlerine yakışacak kolyeyi, cennetten ya da cehennemden çıkardı ve yakutlarla, altınlarla dolu pençesini cebine geri koydu. Tüm tehlikelere rağmen, Parzival bakışlarını geri dönülemez yöne çevirmeye zorlayan kan misali yakutlar olmamasına rağmen hâlâ kırılmış camın önünde duruyordu.

Ah, baba, oğul ve kutsal ruh! Jan'a, yani babasının başına bir şey gelmemesi için, ruhunda bir kıvılcım çakmalı. Oskar, yani oğlu, mantosunun düğmesini açtı, alelacele bagetlerini eline geçirdi ve tenekesini konuşturdu: "Baba, baba! Jan Bronski arkasını dönene kadar yavaşça, çok yavaş adımlarla, caddenin karşısına geçene, beni, Oskar'ı evin girişinde bulana kadar çaldım."

Jan bana hâlâ anlamsız bir yüz ifadesiyle baktığı anda, tam hava ılımaya başlamadan az önce kar yağmaya başlaması ne güzel. Elini uzattı ama yakutlara dokunan eldiveni değildi, beni sessizce, ancak mahzun olmayan bir edayla, annemin benim için endişe içinde olduğu ve Matzerath'ın her zaman olduğu gibi sertçe, ancak çok da ciddi olmayan tavrıyla beni polise vermekle tehdit et-

tiği eve götürdü. Jan, herhangi bir açıklama yapmadı, uzun süre kalmadı, Matzerath'ın masaya biraları dizerek meydana okuduğu iskambili de oynamak istemiyordu. Giderken Oskar'ı okşadı. O ise, bu hareketiyle sessizliğe mi yoksa dostluğa mı işaret ediyordu, bilmiyordu.

Jan Bronski, kısa bir süre sonra kolyeyi anneme hediye etti. Annem kolyeyi, Matzerath ortada yokken, elbette bu takının nereden geldiğinden emin bir şekilde ya kendisi için ya da Jan Bronski için –belki de benim için– sadece birkaç saatliğine takmıştı.

Savaştan kısa bir süre sonra o kolyeyi Düsseldorf'taki karaborsada on iki tane Amerikan Lucky Strike sigarası ve deri bir evrak çantası ile takas ettim.

Mucize Değil

Akıl ve ruh hastalıkları hastanesindeki yatağımda yattığım bugünlerde, bir zamanlar buzları ve geceleri yararak buz kristallerini eriten, vitrinleri açan ve hırsızların elinden tutan, her an elimin altında bulunan o gücü çoğu zaman özlüyorum.

Örneğin bakıcım Bruno beni daha engelsiz gözleyebilsin diye kapının üst kısmındaki camla kaplı gözetleme penceresini ortadan kaldırmayı ne de çok istiyorum.

Hastaneye yatırılmadan önceki yıl sesimin yetersizliğinden çok çekmiştim. Gecenin karanlığında sokakta çığlığımı netice almak için atıp başarılı olamadığım zamanlar, şiddetten nefret eden benim gibi bir insanın, yerden taş alıp Düsseldorf'un sefil banliyö sokaklarında bir mutfak penceresini hedef aldığı çok olmuştur. Özellikle dekoratör Vittlar için yeteneklerimi kullanabilmek bana büyük bir haz verirdi. Onu gece yarısından sonra König Bulvarı'nda erkek giyimi satan bir dükkânın üst tarafı bir perdeyle kapatılan vitrin camının arkasında yeşil yün çorapları içinde ya da eski konser salonunun yakınlarındaki bir parfümeride görüp tanıdığımda, hâlâ Yehuda mı yoksa Yahya mı olduğuna karar veremediğim için, önünde durduğu vitrin camına bir delik açmayı çok istiyordum.

Vittlar bir aristokrat ve kendine Gottfried diyordu. Sağlam bir vitrin camında hafif trampet eşlinde giriştiğim başarısız şarkı denemesinin utancıyla bu dekoratörün dikkatini çektiğimde, on beş dakika boyunca sokakları arşınlayıp, benimle gevezelik ederek dekorasyon sanatları hakkında atıp tuttuğunda, ona Gottfried adını vermek zorunda kalıyordum; çünkü sesimde Yehuda mı yoksa Yahya mı olduğuna karar vermemi sağlayacak mucizeyi bir türlü çıkaramıyordum.

Jan Bronski'yi hırsız, annemi ise bir yakut kolyenin sahibi ya-

pan, kuyumcunun karşısında ince telden söylediğim şarkıyla, değerli eşyaların sergilendiği vitrin camekânlarının karşısındaki konserlerim geçici olarak son bulmuştu. Annem dindar olmuştu. Neydi onu dindar yapan? Jan Bronski ile arasındaki ilişkisi, çalınan kolye, sadakatsiz bir kadın olmanın tatlı sıkıntısı onu dindar yapıp dini ayinlere olan düşkünlüğü artırdı. Günahlar ne de güzel temize çıkartılıyor: Perşembe günü şehir merkezinde buluşuluyor, küçük Oskar Markus'a emanet ediliyor, Tischler Sokağı'nda çoğunlukla rahatlatıcı biçimde son bulan yorucu egzersizler yapılıyor, daha sonra Weitzke Cafe'de moka ve birkaç kurabiyeyle yeniden canlanılıyor, Yahudi'nin yanındaki evlat teslim alınıyor, aynı adamın birkaç kompliman yapmasına ve hediye fiyatına bir paketçik ipekten dikiş ipliği vermesine izin veriliyor, beş numaralı tramvay peronu bulunuyor, kendi kendine gülümseyerek ve kafa tamamen başka yerlerde Oliva Kapısı'ndan Hindenburg Bulvarı'nın içinden geçen yolculuğun tadı çıkarılıyor, Matzerath'ın pazar sabahlarını geçirdiği spor salonunun yanındaki Mayıs Çimliği neredeyse hiç fark edilmiyor, spor salonunun etrafındaki tura tahammül ediliyor –az önce güzel şeyler yaşadıktan sonra bu kutu şeklindeki bina ne kadar da çirkin görünebiliyor– sola doğru bir viraj daha ve etrafında kırmızı şapkalı öğrenciler dolaşan Conradinum Okulu'nun tozlu ağaçlarının arkasından geçiliyordu. Üzerinde altın renginde bir C harfinin olduğu bu şapkayı Oskar da giyseydi ne güzel olurdu; on iki buçuk yaşında, üçüncü sınıfta olurdu şimdi; Latince derslerle kafa patlatır ve küçük, çalışkan, biraz da yaramaz ve kendini beğenmiş Conradin öğrencisi sıfatını taşırdı.

Reichskoloni ve Helene-Lange Okulu istikametine giden demiryolu alt geçidinin arkasından geçerken Bayan Agnes Matzerath'ın aklı Conradinum Okulu'nda ve oğlu Oskar'ın kaçırdığı fırsatlarda takılı kaldı. Kulesi soğana benzeyen Christus Kilisesi'nin yanından geçen bir sol dönemeç daha ve Max Halbe Meydanı'ndaki Kaisers kahve dükkânının önünde iniliyor, rakip dük-

kânların vitrinlerine bir göz atılıyor ve Labes Yolu ile bir dörtyol ağzı aşılmaya çalışılıyordu. İçinde artan isteksizlik, elini tuttuğu anormal çocuk, yaptıklarından dolayı yaşadığı suçluluk hissi ve aynısını tekrarlama isteğini bir arada yaşayan annem, açlık ve bıkkınlık duygularıyla, Matzerath'a karşı nefret ve hoşgörü sempatisiyle savaşırken; beni, yeni trampetimi, hediye fiyatına aldığı ipek dokuma ipliği paketçiği Labes Yolu'ndan geçirerek dükkâna; yulaf ezmelerine, ringa balığı fıçıcığının yanındaki gaz variline, kuşüzümlerine, kuru üzümlere, bademlere ve zencefilli çörek baharatlarına, Dr. Oetker'in kabartma tozlarına, 'Persil her zaman Persildir'e, Urbin'e; başka ne vardı, buldum; Maggi ve Knorr'a, Kathreiner ve Kaffe Hag'a, Vitello ve Palmin'e, Kühne sirkesine ve dört çeşit meyveli marmelada, çeşitli ses perdelerinden vızıldayan sinekler için dükkan tezgahının tepesine asılan, yaz aylarında iki günde bir değişmesi gereken bal tatlısı sinek kağıtlarına götürüyordu. Annem, bu kâğıtlarla benzer nitelikte tatlandırılmış ruh haliyle, yaz kış, tüm yıl boyunca farklı perdelerde vızıldayan günahları kendine çekerken, bir yandan da cumartesileri İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'ne uğruyor, Monsenyör Wiehnke'ye günah çıkarıyordu.

Annem beni perşembeleri nasıl yanında şehre indiriyor ve beni bir bakıma suçuna ortak ediyorsa, cumartesileri de kilise kapısından geçirerek soğuk Katolik fayansların üzerinde gezdirmekten geri kalmıyordu. Yola çıkmadan önce trampetimi kazağımın ya da küçük mantomun altına sıkıştırıyordu; çünkü trampetim olmadan hiçbir yere gitmezdim. Ayrıca göbeğimin önündeki teneke olmadan asla alnıma, göğsüme ve omuzlarıma dokunarak Katolik istavrozu çıkarmaz, ayakkabımı giyer gibi diz çökemez ve burun kökümün üzerinde yavaş yavaş kuruyan kutsal suyla birlikte kilisenin tahta sıralarında uslu oturmazdım.

İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'ni vaftiz edildiğim günden hatırlıyorum. Bana konmak istenen dinsiz vasıftaki ismimden dolayı birkaç zorluk yaşansa da, Oskar konusunda ısrar edilmişti; ayrıca

Jan da vaftiz babası olarak kilise girişinde bu ismi istemişti. Sonra monsenyör üç defa yüzüme üfledi. Bu şeytanı uzaklaştırması içinmiş. Ardından istavroz çıkardı, elini başıma koydu, üzerime tuz serpiştirdi ve tekrar şeytana karşı bir şeyler yaptı. Vaftiz olacağım asıl yere varmadan önce kilisenin içinde tekrar durduk. Bana inancın şartları uygulanıp dualar edildiği sırada sakin duruyordum. Ardından Monsenyör Wiehnke tekrar şeytanı lanetlemeyi uygun buldu ve Oskar'ın burnu ve kulaklarına dokunarak zaten her zaman açık bulunan algılarımı açtığına inandı. Sonra açık ve net olarak tekrar duymak isteyerek, sordu: "Şeytana karşı gelecek misin? Ve onun tüm eserlerine? Ve onun tüm azametine?"

Kafamı sallamaya fırsat bulamadan –zaten şeytandan vazgeçmeyi düşünmüyordum– Jan benim yerime üç defa tekrarladı: "Karşı geleceğim."

Monsenyör Wiehnke, şeytanla anlaşma yaparak bozulmama fırsat vermeden, göğsümü ve omuzlarımın arasını kutsal yağla sıvadı. Vaftiz çeşmesinin önünde defalarca inanç şartı okundu, nihayet üç defa su döküldü, kafa derim kutsal yağla sıvandı, üzeri lekelenmek üzere beyaz bir elbise giydirildi, karanlık günlere karşı bir mum yakıldı –Matzerath ödedi– sonra ayrıldık ve Jan beni parçalı az bulutlu havada bekleyen taksinin olduğu İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'nin kapısına geldiğinde, içimdeki şeytana sordum: "Her şeyi kazasız belasız atlattın mı?" Şeytan sevincinden zıpladı ve kulağıma fısıldadı: "Kilisenin camlarını gördün mü, Oskar? Her şey camdan, her şey camdan!"

İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi Gründerzeit döneminde inşa edildiği için yapısı neogotik tarzdadır. Çabuk kararan tuğlalarla örülü olduğundan ve bakır giydirilmiş kulenin külahı kısa zamanda geleneksel bakır yeşiline dönüştüğünden, eski gotik tuğlalı kiliselerle yeni tuğla gotiği uygulananlar arasındaki nahoş farkı sadece uzmanlar fark edebilir. Günah çıkarma işi eski ve yeni kiliselerde aynı şekildeydi. Tıpkı monsenyör Wiehnke gibi, aynı cumartesi günü yüzlerce başka monsenyör de ofis ve işyerleri mesa-

isini bitirdiğinde günah çıkarma iskemlesine oturarak kıllı rahip kulaklarını parlak siyahımsı kafese dayıyordu. Cemaatse bu tel maşanın arasından, ucuz bir kolye gibi inci inci günahlarını dizdikleri ipleri rahibin kulağına uzatmaya çalışıyordu.

Annem Monsenyör Wiehnke'nin işitme kanalına, vicdanı bahtiyar kılan kilisenin en yüksek makamlarına, itiraf listesini izleyerek, neleri yapıp, neleri yapmadığını; akılda, kelimelerde ve fiilde neler olduğunu açıklamaya koyulurken, çıkaracak günahı olmayan ben, zevkime göre fazla cilalı kilise bankını terk edip, fayansların üzerinde dolaştım.

Katolik kilise fayanslarının, Katolik kilise kokusunun, bütün bu Katolikliğin beni bugün bile açıklanamayan bir şekilde, sanki örnek olarak, *rengini değiştirmek* istememe rağmen hayatımda var olmaya devam eden kızıl saçlı bir kız gibi büyülediğini; boş yere de olsa, değiştirilemez bir gerçekle Katolik geleneklere göre vaftiz edildiğimi yüzüme vuran Katolikliğin sürekli beni küfre ittiğini itiraf etmeliyim. Sık sık kendimi diş fırçalama, tuvalet ihtiyacı gibi en sıradan işler sırasında ayinlere ilişkin eleştiri getirirken yakalıyorum. Örneğin; kutsal ayinler sırasında İsa'nın kanı tekrar tekrar akıtılır; arınman amacıyla akması için, bu onun kanının hakikatle ve gerçekle şaraba dönüştüğü çanaktır. İsa'nın kanı aktıkça, İsa'nın gerçek kanı olmaya devam edecektir. Kutsal kanın bu görüşüyle, insan ruhu da İsa'nın kanıyla sulanacaktır. O değerli kan insanın kanıyla karışacak, *dönüşüm* anında kanla lekelenmiş bedenden kan akacak; İsa'nın kandaki ses tüm cennetlere ulaşacak; İsa'nın kanı tanrı huzurunda hoş bir koku yayacaktır.

Belirli bir seviyede Katolik ses tonumu korumayı başardığımı siz de kabul etmelisiniz. Eskiden Bakire Meryem'i anmadan tramvay bekleyemiyordum. Ona, şefkatli, mübarek, mukaddes, bakirelerin bakiresi, merhametlilerin anası diyordum; çok övülen sen, her türlü hürmete layık sen, onu doğuran sen, tatlı anne, bakire anne, aziz anne, İsa adının güzelliğini izin ver tadayım, tıpkı senin onu ana yüreğinle tattığın gibi, gerçekten şayan ve yerinde olur,

her şeye layık ve şifa verici, kraliçem, mukaddesim, mukaddesim...

Bu "mukaddes" kelimesi beni bir süre, özellikle annem ve ben İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'ni her cumartesi ziyaret ettiğimiz sırada öylesine tatlılaştırmış, öylesine zehirlemişti ki, vaftiz törenini kazasız belasız atlattığı ve günahkâr olarak da olsa İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'nin fayanslarında dimdik yürümem için gerekli panzehri verdiği için şeytana şükran borçluydum.

Yüreğinin adını bir kiliseye veren İsa, kendini kutsal ayinlerin dışında, kemerli yolun kenarlarında çoğu kez renkli tablolarda tasvir edilmiş, üç defa da heykel şeklinde, ancak renkli olarak çeşitli pozisyonlarda sergiliyordu. Orada alçıdan yapılma renkli heykeli vardı. Uzun saçları ve Prusya mavisi eteğiyle altın kaidenin üzerinde sandalet giymiş duruyordu. Sırtındaki esvabın önünü açmış, göğüs kafesinin ortasında doğanın tüm kanunları hiçe sayılarak resmedilmiş, kiliseye adını verebilmesi için yüceltilmiş ve kanayan bir görüntü kazandırılmış domates kırmızısı kalbini gösteriyordu.

Açık yürekli İsa'yı ilk gördüğümde bu kurtarıcının ne denli utanç verici bir bütünlük içerisinde vaftiz babam, amcam ve muhtemel babam olan Jan Bronski'ye benzediğini fark etmek zorunda kalmıştım. O saf, kendinden emin, mavi renkli, coşkun gözler yok mu! O çiçek gibi açmış, her an ağlamaya hazır öpülesi ağzı yok mu! O kaşlarına yansıyan erkeksi acı yok mu! Tokatlanmaya hazır dolgun ve kırmızı yanaklar. Her ikisi de kadınları okşamak için baştan çıkaracak güzellikte tokatlanası yüzünü süslüyordu. Bunun yanında, üzerinde işaretleri ve adeta krallara layık saray kuyumcularında usta işçilik sergilemeye hazır bakımlı ve kadınımsı yorgunluk taşıyan elleri vardı. Beni en çok İsa'nın yüzüne fırçayla boyanmış ve bir baba edasıyla ters ters inceleyen Bronski gözleri utandırıyordu. Çünkü aynı mavi bakışlar bende de vardı; ancak bendekiler sadece karşısındakini büyülemekle kalıyordu, ikna edemiyordu.

Oskar, kilisenin sağ kanadında kalan İsa'nın kalbinden uzaklaştı. İsa'nın haçı sırtladığı kemerli yolun birinci durağını hızla geçerek, ikinci kez haçın altında kaldığı yedinci duraktan, üzerinde bütünüyle tamamlanmış bir İsa heykeli asılı duran ana sunağa vardı. Ancak burada bulunan İsa'nın gözleri aşırı yorgun ya da daha iyi konsantre olabilmek için kapalı duruyordu. Adamın ne kasları vardı ama! Bu dekatloncu vücuduna sahip atlet, İsa'nın kalbi Bronski'yi hemen unutturuverdi. Annemin Monsenyör Wiehnke'ye günah çıkardığı her seferinde huşu içerisinde ve bu sporcuyu inceleyerek ana sunağın huzurunda duruyordum. İnanın bana, dua ediyordum! Tatlı jimnastik hocam diyordum ona, tüm sporcuların sporcusu, kalın çivilerin yardımıyla haça asılı galip hocamdı benim. En ufak titreme belirtisini göstermiyordu! Sonsuz ışık titriyordu, o ise mümkün olan en yüksek puanı alarak bu disiplinde yarışıyordu. Kronometreler çalışıyordu. Saat tutuluyordu. Sonra kutsal eşyaların saklandığı odada ayin görevlilerinin biraz kirli parmakları kendisine ithaf edilen madalyayı parlatıyorlardı. Ancak İsa bu sporu mükâfatı uğruna yapmıyordu. Aklıma birden bir inanç girdi. Dizlerimin izin verdiği ölçüde diz çöktüm, trampetime istavroz çıkarttım; mukaddes veya mustarip gibi kelimeleri son olimpiyatlardan tanıdığım Jesse Owens ve Rodulf Harbig gibi isimlerle bağdaştırmaya çalıştıysam da her zaman başarılı olamadım, çünkü İsa'yı, yanında çarmıha gerilene karşı adil davranmadığını düşünüyordum. Böylece onu diskalifiye ederek başımı sola çevirdim. Orada, yeni umutlar besleyerek, İsa'nın Kutsa Yüreği Kilisesi'nin içlerinde bu ulvi sporcunun üçüncü heykelini gördüm.

Bunun üzerinde "Seni üç defa gördüysem, bırak önce dua edeyim." diye kekeledim. Yine ayak tabanlarımda fayansları hissettim. Soldaki sunağın satranç desenini kullandım. Her adımda içimde bir his beliriyordu: Seni izliyor, azizler seni izliyorlar. Haçın üzerine baş aşağı çiviledikleri Petrus, haça çapraz çiviledikleri, o nedenle adına Sen Andre haçı dedikleri, Andreas izliyordu. Bu

Latin haçının ya da tutku haçının yanında bir de Yunan haçı vardı. Kumaşlara, tasvirlere ve kitaplara çizili Alman haçları, destekli haçlar ve basamaklı haçlar bulunuyordu. Pençe haçını, çapa haçını ve yonca yaprağı haçını kabartılı olarak görüyordum. Mızraklı haç güzel, Malta haçı rağbet gören, gamalı haç yasak, De Gaulle haçı, Lothringer haçı vardı. Deniz savaşlarında Antonius haçına bir isim verilirdi: "Crossin the T". Kolyenin ucunda Ankh haçı, çirkin görünümlü çatal haç, papaca duran papalık haçı ve o Rus haçının diğer adı da Lazarus haçıydı. Bir de Kızıl Haç var. Alkolsüz olmasına rağmen mavi renkteki mavi haç. Sarı haç seni zehirler, haçlı kruvazörler birbirini batırır, Haçlı Seferleri dini döndürür, haçlı örümcekler birbirini yer, haç şeklinde kavşaklarda seninle karşılaşırım, çapraz ve düz yolunu kaybedenler olur, çapraz sorgulamalar, çöz beni diyen çapraz bulmacalar vardır. Beli kırık bir şekilde döndüm, haçı arkama aldım ve haçın üzerindeki sporcuya, sırtıma basma tehlikesini de göze alarak sırtımı döndüm, çünkü genç İsa'yı sağ bacağında taşıyan Bakire Meryem'e yöneliyordum.

Oskar, sol kilise kanadının sol sunağının karşısında duruyordu. Meryem'in yüz ifadesi, Oskar'ın Troy'de yaşayan on yedi yaşında bir bakkal kızı olarak sinemaya gidecek parası olmayan ama idareten ve empatiyle üzerinde Asta Nielsen'in olduğu film afişlerine bakarak tatmin olan annesine benziyor olmalıydı.

Meryem, ilgisini İsa'ya değil, sağ dizinin dibinde duran, yanlış anlaşılmaları önlemek için benim şu anda vaftizci Yahya diye adlandırdığım, bir delikanlıya yöneltmişti. İki delikanlının da boyları benim kadardı. Eldeki metinlere göre İsa vaftizci çocuktan daha genç olsa da, benim incelememe göre İsa'nın boyu iki santim daha uzundu. Üç yaşındaki kurtarıcıyı çıplak ve pembe tenli sunmak heykeltıraşın belli ki hoşuna gitmişti. Yahya, daha sonra kendini çöllere atacağından, üzerinde göğsünün yarısını, göbeğini ve ibriğini örten çikolata renkli, uzun kıllı bir post taşıyordu.

Oskar, bu çokbilmiş ve ona korkutucu derecede benzeyen de-

likanlıların bakışlarına yakın olmaktansa ana sunağın ya da herhangi bir günah çıkarma zorunluluğu taşımadan günah çıkarma sandalyesinin yanında oyalanmayı tercih ederdi. Doğal olarak mavi gözleri ve kestane kahverengi saçları vardı. Heykeltıraş berberin yapması gereken sadece, bu ikisine Oskar'ın fırçayla şekillenen saç modelini vermesi ve o saçma sapan tirbuşon şeklindeki bukleleri kesmesiydi.

Sol işaret parmağı ile İsa'yı gösteren o vaftizci delikanlının yanında fazla oyalanmak istemiyorum. Sanki az sonra: "Portakalı soydum, başucuma koydum..." diye saymaya başlayacak gibi duruyordu. Bu saymaca oyunun bir parçası olmadan, İsa hakkında açık bir tespitte bulunmak istiyorum: Tek yumurtadanız! Bu çocuk benim ikiz kardeşim olabilirdi. Benim endamına, o zamanlar sadece ibrik olarak kullandığım ibriğe sahipti. Benim de sahip olduğum kobalt mavisi Bronski gözleriyle dünyaya bakıyor ve onda en çok içerlediğim şeyi, benimle aynı beden dilini kullanıyordu.

Bu suretim her iki elini kaldırmış, öylesine ilginç yumruklar haline getirmişti ki, yumruklarındaki boşluğa rahatça bir şeyler yerleştirilebilirdi; örneğin, trampet bagetlerim ve heykeltıraş bunu yapsaydı, yanına pembe bacaklarına da kırmızı beyaz trampetimin alçıdan şeklini ekleseydi, o zaman orada duran ben olurdum. Bakirenin dizinde oturan ve cemaatini trampetiyle yanına çağıran o en mükemmel Oskar olurdu. Bu dünyada bazı şeyler var ki –istedikleri kadar kutsal olsunlar– insan bunları kendine dayanak göstermemelidir!

Üzeri halıyla örtülü üç basamak, üzeri gümüş yeşiliyle sarılı bakirenin, Yahya'nın çikolata renkli uzun tüylü postunun ve salamura edilerek kaynatılmış jambon rengindeki İsa *delikanlısının* yanına yükseliyordu. Orada üzerinde rengi gitmiş mumlar ve her kaliteden çiçeğin olduğu Meryem sunağı vardı. Yeşil bakirenin, kahverengi Yahya'nın ve pespembe İsa'nın başlarının arkasına tabak büyüklüğünde haleler yapıştırılmıştı. Altın yaldızlar bu tabaklara değer katmıştı.

Sunağın önündeki basamaklar olmasaydı asla yukarı çıkmayacaktım. Basamaklar, kapı kolları ve vitrinler o zamanlar Oskar'ı baştan çıkarıyordu ve hastane karyolasının yeterli olması gerektiği bugün dahi onu ilgisiz bırakmıyordu. Hep aynı halının üzerinde kalmayı başararak bir basamaktan diğerine yükseliyordu. Meryem sunağın etrafında duran üçlü, Oskar'ın çok yakınındaydı artık ve parmaklarındaki boğumlar biraz küçümser, biraz da saygılı bir tavırla üçlü gruba dokunabiliyordu. Tırnaklarıyla boyanın üzerini kazıyıp boyanın altındaki alçıyı ortaya çıkarabiliyordu. Bakire Meryem'in giysisindeki pliler dolambaçlı yollardan geçerek, bulutların üzerinde duran ayakuçlarına dökülene kadar birbirini izliyordu. Bakire Meryem'in eteğin üzerinden kendini hafiften belli eden kaval kemiği, heykeltıraşın önce eti şekillendirdiği, sonra da plileri üzerine serptiğini tahmin ettiriyordu. Oskar, delikanlı İsa'nın yanlışlıkla sünnet edilmemiş ibriğine etraflıca dokunup, sanki hareket ettirmek istercesine sıvazlayıp dikkatlice sıktığında, kendi ibriğinde biraz hoş, biraz da kafa karıştırıcı yeni bir hareketlilik fark etti. Bunun üzerine onunkini rahat bıraksın diye İsa'nınkini de rahat bıraktı.

Sünnetli ya da sünnetsiz, onu kendi haline bıraktım, trampetimi kazağımın altından ortaya çıkardım, askısını boynumdan çıkararak kutsal halelerine zarar vermeden İsa'nın boynuna astım. Benim boyuma göre çaba gerektiren bir işti bu. İsa'yı müzik aletine kavuşturmak için kaidenin üzerindeki bulut zeminin üstünden heykelin üzerine basmam gerekiyordu.

Oskar bunu vaftiz töreninden sonra 1936 Ocak ayında yapmış olduğu ilk kilise ziyareti vesilesiyle değil, aynı yılın Paskalya öncesi kutsal haftada yapmıştı. Annem kış boyunca Jan Bronski'yle işledikleri suçlara günah çıkararak yetişmek için büyük çaba sarf ediyordu. Oskar'ın bu sayede yapmak istediklerini iyice düşünecek, onları eleyecek, haklı çıkaracak, yeniden planlayacak, her yönüyle ışık tutacak, sonunda önceden tasarladığı her şeyi bir yana bırakacak, basit, doğrudan ve dua basamakları yardımıyla

kutsal pazartesi gününde uygulamaya koyulacak yeteri kadar vakti ve cumartesileri vardı.

Ancak annem Paskalya bayramı arifesi gelmeden günah çıkmak istediğinden, Kutsal Pazartesi akşamından elimden tutup, beni Labes Yolu, Yeni Pazar Köşesi'nden Eisen Caddesi, Marien Caddesi'nden geçirerek, Wolgemuth et marketinin yanından, Kleinhammer Parkı'nın yanında sola saparak, tavanından sürekli tiksindirici suların damladığı demiryolu alt geçidinden setin karşısındaki İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'ne götürdü.

Geç kalmıştık. Günah çıkarma iskemlesinin önünde sadece iki yaşlı kadın ve genç, tutuk bir adam bekliyordu. Annem vicdanını sorgulamakla meşgulken –itiraf listesinin sayfalarını sanki ticari defterleri inceler gibi, parmağını yalayarak çeviriyor, arada sanki vergiyle ilgili açıklamalar buluyormuş gibi duraksıyordu– meşeden yapılmış bankların arasından kayarak, İsa'nın yüreğine doğru ve haçın üzerindeki sporcunun dikkatini çekmeden soldaki sunağı aramaya koyuldum.

Bu iş çabucak yapılması gerektiği halde, giriş müziği kullanmadan ilerlemiyordum. Üç basamak: İntroibo ad altare Dei. Beni gençliğimden başlayarak mesut eden tanrıya. Trampeti boynumdan çıkarıp, yakarış kısmını uzatarak, bulutların olduğu yere yükselip, ibriğin önünde değil de, daha çok övgü kısmından hemen önce, İsa'ya trampet asılırken oyalanarak, haleye dikkat ederek, sonra bulutlardan aşağı iniş, af ve merhamet; ancak daha önce bagetleri İsa'nın uygun konumdaki ellerinin arasına yerleştirerek bir, iki, üç basamak, gözlerimi tepelere doğru kaldırdım. Biraz daha halı, nihayet fayanslar ve küçük döşemenin önünde diz çöken ve yüzünün önünde ellerini birleştiren Oskar için bir dua taburesi duruyordu –Gloria in excelsis Deo. Birleşik ellerinin yanından İsa'ya bakarak gözlerini kırpıştırıyor ve bir mucize bekliyordu: Acaba trampet çalacak mı, yoksa trampet çalamıyor mu ya da trampet çalması yasak mı ya trampet çalar ya da o gerçek bir İsa değil, eğer çalmayacaksa Oskar ondan daha fazla İsa.

Mucize isteyen beklemesini bilmeli. Ben de beklemeye koyuldum. Başlarda sabırlıydım; belki de fazla sabırlı değildim; çünkü "Tüm gözler seni bekliyor, ey tanrım!" sözlerini içimde tekrarladıkça, bunu yaparken de gözlerimin yerine kulaklarımı kullandıkça, dua taburesinin üzerindeki Oskar için daha fazla hayal kırıklığı oluşuyordu. Gerçi efendisine her türlü şansı tanımıştı; gözetlendiği izlemine kapılmayarak belki beceriyle olmasa da daha erken başlangıç yapabilmesi için gözlerini kapalı tutuyordu. Ancak sonunda, üçüncü amentüden sonra, babadan, yaratıcıdan, görünen ve görünmeyenden sonra ve doğan tek evlattan, babadan, gerçekten daha gerçek, rahme düşürülen, yaratılmayan, onda, onun tarafından, bizim için ve bizim etrafımıza yukarıdan indi, kabul etti, oldu, hatta yaptı, gömüldü, dirildi, yükseldi, bekliyor, diri ve ölülerin üzerinde duracak, sonu olmayan, inanan, aynı zamanda, aracılığıyla konuştu, tek olana inanıyorum, kutsal olana, Katolik olana ve...

Hayır, artık sadece Katolikliğin kokusunu alıyordu. İnanç diye bir şey söz konusu olamaz bile. Kokuya da prim vermiyordu, başka bir şeyler verilmesini istiyordu: Tenekemin sesini duymak istiyordum, İsa bana dua edilecek bir şeyler vermeliydi; küçük, sessiz bir mucize! İlla papaz vekili Rasczeia'yı aceleyle buraya koşturacak ve Monsenyör Wiehnke'nin yağlarını büyük bir çabayla mucizeye sürükleyecek, sonra Oliva'daki piskoposluğun ve Roma'daki başpiskoposluğun incelemesi için tutanak hazırlanacak bir yaygaranın çıkması gerekmiyordu. Hayır, öyle bir ihtirasım yoktu, Oskar aziz ilan edilmek istemiyordu. Sadece ona özel küçük bir mucize bekliyordu; duyabilmesi ve görebilmesi için Oskar'ın lehte mi, yoksa aleyhte mi trampet çalması gerektiğinin kesinkes belirlenmesi, bu iki mavi gözlüden, tek yumurta ikizinden hangisinin gelecekte kendine İsa diyebileceğinin anlaşılabilmesi için bekliyordu.

Oturdum ve bekledim. Bu arada annem çoktan günah çıkarma iskemlesine oturmuş, muhtemelen altıncı emrin günahını çı-

karmış olduğu endişesini taşıyordum. Sürekli kilisenin içinde sendeleyen ihtiyar adam, ana sunağın yanından, sonunda soldaki sunağın yanından sendeledi, kucağında delikanlıyla oturan Bakire Meryem'i selamladı, belki trampeti gördü ama anlam veremedi. Ayaklarını sürerek ilerlemeye ve yaşlanmaya da devam etti.

Zaman geçiyor, diye düşünüyorum ama İsa trampete vurmuyordu. Koro kısmından sesler duydum. Umarım kimse org çalmaya başlamaz, diye korkuyordum. Böyle şeylere girişir, paskalya için prova yaparlarsa, yarattıkları gürültüyle, muhtemelen İsa delikanlısının yaprak kadar ince tıngırtısının üzerini badana yapar gibi kapatırlardı.

Org çalan olmadı. İsa trampet çalmadı. Hiçbir mucize gerçekleşmedi. Ben de döşemeden kalkarak dizlerimi kıtırdattım, sıkılarak ve somurtarak halının üzerine yürüdüm, kendimi basamaktan basamağa yukarı çektim, bildiğim tüm basamak dualarını yok saydım, alçıdan yapılma bulutun üzerine çıktım, bunu yaparken orta kaliteden üç çiçeği düşürdüm ve bu anadan doğma aptalın elinden trampetimi almak istedim.

Bugün de diyorum, her zaman da demeye devam edeceğim: Ona ders vermeye çalışmam bir hataydı. Trampete dokunmadan, onun önce değneklerini elinden alıp, sopalarla başlarda sessiz, sonra sabrı tükenen bir öğretmen gibi, bu sahte İsa'ya bir şeyler çalıp, ona örnek olsun diye çalıp, Oskar'dan öğrendiklerini gösterebilmesi için değnekleri yeniden ellerine tutturmamı sağlayan şey neydi.

Halesine dikkat etmeden tüm öğrencilerin en inatçısının elinden değnek ve trampeti almaya fırsat bulamadan Monsenyör Wiehnke –trampetim tüm kiliseyi boydan boya inletmişti– papaz vekili Rasczeia, annem ve ihtiyar adam arkamda bitiverdiler. Sonra papaz vekili beni aşağı çekti, monsenyör bana bir tane şaplattı, annemse benim yerime ağladı, sonra monsenyör bana fısıldadı, papaz vekili diz çöktü, yeniden kalktı ve trampetin yanına çıktı, İsa'nın elinden değnekleri aldı, trampeti aldı, haleyi çatlattı, ibri-

ğe çarptı, biraz buluttan kırdı ve basamaklardan düştü, diz üstüne çöktü, yeninden diz üstüne çöktü, bana trampetimi vermek istemiyordu, beni olduğumdan daha çok kızdırdı, beni monsenyöre tekme atmaya ve annemi utandırmaya zorladı; utandı da, tekmeyi atıp, ısırıp, tırmalayıp kendimi monsenyörden, papaz vekilinden, yaşlı adamdan ve annemden kurtardıktan sonra; hemen ana sunağın önünde duruyordum; içimdeki şeytanın zıpladığını hissettim ve vaftiz olurken de söylediklerini işittim. Şeytan, "Oskar" diye fısıldadı ve devam etti: "Etrafına bakın, her yer pencere, her şey camdan, her şey camdan!"

Ve kımıldamayan, susan, çarmıha gerili sporcunun üzerinden, elips tepesindeki on iki havariyi temsil eden mavi zemin üzerinde kırmızı, sarı ve yeşil renklerde üç yüksek pencereye şarkımı söyledim. Bunu yaparken ne Markus'u ne de Matta'yı hedef almadım. Üzerlerinde baş aşağı duran ve pantkot yortusunu kutlayan güvercini, kutsal ruhu hedef almıştım; titreşiyordum, kesici elmasımla kuşa saldırdım. Benden mi kaynaklanıyordu? Hareket etmediği için itiraz eden sporcudan mı kaynaklanıyordu? Mucize bu muydu da kimse anlamamıştı? Beni titreyip sessiz çığlığımla elips tepesine yakardığımı gördüler ve bu hareketimi, annem dışında herkes dua olarak algıladı. Hâlbuki ben camları istiyordum; ancak Oskar başarısız olmuştu, zamanı gelmemişti. Kendimi fayansların üzerine bıraktım ve acıyla ağlamaya başladım, çünkü İsa başarısız olmuştu, çünkü Oskar başarısız olmuştu, çünkü monsenyör ve Rasczeia beni yanlış anlamış, bir taraftan pişmanlık sözleri zırvalıyorlardı. Sadece annem başarısız olmamıştı. Ortalıkta cam kırığının olmamasına mutlu olması gerektiği halde gözyaşlarımın nedenini biliyordu.

Derken annem beni koluna aldı, papaz vekilinden trampeti ve değnekleri rica etti, hasarı karşılayacağına dair monsenyöre söz verdi. Günah çıkarma görevini yarıda kestiğim için monsenyör hemencecik annemin günahlarını bağışladı, hatta Oskar'ı da biraz takdis etti, ancak bunun bir anlamı yoktu.

Annem beni İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'nden dışarı taşırken, parmaklarımla sayıyordum: Bugün pazartesi, yarın Kutsal Salı, çarşamba, Yeşil Perşembe ve Kutsal Cuma o trampet çalamayan, bana cam kırıklarını çok gören, bana benzeyen ama yine de sahte olan, mezara gitmesi gereken onun işi bitmiş olacağı gün. Bense trampet çalmaya devam edeceğim ve devam edeceğim ama kimseden bir mucize beklemeyeceğim.

Kutsal Cuma Ziyafeti

Kutsal Pazartesi'yle Kutsal Cuma arasında yaşadığım duyguları tek kelimede birleştirmek istesem, en uygun kelime 'çelişkili' olurdu. Bir taraftan trampet çalmak istemeyen o alçıdan İsa delikanlısına kızgındım, diğer taraftan ise trampetim bu sayede bende kalmıştı. Bir taraftan sesim kilise penceresine karşı başarısız olduysa da, diğer taraftan sağ salim ve renkli kalan camlar, Oskar'ın eline ileride onu çok kez çelişkili günahlara davet edecek Katolik inancın kırıntılarını bırakmıştı.

Ancak çelişkilere devam edelim: Bir yandan İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'nden eve dönerken denemek için şarkı söylediğim bir çatı penceresini indirmeyi başarırken, diğer yandan dünyevi şeylerde gösterdiğim başarıyı uhrevi alanda gösterememem dikkatimi çekmişti. Çelişkili diyorum. Bu çatlak öylesine kaldı, iyileşmedi ve o gün bugündür açık duruyor; çünkü ne uhrevi ne de dünyevi ortamlara ait olmadığımdan bugün tüm bunların dışında, bir akıl ve ruh hastalıkları hastanesinde kalıyorum.

Annem sol sunaktaki hasarın parasını ödedi. Her ne kadar Protestan olan Matzerath'ın arzusu dükkânın Kutsal Cuma günü kapalı olmasından yana olsa da, Paskalya öncesi işler iyiydi. Diğer zamanlar hep istediğini yaptırmasını bilen annem, Kutsal Cuma günleri dizginleri bırakıyor, dükkânı kapatıyor ve bunun karşılığında Katolik yortusunda, Katolik nedenlerden dolayı bakkalı kapalı tutma, vitrinde Persil ambalajlarının ve sahte Kaffee Hag kutularının yerine renkli, elektrikle ışıklandırılmış bir Meryem Ana portresi koyma ve Oliva'daki dinsel alaya katılma hakkını kullanıyordu.

Dükkâna astıkları bir karton levha vardı. Bir tarafında, "Kutsal Cuma nedeniyle kapalıyız." diğer tarafında ise "Katolik yortusu nedeniyle kapalıyız." yazıyordu. O trampetsiz, sessiz Kutsal Pa-

zartesi'yi takip eden Kutsal Cuma, Matzerath vitrine karton levhanın "Kutsal Cuma nedeniyle kapalıyız." tarafını astı ve biz de kahvaltı biter bitmez tramvayla Brösen'e gittik. Konuyu değiştirmeden ekliyorum: Çelişki sözcüğü Labes Yolu'nda da geçerliydi. Protestanlar kiliseye gidiyor, Katolikler pencere siliyor ve arka avlularda halıya benzeyen ne varsa öyle bir sesli, öyle bir güçlü dövüyorlardı ki, kutsal kitapta geçen askerler apartmanların tüm avlularında aynı anda birden fazla Mesih'i birden fazla çarmıha çiviliyorlardı sanırsınız.

Ama biz bu Büyük Perhiz'in tutkusuyla dolu halı dövme işini arkamızda bırakarak, sık sık tercih ettiğimiz dizilimde oturduk: Annem, Matzerath, Jan Bronski ve Oskar. Dokuz numaralı tramvay hattına bindik ve sırayla Brösener Yolu, havaalanı, eski ve yeni tören meydanının yanından geçtik. Saspe Mezarlığı'nın yanındaki makasta Neufahrwasser – Brösen istikametinin karşı tarafından gelen tramvayı bekledik. Annem bu kısa duraksamayı, gülümseyerek ancak hayattan bezmiş incelemelerle geçiriyordu. Tanrının bu kullanılmayan küçük tarlasında kötürüm gibi duran sahil çamlarının altında toprağa tutunmaya çalışan son yüzyıldan kalma eğilmiş ve üzeri otlarla örtülü mezar taşlarını hoş, romantik ve büyüleyici olarak tanımladı.

"Burası canlıyken yatmak isterdim." diye hayran hayran söylendi annem. Ancak Matzerath buranın toprağını fazla kumlu buluyor, orada büyüyen çayır dikenlerine ve yabani yetişen yulaflara kızıyordu. Jan Bronski ise, havaalanından gelen gürültünün ve mezarlığın hemen yanında makas değiştiren tramvayların, aslında diğer yönleriyle huzur verici olan yerin sükûnetini bozabileceği görüşünü dile getirdi.

Karşıdan gelen tramvay yanımızdan geçti, kondüktör iki defa çanı çaldı ve Saspe ve mezarlığını arkamızda bırakarak, bu zamanlar, yaklaşık Nisan ayında, pek gösterişsiz ve ıssız bir ılıca olan Brösen istikametine yöneldik. Meşrubatların satıldığı kulübelerin pencereleri çivilenmiş, ılıca binası bakımsız, kıyıda bayraklar asılı

değil, yüzme tesisinde iki yüz elli boş oda vardı. Hava durumunun yazıldığı tahtanın üzerinde geçen senin tebeşir izleri duruyordu. Hava: Yirmi. Su: On yedi. Rüzgar: Kuzeydoğu. Diğer Tahminler: Az bulutlu açık.

Başta hepimiz yürüyerek Glettkau'a gitmek istedik. Ancak daha sonra, hiç birbirimize danışmadan mendireğe giden aksi istikametteki yola yöneldik. Baltık denizi, miskin ve geniş dalgalarıyla sahili yalıyordu. Beyaz fener kulesiyle şamandıranın olduğu mendirek arasındaki liman girişine kadar olan yol bomboştu. Bir önceki gün düşen yağmur, kumun üzerinde, çıplak ayakla damgalayarak bozmanın keyif verdiği eşit görünümlü bir desen yaratmıştı. Matzerath, Gulden büyüklüğünde, hafif yontulmuş kiremit kırıntılarını yeşilimsi suyun üzerinde zıplatıyor ve bunu yaparken ne kadar hırslı olduğunu gösteriyordu. Jan Bronski, daha az marifetle yaptığı atış denemelerinin arasında kumların içinde kehribar arayışındaydı. Birkaç kırıntı ve anneme hediye ettiği kiraz çekirdeği büyüklüğünde bir kehribar parçası buldu. Annemse çıplak ayak kumun üzerinde koşarken, sık sık arkasını dönüp kumda bıraktığı ayak izlerine bakıyordu. Güneş temkinli parlıyordu. Hava serin, rüzgârsız ve açıktı. Heia Yarımadası'nın siluetini gösteren ufuktaki çizgi ayırt edilebiliyordu; ayrıca ticari bir gemiye ait iki ya da üç baca dumanı ve arada çıkıp kaybolan gövdesi görünüyordu.

Farklı aralıklarla tek sıra halinde yürüyerek geniş mendireğe ait ilk granit bloklara vardık. Annem ve ben yeniden çoraplarla ayakkabılarımızı giydik. Annem bağcıklarımı bağlamama yardım ederken, Matzerath ve Jan dalgakıranın engebeli köşesinde, taşların üzerinden açık denize doğru hoplayıp zıplıyorlardı. Taşların arasından nemli ve soğuk yosundan oluşan düzensiz sakallar uzuyordu. Oskar'ın içinden onları taramak geliyordu. Ancak, annem elimden tuttu ve okul çocukları gibi önümüzden koşuşturan adamları takibe koyulduk. Attığım her adımda trampetim dizime çarpıyordu. Burada bile onu çıkarmak istemiyordum. Annem,

üzerine ahududu rengi manşetleri olan açık mavi, baharlık bir manto giymişti. Granit kayalar, yüksek ve ince ökçeli ayakkabılarına zorluk çıkarıyordu. Bense her pazar ve tatil günlerinde olduğu gibi altın çapa şeklinde düğmeleri olan denizci mantosu giymiştim. Gretchen Scheffler'in hatıra koleksiyonundan çıkardığı ve üzerinde "SMS Seydlitz" yazan eski bir kep şeridi denizci şapkamı sarıyordu. Hava rüzgârlı olsaydı nasıl dalgalandığı görülebilirdi. Matzerath, kahverengi pardösüsünün düğmelerini açtı. Jan, her zamanki zarafetiyle, ışıldayan kadife yakalı, uzun ve bol bir palto giymişti.

Seke seke dalgakıranın sonundaki fenere kadar gittik. Fenerin altında, kafasında tahliye işçilerinin giydiği işçi şapkası, üzerinde keçeli bir ceketi olan yaşlı bir adam oturuyordu. Onun yanında, titreyen ve durmadan hareket eden bir patates çuvalı duruyordu. Muhtemelen Brösen ya da Neufahrwasser'da yaşayan adam, elinde bir çamaşır ipinin ucunu tutuyordu. Deniz yosunlarıyla sarılı ip, açık denizden yardım almadan dalgakıran taşlarına vuran Mottlau nehrinin tuzlu suyunda kaybolup çıkıyordu.

Tahliyeci şapkası giymiş adamın görünüşe göre şamandırası bile olmayan sıradan bir çamaşır ipiyle ne tutmaya çalıştığını öğrenmek istiyorduk. Annem, iyi niyetli ama alaylı bir şekilde adama sordu ve ona amca diye hitap etti. Amca, bize tütün rengi diş köklerini göstererek sırıttı, kendini fazla ifade etmeden, uzun, iri, havada takla atan tükürüğünü aşağıdaki zift ve yağla kaplı granit tepelerinin arasındaki bulanık suya uçurdu. Tükürük orada asılı kaldı. Sonunda martının biri gelip, taşların üzerinden büyük bir beceriyle uçarak onu havada kaptı ve uzaklaşırken çığlık atan diğer martıları da yanında götürdü.

Tam gitmek üzereydik; çünkü mendirekte hava serindi ve güneşin de bir faydası dokunmuyordu, tahliyeci şapkalı adam ipi parça parça kendine doğru çekmeye başladı. Annem yine de gitmek istiyordu. Ancak Matzerath'ı yeninden oynatmak mümkün değildi. Annemin hiçbir dileğini geri çevirmeyen Jan bile bu sefer

annemin tarafını tutmaya niyetli değildi. Oskar için gidip gitmemek önemli değildi ama kaldığımız için ben de seyrettim. Bu işçi tipli adam, seri hareketlerle, çamaşır ipini her kavrayışında yapışan yosunları sıyırarak bacaklarının arasında toplarken, siluetiyle az önce ufuk çizgisinin üzerinde duran ticari geminin daha yarım saat geçmeden suyun altına indiğine ve rotasını limana doğru çevirdiğine kanaat getirdim. "O kadar suyun altında olduğuna göre, içi demir cevheriyle dolu bir İsveç gemisi olmalı." diye Oskar tahminde bulundu.

Tahliye işçisi büyük zorluklarla doğrulduğunu görünce İsveçliyi kendi haline bıraktım. "Hele şimdi, biraz bakalım, hele ne çıkmış." Bu sözleri, hiçbir kelimesini anlamayan, yine de başıyla onaylayan Matzerath'a söyledi. İşçi kılıklı, sürekli "Hele şimdi..." ve "Biraz bakalım..." diye tekrarlayarak ipi çekmeye devam etti. Sonra ipe tutunarak doğrulacak şekilde kendini biraz daha zorladı ve yakaladı –annem başını başka tarafa çevirmeyi yeteri kadar erken başaramadı– geniş kollarını granitlerin arasında köpüren koya soktu, aradı, bir şeylere dokundu, yakaladı, çekti ve her tarafından suların aktığı, ağır, köpükler içinde canlı bir parçayı aramıza fırlattı. Bir atın kafasıydı bu; taze, gerçek bir at kafası, siyah bir atın kafası, daha dün kişnemiş olması muhtemel kara yağız bir attı bu; çünkü kafası çürümemişti, kokmuyordu, en fazla Mottlau'un suyu gibi kokuyordu ama mendirekteki her şey böyle kokuyordu zaten.

Tahliyeci şapkalı adam –şapkası ensesine kaymıştı– tam bacakları açık halde o at parçasının üzerinde yerini alırken, atın her yerinden öfkeli küçük, açık yeşil yılanbalıkları fırlamaya başladı. Adam onları yakalarken epeyce zorlanıyordu; çünkü yılanbalıkları kaygan, üstüne üstlük ıslak taşların üzerinden hızlı ve çevik hareket ediyorlardı. Diğer taraftan başımızda martılar ve martı çığlıkları anında bitivermişti. İnişe geçtiler, üç veya dörtlü grup halinde küçük orta boylu bir yılanbalığının işini kolaylıkla gördüler. Onları kaçırmak da mümkün değildi; çünkü dalgakıran onla-

ra aitti. Tahliyeci buna rağmen bir yandan martıları kaçırıyor, diğer yandan aşağı yukarı iki düzine yılanbalığını, Matzerath'ın yardımsever tavırlarıyla tuttuğu çuvala tıkmayı başardı. Matzerath yardım ederken, annemin yüzünün peynir gibi nasıl beyazladığını, hemen ardından başını Jan'ın omzuna ve kadife yakasına nasıl dayadığını göremiyordu tabii. Ama küçük ve orta büyüklükteki yılanbalıkları çuvala girip, çalışırken şapkası başından düşen tahliyeci, kadavradan kalın ve koyu renkli yılanbalıklarını da tutup çekmeye başladığında, annem oturmak zorunda kaldı. Jan kafasını diğer yöne çevirmek istediyse de buna izin vermedi. Azimli bir şekilde inek iriliğindeki gözlerini işçi kılıklının solucan çıkarma işine dikti.

Arada "Bak hele..." diye inliyordu. "Sen de nazlanma artık!" Atın ağzını lastik çizmesini dayayarak iyice açtı, dişlerinin arasına bir tahta parçası yerleştirdi. Öyle ki; sanki atın tüm sarı dişlerini göstererek sırıttığı izlenimini veriyordu. Tahliyeci –şimdi kafasının üstünün kel ve yumurta şeklinde olduğu belli oluyordu– iki eliyle atın gırtlağından içeri dalıp, aynı anda en az kol genişliğinde ve kol boyunda iki yılanbalığını birden çıkardığında annemin de dişleri ayrılıverdi. Kahvaltıda ne yediyse dışarı attı: Sütlü kahveye bandırılmış beyaz ekmek lokmalarının arasında parça parça yumurta beyazı ve ip gibi uzayan yumurta sarısını dalgakıranın taşlarına yaydı. Öğürmeye devam ediyordu ama çıkartacak bir şey kalmamıştı; çünkü kahvaltıda fazla bir şey yememişti; çünkü fazla kilosu vardı ve mutlaka zayıflamak istiyordu, bu nedenle nadir olarak uymayı başardığı –çünkü gizli gizli yiyordu– her türlü diyeti deniyordu ama salı günleri Kadınlar Derneği'ndeki egzersizlerinden ödün vermiyordu. Her ne kadar jimnastik çantasıyla o komik evde kalmışların yanına gidip, parlak mavi kumaşlar içinde lobut jimnastiği yapmasına rağmen bir türlü kilo veremediği için Jan ve Matzerath için alay konusu olsa da devam ediyordu.

Annem o zamanlar bile istediği kadar öğürsün, taşa iki yüz elli gram bir şeyler tükürmekten öteye gidememiş, daha fazla kilo

vermeyi başaramamıştı. Yeşil salyadan başka bir şey çıkmıyordu; derken martılar geldi. Onlar zaten annem kusmaya başladığında gelmişlerdi. Gitgide alçalan daireler çizip sonunda yağlı ve kaygan vücutlarını aşağı bıraktılar. Kahvaltı için kendi aralarında kavga ediyorlardı. Ne annemden ne de kilo almaktan korkuyorlardı. Onları kaçırmak mümkün değildi; zaten kim kaçıracaktı ki? Jan Bronski martılardan kokuyor, elleriyle güzel mavi gözlerini koruyordu.

Trampetini martılara karşı devreye sokan ve beyaz boyayla kaplı bagetlerini bu beyaz yaratıklara karşı sallayan Oskar'ı da dinlemiyorlardı. Bagetleri sallamanın martıları daha da beyazlaştırmaktan fazla yararı yoktu Matzerath'sa annemle hiç ilgilenmiyordu. O gülmekle ve tahliyecinin yüz ifadesini taklit etmekle meşguldü. Sağlam sinirleri varmış gibi davranıyordu ama işçi kılıklının işi tam bitmek üzereyken atın kulağından muazzam yılanbalığını çekip, atın beyaz beyin artıklarını yere sıyırmasını seyrederken Matzerath'ın da yüzü peynir rengine dönmüştü. Buna rağmen delikanlılığa leke sürmüyordu. Tahliyeciden bedava fiyatına iki orta boylu, iki de güçlü yılanbalığı aldı, üstüne bir de yeniden fiyatı kırdırmak için pazarlığa kalkıştı.

İş o anda Jan Bronski'yi takdir ettim. Sanki ağlayacak gibi bakıyordu. Yine de annemin ayakları üzerinde durmasına yardımcı oldu, bir elini arkasına, diğerini önüne aldı ve onu uzaklaştırdı. Komik bir görüntü sergiliyorlardı, çünkü annemin yüksek ökçeli ayakkabıcıklarıyla bir taştan diğerine sekiyor, her adımında bileğini burkuyor, yine de kırmayı başaramıyordu.

Oskar, Matzerath ve tahliyecinin yanında kaldı, çünkü şapkasını yine kafasına geçiren tahliyeci, patates çuvalının neden yarısına kadar iri taneli tuzla dolu olduğunu gösterip anlatıyordu. Çuvalda tuz olmasının nedeni yılanbalıklarının derileri ve içlerindeki salyaları kurutana kadar tuzun içinde hareket edip ölmeleri içindi. Çünkü yılanbalıkları tuza girdiklerinde kaçmaktan vazgeçmiyorlardı; ölüp tüm salyalarını bırakana kadar hareket halinde olu-

yorlardı. Yılanbalıklarını tütsülenmek istenildiğinde böyle yapılıyordu. Bu uygulama polis ve hayvan koruma derneği tarafından yasaklanmasına rağmen yılanbalıkları koşmaya devam ediyordu. Yılanbalıkları, üzerindeki ve içlerindeki salyalardan tuz olmadan başka nasıl arınabilirlerdi. Yılanbalıkları öldükten sonra kurutulmuş turba otuyla ovularak temizleniyor ve tütsü kabında tütsülenmek üzere kayın ağacı odunlarının üzerine asılıyor.

Matzerath, *yılanbalıklarının* tuzda koşturulmasını *haklı* buluyordu. Atın kafasına giren bunlar değil mi, diyordu. Ve insan cesetlerinin içlerine de giriyor bunlar, diye işçi kılıklı sözünü tamamlıyordu. Özellikle Skagerrak Boğazı'ndaki deniz muharebesinden sonra yılanbalıklarının bayağı semirmiş olduğu söyleniyor. Banaysa, daha birkaç gün önce, akıl ve ruh hastalıkları hastanesinin bir doktoru, kendini canlı bir yılanbalığı ile tatmin eden evli bir kadından bahsediyordu. Ama yılanbalığı içerideyken sıkıca kadına dişlerini kenetlediği için hastaneye getirilmek zorunda kalınmış ve bu nedenle artık çocukları olmayacakmış.

Tahliyeciyse tuzun içinde yüzen yılanbalıklarıyla dolu çuvalın ağzını büzüştürdü ve hareket etmesine aldırmayarak omzuna attı. Topladığı çamaşır ipini boynuna astı ve ticari gemi rıhtıma yanaşırken, Neufahrwasser istikametinde yürümeye başladı. Yanaşan buharlı gemi yaklaşık bin sekiz yüz ton çekiyordu ve İsveçli değil, Finlandiyalı, ayrıca demir cevheri değil, kereste taşıyordu. Çuvalını taşıyan tahliyeci muhtemelen Finlandiya bandıralı gemiden birkaç kişiyi tanıyordu; çünkü *paslı* tekneye doğru *el* sallayıp *yüksek* sesle bir şeyler söyledi. Finlandiya gemisindekiler de ona el sallayıp, yine bağırarak cevap verdiler. Ancak Matzerath'ın niçin el salladığı ve bunun yanında bir de "Ahoy gemi!" gibi saçma sapan bir şeyi neden söylediği benim için hâlâ bir muamma. Çünkü doğma büyüme Ren bölgesinden olan Matzerath denizcilik hakkında hiçbir şey bilmediği gibi, hiçbir Finliyi de tanımıyordu ama bu onun alışkanlığıydı; başkaları el salladığında el sallamak, başkaları bağırdığında, güldüğünde ya da alkışladığında her za-

man bağırmak, gülmek ve alkışlamak. Bu nedenle partiye de oldukça erken katıldı. Hâlbuki bu kadar erken yazılması gerekli değildi ve ona pazar sabahlarını boşa harcamaktan başka bir yararı dokunmuyordu.

Oskar yavaş adımlarla Matzerath'ın, Neufahrwasser'den gelen adamın ve yükle dolu Finli'nin peşinden gitti. Arada sırada arkamı dönüyordum; çünkü işçi kılıklı at kafasını fenerin altına bırakmıştı. Gerçi kafadan geriye görülecek bir şey kalmamıştı; çünkü martılar onu çoktan pudralamıştı. Şişe yeşili denizde beyaz, çok hafif bir delikten ibaretti artık. Ak pak bir şekilde her an havalanabilecek, kişnemeyen, ancak bağıran bir at kafasına bürünmüş, yeni yıkanmış kadar temiz bir bulut gibiydi.

Yeteri kadar baktıktan sonra martılardan ve Matzerath'tan uzaklaşarak kaçtım, zıplarken tenekeme yumruk attım, artık piposunu tüttüren tahliyeciyi solladım ve mendireğin başında duran Jan Bronski'yle anneme yetiştim. Jan, annemin hâlâ aynı pozisyonda tutuyordu; ne var ki bir elini mantosunun yukarı sıyrılan kolundan içeri sokmuştu. Ancak annemin de elini Jan'ın pantolonun cebinde tuttuğunu Matzerath göremiyordu; çünkü fazla gerimizdeydi ve tahliyecinin bir taşla bayılttığı dört yılanbalığını, mendirek taşlarının arasında bulduğu bir gazete kâğıdına sarmakla meşguldü.

Matzerath bize yetiştiğinde, elindeki sarılı yılanbalıklarını sallayarak: "Bir buçuk istemişti. Ben ona bir Gulden verdim, halloldu." dedi.

Annemin yüzü yine eski rengine kavuşmuştu. İki eli de artık bir aradaydı. "O yılanbalığından yiyeceğimi aklından bile geçirme. Bundan böyle balık yemeyeceğim; yılanbalığını ise ağzıma bile süremem." dedi.

Matzerath güldü: "Kızım, nazlanma işte. Yılanbalıklarının bu yeme geldiklerini çok da iyi biliyordun; gene de en tazesinden yerdin. Mükemmel aşçınız bu balığı her şeyi içinde biraz da yeşillikle sofraya koydu mu göreceğiz bakalım."

Elini annemin mantosunun cebinden zamanında çıkaran Jan Bronski bir şey demedi. Bunlar yine yılanbalığı mevzusuna girmesinler diye Brösen'e gelene kadar trampet çaldım. Tramvay istasyonunda ve tramvaya bindiğimizde de bu üç yetişkini konuşmaktan alıkoymaya devam ettim. Yılanbalıklarından pek bir ses çıkmıyordu. Saspe'de bekleme yapmadık çünkü karşı taraftan gelen tramvay zaten bizi bekliyordu. Havaalanını geçtikten hemen sonra Matzerath tüm trampet tıngırtılarıma rağmen muazzam açlığı hakkında konuşmaya başladı. Annem hiç tepki vermedi, bakışları hepimizi aşıp uzaklara gidiyordu, ta ki Jan ona "Regatta" marka sigaralarından birini uzatana kadar. Ona ateş verip, annem de sigaranın altın renkli ağızlığını dudaklarının arasına yerleştirdiğinde Matzerath'a gülümsedi, çünkü Matzerath'ın onu toplum içinde sigara içerken görmekten hoşlanmadığını biliyordu.

Max-Halbe Meydanı'nda indik ve tahmin ettiğim üzere, annem buna rağmen Jan'ın değil, Matzerath'ın koluna girdi. Jan benimle yürüyor, elimden tutuyor ve annemin sigarasını içiyordu.

Labes Yolu'nda Katolik ev kadınları hâlâ halılarını dövüyorlardı. Matzerath dairenin kapısını açarken, dördüncü katta trompetçi Meyn'in kapı komşusu Bayan Kater'i basamaklarda gördüm. Kırmızı mavi karışımı bir renge girmiş güçlü kollarıyla sağ omzunda taşıdığı kahverengimsi dürülmüş bir halı tutuyordu. Koltuk altlarının her ikisinde terden düğümlenmiş ve tuzlanmış alev sarısı tüyleri görünüyordu. Halı önden ve arkadan eğilmişti. Aslında halının içinde sarhoş bir adamı da taşıyor olabilirdi ama kocası zaten yaşamıyordu. Parlak siyah tafta eteğiyle örtülü yağlarını yanımızdan geçirirken burnuma kokusu geldi: Amonyak, salatalık, karpit –adet günlerini yaşıyor olmalıydı.

Daireye girdikten hemen sonra avludan beri beni takip eden o düzenli halı tamtamlarını duymaya devam ettim. Beni oturma odasından kaçıran ve arkamdan gelen bu seslerden sonunda yatak odamızın gardırobunda çömelerek kurtuldum; çünkü içeride ası-

lı duran kışlık mantolar, bu paskalya öncesi gürültünün en kötü kısmını bastırıyordu.

Ancak dolabın içine sığınmama neden olan sadece halı döven Bayan Kater'in yarattığı gürültü değildi. Annem, Jan ve Matzerath daha mantolarını çıkarmaya fırsat bulamadan Kutsal Cuma ziyafeti için kavgaya giriştiler. Gelgelelim yılanbalıklarıyla yetinmekle kalmadılar, yine beni de işin içine katacaklardı; hani kilere inen merdivenlerdeki meşhur düşüşüm: "Sen suçlusun, senin suçundu, şimdi yılanbalığı çorbası yapıyorum, o kadar da hanım evladı olma, yap, ne yaparsan yapma ama yılanbalığı yapma, kilerde yeteri kadar konserve var, horozmantarı al oradan ama kapısını kapa ki, bir daha böyle bir şey başımıza gelmesin, şu bayat hikayeyi anlatmaktan vazgeç artık, yemekte yılanbalığı var, o kadar, yanında süt, hardal, maydanoz ve haşlanmış patates, bir de defne yaprağı ve bir de karanfil, hayır, ısrar etme artık Alfred, istemiyorsa yapma, sen bu konuya karışma, yılanbalıklarını bedava mı aldık, içleri iyice temizlenip yıkanacak ne de olsa, hayır, hayır, bunu göreceğiz bakalım, hele bir masaya gelsin, göreceğiz kim yiyor, kim yemiyor."

Matzerath oturma odasının kapısını çarparak mutfakta kayboldu. Mutfaktan gürültüyle yemek hazırlama seslerini duyuyorduk. Yılanbalıklarını kafalarını arkalarından çapraz kesikle uçurup öldürüyordu ve aşırı canlı bir hayal gücüne sahip annem şezlonga oturmak zorunda kaldı. Jan Bronski de hemen aynısı yaptı. Derken kendilerini el ele Kashubyaca fısıldaşırken buldular.

Üç yetişkin dairenin içine bu şekilde dağılırken, henüz gardıroba girmemiştim, ben de oturma odasındaydım. Çini sobanın yanında bir çocuk iskemlesi vardı. Oraya oturup ayaklarımı sallıyordum. Jan'ın bakışları üzerimdeydi. İkisinin yolunda nasıl durduğumu tam olarak hissediyordum. Gerçi fazla bir şey yapmaları mümkün değildi, çünkü Matzerath oturma odasının duvarının arkasında görünmez olsa da kamçı gibi salladığı yarı ölmüş yılan-

balıklarını tehdit aracı olarak kullanıyordu. Hal böyleyken ellerini birleştirip yirmi parmağın birbirini itip çekmeleriyle, eklemlerini çıtlatıp yarattıkları bu tarz seslerle kafamı şişirecek son boşluğu dolduruyorlardı. Bayan Kater'in avludaki halı dövme gürültüsü yetmiyor muydu sanki? Ses seviyesi artmasa da, yaklaşarak tüm duvarları zorlayıp aşmıyor muydu?

Oskar iskemleciğinden aşağı kaydı, *fazla dikkat çekmeden* ayrılmak için bir süre çini sobanın yanına oturdu, bütünüyle trampetle meşgul görünerek kapı eşiğinden yatak odasına sıvıştı. Hiçbir gürültüye mahal vermemek için yatak odası kapısını aralık bıraktım ve memnuniyetle kimsenin beni çağırmadığını tespit ettim. Oskar'ın yatağın altına mı, yoksa gardıroba mı girmesi gerektiğini düşünüyordum daha. Gardırobu tercih ettim, çünkü yatağın altında nazik kumaşlı lacivert denizci üniformamı kirletmiş olurdum. Elim gardırop anahtarına yetişecek kadar uzanıyordu. Onu bir kez çevirdim, aynalı kapaklarını açtım ve trampetimin bagetleriyle demire sırayla asılı manto ve kışlık elbiseleri taşıyan askıları kenara ittim. Bu ağır kumaşlara ulaşabilmek ve onları hareket ettirebilmek için trampetimin üzerine çıkmam gerekiyordu. Sonunda gardırobun ortasında meydana gelen boşluk fazla büyük olmasa da, içine girecek, çömelecek bir Oskar'ı kabul edebilecek *genişlikteydi*. Hatta az bir çabayla aynalı kapakları çekmeyi ve gardırobun zemininde bulduğum bir şalı dolap kapaklarıyla onların değdiği yer arasına öyle bir sıkıştırmayı başardım ki, bir parmak genişliğinde kalan aralık gerektiğinde dışarıyı görmemi ve bir miktar hava akışı sağlayacaktı. Trampeti dizlerimin üzerine koydum ama çalmadım, hatta sessiz bile çalmadım. Kışlık mantoların yaydığı kokunun istemeyerek de olsa beni yakalayarak içimden geçmesine izin verdim.

Tüm düşüncelerimi toplamama, bir armağan haline getirmeme ve bu armağanı neredeyse anlaşılmayan bir sevinci yansıtan bir olgunlukla kabul edecek kadar zengin bir ideale hediye etmeme izin veren bu dolabın ve içindeki hemen hemen hiç nefes almayan kumaşların olması ne kadar güzel.

Konsantre olup, elimdekilerin hakkını verecek bir ortamı yaşadığım her defasında olduğu gibi, kendimi Brunshöfer Yolu'ndaki Dr. Hollatz'ın muayenehanesinde hayal edip benim için asıl önem arz eden haftalık çarşamba ziyaretim sırasında yaşadığım o anın tadını çıkardım. Zira zihnimin içinde gezdirdiğim kişi, beni gitgide daha özenle muayene eden doktordan ziyade asistanı, yani hemşire İnge'ydi Beni soymasına ve giydirmesine izin veriyordum, sadece o beni ölçebilir, tartabilir, test edebilirdi. Kısaca, Dr. Hollatz'ın benim üzerimde uyguladığı tüm deneyleri, hemşire İnge kusursuz, ancak biraz asık suratla yerine getiriyor ve her seferinde, Hollatz'ın kısmi başarı olarak nitelendirdiği başarısızlıkları alaylı edasını esirgemenden bildiriyordu. Hemşire İnge'nin yüzüne çok az bakardım. Üniformasının tertemiz kolalı beyazına, başında kep olarak taşıdığı ağırlıksız nesneye, Kızıl Haç'la süslenmiş basit broşu üzerinde bakışlarım ve zaman zaman hızlanan trampetçi kalbim dinleniyordu. Mesleki üniformasının sürekli yenilenen pli tasarımlarına uyum sağlamak ne kadar hoştu. Bu kumaşın altında bir bedeni var mıydı? Sürekli yaşlanan yüzü ve tüm bakımına rağmen iri kemikli elleri, hemşire İnge'nin yine de kadın olduğunu belli ediyordu. Hal böyleyken benzer şekilde bedenin niteliklerini ortaya döken kokular söz konusu olduğunda; Jan ya da Matzerath'ın gözlerimin önünde açığa çıkardıkları annemdeki gibi bir kokuyu hemşire İnge yaymıyordu. Sabun gibi ve uyku getiren ilaçlar gibi kokuyordu. Hemşire benim küçük, düşündükleri gibi hasta bedenimi dinlediği sırada uykuya yenik düştüğüm çok olmuştu. Hafif, beyaz kumaşların plilerinden doğan bir uyku, fenolle kaplı bir uyku, rüyasız bir uyku; sadece uzaktaki broşunun bilmem nereye kadar büyümesi dışında. Bayrak denizi, Alp'lerin parlaması, gelincik tarlası, isyana hazır. Kime karşı mı? Bilmem kime: Kızılderililere, kirazlara, burun kanamalarına karşı; horozların ibiklerine, toplu halde yakalanan alyuvarlara karşı; eskiden olduğu kadar bugün de aşikâr olan, ancak yine de adlandıramadığım, çünkü kırmızı kelimesiyle söylenecek bir

şeyin olmadığı ve burun kanamasının bir etkisinin olmadığı... Bayrak kumaşının rengi solduğundan, buna rağmen tüm görüntüyü kaplayan bir ihtirasın kırmızı zeminini sunana kadar kırmızı desem de kırmızı beni istemiyor, mantosunu tersyüz ediyor; kara aşçı kadın geliyor. Kara, korkudan sarart beni; mavi mavi kandırın beni; mavi mavi inanmam; bana yalan söylemeyin, yeşillemeyin beni. Otladığım tabut yeşildir; yeşil beni örter; yeşil olduğumda aklım başımda... Beni vaftiz ediyor kara; kara beni korkudan sarartıyor; sarı beni mavi kandırıyor; maviye inanmam yeşil; yeşili bana kırmızı renkte açıyor. Hemşire İnge'nin broşu bana kırmızıydı, kızıl bir haç taşıyordu; daha doğrusu, hemşire üniformasının yakasında ancak nadir kalıyordu ve tüm hayallerin bu tek renklisi gardıropta da öyle.

Oturma odasından en renklilerinden bir gürültü gardırobumun kapaklarına vurdu; beni hemşire İnge'ye adadığım şekerlemenin hemen başında uyandırdı. Soğukkanlı ve uyuşmuş bir dille, trampetimi dizlerimin üzerinde tutarak çeşitli kışlık mantoların arasında oturuyor, Matzerath'ın parti üniformasının kokusunu alıyordum. Deriden palaska, askılı omuzlukları vardı; hemşire üniformasının beyaz plilerinden eser bulamıyordum. Yünlüler düşüyor, iplikler sarkıyor, kordondan fanilalar dalgalanıyor ve üzerimde son kırk yılın şapka modası, ayaklarımın dibinde ayakkabılar, ayakkabıcıklar, cilalı tozluklar, ökçeler, nalçalı ve nalçasız, her şeyi açıklamaya yeten dışarından bir ışık şeridi... Oskar, aynalı kapakların arasında boşluk bıraktığına pişman oldu.

Oturma odasındakiler bana ne verebilirdi ki? Belki de Matzerath ikisini kanepede iş üzerinde yakalamıştı. Gelgelelim, bu pek mümkün görünmüyordu, çünkü Jan sadece iskambil oyununda değil, her zaman tedbiri elden bırakmazdı. Büyük olasılıkla, hatta öyle de oldu; Matzerath öldürdüğü, içerini temizlediği, yıkadığı, haşladığı, baharatladığı ve tadına baktığı yılanbalıklarını haşlanmış patateslerle yılanbalığı çorbası olarak büyük bir çorba kâsesinde servise hazır halde salonun masasına koymuş ve kimse otur-

maya yanaşmadığından, yemeğinin tarifini, kattığı tüm malzemeleri sayarak, ezberinden söyleyerek göklere çıkarmıştı. Annem bağırıyordu. Kashubyaca bağırıyordu. Matzerath söylenenleri ne anlayabiliyor ne de kaldırabiliyordu ama yine de dinlemek zorunda kalıyordu; aslında ne demek istediğini de anlıyordu. Annemin çıkardığı yaygaranın konusu yılanbalıklarından ve her zamanki gibi kiler merdivenlerinden başıma gelen kazadan başka bir şey olamazdı zaten. Matzerath cevap veriyordu. Herkes rolünü biliyor gibiydi. Jan arada düşüncelerini ekliyordu. Onsuz tiyatro olamazdı zaten. Sonunda ikinci perdeye geçildi. Piyano kapağı çarparak açıldı, nota defteri yoktu, her şey ezbere, ayaklar iki pedalın üzerinde, bir nota önden, geriden ve iç içe binerek Freischütz Operası'ndan Avcı Korosu parçası çalınıyordu. Dünyada eşi benzeri olan başka ne var? Halali nakaratının tam ortasından, piyano kapağının çarpma sesi, ayaklar pedallardan çekiliyor, devrilen piyano taburesi, annem geliyordu, yatak odasına varmıştı bile. Gardırobun aynalı kapaklarından son bir bakış ve aralıktan izlediğim kadarıyla, gökyüzü mavisi tavanın altındaki evlilik yatağının üzerine kendini çapraz şekilde attı, ağladı ve evlilik kalesinin başucunda asılı kefaret ödeyen Magdalena'nın altın çerçeveli renkli portresinde yaptığı gibi ellerini çok sayıda parmağını kullanarak birbirine sürtüyordu.

Uzun bir süre sadece annemin sızlanmalarını, yataktaki hafif gıcırtıları, salondan boğuk mırıltıları duyabiliyordum. Jan, Matzerath'ı sakinleştirdi. Matzerath, Jan'dan annemi sakinleştirmesini rica etti. Mırıltı azaldı, Jan yatak odasına girdi. Üçüncü perde: Jan yatağın önünde dikiliyor, arada annemi, bazen de kefaret ödeyen Magdalena'yı inceliyordu, dikkatle yatağın kenarına oturdu, yüzükoyun yatan annemin sırtını ve kalçalarını okşadı, ona Kashubyaca sakinleştirici sözler söyledi ve sonunda –sözler artık yeterli gelmediğinden– annem ağlamayı kesene ve Jan da çok parmaklı Magdalena'dan gözlerini ayırana kadar elini eteğinin altında gezdirdi. Jan'ın işini bitirdikten sonra ayağa kalkmasını ve mendille

elini temizlemesini, ardından salonda ya da mutfakta olan Matzerath'ın duyabilmesi için yüksek sesle, tane tane ve Kashubyaca olmayan kelimelerle anneme hitap ettiği o anlar görülmeye değerdi: "Gel artık Agnes, unutalım bunları bitsin. Alfred yılanbalıklarını odadan çoktan çıkartıp klozete boşaltti. Şimdi adam gibi iskambil oynarız, istersen çeyrek Pfennig için de oynarız, her şeyi unuttuktan sonra da Alfred bize çırpılmış yumurtalı mantar ve patates kızartması yapar."

Annem hiçbir şey söylemedi, dönerek yataktan kalktı, sarı nevresimi düzleştirdi, ayna kapakların karşısında başını sallayarak saçını düzeltti ve Jan'ın arkasından yatak odasını terk etti. Gözümü aralıktan geri çektim ve az sonra iskambil kartlarını karıştırdıklarını duydum. Hafif, temkinli bir gülümseme, Matzerath kartları kesti, Jan dağıttı ve ardından birbirlerinin kozlarını paylaştılar. Sanırım Jan, Matzerath'ın kozunu istedi. O ise yirmi üçe geldiğinde pas geçti. Annem ise Jan'ı otuz altıya kadar zorladı. Bunun üzerine Jan da biraz geri çekilmek zorunda kaldı. Annem neredeyse kaybedeceği bir Grand oynadı. Bundan sonra oynanan karo kozunu Jan kesin sonuçla kazandı. Annem ise üçüncü oyunda ikilisi olmadan kupa elini ucu ucuna kazandı.

Bu aile iskambilinin, yemek karıştırma, mantar, patates kızartmalarıyla kısa kesintilere uğrayarak geceye kadar süreceği kesindi. Bense sonraki ellere kulak kabartmak yerine hemşire İnge ve bembeyaz uyku getirici üniformalarına giden yolu yeniden bulmaya çalışıyordum. Ne var ki, Dr. Hollatz'ın muayenehanesinde geçirdiğim süre hayallerimde biraz cansız kaldı. Kızıl Haç kırmızısı hayallerime sadece sürekli yeşil, mavi, sarı ve siyah girmekle kalmıyor, sabah meydana gelen olaylarla araya girmekte ısrar ediyordu. Muayenehaneye ve hemşire İnge'ye giden oda ne kadar karşımda açılsa da, karşımda hemşire üniformasının saf ve ferah bakışları değil, Neufahrwasser'in limanındaki mendirekteki tahliye işçisi adamın şamandıranın altında sırılsıklam at kafasından kovan misali yılanbalıkları çekmesi geliyordu ve beyazın yeri-

ne, yani hemşire İnge'ye atadığım hayalimin yerine, hayvan leşini ve bu leşin içindeki yılanbalıklarının üzerini örten martı kanatları çıktı karşıma. Bu kanatlar bir süre yaraları örtse de, daha sonra yara yeniden açılıyor, ancak kanamıyordu ve kırmızı renkte değildi; siyahtı yağız at, deniz şişe yeşili, kereste yüklü Finli gemi resme bir miktar pas getirdi ve martılar –artık güvercin sözünü işitmek istemiyorum– kurbanın üzerini bir bulut gibi kaplayarak kanat uçlarını içeri batırıp yılanbalığını benim hemşirem İnge'ye atıyorlardı. O ise onları yakalıyor, onunla mutlu oluyor ve martıya dönüşüyor, onun şeklini alıyordu –güvercinin değil. Kutsal Ruh yortusu olacaksa, şu adı martı olan, kendini bir bulut olarak etin içine batıran ve Pantkot Bayramı'nı kutlayan surette olacaktı.

Çabalamaktan vazgeçip, daha o zaman gardırop hayallerinden pes etmiştim. Aynalı kapakları istemeye istemeye iki yana çarparak açtım, dolaptan çıktım, kendimi değişmemiş olarak aynaların karşısında buldum, ancak en azından Bayan Kater'in artık halı dövmediğine memnun olmuştum. Gerçi Oskar için Kutsal Cuma sona ermişti ama Büyük Perhiz zamanı Paskalya'dan sonra başlayacaktı.

Ayakucuna Doğru İnce

Gelgelelim annem için ancak yılanbalıklarıyla dolu at kafasıyla geçen bu Kutsal Cuma'dan sonra, ancak Bronski'lerle birlikte Bissau'un kırsalında kalan büyükannem ve Vincent dayımın yanında geçirdiğimiz paskalya yortusundan sonra, keyif verici mayıs havasına rağmen düzeltilmesi imkânsız acılı bir dönem başlayacaktı.

Matzerath'ın annemi yine balık yemek için zorladığı doğru değil. Annem kendi isteği ve esrarengiz bir tutkuyla bağlanarak, Paskalya yortusundan hemen hemen iki hafta sonra formunu göz ardı ederek o denli çok balık yemeye başladı ki Matzerath, "Artık şu balıktan o kadar çok yemesen, sanki seni yemen için zorluyorlar." dedi. Ama annem kimseye kulak asmadan güne kahvaltı niyetine yediği yağlı sardalye konservesiyle başlıyor; iki saat sonra, dükkânda müşteri olmadığında, içinde Bohnsack'lı çaçabalıklarının olduğu kontrplak sandıklara saldırıyor; öğlen yemeğinde canı kızarmış pisi balığı ya da hardal sosuna batırılmış morina balıklarından istiyor; öğlenden sonraysa elinde konserve açacağıyla yine ortalıkta dolaşıyordu. Yılanbalığı jölesi, ringa balığı salamurası, kızarmış ringa balığı peşindeydi annem. Matzerath yine balık kızartmayı ya da haşlamayı reddettiğinde ise, hiçbir şey demiyor, kızmıyor, sakince masadan kalkıyor, dükkândan aldığı bir parça tütsülenmiş yılanbalığıyla dönüyor ve bizim de iştahımızı kaçırıyordu; çünkü bıçakla yılanbalığı derisinin içini ve dışını sıyırıp artık balıktan başka bir şey yemiyordu. Annem gün boyu birkaç kez kusuyordu. Matzerath çaresiz bir şekilde soruyordu: "Hamile falan mısın, neyin var?"

Annem söyleyecek bir şeyi olduğunda "Saçmalama, öyle bir şey yok." diye kestirip atıyordu. Bir pazar büyükannem Koljaizcek, öğlen yemeğinde yeşil yılanbalıklarının taze patateslerle birlikte yüzerek sofraya geldiğini görünce eliyle tabaklarının arasına

vurarak "Söylesen Agnes!" dedi "Söyle bakalım, neyin var? Sana iyi gelmiyorsa niye balık yiyip duruyorsun? Bize de söylemiyorsun, delirmiş gibi davranıyorsun!" Annem sadece başını sallıyor, patatesleri kenara itiyor, yılanbalığını tereyağının içinden geçiriyor ve sanki halletmesi gereken bir görevmiş gibi sebatla yemeye devam ediyordu. Jan Bronski hiçbir şey demiyordu. Gerçi ben bu ikisini bir seferinde şezlongda yakaladığımda, her zamanki gibi el ele tutuşuyorlardı; kıyafetleri de biraz dağılmıştı, ancak Jan'ın yaşlı gözleri ve annemin kayıtsızlığı daha çok dikkatimi çekiyordu. Şimdiyse her şey ansızın tam tersine dönmüştü. Annem ayağa fırladı, beni tuttu, kaldırdı, sıktı ve bana öyle bir uçurum gösterdi ki, onu hiçbir şey, hatta kızarmış, kaynamış, salamuraya yatırılmış ve tütsülenmiş sayısız balık bile dolduramazdı.

Birkaç gün sonra annemin mutfakta sadece alışılagelmiş, lanet sardalyelerin üzerine düşmekle yetinmediğini gördüm. Eski konservelerden artakalan yağları biriktirip küçük bir sos tavasına döktü, gaz ocağında biraz ısıttı ve içmeye başladı. O sırada ben de mutfak kapısının önünde durarak bu manzara karşısında ellerimi trampetimden aşağı saldım.

Annemi aynı akşam kent hastanesine yatırmak zorunda kaldılar. Matzerath, ambulans gelmeden önce ağlıyor ve yalvarıyordu: "O çocuğu neden istemiyorsun? Kimden olduğu önemli değil. Yoksa hâlâ o aptal at kafası yüzünden mi böyle yapıyorsun? Keşke oraya hiç gitmeseydik! Unut artık olanları Agnes. Bunu isteyerek yapmadım ki."

Ambulans geldi, annemi dışarı çıkardılar. Sokakta çocuklar ve yetişkinler toplandı, onu götürdüler. Sonradan anlaşıldı ki, annem ne dalgakıranı ne de atın kafasını unutmuştu; atın hatırasını –adı ister Fritz, isterse Hans olsun– yanında götürmüştü. Annemin iç organları, üzerinde taşıdıkları acıyı fazlasıyla vurgulayarak o Kutsal Cuma gezintisinin anısını taşıyordu ve aynı gezinti yeniden yapılır korkusuyla, bu organlar onlarla hemfikir olan annemi ölüme sürüklediler.

Dr. Hollatz sarılık ve balık zehirlenmesi teşhisini koydu. Hastanede annemin üç aydır hamile olduğu tespit edildi. Onu ziyaret etmemize izin verildiğinde ise, bize dört gün boyunca tiksinti dolu, bu tiksinti içerisinde bazen bana gülümseyen, kramplardan harap olmuş yüzünü gösterdi.

Tıpkı ziyaret günlerinde beni ziyaret eden arkadaşlarıma mutlu görünmeye çalıştığım gibi, annem de ziyaretçilerini ufak ufak sevindirmek için çaba sarf etse de, periyodik aralıklarla kendini gösteren mide bulantısının, çıkaracak bir şeyler bulamasa da yavaş yavaş bedenini altüst etmesine mani olamıyordu. Sonunda bu zorlu ölüm sürecinin dördüncü gününde, ölüm belgesi alabilmeye hak kazanabilmek için herkese bir gün nasip olacak o son nefesini verdi.

Annemin güzelliğini bozacak bulantı nöbetlerinin son bulduğu görmemizle birlikte hepimiz derin bir nefes aldık. Annemi yıkayıp kefene sardıktan sonra bize yeniden alışkın olduğumuz toparlak, saf zeki yüzünü gösterdi. Başhemşire annemin gözlerini kapadı, çünkü Matzerath ve Jan gözyaşlarından kör olmuşlardı.

Ben ağlayamıyordum, çünkü diğer herkes, adamlar ve büyükannem, Hedwig Bronski ve yakında on dört olacak olan Stephan ağlıyorlardı. Annemin ölümü de beni fazla şaşırtmamıştı zaten. Annesinin yıllardan beri bu üçlü ilişkinin dengesini bozmak için nasıl bir çıkar yol aradığını, muhtemelen nefret ettiği Matzerath'a ölümünün suçunu nasıl miras bıraktığı, Jan Bronski'nin, sevgili Jan'ın, Polonya Postanesi'ndeki görevine "Benim için öldü, yoluma çıkmak istemiyordu, kendini kurban etti." şeklinde vicdanını nasıl rahatlatarak devam etmesini sağladığı, ona perşembe günleri eski kente ve cumartesileri İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'ne eşlik eden Oskar'ın kafasında cereyan etmişti.

Söz konusu aşklarını yaşayacak rahatsız edilmeyecekleri bir yatak bulmak olduğunda, iki sevgilinin, annemin ve Jan'ın hesaba kattıkları açısından romantizm adına aynı yeteneği sergilemeleri adına: İstense onları, sular fazla derin olduğu için sözüm ona bir

araya gelemeyen Romeo ve Jülyet ya da iki kraliyet çocuğu olarak görmek de mümkün.

Annem beklenen vakitte ölüm ayinine alındığı, soğuk ve hareket edemeyecek durumda olduğu ve rahibin dualarıyla meşgul olduğundan, çoğunluğu Protestan mezhebine dâhil olan hemşireleri incelemek için gerekli zamanı ve sükûneti bulmuştum. Ellerini Katoliklerden farklı, hatta bana göre daha bilinçli birleştiriyorlardı. Katolizmin orijinal metinden farklı olarak 'Babamız' duasını okuyor, büyükannem Koljaiczek'in, Bronski'lerin, hatta benim yaptığım gibi istavroz çıkarmıyorlardı. Protestan olan babam Matzerath –benim babam olması sadece bir olasılıktan ibaret olsa da onu fırsat buldukça bu şekilde adlandırıyorum– dua ederken diğer Protestanlardan farklı davranıyordu, çünkü ellerini göğsünün önünde değil, parmaklarını gerili halde aşağıda, arada sırada değiştirerek cinsel organının seviyesinde tutuyor ve muhtemelen dua işlerinden utanıyordu. Büyükannem, kardeşi Vincent'in yanında, annemin ölüm döşeğinin önünde diz çökmüş, yüksek sesle ve kendini kısıtlamadan Kashubyaca dua ediyordu; bu sırada Vincent sadece dudaklarını muhtemelen Polonyaca hareket ettiriyor, buna karşın gözlerini tüm ruhaniyetiyle açık tutuyordu. Aslında trampet çalmayı çok isterdim. Sürekli yenilenen kırmızı beyaz tenekeleri zavallı anneme borçluydum. Beşiğime Matzerath'ın dileklerine karşılık teneke trampet vereceğine dair anne sözünü koymuştu. Bunun yanı sıra annemin güzelliği, özellikle daha zayıf olduğu ve egzersiz yapması gerekmediği zamanlarda, ara sıra trampetime ilham kaynağı oluyordu. Sonunda kendime hâkim olamayarak, annemin ölüm döşeğinde, onun gri gözlü güzelliğinin ideal hayaline tenekemde hayat verdim ve başhemşirenin ani müdahalesine mani olarak "Bırak onu hemşire hanım, onlar birbirine çok bağlıydı." diye Matzerath'ın fısıldayarak tarafını tutması beni şaşırtmıştı.

Annem çok komik olabiliyordu. Annem çok kaygılı olabiliyordu. Annem çok çabuk unutabiliyordu. Annemin buna rağ-

men iyi bir hafızası vardı. Annem beni dışladı ama yine de benimle birlikte tek küvette oturuyordu. Annem bazen gözden kayboluyor ama onu bulan, onunla gidiyordu. Şarkımla camları indirdiğimde annem yapıştırıcı gibi müdahale ediyordu. Etrafında onca sandalye olmasına rağmen bazen en haksız olanına oturuyordu. Annem kendini iliklese de bana karşı her zaman bağrı açık kalıyordu. Annem cereyandan korkar ama yine de sürekli rüzgâr estiriyordu. Yaşadıklarını masraf gösteriyor, vergi ödemekten pek hoşnut olmuyordu. Ben onun örtü olarak kullandığı yaprağın kötü tarafıydım. Annem elinde kupayla oynadığında hep kazanıyordu. Annem öldüğünde, trampetimin etrafını süsleyen kırmızı alevler biraz soldu; ancak beyaz kısmı daha beyaz oldu ve o denli parlaklaştı ki, Oskar bile bazen gözünü kısmak zorunda kalıyordu.

Benim zavallı annem, bir zamanlar arzuyla heveslendiği Saspe Mezarlığı'na değil, ufak, sakin Brenntau Mezarlığı'na gömüldü. Aynı yerde 1917 yılında gripten ölen üvey babası, barutçu Gregor Koljaiczek de yatıyordu. Cenaze alayı, çok sevilen bir bakkalın cenazesinde beklenildiği üzere kalabalıktı. Bu kalabalık sadece sadık müşterilerden değil, çeşitli firmaların ticari temsilcilerinden, hatta bakkal Weinreich ve Herta Sokağı'ndaki gıda işletmesinden Bayan Probst gibi rakip dükkân sahiplerinden oluşuyordu. Brenntau Mezarlığı'nın şapeli bu kadar insanı ağırlayacak büyüklükte değildi. Ortalık çiçek kokusundan ve siyah cenaze elbiselerin naftalin kokusundan geçilmiyordu. Açık bırakılan tabutun içinde zavallı annem sararmış, acı dolu bir yüz ifadesiyle yatıyordu. Bu zahmetli ritüeller sırasında içimi sürekli bir duygu kemiriyordu: Şimdi kafasını kaldıracak, bir kez daha kusacak, çünkü içinde dışarı çıkmayı bekleyen bir miktar daha can taşıyor. Bahsettiğim sadece o üç aylık embriyo değil; hani o benim gibi babasının kim olduğu belli olmayan; hani biran önce çıkıp Oskar gibi trampet diye yaygara çıkarmak isteyen embriyo değil; bir de balık var çıkacak, kesinlikle yağa batırılmış sardalyeler değil, pisi balıkların-

dan zaten bahsetmek istemiyorum, bir parça yılanbalığından bahsediyorum, birkaç yeşil beyaz yılanbalığı lifi, hani Skagerrak Deniz Muharebesi'nden kalma yılanbalığından, Neufahrwasser dalgakıranındaki yılanbalığından, Kutsal Cuma'nın yılanbalığından, yağız atın başından fırlayan yılanbalığından, muhtemelen salların altında kaybolan babası Kolaiczcek'i yiyen yılanbalığından, senin yılanbalığının yılanbalığından; çünkü yılanbalığı yılanbalığına karışır... Ama beklenen kusma gerçekleşmedi. Onu kendine sakladı, yanına aldı, yılanbalığını toprağın altına götürmek ve nihayet huzur bulmak istiyordu.

Erkekler tabutun kapağını kaldırıp zavallı annemin aynı anda hem kararlı hem de nefretle bakan yüzünü örtmek istediklerinde, Anna Koljaiczek adamların kollarına atıldı; ardından tabutun önündeki çiçekleri ezerek kızının üstüne kapandı ve ağladı, o bembeyaz, değerli kefen elbisesine yırtarcasına yapıştı ve Kashubyaca yakardı.

Çoğu insan onun muhtemel babam olan Matzerath'ı lanetlediği ve kızının katili ilan ettiğini söylüyordu. Benim kiler merdivenlerinden düştüğüm anların da bu yakarışın içinde geçtiği söylenir. Annemin dilinden düşürmediği öyküyü kendi üzerine devralarak Matzerath'ın benim sözde talihsizliğimin sözde suçlusu olduğunu unutturmamaya kararlıydı. Matzerath ona, tüm siyasi görüşlerini ayaklar altına alarak, neredeyse istemsizce hürmet etse de, ona savaş yılları boyunca evinde şekeri ve suni balı, kahveyi ve gaz yağını eksik etmese de, onu aklına geldikçe suçlamaya devam ediyordu.

Manav Greff ve yüksek telden kadın gibi ağlayan Jan Bronski, büyükannemi tabutun yanından aldılar. Erkekler artık kapağı kapatabilir ve sonunda ölü taşıyanların tabutun altında durdukları her seferinde sergiledikleri yüz ifadesine bürünebilirlerdi.

Yarı kırsal özelliğe sahip Brenntau Mezarlığı, Karaağaç Bulvarı'nın iki tarafına dağılmış arazisi, kundaktaki İsa gösterileri için yapılan yapıştırma maket işçiliğini andıran şapeli, hayat dolu kuş

dünyasına ev sahipliği yapan makaralı kuyusu, tertemiz tırmıklanmış ağaçlıklı yolunda, Matzerath'ın hemen arkasında tören alayının başını çekerken, tabutun şekli ilk kez hoşuma gitti. Daha sonraları sık sık son amaçlar için kullanılan kahverengimsi siyah tahta parçasında gözlerimi gezdirme fırsatı buldum. Zavallı annemin tabutu siyahtı. Tabut, olağanüstü denilebilecek bir ahenkle ayakucuna doğru inceliyordu. Dünyada insanoğlunun vücut oranına bu denli bir uyumla oturan başka bir kalıp var mı?

Yataklar da keşke ayakucuna doğru böyle incelseydi ya! Keşke alışkın olduğumuz ve diğer durumlarda kullandığımız yataklar da ayakucuna doğru böylesine bariz bir daralmaya tabi tutulsaydı. Çünkü bacaklarımızı ne kadar açarsak açalım, sonunda ayaklarımıza düşen pay bu daracık, başın, omuzların ve gövdenin ihtiyaç duyduğu genişlikten ayakucuna doğru gitgide incelen kısımdan ibaret.

Matzerath doğrudan tabutun arkasına geçti. Elinde silindir şapkayla, yaşadığı büyük acıya rağmen attığı ağır adımlar sırasında kendinde dizlerini uzatacak gücü zor buluyordu. Ne zaman ensesini görsem haline acıyordum. Dışarı taşan ensesinde, boynundan saç diplerine doğru uzanan iki atardamarı vardı.

Acaba niçin elimi Gretchen Scheffler ya da Hedwig Bronski değil de Truczinski Ana tutuyordu? Bizim apartmanın ikinci katında kalıyordu. Herhalde adı yoktu, ona herkes Truczinski Ana diyordu.

Tabutun önünde yardımcısı ve buhurdanıyla Monsenyör Wiehnke yürüyordu. Bakışlarım Matzerath'ın ensesinden, ölü taşıyıcıların sağdan soldan kırışmış enselerine atladı. Üstesinden gelinmesi gereken şiddetli bir arzu kabardı. Oskar tabutun üstüne çıkmak istiyordu. Üzerinde oturup trampet çalmak istiyordu. Tenekesine değil, Oskar bagetleriyle tabutun kapağına vurmak istiyordu. Tabutu sallana sallana götürürlerken ata biner gibi sürmek istiyordu. Tabutun arkasındaki monsenyörün dualarını tekrarlarken Oskar onlara trampetle ritim tutmak istiyordu. Onu tahta ve

iplerle deliğin üzerine indirirken Oskar kapağın üzerinde sabit durmak istiyordu. Vaaz verilirken, ayin zilleri çalarken, buhurdan tütüp kutsanmış dumanını serperken bagetleriyle kapağa Latince bilgisini aktarmak ve sandık iplerle aşağı bırakırken sabırla beklemek istiyordu. Oskar, annesi ve embriyoyla birlikte çukura girmek istiyordu. Yukarıdakiler ellerindeki toprağı çukura serperken aşağıda kalmak, yukarı çıkmak istemiyordu Oskar, daralan ayakucuna oturmak istiyordu, trampet çalmak, mümkünse toprağın altında çalmak, ta ki annesi onu, o annesini, herkes diğerinin aşkına çürüyüp etini toprağa ve oranın sakinlerine teslim edene kadar; hatta izin verseler küçük kemiklerle, daha da iyisi embriyonun yumuşak kıkırdaklarıyla trampet çalmayı çok istiyordu Oskar.

Tabuta kimse oturmadı. Brenntauer Mezarlığı'nın karaağaç ve salkımsöğütlerin altında tek başına aşağı sallandırıldı. Zangocun mezarların arasında dolaşan renkli tavukları ekmedikleri ama yine de biçtikleri solucanları gagalıyorlardı. Ardından da kayın ağaçlarının arasında dolaşıyorlardı. Matzerath'ın arkasında Truczinski Ana'nın elini tutan ben, hemen arkamda büyükannem – Greff ve Jan onu götürüyorlardı– Hedwig'in koluna giren Vincent Bronski, Marga ve Stephan el ele Scheffler'in önünde ilerliyorlardı. Saatçi Laubschad, ihtiyar Bay Heilandt ve trompetini yanında getirmeyen, bir yere kadar soğukkanlı trompetçi Meyn de vardı.

Her şey sona erdiğinde ve insanlar başsağlığı dileklerini sunmaya başlarken Sigismund Markus'u fark ettim. Siyah giyimli ve birazda mahcup bir ifadeyle, Matzerath'ın, benim, büyükannemin ve Bronski'lerin elini sıkıp bir şeyler mırıldanmak isteyenlerin sırasına girdi. Alexander Scheffler'in Markus'tan ne istediğini başta anlayamamıştım. Bu adamlar birbirilerini tanıyor olsalar bile neredeyse hiç tanımıyorlardı. Sonunda müzisyen Meyn'de oyuncak satıcısına bir şeyler söylemeye başladı. Yüksekliği belden aşağı olan, biraz parmak gezdirilse hemen soyulabilen ve tadı

acımtırak olan bir çitin arkasında konuşuyorlardı. Bayan Kater ve sırıtışını mendilin arkasına saklayan biraz aşırı büyümüş kızı Susi, Matzerath'a baş sağlığı dileyip ve başımı okşamaktan geri kalmadılar. Çitin arkasındaki sesler yükseliyor, yine de anlaşılmıyordu. Trompetçi Meyn, işaret parmağıyla Markus'un siyah ceketine vurup, onu iteklemeye başladı, solundan Sigismund'un koluna girerken, Scheffler de sağ koluna girdi. İkisi de Markus'un geri dönmemesine, mezar taşlarına basıp takılmamasına özen göstererek ana yola sürüklediler ve Sigismund'a mezarlık kapısının yerini gösterdiler. Sigismund kendisine verilen bilgi için teşekkür etmiş görünüyordu; silindir şapkasını da kafasına geçirip etrafına bile bakmadan, Meyn'in ya da fırıncı ustasının arkasından bakmasına aldırmayarak çıkışa yöneldi.

Ne Matzerath, ne de Truczinski Ana benim onlardan ve başsağlığı dileklerinin arasından sıvıştığımı anlamadılar. Oskar, sanki tuvalete gitmesi gerekiyormuş gibi davranarak önce geri geri gitti, mezarcı ve yardımcılarının önünden geçti, sonra koştu, sarmaşıklara aldırmadı, sonunda karaağaçlara ve çıkışa varmadan Sigismund Markus'a ulaştı.

"Oskar'cığım!" diye şaşırdı Markus "Söylesene canım, Markus'a neler ediyorlar böyle? Bunu reva görecek ne yaptı ki?"

Markus'un ne yaptığını bilmiyordum, terden ıslanmış elini tuttum, dövme demirden işlenmiş açık mezarlık kapısından geçirdim ve ikimiz, trampetlerimin koruyucusu ve ben, yani trampetçi ve muhtemelen onun trampetçisi olan ben, bizim kadar cennete inanan Schugger Leo'yla karşılaştık.

Markus, Leo'yu tanıdı, çünkü Leo şehirde herkesin tanıdığı biriydi. Leo hakkında daha önce de bir şeyler duymuştum; bir zamanlar rahip seminerlerine katılan Leo'ya, güneşli bir günde, dünya, ayinler, mezhepler, cennet ve cehennem, yaşam ve ölüm kavramları onu öylesine kusursuz bir sarsıntı geçirmişti ki, sonunda dünya görüşü tam anlamıyla kaçık, ancak yine de tamamlanmış bir parlaklığa kavuşmuştu.

Schugger Leo'nun işi, her türlü cenazeden sonra –ki ne zaman cenaze töreni olduğunu biliyordu– parlak siyah, ancak büzüşmüş takım elbisesi, beyaz eldivenleriyle cenaze alayını beklemekti. Markus ve ben, onun burada, Brenntauer Mezarlığı'nın demirden dövülerek yapılan kapısının önünde işi icabı dikildiğini ve başsağlığı sıkışına hazır eldiveni, şaşı bakan su kadar berrak gözleri ve sürekli salya salan ağzıyla matem ayinine bir şeyler saçmalamaya hazır beklediğinin farkındaydık.

Mayıs ortalarıydı; açık ve güneşli bir gündü. Ağaçlar ve çalılıklar kuşlarla doluydu. Ortalıkta gıdaklayan, yumurtaları sayesinde ve yumurtalarıyla birlikte ölümsüzlüğü resmini çizen tavuklar geziniyordu. Havada bir uğultu vardı. Üzerinde toz bulunmayan yeni boyanmış yeşillikler. Schugger Leoi soluk silindir şapkasını eldivenli sol elinde taşıyarak, hafif, dans eder gibi yaklaşa adımlarla, çünkü gerçekten takdis edilmişti. Uzattığı küf tutmuş beş eldiven parmağıyla Markus'un ve benim üzerine yürüdü, sonra ortalıkta bir esinti olmamasına rağmen karşımızda eğilmiş bir duruş sergiledi, başını eğdi ve Markus ona başta çekinerek, sonra kararlı bir hareketle çıplak elini tutulacak kumaşa koyduğunda ipten çekerek çıkarır gibi bir şeyler geveledi: "Ne güzel bir gün. Merhum artık her şeyin çok ucuz olduğu o yerdedir. Efendimizi gördünüz mü? Habemus ad Dominum. Önümden geçti, acelesi vardı. Amen."

Hep beraber Amen dedik, hatta Markus günün güzelliğini teyit ederek efendimizi kendisinin de gördüğünü bildirdi. Arkamızda mezarlıktan bize doğru yaklaşan matem alayının uğultusunu duyuyorduk. Markus, Leo'nun eldivenindeki elini bıraktı, bahşiş verecek vakti de buldu, bana son bir Markus bakışı attı ve aceleyle, sanki birisi kovalar gibi Brenntauer Postanesi'nin önünde onu bekleyen taksiye doğru koştu.

Henüz ortadan kaybolan Markus'u saran toz bulutuna bakıyordum ki, Truczinski Ana beni elimden yakaladı. Gruplar ve grupçuklar halinde geliyorlardı. Schugger Leo hepsine teker teker

başsağlığı diledi, günün güzelliğini hatırlattı, her birine efendimizi görüp görmediğini sordu ve her zaman olduğu gibi az miktarda, çok ya da hiç bahşiş almadı. Matzerath ve Jan Bronski, taşıyıcılara, mezarcılara, zangoca ve mahcup bir iç çekişle Schugger Leo'nun elini öpmesine izin veren ve öpülen eliyle yavaş yavaş dağılan matem alayına takdis eden hareket yapan Monsenyör Wiehnke'ye ücretlerini ödedi.

Ancak bizler, büyükannem, kardeşi Vincent, Bronski'ler ve çocukları, eşi gelmeyen Greff ve Gretchen Scheffler iki sade koşumlu arabaya binerek yola çıktık. Cenaze yemeği için Goldkrug'ın yanındaki ormanın içinden geçerek, yakındaki Polonya sınırını aşıp Bissau-Abbau'a gittik.

Vincent Bronski'nin çiftliği vadi içerisindeydi. Yıldırımları başka yere çekmesi için kavak ağaçları vardı önünde. Samanlık kapısını menteşelerinden çıkarıp, tahta ayakların üzerine yatırdılar ve üzerine masa örtüleri serdiler. Komşu çiftliklerden insanlar da geldi. Yemeğin hazırlanması biraz sürdü. Samanlık girişine sofrayı kurduk. Gretchen Scheffler beni kucağına oturttu. Yemekte yağlılar vardı, sonra tatlılar, sonra yeniden yağlılar, patates içkisi, bira, bir kaz ve bir domuz yavrusu, kekli sosis, sirkeyle şekere batırılmış kabak, ekşi kremalı kırmızı lapa; akşama doğru etrafı samanlıktan esen rüzgâr, fare hışırtıları ve diğer afacanlarla birlikte çiftliği ele geçiren Bronski çocuklarının gürültüsü sardı.

Gaz yağı lambalarıyla beraber masaya iskambil kâğıtları da dağıtıldı. Patates içkisi kaldı. Bir de ev yapımı yumurta likörü vardı. Onu içen neşeleniyordu. İçkiye dokunmayan Greff'se şarkı söylüyordu. Kashubya'lılar da eşlik ettiler ve Matzerath ilk olarak kartları dağıttı. Jan, ikinci sıradaydı ve kiremithanede çalışan adam üçüncüydü. Bu resimde zavallı annemin olmadığını yeni fark ettim. Gece çökene kadar oynandı, ancak adamlardan hiçbirinin eline kupa kozu geçmemişti bir türlü. Jan Bonski içinde dörtlü olmayan elindeki kupa kozunu anlaşılamayan bir şekilde kaybettiğinde, onu yarım bir ses tonunda Matzerath'a *fısıl*darken

duydum: "Agnes olsaydı bu oyunu kesin kazanmıştı."

Bunu duyduktan sonra Gretchen Scheffler'in kucağından aşağı kaydım ve dışarıda büyükannemi ve kardeşi Vincent'i buldum. Bir araba okunun üzerinde oturuyorlardı. Vincent yarım bir ses tonunda Polonyaca yıldızlarla konuşuyordu. Büyükannemin ağlayacak hali kalmamış ama eteklerinin altına girmeme izin vermişti.

Beni bugün kim alır eteklerinin altına? Gün ışığını ve lambayı benim için kim söndürecek? Büyükannemin tadına bakmam için eteklerinin altına dizen, misafir eden, saklayan ve bana yarasın, tat bulayım diye ikram ettiği sarımsı renkte akan, hafif ekşi tereyağının kokusunu bana kim verecek?

Bu dört eteğin altında uyuyakaldım, zavallı annemin başladığı yere çok yakındım ve o kadar havasız olmasa da ayakucuna doğru incelen tabutunda yaşadığına benzer bir sessizlik içerisindeydim.

Herbert Truczinski'nin Sırtı

Hiçbir şey bir annenin yerini tutamaz derler. Annem toprağa verildikten kısa bir süre sonra zavallı annemi özlemeyi öğrendim. Sigismund Markus'a yapılan perşembe ziyaretleri artık kesilmişti. Kimse beni hemşire İnge'nin beyaz iş üniformasını görmeye götürmüyordu. Özellikle cumartesi günleri yapılan bir etkinliğin eksikliği annemin ölümünü daha fazla hissettiriyordu: Annem artık günah çıkarmaya da gitmiyordu.

Artık eski kent, Dr. Hollatz'ın muayenehanesi, İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi benden iyice uzaklaşmıştı. Mitinglere olan hevesimi kaybetmiştim. Oskar'ın yoldan çıkarma mesleği dahi tadını tuzunu yitirmişken, vitrinlerin önünden geçenleri nasıl ayartacaktım? Beni şehir tiyatrosunda oynanan Noel Masalı'na, Krone ya da Busch sirkine götürecek bir anne yoktu artık. Kesinlikle yapayalnız ama aynı zamanda suratım asık olarak, gözlemlerime devam ediyor, düz çizgili kuytu banliyö sokaklarından Kleinhammer Yolu'na doğru ilerliyor, Gretchen Schleffler adlı kadını ziyaret ediyor, o gece yarısı güneşinin olduğu ülkelere yaptığı KdF seyahatlerinden bahsediyor, bense bitmez tükenmez bir azimle Goethe ve Rasputin'i karşılaştırıp duruyor, bu kıyaslamanın asla sonunu getiremiyor, sonunda kendimi ışıl ışıl kasvetli döngünün içinden tarihi araştırmalarla çekip çıkarıyordum. Roma uğruna verilen bir savaşın izleri, Danzig'in imparatorluk tarihi ve Köhler'in deniz filosu takvimi, eskiden kalma standart eserlerim bana dünyayı kavrayacak yüzeysel bilgiyi veriyordu. Edindiğim bu bilgiler sayesinde size bugün dahi Skagerrak Deniz Muharebesi'ne katılan, orada batan ya da hasar gören tüm gemilerin zırh güçleri, donanımları, kızaktan indirilme tarihleri, üretimleri, mürettebat sayıları hakkında ayrıntılı bilgi verebilecek durumdayım.

Yakında on dört olacaktım, yalnızlığı seviyor, sık sık geziyor-

dum. Trampetim benimle geliyordu, ancak onu konuşturma konusunda tasarruflu davranıyordum, çünkü annemin ölümüyle birlikte yeni teneke trampetlerin tedarik kaynakları belirsizleşmişti ve öyle de kaldı.

1937 yılının sonbaharı mıydı, yoksa 1938 ilkbaharı mı? Her halükarda Hindenburg Bulvarı'ndan yukarı, şehir merkezine doğru tıpış tıpış ilerliyordum. Kafe Dört Mevsim'le yaklaşık aynı rakımdaydım, yapraklar dökülüyor ya da tomurcuklar açılıyordu, kuşkusuz doğada bir hareketlilik vardı. Tam o anda Prens Eugen'le doğrudan kan bağı bulunan, yani XIV. Louis soyundan gelen dostum ve üstadım Bebra'yla karşılaştım.

Üç yıldır karşılaşmamıştık ama yine de birbirimizi yirmi adım öteden tanıdık. Yalnız değildi. Kolunda güneyli gibi duran, Bebra'dan belki iki santim kısa, benden üç parmak uzun, benimle tanıştırırken adının Roswitha Raguna ve İtalya'nın en meşhur uyurgezeri olduğunu öğrendiğim bir güzellik vardı.

Bebra beni Kafe Dört Mevsim'de birer fincan moka içmeye davet etti. Akvaryumun olduğu yere oturduk. Etraftaki kahve müdavimi kadınlar fiskos ediyordu: "Şu cücelere baksana Lisbeth, bunları gördün mü? Acaba Krone Sirki'nde mi çıkıyorlar sahneye? Bir gitmek gerek oraya."

Bebra gülümsedi ve bunu yaparken sayıları binleri bulan, neredeyse görülmeyen kırışıklarını gösterdi. Bize moka getiren garson oldukça büyüktü. Bayan Roswitha ondan bir turta istediğinde, fraklı adama kuleye bakar gibi bakıyordu.

Bebra beni inceledi: "Bizim cam katilinin keyfi pek yerinde değil galiba. Neyiniz var dostum? Camlar artık boyun eğmiyor mu, yoksa sorun sesinizde mi?"

Gençliğimin ve tez canlılığımın verdiği telaşla Oskar henüz solmamış sanatının küçük bir provasını sergilemeye girişti. Bir şeyler arar gibi etrafıma bakındım. Tam süs balıklarının ve denizaltı bitkilerinin sergilendiği akvaryumun büyük camına odaklanacaktım ki, Bebra araya girerek şarkıma mani oldu: "Dostum te-

laşa gerek yok! Siz yapmasanız da inanırız. Lütfen hasar vermeyin, sele ya da balıkların ölmesine neden olmayın!" Mahcup bir ifadeyle özür diledim. Özellikle minyatür bir yelpaze çıkarıp heyecanla rüzgâr yapan Sinyora Roswith'ya tekrar özrümü ilettim.

"Annemi kaybettim." diye mazeret getirmeye çalıştım. "Bunu yapmaması gerekiyordu. Bunu yapmasına çok içerlendim. İnsanlar hep derler ya: Bir anne her şeyi anlar, her şeyi hisseder, her şey affeder. Anneler günü sözleri bunlar! Bende gördüğü bir cüceden ibaretti. Elinden gelseydi o cücenin işini bitirirdi. Ancak benim işimi bitirmiyordu, çünkü cüce dahi olsalar, çocuklar, belgelere kayıtlıdır ve öyle kolayca ortadan kaldırılamazlar. Çünkü diğer yandan da ben onun cücesiydim, benden kurtulmuş olsaydı, kendinden de kurtulmuş ve engellemiş olacaktı. Ya ben, ya cüce, diye kendine sorup durdu, sonunda kendine son verdi; sadece balıkları yedi ve bunlar taze bile değildi. Sevgililerine veda etti ve şimdiyse, artık Brenntau'da yattığından, herkes, sevgilileri ve işyerindeki müşterileri: "Cüce, trampetiyle onu mezara tıngırdattı. Oskarcık yüzünden artık yaşamak istemiyordu, onu Oskar öldürdü!" diye düşünüyordu.

Hikâyemi fazlasıyla abarttım. Sanırım amacım Sinyora Roswitha'yı etkilemekti. Sonuçta çoğu kişi annemin ölümünden Matzerath ve özellikle Jan Bronski'yi sorumlu tutuyorlardı. Bebra amacımı anladı.

"Abartıyorsunuz kuzum. Sırf kıskançlığınızdan ölmüş annenize kin tutuyorsunuz. Sizin yüzünüzden değil de, daha çok yorucu sevgililerinden dolayı mezara gitmiş olmasından dolayı kendinizi geriye itilmiş hissediyorsunuz. Her dahi insanın normalde olduğu gibi, siz de kötü ve kibirlisiniz!" Ardından, iç geçirip Sinyora Roswitha'ya yandan bir bakış attıktan sonra: "Bizim boyumuzda insanlar için sabırlı olmak kolay değil. Dıştan büyümeden insan kalmak, ne görev, ne zor zanaat ama!"

Roswith Raguna, Napolili uyurgezer, pürüzsüz olduğu kadar kırışıkları da olan bir tene sahip, tahminime göre on sekiz baharı

geçirmiş, ancak ikinci nefesimde seksenlik, muhtemelen doksanlık bunak olarak hayran kaldığım o kadın. Sinyora Roswitha, elini Bay Bebra'nın zarif, İngiliz kesimi takım elbisesinde gezdirdikten sonra beni yerinden sarsan ve karşısında donakaldığım vişne karası Akdenizli gözlerini bana yönelterek, meyvesini vereceğini vaat eden koyu renkli sesini konuşturdu: "Carissimo, Oskarnello! Onu, acınızı ne de çok paylaşıyorum! Andiamo, bizimle gelseniz: Milano, Parigi, Toledo, Guatemala!"

Birden bir baş dönmesi üzerime çullanır gibi oldu. Raguna'nın taptaze asırlık eli beni tutuverdi. Limanıma Akdeniz dalgaları vuruyor, zeytin ağaçları kulağıma fısıldıyordu: "Roswtiha anneniz gibi olacak, sizi anlayacak Roswitha. O, her şeyin içini gören o büyük uyurgezer, sadece kendi iç dünyasını göremez, mammamia, sadece kendi, Dio!"

Raguna, benim içimi görmeye ve uyurgezer bakışlarıyla içimi aydınlatmaya daha henüz başlamıştı ki, garip bir şekilde aniden ve dehşete kapılarak elini üzerimden çekti. On dört yaşındaki aşka susamış kalbim onu korkutmuş muydu? İster genç kız, isterse bunak ihtiyar olsun, Roswitha'nın benim için Roswitha demek olduğunu mu anlamıştı? Sanki gördüğü dehşet hiç bitmeyecekmiş gibi Napoli aksanıyla fısıldadı, titredi, arka arkaya istavroz çıkardı. Sonra ses etmeden minik yelpazesinin arkasına saklandı.

Kafam karışmış halde açıklama bekleyerek, Bay Bebra'dan bir şeyler söylemesini rica ettim. Ama Bebra bile Prens Eugen'le doğrudan kan bağı olmasına karşın şaşırmış ve kekelemeye başlamıştı. Sonunda neler döndüğü anlamıştım: "Dehanız, genç dostum, tanrısal olan ama bir o kadar da dehanızın sahip olduğu şeytani tarafı sevgili Roswitha'mın biraz aklını karıştırdı ve yaşanan bu ölçüsüzlük, pek anlaşılmaz olmasa da, beni de şaşırttığını itiraf etmeliyim. Ama fark etmez." diyerek Bebra kendini hemen toparladı, "Karakteriniz nasıl yaratılmış olursa olsun, bizimle gelin, Bebra'nın sihirli gösterisine katılın. Kendinize biraz çeki düzen ve

sınırlama getirerek bugün hâkim olan siyasi görüşe rağmen yeterli seyirci kitlesi bulmanızın mümkün olacağını düşünüyorum."

Hemen anladım. Bana her zaman kürsünün arkasında durmamı, asla kürsünün önünde durmamamı tavsiye eden Bebra, sirkte sahne almaya devam etse de, kendisi de ayak takımının arasına karışmıştı. Gelgelelim teklifini kibarca üzgünlüğümü belirterek reddettiğimde o kadar da hayal kırıklığına uğramamıştı. Sinyora Roswitha ise yelpazenin arkasından duyulabilecek kadar derin bir oh çekip yeniden Akdenizli bakışlarını gösterdi.

Bir saat daha havadan sudan konuştuk, garsondan bir su bardağı rica ettim, bardağın camına şarkımla bir kalp deseni çizdim, altına da süslü ilmekli oyma bir yazı ekledim: "Oskar'dan Roswitha için", ona bardağı hediye ettim, biraz sevindirdim ve Bebra hesabı ödeyerek, kalkmadan önce bol bol bahşiş dağıttı.

İkili bana spor salonuna kadar eşlik etti. Elimdeki bagetle Mayıs Çimliği'nin diğer ucundaki boş kürsüyü işaret ederek – şimdi hatırlıyorum, 1938 ilkbaharıydı– üstadım Bebra'ya kürsülerin altındaki trampetçi olarak aşındırdığım yolları anlattım.

Bebra mahcup bir gülümsemeyle karşılık verirken, Raguna yüzünü ciddiyete bürüdü. Sinyora birkaç adım uzağımızda kaldığında ise, Bebra veda ederek kulağıma fısıldadı: "Başarısız oldum, sevgili dostum, nasıl olur da sizin hocanız olmaya devam edebilirim. Ah, şu kirli siyaset yok mu?"

Sonra yıllar önce onunla sirkin karavanları arasında karşılaştığımda yaptığı gibi alnımdan öptü, Roswitha Hanımefendi bana porselen kadar kırılgan elini uzattı, bense edeple, hatta on dört yaşında biri için fazla tecrübeli bir edayla uyurgezer hanımefendinin parmaklarının üzerine eğildim. "Tekrar görüşeceğiz evladım!" diye el salladı Bebra, "Nasıl bir zamanda olursak olalım, bizim gibi insanlar birbirlerini asla kaybetmez."

"Atalarınızı affedin!" diye Sinyora beni uyardı, "Kendi varlığınıza alışmaya çalışın ki, yüreğiniz huzur bulsun, şeytan sizden hoşnut kalmasın!" Bana sanki Sinyora beni bir kez daha, hatta de-

falarca boş yere vaftiz etmeye çalışıyormuş gibi geliyordu. Uzaklaş şeytan! Ama şeytan uzaklaşmak bilmiyordu. İkisinin arkasından üzgün ve boş bir yürekle baktım, bir taksiye binip tamamen ortadan kaybolana kadar el salladım; çünkü arkadaşlarımı alıp götüren o Ford marka taksi yetişkinler için yapılmıştı, onlar bindiklerinde içi boş ve müşteri arıyormuş gibi duruyordu.

Matzerath'ı Krone sirkine götürmesi için ne kadar çabaladıysam boşunaydı. Matzerath'ı yerinden oynatmak mümkün değildi. Kendini tamamen zavallı annemin yasını tutmaya adamıştı. Hâlbuki ona hiçbir zaman tamamıyla sahip olamamıştı. Peki, anneme kim tamamıyla sahip olabilmişti? Jan Bronski bile sahip olamamıştı. Belki biraz ben sahip olmuşumdur; çünkü onun yokluğundan çok etkilenen Oskar'ın günlük hayatı alt üst olmuş, hatta tehlikeye girmişti. Annem beni oyuna getirmişti. Babalarımdan bir hayır gelmesi beklenemezdi. Üstat Bebra, propaganda bakanı Goebbels'le birlikte kendi üstadını bulmuş oldu. Gretchen Scheffler kendini tamamıyla kış için yardım işlerine adadı. Kimse aç kalmayacak, kimse üşümeyecek deniliyordu. Ben trampetime tutunup, bir zamanlar beyaz olan tıngırdatmaktan incelmiş tenekesine kapanarak iyice soyutlandım. Akşam olduğunda Matzerath'la karşı karşıya oturuyorduk. Matzerath yemek kitaplarını kurcalarken, ben enstrümanımı kullanarak söyleniyordum. Matzerath bazen gözyaşlarına yenik düşüp kafasını yemek kitaplarının arkasına saklıyordu. Jan Bronski gitgide daha seyrek geliyordu. Siyaseti göz önünde bulundurarak, adamların ikisi de temkinli olunması gerektiği, bu aralar havanın hangi yöne eseceği belli olmadığı görüşündeydiler. Derken masadaki üçüncü adamın sürekli değiştiği iskambil partileri gitgide seyrekleşmeye, yapılsa bile sadece geç saatlerde, tüm siyasi konuşmalardan sakınarak, salonumuzda asma lambanın altında düzenleniyordu. Büyükannem Anna, Bissau'a ve Labes Yolu'ndaki evimize giden yolu artık pek hatırlamıyormuş gibi geliyordu. Geldiğinde Matzerath'a, hatta belki bana bile gürleyerek sitem dağıtıyordu: "Agnes'im öldü,

çünkü bu trampet seslerine artık dayanacak hali kalmamıştı."

Zavallı annemin ölümüne suçu yüklendikçe, daha da sıkı sarılıyordum iftiraya uğrayan trampetime; çünkü o, bir annenin öldüğü gibi ölmüyordu, yenisi alınabiliyordu, ya ihtiyar Heilandt ya da saatçi Laubschad'a tamire bırakılabiliyordu, beni anlıyor, her zaman doğru cevabı veriyor, ona nasıl tutunuyorsam o da bana tutunuyordu.

O zamanlar kaldığım daireye sığamaz olduğumda, sokaklar fazlasıyla kısa ya da benim on dört yaşına göre uzun olduğunda, gündüzleri vitrin önünde yoldan çıkaranı oynamaya uygun ortam olmadığında ve akşamları karanlık bina girişlerinin önünde inandırıcı bir yoldan çıkarıcıyı oynamak için yoldan çıkarma eylemi yeteri kadar zorlayıcı olmadığında, ritim tutturarak dört kat merdiveni çıkıyor, yüz ona altı basamak sayıyor, her katta duruyor, tüm katların daire kapılarından benim sığamadığım gibi iki odalı dairelerde sığacak yer bulamayan kokuları alıyordum.

Başlarda arada sırada trompetçi Meyn'le şansım yaver gidiyordu. Sarhoş ve çarşafların arasında kuru zemine uzanarak duyulmamış bir müzikseverlikle trompetine üfleyebiliyor ve bir yandan trampetime keyif ortamı yaratabiliyordu. 1938'in mayıs ayında ardıç rakısını bıraktı ve herkese itirafta bulundu: "Artık yeni bir hayat başlıyor!" Süvari Fırtına Bölüğü Bandosu'na üye oldu. Ayağında çizmeleri ve altında deri kaplı pantolonuyla tamamıyla soğukkanlı bir edayla merdivenleri beşer beşer çıktığını gördüm. Birisinin adı Bismarck olan dört kedisinden henüz ayrılamıyordu, çünkü beklenileceği üzere arada bir ardıç rakısı galip geliyor ve onu bir müziksevere dönüştürüyordu.

Saatçi Laubschad'ın kapısını çok nadir çalıyordum. Laubschad, yüzlerce gürültülü saatin arasında sessiz bir adamdı. Böylesine büyük bir zaman israfını ben olsa olsa ayda bir yapabiliyordum.

İhtiyar Heilandt, hâlâ apartmanın avlusunda duran derme çatma kulübesinde oyalanıyordu. Hâlâ eğilmiş çivileri düzeltmek-

le uğraşıyordu. Yine eski günlerde olduğu gibi ortalıkta tavşanlar ve bu tavşanlardan olma yeni tavşanlar dolanıyordu ama avluda oynayan afacanlar değişmişti. Bunlar artık üniforma giymiş, siyah fiyonklar takan, artık kiremit tozu çorbası yapmayan çocuklardı. Büyüyen ve boyları beni aşan yeni nesil çocukların adlarını pek bilmiyordum. Bu başka bir kuşaktı ve benim kuşağım okulu çoktan bitirmiş, meslek öğrenmeye geçmişlerdi: Nuchi Eyke kuaför oldu, Axel Mischke Schichau'da kaynakçı olmak istiyordu, Susi Kater Sternfeld alışveriş merkezinde satıcılık öğreniyordu, hatta aralarının ciddi olduğu bir sevgilisi bile vardı. Üç, dört yılda her şey nasıl da değişebiliyordu. Gerçi halen o eski halı dövme çubuğu duruyor, hatta bina yönetmeliğinde şöyle yazıyordu: Salı ve cuma günleri halı dövme günleriydi ama haftanın bu iki gününde ortalığı inleten gürültü artık daha seyrek, neredeyse mahcup bir sesle duyulabiliyordu: Hitler iktidara geçtikten sonra elektrikli süpürgeler gitgide daha fazla evlere girmeye başladı. Halı dövme çubukları yalnız kaldılar ve artık sadece serçelere hizmet ediyordu.

Böylece elimde sadece merdiven boşluğu ve tavan arası kalmıştı. Kiremitlerinden altında emektar kitaplarımın peşine düştüm. Canım insan yüzü görmek istediğinde merdiven boşluğuna inip ikinci katın soldan ilk kapısını çalıyordum. Kapıyı her seferinde Truczinski Ana açıyordu. Brenntauer Mezarlığı'nda elimi tuttuğundan ve zavallı annemi mezarına götürdüğünden beri Oskar ne zaman elinde bagetleriyle kapı paneline dayansa kapıyı açıyordu.

"Oskarcığım, biraz yavaş çalsan şu trampeti. Herbert amcan uyuyacak biraz daha, yine zor bir gece geçirdi ve onu arabayla bırakmak zorunda kaldılar." Sonra beni kolumdan daireye çekti, bir fincan malt kahvesi ve süt koydu, arada batırıp çıkarmam ve yalamam için bir parça da ipe takılı akide şekeri verdi. Kahvemden içiyor, akide şekerini yalıyor ve trampetimi dinlendiriyordum.

Truczinski Ana'nın yuvarlak bir kafası vardı. Kül karası saçları

o denli inceydi ki, altından yer yer pembemsi kafa derisi parlıyordu. Bu incecik tasarruflu saç telleri kafasının karkasındaki en çıkıntılı noktada, bilardo topunu geçmeyecek kadar küçük olmasına rağmen, kafasını nereye çevirirse çevirsin, her açıdan görülebilen bir topuzda birleşiyordu. Örgü için kullanılan şişler topuzu bir arada tutuyordu. Truczinski Ana, güldüğü zaman sanki üzerine oturtulmuş gibi duran yuvarlak yanaklarını her sabah kırmızı renkte boya veren acı marul ambalajlarıyla ovalıyordu. Onda bir farenin bakışları vardı. Dört çocuğunun adları: Herbert, Guste, Fritz, Maria'ydı.

Maria benim yaşlarımdaydı, ilkokulu yeni bitirmişti. Schidlitz'te bir memur ailenin yanında ev ekonomisi öğrenimi görüyordu. Vagon fabrikasında çalışan Fritz, çok nadir ortalıkta görünüyordu. Yatağına misafir ettiği sürekli değişen iki üç kız arkadaşı oluyordu. Onlarla Ohra'daki "Hipodrom" gazinosunda dans etmeye gidiyordu. Apartmanın avlusunda mavi Viyana türü tavşanları vardı. Ne var ki onlara Truczinski Ana bakmak zorundaydı, çünkü Fritz sürekli kız arkadaşlarıyla meşguldü. Otuzlarında sakin bir kişiliği olan Guste, ana tren garındaki Eden Oteli'nde garson olarak çalışıyordu. Hâlâ evlenmemiş olan Guste, birinci sınıf otelin diğer tüm elemanları gibi Eden gökdelenin üst katlarında kalıyordu. Son olarak en yaşlısı olan ve annesiyle kalan tek evladı olan Herbert –montajcı Fritz'in zaman zaman geceyi geçirmesini saymazsak– Neufahrwasser liman banliyösünde garson olarak çalışıyordu. Burada *ondan bahsetmek istiyorum*. Çünkü Herbert Truczinski, zavallı annemin ölümünden sonra, kısa ve mesut bir süre boyunca, çabalarımın hedefini oluşturuyordu. Bugün bile ona dostum diye hitap ediyorum.

Herbert, Starbusch'un yanında garsonluk yapıyordu. Starbush, "Zum Schweden" adlı meyhanenin sahibiydi. Meyhane, Protestan denizciler kilisesinin karşısındaydı ve müşterileriyse –"Zum Schweden" adından da anlaşılacağı üzere– çoğunlukla İskandinavyalılardı. Ancak açık limandan Ruslar ve Polonyalılar,

Holm'den yükleme boşaltma işçileri ve yeni yanaşan Alman imparatorluk savaş gemilerinden gelen tayfalar da bu meyhanenin misafirleri arasındaydı. Avrupa karmasının ziyaret ettiği bu meyhanede garsonluk yapmak hiç de hafife alınacak bir şey değildi. Sadece "Ohra Hipodromu"nda edindiği tecrübe –Herbert, Fahrwasser'e gitmeden önce o üçüncü sınıf dans lokalinde garsonluk yapmıştı– ona "Schweden"de birbiri içinde kaynaşan dil karmaşasında az buçuk İngilizce ve Polonyaca ile değişime uğrayan Kuzey Almanca şivesinin idareyi ele almasını sağlamıştı. Buna rağmen, ne kadar karşı koysa da, onun bu hizmetine karşılık ayda bir iki kez sıhhiye arabasıyla bedavadan eve getiriliyordu.

Herbert böyle zamanlarda yüzükoyun yatıp, zar zor nefes alıyordu; çünkü neredeyse yüz kilo vardı ve birkaç gün yatağından çıkamıyordu. Truczinski Ana ise böyle günlerde bir yandan Herbert'i azarlayıp dururken, diğer yandan da sağlıyla ilgileniyordu. Herbert'in sargılarını yenilediği her seferinde topuzundan çıkardığı örgü şişlerinden biriyle yatağın karşısındaki camlı çerçeveli –bendeki fotoğraf albümünün ilk sayfalarında ikamet eden bıyıklı adamlara benzeyen– ciddi ve sert bakışlı, bıyıklı bir adamın rötuştan geçirilmiş fotoğrafını tıklatıyordu. Ancak Truczinski Ana'nın örgü şişinin işaret ettiği adam, benim ailemden biri değildi, aksine Herbert, Guste, Fritz ve Maria'nın babasıydı.

"Sonunda senin de sonun babanınki gibi olacak", diye zor nefes alan, sürekli inleyen Herbert'in kulağını iğneleyip duruyordu. Ama hiçbirinde o kara kaplı çerçevenin içindeki adamın sonunu nerede ve nasıl bulduğunu ya da muhtemelen aradığını hiç söylemiyordu.

Kır saçlı fare, "Bu sefer ne oldu?" diye sorarak kollarını kavuşturdu. Herbert yatağında dönerek "Her zamanki gibi İsveçliler ve Norveçlilerdi." dedi ve yatağı çatırdattı. "Her zamanki gibiymiş! Her seferinde suçlular onlarmış gibi yapma bana. Geçen sefer okul gemisinden olanlardı, neydi adı, desene haydi, hani 'Schlagster' gemisinden, ne dedim ben, sen de bana İsveçli Norveçli masalını anlatıp duruyorsun!"

Herbert'in kulağı –yüzünü göremiyordum– kenarlarının arkasına kadar kızardı. "Bu kaçıklar yok mu, hep çenelerini açıp erkeklik taslamakla meşguller!" "Çoluk çocuğa uymayı bırak artık. Seni ne ilgilendirir. İzin alıp çarşıya indiklerinde hep derli toplu görünüyorlar. Herhalde onlara yine Lenin hakkındaki fikirlerini anlattın, ya da İspanya iç savaşına mı karıştın?" Herbert artık cevap vermiyordu; Truczinski Ana ise ayaklarını sürte sürte mutfaktaki malt kahvesine yöneldi.

Herbert'in sırtı iyileşir iyileşmez bakmama izin veriyordu. Mutfakta sandalyede oturuyordu. Pantolon askıların mavi bezle örtülü kalçalarından sarkıtıyor, sanki sıkıntılı düşünceler tarafından engelleniyormuş gibi yavaşça yün fanilasını çıkarıyordu. Sırtı yuvarlak ve hareketliydi. Kasları hiç yorulmaksızın geziniyordu. Çillerle bezeli gül pembesi bir manzara vardı. Kürek kemiklerinin bittiği yerin aşağısında, yağla kaplı omuriliğinin iki tarafı kızıl renkli kıllarla kaplıydı. Aşağı doğru indikçe kılları Herbert'in yazları dahi giydiği iç çamaşırında kaybolana kadar kıvır kıvır oluyordu. İç çamaşırının kenarından boyun kaslarının başladığı yere çıkıldığında, sırtını şişkin, kılların uzamadığı, çilleri yok eden, kırışıklaşan, hava değişimlerinde kaşınan, lacivertten yeşilimsi beyaza kadar çok sayıda renklere ayrılan yara izleri kaplıyordu. Bu yara izlerine dokunmama izin veriyordu.

Yatağımda uzanmış halde, pencereden bakarak, akıl ve ruh hastalıkları hastanesinin idari binaları ve altlarında uzanan Oberrather Ormanı'nı aylardır inceleyen, buna rağmen iyice gözden geçirirken, bugüne kadar Herbert Truczinski'nin sırtıyla aynı sertlikte, aynı hassasiyette ve aynı şaşırtıcılığa sahip neye dokunabilmiştim acaba? Bazı kızların ve kadınların o özel kısımları, kendi uzvum, İsa delikanlısının alçıdan yapılma ibriği ve yaklaşık iki yıl önce çavdar tarlasındaki köpeğin getirdiği, bir yıl öncesine kadar bir kavanozda saklamama izin verilen, dokunamadığım ama yine de trampetimin bagetlerine uzanmamla birlikte her ayrıntısını hissedip sayabilecek kadar belirgin ve eksiksiz bir yüzük par-

mağı vardı. Herbert Truczinski'nin yara izlerini ne zaman hatırlamak istesem, trampetimi tıngırdatarak, yani trampetimle hafızama yardımcı olarak, içinde parmağın saklı olduğu saklama kavanozunun karşısına oturuyordum. Gereği kadar nadir anlarda ne zaman bir kadının bedenini arzulasam, o kadının yaraya benzer kısımlarından tatmin olmayarak kafamda Herbert Truczinski'nin yara izlerini yaratıyordum. Ancak aynı şekilde şunu da söyleyebilirdim: Bu dostumun geniş sırtında bulunan şişliklere ilk dokunuşum daha o zamanlar sevişmeye hazır kadınların kısa süreli olarak sertleşen organlarının hissini tanımama ve onlara geçici olarak sahip olmama vesile olmuştu. Bununla birlikte Herbert'in sırtındaki bu işaretler daha o zamanlar yüzük parmağını vaat ettiler ve Herbert'in yara izleri vaatlerde bulunmadan önce, üçüncü yaş günümden itibaren yara izlerini, üreme organlarını ve nihayetinde yüzük parmağını vaat eden o trampet bagetleriydi. Ama daha öncesine inmek istiyorum: Daha henüz embriyo safhasındayken, Oskar henüz Oskar değilken, göbek kordonuyla yaptığım oyun, bana ardı ardına trampet bagetlerini, Herbert'in yara izlerini, genç ve ileri yaşlı kadınların zaman zaman patlayan kraterlerini, son olarak yüzük parmağını ve sürekli olarak, İsa delikanlısından başlayarak baygınlık anımın maymun iştahlı anısı gibi azimli ve sınırlı imkânlarla yanımda taşıdığım kendi organımı vaat etti.

Bugün yine bagetlerime döndüm. Yara izlerini, yumuşak kısımlarımı, artık sadece zaman zaman gücünü gösteren kendi donanımımı olsa olsa trampetimin bana gösterdiği dolambaçlı yollara saptığımda hatırlıyorum. Üçüncü yaş günümü bilmem kaçıncı kez kutlamak için otuzumda olmam gerekiyormuş. Anlamış olmalısınız: Oskar'ın amacı, kordon bağına geri dönmek. Eşelediği tüm bu anıların ve Herbert Truczinski'nin yara izleriyle geçirilen zamanın tek amacı buydu.

Dostumun sırtını daha fazla anlatıp onunla ilgili hatıralarımı canlandırmadan önce, Herbert'in sol kaval kemiği bölgesinde

Ohra'lı bir fahişeden kalma ısırık izinin dışında, korunması neredeyse imkânsız devasalıktaki ön kısmında, yani vücudunun hedef olabilecek en belirgin yerinde herhangi bir yara izine rastlamadığımı önceden belirtmek istiyorum. Ona sadece arkadan saldırabiliyorlardı. Finli ya da Polonyalı bıçaklar, Speicher Adası'ndan gelen tahliye işçilerinin çakıları, okul gemisindeki öğrencilerin denizci çakıları ona sadece arkadan ulaşılabiliyor, darbeleri sadece sırtında işaret bırakabiliyordu.

Herbert öğlen yemeğini yedikten sonra –haftada üç kez kimsenin Truczinski Ana'dan daha ince, az yağlı ama yine de kıtır kıtır pişiremediği patates krepi yapılıyordu– yani Herbert tabağını kenara ittiğinde, ona "Son Havadis" gazetesini uzatıyordum. Pantolon askılarını sarkıtıp, fanilasını yukarı sıyırıyor ve gazetesini okurken sırtının ifadesini almama izin veriyordu. Truczinski Ana da sorgu saatlerinde çoğunlukla masada oturuyor, eski çorapların yünlerini söküyor, onaylayıcı ya da alçaltıcı düşüncelerini açık ediyor ve zaman zaman –tahmin edileceği gibi– fotoğrafı çekilmiş ve rötuşlanmış olarak bir camın arkasında, Herbert'in yatağının karşısındaki duvarda asılı duran o adamın korkunç ölümünü hatırlatma fırsatını kaçırmıyordu.

Sorgulama, parmağımla yara izlerini dokunduğum anda başlıyordu. Bazen dokunmak için bagetlerimden birini kullandığım da oluyordu. "Bir daha bastır, çocuk. Hangisi olduğunu bilmiyorum. Herhalde bugün uykuya yatmış." Sonra tekrar bastırıyordum, daha ısrarcı. "Ha, o muydu? O Ukraynalı'dan kalma. Gdingenli biriyle kapışmıştı. Başta kardeş gibiydiler masada otururken. Sonra Gdigenli olan diğerine şunu dedi: Ruski. Ukraynalı bunu kaldıramadı. Her şey olmaya razıydı ama Ruski olmak işine gelmiyordu. Kerestelerde Weichsel'den aşağı inmiş, hatta daha öncesinde birkaç nehir daha aşmıştı. Şimdiyse cebinde bir tomar parayla geziyor, kazandığının yarısını masalara içki söylediği Starbusch'a yatırıyordu. O sırada Gdigenli adam ona Ruski deyince, gelip onları ayırmam gerekiyordu. Hani benim tarzımla,

sakin sakin. Henüz Herbert'in iki eli doluyken Ukraynalı bana Wasserpollack demesin mi; sonra da gün boyunca kepçeyle çamur çıkaran Pollack'ta bana Nazi gibi gelen bir isim vermişti. Herbert Truczinski'nin nasıl biri olduğunu sen de bilirsin Oskar'cığım: Kepçede çalışan adam var ya, hani soluk suratlı birden parlayan, anında gardırobun önüne uzanıverdi. Tam Ukraynalıya, Wasserpollack'la Danzigli delikanlı arasındaki farkı anlatacaktım, bana arkadan batırıverdi; işte bu yara o yara."

Herbert "bu yara o yara" dediğinde, son cümlesinin altını çizmek ister gibi, gazetenin sayfasını çeviriyor ve bir sonraki yara izine dokunmama izin vermeden önce bir ya da iki yudum malt kahvesinden içiyordu. "Ha, o mu! O ama çok sıradan bir şey. O yara galiba iki yıl önce Pillau'dan gelen torpido gemisi filosu buraya demir atıp, tayfası ortalıkta 'Delikanlı Denizci' cakası satıp kızlara hava attıklarında olmuştu. Bu berduşların nasıl donanmaya alındıklarını bugün bile anlamakta güçlük çekiyorum. Dresden'den geliyorlardı, düşünsene Oskar'cığım, Dresden'den! Ama sen nereden bileceksin ki; bir denizcinin Dresden'den gelmesi ne demek bilemezsin."

Herbert'in aklını ısrarla takılıp kaldığı Elbe nehrinin güzel şehri Dresden'den uzaklaştırmak ve yeniden Neufahrwasser'deki yuvasına döndürebilmek için, o çok sıradan dediği yara izine yeniden bastırdım.

"Her neyse, dedim ya. Adam torpido gemisinde işaretçiydi. Yüksekten atıp duruyordu ve sandalı kuru havuzda yatan sakin bir İskoçyalıyı gemiye götürmek istiyordu. Teşrifatçı, şemsiye falanmış, hikâye. Her zaman yaptığım gibi, ona sakin olmasını, böyle lafları kenara bırakmasını, çünkü İskoçyalının bir tek kelimesini anlamadığını, sadece elindeki kadehiyle masaya desenler çizip durduğunu söyledim. Ona, bırak oğlum, burası sizin orası değil, burası milletler cemiyeti, der demez bu torpido fırlaması bana 'Yağmacı Alman' demez mi; hem de Saksonya şivesiyle, anlıyor musun? Baktım olacak gibi değil yapıştırdım iki tane, he-

men sakinleşti. Aradan yarım saat geçti geçmedi, masanın altına yuvarlanan bir Gulden'i almak için eğildim; masanın altı karanlıkta kaldığı için parayı göremiyordum. O anda o Saksonyalı çakısını çıkarıp beni hemencecik şişledi arkadan!"

Herbert arada kahkahasını atarak "Son Havadis"in sayfalarını çeviriyordu; sonra bir de ekledi: "İşte bu yara izi o yara izi." sonra gazeteyi homurdanan Truczinski Ana'ya uzattı ve ayaklanmak için hareketlenmeye başladı. Herbert tuvalete gitmek üzere ayaklanmaya başlayıp –nereye gitmek istediğini yüzünden okuyabiliyordum– ellerini masaya dayadığı anda iskambil kâğıdı uzunluğunda, üzerinde dikiş izleri de bulunan siyah morumsu bir yara izine dokundum. "Herbert tuvalete gitmek zorunda, delikanlı. Sonra anlatırım onu." Ama ben tekrar bastım yaraya, üç yaşındakiler gibi davranıp ayaklarımı yere vurup durdum; bu her zaman işe yarıyordu.

"Tamam, nasıl istersen. Yeter ki sakinleş. Ama kısacık olacak." Herbert yeniden oturdu. "Bin dokuz yüz otuz Noel akşamıydı. Liman sakindi. Tahliye işçileri sokak köşelerinde aylak aylak dolaşıp etrafa tükürüyorlardı. Kilisede gece yarısı ayini sona erdikten sonra –biz de bu arada punç içeceği hazırlamıştık– saçları tertemiz taranmış, mavilerini ve cilalı ayakkabılarını giymiş İsveçli ve Finliler karşı taraftaki Denizci Kilisesi'nden geliyorlardı. Ortalıkta pek hayra alamet bir hava yoktu, kapının iç kısmında duruyor, son derece huşu içindeki suratlara bakıyor, çapa desenli düğmeleriyle ne oynayıp duruyorlar, diye düşündüğüm sırada olaylar patlak verdi: Bıçaklar uzun, geceyse kısaydı! Bu Finlilerle İsveçliler zaten oldum olası birbirlerini çekemiyorlardı. Ama Herbert Truczinski'nin bu işlerle ne ilgisi var, bunu şeytan bilir. Aklından zoru var, çünkü nerede olay olsa, Herbert eksik olmaz. Kendimi dışarı atayım, der demez Starbusch arkamdan seslendi: 'Kolla kendini Herbert!' Ama onun bir görevi vardı, rahip olacak genç bir delikanlıydı, yeni gelmişti Malmö'den, seminere katılmıştı ve daha önce aynı kilisede Finlilerle ve İsveçliler birlikte Noel geçirmemiş-

ti; kolundan tutup onu kurtaracaktı, sağ salim eve gitsin diye; daha tanrının elemanını cüppesinden tutmaya fırsat bulamadan, tertemiz bıçağı arkamdan saplayıverdiler. 'Yeni yılın şerefine!' dedim kendi kendime, hem de mübarek gecede. Kendime geldiğimde tezgâhın üzerinde yatıyordum ve güzelim kanım bedavadan bira kadehlerini dolduruyordu. Sonra elinde Kızıl Haç'tan aldığı ilkyardım kutusuyla Starbusch gelip yaralarımı sarmak istedi."

"Sen de ne karışıyorsun kavgalara!" diye Truczinski Ana kızgınlıkla söylenip topuzundan bir örgü şişi çıkardı. "Zaten kiliseye hiç gitmezsin. Ne gezer!" Herbert eliyle bir hareket çekti, yanında fanilasını sürükleyip, pantolon askılarını salarak tuvalete gitti. Sinirli gitti, söylerken de sinirliydi: "İşte bu yara izi, o yara izi." sanki kiliseden ve ona bağlı bıçak darbelerinden sonsuza dek uzaklaşmak ister gibi gitti; sanki tuvalet, özgür düşünenlerin mekânıydı, olacaktı ya da kalacak gibiydi.

Birkaç hafta sonra Herbert'i suskun ve hiçbir sorguya cevap veremeyecek durumda buldum. Bana sıkıntılıymış gibi geldi. Hâlbuki sırtında alışık olduğum bandajları da yoktu. Onu daha ziyade oldukça normal bir biçimde oturma odasının kanepesinde sırtüstü yatarken buldum. Bir yaralı gibi yatağında yatıyor olmasa da, ağır yaralı gibi duruyordu. Herbert'in iç çektiğini duydum; tanrıyı, Marx'ı ve Engels'i sayıklayıp onları lanetliyordu. Arada sırada yumruğunu havada gezdiriyor, sonra yeniden göğsüne indiriyordu, diğer yumruğunu kaldırıp "Mea culpa, mea maxima culpa!" diye yakaran bir Katolik gibi göğsünü yumrukluyordu.

Herbert, Letonyalı bir kaptanı öldürmüştü. Gerçi mahkeme onu serbest bırakmıştı; onun mesleğinde sık sık meydana gelen nefsi müdafaadan hareket etmişti. Ancak Letonyalı, beraat kararına rağmen ölü bir Letonyalı olmaya devam etti ve bizim Garsonun üzerine yüzlerce kiloluk bir ağırlık bırakmıştı. Her ne kadar Kaptan için fazla narin ve üstüne üstlük midesinden rahatsız bir adam deseler de, durum değişmiyordu.

Herbert artık işe gitmiyordu. İşten ayrılmıştı. Sık sık meyhanenin sahibi Starbusch yanına uğruyor, Herbert'in yanına, kanepenin dibine oturuyor ya da mutfak masasına, Truczinski Ana'nın yanına gidiyor, Herbert için çantasından açılmamış bir şişe Stobbes marka ardıç rakısı, Truczinski Ana için açık limandan aldığı çeyrek kilo kavrulmamış kahve çekirdeği çıkarıyordu. Starbusch ya Herbert'i konuşturmaya çalışıyor ya da Truczinski Ana'yı oğlunu konuşturması için ikna etmeye çalışıyordu. Ne var ki Herbert kaskatıydı ya da gevşemişti –artık nasıl denmek isteniyorsa. Artık garsonluk yapmak istemiyordu, hele Neuwasser'da, Denizci Kilisesi'nin karşısında hiç istemiyordu. Hiç garsonluk yapmak istemiyordu; çünkü garsonluk yapan bıçağı yiyordu ve bıçağı yiyen biri günün birinde, sadece kendinden uzak tutmak için, sadece o Finlandiyalı, İsveçli, Polonyalı, bağımsız şehirli ve imparatorluk Almanlarının boylu boyunca çizip durdukları Herbert Truczinski'nin bellenmiş sırtına bir de Letonyalı bir bıçak izini kendinden uzak tutabilmek için Letonyalı küçük bir kaptanı öldürüyordu.

Herbert, "Fahrwasser'da garsonluk yapmaktansa kendime gümrükten bir iş bulurum daha iyi." dedi. Ama gümrükte işe girmedi.

Niobe

1938 yılında gümrük tarifeleri artırılıp, Polonya'yla bağımsız Danzig devleti arasındaki sınır kapıları zaman zaman kapatılıyordu. Büyükannem artık banliyö treniyle haftalık Lanfuhrer pazarına gelemiyordu. Tezgâhını ise kapatmak zorunda kaldı. Büyükannem deyim yerindeyse kuluçkaya yatmaya hevesli olmadığı halde yumurtalarının üzerine oturup kaldı. Limanı sahasını göğe kadar ringa balıklarının kokusu sarmıştı. Mallar biriktikçe birikti. Bunun üzerine devlet adamları bir araya geldiler ve bir anlaşmaya vardılar. Bir tek dostum Herbert kafası karışmış ve işsiz halde kanepesinde yatıyor ve gerçek bir düşünür gibi kara kara düşünüyordu.

Hâlbuki gümrükte maaş da vardı ekmekte. Yeşil bir üniforması, bir de başında nöbet tutulmaya değer yeşil bir sınırda olacaktı. Herbert gümrüğe girmedi, garsonluk da yapmak istemiyordu, sadece kanepesine uzanıp kara kara düşünmek istiyordu. Ama insanın bir işi olmalıydı. Bunu düşünen sadece Truczinski Ana değildi. Truczinski Ana her ne kadar meyhane sahibi Starbusch'un oğlu Herbert'i tekrar Fahrwasser'de garsonluk yapması için ikna etme isteklerine karşı gelse de, Herbert'i kanepesinden uzaklaştırma taraftarıydı. Herbert de iki gözlü evden bir süre sonra sıkılmaya başladı. Artık sadece yüzeysel düşünüyordu ve günün birinde "Son Havadis" gazetesindeki iş ilanlarını ve yeteri kadar isteksizlik sergileyerek "Ön Posta"da günübirlik ilanlarda kendine göre bir iş bakmaya başladı.

Ona yardım etmeyi çok istiyordum. Herbert gibi birinin liman kentinde kendisine uygun iş olanaklarını bir kenara bırakıp başka geçici işlerde kendine umut araması doğru muydu? Günübirlik işler, geçici işler, çürümüş ringa balıklarını gömmek. Herbert'i Mottlau'un köprülerinde martılara tüküren çiğneme tütü-

nü tiryakisi olarak hayal edemiyordum. Sonra aklıma bir fikir geldi. Herbert'le birlikte ortak bir iş çevirerek hayata dönebilirdik: Haftada, hatta ayda bir kez iki saat yoğun bir tempoda çalışıp, kısa zamanda köşeyi dönebilirdik. Oskar, alanında uzun tecrübelerle pişmiş bir olarak, hâlâ elmas keskinliğinde olan sesi yardımıyla değerli malların sergilendiği vitrin camlarını birbirinden ayırıp gözcülük yaparken Herbert de, deyim yerindeyse eli uzun davranacaktı. Ne kaynak makinesine, ne de maymuncuğa ya da alet çantasına ihtiyacımız vardı. Bizler demir muştalar ya da ateşli silahlar kullanmadan hayatta kalmayı başarmış insanlardık. "Hapishane Arabası" ve biz; bunlar birbiriyle ilgili olması gerekmeyen iki ayrı dünyaydı. Üstüne üstlük hırsızların ve ticaretin tanrısı Merkür bizi kutsuyordu; çünkü ben Başak burcunda doğmuştum ve zaman zaman sert nesneler üzerinde kullandığım mührünü taşıyordum.

Bu serüveni geçiştirmek anlamsız olurdu. Öyleyse kısaca anlatayım; ancak bu bir itiraf kabul edilmesin: Herbert ve ben, onun işsiz olduğu zaman zarfında şarküteri dükkânına iki orta derecede ve bir kürkçü dükkânına adamakıllı bir soygun gerçekleştirdik: Üç kutup tilkisi, bir kara camgöz, kuzu postundan bir el kürkü ve zavallı annem keyifle giyerdi diye tahmin ettiğim şirin ama çok da değerli olmayan bir güre mantosu kaldırdık.

Hırsızlığa son vermemize neden olan şey ise ganimetin arpaya çevrilmesinde gitgide büyüyen zorluklardan çok, istenmeyen, ancak zaman zaman üzerimize baskı yapan suçluluk duygusuydu. Herbert, elindeki maldan biraz kârla kurtulabilmek için yeniden Neufahrwasser'e gitmek zorundaydı; çünkü sadece liman kentinde işe yarayan o aracıları bulabilirdi. Gelgelelim o bahsi geçen yerin ona sürekli o cılız midesinden rahatsız Letonyalı kaptanı hatırlatmasından dolayı, kürkleri peynir ekmek gibi kapışılabilecekleri Fahwasser dışında, Schichau Sokağı boyunca, Hakelwerk'te, Bürgerwiesen'de okutmaya çalışıyordu. Derken bizim ganimetin satış süreci o denli uzadı ki, sonunda şarküteri dükkânındaki mallar bir

bir Truczinski Ana'nın mutfağını boylamıştı, öyle ki Herbert kuzu postu el kürkünü de hediye etti ya da daha doğrusu ona hediye etmek için uğraştı.

Truczinski Ana el kürkünü gördüğünde ise şakanın sonu gelmişti. Gerçi yiyeceklere ses çıkarmamıştı; belki de yasal olarak izin verilen yiyecek hırsızlığını göz önünde bulundurarak kabul etmişti. Gelgelelim el kürkünün anlamı lükstü; lüks ise düşüncesizlik ve düşüncesizliğin anlamı da hapsi boylamak demekti. İşte bu kadar sade ve doğru düşünceliydi Truczinski Ana. Gözlerini kıstı, topuzundan bir şiş çıkardı ve elindekiyle iğneleyerek: "Senin sonun da babanınki gibi olacak!" dedi ve Herbert'inin önüne "Son Havadis" ya da "Ön Posta" gazetesini iterek mesajını verdi: Şimdi kendine doğru dürüst bir iş bulacaksın. Öyle günübirlikte iş de olmasın, çünkü artık sana yemek yapmayacağım.

Herbert bir hafta daha düşünce kanepesinde yattı. Çekilmezdi; ne yara izi sorgusuna, ne de umut vaat eden vitrin soygununa ikna edilecek gibi değildi. Dostuma anlayış gösterdim, ona acısının son kalıntılarını iyice tatması için fırsat tanıdım, saatçi Laubschad'ın ve zaman katili saatlerinin yanında oyalandım, yeniden müzisyen Meyn'le şansımı denedim; ama o da artık ağzına içki sürmüyor, trompetiyle sadece Fırtına Bölüğü Süvari Bandosu'nun notalarını kovalıyordu. Meyn'in sarhoş ama yüksek telden müzik yaptığı sıralarda adeta kutsal simgeleri olan dört kedisi yetersiz beslendiklerinden iyice kötüleşirken, kendisi bakımlı ve hayat doluydu. Buna karşın annemin yaşadığı yıllarda sadece toplu ortamlarda içki içen Matzerath'ı artık sık sık geç saatlerde donuk gözlerle tek içimlik bir kadehe bakarken buluyordum. Fotoğraf albümünün sayfalarını çeviriyor, benim şimdi yaptığım gibi, zavallı annemi küçük, bazen iyi, bazen de zayıf pozlanmış karelerin içinde yeninden canlandırmaya çalışıyor, gece yarısına karşı keyiflenmek için ağlıyor, ardından samimi "sen" şeklinde hitap ederek karanlık bakışlarıyla birbirinin karşısında duran Hitler ya da Beethoven'in tablolarıyla konuşuyordu. Sağır olan dâhiden cevap al-

mışa benziyordu ama içkiye elini sürmeyen Führer her zaman susardı, çünkü Matzerath, küçük sarhoş bir hücre amiri olarak muhatap alınmaya layık biri değildi.

Bir salı günü –trampetim sayesinde bu denli iyi hatırlayabiliyorum– zamanı gelmişti. Herbert kabuğundan çıktı; yani, annesine mavi renkteki, üstten dar, alttan bol pantolonunu soğuk kahveyle fırçalattı, ayaklarını iskarpinlerine sığdırdı, kollarını çapa şeklinde düğmeleri olan ceketine geçirdi, açık limandan aldığı beyaz ipek şalını yine açık limanın gümrüksüz parfümcülerinden aldığı kolonyadan püskürttü ve kısa zamanda dört köşeli katı duruşuyla mavi siperli kasketinin altına girdi.

Herbert "Ben biraz şu günübirlikçilere bakayım da geleyim." dedi, Prens Heinrich'in anısını yaşatan kasketini tek hareketle sola çevirerek kabadayı görünüşü kazandırdı ve Truczinski Ana elindeki gazeteyi indirdi. Herbert'in ertesi gün hem işi, hem de üniforması vardı. Gümrük yeşili değil de koyu gri giyinmişti, Denizcilik Müzesi'nde müze bekçisi olmuştu.

Bu bütünüyle korunmaya değer şehrin korunmaya değer her şeyi gibi, Denizcilik Müzesi'nin hazineleri de eski, ancak aynı derecede müzelik bir aristokrat evini dolduruyordu. Bu evin dışında taştan kapı merdivenleri ve görünümü zayıflamış, ancak yine de tok bir cephe süslemesi korunurken, içi koyu renkli meşe ağcından oyulmuştu ve döner merdiveni bulunuyordu. Evin içinde güçlü ama çoğunlukla fakir komşuları arasında sürekli zenginleşmeyi ve zengin kalmayı başarmasıyla ünlü liman kentinin özenle kataloglanmış tarihi sergileniyordu. Şu tarikat şövalyelerinden, Polonya krallarından satın alınan ve bütün teferruatıyla akdedilen ayrıcalıklar yok mu! Şu Weichsel nehrinin ağzındaki kalenin farklı farklı kuşatılmasını resmeden renkli tasvirler yok mu! İşte şurada talihsiz Stanislaus Leszczyski, şehrin duvarlarında Saksonya Kralı'ndan kaçtığı sırada görülüyor. Nasıl bir dehşet içerisinde olduğu yağlıboya tablosundan oldukça net görülebiliyor. Hatta Başpiskopos Potocki ve Fransız elçi de Monti de aynı dehşet içe-

risindeler; çünkü Ruslar şehri General Lascy komutasında işgal ediyorlardı. Her şey en ince ayrıntısına kadar yazıldı, hatta demir atan Fransız gemilerin isimleri bile zambak desenli flamaların altında yazılıydı. Okun biri işaret ediyordu: Şehir, augusun üçüncü günü teslim olmak zorunda kaldığında Kral Stanislaus Leszczyski bu gemiyle Lothringen'e kaçmıştı. Ancak sergilenen güzelliklerin büyük bir kısmını, kazanılan zaferlerden kalan ganimetler oluşturuyordu; ne de olsa mağlup olunan muharebelerden müzeler için çok nadir ya da hiç ganimet kalmazdı.

Kısacası bu koleksiyonun medarı iftarı büyük Floransa kalyon gemisinin başındaki heykeldi. Bu kalyonun ana limanı Brügge olmasına karşın Floransalı tüccarlardan Portinari ve Tani'ye aitti. Danzig'li korsan ve kent kaptanlarından Paul Beneke ve Martin Bardewiek, 1473 nisanında Seeland adası kıyılarında, Sluys limanının önünde kalyonun yolunu kesmeyi başardılar. Gemi yağmalandıktan hemen sonra gemideki kaptan ve subayların da içlerinde olduğu sayısız mürettebatın başını kestiler. Gemi ve içindeki her şey Danzig'e getirildi. Memling adındaki bir ressama ait olan ikiye katlanabilir bir Kıyamet Günü tablosu ve altın bir vaftiz küveti –her ikisi de Floransalı Tali'nin siparişi üzerine Floransa'da bir kilise için yapıldı– Polonya'daki Meryem Ana Kilisesi'ne konmuştu. Kıyamet Günü tablosu bildiğim kadarıyla bugünlerde Polonya'nın Katolik göz zevkine hitap ediyor. Kalyonun başındaki heykele savaştan sonra ne olduğu meçhuldü. Benim zamanımda Denizcilik Müzesi tarafından korunuyordu. Heykel, tahtadan yapılma, kollarını gevşek ve bütün parmaklarını göstererek bir şekilde azimle öne bakan göğüslerinin üzerinde çaprazlayan ve gömülü kehribar rengi gözleriyle ileri bakan dolgun vücutlu, yeşil renkli, çıplak bir kadın heykeliydi. Bu kadın, yani kalyon heykeli, beraberinde uğursuzluk getirmişti. Heykelin siparişini Portinari adlı bir tüccar vermişti. Kalyon figürleri oymacılığı ile ün salmış bir ahşap oyma sanatçısına, yakınlık hissettiği bir Flaman kızın ölçülerine göre yaptırılmıştı. Yeşil renkli heykel, kalyonun pruva-

sının altına asılır asılmaz, model alınan kız, o zamanlar moda olduğu üzere, cadılık yapmakla suçlandı. Cayır cayır yakılmadan önce geçirildiği utanç verici sorgu sürecinde hamisini, yani Floransalı tüccarı ve ölçülerini heykeline çok güzel oturtan ahşap oyma sanatçısını da ele vermişti. Portinari, adı buydu, ateşten korktuğu için kendini astı. Ahşap oyma sanatçısının ise, bundan böyle cadıları kalyon heykeline dönüştürmemesi için kabiliyetinin kaynağı iki elini de kestiler. Brügge'deki mahkemeler devam edip Portinari zengin bir adam olduğu için seyirci toplarken, kalyon heykeliyle süslü gemi Paul Beneke'nin korsan ellerine düştü. İkinci tüccar, Senyör Tani borda baltası altında canında oldu. Sırada Paul Beneke vardı; birkaç yıl sonra büyüdüğü şehrin aristokratları tarafından suçlu bulunmuş, Stockturm'un avlusunda boğdurulmuştu. Kalyon heykeli, Beneke'nin ölümünden sonra hangi geminin pruvasına monte edilse, gemi daha limanı terk etmeden yanıyor, diğer gemileri de tutuşturuyordu. Bir tek heykel yanmıyordu, yangına dayanıklıydı ve oturaklı görünümünden dolayı gemi sahiplerinin her zaman ilgisini çekiyordu. Ama bu kadın yerini almaya görsün; hemen arkasından bir zamanlar kuzu gibi olan mürettebat ayaklanıveriyor, büyük kayıplar veriliyordu. Son derece becerikli bir kaptan olan Eberhard Ferber'in komutasındaki Danzig Filosu'nun 1522 yılında Danimarka'ya karşı yaptığı başarısız sefer Feber'in düşüşüne ve şehirde kanlı ayaklanmalara neden olmuştu. Her ne kadar tarih kitaplarında dini çatışmalardan bahsedilse de –1523 yılında Protestan Rahip Hegge halkı kışkırtarak şehrin yedi büyük kilisesindeki tasvirlerin yıkılıp tahrip edilmesi için peşinden sürüklemişti– etkisi uzun süren bu talihsizliğin suçunu kalyon heykeline atalım: Heykel o zamanlar Feber gemisinin pruvasını süslüyordu.

Aradan elli yıl geçtikten sonra Stephan Bathory umutsuz bir kuşatmaya girişirken, Oliva Manastırı'nın başrahibi Kaspar Jeschke, kefaret vaazları vererek, bütün suçu kalyon heykeline, yani günahkâr kadına atarak onu suçlu ilan etti. Şehir onu Polonya kra-

lına hediye etti. O ise heykeli karargâhına yerleştirdi ama heykelin verdiği tavsiyeler kötü sonuçlar doğurdu. Ahşaptan oyma bu kadının İsveç'in şehre karşı düzenlediği seferlere, İsveçlilerle anlaşan, hatta tekrar yolunu bulup şehre geri gelen yeşil kadının yakılmasını talep eden fanatik dinci Dr. Ägidius Strauch'un yıllar süren zindan hayatına ne derecede etkili olduğunu bilmiyoruz. Biraz karanlıkta kalan bir havadise göre, Opitz adında, Schlesien'den kaçıp gelen bir şair, birkaç yıl şehre sığınmış, ancak bu ölümcül oyma işinin bir depoda izine rastlamış, ona birkaç mısra okumaya kalkıştığı için erken yaşta ölmüş.

Nihayet Polonya'nın bölündüğü on sekizinci yüzyılın sonlarına doğru, şehri zor kullanarak ele geçirmek zorunda kalan Prusyalılar, "Ahşap Niobe heykeline" karşı Kraliyet Prusyası'ndan gelen bir yasaklama emri çıkardılar. İlk kez resmi olarak adıyla anılan heykel, aynı resmiyetle Paul Beneke'nin boğdurulduğu, ilk kez uzun menzilli şarkımı başarıyla denediğim kule koridorunun olduğu, o malum Stockturm'a terk edildi ya da daha doğrusu hapsedildi ki, on dokuzuncu yüzyıl boyunca insanlığın hayal gücünü zorlayacak işkence aletlerinin karşısında uslu dursun.

1932 yılında Stockturm'a tırmanıp şehir tiyatrosunun fuaye pencerelerini hedef aldığım sıralarda neyse ki Niobe'yi –halk arasında "Yeşil Kız" ya da "Yeşil Bakire" diye bilinir– yıllar önce kulenin işkence odasından çıkarmışlardı. Yoksa o klasik üsluptaki tiyatro binasına yaptığım saldırı başarılı olabilir miydi, kim bilebilir?

Niobe'nin dizlerini tutan işkence odasından çıkarıp, onu Bağımsız Danzig Şehri kurulduktan kısa bir süre sonra yeni düzenlenen Denizcilik Müzesi'ne yerleştiren kişi büyük ihtimalle konuyu bilmeyen, dışarıdan gelme bir müze müdürü olmalıydı. İşinde aşırı hevesli bu adam kısa bir süre sonra üzerinde Niobe adında bir kalyon heykelinin olduğunu yazan bir levhayı heykelin altına çivilerken başına gelen kan zehirlenmesinden öldü. Şehrin tarihini iyi bilen temkinli bir uzman olan halefiyse Niobe'yi olduğu

yerden kaldırtmak istedi. Bu tehlike tahtadan kızı Lübeck şehrine hediye etmek istediyse de, Lübeckliler onu kabul etmedikleri için Trave nehrinin kıyısındaki bu küçük şehir hava bombardımanını tuğladan yapılma kiliselerine kadar fazla zarar görmeden atlattı.

Sonuçta Niobe, ya da diğer adıyla "Yeşil Kız" Denizcilik Müzesi'nde kalmayı başardı ve kaldığı on dört yıllık müze tarihi boyunca iki müdürün ölümüne –temkinli olan müdür değil çünkü o tayinini istedi– ayaklarını dibine düşen yaşlıca bir rahibin ruhunu teslim etmesine, Teknik Yüksek Okul'da okuyan bir öğrencinin ve üniversite sınavını başarıyla atlatan iki Petri Lisesi öğrencisinin kanlı intiharına, dört güvenilir ve çoğunlukla evli müze bekçisinin sonuna katkısı olmuştu.

Teknik okul öğrencisi dahil olmak üzere ölenlerin hepsinin yüz ifadeleri değişmiş, göğüslerinde sadece Denizcilik Müzesi'nde bulunabilecek keskin birer alet saplı duruyordu: Kurbanları öldüren denizci çakıları, filika kancaları, zıpkınlar, Altın Sahil'den gelen hassas sivrilikteki mızrak uçları, yelken bezi işçilerinin kullandıkları çuvaldızlar olmuş, sadece son ölen lise öğrencisi önce çakısına, sonra da okul pergeline davranmak zorunda kalmıştı; çünkü ölmeden kısa bir süre önce müzedeki tüm keskin nesneleri ya zincire bağlamış ya da camın arkasında saklamışlardı.

Cinayet masasındaki uzmanlar her ölümün ardından trajik bir intihardan söz etseler de, şehirde, hatta gazetelerde bir söylenti dolaşır oldu: "Bunların hepsini Yeşil Kız kendi elleriyle yaptı." Niobe, adamların ve delikanlıların ölümüne neden olmamak için ciddi şekilde şüpheli tutulmaya başlanmıştı. İleri geri tartışmalar başlamıştı, gazetelerde Niobe vakası hakkında insanların kendi görüşlerini belirtebileceği bir köşe açılmıştı; ölümcül olaylardan bahsedildi. Şehir idaresi, bunların yersiz batıl inançlar olduğunu söyledi. Böylesine sıra dışı bir olayın gerçekten olabileceği inandırıcı bir şekilde ispat edilmediği üzere acele kararlar alınmasını düşünmediklerini söylediler. Böylece bu yeşil tahta parçası Denizcilik Müzesi'nin başyapıtı olarak kalmaya devam etti; çünkü

Oliva'daki Eyalet Müzesi, Fleischer Sokağı'ndaki Kent Müzesi ve Artus Sarayı İdaresi bu nemfoman zatı kabul etmemeyi tercih ettiler.

Müze bekçisi bulmak konusunda ciddi sıkıntılar yaşanıyordu. Bu tahta bakireye göz kulak olmaktan çekinenler sadece onlar değildi; ziyaretçiler bile bu kehribar gözlü kızın bulunduğu salonu es geçiyorlardı. Bu fazlasıyla aslına uygun şekillendirilmiş heykele profilden gerekli ışığı veren Rönesans dönemi pencerelerin arkası bir hayli ıssız kaldı. Etrafını toz kapladı. Temizlikçi kadınlar da artık uğramamaya başladı. Resim çekmekte ısrarcı oldukları bilinen fotoğrafçılar dahi, aralarından bir tanesinin kalyon heykelini çektikten hemen sonra doğal nedenlerle bile olsa, çekilen fotoğrafla ilişkilendirildiğinde şüpheli görülen ölümüyle birlikte, Bağımsız Devletin, Polonya'nın, Alman İmparatorluğu'nun, hatta Fransa'nın dahi basın kuruluşlarına bu ölümcül sanat eserinin flaşlı resimlerini göndermemeye, aksine arşivlerindeki tüm Niobe portrelerini imha etmeye ve artık sadece çeşitli başkanların, devlet liderlerinin ve sürgündeki kralların geliş gidişlerini çekmeye, programdaki kümes hayvanı sergileri, parti toplantıları, otomobil yarışları ve ilkbaharda meydana gelen selleri takip ederek hayatlarını idame ettirmeye başladılar.

O gün bugündür durum değişmedi, ta ki artık garsonluk yapmak ve hele hele gümrükte çalışmak istemeyen Herbert Truczinski, bir müze bekçisinin fare rengi gri üniforması giymiş olarak halk arasında "Kızcağızın güzel koğuşu" denilen salonun kapısını yanında duran deri kaplı sandalyede yerini alana kadar.

Daha ilk günden Herbert'i Max-Halbe Meydanı'ndaki tramvay durağına kadar takip etmeye başladım. Onun için çok endişeleniyordum.

"Eve git, Oskarcığım. Seni oraya kadar yanımda götüremem." diyordu. Bense büyük dostumun yanında trampetiyle bageti hazır halde öyle ısrarcı bakışlar gönderiyordum ki, sonunda Herbert dayanamadı: "İyi tamam, benimle Yüksek Kapı'ya kadar gel. Son-

ra eve döneceksin ve uslu olacaksın ama!" Yüksek Kapı'ya geldiğimde beş numaralı hatta binip geri dönmek istemedim. Herbert beni Heilige-Geist Sokağı'na götürdü, müze girişindeki merdivenlerin başında tekrar benden kurtulmaya çalıştı, sonunda iç geçirerek vezneden bir çocuk bileti aldı. Gerçi on dört yaşındaydım ve tam bilet kesmeleri gerekirdi; ama onları ne ilgilendirir!

Oldukça güzel, sakin bir gün geçirdik. Ziyaretçi yoktu, denetleme de yoktu. Arada sırada yarım saat trampet çalıyor, arada bir de Herbert neredeyse bir saati bulan şekerlemesini yapıyordu. Niobe, kehribar gözleriyle ileri sıra bakıyor, her iki göğsüyle bizim bakışlarımızın dışında bir noktaya hedef alıyordu. Onunla pek ilgilenmiyorduk. Herbert eliyle bir kenara iter gibi yaparak "Zaten benim tipim değil" dedi. "Şu kat kat yağlara, hele bir de gerdanına baksana." dedi.

Herbert başını yana yatırarak saymaya devam etti: "Şu sırta bak hele, iki kişilik dolap kadar. Herbert daha çok çıtı pıtı bayanlardan, hani şu bebek yüzlü ufak tefek yosmalardan hoşlanır."

Herbert'in uzun uzun idealindeki kadını tarif etmesini dinlerken, devasa kazma elleriyle, uzun zaman önce, hatta bugün bile hemşire üniformasının altından saklanan benim kadın idealime de benzeyen zarif bir dişinin siluetini şekillendirip yoğururken izliyordum.

Müzedeki üçüncü günümüzde kapının yanındaki sandalyeden uzaklaşmaya cesaret etmeye başladık. Temizleme bahanesiyle, etraftaki tozları aldık ve meşede kaplamaların üzerinde biriken örümcek ağlarını temizleyip salonu gerçek anlamda ve "Kızcağızın güzel koğuşuna" çevirip, üzerine ışık düşen ve gölgelik veren yeşil tahta kadına yaklaştık; çünkü sergi salonu çok berbat durumdaydı. Niobe'nin bizden tamamıyla soğukluk gördüğü söylenemez. Biraz fazla dolgun olsa da, kesinlikle şekilsiz olmayan güzelliklerini belli ediyordu. Gelgelelim onun bu görüntüsünü ona sahip olmak için arzulayan bakışlarla incelemedik. Onu daha çok maddi anlamda değer biçen, uzman gözüyle inceliyorduk. Her-

bert ve ben, iki serinkanlı, işine tutkusuna bağlı estetik uzmanı edasıyla başparmaklarımızı ölçü aleti olarak kullanarak vücut oranlarını karşılaştırıyor, klasik sekiz baş ölçüsünü ideal oran olarak görüyorduk. Bu yaklaşıma göre Niobe biraz kısa kalan uylukları dışında boylamasına otururken, kalça, omuz, göğüs gibi genişlikle ilgili diğer kısımları Yunan ölçülerinden çok Hollanda ölçülerine uyuyordu.

Herbert başparmağını indirdi: "Bu kız benim için yatakta fazla hareketli olurdu. Herbert güreşleri Ohra ve Fahrwasser'dan çok iyi hatırlıyor. Böyle bir hizmet için Herbert'in kadına ihtiyacı yok." dedi. Herbert biraz canı yanmış bir çocuktu. "Şöyle bir avuç kadar olsa, hani kırılgan, biraz dikkatli olunması gerekenden, o zaman Herbert hiç karşı gelmezdi."

İş o noktaya gelseydi, Niobe'ye ve onun güreşçiliğine diyeceğimiz olmazdı elbette. Herbert, çıplak ya da yarı çıplak kadınların kendisine sunmasını beklediği ya da beklemediği eylemsizlik ya da etkinliğin aslında ince ya da narin kadınların tekelinde olmadığını, zayıfından tut, şişmanına kadar herkeste olabileceğini çok iyi biliyordu; çünkü bir türlü yerinde duramayan yumuşak kızlar olabildiği gibi, suskun iç denizin sükûneti misali akıntısını hiç belli etmeyen beş adam genişliğinde kadınlar da vardı. Gelgelelim, biz burada her şeyi bilerek basitleştirdik; lafı dönüp dolaştırıp iki paydaya ayırıyor, Niobe'yi gitgide daha fazla kasıt ve insafsızlıkla aşağılıyorduk. Derken, bagetlerimi kullanıp kadının göğüslerine vurmam için Herbert beni kolunun üstüne oturttu. Sonunda ilaçlanmış olmasına, bu nedenle içleri boş olmasına rağmen ağaç kurtlarının arkalarında bıraktıkları sayısız deliklerden gülünç talaş bulutçuklarını yükselmeye başlamıştı. Ben çalmaya devam ederken, gözlerinin yerini alan o kehribar taşlarına bakıyorduk. En ufak hareket, kırpışma, gözyaşı, akıntı gözleyemedim. İçinden tehditkâr nefretin okunabileceği hiçbir kısılma yoktu. Kırmızıdan çok sarıya dönük olan o iki kesilip iyice cilalanmış damlacıklar, dışbükey bir dağılma gösterse de sergi salonunun

tüm envanteriyle güneş gören pencerenin bir kısmı yansıtmakta başarılıydı. Kehribar yanıltır, bunu herkes bilir! Bu değerli taş sınıfına yükseltilmiş reçine parçasının sinsi üslubunu biz de biliyorduk. Gelgelelim, hâlâ sınırlı erkek edasıyla dişilik arz eden her şeyi aktif ve pasif olarak ayırmaya devam ederken, Niobe'nin tüm bunlara besbelli bir biçimde kayıtsız kalmasını kendi namımıza değerlendiriyorduk. Kendimizi emniyette hissediyorduk. Herbert art niyetli bir gülümsemeyle diz kapağına bir çivi çakmaya başladı: Her vuruşunu dizimde bir ağrı olarak hissederken, o gözünü bile kırpmıyordu. Bu yemyeşil, rutubetten kabarmış tahta parçasına aklımıza gelen her türlü aptallığı yapıyorduk: Herbert bir İngiliz amiralinin mantosunu üzerine geçirdi, dürbünüyle silahlandı, ona uygun amiral şapkasını giydi. Bense sırtıma kırmızı bir yelek, başıma bir de alonj peruk geçirerek amiralin yaveri oluverdim. Trafalgar Savaşı'nı yaşattık, Kopenhagen'i bombaladık, Napolyon'un Abukir'deki filosunu dağıttık, yelkenliyle çeşitli burunları aştık. Tarihi pozlar veriyor, sonra yine modern çağa dönüyor, hani bizim inandığımız, her şeye rıza gösteren, hatta farkında bile olmayan Hollandalı bir cadının ölçülerine göre kesilen kalyon heykelin huzuruna geliyorduk.

Bugün, her şeyin bizi gözetlediğini, görünmeyen hiçbir şeyin olmadığını, duvar kâğıtlarının bile insanlardan daha iyi bir hafızaya sahip olduğunu biliyorum. Hani her şeyi görenin sevgili tanrı olduğu sanılmasın! Yaşanan her olayın karşısında unutmayan bir şahit olarak bir mutfak sandalyesi, elbise ütüsü, yarısına kadar dolu bir kül tablası ya da adı Niobe olan bir kadının tahtadan yapılma sureti yeterliydi.

Denizcilik Müzesi'nde on dört gün ya da daha uzun bir süre hizmet vermiştik. Herbert bana bir trampet hediye etti ve Truczinski Ana'ya da tehlike tazminatıyla birlikte ikince kez artırılan haftalığını getirdi. Pazartesileri müze kapalı olduğu için gittiğim bir salı gününde veznede bana çocuk bileti kesmeyi reddettiler. Herbert nedenini öğrenmek istiyordu. Biraz asık suratlı da olsa iyi

niyetini esirgemeyen veznedeki adam, müzeye bir dilekçenin verildiğini, artık çocuklarının girmesinin uygun olmadığını söyledi. Söylediğine göre çocuğun babası girmesine karşı çıkmış, bir iş adamı ve dul olarak onun başında durmaya vakti olmadığından veznede durmasına itiraz etmiyormuş ama kızcağızın güzel koğuşunun olduğu salona girmesi yasakmış, çünkü bu sorumsuzlukmuş.

Herbert tam pes edecekti ki, onu tekmeledim, bagetimi batırdım, sonunda veznedeki adama bir yandan hak verse de, diğer yandan beni uğru, koruyucu meleği olarak adlandırıp, onu koruyan çocuk masumiyetinden bahsetti; yani kısaca: Herbert veznedarla neredeyse arkadaş oldu ve veznedarın dediği gibi Denizcilik Müzesi'ndeki o son gün için içeri girmeme yardımcı oldu.

Böylece bir kez daha büyük dostumun elinden tutarak helezonu andıran, sürekli taze cilalanmış döner merdivenden Niobe'nin kaldığı ikinci kata çıktık. Sessiz bir sabahtı ve bunu izleyen sessiz bir öğleden sonra geçti. Herbert, gözlerini yarıya kadar kısmış, sarı çivi başlarına sahip deri kaplı sandalyesinde oturuyordu. Bense ayaklarının dibinde oturuyordum. Trampetim sessiz kaldı. Gözlerimizi kırpıştırarak uskunalara bakıyorduk, firkateynlere, korvetlere, beş direkli yelkenlilere, kadırgalara, filikalara ve kliperlere; hepsi de meşe döşemenin altında asılı, kendilerini götürecek uygun rüzgârı bekliyordu. Maket filoyu inceliyor, onunla taze esintiyi bekliyor, güzel koğuştaki rüzgârsız havadan korkuyor Niobe'yi görüp ondan korkmamak için elimizden gelen her şeyi yapıyorduk. O yeşil tahta yapının içinde, Niobe'nin bile geçici olduğunu kanıtlayacak, yavaş ama azimle içini oyan bir ağaç kurdunun çalışma seslerini duyabilmek için neler vermezdik. Ne var ki, hiçbir kurdun sesi gelmiyordu. Ahşap gövdenin içine sıkılan koruyucu madde onu kurtlara karşı dayanıklı ve ölümsüz yapmıştı. Sonunda elimizde oyalanmak için sadece maket filo, yelkenlileri havalandıracak bir rüzgârın sersemce bekleyişi, Niobe'nin yarattığı korkudan dolayı ondan kaçınmak, kendimizi zorlayarak

görmezlikten gelmeye çalışmak için oynadığımız gerilimli bir oyun kalmıştı. Aslında bu korku, öğleden sonra güneşi Niobe'nin sol kehribar gözüne isabet edip onu alevlendirmeseydi muhtemelen unutulmak üzereydi.

Hâlbuki bu alevlenme bizi hiç şaşırtmaması gerekiyordu. Denizcilik Müzesi'nin ikinci katındaki güneşli öğleden sonralarına aşinaydık, ışık pervazlardan aşağı inip uskunaların üzerine düştüğünde saatin kaç olduğunu veya kaç olacağını biliyorduk. Gelgelelim şehrin adli merkezindeki, eski sınırlarındaki, karabiber bölgesindeki kiliseler de toz kaldıran güneş ışığının geçişini saatlerle işaretleyerek tarihî çan sesleriyle tarih koleksiyonumuza hizmet etmesini biliyordu. Güneşin tarihsellik sergileyerek, Niobe'nin kehribar gözleriyle şüphe çekecek bir komplo yaratmaya hazır olduğunu göstermesinde şaşılacak ne vardı ki?

Ancak oyun oynamaya ve provoke edici saçmalıklar yapmaya ne keyfimizin ne de cesaretimizin olduğu o öğleden sonra, diğer zamanlarda mat bir görüntü sergileyen tahta parçasının parlayan bakışları bizi iki kat daha fazla etkilemişti. Mesainin bitimine kadar dayanmamız gereken son yarım saatin geçmesini kasvetle bekledik. Saat tam beşte müze kapandı.

Ertesi gün Herbert işe tek başına gitti. Ona müzeye kadar eşlik ettim. Veznede beklemek istemediğim için aristokrat evin karşısında kendime uygun bir yer aradım. Trampetimle birlikte, arkasında yetişkinlerin tırabzan olarak kullandığı bir kuyruğun uzadığı granitten yapılma bir kürenin üzerinde oturuyordum. Merdivenin diğer tarafında aynı küreden çıkan aynı dökme demirden ikinci bir kuyruğun nöbette olması bence gereksiz. Trampetimi çok nadir tıngırdatıyor, çaldığımda ise çirkin bir gürültü çıkararak çoğunlukla, önümde durmaktan, adımı sormaktan, o zamanlarda bile güzelliğini korumuş, kısa da olsa hafif bukleli saçlarımı terli elleriyle sevmekten zevk alan, gelip geçen kadın yayaları protesto ediyordum. Sabah saatleri geçti. Heiligen-Geist Sokağı'nın sonunda kızıl, siyah, yeşil renklerde istiflenmiş olarak,

kalın ve kabarık kulenin altında Sankt Marien Kilisesi tavuk gibi kuluçkaya yatmıştı. Güvercinler, kule duvarlarındaki yarıklardan sürekli kendilerini yere bırakıyor, yakınıma iniyor, saçma sapan konuşuyor, kuluçka süresinden, sonunda neyin çıkacağından, bu yüzlerce yıllık kuluçkanın en nihayetinde kendi sonunu hazırlayıp hazırlamadığı hakkında bihaber takılıyorlardı.

Öğlen olduğunda Herbert sokağa indi. Truczinski Ana'nın tıka basa doldurduğu beslenme kabından bana, arasında parmak kalınlığında kırmızı sosis konmuş yağ sürülü bir ekmek uzattı. Yemeye niyetim olmadığı için başını beni mutlu eden mekanik bir hareketle aşağı yukarı salladı. Sonunda yedim; hiçbir şey yemeyen Herbert'se bir sigara tüttürdü. Müze onu tekrar yanına almadan önce, iki ya da üç kadeh ardıç rakısı yuvarlamak için Brotbänken Sokağı'nda bulunan bir meyhaneye kayboldu. Herbert bardakları âdemelmasının üzerine yuvarlarken onu seyrediyordum. Kadehleri bu şekilde indirmesi pek hoşuma gitmemişti. Herbert, müzenin döner merdivenini aşmayı başarıp, ben de yeniden granit küreme oturduğumda, Oskar'ın gözünde hâlâ dostu Herbert'in inip çıkan âdemelması vardı.

İkindi güneşi müzenin karışık solgun renkli cephesinden içeri süründü. Cephenin bir kıvrımından diğerine atladı, ata biner gibi perilerin ve bereket boynuzlarının üzerinde gezindi, semiz, çiçeklere uzanan melekleri yedi, olgunluğun rengine boyanmış üzümlerin içini geçirdi, güllerle bezeli salıncakta sallandı, şalvarları içinde pazarlık eden yurttaşları onurlandırdı, köpeklerin kovaladığı bir geyiği yakaladı ve nihayet güneşe kısa bir süre için ama yine de sonsuza dek kehribar bir gözü aydınlatmasına izin veren ikinci katın o malum penceresine ulaştı.

Granit küremden yavaş yavaş aşağı kaydım. Trampetim sert bir şekilde sıkışmış taşa vurdu. Trampet çerçevesinin beyaz boyası ve alev desen boyasının birkaç küçük parçası yerinde koptu ve giriş kapısının merdiveninde kırmızı beyaz bir halde uzanıverdiler.

Belki bir şeyler söyledim, bir şeylerin duasını ettim, bir şeyler

saydım. Kısa bir süre sonra müze girişinde bir ambulans durdu. Gelip geçenler girişi çevrelediler. Oskar, ilkyardım görevlileriyle birlikte binaya girmeyi başarmıştı. Merdivenleri, daha önceki kazalardan müzenin orasını burasını daha iyi tanımaları gereken ilkyardım görevlilerinden daha çabuk çıktım.

Herbert'i gördüğümde gülmemek için kendimi zor tuttum. Niobe'nin önünde asılı, sanki o tahta parçasının ırzına geçmek istemiş gibi duruyordu. Baş, Niobe'nin başını örtüyordu. Kolları, kadının havada duran çaprazlanmış kollarına sarılmıştı. Üzerinde gömleği yoktu. Daha sonra tertemiz katlanmış olarak kapının yanındaki deri kaplı sandalyenin üzerine kondu. Sırtındaki tüm yara izleri fora edilmişti. Bu yazıyı okuyabildiğimden harflerini saydım. Eksik harf yoktu. Gelgelelim yeni bir çizimin izlerine de rastlanmıyordu.

Hemen arkamdan salona hücum eden ilk yardım görevlileri Herbert'i Niobe'den ayırmakta bayağı güçlükle karşılaştılar. Şehvetten gözü dönen Herbert her iki tarafı keskin, kısa saplı bir denizci baltasını emniyet zincirinden koparmış, baltanın bir tarafını Niobe'ye saplamış, diğer tarafını ise, kadının üzerine atlayarak, kendine etine geçirmişti. Bedeninin yukarı kısmındaki bağ her ne kadar kusursuz görünse de, pantolonun açık kaldığı, hâlâ sert ve akılsız bir biçimde dışarı sarkan aşağı kısmından, Herbert'in çapasını demirlemeye yer bulamadığı belli oluyordu.

Herbert'in üzerine "Belediye İlk Yardım Hizmeti" yazılı battaniyeyi örttüklerinde, Oskar yine kendini, ne zaman bir şeylerini kaybetse yaptığı gibi, trampetini çalarken buldu. Müzedeki adamlar onu "Kızcağızın Güzel Koğuşu'ndan" çıkarıp merdivenlerden aşağı indirip sonunda polis arabasıyla eve götürülürken hâlâ yumruklarıyla trampetine vuruyordu.

Bugün bile, hastanedeyken, tahtayla etin cezbeden aşkını yeniden hatırlamaya çalıştığından, bir kez daha Herbert Truczinski'nin sırtındaki şişkin, renkli, sert ve hassas, her şeye anlam, her şeye tahmin yükleyen, sertlik ve yumuşaklık adına verilebilecek

her şeyin üzerinde olan yara izleri labirentinde kaybolup gitmek için yumruklarını çalıştırmak zorundaydı. Bu sırtın üzerindeki yazıları tıpkı körler alfabesi gibi okuyabiliyordu.

Herbert'i o sevgiden yoksun ahşap oyma işçiliğinden ayırdıkları o anda, o şaşkın ampul kafasıyla bakıcım Bruno geliyor. Yumruklarımı dikkatlice trampetten uzaklaştırıyor, tenekeyi metal karyolamın ayakucumdaki sol kenarına asıp battaniyemi düzeltiyor. "Rica ederim Bay Matzerath." diye beni uyarıyor, "Böyle yüksek sesle çalmaya devam ederseniz, fazla sesli çaldığınız başka yerlerde de duyulacaktır. Kısa bir ara vermek ya da daha sessiz çalmak istemez misiniz?"

Evet, Bruno tenekeme sıradaki bölümü daha sessiz bir giriş yapmam için direktif vermeye çalıştı. Gelgelelim bu bölümdeki malum konu avazı çıktığı kadar bağıran, gürültüye açlık çeken bir orkestra için bağırıyor.

İnanç, Umut ve Sevgi

Bir zamanlar bir müzisyen vardı, adı Meyn'di ve çok güzel trompet çalardı. Bir apartmanın dördüncü katındaki çatının altında yaşıyordu; birinin adı Bismarck olan dört kedi besler, sabahtan akşama kadar şişeden ardıç rakısı içerdi. Kara bahtı onu ayıltana kadar bunu yapmaya devam etti.

Oskar bugün pek alametlere inanmak istemiyor. Gelgelelim, o zamanlar gitgide daha uzun çizmelere sığan, daha uzun çizmelerle daha uzun adımlar atan ve etrafında uğursuzluğu dolaştırmayı düşünen bir talihsizlik için yeteri kadar alamet vardı. Dostum Herbert Truczinski, tahtadan bir kadının neden olduğu bir göğüs yarasından öldü işte. Kadın ölmemişti. Heykeli aldılar, kilit vurdular ve sözde restorasyon çalışmaları yüzünden müzenin kilerine kapattılar. Ne var ki, talihsizliği kilere kapatamazsınız. Atık sularla kanalizasyona gider, gaz şebekesiyle dağılır, her eve girer ve mavi alevin üzerinde çorbasını ısıtmaya çalışan hiç kimsenin o anda yemeğini uğursuzluğun ta kendisinin kaynattığı aklına gelmez.

Herbert, Langfuhr Mezarlığı'nda toprağa verilirken, daha önce Brenntauer Mezarlığı'nda tanışma şerefine eriştiğim Schugger Leo'yu ikinci kez gördüm. Hepimize, Truczinski Ana'ya, Guste, Fritz ve Maria Truczinski'ye, şişman Bayan Kater'e, bayramlarda Truczinski Ana için Fritz'in tavşanlarını kesen ihtiyar Heilandt'a, kendine göre cömertliğini ifade etmeye çalışarak cenaze masraflarının hemen hemen yarısını üstlenen muhtemel babam Matzerath'a, hatta Herbert'in neredeyse hiç tanımadığı, sadece Matzerath'ı ve muhtemelen beni tarafsız mezarlık topraklarında yeniden görebilmek için gelen Jan Bronski'ye –hepimize ağzından salyalar akıtarak ve titrek, beyaz renkte parlayan eldivenini uzatan Schugger Leo, bize şaşkın, yüzünden sevincin ve acının ayırt edilmediği taziyelerini sundu.

Schugger Leo'nun eldivenleri, yarı sivil, yarı Fırtına Bölüğü üniformasıyla gelen müzisyen Meyn'e dalgalanarak uzandığında, gelecek bir talihsizliğin başka bir alameti belirdi. Aniden ürken Leo'nun solgun eldiveni kendini yukarı attı ve Leo'yu da yanında sürükleyerek, mezarların üzerinden uçarak kaçtı. Uzaktan bağırtıları duyuluyordu ama mezarlığın çalılıklarına takılan kelime parçacıkları taziyeden değildi.

Kimse müzisyen Meyn'in yanından uzaklaşmadı. Yine de Schugger Leo tarafından tanındı ve işaretlenmiş olarak tören alayının arasında yalnız kaldı. Meyn'in canı sıkılmış, yanında özel olarak getirdiği ve Herbert'in mezarı başında harikulade bir biçimde çaldığı trompetiyle oyalandı. Harikuladeydi, çünkü Meyn uzun süredir el sürmediği ardıç rakısını içmiş, çünkü yaşıtı sayılan Herbert'in ölümü ona çok dokunmuştu. Diğer yandan Herbert'in ölümü beni ve trampetimi sessizliğe bürümüştü.

Bir zamanlar bir müzisyen vardı, adı Meyn'di ve çok güzel trompet çalardı. Bizim apartmanın dördüncü katındaki çatının altında yaşıyordu, birinin adı Bismarck olan dört kedisi vardı ve sabahtan akşama kadar şişeden ardıç rakısı içerdi. Derken, sanırım 1936 sonu ya da 1937 başında, Süvari Fırtına Bölüğü'ne katıldı, orada bando topluluğunda trompetçi olarak daha kusursuz çalsa da, artık harikulade çalmıyordu; çünkü deri süvari pantolonlarını giymiş, ardıç rakısını bırakmış, sadece ayık ve yüksek sesle tenekesine üflüyordu.

Fırtına Bölüğü askeri Meyn'in yirmili yıllarda beraber önce komünist bir gençlik grubuna, daha sonra Kızıl Şahinler'e üyelik aidatı ödedikleri gençlik arkadaşı Herbert Truczinski öldüğünde, toprağın altına gönderilmesi gerektiğinde, Meyn hem trompetine, hem de ardıç rakısı şişesine sarıldı. Çünkü bugün ayık değil, harikulade çalmak istiyordu. Kahverengi atına binerken müzisyen kulağını korumayı başarmış, bu nedenle mezarlıkta da bir yudum içmeyi ihmal etmeden, her ne kadar mezarlık toprağında gerekirse kafasında şapkası olmadan kahverengiye bürünmeyi

kafasına koymuş olsa da, trompetini çalarken üniformasının üzerine geçirdiği sivil mantosunu çıkarmamıştı.

Bir zamanlar bir Fırtına Bölüğü askeri vardı. Gençliğindeki arkadaşının mezarı başında harikulade ve ardıç rakısıyla aydınlanmış olarak trompetini üflerken mantosunu Süvari Fırtına Bölüğü üniformasını üzerinden çıkarmadı. Tüm mezarlıklarda olan şu Schugger Leo, cenaze alayına taziyelerini sunmak isterken, tüm Schugger Leo'lar da taziyelerini işittiler. Bir tek Fırtına Bölüğü askeri, Leo'nun beyaz eldivenine dokunamazdı; çünkü Leo Fırtına Bölüğü askerini tanıdı, ondan korktu ve bağırarak eldivenini ve taziyesini ondan uzaklaştırdı. Ancak Fırtına Bölüğü askeri taziye almadan ve trompeti soğumuş olarak, apartmanımızın çatısı altındaki dairesinde dört kedisiyle karşılaştığı evine döndü.

Bir zamanlar bir Fırtına Bölüğü askeri vardı, adı Meyn'di. Meyn'nin her Allah'ın günü ardıç rakısı içtiği ve harikulade trompet çaldığı günlerde dairesinde, birinin adı Bismarck olan dört kedi besliyordu. Bu Fırtına Bölüğü askeri günün birinde gençliğinde arkadaş olduğu Herbert Truczinski'nin cenazesinden geri dönüp, üzgün ve birileri ona taziyesini esirgediği için yeniden ayık olduğu sırada, kendini dört kedisiyle birlikte yapayalnız dairesinde buluverdi. Kediler ayağındaki süvari çizmelerine sürtünüyordu. Meyn ise, içi ringa balığı kafalarıyla dolu bir kesekâğıdı uzatarak kedileri çizmelerinden uzaklaştırdı. O gün dairenin her tarafına dört kedi kokusu sinmişti. Hepsi erkek olan kedilerden birinin adı Bismarck'tı ve siyah bedeniyle beyaz patileri üzerinde yürüyordu. Ancak Meyn'in evinde ardıç rakısı kalmamıştı. O yüzden gitgide daha fazla kedi ya da erkek kedisi kokuyordu. Eğer dairesi dördüncü katta çatının altında olmasaydı bizim bakkaldan bir tane alabilirdi. Ama durum böyle olunca merdivenlerden inmeye korkuyor, hatta bundan böyle müzisyen dudaklarına tek bir damla ardıç rakısının değmeyeceğine, artık yeni, tamamen ayık bir hayata geçeceğine, artık kendine çeki düzen vereceğine ve boşa

harcanmış dayanaksız bir gençliğin tutkularına takılmayacağına söz verdiği komşularından da korkuyordu.

Bir zamanlar bir adam vardı, adı Meyn'di. Bu adam kendini günün birinde birinin adı Bismarck olan dört kedisiyle birlikte çatının altındaki dairesinde tek başına bulunca, kedi kokusu onu rahatsız etmeye başladı, çünkü öğleden önce başına nahoş bir olay gelmişti, çünkü evde ardıç rakısı da kalmamıştı. Ancak nahoşluğun ve susuzluğun artmasından dolayı, mesleği müzisyenlik ve Süvari Fırtına Bölüğü Bandosu üyesi olan Meyn, artık yanmayan sobanın yanında duran demir çubuğa uzanarak kedilere vurmaya başladı. Dördünün de, hatta adı Bismarck olanın da öldüğünden emin olana kadar vurdu. Gelgelelim, daireye sinen kedi kokusunda en ufak bir değişiklik olmamıştı.

Bir zamanlar bir saatçi vardı, adı Laubschad'tı ve apartmanımızın birinci katında pencereleri avluya bakan tek odalı bir dairede kalıyordu. Saatçi Laubschad bekârdı, Nasyonal Sosyalist Halkın Refahı ve Hayvanları Koruma Derneği'ne üyeydi. Laubschad iyi yürekliydi; her türden yorgun düşmüş insana, hasta hayvana ve bozuk saate yeniden yürümeyi öğretirdi. Saatçi bir öğlenden sonra düşüncelere dalmış ve sabah yaşadığı komşu cenazesini aklından geçirerek pencereden etrafı seyrettiği sırada, aynı apartmanın dördüncü katında kalan müzisyen Meyn'i, altı ıslak gibi duran ve sürekli damlatan, yarısına kadar dolu bir patates çuvalını avluya taşıyıp, orada bulunan iki çöp kutusunun birine atmaya çalışırken gördü. Çöp kutusunun dörtte üçü dolu olduğu için müzisyen kapağı kapamakta epey zorlandı.

Bir zamanlar dört erkek kedi vardı, binin adı Bismarck'tı. Bu kediler, adı Meyn olan bir müzisyene aitti. Bu erkek kediler kısırlaştırılmadıkları için etrafa sert ve hâkim bir koku yaydıklarından, bu kokudan özel nedenlerden dolayı oldukça rahatsız olan müzisyen dört erkek kediyi bir demir çubukla öldürdü, leşlerini bir patates çuvalına doldurdu, çuvalı dört merdiven aşağı indirdi ve avludaki halı dövme çubuklarının yanındaki çöp kutusuna atmak

için acele etti; çünkü çuvalın bezi geçirgendi ve henüz ikinci kata indiği sırada damlatmaya başlamıştı. Çöp kutusu oldukça dolu olduğundan müzisyen çöp kutusunun kapağını kapatabilmek için çuvalı çöpün içine iyice bastırması gerekiyordu. Apartmanın avlusundan caddeye çıkan tarafa daha ulaşmamıştı ki –çünkü kedi kokan ama içinde kedi olmayan daireye dönmek istemiyordu– baskıya dayanamayan çöpler kutunun içinde yeniden yükselince, beraberinde çuvalı ve çuvalla birlikte çöp kutusunun kapağını kaldırmaya başladı.

Bir zamanlar bir müzisyen vardı, dört kedisini öldürmüştü, onları çöp kutusuna gömdü, evi terk etti ve arkadaşlarını aramaya koyuldu.

Bir zamanlar bir saatçi vardı, düşünceli bir ifadeyle penceresinin dibinde oturuyor ve müzisyen Meyn'in yarı dolu çuvalını çöp kutusuna nasıl tıkıştırdığını, hemen ardından avluyu terk edişini ve hatta Meyn uzaklaştıktan sonra çöp kutusunun kapağının nasıl yükseldiğini ve hâlâ yükselmeye devam ettiğini izliyordu.

Bir zamanlar dört erkek kedi vardı, bunlar özel bir günde özellikle çok koktukları için öldürüldü, bir çuvala tıkıldı ve çöp kutusuna gömüldüler. Ne var ki, birisinin adı Bismarck olan kediler tam ölmemişti, aksine dayanıklıydılar; kediler nasıl dayanıklı oluyorsa öyleydiler. Çuvalın içinde hareket ediyorlar, çöp kutusunun kapağını hareket ettiriyorlardı ve hâlâ düşünceli düşünceli pencerenin dibinde oturan saatçi Laubschad'a bir soru soruyorlardı: Bil bakalım müzisyen Meyn'in çöp kutusuna soktuğu çuvalın içinde ne var?

Bir zamanlar bir saatçi vardı, o çöp kutusunda neyin hareket ettiğini merak etti. Derken apartmanın birinci katındaki dairesinden çıktı, apartmanın avlusuna indi, çöp kutusunun kapağını ve çuvalı açtı, darbe yemiş ama hâlâ hayatta olan dört erkek kediyi, onları iyileştirmek üzere yanına aldı. Ne var ki, gece bitmeden saatçinin elinde can verdiler ve onun da, üyesi olduğu Hayvanları

Koruma Derneği'ne ve partinin saygınlığına gölge düşürecek hayvan işkencesini Semt İdare Meclisi'ne bildirerek şikâyette bulunmaktan başka çaresi kalmamıştı.

Bir zamanlar bir Fırtına Bölüğü askeri vardı, dört erkek kedi öldürmüştü ve kediler tam ölmediklerinden kedileri tarafından ihanete uğratılmış ve bir saatçinin şikâyetine maruz kalmıştı. Adam mahkemede yargılandı ve Fırtına Bölüğü askeri ceza ödemek zorunda bırakıldı. Ancak olay Fırtına Bölüğü'nün de konusu olmuştu ve Fırtına Bölüğü askerinin yakışıksız davranıştan dolayı Fırtına Bölüğü'nden ihraç edilmesine karar verildi; hatta, daha sonraları adına Kristal Gece dedikleri 1938 yılının 9 kasımını 10 kasıma bağlayan gecede Fırtına Bölüğü askerimizin Michaelis Yolu'ndaki Langfuhr Sinagogu'nu diğerleriyle birlikte ateşe verirken sergilediği büyük cesaret örneği, ertesi gün önceden işaretlenen dükkânlar boşaltılırken verdiği çaba ve diğer tüm gayretleri Süvari Fırtına Bölüğü'nden ihracını engellemeye yetmedi. Hayvanlara insanlık dışı işkence yapmaktan rütbesi söküldü ve üyeliği silindi; ancak bir yıl sonra, ileride Silahlı Savunma Timi'ne devredilecek olan Vatan Muhafızları'na katılmayı başardı.

Bir zamanlar bir bakkal vardı, kasım ayında bir gün kepenkleri indirmişti, çünkü şehirde bir şeyler oluyordu, oğlu Oskar'ı elinden tutup beş numaralı tramvay hattıyla Langasser Kapısı'na kadar gitti, çünkü tıpkı Zoppot ve Langfuhr'da olduğu gibi bir sinagog yanıyordu. Sinagog neredeyse tamamen yanmıştı ve itfaiye alevlerin diğer binalara sıçramaması için dikkat ediyordu. Üniformalı ve sivil giyimli insanlar yanan harabeden kitaplar, kutsal eşyalar ve garip kumaşlar çıkarıyorlardı. Bu eşyalardan yığdıkları tepeyi ateşe verdiler ve bakkal da fırsattan istifade edip ellerini ve duygularını bu halka açık alevlere yaklaştırarak ısıtıyordu. Babasını bu denli meşgul ve hararetli gören Oskar ise dikkat çekmeden sıvıştı ve Arsenal Pasajı'na doğru aceleyle koşmaya başladı; çünkü orada duran kırmızı beyaz trampetleri için endişeleniyordu.

Bir zamanlar bir oyuncakçı vardı, adı Sigismund Markus'tu ve oyuncakların yanı sıra kırmızı beyaz teneke trampetler satardı. Az önce sözü edilen Oskar ise bu teneke trampetlerin başlıca müşterisiydi; çünkü meslek icabı teneke trampet çalıyordu ve teneke trampeti olmadan hayatta kalamazdı ve kalmak istemiyordu. O nedenle yanan sinagogun yanından aceleyle Arsenal Pasajı'na koştu; çünkü trampetlerinin koruyucusu orada kalıyordu; ama onu öyle bir şekilde buldu ki, artık bundan böyle ya da en azından bu dünyada teneke trampet satması imkânsızdı.

Benim, yani Oskar'ın, uzaklaştığını sandığı aynı havai fişekçiler benden önce Markus'u ziyaret etmiş, fırçayı boyaya batırıp vitrin penceresine çapraz olacak şekilde Sütterlin yazı karakteriyle 'Yahudi domuzu' diye yazı yazmış, ardından, belki de kendi el yazılarından hoşnut kalmadıklarından, çizmelerinin topuklarıyla vitrin camını aşağı indirmişlerdi. Markus'a yakıştırdıkları unvan ise ancak tahmin yoluyla okunabiliyordu. Kapıyı görmezden gelerek kırdıkları camekândan dükkâna girdiler ve çocuk oyuncaklarıyla kendi tarzlarına göre oynamaya başladılar.

Ben de aynı yolu kullanarak camekânın içinden dükkâna girerken onları henüz oynarken yakaladım. Bazıları pantolonlarını indirmiş, içlerinde henüz tam sindirilmemiş bezelyelerin seçilebildiği kahverengi sucukları yelkenli maket gemilerin, keman çalan maymunların ve trampetlerimin üzerlerine ıkınıyorlardı. Hepsi müzisyen Meyn'e benziyordu, Meyn'in Fırtına Bölüğü üniformasını giymişti ama aralarında Meyn yoktu; sonuçta bu adamlar da başkalarının yanında olmayıp burada oyalanıyorlardı. Bir tanesi kamasını çıkarmıştı. Oyuncak bebeklerin içlerini açmakla meşguldü ve bebeklerin dolgulu gövde ve uzuvlarından sadece talaş çıktığı için her seferinde hayal kırıklığını uğramış görünüyordu.

Bense trampetlerim için endişeliydim. Trampetlerim onların hoşlarına gitmiyordu. Tenekem öfkelerine yenik düşmüştü. Sessiz kalmam ve dizlerimi bükmem gerekiyordu. Markus ise

öfkelerinden kurtulmuştu. Onun ofisine girip konuşmak istediklerinde, kilidi açık olmasına rağmen, kapıyı vurmaktansa, kırarak açtılar.

Oyuncakçı yazı masasının başında oturuyordu. Her zaman giydiği koyu gri günlük ceketinin üzerine kolluklar takmıştı. Omuzlarındaki kepek kalıntıları saçlarından rahatsız olduğunu gösteriyordu. İçerinden parmaklarına Kasperle kuklalarından geçirmiş olan biri ona Karperle'nin büyükannesinin sopasıyla dokundu ama Markus ne konuşacak, ne de gücenecek durumdaydı. Önündeki yazı masası plakasının üzerinde bir su bardağı duruyordu. Herhalde tuzla buz olan camekânın çıkardığı şıngırtı damağının kurumasına yol açmış olacak ki, susuzluğu onu o anda bardağın tamamını içmeye itmiş olmalıydı.

Bir zamanlar bir teneke trampetçi vardı, adı Oskar'dı. Elinden oyuncakçıyı aldıklarında ve oyuncakçı dükkânını yerle bir ettiklerinde, kendisi gibi cüce trampetçiler için zor zamanların başlayacağını sezinlemişti. Böylece dükkânı terk etmeden önce yıkıntıların arasından kendine biri sağlam, ikisi az hasarlı trampet seçti ve muhtemelen onu arayan babasını Kömür Pazarı'nda aramak için üzeri trampetlerle süslü olarak Arsenal Pasajı'nı terk etti. Dışarısı kasım ayının öğlene yakın saatleriydi. Şehir tiyatrosunun yanındaki tramvay durağının yakınında dini bütün kadınlar ve soğuktan donan çirkin kızlar duruyordu. Bunlar dini broşürler dağıtıyor, kutularında para topluyor ve iki direğin arasında birinci Korint Mektubu'nun on üçüncü bölümünden alıntı yapan bir afiş tutuyorlardı. Oskar, "İnanç – Umut – Sevgi" yazısını okuyabiliyor ve bu üç kelimeyle bir hokkabaz gibi oynuyordu. İnanmaya meyilli, umutsuz, sevgili, iyi umutlar kulübesi, sevgi çiçeği, inançlılar toplantısı. Yarın yağmur yağacağına inanıyor musun? İnanmaya meyilli bir halk tümüyle Noel Baba'ya inanıyordu. Ama Noel Baba gerçekte Gaz Adam'dı. Ben etrafta fındık ve bademkokusu olduğuna inanıyorum. Ancak gerçekte gaz kokuyordu. İnanıyorum ki, şimdi yakında Noel öncesi ilk haftayı kutlaya-

cağız, derler. Tıpkı gaz muslukları açılır gibi Noel öncesi birinci, ikinci, sonunda dördüncü hafta da açıldı. Öyle bir yapıldı ki, insanlar etrafa fındık ve badem kokuları yayıldığını düşünsün; öyle ki, tüm fındıkkıranlar korkmadan inanabilsin.

Geliyor! Geliyor! Peki, kim geliyordu? Yeni doğmuş İsa mı? Kurtarıcı mı? Yoksa kolunun altında sürekli tik tak ses çıkaran gaz saatiyle gelen ilahi Gaz Adam mı? Ve şöyle buyurur: Ben bu dünyanın kurtarıcısıyım, ben olmadan yemek pişiremezsiniz. Ve konuşmaya başladı, uygun tarifeler sundu, yeni temizlenmiş gaz musluklarını açtı ve güvercin pişirilebilsin diye Kutsal Ruh'un borulardan çıkmasına izin verildi. Ve etrafına fındık ve kabuklu badem dağıttı ki, hemen kırılsın; aynı anda borulardan çıkmaya başladılar. Ruh ve gaz yayıldı ki, inanmaya meyilli olanlar, yoğun ve mavimsi havanın tam ortasında duran tüm Gaz Adam'ların içinde alışveriş merkezlerinin önündeki Noel Baba'ları ve her ebat ve fiyattan yeni doğmuş İsa'yı görebilmeleri kolaylaşsın. Ve böylece yükselen ve inen gazometreleriyle kaderin çarkını simgeleyen ve normal fiyat tarifesinden Noel öncesi haftaları düzenleyen hidayete erdirici gaz dağıtım kurumuna inanmaya başladılar. Bu haftalar bittiğinde başlayacak Noel gününe çoğu insan inansa da, yorucu bayram günlerini –herkese yetecek kadar olduğuna inansalar da –sadece badem ve fındık stoklarından nasibini alamayanlar sağ salim atlatabiliyordu.

Ama ne zaman ki, Noel Baba'ya duyulan inanç, Gaz Adam'a duyulan inanç olarak ortaya çıktı, o zaman Korinter Mektubu'nun içindeki sıralamaya dikkat etmeden, sevgi yolu izlenmeye başlandı: Seni seviyorum, deniyordu, ah, seni seviyorum. Sen de kendini seviyor musun? Söylesene, beni seviyor musun, beni gerçekten seviyor musun? Ben de kendimi seviyorum. Sonunda bunca sevginin sonucunda birbirlerine kırmızıturpum demeye başladılar. Kırmızıturpları seviyor, birbirlerini ısırıyor, bir turp diğer turpu sevgisinden ısırıyordu. Birbirlerine kırmızıturplar arasında yaşanan harikulade uhrevi, hatta dünyevi aşklardan örnekler an-

latıyor ve birbirlerini taze taze, aç ve hassasiyetle ısırmaya başlamadan hemen önce fısıldıyorlardı: Kırmızıturpum, söylesene, beni seviyor musun? Ben de kendimi seviyorum.

Gelgelelim aşkından dolayı kırmızıturpunu ısırdıktan ve Gaz Adam'a duyulan inanç, devletin dini olarak kabul edildikten sonra, arta kalan inanç ve vaktinden önce çalınan sevgi tükenmesiyle birlikte geriye Korinter Mektubu'nun sadece üçüncü düsturu kalıyordu: Umut. Daha henüz kırmızıturpları, fındıkları ve bademleri kemirmeye devam ederlerken, yeniden başlayabilmeleri ya da devam edebilmeleri için ya da daha bitiş müziği devam ederken, bitişin yakında sona ermesi umuduyla yakında sona ereceğini ummaya başladılar. Neyin biteceğini hâlâ bilmiyorlardı. Sadece yakında bitmesini, hemen yarın bitmesini umuyor, bugün umarız bitmez diye umuyorlardı; çünkü ne yapacakları aniden gelen sonla. Sonunda bittiğinde, ondan hemen umutlarla bezeli bir başlangıç yarattılar; çünkü buralara bitiş, her zaman, hatta nihai bitişin bitiş bile başlangıç ve umut demekti. Böyle de yazılmıştı: İnsanoğlu umut ettiği sürece umut dolu sonuca gelmek için her seferinde yeniden başlayacaktır.

Bense bilmiyorum. Örneğin, Noel Baba'ların sakallarının altında bugünlerde kimlerin saklandığını bilmiyorum; uşak Ruprecht'in çuvalında neler sakladığını bilmiyorum; gaz muslukları nasıl kapatılır ya da kısılır bilmiyorum; çünkü Noel öncesi haftalar yeniden akıyor ya da hâlâ akmaya devam ediyordu. Deneme amacıyla mı, bilmiyorum; kimin için deneniyor, bilmiyorum; şefkatle gaz musluklarını temizleyip temizlemediklerini bilmiyorum; hangi sabah, hangi akşam bilmiyorum; günün saatlerinin önemli olup olmadıklarını bilmiyorum; çünkü sevginin saati, umudun sonu, inancın sınırı yoktur, sadece bilmek ve bilmemek zamana ve sınırlara bağlıdır ve çoğunlukla zamanından önce sakallarda, sırt çantalarında, kabuklu bademlerde sona erer ki yine de eklemeliyim, bilmiyorum, ah bilmiyorum. Örneğin, neyle bağırsakları dolduracaklar, doldurulması için kimin bağırsakları gerekli, bil-

miyorum; her dolgu için belirlenen fiyatlar kabaca ya da ayrıntılı olarak okunabildiğinde neyle olacağını bilmiyorum; fiyata nelerin dâhil edildiğini yine de bilemiyorum, dolgu için hangi sözlüklerden alıntı yapacaklarını bilmiyorum, bağırsakları doldurdukları gibi, sözlükleri neyle dolduracaklarını bilmiyorum, kimin eti bilmiyorum, kimin dili bilmiyorum: Kelimeler anlatır, kasaplar gizler, ben dilimleri keserim, sen sayfaları çevirirsin, ben hoşuma gideni okurum, sen neyden hoşlandığını bilmezsin: Bağırsak ve kitaplardan sucuk dilimleri ve alıntılar –ve bağırsaklar dolsun, kitaplar ses kazansın, tıka basa edilebilsin, sıkıştırılabilsin, sıkı sıkıya yazılabilsin diye, kimin sessiz kalması gerektiğini, susturulması gerektiğini asla bilemeyeceğiz; ben bilmiyorum, ben tahmin ediyorum. Sözlükleri ve bağırsakları diller ve sucukla dolduranlar aynı kasaplar. Paulus diye biri yoktu, o adamın adı Saulus'tu ve Saulus olarak Korintlikere adını inanç, umut ve sevgi olarak adlandırdığı, kolay hazmedilebilir diye övdüğü, bugün bile değişken Saulus görüntüleriyle elden çıkarılan inanılmaz ucuzluktaki sucuklardan söz etti. Benimse elimden oyuncakçımı aldılar, oyuncağımı dünyamdan almak istiyorlardı.

Bir zamanlar bir müzisyen vardı, adı Meyn'di ve çok güzel trompet çalardı.

Bir zamanlar bir oyuncakçı vardı, adı Markus'tu ve kırmızı beyaz teneke trampetler satardı.

Bir zamanlar bir müzisyen vardı, adı Meyn'di ve birinin adı Bismarck olan dört kedisi vardı.

Bir zamanlar bir teneke trampetçi vardı, adı Oskar'dı ve oyuncakçıya bağlıydı.

Bir zamanlar bir müzisyen vardı, adı Meyn'di ve dört kedisini ateş karıştırma demiriyle öldürdü.

Bir zamanlar bir saatçi vardı, adı Laubschad'tı ve Hayvanları Koruma Derneği'ne üyeydi.

Bir zamanlar bir teneke trampetçi vardı, adı Oskar'dı ve oyuncakçısını elinden aldılar.

Bir zamanlar bir oyuncakçı vardı, adı Markus'tu ve tüm oyuncaklarını bu dünyadan alıp götürdü.

Bir zamanlar bir müzisyen vardı, adı Meyn'di ve eğer ölmediyse bugün de yaşıyordur ve yine çok güzel trompet çalıyordur.

İKİNCİ KİTAP

Hurda

Ziyaret günü... Maria bana yeni bir trampet getirdi. Bana tenekeyle birlikte oyuncakçının verdiği makbuzu da yatağın korkulukları üzerinden uzatmaya kalkıştığında, elimin tersiyle geri çevirip yatağımın başucundaki zile bastım. Bunun üzerine Bruno içeri girip, Maria bana mavi ambalaj kâğıdına sarılı bir teneke trampet getirdiğinde ne yapıyorsa onu yaptı. Ambalajı iplerinden kurtardı ve trampeti neredeyse tören havasıyla çıkardıktan sonra özenle katlayabileceği şekilde ambalaj kâğıdını açtı. Bruno daha sonra yeni tenekeyle birlikte lavaboyu adımladı –adımladı derken yürüdüğünü kastediyorum– üzerinde sıcak su gezdirdi ve büyük bir dikkatle, beyaz ve kırmızı boyayı çizmek zorunda kalmadan, trampetin kenarındaki fiyat etiketini yumuşatıp çıkardı.

Maria, yaptığı kısa, fazla yorucu olmayan ziyaretinden sonra gitmek istediğinde, Truczinski'nin sırtını, tahta kalyon figürünü ve belki biraz da kendi dik başlılığımla çözümlediğimde birinci Korinter Mektubu'nu tarif ederken parçaladığım eski tenekemi, evimizin kilerindeki kısmen mesleki, kısmen de özel amaçlarıma hizmet etmiş diğer kullanılmış trampetlerin arasına koymak üzere yanına aldı.

Maria ayrılmadan önce: "Kilerde de fazla yer kalmadı. Kışlık patatesleri nereye koyacağız Allah bilir." diye söylendi.

Maria'nın içindeki ev kadınının sitemlerini gülümseyerek duymazdan gelerek, ondan hizmetini tamamlamış trampeti nizami şekilde siyah mürekkeple numaralandırıp benim bir kâğıda yazdığım tarihleri ve tenekenin özgeçmişiyle ilgili kısa notları, yıllardan beri kiler kapısının iç kısmında asılı duran ve 1949'dan beri trampetlerim hakkında her türlü bilgiyi saklayan günlüğe aktarmasını rica ettim.

Maria pes ederek başını eğdi ve benden bir öpücük alarak ve-

dalaştı. Bendeki bu düzen duygusu hâlâ kafasını karıştırıyor, hatta biraz da korkutuyordu. Oskar, Maria'nın kaygılarını çok iyi anlasa da, onu böylesine bir titizliğin nasıl olur da parçalanmış teneke trampet koleksiyoncusu haline getirdiğini kendi de bilmiyor. Üstelik Bilker'lerin dairesine ait patates kilerinde o malum hurda yığınını alsa görmek zorunda kalmamak her zaman arzusu olmuştur. Kendi tecrübelerinden, çocukların babalarına ait koleksiyonları dikkate almadıklarını elbette biliyordu. Öyle ki, oğlu Kurt da günün birinde mirasının üzerine oturduğunda tüm bu talihsiz trampetlere olsa olsa burun bükecektir.

Peki, düzenli olarak yerine getirildiğinde günün birinde kilerimizi ağzına kadar doldurup kışlık patateslere yer bırakmayacak olan dileklerimi Maria'ya her üç haftada bir söyleten nedir?

Aklımda nadiren, hatta git gide daha nadir zamanlarda parlayan sabit fikir, günün birinde özürlü müzik aletleri sergileyen bir müzenin bunlarla ilgilenmesiydi. Bu fikir ilk kez, kilerde birkaç düzine teneke biriktiğinde aklıma gelmişti. Koleksiyon tutkumun kaynağının bu olacağını sanmıyorum. Hatta biraz daha üzerinde durduğumda, bu koleksiyon tutkusunun temelinde, basit bir saplantının bulunması daha büyük bir olasılık gibi görünüyor. Günün birinde tüm teneke trampetler tükenebilir, ender bulunabilir, yasaklanabilir, yok edilmelerine karar verilebilirdi. Günün birinde Oskar birkaç fazla hasar görmemiş tenekeleri bir tenekeciye tamir etmesi ve onarılan emektar çalgılarla trampetlerin olmadığı korkunç bir süreci atlatabilmesine yardımcı olabilmesi için emanet etmek zorunda kalabilirdi.

Akıl ve ruh hastalıkları hastanesinin doktorları farklı terimler kullansalar da bu koleksiyon dürtümü benzer şekilde tanımlıyorlar. Hatta Bayan Doktor Hornstetter benim saplantımın doğum gününü tam olarak öğrenmek istiyordu. Aslında ona epeyce doğru bir tarih olan dokuz Kasım 1938 tarihini verebilirdim; çünkü o gün trampet stokumun idarecisi Sigismund Markus'u kaybetmiştim. Zaten zavallı annemin ölümünden sonra istediğim za-

man yeni bir trampet sahibi olabilmenin zorlaştığı, çünkü Arsenal Pasajı'na yaptığımız perşembe ziyaretlerinin zorunlu olarak son bulduğu, Matzerath'ın enstrümanımla ilgilenmekte ihmalkâr davrandığı, Jan Bronski'nin ise git gide daha az bize uğradığı bir dönem geçiriyorken, oyuncakçının dükkânını yerle bir ettiklerinde ve tertemiz yazı masasının başında oturan Markus bana mesajını bariz olarak belli ettiğinde durumumun ne kadar umutsuz bir hal aldığı ortadaydı. Markus artık sana trampet hediye etmeyecek, Markus artık oyuncak satmıyor, Markus, bugüne kadar güzelce kırmızı beyaz renklere boyanarak üreten ve tedarik eden fabrikayla her türlü iş ilişkisini sonsuza dek bitirdi.

O zamanlar bu mesaja rağmen, oyuncakçının sonuyla birlikte o erken dönem ya da nispeten neşeli oyun çağının son bulduğuna inanmak istemiyordum. Bunun yerine kendime Markus'un çöp yığınına dönen dükkânından biri sağlam ve ikisi sadece kenarından biraz eğilmiş teneke seçip eve götürerek gerekli tedbiri aldığımı sandım.

Elimde kalan trampetlere çok özenli davranıyordum. Onları nadir çalıyor, sadece acil durumlarda kullanıyordum. Öğleden sonra trampet sololarına ve yeteri kadar isteksiz bir şekilde tüm günümü çekilir hale getiren sabah konçertolarıma yasak koymuştum. Oskar çileli bir perhize girdi, zayıfladı. Dr. Hollatz ve git gide daha kemikli olan asistanı hemşire Inge'nin huzuruna getirildi. Bunlar bana tatlı, ekşi, acı ve tatsız ilaçlar veriyor, suçu Dr. Hollatz'ın görüşüne göre aşırı ya da yetersiz çalışarak sağlığımı tehdit eden hormon bezlerime atıyorlardı.

Oskar, Hollatz'ın elinden kurtulmak için perhizinde biraz indirime gitti, yeniden kilo aldı, 1939 yılının yazına gelindiğinde, eski kırmızı yanaklarını yeniden kazanmak uğruna Markus'tan kalan son trampeti de parçalayarak o eski, üç yaşındaki Oskar olmaya yaklaşmıştı. Trampetin tenekesi iyice açılmış, durmadan takırdıyor, kırmızı beyaz boyasını yitirmiş, paslanıyor ve göbeğimin önünde uyumsuz bir renkte asılı duruyordu.

Her ne kadar doğası itibarıyla yardımsever, hatta iyiniyetli olsa da Matzerath'tan yardım istemek anlamsızdı. Adamcağız zavallı annem öldüğünden beri sadece parti işleriyle uğraşıyor, hücre amirliği görüşmeleriyle kendini harcıyor ya da gece yarılarında, alkolü bol miktarda tattıktan sonra, gür ve samimi bir ses tonuyla salonumuzda siyah çerçevelerinde asılı duran Hitler ve Beethoven'nin tablolarıyla sohbet ediyor, dâhinin kadere, Führer'in öngörülerine ilişkin açıklamalarını dinliyor ve kış yardımları için ayık olarak bağış toplamayı kendisi için öngörülen kaderi olarak görüyordu.

Bağış toplanan pazar günlerini isteksizce hatırlıyorum. Çünkü böyle bir pazar gününde yeni bir trampet edinmek için mantıksız bir girişimde bulunmuştum. Sabahları ışık oyunlarının sergilendiği ana caddede, hatta Sternfeld Alışveriş Merkezi'nde bağışları toplayan Matzerath, öğlen eve geldi; bana ve kendine Königsberger köftelerini ısıttı. Bugün bile hatırladığım lezzetli yemekten sonra –Matzerath dul kaldıktan sonra da mükemmel yemek yaparak tutkulu bir aşçı olmaya devam etti– yorgun düşen bağış toplayıcısı şekerleme yapmak için şezlonga uzandı. Uyku düzeninde nefes almaya başlar başlamaz piyanonun üzerindeki yarısına kadar dolu konserve kutusu şeklindeki yardım kumbarasını kaptığım gibi dükkândaki tezgâhın altına saklandım ve teneke kutuların en komiği ile kendimden geçtim. Amacım biriken kuruşlarla kendimi zengin etmek değildi! O şeyi trampet olarak kullanmak gibi saçma sapan bir fikre kapıldım. Ne kadar vurduysam, bagetlerin duruşunu değiştirdiysem, her seferinde aynı cevabı alıyordum: Kış Yardım Kuruluşu için küçük bir bağış verin! Kimse aç kalmasın, kimse üşümesin! Kış Yardım Kuruluşu için küçük bir bağış verin!

Aradan yarım saat geçtikten sonra teslim bayrağını çektim, dükkânın kasasından beş Gulden kuruşu aldım, bunları Kış Yardım Kuruluşu'na bağışladım ve Matzerath onu bıraktığı yerde bulsun ve pazar tatilinin geri kalan vaktini Kış Yardım Kuruluşu

kumbarasını sallayarak öldürebilmesi için değeri artan bağış kumbarasını yeniden piyanonun üzerine koydum.

Bu başarısız denemem beni sonsuza dek iyileştirdi. Artık asla ciddi anlamda bir konserve kutusunu, ters dönmüş bir kovayı, çamaşır leğeninin dibini trampet niyetine kullanma girişiminde bulunmuyordum. Buna rağmen yapmaya kalkıştıysam da, hayatımın bu onursuz bölümlerini unutmak için çabalıyor ve bu kâğıt üzerinde olanlara hiç ya da mümkün olduğunca az yer ayırıyordum. Ne derseniz deyin, bir konserve kutusu asla bir teneke trampet olamaz, kova kovadır ve çamaşır leğeninde ya kendin yıkanır ya da çoraplarını yıkarsın. Bugün nasıl bir trampetin dengi yoksa o zamanlar da yoktu. Kırmızı beyaz alev deseninde bir teneke trampet kendini ifade eder, tavsiyeye ihtiyacı yoktur.

Oskar yalnız, ihanete uğramış ve satılmıştı. Onun için en gerekli şey olan trampeti eksikken üç yaşındaki ifadesini korumayı uzun vadede nasıl başaracaktı? Yıllar boyunca insanları farklı yöntemlerle yanıltmak için uğraştı. Arada sırada yatağı ıslatmalar, her gece çocukça zırvalayarak tekrarlanan akşam duaları, gerçekte adı Greif olan Noel Baba'dan korkmalar, üçün yaşında bir çocuğun yorulmadan sorduğu tuhaf sorular: Arabaların neden tekerlekleri var? Yetişkinlerin benden bekledikleri tüm bu kasılmaları, artık trampetim olmadan yapmam gerekiyordu. Pes etmeme az kalmıştı ve şaşkın bir halde, babam olmamasına rağmen muhtemelen biyolojik babam olduğunu düşündüğüm adamı aradım. Oskar, Polonyalıların mahallesine yakın Ring Sokağı'nda Jan Bronski'yi beklemeye koyuldu.

Zavallı annemin ölümü, Matzerath'la postane sekreterliğine yükseltilen dayım arasındaki zaman zaman neredeyse dostane seviyede olan ilişki, birden ve ansızın olmasa da, en güzel ortak anıların hatırına rağmen azar azar, hatta sonunda siyasi gerilim artınca iyice çözüldü. Annemin dolgun bedeninde saklanan ince ruhunun çöküşüyle birlikte, ruhunda yansıyan, etinden beslenen, sonunda beslenme ve dışbükey aynalardan yoksun yoksun kalma-

larıyla, farklı siyasi görüşe sahip olmalarına rağmen aynı marka tütünü içerek erkekler arası toplantılara katılmaktan daha gereksiz başka bir şey bulamayan iki erkek arasındaki arkadaşlık da sona erdi. Gelgelelim Polonya Postanesi ve kolsuz gömleklerle geçen hücre amirliği görüşmeleri güzel, hatta zina üzerinde dahi duygularını kaybetmeyen bir kadının yerini alamazdı. Her türlü önleme rağmen –Matzerath müşterilerle ve parti işleriyle uğraşırken, Jan'ın postane idaresine ağırlık vermesi gerekiyordu –zavallı annemin ölümüyle Sigismund Markus'un sonu arasındaki kısa zaman süresince iki muhtemel babamın karşılaştıkları yine de olmuştu.

Ayda iki ya da üç kez gece yarılarında Jan'ın parmak eklemleri oturma odamızın penceresinde tıklıyordu. Sesi duyan Matzerath'sa perdeyi kenara itip pencereyi bir parça araladığında, biri ya da başkası, gecenin bir saatinde iskambil oynamayı teklif etmek gibi sihirli bir kelimeyi bulana kadar her iki tarafın mahcubiyeti sınırsız boyuta ulaşıyordu. Manav dükkânından Greff'i çağırıyorlardı. O istemediğinde, Jan yüzünden istemediğinde, eski oymakbaşı olarak –arada geçen zamanda grubunu dağıttı– dikkatli olması gerektiği için istemediğinde, üstüne üstlük iskambilde kötü ve pek severek oynayan biri olmadığı için istemediğinde, üçüncünün yerini çoğunlukla fırıncı Alexander Scheffler alıyordu. Gerçi bu fırıncı ustası Jan dayımla aynı masada oturmaktan pek hoşlanmıyordu ama Matzerath'ın üzerine adeta miras gibi çöken, zavallı anneme karşı duyulan vefakârlık, bunun yanı sıra Scheffler'in, perakendeci esnafların her zaman sırt sırta vermesi gerektiği görüşü, kısa bacaklı fırıncının Matzerath'ın çağrısıyla birlikte Kleinhammer Yolu'ndan koşarak gelmesini, oturma odamızın masasında yerini almasını, undan beyazlamış kurt salgınına uğramış elleriyle kartları karıştırıp, karnı acıkmış insanlara ekmek verir gibi dağıtmasını sağlıyordu.

Bu yasak oyunlar çoğunlukla gece yarısından sonra başladığından ve Scheffler fırını açması gerektiği için gecenin üçünde bi-

tirilmesi gerektiğinden, geceliğimle, hiçbir gürültüye mahal vermeden, yatağımdan kurtulmayı ve görünmeden, hatta trampetim olmadan, masanın altındaki karanlık köşeye ulaşmayı sadece nadir zamanlarda başarabiliyordum.

Daha önce de fark etmiş olduğunuz üzere, her türlü incelemeyi en rahat yapabildiğim yer, ezelden beri masanın altı olmuştur. Karşılaştırmalar yapıyordum. Zavallı annemin gidişinden bu yana nasıl da her şey değişmişti! Artık yukarıda dikkatle oynayan, yine de oyunları bir bir kaybeden, altta atılgan, ayakkabısız çoraplarıyla annemin baldırlarının arasında fetihler yapmaya çalışan bir Jan Bronski yoktu. O yılların iskambil masasının altında artık erotik oyunlar kalmamıştı; aşktan bahsetmiyorum bile. Altı pantolon bacağı koşum geçirilmiş, çeşitli balıksırtı desenleri sergileyen, altı çıplak ya da içlik giymeyi tercih eden, az ya da çok kıllı erkek bacakları, aşağıda birbirine tesadüfen dokunmasın diye altı kez fazladan çaba sarf ederken, yukarıda gövdesi, başı, kollarıyla, siyasi nedenlerden dolayı yasaklanması gereken ama her koşulda kaybedilen ya da kazanılan bir oyunun karşılığında özüre, hatta zafere izin veren ilkel ve gelişmiş oyunlara girişiyorlardı. Polonya bir Grand elini kaybetti; Bağımsız Danzig Kenti az önce Büyük Alman İmparatorluğu için kesin bir karoyu kolayca kazandı.

Bu tatbikat oyunları nihayetinde son bulacağından, günün sonunun nasıl olacağı belliydi –ne de olsa tüm tatbikat oyunları sonunda bitip, ileri aşamada ciddi bir durumu bahane ederek çıplak gerçekliğe dönüşüveriyordu.

1939 erken yazında, Matzerath'ın haftalık hücre amirliği görüşmeleri sırasında Polonyalı postane memuru ve eski oymakbaşından daha mazlum iskambil arkadaşları bulduğu ortaya çıktı. Jan Bronski, atandığı kampı anımsamaya kendini zorunlu hissederek postanedeki arkadaşlarının, aynı zamanda Mareşal Pilsudskis'in efsanevi lejyonundaki hizmetinden bu yana birkaç santim kısalmış bir bacağı üzerinde duran engelli kapıcı Kobyela'nın safına geçti. Kobyella, aksayan bacağına rağmen çalışkan bir kapıcıy-

dı; üstüne üstlük olası iyi niyetinden faydalanarak hastalanan trampetimin tamirini umut edebileceğim el işlerinde becerikli bir adamdı. Sırf Kobyella'ya giden yol Jan Bronski'den geçtiği için, hemen hemen her öğleden sonra saat altıya doğru, bunaltıcı ağustos sıcaklarında bile Polonyalılar mahallesinin yakınında dikiliyor ve genellikle mesai bitimini fazla kaçırmadan evine dönen Jan'ı bekliyordum. O ise gelmiyordu. Kendime aslında "Muhtemel baban mesai sonunda neler çeviriyordu?" demeden sık sık saat yedi, yedi buçuğa kadar bekliyordum ama o gelmiyordu. Hedwig teyzenin yanına gidebilirdim. Jan belki de hastaydı, ateşler içinde yatıyordu ya da alçıya sarılı kırık bir bacağı vardı. Oskar yerinden ayrılmadı ve arada sırada postane sekreterliğine ait odanın pencere ve perdelerine bakmakla yetindi.

Oskar, Hedwig teyzenin sıcak anaç inek gözlerinden çıkan bakışları onda hüzne neden olduğundan yanına gitmekte garip bir çekingenlik gösteriyordu. Bunun dışında muhtemelen yarı kardeşleri sayılan Bronski evliliğinden olma çocukları da pek sevmiyordu. Ona oyuncak bebek gibi davranıyorlardı. Onunla oynamak, onu oyuncak olarak kullanmak istiyorlardı. Oskar'la neredeyse yaşıt olan on beş yaşındaki Stephan, ona bir baba edasıyla, sürekli bir şeyler öğretme çabasıyla onu aşağılama hakkını nereden buluyordu? Bir de şu iki yana örgülü saçları ve sürekli ayın on dördü gibi dolu ve yağlı suratıyla Marga vardı. Oskar'a baktığında karşısında saatlerce tarayabileceği, fırçalayabileceği, çekip düzeltebileceği ve yetiştirebileceği iradesiz bir bebek olduğunu mu sanıyordu? Tabii ki bana baktıklarında ikisi de karşılarında o anormal, acınası cüce çocuğu görüyor, kendilerini sağlıklı ve gelecek vaat eden çocuklar olarak düşünüyorlardı. Zaten ikisi de büyükannem Koljaiczek'in sevgilileriydi; oysa beni sevebilmesi yönünden ne yazık ki işleri zorlaştırmak zorunda kalıyordum. Benim yanıma masallar ve resimli kitaplarla yaklaşmak hemen hemen imkânsızdı. Büyükannemden beklediği şey, hatta bugün bile büyük bir zevkle hayalimde yazıp çizdiğim şey, oldukça barizdi ve o nedenle ulaşılması pek

nadirdi: Oskar büyükannesini görür görmez büyükbabası Koljaiczek'i örnek almak, eteğinin altına dalmak ve mümkünse rüzgârdan koruyan eteklerinin altından asla çıkmak istemiyordu.

Büyükannemin eteklerinin altına girebilmek için neler yapmadım neler! Oskar, eteklerinin altında oturduğunda bundan hoşlanmadığı söylenemezdi. Sadece tereddüt ediyor, beni çoğunlukla reddediyordu. Sanırım az buçuk Koljaiczek'e benzeyen birini tercih ediyordu. İçeriye kaçabilme iznine sahip biri olarak benim, kundakçının ne endamına, ne de sürekli yakmaya hazır kibritine sahip olan biri olarak, kale duvarlarını aşabilmek için çeşitli Truva atları icat etmek zorunda kalıyordum.

Oskar, üç yaşındaki gerçek bir çocuk gibi lastik bir topla oynayarak, yine o Oskar'ın topu eteklerin altına yuvarlanmasını izliyor, büyükannesi bu oyunu anlayıp topu geri vermesine izin vermeden, topun arkasından, o yuvarlak örtünün altına giriyordu.

Büyükannem, etrafta büyükler varken benim eteklerin altında fazla oyalanmama izin vermiyordu. Öyle olduğunda yetişkinler onunla alay etmeye başlıyor, ona çoğunlukla imalı sözlerle sonbahardaki patates tarlasındaki taze gelin olduğu günleri hatırlatıyor; büyükannemin doğası itibarıyla soluk olmayan yüzünün, aslında o altmış yaşındaki kadına beyaz saçları altında pek de kötü bir görünüm vermeyen, şiddetli ve kalıcı bir kırmızıya bürünmesini sağlıyorlardı.

Gelgelelim büyükannem yalnız kaldığındaysa –çok nadir olurdu ve zavallı annemin ölümünden sonra daha az görmeye, Langfuhrer haftalık pazardaki tezgâhından vazgeçmek zorunda kaldıktan sonra neredeyse hiç görmemeye başladım– patates rengi eteklerinin altında bana daha fazla, daha gönülden ve daha uzun süre tahammül ediyordu. Hatta içeri girmek için aptalca bir fikir olan daha aptal lastik topu kullanmama bile gerek kalmıyordu. Trampetimle birlikte döşemelerin üzerinde kayarak, bacağımın birini altıma kıvırarak, diğerini mobilyalara dayanarak itmek için kullanarak, kendimi büyükannesel dağa doğru itiyor, etekle-

rine ulaştığımda bagetlerimi kullanarak dört kat örtülü mağarayı aralıyor, sonra kendimi altında buluyor, dört katlı perdeyi aynı anda indiriyor, bir dakikacık sessiz kalıyor ve tüm gözeneklerimle dört mevsim etkilenmeden dört eteğinin altında hâkim olan yoğun, hafif ekşimiş tereyağı kokusuna teslim ediyordum. Oskar ancak ondan sonra trampetini çalmaya başlıyordu. Büyükannesinin hangi parçayı sevdiğini bilerek ekim yağmurlarının şarkısını çalıyordum. Bu şarkıyı Koljaiczek süratle takip edilen bir kundakçının kokusuyla büyükannesinin altına girerken patates yapraklarının yandığı ateşin arkasında duymuş olduğu yağmur seslerine benziyor olmalıydı. Tenekemin üzerinde ince, çapraz yağan bir yağmur sesi indiriyordum. Sonunda üzerimde iç çekme sesleriyle kutsal azizlerin isimleri sayıklanmaya başlanıyordu. Büyükannemin yağmurda kaldığı ve Koljaiczek'in kuru bir sığınak bulduğu o 1899 yılında hangi iç geçirmelerin ve kutsal azizlerin sayıklandığını hatırlamaksa size kalmış.

1939 ağustos ayında Polonyalıların mahallesinin karşısında Jan Bronski'yi beklerken sık sık büyükannemi hatırlıyordum. Belki de Hedwig teyzeyi ziyarete gitmişti. Şimdi eteklerinin altında oturup ekşimiş tereyağı kokusunu içime çekme fikri ne kadar çekici gelse de, iki kat merdiveni tırmanmadım ve üzerinde şu ismin yazdığı kapıyı çalmadım: Jan Bronski. Zaten Oskar büyükannesine ne verebilecekti ki? Trampeti delinmişti, trampetinde verecek tık kalmamıştı, trampeti, ekim ayında patates yaprağı ateşine ince ve çapraz yağan yağmurun sesini unutmuştu. Nihayetinde Oskar'ın büyükannesine sadece sonbahar yağmurlarının çıkardığı sesler eşliğinde yaklaşmak mümkün olduğundan, Ring Sokağı'nda kaldı, çanını çala çala Heeresanger'den bir aşağı bir yukarı, beş numaralı hatta gelip giden tramvayları izlemekle yetindi.

Hâlâ Jan'ı mı bekliyordum? Zaten pes etmemiş miydim de yerimde sırf pes etmek için henüz kabul edilebilir bir neden aklıma gelmediği için mi dikiliyordum? Uzun beklemek insanı yetiş-

kin gösterir. Ancak daha uzun beklemek, bekleyeni öylesine bir noktaya getirebilir ki, beklenilen için tasarlanan karşılama sahnesinin, beklenileni her türlü sürpriz yapma şansından yoksun bırakacak kadar ayrıntısına girmesine neden olabilir. Buna rağmen Jan beni şaşırttı. Hazırlıksız olan Jan'ı ilk olarak görmek, onu trampetimin artıklarıyla karşılayabilme hırsıyla yüklü olarak, heyecanla ve her an kavramaya hazır bagetlerimle yerimde dikiliyordum. Ona uzun uzadıya açıklama yapmak zorunda kalmadan, tenekemin büyük ve ses getiren yakarışıyla umutsuz durumumu belli etmek istiyordum, kendi kendime. Beş tramvay daha, üç daha, bu da geçsin diyor, karşıdaki duvara Bronski'lerin, Jan'ın isteği üzerine Modlin'e ya da Varşova'ya taşındığına dair zihnimden korku sahneleri çiziyor, onu Bromberg ya da Thorn'da baş postane sekreteri olarak görüyor, önceden vermiş olduğum tüm yeminleri bozup bir tramvay daha bekleyerek eve giden tarafa dönmüştüm ki, Oskar'ı arkadan biri kavradı.

Yetişkinin biri gözlerini kapamıştı. Yumuşak, pahalı sabun kokan, tatlı bir kuruluk taşıyan erkek elleri hissettim; ben Jan Bronski'yi hissettim. Beni bırakıp dikkat çeken bir gürültüyle kahkaha atarak kendine doğru çevirdiğinde, tenekem üzerinde ölümcül durumum hakkında ona bir gösteri sunmak için çok geçti. Bu nedenle elimde kalan iki bagetimi, yarı uzunluktaki, o sıralar benimle kimse ilgilenmediğinden kir içindeki pantolonumun keten askılarının arkasına ve yırtık pırtık ceplerine soktum. Bunun üzerine boşta kalan ellerimle acınacak durumdaki ipe bağlı trampetimi yukarı kaldırdım, şikâyet edercesine kaldırdım, göz seviyemin üzerine kaldırdım, tıpkı Monsenyör Wiehnke dini ayin sırasında kaldırdığı kutsal ekmeği kaldırır gibi kaldırdım; hatta üzerine bir de şunu diyebilirdim: "Bu benim etim ve kanımdır." ama hiçbir şey demedim, derisi yüzülmüş metali yukarı kaldırdım, temelden, muhtemelen sıra dışı bir değişim beklemiyordum; trampetimin tamir edilmesini talep ediyordum, başka bir şey değil.

Jan derhal uygunsuz ve duyabildiğim kadarıyla gergin bir ruh haliyle çıkartmaya zorladığı kahkahasını yarıda kesti. Görmezlikten gelinemeyecek olanı gördü, trampetimi; ezilmiş tenekeden bakışlarını çekti, parlak, hâlâ gerçek gibi duran üç yaşındaki gözlerimi aradı, başta iki kez aynı anlamsızlıkta bakan mavi iris, içindeki ışık notaları, yansımalar, göze ifade adına verilen her şeyden başka bir şey göremedi, sonunda, bakışlarımın oynamaya hazır herhangi bir su birikintisinden farklı olmadığını tespit etmek zorunda kaldığında, tüm iyi niyetini, elle tutulur ne varsa hafızasında bir araya getirip, gözlerimde, gri renkte olsalar da benzer kesime sahip annemin gözlerindeki, ona yıllar yılı incelikten ihtirasa kadar çeşitli duyguları yansıtmış olan, o malum bakışları yeniden bulmak için kendini zorladı. Belki de onu, Jan'ın babam olmasının, daha doğrusu beni üreten olduğu anlamında olmasa da, kendi yansıması şaşırtmıştı. Çünkü annemde olduğu gibi benim gözlerim de, neredeyse tüm Bronski'lerde, hatta Stephan'da, az da olsa Marga Bronski'de ama daha çok büyükannem ve kardeşi Vincent'in yüzündeki, aynı saf kurnazlığı, ışıldayan aptalca güzelliği yansıtıyordu. Ancak bana, tüm kara kirpikli mavi gözlülüğüme rağmen bir atımlık Koljaiczek tarzı kundakçı kanının karıştığı –camları nasıl indirdiğim akla gelsin– inkâr edilemezken, Ren'li Matzerath'a ait çizgileri keşfetmek zor olsa gerek.

Kaçamak cevaplar vermeyi tercih eden Jan'ın ise, trampeti havaya kaldırıp gözlerimi konuşturduğum o anda, kendisine yönelttiği soru karşısında itiraf etmek zorunda kalırdı. "Annesi Agnes bana bakıyor. Belki kendime bakıyorum. Annesinin ve benim çok fazla ortak yönlerimiz vardı. Ancak belki de şu anda Amerika'da ya da denizin dibinde olan Koljaiczek dayım bana bakıyordu. Sadece Matzerath bakmıyor ki, böylesi daha iyi."

Jan trampeti elimden aldı, onu çevirdi ve ona vurdu. Deneyimsiz olan, bir kurşun kalemi dahi doğru dürüst yontmayı becerememeyen Jan, sanki teneke trampet tamirinden anlıyormuş gibi yaparak, kendisinde nadir görülen net bir karara vardı, beni elimden yakala-

dı –bu hareketi dikkatimi çekmişti, çünkü işin o kadar da acelesi yoktu– benimle birlikte Ring Sokağı'ndan karşıya geçti, elinde beni tutmuş halde Heeresanger tramvay durağının olduğu refüje ulaştı ve tramvay geldiğinde, beşinci hattın sigara içenler için ayrılmış vagona binerek beni de yanına çekti. Oskar fark etmişti, şehre gidiyorduk, Hevelius Meydanı'na ulaşıp, Polonya Postanesi'nde çalışan, Oskar'ın trampetinin haftalardır ihtiyacı olan alet edevata ve bilgiye sahip kapıcı Kobyella'nın yanına gidiyorduk.

Eğer beşinci hattın tramvayının, vagonları Max-Halbe Meydanı'ndan itibaren Brösen plajının yorgun ama gürültülü yolcularıyla ağzına kadar dolu olarak şehri merkezi istikametinde çanını çalarak ilerlediği 1939 eylül ayının birinci gününün arifesi olmasaydı, bu tramvay yolculuğu aslında kimsenin rahatsız etmediği keyifli bir yolculuk olabilirdi. Eğer liman girişinde, Westerplatte'nin karşısında, "Schlesien" ve "Schleswig-Hostein" adlı iki zırhlı gemi demir atmamış olsalardı ve altında mühimmat deposunun olduğu kırmızı tuğla duvara demir namlularını, dönebilen ikili taretlerini ve kazamat toplarını yönlendirmemiş olsalardı, trampeti teslim ettikten sonra Kafe Weitzke'de bu yaz akşamı güneşi bize kamışlarımızla içtiğimiz limonataların arkasından ne de güzel göz kırpacaktı. Eğer postanenin içi aylardan beri zırhlı plakalarla savunma konumuna geçmemiş, postanenin bir zamanlar zararsız personeli, memuru, postacısı Gdingen ve Oxhöft'de geçirdikleri hafta sonu eğitimleriyle savunma bölüğüne dönüştürülmemiş olsalardı, Polonya Postanesi'nin kapıcı dairesinin zilini çalarak zararsız bir çocuk trampetini kapıcı Kobyella'ya tamir etmesi için emanet edebilmek ne güzel olurdu.

Oliva Kapısı'na yaklaşıyorduk. Jan Bronski terliyor, gözleri Hindenburg Bulvarı ağaçlarının tozlanmış yeşiline takılmış, altın ağızlıklı sigaralarından, cimri elinin izin vereceğinden daha fazla içiyordu. Oskar muhtemel babasını daha önce hiç böyle terlerken görmemişti. Onu annesiyle birlikte şezlongun üzerinde yakaladığı o iki ya da üç kaçamağı hariç.

Ancak zavallı annem çoktan ölmüştü. Peki Jan Bronski neden hâlâ terliyordu? Ondaki her durağa yaklaştığında nükseden inme arzusunu, her inme arzusunu hissettiği anda varlığımın farkına vardığını, ben ve trampetim onun yeniden yerine oturmasını sağladığını fark ettiğimde, Jan'ın devlet memuru sıfatıyla savunması gerektiği Polonya Postanesi'nden dolayı terlediğini anladım. Ama bir keresinde kaçmıştı, sonra beni ve hurda trampetimi Ring Sokağı'nda, Heeresanger köşesinde bulduğu, memuriyet görevine dönmeye karar verdi, ne memur olmaya, ne de posta binasını savunmaya yaran beni yanında sürükledi; bir yandan terliyor, bir yandan da sigara içiyordu. Neden tekrar inmiyordu peki? Ona mani olmazdım. Henüz en iyi yıllarını yaşıyordu; yaşı kırk beş bile değildi. Gölzeri mavi, saçları siyahtı; bakımlı elleri titriyordu. Bu denli acınası halde terlemesi gerekmeseydi, Oskar'ın muhtemel babasının yanında oturarak koklamak zorunda kaldığı şey aslında soğuk ter yerine kolonya olurdu şimdi.

Odun Pazarı'nda tramvaydan indik ve Altstädtischer Graben hendeğinden aşağı yürüdük. Rüzgârsız bir yaz sonu akşamıydı. Eski şehrin bronz çanları her zamanki gökyüzünü inletiyordu. Güvercinlerin uçuşmasına neden olan çan sesleri; "Soğuk mezarına gidene kadar dürüstlük ve sadakatinden ödün verme." Bu kulağa hoş geliyordu ve ağlamaklı yapıyordu insanı. Ancak her yerde kahkahalar atılıyordu. Glettkau ve Heubude'deki plajlardan gelen tramvaylar güneşte bronzlaşmış çocuklarıyla kadınlar, yumuşacık bornozları, renkli plaj topları ve yelkenli oyuncak tekneleriyle yüzlerce taze denize girmiş insan getiriyordu. Genç kızlar mahmur bakışlarının altındaki hareketli dilleriyle ahududulu dondurmalarını yalıyorlardı. On beş yaşlarında bir kız, dondurma külahını yere düşürdü, tam eğilip kaymaklı dondurmasını yerden kaldıracaktı ki, tereddüt etti, erimekte olan serinletici dondurmayı yerdeki kaldırımlara ve gelip geçenlerin ayak tabanlarına bırakmayı tercih etti; yakında yetişkinlere karışacak ve dondurmayı yolda yalamaya kalkmayacaktı.

Schneidermühlen Sokağı'ndan sola girdik. Sokağın çıktığı Hevelius Meydanı SS Vatan Muhafızları tarafından kapatılmıştı: Kolluklarını ve polis gücüne ait filintalarıyla genç delikanlılar, hatta aile babaları hat çekmişlerdi. Bu barikatı yolu değiştirerek etrafından dolaşıp, Rähm'den postaneye varmak daha kolay olurdu. Jan Bronski ise Vatan Muhafızları'nın üzerine yürüdü. Niyeti belliydi: Büyük ihtimalle postane binasından Hevekius Meydanı'nı gözetlenmesi emrini veren amirlerinin gözü önünde durdurulmak ve geri gönderilmek istiyordu. Bu şekilde geri çevrilmiş bir kahraman edasıyla takdire değer bir hareket sergileyerek, beşinci hattaki onu buraya getiren aynı tramvayla eve dönmek istiyordu.

Vatan Savunması askerleri geçmemize izin verdiler, herhalde bu iyi giyimli beyefendinin üç yaşında bir çocukla birlikte postane binasına girmek istediğini düşünmüyorlardı. Bize kibarca dikkatli olmamızı söylediler ve ancak demir parmaklıklı kapıdan geçip kendimizi ana kapının önünde bulduğumuzda "Dur!" diye bağırdılar. Jan, kendinden emin olmayarak arkasını döndü. Tam o sırada önümüzdeki ağır kapı biraz aralandı. Bizi içeri çektiler: Polonya Postanesi'nin yarı karanlıktaki serin vezne salonunda duruyorduk.

Jan Bronski, arkadaşları tarafından pek de dostane karşılanmadı. Ona güvenmiyorlardı, herhalde ondan umudu çoktan kesmişlerdi, hatta sesli olarak postane sekreteri Bronski'nin sıvışmak istediğine dair şüphelerin etrafta dolaştığını itiraf bile ettiler. Jan, bu suçlamaları inkâr etmekte zorlanıyordu. Zaten onu kimse dinlemiyordu. Onu, kilerden vezne salonunun pencereye bakan tarafın gerisine kum çuvalı taşımayı görev edinmiş bir sıraya ittiler. Bu kum çuvallarını ve benzeri saçma sapan şeyleri pencerelerin gerisine yığdılar, acil bir durumda kapının önüne komple bir barikat kurabilmek için dosya dolapları gibi ağır mobilyaları ana kapının yakınına ittiler.

Birileri benim kim olduğumu öğrenmek istediyse de Jan'ın

cevap vermesini bekleyecek zamanları yoktu. İnsanlar gergindi, bazen sesli, bazen gereğinden fazla özenle sessiz konuşuyorlardı. Trampetim ve trampetimin aciliyeti unutulmuş gibiydi. Karnımın önündeki bu hurda yığınına yine eski görkemini kazandırmasını umut ettiğim kapıcı Kobyella ortalıkta yoktu. Büyük ihtimalle postane binasının birinci ya da ikinci katında, salondaki postacılar ve vezne memurları gibi hummalı biçimde, kurşunlarda koruması beklenilen dolgun kum çuvalları yığmakla meşguldü. Oskar'ın varlığı Jan Bronski için nahoş bir durum yaratmıştı. Ben de, Jan, diğerlerinin Doktor Michon diye adlandırdıklarını bir adam tarafından talimat aldığı sırada ortadan kayboldum. Biraz etrafı araştırdıktan ve kafasından Polonya kaskı taşıyan ve besbelli postanenin müdürü olan Bay Michon'un etrafından dikkatlice dolandıktan sonra, birinci kata çıkan merdivenleri ve orada, koridorun iyice sonlarında, orta büyüklükte, içerisinde mühimmat sandıkları taşıyan adamların, kum çuvalların yığılı olmadığı penceresiz bir oda buldum.

Antrede rengârenk pullarla bezeli mektuplarla dolu tekerlekli çamaşır sepetleri birbiri içine yığılmıştı. Oda alçaktı ve toprak rengi duvar kâğıdıyla kaplanmıştı. Hafif bir lastik kokusu vardı. Ampulün biri korumasız olarak yanıyordu. Oskar, şalteri arayamayacak kadar yorgundu. Uzaktan Sankt Maria, Sankt Katharina, Sankt Johann, Sankt Brigitta, Sankt Barbara, Trinitatis ve Heiliger Leichnam kiliselerin çanları ikazda bulunuyordu: Saat dokuz oldu Oskar, uyuman gerek! Ve böylece mektup sepetlerinden birine girdim ve aynı şekilde yorgun düşmüş trampetimi yanıma gömerek uykuya daldım.

Polonya Postanesi

Lodz, Lublin, Lwow, Torun, Krakow ve Czestochowa'ya gitmek isteyen, Lodz, Lublin, Lemberg, Thorn, Krakau ve Tschenstochau'dan gelen mektuplarla dolu bir çamaşır sepetinde uyuyordum. Ancak rüyamda ne Matka Boska Czestochowska'yı ne de siyah Meryem'i görüyor; ne Marszalek Pilsudski'nin Krakau'da saklanan kalbini ne de Thorn şehrini meşhur eden o tarçınlı keki kemiriyordum. Henüz tamir edilmemiş trampetimi bile görmüyordum. Tekerlekli çamaşır sepetindeki mektupların içinde rüyasız uykusunu çeken Oskar, sayısız mektup yığıldığında artan o fısıldaşmalar, tıslamalar, sohbetler, o malum boşboğazlıkların hiçbirini işitmedi. Mektupların bana söyleyecekleri tek bir kelimesi yoktu, beklediğim bir mektup yoktu, kimse benim içinde bir alıcı ya da bir gönderen göremezdi. Antenlerimi içeri çekmiş, haberlerle dolu bir dünyanın ta kendisi gibi, mektup yığının tepesinde adeta dünyanın hâkimi gibi uyuyordum.

Böylece beni elbette Pan Lech Milewczyk adlı rasgele bir şahsın Danzig-Schidlitz'teki yeğenine gönderdiği o mektup, yani bin yaşında bir kaplumbağayı uyandırabilecek kadar ses getiren bir mektup uyandırmadı. Beni yakın mesafeden gelen makineli tüfek sesleri ya da uzaktaki, bağımsız limandaki zırhlıların ikili taretlerinin yolladığı salvolardan kaynaklanan gümbürtü uyandırdı.

Bunu yazması o kadar kolay ki! Makineli tüfekler, ikili taretler... Onun yerine beni uyandıran şey, yoğun bir sağanak, dolu yağışı, bir yaz sonu fırtınası, hani doğumum vesilesiyle olanına benzer fırtına olamaz mıydı? Fazlasıyla uykuluydum, o tarz kurgulara hâkim değildim ve sesleri kulağımda saklayarak, tam isabetle, bütün uykulu insanların yaptığı gibi, duruma doğrudan tanı koymuştum. Şimdi ateş ediyorlar!

Mektup sepetinden iner inmez, henüz sandaletleri üzerinde

dengesini sağlayamadan, Oskar hassas trampetinin sağlığını düşünür oldu. Elleriyle, uykusu için barınak teşkil etmiş sepetin içinde biraz gevşek ama sanki kutulanmış gibi üst üste dizili mektupların arasında bir kuyu kazdı ama bunu yaparken mektupları yırtacak, katlayacak, hatta değerini düşürecek bir kabalıkta bulunmuyordu. Aksine birbirine karışmış mektupları dikkatle çözdüm, çoğunlukla mor renkteki, üzerinde "Poczta Polska" damgası vurulmuş mektupları, hatta kartpostalları büyük bir özenle kaldırdım, herhangi bir zarfın açılmamasına dikkat ettim; çünkü kaçınılmaz olan, her şeyi değiştirebilir olaylar zinciri açısından, mektubun içindeki sır her zaman korunmalıdır.

Makineli tüfek sesleri arttıkça, mektuplarla dolu o çamaşır sepetindeki huni şeklindeki çukur da genişliyordu. Sonunda yeter dedim, ölüm döşeğindeki trampetimi taze açılmış çukura yatırdım, sıkıca örttüm; sadece üç kat, değil, hayır, duvarcı ustaları sağlam duvar örmek istediklerinde üst üste dizdikleri tuğlalar gibi, on hatta yirmi kat aynı şekilde diş dişe girmiş zarflarla örttüm.

Tam tenekemi her türlü şarapnel ve mermiye karşı koruma ümidiyle aldığım bu tedbiri tamamladığım anda, postane binasının Hevelius Meydanı'na bakan cephesinin yaklaşık gişe lobisi seviyesindeki duvarında ilk tanksavar mermisi patladı. Sağlam tuğlalarla örülü Polonya Postanesi, Vatan Muhafızları'nın hazırlığını yaptıkları hücum saldırısına yetecek büyüklükte, kısa bir manevrayla, cepheden bir gedik açacakları korkusuna yer vermeyecek kadar çok mermi atışını sineye çekebilecek güçteydi.

Jan Bronski'yi aramak üzere, güvenle saklandığım, mektuplar için ayrılmış, penceresiz, üç ofis odası ve birinci katın koridoruyla çevreli depodan dışarı çıktım. Muhtemel babam Jan'ı ararken elbette, hatta daha büyük bir hevesle engelli kapıcı Kobyella'yı da arıyordum. Ne de olsa trampetimi tamir ettirmek için bir önceki akşam tramvayla, akşam yemeğimden feragat ederek, şehre, Hevelius Meydanı'na ve pek de umurumda olmayan bu postane bi-

nasına girmiştim. Eğer şimdi kapıcıyı zamanında, yani gerçekleşmesi kesin olan hücum saldırısı başlamadan bulamazsam, tutmayan tenekemin özenle tamir edilmesini unutabilirdim.

Oskar sonuçta Jan'ı arıyor ama aslında Kobyella demek istiyordu. Kollarını göğsünde bağlamış bir şekilde defalarca fayans kaplı koridorları arşınladıysa da, her adımında yalnız kaldı. Bir taraftan postane binasından atıldığı aşikar olan tek tük atışları, Vatan Muhafızları'nın bitmek tükenmek bilmeyen mühimmat israfından ayırt edebilse de, bu tasarruf bilincindeki nişancılar ofis odalarındaki postane damgalarını, benzer damgalama işine göre diğer aletlerde değiştirmiş olmalıydılar. Koridorda olası bir karşı atağa dayanabilecek herhangi bir hazırlık, ne duruyor, ne yatıyor, ne de bulunuyordu. Koridorda sadece Oskar devriye geziyordu. Savunmasız ve trampetinden yoksun, erken kalkanı her halükarda yol aldırmaktan ziyade mermi yağmuruna tutan sabahın fazlaca erken bir vaktinde tarih yazan bir uvertüre maruz kalmıştı.

Postane avlusuna çıkan ofis odalarında da in cin top oynuyordu. Bir ihmalkârlık fark ettim. Aslında binanın Schneidermühle Sokağı'na bakan tarafı da emniyete alınması gerekiyordu. Oradaki polis karakoluyla bina arasında bulunan basit bir tahta çit ve paket yükleme rampası, artık sadece resimli kitaplarda bulunan fazlaca elverişli bir saldırı pozisyonu sunuyordu. Patırtı çıkararak ofis odalarını, taahhütlü mektuplar için ayrılan odayı, para taşıyan kurye odasını, muhasebeyi, telgraf kabul odasını gezdim. Orada duruyorlardı. Zırhlı plakla ve kum torbaların arkasında, devrilmiş ofis mobilyalarının arkasında yatıyorlar, kararsız, neredeyse cimrice ateş ederek pusuda bekliyorlardı.

Odaların çoğunda pencereler Vatan Muhafızları'nın makineli tüfekleriyle tanışma şerefine nail olmuştu. Meydana gelen hasarı üstünkörü inceledim ve indirilen her pencereyi benim elmas kadar keskin sesimin etkisiyle, sessiz, derin soluklu barış yıllarında indirdiklerimle karşılaştırdım. Şimdi benden Polonya Postanesi'ni savunmam için katkıda bulunmamı isteseler, o küçük ama

çakı gibi Doktor Michon postanenin postadan sorumlu değil de, askeri müdürü olarak yanıma gelip, ant içirterek beni Polonya'nın hizmetine dâhil etse, sesimin gücünü esirgemezdim. Polonya ve Polonya'nın yabani ve buna rağmen sürekli meyve veren ekonomisi için, seve seve postanenin karşısında, Hevelius Meydanı'ndaki tüm evlerin pencerelerini, Rahm'daki evlerin camekânlarını, Schneidermühle Sokağı'ndaki, karakol dâhil olmak üzere, camlarla kaplı çıkışını ve gidebildiği kadar uzun bir menzille Altstädtischer Graben hendeğini ve Şövalye Sokağının tertemiz pencerelerini dakikalar zarfında kapkara, cereyan alan deliklere dönüştürürdüm. Bu hareketim Vatan Muhafızları arasında, hatta izleyenler arasında paniğe yol açacak, daha savaşın başında sihirli silahların varlığına olan inancı büyütecek ama yine de Polonya Postanesi'ni kurtaramayacaktı.

Sonuçta Oskar devreye girmedi. Müdür kafasında Polonya'nın çelik miğferini giymiş o Doktor Michon bana ant içirtmedi, aksine gişe lobisine doğru koşarken ayak altında dolaştığım için bana sağlam bir tokat attı, hemen ardından Polonyaca küfürler savurarak, bilmem kaçıncı kez müdafaa işlerini kovalamaya devam etti. Bana bu tokadı sineye çekmekten başla çare kalmamıştı. İnsanlar ve onlarla birlikte tüm sorumluluğu taşıyan Doktor Michon telaş içindeydiler, korkuyorlardı. Bunu bir özür olarak kabul etmek mümkündü.

Gişe lobisindeki saat bana dördü yirmi geçtiğini söyledi. Saat dördü yirmi bir geçtiğinde, ilk savaş müzakerelerinin saate herhangi bir zarar vermediğini kabul edebiliyordum. Saat çalışmaya devam ettikçe, zamanın bu soğukkanlılığının iyi mi yoksa kötü bir işaret olarak mı değerlendirmem gerektiğini bilmiyordum.

Sonu ne olursa olsun, şimdilik gişe lobisinde kaldım, Jan ve Kobyella'yı aradım, Doktor Michon'un yolundan çekildim, ne dayımı ne de kapıcıyı bulabildim, lobinin pencerelerinde hasarlar tespit ettim, hatta ana girişin olduğu yere yakın sıvanın içinde kopan kısımlar ve çirkin gedikler de gördüm ve ilk iki yaralıyı götü-

rürlerken seyretmeme izin verdiler. İçerinden biraz daha yaşlı olan beyefendinin hâlâ özenle taradığı kır saçları vardı. Sağ kolundaki mermi sıyrığı bandajlanırken sürekli ve heyecanla konuşmaya devam ediyordu. Hafif şiddetteki yarası bembeyaz sarılır sarılmaz ayağa kalkmak, tüfeğine davranmak ve muhtemelen o kadar da kurşungeçirmez olmayan kum torbaların arkasındaki mevziine tekrar uzanmak istiyordu. Neyse ki, aşırı kan kaybından meydana gelen hafif bir baygınlık hissi onu yeniden yattığı yere çekti ve yaşlı bir adamın yaralandıktan kısa bir süre yeniden gücüne kavuşamayacağı istirahatı emretti. Üstelik yanına gelen, başında çelik miğferine rağmen sivil kıyafetindeki mendil cebinden bir kavalyenin katlanmış mendiline ait üçgenin ucunu gösteren, kısa boylu, ellili yaşlarındaki adam, memur edilmiş bir şövalyenin asaletli hareketlerine sahip, doktor olan ve Michon diye çağırılan, akşam bastırmadan önce Jan Bronski'yi sıkı bir sorgudan geçiren bu adam, yaralı yaşlı adama Polonya adına istirahat etmesini emretti.

İkinci yaralı ağır yaralı olarak bir saman çuvalına oturtulmuştu ve kum torbalarına ilgisi kalmamıştı. Düzenli aralıklarla yüksek sesle ve herhangi bir utanma hissine kapılmadan bağırıyordu, çünkü karnından vurulmuştu.

Oskar tam kendi arkadaşlarını bulabilmek için bir kez daha kum torbalarının arkasında dizili adamları denetlemeye girişecekti ki, neredeyse aynı anda yapılan iki mermi atışı ana kapının üzerinde ve yanında gişe lobisini şangırdattılar. Kapının önüne itilen dolapların kapakları parlayarak açıldı ve birbirine sıkı sıkıya dizili dosyaları dışarı fırlattı. Bunlar önce kelebek gibi kanatlanırken, dengelerini kaybettiler ve fayans döşemlerin üzerinde yayılmış muhasebe sayfalarına öyle bir dokundular, öyle bir sayfaların üzerlerini örttüler ki, nizami muhasebe usulünde böylesine iki evrakın bir araya geldiği görülmemiştir. Pencerede geri kalan camların parçalandığı, duvarlardaki ve tavandaki sıvanın irili ufaklı parçalarının kopup ayrıldığını söylemeye gerek bile yoktu. Yeni bir yaralıyı havalanan alçı ve kireç bulutlarının arasından lobinin or-

tasına taşıdılar. Ancak çelik miğferli Doktor Michon'un emriyle merdivenlerden birinci kata taşındılar.

Oskar, merdivenin her basamağında inleyen postane memurunu taşıyan adamları izledi. Kimse de onu geri çağırmadı, sorguya çekmedi ya da kısa bir süre önce Michon'un gerekli gördüğü gibi kaba erkek eliyle tokadı yapıştırmadı. Yine de hiçbir yetişkinin postaneyi müdafaa eden ayaklarının altında dolaşmamaya özen gösterdi.

Yavaş yavaş merdivenlerin üstesinden gelen adamların peşinden birinci kata vardığımda tahminlerim doğru çıktı. Adamlar yaralıyı kendim için ayırdığım o penceresiz ve bu yüzden güvenli mektup deposuna götürüyorlardı. Yeteri kadar minderin olmadığını düşünmüş olmalılar ki, mektup sepetlerinin yaralılar için kısa da olsa yumuşak bir döşek olduğuna inandılar. Trampetimi, içi ağzına kadar hayal ötesi mektuplarla dolu bu tekerlekli çamaşır sepetlerinden birine koyduğuma o anda pişman olmuştum. Acaba bu paramparça, delik deşik postacı ve gişe memurlarının kanları altlarındaki on ya da yirmi kat kâğıdın arasından sızıp, tenekemi daha önce sadece boya olarak bilinen bir renge dönüştürebilir miydi? Trampetimin Polonya kanıyla ne ilgisi vardı! Kendi dosyalarını ve kurutma kâğıtlarını kanlarıyla boyasalardı ya! Mürekkep fıçılarındaki maviyi boşaltıp kırmızıyla doldursalardı ya! Kendi mendillerini, bembeyaz kolalı gömleklerini Polonya bayrağı gibi yarı yarıya kızıla boyasalardı ya! Sonuçta söz konusu olan Polonya'ydı, trampetim değil ki! Eğer amaç Polonya'nın düşmesiyle birlikte kırmızı beyaz renklerin de yitip gitmesiyse, taze boyasıyla zaten yeteri kadar şüphe uyandıran trampetim de mi arada kaynayacaktı?

Yavaş yavaş içime bir düşünce yerleşti; amaç Polonya değil zaten; amaç eğilip yamulmuş tenekemdi. Polonya'nın ülke olarak verdiği ışığı yeterli bulmayan memurlara kıvılcımı çakacak bir sancak olarak Jan beni postaneye çekmişti. Ne hareket eden ne de rüya gördüren tekerlekli mektup sepetinde uykumu çektiğim sı-

rada nöbet halindeki memurlar birbirleriyle sanki gizli bir parola paylaşır gibi fısıldaştılar. Can çekişen bir çocuk trampeti bize sığındı. Biz Polonya'yız, onu korumak zorundayız; özellikle de İngiltere ve Fransa ile aramızda bir garantör antlaşması olduğu için.

Mektup deposunun yarı açık kapısının önünde, bu ve bunun gibi soyut düşünceler hareket kabiliyetimi kısıtlarken, postane avlusunda ilk kez makineli tüfek sesleri duyuldu. Vatan Muhafızları, tıpkı benim öngördüğüm gibi Schneidermühle Sokağı'ndaki polis karakolundan ilk saldırısını denedi. Hemen ardından hepimizin ayakları yerden kesildi: Vatan Muhafızları, postane arabaları için kurulan yükleme rampasının yukarısındaki paket yükleme odasına giden kapıyı havaya uçurmayı başardılar. Çok geçmeden paket yükleme odasına, sonra paket kabul odasına girdiler; gişe lobisine uzanan koridora giden kapı zaten açıktı.

Yaralıyı yukarı taşıyan ve trampetimi saklayan mektup sepetine yatıran adamlar hemen koştular, diğerleri onları takip etti. Gürültüye bakılırsa adamlar zemin katın koridorunda, sonra da paket kabul odasında çarpıştıklarını varsaydım. Vatan Muhafızları geri çekilmek zorunda kaldı.

Oskar, önce tereddüt ederek, sonra kendinden daha emin biçimde mektup deposuna girdi. Yaralının yüzü sarımtırak gri bir hal almıştı, dişleri açıktaydı ve göz kapaklarının altındaki gözbeneklerini çalıştırıyordu. Yapı yapış kan tükürüyordu. Ancak kafası mektup sepetinin kenarından dışarı sarktığından postaları pisletme tehlikesi fazla değildi. Oskar, sepetin içine uzanabilmek için ayak parmaklarının üzerinde durmak zorundaydı. Adamın kıçı tam da trampetin gömülü olduğu noktaya abanıyordu. Oskar, başlarda dikkatle, adama ve mektuplara itinalı davranarak, sonra biraz daha güç sarf ederek, sonunda koparırcasına ve yırtarak birkaç düzine zarfı inleyen adamın altından çekmeyi başardı.

Diyebilirim ki, trampetimin kenarını hissetmeye başlamıştım; o anda adamlar merdivenlerden yukarı, koridora hücum ettiler. Geri döndüler, Vatan Muhafızları'nı paket yükleme odasın-

dan püskürtmüşlerdi, şimdilik zafer onlarındı, kahkahalarını duyabiliyordum.

Adamlar yaralının yanına gelene kadar mektup sepetlerinin arkasında, kapıya yakın bir noktada saklandım. Önce yüksek sesle ve el kol hareketleri yaparak sonra sessizce lanetler okuyarak yaralıyı sargıladılar.

Gişe lobisi seviyesinde iki anti tank fişeği patladı –iki kez daha, sonra sessizlik. Westerplatte'nin karşısındaki bağımsız limandaki zırhlı gemilerin salvoları, uzak menzilden, iyi huylu ve düzenli gümbürtülerle yollanıyordu– insan zamanla alışıyordu.

Adamlar ve yaralı farkına varmadan mektup deposundan dışarı çıktım, trampetimi yalnız bıraktım, yeniden Jan'ı, muhtemel babamı ve dayımı aramaya koyuldum, tabii Kobyella'yı da aradım.

İkinci katta, ailesini zamanında davranıp Bromberg ya da Varşova'ya gönderdiği söylenen Postane Başsekreteri Naczalnik'in makam odası vardı. Önce postane avlusuna bakan birkaç malzeme deposunun içini aradım. Derken Naczalnik'in makam odasına yakın çocuk odasında Jan ve Kobyella'ya buldum.

Burası dostane bir hava yaşatan ferah bir odaydı. Komik desenli duvar kâğıdı maalesef birkaç yerinden serseri kurşunu yiyerek hasar almıştı. İnsan barış zamanında iki pencerenin de arkasına geçebilir, Hevelius Meydanı'nı seyrederek keyfine bakabilirdi. Odada henüz yara almamış bir salıncaklı at, çeşitli toplar, yaya ve atlı kurşun askerlerle dolu küçük bir kale, içi tren rayları ve vagon minyatürleriyle dolu karton bir kutu, az çok eskimiş çok sayıda oyuncak bebek, içleri dağınık bebek evleri, kısaca, bir baba olarak Postane Başsekreteri Naczalnik'in biri oğlan diğeri kız, fazlasıyla şımartılmış iki çocuğuna sunduğu abartılı bir oyuncak seçeneğine işaret ediyordu. Afacanların Varşova'ya gönderilmiş olması, Bronski'lerden tecrübe ettiğim benzer bir kardeş çiftiyle karşılaşmamış olmam ne güzeldi. Hafif bir mutlulukla, Postane Başsekreteri'nin veledinin kurşun askerlerle dolu çocuk cennetine veda

ederken nasıl bir üzüntü içerisinde olduğunu hayal ettim. Belki de, daha sonra Modlin Kalesi için yapılacak çarpışmalarda Polonya süvarilerini desteklemek üzere cebine birkaç Ulan süvarisi koymuştur.

Oskar kurşun askerler hakkında çok konuşuyor ama yine de hafızasının yanından sıyrılıp çıkamıyordu: Oyuncak, resimli kitaplar ve sosyal oyunlar için kurulan bir raf sisteminin en üst rafında küçük boyutlu müzik enstrümanları sıralanmıştı. Bal sarısı bir trompet, ses çıkarmadan, muharebe hareketlerine uyan, yani her bomba fişeği çarptığında çalan bir orkestra çanının yanında duruyordu. Rafın sağ kısmında eğik ve rengârenk tonlarda bir akordeon boylu boyunca uzanıyordu. Bu ebeveynler çocuklarını doğru tellerle donatılmış küçük boyutlu gerçek bir keman hediye etmek için yeteri kadar gerginmiş. Kemanın yanında, beyaz, hasar görmemiş yuvarlak kenarını gösteren, tahta taşlarla dengede duran, yuvarlanması engellenmiş –insanın inanası gelmiyor– kırmızı beyaz renkli bir teneke trampet duruyordu.

Trampeti kendi çabamla raftan indirmeye kalkışmadım bile. Oskar, kısıtlı boyunun farkında birisi olarak, bazı durumlarda, çünkü cüceliği çaresizliği aşıyordu, yetişkinlerden yardım etmeleri için ricada bulunabiliyordu.

Jan Bronski ve Kobyella, yere kadar inen pencerelerin aşağısındaki üçte birlik kısmı dolduran kum torbaların arkasında yatıyorlardı. Jan soldaki pencerenin arkasına geçmişti. Kobyella sağ tarafta yerini almıştı. Kapıcının şu anda kan kusan yaralının altında duran ve muhtemelen git gide daha fazla ezilen trampetimi çıkarıp tamir edecek vakti olmadığını hemen anladım; çünkü Kobyella tamamıyla meşguldü. Tüfeğiyle düzenli aralıklarla kum torbaların arasında açtığı bir boşluktan Hevelius Meydanı'nın üzerinden az önce Radaune Köprüsü'nün önüne bir tanksavar topu yerleştirildiği Schneidermühle Sokağı'nın köşesine doğru ateş ediyordu.

Jan büzüşmüş halde yatıyor, kafasını saklıyor ve titriyordu.

Onu ancak, zarif ama artık kireç ve kumla kirlenmiş, koyu gri takımından tanımıştım. Grinin aynı tonuna sahip sağ ayakkabısının bağcığı çözülmüştü. Eğildim ve onu fiyonk şeklinde bağladım. Fiyongu sıkıştırmak için çektiğimde Jan irkildi, fazlasıyla mavi gözlerini sol kolunun üzerinden dışarı çıkardı ve anlaşılmaz derecede mavi ve sırılsıklam halde bana gözlerini dikti. Gerçi arada Oskar gibi kendi üstünü başını kontrol ederek yaralı olmadığından emin olsa da, sessiz bir şekilde ağlıyordu. Jan Bronski korkuyordu. Zırlamasını dikkate almayarak, Naczalnik'in binadan ayrılan oğlunun teneke trampetini işaret ettim ve apaçık hareketlerle, her türlü tedbiri alarak ve çocuk odasının kör noktasından faydalanarak raflara gitmesini ve tenekeyi benim için aşağı indirmesini istedim. Dayım beni anlamadı. Muhtemel babam beni anlamadı. Zavallı annemin sevgilisi kendi korkularıyla o denli meşguldü ve doluydu ki, yardım istemek için yaptığım el kol hareketlerim korkusunun daha da artmasına yetmişti. Oskar ona bağırabilirdi ama sadece tüfeğini dinliyor gibi görünen Kobyella tarafından keşfedilmesinden korkuyordu.

Ben de, içimdeki aşikâr soğukkanlılığın bir kısmını mutsuz dayıma ve muhtemel babama aktarabilmek için çuvalların arkasında Jan'ın yanına uzanarak kendimi ona bastırdım. Kısa bir süre sonra bana biraz sakinleşmiş gibi geldi. Tehlike sınırlarının dışında bir düzene girmesi için tavsiye ettiğim düzenli nefesimi nabzına dinletmeyi başarmıştım. Ne var ki, kısa bir süre sonra, Jan'ın başını yavaş ve yumuşak ama kararlı hareketlerle oyuncaklarla fazlasıyla dolu tahtadan yapılma raf yönüne doğru çevirmeye çalışarak küçük Naczalnik'in teneke trampeti konusunda Jan'ın ikinci kez dikkatini çekme girişimine girdiğimde, beni yine anlamadı. Onu aşağıdan yukarı doğru yükselen bir korku sarmıştı. Bu korku yukarı vardığında taşma noktasından yine aşağı çekiliyor, aşağıdayken, belki de astarlı ayakkabı tabanları yüzünden, öylesine büyük bir dirençle karşılaşıyordu ki, bu korku kendine boşluk yaratmak istiyor ama geri sekiyor, mide, dalak, karaciğer derken, sı-

ğınak olarak bulduğu kafasının içinde öylesine yer kaplıyordu ki, mavi gözleri dışarı fırlıyor ve gözbebeklerinin beyazında, Oskar'ın muhtemel babasında daha önce görmeye fırsat bulamadığı karman çorman damarcıklar beliriyordu.

Dayımın gözbebeklerini yeniden eski yerlerine oturtmak ve kalbine bir miktar da olsa düzen kazandırmak bana çok emek ve zamana mal oldu. Ancak Vatan Muhafızları ilk kez orta büyüklükte bir sahra obüsünü kullanmaya karar verip dürbünüyle hedefi sabitleyerek tuğladan yapılma sütunları hayran olunacak bir hassasiyetle ve yüksek seviyede bir eğitim alındığını ortaya koyan doğrudan atışlarla tek tek dizlerinden vurup posta binasını saran demir çiti de yanında götürerek dize getirdiğinde, estetik adına harcadığım tüm çabalarım boşa gitmişti. Zavallı dayım vurulan on beş yirmi sütunun devrilişini yüreği ve ruhunda öylesine şiddetli duygularla yaşamıştı ki, sanki toza karışanlar sadece sütunların kaideleri değil de, o kaidelerle birlikte kaidelerin üzerinde duran, dayımın aşina olduğu ve hayati değer verdiği tanrısal idolleri de yerle bir olmuştu.

Obüsün her vuruşuna karşılık Jan'ın ince bir çığlıkla karşılık vermesi ancak bu şekilde açıklanabilirdi. Eğer o çığlığını benim cam katili çığlığım gibi biraz daha bilinçli ve biçimli verebilseydi, camları doğrayan bir elmasın meziyetine sahip olacaktı. Jan her ne kadar büyük bir coşkuyla çığlık atsa da, çığlığı plansızdı ve sadece Kobyella'nın dikkatini çekerek onun kemikli, engelli kapıcı gövdesini bize doğru çevirmesini, çelimsiz, kirpiksiz kuş kafasını kaldırıp sulanmış gri gözbebeklerini bizim kriz münasebetimize dikmesini sağladı. Jan'ı biraz sarstı. Jan ise sızlanıyordu. Jan'ın gömleğini açtı, telaşla üzerinde yara izi olup olmadığına baktı – neredeyse gülecektim– ve en ufak yara izine rastlamaması üzerine sırtüstü çevirdi, çene kemiğinden yakaladı, oynatıp kıtlamasını sağladı, Jan'ın mavi Bronski bakışlarını Kobyella'nın gözlerindeki sulu alevli titreşimlere dayanmaya zorladı, ona Polonyaca küfürler edip yüzüne tükürükler yağdırarak bağırdı, sonunda Jan için ay-

rılan atış mazgalında, henüz kullanmadan ortada bıraktığı tüfeği alıp önüne fırlattı; çünkü daha tüfeğin emniyeti bile açılmamıştı. Tüfeğin kuru dipçiği sol diz kapağına çarptı. Onca ruhsal acıdan sonra hissettiği kısa ama ilk kez tadını aldığı bedensel acı ona iyi gelmişe benziyordu, çünkü tüfeği eline aldı, soğuk metal kısımları ilk kez parmağında ve aynı anda kanında hissetmesiyle birlikte ürperse de, Kobyella'nın biraz küfürlü, biraz da cesaretlendirici konuşmasıyla atış mazgalına doğru süründü.

Muhtemel babamın tüm yumuşak ve zengin hayal gücüne rağmen savaşla ilgili öylesine keskin, öylesine gerçekçi fikirleri vardı ki, bu hayal gücünden yoksun haliyle cesaretli olması oldukça zor, hatta imkânsızdı. Yeniden boş elleriyle kum torbalarının arkasına saklanabilmek amacıyla kendisi için ayrılan atış mazgalındaki atış sahasını fark etmeden ve mermi harcamaya değecek bir hedefe odaklanmadan, tüfeğini kendinden uzak ve eğik tutarak şarjöründeki tüm mermileri Hevelius Meydanı'ndaki evlerin çatılarının üzerine doğrultarak, hızlı ve körü körüne bir patırtıyla boşalttı. Jan'ın saklandığı yerden kapıcıya atmış olduğu hoşgörü beklentisindeki bakışları, ödevlerini yapmadığı için somurtkan bir sıkılganlıkla suçunu kabul eden bir öğrenciyi andırıyordu. Kobyella defalarca alt çenesiyle dişlerini takırdattıktan sonra sanki hiç bitmeyecek gibi yüksek sesle güldü, birden ürkütücü bir şekilde kahkahasını yarıda kesti, Postane Sekreteri olarak sözüm ona amiri olması gereken Bronski'nin kaval kemiğini üç ya da dört kez tekmeledi, tam toparlayıp şekilsiz bağcıklı ayakkabısıyla Jan'ın böğrüne bir tane savurmak üzereyken makineli tüfek fişeklerinin çocuk odasının sağlam kalan üst kısımdaki camları indirmesi ve tavanı kazımasıyla birlikte ortopedik ayakkabısını yere indirdi, tüfeğinin üzerine atladı ve sanki Jan'la birlikte kaybettiği zamanı yeniden kazanmak istercesine, asık suratı ve alelacele İkinci Dünya Savaşı'nda harcanan mühimmat adına eklenecek ne varsa tek tek atmaya başladı.

Kapıcı beni fark etmemiş miydi? Sadece saygı çerçevesinde bir

mesafenin korunmasını isteyen savaş malullerinden beklenebilecek bir katılıkta ve soğuklukta olan Kobyella, beni bu mermi kokan rüzgârlı odada yalnız bırakmıştı. Belki de Kobyella şunu düşünmüştü. Bu bir çocuk odası olduğuna göre Oskar da burada kalabilir ve ateşkes molalarında oynayabilir.

Bu şekilde ne kadar yattığımızı bilmiyorum. Jan ve odanın sol duvarının arasında, ikimiz kum torbaların arkasında, Kobyella tüfeğinin gerisinde, iki kişi adına ateş eder haldeydi. Yaklaşık saat ona doğru atış sesleri azaldı. Ortalık öylesine sessizleşti ki, sinek vızıltılarını duyabiliyor, Hevelius Meydanı'ndan gelen sesleri ve komutları işitebiliyor ve arada bir top atışlarıyla ortalığı gümbürdeten zırhlı gemilerin basık makine seslerini algılayabiliyordum. Güneşli, yer yer bulutlu bir eylül günüydü; güneş, altın sarısı renginde, her şey incecik, hassas ama yine de sağırdı. Önümüzdeki günlerde beni on beşinci doğum günüm bekliyordu. Her yıl eylülde olduğu gibi, ben de bir teneke trampet istiyordum, teneke trampetten daha aşağı bir şey değil; dünyadaki tüm hazinelerden vazgeçerek, tüm algılarım sarsılmaz bir istekle kırmızı beyaza boyanmış bir trampete yoğunlaşıyordu.

Jan yerinden kımıldamıyordu. Kobyella burnundan o kadar düzenli soluyordu ki, Oskar onun uyuduğunu, kısa çatışma molasını şekerleme yapmak için bir fırsat olarak değerlendirdiğini düşünmeye başlamıştı; çünkü sonuçta tüm insanlar, kahramanlar bile arada sırada zihinleri tazeleyecek bir şekerlemeye ihtiyaç duyuyorlardı. Sadece benim gözlerim kapanmıyordu; yaşımın verdiğim tüm inatla tenekeme göz dikmiştim. Artan sessizliğin ve yorulana kadar yazın keyfini çıkarmış bir sineğin ölmekte olan vızıltısının devam ettiği sırada genç Naczalnik'in teneke trampetinin daha şimdi yeniden aklıma geldiği düşünülmesin. Oskar onu çatışmanın devam edip, etrafı silah seslerinin sardığı sırada dahi gözünün önünden ayırmamıştı. Şimdiyse, aklımdaki her fikrin kaçırmasını yasakladığı o malum fırsat belirivermişti.

Oskar yavaşça ayağa kalktı, sessizce ve cam kırıklarından kaçı-

narak ama yine de hedefine odaklı, üzerinde oyuncağın bulunduğu tahta raflara doğru hareket etti. Aklının bir köşesinde çocuk sandalyesinin üzerine koyduğu tahta küplerle, onu yepyeni, gıcır gıcır bir teneke trampetin sahibi yapmaya yetecek kadar yüksek ve güvenli bir kürsü kurmuştu ki, Kobyella'nın sesi ve hemen arkasından kapıcının uzanan kuru kavrayışı beni geri çekmişti. Çaresizce o kadar yaklaştığım trampete işaret ediyordum. Kobyella beni zorla geri çekti. İki elimi uzatmış, tenekemi istiyordum. Engelli Kobyella bir an tereddüt etmeye başlamıştı bile, yukarı uzanmak, beni mutlu etmek istiyordu; derken çocuk odasına makineli tüfek atışları dalıverdi, ana kapının önünde anti tank mermileri patladı. Kobyella beni Jan Bronski'nin bulunduğu köşeye savurdu, yeniden tüfeğinin arkasına yattı ve ikinci kez mermi sürerken ben hâlâ gözlerimi teneke trampetten ayıramıyordum.

Oskar işte orada yatıyordu ve Jan Bronski, benim sevimli mavi gözlü dayım, sakat ayaklı ve kirpiksiz sulu bakışlı kuş kafalı adam beni hedefe varmama ramak kala, kum torbalarının arkasındaki o köşeye süpürdüğünde burnunu bile oynatmamıştı. Oskar ağlıyor değildi! İçimdeki öfke büyüyordu. Şişkin, mavimsi beyaz, gözlerden yoksun kurtçuklar içimde çoğalıyor, sindirmeye değer bir kadavra arayışına girdiler. Polonya'dan bana ne! Polonya da neydi? Onların süvarileri vardı ya! Ata binselerdi! Hanımların ellerini öperler ve öptüklerinin bir bayanın yorgun parmakları değil, aksine bir sahra obüsünün makyajsız ağzı olduğunun her seferinde çok geç farkına varıyorlardı. Krupp cinsinden gelen bir bakire işte orada içini boşaltıyordu bile. İşte orada dudaklarını şapırdatıyordu, kötü de olsa, haftalık haber filmlerinde duyulduğu kadar gerçek muharebe seslerini taklit ediyordu, postanenin ana kapısına tatsız patlangaçlar fırlatıyordu, bir gedik açmak istiyordu, açtı da, yırtılan gişe lobisine dalarak, kimse inemesin, kimse çıkamasın diye, merdiven boşluğunu kemirmek istiyordu. Ve makineli tüfeklerin arkasındaki, hatta üzerlerinde "Ostmark" ve "Sudetenland" gibi güzel isimlerin boyalı olduğu zarif devriye araba-

larının içindeki maiyeti, takırdayarak, zırhlı ve dikizleyerek postanenin önünde bir aşağı bir yukarı gezmekten bıkmıyordu bir türlü. Öğrenmeye hevesli iki hanımefendi şatonun içini gezmek istedi ama şato henüz kapalıydı. Derken şımarık, sürekli içeri girmek isteyen güzellerin sabırsızlıkları arttı ve bakışlarını, kurşun grisi, aynı kalibreden delip geçici bakışlarını, şatonun görülebilir tüm odalarına atmak zorunda kaldılar ki, içerideki muhafızları yeteri kadar hararet bassın, üşütsün ve bunaltsın.

Tam zırhlı devriye arabalarından biri –sanırım bu "Ostmark"– Ritter Sokağı'ndan gelerek yeniden postanenin üzerine yürüdüğü bir anda Jan, benim epeyce bir süredir cansız gibi yatan dayım, sağ bacağını atış mazgalına doğru uzattı. Bacağını, devriye arabalarından birisinin dikkatini çekmesi, ona ateş etmesi, ya da serseri bir kurşunun baldırını ya da topuğunu sıyırıp geçmesi ve bu askere abartılı bir tökezlemeyle geri çekilmesine izin verecek bir yara vermesi umuduyla kaldırdı.

Bacağını bu şekilde uzun süre tutmak Jan Bronski için yorucu olmalıydı. Zaman zaman bacağını indirmesi gerekiyordu. Ancak sırtının üzerine döndüğünde, bacağını her iki eliyle dizlerinin iç kısımlarından tutarak, baldırını ve topuğunu daha uzun süreli olarak havada tutacak gücü bulup, rasgele ve hedefe yönelik mermilere daha fazla başarı imkânı sağlayacak bir görüntü sunabildi.

Jan'a karşı anlayışım ne kadar geniş olsa da, amiri konumundaki adamı, Postane Sekreteri Bronski'yi böylesine acınacak ve çaresiz bir pozisyonda gören Kobyella'nın kızgınlığının nedenini bugün dahi kavrayabiliyordum. Kapıcı bir sıçrayışta ayağa kalkmış, ikinci bir atlayışta yanımıza varmış, üstümüzde dikiliyordu; eliyle yakaladı, Jan'ı kumaşından ve kumaşla birlikte Jan kavradı, elindekini bohça gibi kaldırıp geri fırlattı, yeniden yakaladı, kumaşı çatırdattı, sol tarafına vurdu, sağını tuttu, sağını kaldırıp solunu bıraktı, daha havadayken sağını yakalayıp hem soluna hem de sağına aynı anda büyük bir yumruk atıp göndermek istiyordu. Jan Bronski'ye, Oskar'ın muhtemel babasına vuracakken, birden

bir şangırtı koptu, belki de melekler tanrıyı onurlandırma için şangırdatıyorlardı, birden şarkı söylendi, sanki radyodan gökyüzü şarkı söyler gibi. O anda Bronski değil, Kobyella vurulmuştu; o anda dev bir mermi, dev bir şaka yaptı; o anda tuğlalar kıymıklara, kırıntılara, toza dönüşene kadar güldüler, sıva una dönüşmüş, tahtalar baltalarına kavuşmuştu; o anda tüm bu komik çocuk odası tek ayak üzerinde zıplıyordu; o anda Käthe-Kruse bebekleri patladı; o anda salıncaklı at kendinden geçmiş, üzerinden atacağı bir biniciyi arzuluyordu; o anda Märklin inşaat kutusunda bozuk parçalar meydana geldi ve Polonyalı Ulan süvarileri odanın dört bir köşesini birden işgal ettiler; o anda nihayet oyuncakların olduğu raflar yere yığıldı ve orkestra oyuncağı Paskalya'nın gelişini çalmış, akordeon çığlıklarla açılmış, trompet birilerine ötmüştü. Öyle ki sanki prova yapan bir orkestra gibi hepsi aynı anda ses verdi. Haykırışlar, patlamalar, kişnemeler, çınlamalar, şangırdamalar, çatlamalar, çatırtılar, cırlamalar, çir çir ötmeler en yukarıdan en aşağıya kadar temelleri kazıdı. Otuz yaşında bir adama yakışır halde mermi isabet ettiği sırada çocuk odasının güvenli köşesinde, pencerelerin dibinde kendime siper alan benim payıma ise, teneke düşmüştü, trampet düşmüştü –ve üzerindeki boyadan çok azı çatlamış, hiçbir delik yoktu, Oskar'ın yeni teneke trampetinin.

Gözlerimi taze kazandığım, diğer bir deyişle adeta bir anda ayaklarımın dibine kadar yuvarlanan mülkiyetimden yukarı kaldırdığımda, Jan Bronski'ye yardım etmek zorunda olduğumu hissettim. Kapıcının ağır vücudunu onun üzerinden yuvarlamayı bir türlü başaramıyordu. Başta Jan'ın da vurulduğunu düşündüm; çünkü oldukça doğal bir tonda inliyordu. Sonunda aynı doğallıkta inleyen Kobyella'yı kenara yuvarladıktan sonra, Jan'ın vücudundaki hasarın dikkate değer olmadığı ortaya çıktı. Sadece sağ yanağını ve bir elinin arkası cam kırıklar tarafından çizilmişti. Kısa bir karşılaştırma sonucu, muhtemel babamın kanının kapıcınınkinden daha açık olduğunu fark ettim. Kapıcının pantolo-

nunun uyluk kısmı iyice sulu ve koyu bir renge kavuşmuştu.

Gelgelelim Jan'ın zarif, gri ceketini kimin yırtıp kıvırdığını bulmak mümkün değildi. Kobyella mıydı, yoksa atılan mermi mi? Ceketi omuzlarından fena parçalanmıştı, içindeki dolgu maddesi dağılmış, düğmeleri özgür bırakmış, dikiş yerlerini koparmış ve ceplerini ters yüz etmişti.

Benim yardımımla Kobyella'yı çocuk odasından çıkarmadan önce bu fırtınalı havanın ceplerinden döktüğü öteberiyi yeniden tırnaklarıyla toplayan zavallı Jan Bronski'min mazur görülmesini rica ediyorum. Tarağını buldu yeniden, sevdiklerinin fotoğraflarını –aralarında zavallı anneme ait belden yukarı bir portresi de bulunuyordu– paralarını sakladığı cüzdanı açılmamıştı bile. Tek başına odanın her bir tarafına dağılmış iskambil kâğıtlarını toplamak yorucuydu, hatta tehlikesiz de değildi; çünkü koruyucu kum torbalarının bir kısmı ortadan süpürülmüştü; çünkü otuz iki kâğıdın hepsini istiyordu ve otuz ikinci kağıdı bulamadığında üzülmüştü. Sonra Oskar onu yerle bir olmuş iki bebek evinin arasında bulup ona uzattığında, bulduğu kağıdın maça yedilisi olduğuna aldırmadan gülümsedi.

Kobyella, onu çocuk odasından dışarı taşıyıp sonunda koridora bıraktığımızda, Jan Bronski'ye birkaç anlaşılır kelime edecek güce kavuşmuştu. "Her şey yerli yerinde mi?" diye endişeyle sordu engelli adam. Jan, adamın pantolonu üzerinden yaşlı erkek bacaklarının arasından tuttu, eli avucu doluydu ve Kobyella'ya başını salladı.

Hepimiz mutluyduk: Kobyella'nın gururu korunmuş, Jan Bronski, maça yedilisi dahil tüm otuz iki iskambil kağıdına kavuşmuş, Oskar'ın ise yeni bir teneke trampeti olmuştu. Jan ve Jan'ın Viktor diye çağırdığı başka birisi, kan kaybından dolayı gücünü yitiren kapıcıyı giden mektuplar için ayrılan bir kat aşağıdaki depoya indirirlerken Oskar'ın trampeti her adımda dizine çarpıyordu.

İskambilden Ev

Viktor Weluhn, sürekli kan kaybetmesine rağmen git gide ağırlaşan kapıcıyı taşırken bize yardım ediyordu. İleri derecede miyop olan Viktor, o sıralar gözlük takıyordu ve merdiven boşluğunun taş basamaklarını inip çıkarken tökezlemiyordu. Viktor, mesleği birçoğuna inanılmaz gibi gelse de, posta havalelerini taşıyan kuryeydi. Bugün ne zaman adı geçse ona zavallı Viktor diyorum. Nasıl ki annem mendireğe yaptığımız aile gezintisi sonucunda zavallı annem oluverdiyse, para taşıyan kurye Viktor da gözlüğünü kaybettikten sonra – başka nedenleri de vardı– zavallı, gözlüksüz Viktor oluverdi.

Dostum Vittlar ziyaret günlerinde geldiğinde ona "Zavallı Viktor'u tekrar gördün mü hiç?" diye soruyorum. Ancak daha sonra bahsedeceğim Flingern'den Gerresheim'a yapılan o tramvay yolculuğundan sonra Viktor Weluhn kayıplara karıştı. Elimde sadece hafiyelerinin de onu boş yere aradığını, gözlüğünü ya da kendisine uygun başka bir gözlük bulduğunu ve muhtemelen, Polonya Postanesi hizmetinde olmasa da, Federal Almanya Postasının hizmetinde havale kuryesi olarak, miyop ama gözlüklü haliyle insanları renkli kâğıtlar ve madeni paracıklarla sevindirdiğini umut etmekten başka bir şey kalmadı.

Kobyella'yı sol tarafından tutan Jan, "Ne kadar korkunç, değil mi?" diye soluk soluğa dehşetini ifade ediyordu. Kapıcıyı sağından taşıyan Viktor'sa "Eğer İngilizler ve Fransızlar gelmezse sonumuz nice olur?" diye cevabını yetiştirdi.

"Ama gelecekler! Dün radyoda 'Bizler garantörüz. Eğer başlarsa tüm Fransa tek yumruk olur!' demişti Rydz-Smigly." Jan, cümle bitene kadar kendini güvende tutmak konusunda zorlandı; çünkü elinin tersinin üzerindeki çiziklerin yarattığı kendi kan izlerini görmek, Polonya'ya Fransa arasındaki garantörlük antlaş-

masını şüpheye düşürmese de, Fransa tek yumruk olarak kendini gösterene ve garantörlük sözüne sadık olarak Sigfried Hattı'nı aşana kadar kan kaybından gitme korkusunu beraberinde getiriyordu.

"Eminim yola çıkmışlardır. İngiltere filosu da Baltık Denizi'ni yarıyordur şu aralar." Viktor Weluhn güçlü, yankılı tabirler kullanmayı seviyordu, merdiven basamaklarındayken, sağında kapıcının yaralı bedeni, sol eliniyse sanki tiyatro sahnesindeymiş gibi havaya kaldırıp tüm parmaklarını konuşturuyordu: "Gelin hadi, sizi gururlu Britanyalılar!"

İkili yavaş yavaş ve bir yandan sürekli Polonya, Fransız, İngiliz ilişkilerinden bahsederek Kobyella'yı acil bakıma götürürken, Oskar zihninin içinde Gretchen Scheffler'in kitaplarının arasında konuyla ilgili sayfaları tarıyordu. Keyser'in Danzig Şehri Tarihi: "1870-71 yıllarındaki Almanya Fransa savaşı sırasında 21 Ağustos 1870 ikindi vakti dört Fransız savaş gemisi Danzig koyuna girdi, demirleme bölgesinin üzerinde dolaşıp namlularını Danzig limanına yöneltmişlerdi. Derken ertesi gece korvet kaptanı Weickham ideresindeki 'Nymphe' adlı pervaneli korvet, Putizger Wiek'te demir atmış filoyu geri çekilmeye zorlamıştı."

Birinci kattaki mektup deposuna varmadan az önce, ileride anlaşılacak olan görüşe sarıldım. Polonya Postanesi ve tümüyle dümdüz Polonya hücum altındayken Home Fleet filosu az çok korunmuş halde İskoçya'nın kuzeyinde herhangi bir fiyordun içinde saklanıyordu. Fransa'nın büyük ordusu öğle yemeğinde oyalandı ve Majino Hattı'nın önlerine birkaç keşif koluyla Polonya Fransa arasındaki garantörlük antlaşmasını yerine getirdiği düşünüyordu.

Depo ve sahra hastanesinin önünde, hâlâ kafasında çelik miğferini taşıyan, hatta ceketinin üst cebinden kavalye mendilini sarkıtan Doktor Michon ve Konrad adında, Varşova'dan bir temsilciyle bizi yakaladı. Jan Bronski'nin içindeki korku hemen tüm oyunculuğunu kullanarak, en ağır yaralıyı oynadı. Hâlâ yara al-

mamış ve gözlüğüyle donatılmış Viktor Weluhn faydalı bir nişancıya soyunmaya hazır beklerken, gişe lobisine inmek zorundayken, bizler Danzig şehrinin elektrik santrali Polonya Postanesi'nin elektriğini karşılamaya artık istekli olmadığından, zorunlu olarak iç yağından yapılma mumlarla aydınlanan penceresiz odaya gidebiliyorduk.

Jan'ın yaralarına pek kanmak niyetinde olmayan, ancak Jan'a postanenin savaşmaya hevesli savunucusu olarak kesin bir değer biçmeyen Doktor Michon, postane sekreterine, sıhhiyeci olarak, yaralılara göz kulak olmasını ve üstünkörü, hissettiğim kadarıyla biraz da çaresizce başımı okşayarak, çocuk muharebeye alanına girmemesi için bana özellikle dikkat etmesini emretti.

Sahra topunun mermisi, gişe lobisi seviyesine isabet etti. Hepimizi şöyle bir sarstı. Çelik miğferli Michon, Varşova Yetkilisi Konrad ve Para Kuryesi Weluhn atış mevzilerine koştular. Jan ve ben, kendimizi yedi ya da sekiz yaralıyla birlikte, her türlü çatışma gürültüsünden izole edilmiş bir odada bulduk. Dışarıdaki sahra topu ciddi ciddi isabet ederken dahi içerideki mumlar fazla titremiyordu. İnleyenlere rağmen ya da inleyenlerden dolayı sessizlik hâkimdi. Jan alelacele ve acemice şerit şerit koparılmış çarşafları Kobyella'nın uyluğuna sarıyordu; sonra da kendisiyle ilgilenecekti ama dayımın yanağı ve elinin arkası artık kanamıyordu. Pıhtılaşarak kabuk bağlayan kesikler yine de acıtıyordu ve bu basık, havasız odadan çıkış bulamayan Jan'ın korkularını kamçılıyordu. Derken dayım, dalgın bir biçimde ceplerini aradı ve eksiksiz oyunu buldu:; iskambil oyunu! Savunma hatları çökene kadar iskambil oynadık.

Otuz iki kart karıştırıldı, kesildi, dağıtıldı, oynandı. Tüm mektup sepetleri yaralılar tarafından işgal edildiğinden, Kobyella'yı sırtını bir sepete dayadık, arada bir devrilmeye meyilli olduğu için onu başka bir yaralının pantolon askılarıyla sıkıca sepete bağladık, nasıl durması gerektiğini gösterdik, kartlarını düşürmesini yasakladık, çünkü Kobyella'ya ihtiyacımız vardı. İskambil

oyunu için gerekli üçüncü adam olmadan ne yapardık? Mektup sepetinde yatanların kırmızıyla siyahı seçecek halleri yoktu, onlar iskambil oynamak istemiyordu. Aslında Kobyella'da iskambil oynamak istemiyordu. Uzanmak istiyordu. Her şeyi oluruna bırakmak, kendini salmak istiyordu kapıcı. Hareket kabiliyetinden yoksun kapıcı elleri, kirpiksiz gözlerini kapayarak, en son yıkım işlerini izlemek istiyordu. Bizse bu kaderci anlayışa dayanamıyorduk, onu sıkıca bağladık ve üçüncü adam olmasında ısrar ettik. Bu sırada Oskar ikinci adamı oynuyordu ve kimse bu bacaksız nasıl oluyor da iskambil oynayabiliyor diye şaşmıyordu.

Evet, yetişkinlerin dilinde ilk kez sesimi kullanıp "on sekiz" dediğimde, Jan iskambillerin arasından kafasını çıkartıp, mavi gözleriyle kısa ve anlaşılmayan bir bakış atmasına rağmen başını oynatarak onayladı, bense bunun üzerine: "Yirmi?" diye sordum. Jan tereddüt etmeden: "Daha fazla." dedi. Ben: "Yirmi iki? Yirmi üç? Yirmi dört?" Jan kafa salladı: "Pas." Peki Kobyella? Kobyella pantolon askılarına rağmen kendi içine çökmüştü. Kendine gelmesi için onu tekrar doğrulttuk, dışarıda, oyun salonumuzun uzağında patlayan merminin yarattığı gürültünün geçmesini bekledik ki, Jan aradaki sessizlikten faydalanıp elindeki rakamı tıslasın: "Yirmi dört, Kobyella! Duymadın mı, çocuk nereye kadar arttırdı?" Kapıcının nerelerden, hangi derinliklerden yukarı geldiğini tahmin edemiyordum. Göz kapaklarını sanki vinç yardımıyla kaldırır gibiydi. Kan çanağı bakışları nihayet Jan'ın eline bakmadan ve herhangi hile girişiminde bulunmaya yeltenmeden eline bastırdığı on iskambil kâğıdında odaklandı.

Kobyella "Pas" dedi. Daha doğrusu konuşması için fazlasıyla kurumuş görünen dudak hareketlerinden bu şekilde okuduk. Ben basit bir ispati oynadım. "Kontra" el çeken Jan, ilk elini alabilmek için kapıcıya bağırması, kendini toparlaması ve kart işlemeyi unutmaması için böğrüne hafif sertlikte vurması gerekiyordu; çünkü bu ikilinin önce tüm kozlarını topladım, *Jan'ın maça* bacağı ile benden çektiği sinek papazını feda ettim ama elimde

karo olmadığından, Jan'ın karo asını alarak yeniden oyuna dâhil oldum, kupa bacağı ile onlusunu aldım –Kobyella karo dokuzlu attı, bense bunun üzerine kupa serisiyle oyunu garantiye almıştım. "Tek oyun iki kontra üç otuzlu dört ispati kırk sekiz ya da on iki kuruş eder!" Ancak bir sonraki oyunda –ikilisi olmayan ve gereğinden fazla riskli bir Grand'ı tehlikeye attım– her iki bacağı elinde bulunduran ama onları sadece otuz üçe kadar saklayan Kobyella, karo bacağını sinek bacağı ile aldığında oyun canlandı. Topladığı gibi dağıtan kapıcı, karo asını çekti, benim işlemem gerekiyordu. Jan onlusunu ekledi. Kobyella toparladı, papazı çekti; benim kırmam gerekiyordu ama kırmadım, sinek sekizli attım. Jan elinden çıkanı döktü ortaya, hatta maça onlusuyla oyuna girdi. Ben kırdım ve lanet olsun, Kobyella maça bacağı ile üzerine çıktı, onu unutmuştum ya da Jan'da olduğunu tahmin etmiştim ama Kobyella'daydı, üzerine çıkarak kırdı ve kişnedi, tabii şimdi de arkasından maça girdi. Elimdekini atmak zorundaydım. Jan elinden çıkanı döktü, sonda kupalarıyla geldiler ama bana hiçbir faydası olmadı. Elimdeki kâğıtları saydığımda elli iki tuttu. " İkilisiz oyun üç kez Grand altmış eder yüz yirmi ya da otuz kuruş kaybedildi." Jan bana yirmi Gulden bozukluk verdi, ben ödedim ama Kobyella kazandığı oyuna rağmen yeniden kendi içine çökmüştü, hatta o anda ilk kez merdiven boşluğuna isabet eden tanksavar mermisi bile, o merdiven boşluğunu yıllardır bitip tükenmeden silip parlatan kapıcı için bir şey ifade etmiyordu.

Ancak mektup odamızın kapısı sarsılıp mumların üzerinde alevler nereye gideceğini bilmez bir halde şaşkına dönünde Jan'ın içini yine korku sardı. Hatta merdiven boşluğu yine kabul edilebilir bir sükûnete kavuşup sonraki tanksavar mermisi uzağımızdaki dış cepheye isabet ettiğinde bile Jan Bronski kartları deliye dönmüş gibi karıyor, dağıtırken iki kez hata yapmasına karşın sesimi çıkarmıyordum. Atışlar devam ettiği sürece Jan'ı hiçbir teselli dindirecek gibi değildi, fazla arttırıyor, yanlış kart işliyordu, hatta kâğıt atmayı bile unutuyordu; biz elini oynaması için sabır-

sızlıkla beklerken, o sürekli iyi eğitim görmüş, mantıklı, etli küçük kulaklarının birini dışarıya odaklıyordu. Jan, git gide daha fazla dikkat eksikliğiyle iskambil oyununa dahil olurken, Kobyella arada bir kendi içine çökmediği ve böğrüne bir yumruk yemeye ihtiyaç duymadığı anlarda hep oyundaydı. Göründüğünden daha iyi bir oyuncuydu. Kobyella, oyunu kazanmadan, ya da kontrayla Jan'a ya da bana bir Grand atmadan çökmezdi. Aslında onun için bir şey fark etmiyordu: Kazanmak ya da kaybetmek. O sadece oyun için vardı. Biz ne zaman elimizde biriken kâğıtları saymaya, tekrar saymaya başlasak, ödünç aldığı pantolon askılarının içinde eğik olarak kendini salıyor, sadece âdemelmasını korkunç bir yutkunmayla hareket ettirerek kapıcı Kobyella'nın hâlâ hayatta olduğunu gösteriyordu.

Bu üç adamlık iskambil oyunu Oskar'ı da yoruyordu. Sakın postanenin kuşatılması ve savunulmasıyla ilgili gürültünün ve sarsıntıların sinirlerimi aşırı zorladığı düşünülmesin. Bu yorulmanın sebebi daha çok, bu ilk kez, ansızın ve karar kıldığım gibi, zamansal bir sınır dâhilinde tüm kılıfların düşürülmesiydi. O güne değin kimliğimi sadece üstadım Bebra ve uyurgezer hanımefendi Roswitha'ya makyajsız bir şekilde sunmuş olan bendeniz, kendimi dayıma ve muhtemel babama, bu da yetmezmiş gibi, engelli bir kapıcıya, diğer bir değişle tanık olmaları hiçbir şekilde söz konusu olmayacak insanların huzurunda, gözü pek, ancak pek de beceriksiz olmayacak derecede iskambil oynayan, doğum belgemde geçtiği şekilde, on beş yaşında bir genç olarak sunmuştum. İrademe uygun, ancak kısa boyuma uygun olmaktan çok uzak olan bu tarz gayret gerektirici eylemler, kendini yaklaşık bir saatlik iskambil oyunundan sonra şiddetli eklem ve baş ağrısı şeklide gösteriyordu.

Oskar pes etmeye hazırdı, hatta isteseydi binayı sallayacak arka arkaya iki mermi atışından sonra sıvışmak için fırsat bulabilirdi ama daha önce hiç tatmamış olduğu bir sorumluluk duygusu ona biraz daha dayanmasını ve muhtemel babasının korkusu-

nu tek etkin yöntem olan iskambil oyunuyla dindirmesini emretmişti.

Böylece oynamaya ve Kobyella'ya ölmeyi yasaklamaya devam ettik. Ölmedi de. Ne de olsa iskambil kâğıtlarının sürekli hareket halinde olmasını sağlıyordum. İç yağından yapılma mumlar merdiven boşluğuna isabet eden bir patlama sonucu devrildiğinde ise, kıvrak zekâsıyla en yakın çözüme yönelerek Jan'ın cebinden kibriti, beraberinde Jan'ın altın ağızlıklı sigaralarını çekip, dünyayı yeniden aydınlatan, Jan'a sakinleştirici bir Regatta marka sigara yakan ve Kobyella karanlıktan istifade ederek sıvışmaya fırsat bulamadan tek tek karanlığa mum alevlerini yerleştiren bendim.

Oskar mumlardan iki tanesini yeni trampetinin üzerine yapıştırdı, sigaraları uzanabileceği bir mesafeye koydu ama kendine tütünü uygun görmedi, daha çok sürekli Jan'a ikram edip duruyordu, hatta bir tanesini Kobyella'nın bükülmüş ağzına tutturdu ve her şey daha iyi oldu, oyun canlandı; tütün teselli oluyor, sakinleştiriyor ama Jan Bronski'nin oyunu kaybetmesine engel olamıyordu. Jan terliyordu ve kendini iyice oyuna verdiği her seferinde olduğu gibi dilinin ucuyla üst dudağını kaşıyordu. Öylesine hararetleniyordu ki, beni o heyecan içerisinde bana Alfred ya da Matzerath diye sesleniyor, Kobyella'nın içinde zavallı annemi oyun arkadaşı olarak görüyordu. Birileri koridordan: "Konrad vuruldu!" diye bağırdığında ise, gözlerini sitemle bana dikiyor ve şunu diyordu: "Rica ediyorum Alfred, şu radyonu kapasan artık. İnsan gürültüden bir şey anlayamıyor!"

Zavallı Jan'ı asıl kızdıran şey, mektup odasına açılan kapının ardına kadar çarpılıp işi bitmiş Konrad'ın odaya sürüklenmesi olmuştu.

"Kapıyı ört, cereyan yapıyor" diye çıkıştı. Gerçekten de cereyan yapıyordu. Mumlar şüpheli bir titreşime kapılmış, ancak Konrad'ı büzüp köşeye atan adamlar arkalarından kapıyı örttükten sonra yeniden huzura kavuştular. Üçümüz maceracılara benziyorduk. Aşağıdan vuran mum ışığı bize her şeye kadir sihirbaz

görüntüsünü veriyordu. Sonunda Kobyella ikilisiz kupasını çekip yirmi yedi, otuz dediğinde, yok, gargara yapar gibi söylediğinde ve bir yandan da sürekli gözlerini kaydırıp sağ omzunu dışarı çıkmak isteyen, tamamıyla saçma sapan canlı bir şey varmış gibi silkeleyip durması nihayet sustuğunda ama şimdi de bu suskunluk Kobyella'nın öne devrilmesine ve bağlı olduğu, pantolon askısız adamla birlikte mektuplarla dolu olan çamaşır sepetinin yuvarlanmasına neden olduğunda, Jan devreye girerek tek bir hareketle Kobyella'yı çamaşır sepetiyle birlikte durdurduğunda, çekip gitmesi defalarca önlenmiş Kobyella nihayet "Kupe elini" kükrediğinde ve Jan "Kontrasını" tıslayıp, Kobyella "Re'sini" dışarı ittirebildiğinde, Oskar, Polonya Postanesi'nin savunmasının başarılı olduğunu, o saldıranların, az önce başlayan savaşı, geçtiği süre boyunca Alaska'yı, Tibet'i, Paskalya Adaları'nı ve Kudüs'ü işgal etseler dahi çoktan kaybettiklerini anladı.

İşin tek kötü tarafı, Jan'ın dörtlülerle, otuz puanlı siyahı ilan ettiği, kazanmayı garanti ettiği Grad elini sonuna kadar oynayamamasıydı.

Sinek serisiyle başladı, beni şimdi de Agnes diye çağırdı, Kobyella'nın yüzünde rakibi Matzerath'ı gördü, sonra yalandan bakışlarla karo bacağını çekti – bu arada beni Matzerath'ın yerine zavallı annem olarak görmesi daha çok hoşuma gidiyordu – hemen arkasından kupa bacağı – hiçbir koşulda Matzerath ile karıştırılmak istemiyordum – Jan sabırsızlıkla, gerçekte engelli kapıcı ve adı Kobyalla olan Matzerath'ın kâğıdını atmasını bekliyordu; bu biraz sürdü, bunun üzerine Jan kupa birlisini yere patlattı ve Kobyella'nın birdenbire neden iskambilleri yere bıraktığını, sonra ölü adamın dengesini bozarak, ilk önce ölü adamı, sonra bir dizi mektup ve sonunda tertemiz örülmüş sepetin tamamı devirip, sanki tüm bu mektupların muhatapları bizlermişiz de, oyun kâğıtlarını bir yana bırakıp mektupları okumamız ya da posta pulu toplamamız gerekiyormuş gibi bizi bir posta seline maruz bırakmasını bir türlü kavrayamadı, kavramak istemiyordu, hatta hiçbir

zaman doğru dürüst kavrayamamıştı, her zaman sadece mavi gözlüydü, kolonya kokardı, kavrayışsız kaldı ve bu yüzden de anlayamadı. Ancak Jan okumak istemiyordu, toplamak istemiyordu, çocukken zaten fazlasıyla toplamıştı, oynamak istiyordu, Grand'ını sonuna kadar götürmek istiyor, kazanmak istiyordu Jan, zafere ulaşmak. Kobyella'yı doğrulttu, sepeti tekerleklerinin üzerine koydu ama ölü adamı yerinden kımıldatmadı, mektupları da yerine itmedi, diğer bir değişle sepeti fazla yüklemedi ve buna rağmen Kobyella hafif kalan hareketli sepete asılı olarak, oturacak uzvu kalmamış halde kendini git gide daha fazla eğmesine şaşırmış bir ifade sergiledi. Sonunda Jan ona bağırdı: "Alfred, rica ediyorum, mızıkçılık yapma, duyuyor musun? Sadece bu oyunu bitirelim, sonra eve gideriz, duysana!"

Oskar yorgun şekilde doğruldu, gitgide artan eklem ve baş ağrılarını üzerinden attı, hassas trampetçi ellerini Jan Bronski'nin omuzlarına koydu ve kendini basık ama ısrarcı bir ses tonu çıkarmaya zorladı: "Bırak onu baba. O öldü, artık bir şey yapamaz. İstersen seninle altmışaltı oynarız."

Az önce baba diye hitap ettiğim Jan, kapıcının yorgun düşmüş etini bıraktı, beni baştan aşağı mavi mavi süzdü ve ağlayarak "hayır hayır hayır hayır hayır hayır" diye yakardı. Onu ellerimle okşadım ama hâlâ hayır demeye devam etti. Ona manalı bir öpücük kondurdum ama onun düşündüğü sadece bir türlü bitiremediği Grand eliydi.

"Bu oyunu alacaktım, Agnes. Onu kesin olarak bakkala gönderecektim." Böylece zavallı annemin yerine bana sitem etti ve ben – onun oğlu – bu rolü kabul ettim, onu onayladım, kazanabileceğine yemin ettim, aslında zaten kazanmış sayıldığını, sadece buna sıkı sıkıya inanması ve Agnes'i dinlemesi gerektiği yönünde telkinde bulundum. Ancak Jan ne bana, ne de anneme inanıyordu, önce daha yüksek telden ağladı ve sitemler etti, sonra ses seviyesini modülasyonu bozulmuş bir kekelemeye kadar düşürdü, soğumuş Kobyella dağının altındaki iskambil kâğıtlarını tırmalayarak çıkardı, bacakla-

rının arasında gezindi, zarflardan oluşan mektup yığını bazılarını ortaya çıkardı, Jan otuz iki kâğıdın tamamını toplayana kadar huzur bulamadı. Kartları eline alarak Kobyella'nın pantolonundan bulaşan yapışkan sıvıları üzerinden sildi, her kâğıda ayrı ayrı özen gösterdi ve karıştırdı, yeniden dağıtmak istiyordu ve güzel şekillenmiş ama biraz fazlasıyla düz ve hava almayan alnın arkasında nihayet bu dünyada iskambil oynayacak üçüncü adamın kalmadığını kavradı.

O anda mektup depolama odasını bir sessizlik kapladı. Dışarıda da, iskambil kardeşlerinin son üyesi ve üçüncü adamın kaybından dolayı uzun bir saygı duruşu hüküm sürüyordu. Oskar'a sanki sessizce kapı açılıyormuş gibi geldi. Her türlü doğaüstü olasılığa açık olarak omzunun üzerinden baktığında Viktor Wehlun'un garip, miyop bakışlı ve boş yüz ifadesiyle karşılaştı. "Gözlüğümü kaybettim, Jan. Orada mısın? Kaçmamız gerekiyor. Fransızlar gelmeyecek ya da geç gelecek. Gel benimle, Jan. Bana yol göster, ben gözlüğümü kaybettim!"

Zavallı Viktor belki de odaları karıştırdığını düşündü. Çünkü ne bir cevap, ne gözlüğünü, ne de Jan'ın kaçmaya hazır kolunu bulabildiği için gözlüksüz yüzünü geri çekti, kapıyı örttü, bense birkaç adım daha Viktor'un etrafı yoklayarak ve sis bulutunu dağıtarak kaçış yolunu nasıl aradığını duydum.

Jan'ın aklından komik ne geçmiş olabilirdi acaba? Önce gözyaşlarının altından kısık, sonra yüksek sesli ve mutluluk kakalarına teslim oldu, taze, pembe ve her türlü şefkat için sivriltilmiş dilini oynattı, iskambil kâğıtlarını havaya fırlattı, tekrar yakaladı, sonunda, rüzgârın esmediği, sessiz adamlar ve mektuplarla kaplı odada bir pazar sükûneti hâkim olduğu için, nefesini tutmuş halde iskambil kâğıtlarından son derece hassas bir ev yaptı: Evin temelini maça yedilisi ve sinek kızı meydana getiriyordu. Bu ikisini karo, yani kral kapatıyordu. Derken kupa dokuzlusunu ve maça birlisini yatırdı, üzerine sinek sekizlisini kapak olarak kullanarak, ikinci temelini de birinci temelin yanına attı. Sonra bu iki zemini

dikine yerleştirdiği diğer onlu ve bacakları kullanarak enine yatırılan kızlar ve birlilerle birleştirdi; öyle ki, tüm kartlar birbirlerini karşılıklı olarak destekliyordu. Ardından ikinci katın üzerine üçüncüsünü çıkmaya karar verdi ve bunu zavallı annemin de bildiğini tahmin ettiğim benzer merasimlere uymaya alışmış yakaran elleriyle yaptı. Sonunda kupa kızını, kırmızı kalpli papaza dayadığında, bina çökmedi, aksine komik duruyordu, hassas, nefesini tutan ölmüş ve yaşayan insanlarla dolu o odada hafif soluklarla, bize ellerimizi kavuşturmamıza izin verdi; iskambilden evi tüm yönleriyle çözen şüpheci Oskar'a, azar azar ve dolambaçlı bir şekilde mektup odasının kapı aralıklarından sızan duman ve kokuları unutturmuştu. Bu duman ve koku şu izlenimi uyandırmıştı: İçerisinde iskambilden evi taşıyan bu odacık bir kapı ötesinde cehenneme komşu olmuştu.

Alev makineleri kullanıyorlardı, cephe saldırısından vazgeçerek son savunucular dumanla boğmaya karar vermişlerdi. O kadar ileriye gitmiştirler ki, Doktor Michon başındaki çelik miğferi çıkarmış, eline bir çarşafı geçirip, bunu da yeterli görmediğinden kavalye mendilini ceketinin cebinden çıkarıp her ikisini sallayarak Polonya Postanesi'nin teslim bayrağını çekmesine neden olmuştu.

Sonunda otuza yakın yarı körleşmiş, biraz yanmış adam, havaya kaldırdıkları kollarını boyunlarında birleştirmiş halde postane binasını soldaki yan çıkıştan dışarı çıktılar, avlunun duvarına dizildiler, yavaşça yaklaşan Vatan Muhafızlarını beklediler. Daha sonraları savunanların avluda toplanmasıyla saldıranların henüz gelmediği ama yolda olduğu kısa zaman zarfında üç ya da dört kişinin kaçtığı söylendi: Postanenin otoparkından, bitişikte polis karakolunun otoparkından, Rahm'daki boşaltıldıkları için boş kalan evlere dalmışlar. Orada kıyafetler, hatta parti amblemleri bulup, tertemiz yıkandıktan sonra teker teker sıvıştıkları, hatta bir tanesinin: Postanedeki çatışmalar sırasında gözlüğünü kaybettiği için Altstädtische Graben'de bir gözlükçüye gittiği, kendine bir

gözlük hazırlattığı anlatılıyor. Yeni gözlükleriyle donanmış Viktor Weluhn, çünkü bahsi geçen oydu, Odun Pazarı'nda bir bardak bira içmiş, hatta bir tane daha söylemiş, çünkü alev makinelerinden susuz kalmış, sonra sisin yoğunluğunu biraz hafifleten ama eski gözlüğü gibi ortadan kaldırmayan yeni gözlüğüyle bugüne kadar ortadan kaybolmak üzere firar etmişti; çünkü peşindekiler bu denli inatçıydı.

Diğerleri ise – bana göre kaçmaya yeltenmeyen yaklaşık otuz kişiydi –Jan tam kupa kızını kupa papazına dayadığı ve sevinçli bir edayla ellerini geri çektiği sırada yan kapının karşısındaki duvara dizilmişlerdi bile.

Daha ne söyleyeyim? Bizi buldular. Kapıyı sertçe açarak "Dışarı!" diye bağırdılar, rüzgâr estirip iskambilden evin çöküşüne neden oldular. Bu tarz mimariden anlayacak sinirlere sahip değillerdi. Onlar betona inanıyorlardı. Sonsuzluk için inşa ediyorlardı. Postane Sekreteri Bronski'nin kızgın ve hakarete uğramış suratını dikkate almadılar bile. Onu dışarı çıkardıklarında ise, Jan'ın tekrar kartlara uzandığını ve birkaçını aldığını, benim, yani Oskar'ın, yeni edindiğim trampetin üzerinden mum kalıntılarını sildiğimi, trampeti yanımda götürdüğümü, mum kalıntılarını boş verdiğimi görmediler, çünkü el fenerleri yüzümüzü fazlaca parlatıyordu, ancak, ellerindeki ışığın gözlerimizi kamaştırdığını ve kapıyı seçmekte zorlandığımızı fark etmediler. Onlar uzun el fenerlerinin ve önümüze uzatılan filintaların arkasından bağırıyorlardı. "Dışarı!" Jan'la ben koridora çıktığımızda bile hâlâ "Dışarı!" diye bağırmaya devam ediyorlardı. Onlar aslında "Dışarı!" diye bağırırken, Kobyella'yı, Varşova'dan Konrad'ı, hatta Bolack ve hayattayken telgraf kabul gişesinde oturan küçük Wischnewski'yi kastediyorlardı. Söz dinlemek istememeleri onları korkutuyordu. Ancak Vatan Muhafızları, Jan'ın ve benim karşımda kendilerini aptal durumuna düşürdüklerini anladıklarında; çünkü ne zaman "Dışarı!" diye kükreseler kahkaha atıyordum, kestiler gürlemeyi, "Ha" deyip bizi postane avlusundaki, kolları havada, elleri ensede

birleşmiş, susamış ve haftalık haber filmi muhabirleri tarafından kayda alınan otuz adamın yanına götürdüler. Bizi yan kapıdan geçirdikleri anda haftalık haber muhabirleri hususi bir arabanın üzerine tutturdukları kamerayı bizim yöne çevirip, daha sonra tüm sinemalarda gösterilecek olan kısa metrajlı filmimizi çektiler.

Beni duvarın dibinde duran adamların yanından ayırdılar. Oskar, cüce oluşunu, her türlü davranışına olumlu mazeret oluşturan üç yaşındaki çocuğu anımsadı, yeniden o can sıkıcı eklem ve baş ağrılarına da tutuldu, trampetiyle birlikte kendini yere bıraktı, yarı bir nöbet geçirir, yarı numara yapar gibi çırpındı, nöbeti sırasında dahi trampetini elinden bırakmadı. Onu tutup SS Vatan Muhafızları'nın hizmet aracına koydukları, araç hareket edip onu şehir hastanesine götürmek üzere yola çıktığı sırada Oskar, Jan'ın, zavallı Jan'ın kendi kendine aptal aptal ve biraz da bahtiyar bir şekilde gülümsediğini, kaldırıp ensesinde birleştirdiği ellerinde birkaç iskambil kâğıdı tuttuğunu ve sol elindeki kartı –sanırım bir kupa kızıydı– uzaklaşan oğluna ve Oskar'a doğru salladığını gördü.

Saspe'de Yatıyor

Az önce son yazdığım paragrafı yeniden okudum. Pek memnun olmasam da, bunlar Oskar'ın kaleminden çıkma kelimeler; çünkü o kalem yalan söylenemeyecek yerde kısa, toparlayıcı ve ara sıra, bilinçli olarak kısaca toparlanacak bir yazıyı abartma konusunda başarılı olmuştu.

Ancak ben yine de doğrularda kalmak, Oskar'ın kalemine ihanet etmeden, ilkin Jan'ın ne yazık ki bitirip kazanamadığı son oyununda elinde Grand olmadığını, aksine ikilisiz karo olduğunu, ikinci husus olarak da, Oskar'ın mektup odasından ayrılırken sadece yeni trampetini değil, pantolon askısından yoksun bırakılan ölmüş adam ve mektup zarflarıyla birlikte çamaşır sepetinden dökülen çatlak patlak trampeti de yanında götürdüğünü burada bildirmek istiyorum. Ayrıca şunu da ilave etmek gerekiyor: Jan ve ben tam Vatan Muhafızları bizi "Dışarı!" bağırtıları, el fenerleri ve filintalarıyla dışarı çıkmaya zorladıkları için mektup odasından ayrıldığımız anda Oskar kendine bir sığınak arayarak iki amcavari ve iyi huylu gibi görünen Vatan Muhafızı'nın arasında yer aldı, acınacak bir ağlama taklidiyle Jan'ı göstererek, zavallıyı Polonyalılara has gaddarlıkla mermilere siper olsun diye masum bir çocuğu Polonya Postanesi'ne sürükleyen kötü adam kılıfına sokan suçlayıcı el hareketleri yaptı.

Oskar, bu Yehuda oyunundan kendine sağlam ve parçalanmış trampeti için bazı yararlar sağlamak amacındaydı ve haklı da çıktı: Vatan Muhafızları Jan'ın sırtına tekme atıp tüfeklerinin dipçiğiyle vurdular, banaysa her iki trampetimi bağışladılar; burnunun ve ağzının kenarında hüzünlü aile babası kaygı çizgileri belirginleşmiş biraz daha yaşlı olan bir Vatan Muhafızı yanaklarımı okşadı; bu arada sürekli gülen, bu yüzden kısık ve hiç görünmeyen gözleri olan sarışın bir adam beni kucağına aldı ki, bu Oskar'ı epeyce utandırmıştı.

Uzun bir süre bu hak etmediğim duruşumdan dolayı utandı-

ğım için bugün hep diyorum ki: Jan bunu anlamadı bile, onun aklı hâlâ iskambil kâğıtlarındaydı, daha sonra da kâğıtlarda kaldı, onu artık hiçbir şey, hatta Vatan Muhafızlarının en komik olduğu kadar en şeytani fikirleri bile iskambil kâğıtlarından uzaklaştıramazdı. Jan, iskambil evlerin sonsuz cennetinde mutlu ve mutluluğa inanan bir evde yaşayıp giderken, bizler, yani Vatan Muhafızları ve ben – çünkü Oskar kendini Vatan Muhafızları'ndan sayıyordu – tuğla duvarların arasında, fayans kaplı koridor zemin üzerinde, duvar ve ara duvarlarla, her gün en kötüsünü hayal etmenin kaçınılmaz olacak şekilde birbirine girmiş, çünkü adını mimari dediğimiz tüm bu yapıştırma işleri, bu ya da şu şekilde meydana gelebilecek kazalarda birbirine tutunmaktan vazgeçeceği kartonpiyerlerle süslü tavanların altında duruyorduk.

Bu gecikmiş anlayış elbette benim için bahane teşkil etmiyordu; özellikle – ne zaman iskele görsem sürekli yıkım işleri aklıma geliyor – en insancıl konut olarak iskambilden evlere olan inanç da pek yabancı sayılmıyordu. Buna bir de ailevi yükten kaynaklanan hususlar da ekleniyordu. Çünkü daha o öğleden sonrası Jan Bronski'nin sadece dayım olduğundan değil, aksine gerçekten babam olduğuna kanaat getirmiştim. Hem de sadece muhtemel olanından değil. Yani onu Matzerath'tan tüm zamanlar için ayıracak bir avantaj verdim: Çünkü Matzerath ya babam, ya da hiçbir şeyimdi.

1939 eylülün birinci gününde – sizin de o talihsiz öğleden sonrası o kartlarla oynayan mesut Jan Bronski'nin içinde babamı fark ettiğinizi farz ediyorum – o gün, tarihteki ikinci büyük suçumu işlemiştim.

Bu suçu asla, en çıtkırıldım ruh halimde bile kendimden saklayamıyorum: Trampetin, hayır, ben trampetçi Oskar, önce zavallı annemi, sonra dayım ve babam Jan Bronski'yi kendi ellerimle mezara koydum.

Ancak herkesin yaptığı gibi, ben de o zamanlar moda olan ve bugün bile bazılarının kafasından şık bir şapka gibi oturan cahilliğime tutunuyorum; çünkü nezaketten uzak ve hiçbir gücün

odadan çıkaramadığı suçluluk duygum beni hasta yatağımın yastığına bastırıp duruyordu.

Akıllı cahillerden, Polonya barbarlığının masum kurbanı Oskar'ı yüksek ateş ve iltihap tutmuş sinir sistemiyle şehir hastanesine getirdiler. Matzerath'a haber verildi. Onun mülkiyetinde olup olmadığı kesin olmamasına rağmen benim yokluğumu daha akşam çökmeden polise bildirmişti.

Jan'ın da aralarına dâhil edildiği, kolları havada elleri ensede birleşen otuz kişiyi ise, haftalık haber muhabirleri kayıtlarını yaptıktan sonra önce boşaltılan Viktoria Okulu'na, sonra Schiessstange Hapishanesi'ne ve nihayet, ekim'in ilk günlerinde, emektar Saspe Mezarlığı'nın duvarları ardındaki yumuşak toprağa kabul edildiler.

Oskar bunu nereden mi biliyor? Bunu Schugger Leo'dan öğrendim. Çünkü bu otuz bir adamın hangi kumun üzerinde, hangi duvarın önünde kurşuna dizildikleri, otuz birini hangi toprağın altın gömüldükleri resmi yollarla tabii ki ilan edilmedi.

Hedwig Bronski'ye ilk önce Ring Sokağı'ndaki dairesini boşaltması için tahliye emri verildi. Evi yüksek rütbeli bir hava kuvvetleri subayına ve ailesine tahsis edilmişti. Hedwig, Stephan'ın yardımıyla eşyalarını toplayıp Raumkau'a taşınmak üzere hazırlandığı sırada – orada birkaç dönüm tarlası ve ormanı, bir de kiracının dairesi vardı – bu dünya üzerinde çektiği çilenin resmini yansıtsa da, gördüklerini kavramakta zorluk çeken gözleriyle sadece yavaşça ve oğlu Stephan'ın yardımıyla deşifre ettikleri, kendisini resmen dul konumuna getiren haberi aldılar.

O mektupta şöyle deniyordu:

Eberhardt Grubu Mahkemesi Adli Makamı St. L. 41/39 –

Zoppot, 6 Ekim 1939

Bayan Hedwig Bronski,

Jan Bronski'nin çetecilik suçundan askeri mahkemenin kararı uyarınca idama mahkûm edilip cezasının infaz edildiği talimat gereği bilginize arz olunur.

Zelewski

(Askeri Savcı)

Gördüğünüz gibi, Saspe hakkında tek bir söz edilmemişti. Aile üyelerinin rahatına özen gösterildi, onların böylesine geniş ve çiçekleri adeta yiyecek bir toplu mezarın yaratacağı masraflardan muaf tutulması istendi, Saspe Mezarlığı'nın toprağını düzleştirerek ve tek bir tanesi kalana kadar tüm mermi kovanlarını toplayarak – çünkü bir kovan mutlaka kalırdı – mezarın bakımı ve olası yerleştirme işlemleri üstlenildi; ne de olsa ortalıkta bırakılacak mermi kovanları düzgün bir mezarlığı, kullanılmasa dahi çirkinleştirirdi.

İşte her seferinde unutulan, asıl önemli olan, bu mermi kovanını, bugüne kadar gözünden hiçbir cenaze kaçmayan Schugger Leo tarafından bulundu. Beni zavallı annemin cenazesinden, beni yara izi zengini dostum Herbert Truczinski'nin cenazesinden tanıyan ve Sigismund Markus'u nereye gömdüklerini kesinlikle bildiğinden emin olduğum –ancak benim ona bunu asla sormadığım– Schugger Leo, bana kasımın son günlerinde o hain mermi kovanını uzatabilme fırsatı bulduğunda –beni hastaneden yeni taburcu etmişlerdi– oldukça mutlu olmuş, sevinçten içi içine sığmıyordu.

Ancak sizi, belki de Jan için belirlenmiş mermiye ev sahipliği yapmış, o hafif oksidasyona uğramış kovanla birlikte, Schugger Leo'yı izleyerek Saspe Mezarlığı'na götürmeden önce, sizden, Danzig Şehir Hastanesi, çocuk bölümünün metal karyolasıyla, şu anki akıl ve ruh hastalıkları hastanesinin metal karyolasıyla karşılaştırmasını rica etmek zorundayım. Her iki karyola beyaz boyalı ama yine de farklı. Çocuk bölümündeki karyola, boydan ölçü alacaksak, daha küçüktü ama demir korkuluklarına metreyi dayadığımızda daha yüksek. Her ne kadar 1939 yılının kısa ve yüksek karyolasını tercih etsem de, yetişkinler için yapılmış bugünkü itilaflı karyolamda şikâyetçi olamayacağım huzuru buldum ve hastane yönetimine yazmış olduğum, aylardır elden ele dolaşan, mevcut karyolamı daha yüksek ama yine metalden ve boyalı bir karyolayla değiştirilmesi dilekçemin kabul edilip edilmemesini yönetime kendi arzularına havale ettim.

Bugün beni ziyaret edenlere karşı tamamıyla korumasız bir şekilde teslim olmuşken, o zamanlar çocuk bölümünde karyolamın yüksek korkulukları beni Matzerath'tan, Greff ve Scheffler çiftlerinden koruyor, hatta hastanedeki son günlerimde bu korkuluklarım adı büyükannem Anna Koljaiczek olan o üst üste giydiği dört eteğiyle gezinen dağı kederli, zor nefes alan bölümlere ayırıyordu. Büyükannem geliyor, iç geçiriyor, arada sırada devasa ve kırışıklarla dolu ellerini göğe kaldırıyor, avuç içlerindeki pembemsi çatlakları gösteriyor, sonra ellerini ve avuç içlerini çaresizce indirip uyluklarını şaklatıyordu; öyle ki, bu şaklatma sesi hâlâ kulaklarımda çınlamasına rağmen trampetimle sadece kısmen taklit edebiliyorum.

Daha ilk ziyaretinde hemen kardeşi Vincent Bronski'yi yanında getirdi. Vincent yatağın korkuluklarına tutunmuş, yüksek sesle olmasa da, ısrarla ve ara vermeksizin Polonya Kraliçesi'nden, Bakire Meryem'den bahsediyor ya da onlar hakkında şarkı söylüyor ya da şarkılar eşliğinde anlatıyordu. Bu ikili geldiği sırada yakınlarda bir hemşirenin bulunması Oskar'ı memnun ediyordu. Yine de beni suçlayıp duruyorlardı. Seyrek kaşlı Bronski gözlerini üzerime dikiyor, Polonya Postanesi'nde iskambil oynamanın yarattığı etkileri, sinir nöbetlerini üzerimden atmak için çaba gösterirken, benden bir açıklama, bir başsağlığı, Jan'ın korku ve iskambil kâğıtları arasında geçirdiği son saatleri anlatan teselli edici bir rapor bekliyorlardı. Benden bir itiraf duymak istiyorlardı, Jan'ı aklayacak bir açıklama; sanki onu aklayacak kişi benmişim, sanki benim tanıklığımın bir ağırlığı ve ikna gücü varmış gibi.

Sanki vereceğim açıklama Eberhardt Grubu Mahkemesi'ne şu itirafı verecekmiş gibi: Ben, Oskar Matzerath, eylül ayının birinci gününde evine gitmekte olan Jan Bronski'yi beklemek üzere pusuya yattığımı ve onu trampetimi tamir ettirebilme bahanesiyle, Jan Bronski'nin müdafaa etmek istemediği Polonya Postanesi'ne çekerek tuzağa düşürdüğümü itiraf ediyorum.

Oskar bu itirafı yapmadı, muhtemel babasını aklamadı ama

itirafını sesli olarak dile getirmek istediği anda öylesine şiddetli kramplar geçirdi ki, başhemşirenin talimatıyla ziyaret saatleri kısıtlandı, büyükannesi Anna'nın ve muhtemel büyükbabası Vincent'in ziyaret etmeleri yasaklandı.

Bu iki yaşlı insan –Bissau'dan yaya gelmiş ve bana elma getirmişlerdi– çocuk bölümünün koğuşundan taşralılara has abartılı bir dikkat ve çaresizlik içerisinde ayrıldıklarında, büyükannemin salınan dört eteği ve kardeşinin siyah, inek pisliği kokan pazar kıyafeti uzaklaştıkça, benim suçum, fazla büyük suçum büyüdükçe büyüdü.

Aynı anda o kadar çok hadise oldu ki. Yatağımın önünde Matzerath, Greff'ler, Scheffler'ler ellerinde meyve ve kekle birbirlerini sıkıştırırken, Karthaus tren yolunun Langfuhr'a kadar olan kısmı henüz açılmadığından Bissau'dan Goldkrug ve Brenntau üzerinden yanıma yaya olarak gelindiği sıralarda, hemşireler beyaz ve uyuşturucu etkisi yapan hastane dedikodusuyla önü sıra dolaşıp çocuk koğuşunda meleklerin yerini alırlarken, Polonya henüz düşmemişti; sonra yakında düşecekti ve sonunda, o meşhur on sekiz günün sonunda, Polonya düşmüştü; kısa bir süre sonra Polonya'nın hâlâ düşmediği anlaşıldığında dahi düşmüştü. Tıpkı bugün Silezya ve Doğu Prusyalı sürgün vatanseverlere inat Polonya'nın hâlâ düşmemesi gibi.

Ey çılgın süvariler! –atların üstünde, yabanmersini toplamaya düşkün süvariler. Ellerinde kırmızı beyaz flamalarla süslü mızraklar. Melankoli ve gelenekle donatılmış bölükler. Resimli kitaplara geçen taarruzlar. Lodz ve Kutno civarlarındaki kırlar üzerinde. Modlin'e kale kurarak. Ah, nasıl bir beceriyle dörtnala gidiyorlar. Sürekli akşam kızıllığını bekliyorlar. Süvariler ancak o zaman taarruza geçiyorlar, ön ve arka mekân görkemli olduğunda; çünkü muharebe ressamın fırçasından çıkmış gibidir, ölüm ressamın modeli, sabit ve hareketli bacağına dayanan, sonra devrilen, yabanmersinlerini tadan, çatlayıp patlayan, kaşıntı yapan yaban gülleri; bunlar olmadan süvariler atılmazlar ileri. Ulan süvarileri ki, onları

yeniden bir kaşıntı tuttu, saman yığınların durduğu yere doğru döndürüyorlar –bu da bir tablo gibi– atlarını ve birisinin arkasında toplanıyorlar ki, o kişinin adı İspanya'da Don Kişot iken, burada adı Pan Kiehot, üzgün bir asalet heybetinde safkan bir Polonyalı, tüm Ulanlara at üzerinde el öpmesini öğretmiştir, öyle ki, her seferinde ölümün –sanki bir hanımefendiymiş mi– elini bir beyefendi edasıyla öpüyorlar; ama önce akşam kızıllığını sırtlarına alarak toplanıyorlar –çünkü moralin adı onların ikmalidir– Alman tanklarını karşılarına alıyor, Krupp von Bohlen ve Halbach'ın at çiftliklerinde yetişen aygırları ki, öylesine asil atlara daha binilmemiştir. Ancak o yarı İspanyol, yarı Polonyalı, ölüme nail olmuş şövalye –becerikli Pan Kiehot, fazla becerikli! – o elindeki kırmızı beyaz flamalı mızrağını indiriyor, sizleri el öpmek için yanına çağırıyor ve akşam kızıllığı, kırmızı beyaz leylekler çatıların tepesinde gagalarını takırdatacak, kirazlar çekirdeklerini tükürtecek derecede süvarilere sesleniyor: "At sırtındaki asil Polonyalılar; bunlar çelik tanklar değil, bunlar sadece yel değirmenleri ya da koyunlardan ibaret; sizleri el öpmeye davet ediyorum, bir zarafet!"

Böylece bölükler çelik tankların gri renkli böğrüne saldırıp, akşam kızıllığına biraz daha kızılımsı parlaklık kazandırdılar.

Oskar'ın kapanışta kullandığı bu kafiye ve bu muharebenin tasvirindeki şiirsellik mazur görülmelidir. Belki de, Polonya süvari alayındaki kayıp sayısından bahsetmem ve Polonya seferini anımsatacak sadelikte istatiksel bilgi sunmam daha doğru olurdu. Ancak istenseydi buraya küçük bir yıldız ekleyip, altında yer alacak bir dipnota işaret edebilir, şiirsel kısmı olduğu şekilde bırakabilirdim.

Aşağı yukarı eylülün yirmisine kadar hasta yatağımda yatar halde, Jeschkental ve Oliva ormanlarının tepelerine konuşlandırılmış bataryaların top atışlarını işitmeye devam ettim. Sonra son direniş yuvası olan Heia Yarımadası teslim oldu. Bağımsız Hansa Şehri Danzig, artık tuğla tipi gotik sanatının Büyük Alman İmparatorluğu'na katılışını kutlayabilir, sevinç içerisinde siyah Merce-

des otomobilinde yorulmaksızın ayakta ve mola vermeden sağ eli havada halk selamlayan Führer ve İmparatorluk Şansölyesi Adolf Hitler'in o mavi gözlerinin içine bakabilirdi. O gözlerin Jan Bronski'nin mavi gözleriyle ortak bir başarısı vardı: Kadınlar konusunda başarılı olmak.

Oskar, ekim ortalarında şehri hastanesinden taburcu edildi. Hemşirelerden ayrılmak benim için zor olmuştu. Hatta hemşirelerden bir tanesi –sanırım adı Berni ya da Erni Hemşireydi– Erni ya da Berni Hemşire bana iki trampetimi uzattığında, hani beni suçlu durumuna düşüren delik deşik trampet ile Polonya Postanesi müdafaa edilirken ele geçirmiş olduğum sağlam olanı, haftalardır tenekemi düşünmediğimi, bu dünyada benim için teneke trampetlerin dışında başka bir şeyin de olduğunu fark ettim: Hemşireler!

Taze enstrümanlarıma kavuşmuş, yeni bilgilerle donatılmış olarak, Labes Yolu'nda, kalıcı olarak üç yaşında kalan henüz kendinden emin olmayan ayaklarının üzerinde, günlük hayata, rutin sıkıntılara ve birinci savaş yılının daha da sıkıcı olan pazar günlerine alışmak üzere Matzerath'ın elini tutarak şehir hastanesinden ayrıldım.

Oskar, kasım sonlarından bir salı günü –haftalar süren korunaklı günlerimden sonra ilk kez sokağa ayak bastım– Max Halbe Meydanı ile Brösener Yolu'nun birleştiği köşede somurtarak önü sıra trampetini tıngırdatıp, soğuk ve nemli havaya aldırış etmeden yürürken, emektar rahip okulu öğrencisi Schugger Leo ile karşılaştı.

Uzun bir süre karşılıklı dikilerek birbirimize mahcup ifadelerle gülümsedik. Derken Leo redingotunun ceplerinden süet eldivenlerini çıkarıp, ten görünüşünde sarımsı beyaz kılıfları parmakları ve avuç içlerinden geçirdi ve ancak o anda kiminle karşılaştığımı ve bu karşılaşmanın bana neler getireceğini kavradım – Oskar korkmaya başladı.

Henüz Kaisers Kahve Dükkanı'nın vitrinini inceliyor, Max

Halbe Meydanı'nda bir biriyle kesişen beşinci ve dokuzuncu hattın tramvaylarına peşi sıra bakıyor, Brösener Yolu'nda birbiri ardına aynı şekilde sıralanmış evleri izliyor, defalarca bir ilan sütununun etrafından dolaşıyor, Danzig Guldeni'nin İmparatorluk Markı'yla değiştirileceğini anlatan bir ilanı okuyor, tırnaklarımızla Persil reklamı yapan bir afişin bir köşesini kazıyor, beyazla mavi renkli kâğıdın altında kırmızıya rasgelince bununla eğleniyorduk. Meydana geri dönecektik ki, Schugger Leo her iki eldivenli eliyle Oskar'ı bir evin kapısının girişine itti, eldivenli parmaklarıyla önce arka cebini yokladı, sonra ceketinin altına soktu, pantolonun cebine birkaç parmağını soktu, cebini salladı, bir şeyler buldu, eli cebindeyken bulduğunu kontrol etti ve her ne bulduysa doğru olduğunu düşünerek, avucunu açmadan dışarı çekti, eldivenindeki yumruğunu öne sürdü, gitgide ileri itti, Oskar'ı giriş holünün duvarına sıkıştırdı, uzun bir kolu vardı – duvar ise pes etmiyordu – önce beş parmaklı tenini öyle bir açtı ki; şimdi kolu omzundan fırlayacak, kendi başına kalacak, göğsüme vurup içeri dalacak, kürek kemiklerimin arasından bir yol bularak dışarı çıkarak ve bu küf kokulu merdiven boşluğunun duvarından geçecek – ve Oskar Leo'nun avucunun içinde ne sakladığını asla göremeyecek, her halükarda Labes Yolu'ndaki apartmanlarındaki bina yönetmeliğinden pek de farklı olmayan Brösener Yolu'nun bina yönetmeliğine dair metniyle karşı karşıya kalacaktır, diye düşündüm.

Leo, yumruğu denizci mantoma varmadan hemen önce, çapa şeklindeki düğmelerden birine bastırarak, eldivenli yumruğunu o kadar çabuk açtı ki, parmak eklemlerinin kıtırdadığını duydum: Elinin iç kısmını koruyan küflenmiş parlak kumaşın üzerinde mermi kovanı duruyordu.

Leo, elini kapayıp yeniden yumruk halinde getirdiğinde, onu takip etmeye hazırdım. O küçük metal parçası doğrudan bana hitap ediyordu. Yan yana yürüyorduk; Oskar, Leo'nun solunda, Brösener Yolu'ndan aşağı gittik; vitrinlerin, reklam sütunlarının

önlerinde artık oyalanmıyorduk; Magdeburger Sokağı'ndan karşıya geçtik, Brösener Yolu'nun geceleri inip kalkan uçaklar için parlayan uyarı ışıklarını taşıyan evleri geride bıraktık, önce çit çekilmemiş havaalanının kenarında seke seke yürüdük, sonunda kuru asfaltlı karayoluna geçtik ve Brösen istikametine doğru uzanan dokuz numaralı hattı takip ettik.

Tek kelime etmiyorduk ama Leo hâlâ eldiveninin içinde mermi kovanını tutuyordu. Tereddüde düştüğümde, yağmurdan ve soğuktan dolayı geri dönmeye yeltendiğimde, yumruğunu açıyor, elindeki metal parçasını avucunun içinde zıplatıyor, beni bu yolla yüz adım, bir yüz adım daha yürümek üzere kandırıyor, hatta Saspe semtinin sınırına az kala gerçekten dönmeye karar verdiğimde, beni ikna etmek için içindeki müzisyeni bile harekete geçirdi. Topuğunun üzerinde döndü, mermi kovanını açık kısmı yukarı bakacak şekilde tuttu, kovanın deliğini bir flütün ağızlığı gibi bol salyalı alt dudağına dayadı ve önce kısık, sonra tizleşen, daha sonra da sanki sisle örtülü gibi çıkan ses tonunu gitgide artan sağanak yağmura karıştırdı. Oskar donuyordu. Onun tir tir titremesine sadece mermi kovanından çıkan müzik değildi; sanki sipariş üzerine gelmiş gibi, ortamdaki ruh haline yorulabilecek berbat hava koşulları, acınacak durumdaki titrememi saklamak için çaba sarf etmeme mahal vermiyordu.

Peki, beni her şeyimle Brösen'e çeken neydi? Pekâlâ, şu mermi kovanıyla ıslık çalan, fareli köyün kavalcısı Leo olabilir. Ama kulağıma başka ıslıklar da geliyordu. Kasım havasına yakışan çamaşırhane sisinin arkasında bulunan Reede ve Neufahrwasser, İskoçya, Schellmühl ve Reichskolonie üzerinden buharlı gemilerin sirenleri ve limana yanaşan ya da uzaklaşan bir torpido botunun kana susamış uğultusu bize ulaşıyordu; öyle ki, Leo'nun donmak üzere olan bir Oskar'ı, sis kornaları, sirenler ve öten bir mermi kovanı yardımıyla peşinden sürüklemesi zor olmuyordu.

Schugger Leo, havaalanını Yeni Talimhane'den ve tahkim çukurlarından ayıran ve Pelonken taraflarından dönen tel çitin sevi-

yesinde durdu, kafasını eğik tutarak ve mermi kovanından akan salyaların üzerinden bir süre benim tir tir titreyen bedenimi inceledi. Kovanı emdi ve alt dudağına tutturdu, kafasından esen bir fikre uyarak, kuyruklu redingotunu, kollarını vahşice sallayarak çıkardı ve bu ağır, nemli, toprak kokusu sinmiş kumaşı kafamın ve omuzlarımı örtecek şekilde üzerime attı.

Tekrar yola koyulduk. Oskar'ın eskisinden daha az donup donmadığını bilmiyorum. Bazen Leo benden beş adım önde gidiyor, sonra duruyor, buruş buruş ama ürkütücü derecede beyaz gömleğiyle, ortaçağ zindanlarını, belki de Stockturm'dan fırlamış maceraperest bir figür sergiliyor, göz kamaştırıcı gömleğiyle çılgın modayı belirliyordu. Leo, üzerinde redingotuyla sendeleyerek yürüyen Oskar'ı gördüğü her seferinde kanat çırparak, gaklayan bir kuzgun gibi tamamladığı kahkahalara boğuluyordu. Gerçekten, kuzgun olmasa da, karga cinsi komik bir kuşa benziyor olmalıydım; özellikle de üzerimdeki ceketin etekleri bayağı bir mesafede arkamdan gelip, sürünen bir etek caddenin asfaltını süpürdüğü için. Kraliyet pelerini gibi bıraktığım geniş iz, omzunun üzerinden bir kez daha baktığında Oskar'ı gururlandırmıştı ve ona içinde uyuyan, belirgin olarak görünmese de, henüz tam olarak kesinleşmemiş bir trajediye işaret ediyordu.

Daha henüz Max Halbe Meydanı'ndayken, Leo'nun beni Brösen ya da Neufahrwasser'a götürmeyi düşünmediğini sezdim. Daha bu yürüyüşün başında, hedefin Saspe Mezarlığı ve tahkim çukurları olacağı belliydi; bir de Muhafız Polis Teşkilatı'nın yakınlarda bulunan atış poligonu vardı.

Eylül sonundan nisan sonuna kadar plajlara giden tramvay hatları sadece otuz beş dakikada bir kalkardı. Langfuhr banliyösünün son binalarını da gerimizde bıraktıktan sonra karşıdan vagonsuz bir tramvay geldi. Hemen ardından, bizi Magdeburger Sokağı makasında karşı hatta geçmesi gereken tramvay solladı. Yanına ikinci bir makasın kurulu olduğu Saspe Mezarlığı'na yaklaşırken, önce tramvay çan sesleriyle yanımızdan geçti, sonra uzun

bir süre puslu hava beklediğini gördüğümüz, görüş sıkıntısı yüzünden nemli bir sarı ışık kullanan bir araba bize doğru geldi.

Oskar, karşıdan gelen tramvaydaki vatmanın somurtkan yüzünü henüz gözünden ayırmadığı bir anda Leo onu asfalt yoldan, plaj kumsalını andıran yumuşak kumlara çekti. Kare şeklinde bir dörtgeni oluşturan duvar, mezarlığı içine alıyordu. Üzerinde çok miktarda paslı süslerin bulunduğu, sadece gösteriş icabı kilitli duran, güneye açılan minik kapı, içeri girmemize izin verdi. Malesef Leo, çoğunlukla arkadan ve yanlardan kabaca oyularak, önden cilalanarak işlenen, siyah İsveç graniti ya da diyabaz taşından yapılma, kaymış, düşmeye meyilli ya da burnu üzerine yatmış mezar taşlarını yakından inceleme fırsatı vermedi. Beş ya da altı dallı, sapa yollarda serpilmiş sahil çamları, mezarlığın ağaç süsünü temsil ediyordu. Annem, hayatta olduğu zamanlarda tramvaydan bakarak bu döküntü yeri diğer tüm sessiz mekânlardan daha üstün tutuyordu. Şimdiyse Brenntau'da yatıyordu. Oradaki toprak daha verimliydi; karaağaçlar ve akçaağaçlar yetişiyordu.

Leo, bu etkileyici çöküşe kendimi alıştırmaya fırsat bırakmadan beni kuzey duvarındaki, parmaklıkları olmayan bir kapıdan geçirerek mezarlıktan çıkardı. Duvarın hemen arkasındaki sade kum zeminin üzerinde duruyorduk. Katırtırnağı bitkileri, çam ağaçları, kuşburnu çalılıkları, alabildiğine belirgin buharı tüten bir karışım halinde kıyıya doğru yüzüyordu. Mezarlığı karşıma alarak baktığımda, kuzey duvarının bir kısmına taze kireç sürüldüğünü hemen fark ettim.

Leo, buruşuk gömleği gibi acı veren parlaklıktaki, yeni gibi duran duvarın önünde meşgulmüş gibi hareketler yapıyordu. Yorucu büyüklükte adımlar atıyordu, adımlarını sayıyor gibiydi, yüksek sesle ve Oskar'ın bugün de tahmin ettiği üzere, Latince sayıyordu. Bunun yanı sıra, rahiplik okulunda öğrenmiş olduğuna inandığım bir şarkının sözlerini de sayıklıyordu. Leo, duvardan yaklaşık on metre uzağında bir noktayı işaretledi, beyaza boyalı ve yamalı olduğunu düşündüğüm sıvanın üzerinde bir tahta parçası

koydu, tüm bunları sol eliyle yaptı, çünkü sağ elinde mermi kovanını tutuyordu; uzun uzadıya ölçüp biçmelerin sonunda, uzaktaki tahta parçasının hemen dibine, birisi bükülü işaret parmağıyla basınç noktasını arayarak koparırcasına çekmeden gideceği adresi gösterip ölümü taşıyan yer değiştirme emrini verene kadar mermi çekirdeğine ev sahipliği yapmış o içi boş, önü biraz daraltılmış metal parçasını yerleştirdi.

Bekledik de bekledik. Schugger Leo salyasını sarkıtıp iplik gibi uzamasını sağladı. Eldivenlerini içe doğu bükerek kollarını kavuşturdu, başlarda biraz daha Latince şarkı söylese de, sonradan sustu, çünkü karşılık verebilecek güçte kimse yoktu ortalıkta. Kendi etrafında dönmeyi de ihmal etmiyordu Leo, sinirli bir sabırsızlıkla duvarın üzerinden Brösener Karayolu'na göz atıyor, çoğunlukla boş olan tramvaylar makasın olduğu yerde durup, birbirlerinin yanlarından çanlarını çalarak uzaklaştıklarında kafasını o yöne çeviriyordu. Leo herhalde, yas tutanları bekliyordu. Ama eldiveniyle başsağlığı dileyebileceği ne bir yaya ne de tramvay yolcusu geldi.

Bir keresinde üzerimizden inmeye hazırlanan uçakların gürültüsü geçmişti. Yukarı bakmadık, motorların gürültüsüne katlandık ve kanat uçlarındaki yanıp sönen ışıklarıyla üzerimizden geçen üç uçağın inişe hazırlanan Ju 52 tipi uçak olduğundan emin olmak istemedik.

Uçaklar üzerimizden geçtikten kısa bir süre sonra –meydana gelen sessizlik, karşımızdaki beyaz duvar kadar eziyet vericiydi– Schugger Leo, elini gömleğinin içine sokarak bir şeyler çıkardı, bunun üzerine hemen yanımda bitti, karga pelerinini Oskar'ın omuzlarından yırtarcasına çekti, katırtırnağı, kuşburnu, sahil çamları yönündeki kıyıya doğru zıplayarak kaçtı ve uzaklaşırken elinden açık seçik bir hareketle oynatarak bir şeyler düşürdü.

Ancak Leo kesin olarak gözden kaybolduktan sonra – süt kıvamında, yere yapışan sis bulutlarını onu tamamen yutana kadar bir hayalet gibi ortalıkta sallanıp durdu– yağmurla tamamen baş

başa kaldığımda, kumun içine saplanan karton parçasına uzandım: Yerdeki maça yedilisi bir iskambil kâğıdıydı.

Saspe Mezarlığındaki buluşmadan sadece birkaç gün sonra Oskar Langfuhr haftalık pazarında büyükannesi Anna Koljaiczek'le karşılaşmıştı. Bissau'daki gümrük ve ülke sınırı ortadan kalktıktan sonra yumurtalarını, tereyağını, hatta yeşil lahanaları ve kışlık elmalarını yeniden pazara getirebiliyordu. İnsanlar seve seve ve bol bol alışveriş yapıyordu; çünkü gıda maddelerine el konulması her an olasıydı ve yiyeceğe yatırım yapmanın tam sırasıydı. Oskar büyükannesini mallarının arkasında oturur halde gördüğü anda mantosunun, kazağının ve atletinin altındaki çıplak teninde iskambil kâğıdını hissetmişti. Saspe Mezarlığı'ndan Max Halbe Meydanı'na dönüş yolunda bir kondüktör tarafından eve ücretsiz yoluculuk yapma ısrar karşısında tramvayla yolculuk yaptığım sırada maça yedilisini başta yırtmak istemiştim.

Oskar iskambil kâğıdını yırtmadı. Onu büyükannesine verdi. Büyükannesi onu yeşil lahanaların arasında gördüğünde irkilmişti. Belki de Oskar'ın iyi haber getirmediğini düşünüyordu. Ancak daha sonra balık sepetlerinin arkasında yarı saklanmış şekilde duran üç yaşında görünümlü Oskar'ı elini sallayarak yanına çağırdı. Oskar nazlandı, nemli yosunun üzerinde ve neredeyse bir metre uzunluğundaki canlı morina balığını inceledi, düzineler halinde küçük bir sepetin içinde hâlâ çalışkan yengeç yürüyüşlerini yapan zağanosları seyretmek istiyordu; hatta seyrederken onların hareket tarzını taklit etmeye çalıştı, denizci mantosunun sırtını göstererek büyükannesinin tezgahına yaklaştı ve sergiledikleri malların altındaki tahta bloklardan birine çarpıp elmaların yuvarlanmalarına neden olurken ilk önce altın rengi çapa düğmelerini gösterdi.

Schwerdtfeger yanında sıcak sıcak, gazete kâğıdına sarılı tuğlasıyla geldi ve büyükannemin eteklerinin altına itti, küreği ile ezelden beri olduğu gibi soğuk tuğlayı çıkardı, üzerindeki tahta parçasına bir çizik attı, diğer tezgâha yöneldi ve büyükannem bana pas parlak bir elma uzattı.

Büyükannesi ona bir elma uzattığında Oskar ona ne verebilirdi? Ona önce iskambil kâğıdını, sonra da Saspe'de bırakmak istemediği mermi kovanını verdi. Anna Koljaiczek eline verilen bu farklı özellikteki nesneleri uzun uzun ve anlaşılmaz bir ifadeyle inceledi. O anda Oskar'ın dudakları büyükannesinin başörtüsünün altındaki kıkırdaksı ihtiyar kulaklarına uzandı. Tüm ihtiyatı bir kenara bırakarak, Jan'ın pembemsi, küçük ama iyi gelişmiş kulak memeleriyle etli kulağını hayal ederek fısıldadım: Oskar "O Sasspe'de yatıyor", diye fısıldadı ve bir kasa yeşil lahanayı devirerek oradan kaçtı.

Maria

Tarih, iyi yağlanmış bir aracın Avrupa'nın kara, su ve hava yollarını nasıl dört teker üzerinde, yüzerek ya da uçarak aştığını ve fethettiğini özel duyurularla avazı çıktığı kadar bağırarak ilan ederken, boyalı çocuk trampetlerinin sadece tıngırdatılmasıyla sınırlı işlerim kötü, duraksamalı, hatta hiç ilerleme kaydetmiyordu. Diğerleri ateş pahası metalleri israf ederek birbirlerine atıp dururken, benim trampetimin tenekesi yine iflas etmişti. Her ne kadar Oskar Polonya Postanesi'nden hemen hemen hiç çizilmemiş yeni bir enstrüman kurtarmayı başarıp postanenin müdafaasına bir anlam kazandırmış olsa da, tenekesini en iyi döneminde neredeyse sekiz haftada hurdaya dönüştüren benim gibi biri için, Oskar için, genç Bay Naczalnik'in teneke trampetinin ne önemi olabilirdi!

Şehir hastanesinden taburcu olduktan hemen sonra, hemşirelerimin kaybından dolayı sızlanarak, tozu dumana karıştırırcasına çalışmaya ve çalışarak tozu dumana katmaya başladım. Saspe Mezarlığı'ndaki yağmurlu öğleden sonra, işçiliğimi dindirecek değildi, tam aksine, Oskar çabalarını iki katına çıkararak, tüm gayretini Vatan Muhafızları'nın yanında yapmış olduğu alçaklığın son tanığını, yani trampetini imha etme görevine adadı.

Ne var ki trampet dayanıyor, bana cevap veriyor, vurduğumda şikâyet eder gibi ses veriyordu. Gariptir ama trampetimle yaptığım bu tarz atışmalar sırasında ki, bunları sadece geçmişimden belirli, zamanın bir kesitiyle sınırlı bölümleri silmeyi amaçlıyordum, sürekli posta havalesi kuryesi Viktor Weluhn aklıma gelip duruyordu. Bu miyop adam aleyhimde neredeyse hiç tanıklık edemeyecek durumda olsa bile, aklımdan çıkmıyordu. Ancak miyop biri olarak yine de firarı başarılı olmamış mıydı? Acaba miyopların daha fazlasını gördüğüne dair yaygın bir görüş mü vardı? Sık sık zavallı Viktor dediğim Weluhn, hareketlerimi tıpkı siyah

beyaz bir siluet gibi okumuş, işlediğim Yehuda günahını önceden görmüş, kaçarken Oskar'ın sırrını ve rezilliğini tüm dünyaya yaymış olabilir miydi?

Boyalı ve kırmızı alev desenli vicdanımın üzerime attığı suçların ikna ediciliğini kaybetmesi aralık ortalarına kadar sürdü: Boyanın üzerinde çatlaklar oluştu, yaprak yaprak dökülmeye başladı. Teneke iyice yıpranarak inceldi, sonunda saydamlaşmaya başlamadan yırtıldı. Ne zaman bir şeyler acı çekse ve yorgun adımlarla sona yaklaşsa, çevresinde bu acısını paylaşan görgü tanığı, bu acıyı kısaltmak için hızlı bir son hazırlamak ister. Oskar, Noel öncesi son haftalarda acele etmeye başladı, komşularına ve Matzerath'a gürültüden kulaklarını tıkatacak kadar çok çalıştı, tenekesiyle Noel gecesi gelmeden hesabını bitirmek istiyordu; çünkü Noel gecesi bana yeni ve günahsız bir teneke hediye edilmesini umut ediyordum.

Sonunda başardım. Yirmi dört aralıktan bir gün önce ezik büzük, durmaksızın takırdayan paslı, kazadan çıkmış bir arabayı andıran bu şeyi hem bedenimden, hem de ruhumdan uzaklaştırabildim. Benim için, öyle umuyorum ki, artık Polonya Postanesi'nin müdafaası da nihayet sonlandırılmıştı.

Gelgelelim insanoğlu – eğer beni de insan olarak görmeye kendinizi hazır hissediyorsanız – bugüne değin, Noel ağacının altında bir teneke trampet dışında hiçbir şeyin eksik olmadığı hediyeler alan Oskar'ın geçirdiği Noel kadar büyük bir hayal kırıklığını başka bir Noel gecesinde geçirmemiştir.

Ortada asla açmadığım bir inşaat seti duruyordu. Sallanmak için tasarlanan bir kuğu, çok özel bir hediye olacak ve beni Lohengrin karakterine dönüştürecekti. Herhalde beni kızdırmak için armağan masasına üç ya da dört kadar resimli kitap koymaya cüret etmişlerdi. Bana sadece tek bir çift eldiven, bağcıklı çizme ve Gretchen Scheffler'in ördüğü kırmızı bir kazak işime yarar gibi geliyordu. Oskar, yıkılmış bir halde bakışlarını inşaat setinden kuğuya kaydırdı; eğlendirsin diye çizilen, pençeleriyle her türlü

müzik aletini tutan oyuncak ayıcıkta donup kaldı. Orada şirin mi şirin, yapmacık bir mahlûk, sanki trampet çalabilecekmiş de, hemen parçaya girecek, sanki tıngırtının ortasında kendini kaptırmış gibiydi. Benimse bir kuğum vardı ama trampetim yoktu, belki binden fazla oyuncak inşaat kütüğüm vardı ama tek bir trampetten mahrumdum. Son derece dondurucu kış geceleri için parmaksız eldivenlerim vardı ama bu eldiven giyen yumruklarımla, bu kış gecesinde dışarı çıkaracak ve dondurucu havayı iyice ısıtacak bir şeyler işittirebilecek yuvarlak, pürüzsüz, buz gibi boyanmış ve tenekenden bir şeyim yoktu.

Oskar şunu düşündü: Matzerath tenekeyi herhalde saklıyor. Ya da fırıncı kocasıyla birlikte Noel kazımızı silip süpürmeye gelen Gretchen Scheffler üzerinde oturuyor. Bana gerçek hazineyi uçlanmadan önce, benim kuğuyla, inşaat kütükleriyle ve resimli kitaplarla nasıl eğlendiğimi görmek istiyorlar. Pes ettim, budala gibi resimli kitapların sayfalarını çevirdim, kuğunun sırtına atladım ve derin bir iğrenme hissiyle en az yarım saat sallandım. Sonra, aşırı ısıtılmış salona rağmen kazağı üzerime geçirmelerine izin verdim, Gretchen Scheffler'in yardımıyla bağcıklı çizmeleri giydim – bu arada Greff'ler de teşrif etti, çünkü kaz altı kişiye göre servis edilecekti – ve meyve kurusuyla doldurulmuş, Matzerath tarafından ustalıkla hazırlanan kaz, silinip süpürülüp, tatlıya geçildiğinde – can eriği ve armut – Greff'in diğer dördünün yanına koyduğu resimli kitabı şaşkın halde tutarak, çorba, kaz, kırmızı lahana, haşlanmış patates, can eriği kokusunu yayan bir çinili sobanın eşliğinde, hepimiz – Oskar da dahil – bir Noel şarkısı ve bir kıta 'sevin artık' ve 'ey çam ağacı ey çam ağacı, ne de büyük senin zillerin, çın çın çın her yıl yeniden' söyledik ve artık – dışarıdan çan sesleri gelmeye başladı bile – trampetimi istiyordum – aralarında eskiden müzisyen Meyn'in de bulunduğu çakırkeyif bando takımı öyle bir üfledi ki, pencerede pervazlarından sarkan buzlar... bense istiyordum artık, onlarsa vermiyorlar, onu uçlanmıyorlardı, Oskar: "Evet!" diğerleri: "Hayır!" – o anda bağırmaya

başladım, çoktandır bağırmamıştım, uzun bir aradan sonra sesimi camları kazıyan sivri bir enstrüman olacak şekilde sivrilttim ve sanıldığının aksine vazoları, bira bardaklarını, ampulleri öldürmedim, vitrinleri de ortadan yarmadım, hiçbir gözlüğün verdiği görme gücünü çalmadım – sesim daha çok o 'ey çam ağacı'nda parlayan, kutlama havası yaratan toplara, zillere, çıtkırıldım üfleme işi gümüş köpüklere, Noel ağacı tepesine sinir oluyordu: Hıristiyan ağacının süsleri çın çın ve çın çın çın yaparak tuzla buz oldu. Bunların yanı sıra gereksiz yere bir sürü silinip süpürülecek çam ağacı iğnesi dallarından ayrıldı. Ancak mumlar sessizliğini ve kutsallığını koruyarak yanmaya devam etti, yine de Oskar'a teneke trampetini vermediler.

Matzerath'ın bunu kavrayacak kabiliyeti yoktu. Beni terbiye etmek isteyip istemediğini ya da beni zamanında ve mütemadiyen trampetlerle ikmal etmeyi düşünme zahmetinde bulunup bulunmadığını bilmiyorum. Her şey bir felakete doğru sürükleniyordu. Beni tehdit eden çöküşümle beraber bakkal dükkânında da gitgide büyüyen karmaşanın da artık saklanacak olamaması, bana ve işyerine – zor zamanlarda hep beklenildiği üzere – beklenmedik anda yardım elinin değmesine yetti.

Oskar'ın, tezgâhın arkasında durup, peksimet, margarin ve suni bal satacak gerekli boy ölçüsüne sahip olmadığından, hatta istekli de olmadığından, kolayıma geldiği için yine baba diye adlandırdığım Matzerath, zavallı dostum Herbert'in en ufak kardeşi Maria Truczinski'yi işe aldı.

Maria, sadece onun adı değildi, kendisi de Meryem gibi bir kızdı. Dükkânımızı birkaç hafta içerisinde tekrar eski ününe kavuşturması bir yana, böylesine dostane bir çabayla idare ettiği – Matzerath'ın üstlenmekte istekli olduğu – işleri bir yana bırakarak benim durumla ilgilenmekte de keskin zekâ pırıltıları sergiliyordu.

Maria daha henüz tezgâhın arkasına geçmeden, benim karnının önündeki bir yığın hurdayla sızlanarak merdiven boşluğunun

yüzün üzerinde basamağını inip çıktığını görüp, trampetin yerine birkaç kez kullanılmış bir el yıkama leğenini teklif etmişti. Ancak Oskar trampetin yerine bir şeyler istemiyordu. O kararlılıkla bir el yıkama leğeninin tersini trampet olarak kullanmaya karşı çıkıyordu. Ancak Maria işyerine adımını atar atmaz, isteklerimin yerine getirilmesi yönünde Matzerath'ın inadını kırmayı başarmıştı. Ne var ki, Maria'yla birlikte oyuncakçı arayışına çıkmaya yanaşmıyordu Oskar. Böylesine renkli eşyalarla dolu dükkânlar bende yüksek ihtimalle Sigismund Markus'un ayaklar altına alınan dükkânını hatırlatan acı dolu karşılaştırmalar yapmama neden olacaktı. Maria, yumuşak başlılıkla beni dışarıda bekletiyor ya da alışverişi kendi başına yapıyor, bana ihtiyacıma göre dört ila beş haftada bir yeni bir trampet getiriyor ve teneke trampetlerin dahi çok az bulunabildiği ve karneye bağlandığı savaş yıllarında, tenekemi karnesiz alabilmek için satıcılara tezgâh altından şeker ya da elli gram kahve çekirdeği vermek zorunda kalıyordu. Tüm bunlar iç geçirmeden, başını sallamadan ve gözlerini kırpıştırmadan, beni yeni yıkanmış, yamaları doğru dürüst dikilmiş pantolon, çorap ve gömlek giydirdiği nazik bir ağırbaşlılık ve kendinden emin bir şekilde yapıyordu. Maria ile aramdaki ilişki geçen zaman içerisinde sürekli değişikliklere maruz kalsa da, hatta bugün bile rayına oturmamış olsa da, bana trampetimi uzatma şeklinde herhangi bir değişikli olmamıştır; öyle ki çocuklar için üretilen teneke trampetlerin fiyatı 1940 yılında olduğundan oldukça fazla olsa dahi.

Maria bugün bir moda dergisinin abonesi. Ziyaretime geldiği her gün daha da zarif giyiniyor. O zamanlar mı?

Maria güzel miydi? Yuvarlak taptaze bir yüzü vardı, bakışları soğuk ama buz gibi olmayan, biraz fazla öne çıkan gri, kısa ama sık kirpikli, koyu renkli, gür, burun kökünde birleşen kaşlarının altındaki gözlerden geliyordu. Cildinin dondurucu soğuklarda mavimsi bir renk alarak gerildiği ve acıyla ortaya çıkardığı belirgin elmacık kemikleri, minnacık ama çirkinlik arz etmeyen, hatta

komik denemeyecek, daha çok tüm narinliğine rağmen iyi gelişmiş burnu tarafından kesintiye uğramayan yüzüne sükûnet veren ılımlı bir pürüzsüzlük veriyordu. Alnı yuvarlaktı, boyca kısa ve üzeri uzamış burun kökünün üzerinde daha erken yaşta biriken düşünce çizgileriyle işaretlenmişti. Bugün bile hâlâ ıslak ağaç dallarının parlaklığına sahip hafif kıvrımlı saçları, alnı kadar yuvarlak şakaklarından başlayarak, anne Tuczinski'deki gibi neredeyse orada olmayan arka kafasında birleştirmek üzere gerilerek bağlanmıştı. Maria, üzerine beyaz önlüğünü giyip, dükkânımızın tezgâhının arkasına geçtiği zamanlar, çabuk kızaran, sağlam ve sağlıklı kulaklarının arkasından saç örgüleri sarkıyordu. Ne yazık ki, serbest olarak sallanmayan kulak memeleri, güzel olmayan bir kırışık oluşturmadan ama Maria'nın karakteri hakkında bilgi almaya yetecek kadar dejenere bir şekilde alt çenesinin altındaki etin içine girmişti. Matzerath kıza daha sonra perma yapması için saçma sapan telkinde bulundu: Kulaklarını saklamayı başarıyormuş. Bugünlerde Maria modaya uygun küt kesimli kabarık saç stili maskesi altında sadece etiyle birleşik kulak memelerini gösterirken, küçük estetik kusurlarını büyük ve biraz da zevksiz küpelerle kapatıyor.

Tıpkı Maria'nın elle tutulur, bir yüz dolusu yanakları, belirgin elmacık kemikleri, içeri gömülü, neredeyse hiç dikkat çekmeyen burnunun iki yanında yer alan, cömertçe tasarlanmış gözleri gibi, orta ebatta ölçülerin daha ziyade altında kalan vücudunda biraz fazlaca geniş omuzları, daha kollarının altında başlayan dolgun göğüsleri, leğen kemiğine uygun zengin kalçaları ve altında da edep yerindeki tüylerin altını görmeye imkân tanıyacak incelikte ama yine de güçlü bacakları yer alıyordu.

Maria o zamanlar belki bir ölçü içe çarpık bacaklıydı. Hatta sürekli kıpkırmızı olan elleri, büyüyüp serpilmiş ve nihai orantısına kavuşmuş vücut şeklinin yanında biraz çocukça, parmakları ise kalın gibi geliyordu. Bu yamanmış gibi duran çocuksu ellerinin şeklini bugüne kadar pek değiştiremedi. Ancak o zamanlar devasa

yürüyüş ayakkabılarına, daha sonraları ona neredeyse hiç uymayan, zavallı annemin eski moda zarif ayakkabılarına sığmak için uğraşan ayakları, ikinci el sağlıksız ayakkabılara rağmen, yavaş yavaş çocuksu kırmızılığı ve tuhaf görünümünden sıyrılıp, kendini Batı Alman, hatta İtalyan tarzı modern ayakkabı modellerine uydurdular.

Maria fazla konuşmuyordu ama bulaşıkları yıkarken ve şekeri mavi renkli yarım ve çeyrek kiloluk kese kağıtlarına boşaltırken şarkı söylemeyi seviyordu. Maria, mesai bitiminde, Matzerath hesabı kitabı tutarken, hatta pazarları ve kendini yarım saatlik küçük bir molayla ödüllendirdiğinde, erkek kardeşi Fritz askere çağrılıp Gross-Boschpol'a geldiği sırada verdiği mızıkasını eline alıyordu.

Maria mızıkasıyla hemen hemen her şeyi çalabiliyordu. BdM (Nasyonal Sosyalist Kadın Kolları) yurdunda geçirdiği gecelerde öğrendiği gezginci ezgilerini, radyoda ve 1940 Paskalya bayramında görevli olarak birkaç günlüğüne Danzig'e gelen erkek kardeşi Fritz ile birlikte dinlediği operet melodilerini ve o zamanlar gözde olan parçaları çalıyordu. Oskar, Maria'nın "Yağmur Damlaları" parçasını dil darbeleriyle çaldığını, hatta "Rüzgâr bana bir şarkı söyledi" adlı şarkıyı Zarah Leander'i taklit etmeden mızıkasıyla nasıl konuşturduğunu hatırlıyor. Ancak asla "Hohner" marka mızıkasını iş saatlerinde ortaya çıkarmazdı. Hiç müşteri olmadığı saatlerde dahi kendini müziğin çekiciliğinden uzakta tutuyor, çocuksu yuvarlak harflerle fiyat etiketleri ve ürün listeleri dolduruyordu.

İşleri yoluna koyanın, zavallı annem öldükten sonra diğer dükkânlara giden müşterilerin bir kısmını geri kazananın ve sabit müşterileri yapanın Maria olduğu gözden kaçmasa da, kendinden bildim bileli emin olan biri olan ve mahcubiyet bile göstermeyen Matzerath'a karşı, itaat sınırına kadar uzanan bir saygı gösteriyordu.

"Nihayetinde kızı işe alan ve her şeyi öğreten benim" diye manav Greff'i ve Gretchen Scheffler'i iğnelemek istediğinde açıkla-

ma getiriyordu. Bu adamın düşünce şekli bu kadar basitti işte. Hâlbuki sadece en sevdiği işi olan aşçılığı sırasında karmaşık düşünceli, hatta hassas ve bu nedenle dikkate değer biri oluveriyordu. Oskar bu konuda ona hakkını vermek zorundaydı: Lahana turşusuyla karışık Kassler tarzı pirzolası, hardal sosuna bandırılmış domuz böbrekleri, pane edilmiş Viyana usulü şnitzelleri ve her şeyden önemlisi krema ve karaturp katılmış sazan balığı menüsü görülmeye, koklamaya ve tatmaya değerdi doğrusu. Her ne kadar iş konusunda Maria'ya fazla bir şey öğretemediyse de, çünkü ilkin, kız küçük meblağlarda ticaret hususunda doğuştan bir ticari kabiliyete sahipti, ikincisi, Matzerath tezgâh arkasındaki ticaretin inceliklerinden pek bir şey anlamıyordu, her halükarda toptan alışverişe uygundu ama pişirmeyi, kızartmayı ve buğulamayı ona öğretmişti; çünkü iki yıl memur bir ailenin yanında hizmetçi olarak çalışmış olsa da, bizim yanımızda işe başladığında suyu bile kaynatmaktan acizdi.

Matzerath, kısa zamanda zavallı annemin yaşadığı günlerde olduğu gibi oldu: Mutfağın hâkimiydi, pazar yemeğinden pazar yemeğine yeteneklerini geliştiriyor, saatlerce mutlu ve mesut olarak bulaşık yıkayabiliyor, diğer yandan savaş yıllarında toptan pazarın firmaları ve ekonomi bakanlığından gitgide zorlaşan alışverişi, ön siparişleri ve tahsilatları yapıyor, kurnazlığını kullanarak vergi dairesiyle yazışmalarını yürütüyor, her iki haftada bir pek de beceriksiz görünmeyerek hayal gücü ve zevkini kullanarak vitrini süslüyor, büyük bir sorumlulukla parti işlerini yoluna koyuyor ve Maria metanetle dükkân tezgâhının arkasında durduğu için tüm zamanını bütünüyle meşgul biri olarak geçiriyordu.

Şimdi soracaksınız: Tüm bu hazırlıklar, genç bir kızın leğen kemiğinden, kaşlarından, kulak memelerinden, ellerinden ve ayaklarından bu denli ayrıntıyla bahsedilmesi de neyin nesi? Tamamıyla sizin tarafınızda durarak, sizinle birlikte insanların bu şekilde tasvir edilmesini yargılıyorum. Gelgelelim Oskar, Maria'nın görünümünü sonsuza dek kalacak şekilde yanlış tasvir ede-

mese de, her halükarda deforme etmeyi başardığından kesin olarak emindi. O nedenle her şeyi açıklığa kavuşturacak son bir cümle ekliyorum: Tüm o anonim hemşireleri bir yana bırakacak olursak Maria Oskar'ın ilk aşkıydı.

Bu durumu fark edişim, günün birinde, nadiren yaptığım gibi, trampetimi dinlerken, Oskar'ın tenekesine ihtirasını ne denli yeni, ne denli etkili ama yine de özenli tıngırtılarla anlattığını anlamamla oldu. Maria bu tıngırtımı iyi karşıladı. Gelgelelim mızıkasını eline alıp, ağzına götürdüğü trampetinin üzerindeki alnını çirkin çirkin buruşturarak bana eşlik edebileceğini ima etmesinden pek hoşnut kalmıyordum. Ancak çorapları yamadığı ya da kesekâğıtlarına şeker doldurduğu sırada sık sık ellerini iki yana salıyor, bana ciddiyet ve dikkatle, büsbütün sakin bir ifadeyle bagetlerimin arasından bakıyor ve yeniden yamamak üzere çorabına uzanmadan önce, elini hafif ve mahmur bir hareketle kısacık kesilmiş fırça saçlarımın üzerinde gezdiriyordu.

Şefkatli dokunuşlara normal şartlarda tahammül edemeyen Oskar, Maria'nın elini gezdirmesine göz yumuyordu. Onun okşamalarına o denli bağımlı hale geldi ki, sık sık ve daha bilinçli bir şekilde okşamaya çağıran ritimlerini, Maria'nın eli itaat edip ona bu iyiliği yapana kadar trampetine yansıtıyordu.

İşler Maria'nın her akşam beni yatağa yatırmasına kadar varıyordu. Beni soyuyor, yıkıyor, pijamalarımı giymeme yardım ediyor, yatmadan önce bir kere daha tuvalete gitmemi öğütlüyor, Protestan olsa bile benimle birlikte bir kez 'bizim babamız', üç kez 'selam sana Meryem Ana', hatta arada sırada 'İsa senin için yaşar, İsa senin için ölürüz' duasını ediyor, sonunda sevecen ve uyku getirici yüzüyle üzerimi örtüyordu.

Işıklar sönmeden önceki son dakikalar her ne kadar güzel olsa da –arada sırada 'Babamız' ve 'İsa senin için yaşarım' dualarını yumuşak geçişlerle 'Selam sana deniz yıldızı' ve 'Maria'nın aşkına' manilerine çeviriyordum– bu gecenin huzuru için her gece yapılan hazırlıklar beni utandırıyor, neredeyse kendime hakimiyetimi

kaybettirecek, benim gibi, her zaman yüz ifadesini korumayı bilen birisinin kızarmış balıkların ve eziyet gören genç erkeklerin vefasız kızarıklığını ortaya çıkaraktı. Oskar itiraf ediyor: Maria beni elleriyle soyduğu, çinko leğenin içine diktiği ve sünger, fırça ve sabun kullanarak günün trampet tozunu tenimden yıkadığı ve keselediği her defasında, yani neredeyse on altı yaşında biri olarak, yakında on yedisine basacak bir kızın karşısında çıplak olarak durduğumun farkına vardığım her seferinde, şiddetle ve kalıcı sıcaklıkta kızarıyordum.

Ancak anlaşılan Maria tenimdeki bu renk değişikliğini fark etmiyordu. Bu kızarıklığın sünger ve fırçadan mı kaynakladığını düşünüyordu acaba? Kendi kendine, Oskar'ı bu denli ısıtan şeyin hijyenden olduğunu mu söylüyordu? Yoksa Maria, tenimin her Allah'ın günü aldığı akşam kızıllığının içyüzünü anlayacak ama yine de görmezlikten gelecek kadar alçak gönüllü ve düşünceli biri miydi?

Bugüne kadar hiçbir şekilde saklanamayan bu ani renk değişikliğim, çoğunlukla beş ya da daha fazla dakika sürüyordu. Kibrit kelimesini duysa dahi yüzü horozun ibiği gibi kızaran kundakçı büyükbabam Koljaiczek'in huyunu almış olmalıyım ki, tanımaya bile ihtiyaç duymadığım birisi yakınıma gelerek, her akşam küvetin içinde sünger ve fırçayla yıkanan küçük çocuklardan bahsetmesi, bütün damarlarımın kanla dolup taşmasına yeterli oluyor. O anda Oskar Kızılderili gibi parlamaya başlıyor; bir bakıyorum çevremdeki herkes gülüyor, beni tuhaf, hatta yoldan çıkmış buluyor: Küçük çocukların sabunlanması, keselenmesi ve bir süngerle en saklı yerlerinin ziyaret edilmesinin çevremdeki insanlar için ne anlamı olabilirdi ki?

Ancak Maria, o henüz bozulmamış çocuk, yakınımda olduğu zamanlar, hiç çekinmeden en cesur davranışları sergiliyordu. Oturma ve yatak odasının parkelerini ne zaman temizlemeye kalksa, önce Matzerath'ın hediye ettiği ve aşınmalarını istemediği çoraplarını bacaklarından aşağı sıyırıyordu. İş yerini kapattığı bir

cumartesi akşamı – Matzerath'in Mahalle Grubu Memuriyeti'nde işi vardı, yani yalnız kalıyorduk – Maria eteğini ve bluzunu çıkardı, perişan halde ama temiz iç etekliğiyle oturma odası masasında yanıma oturdu, benzin kullanarak eteğine ve suni ipekten yapılma bluzuna bulaşan birkaç lekeyi ovalamaya başladı.

Nasıl oluyordu da, Maria üzerindeki elbiseleri çıkarır çıkarmaz, benzin kokusu uçar uçmaz, hoş ve büyüleyici basitlikte vanilya kokmaya başlıyordu? Acaba vücuduna bunun köklerini mi sürüyordu? Acaba bu tarz bir kokuyu taklit eden ucuz bir parfüm mü vardı? Yoksa bu koku tıpkı Bayan Kater'in nişadırruhu kokan teri ya da büyükannem Koljaiczek'in eteklerinin altında koklattığı hafif acılaşmış tereyağı kokusu gibi kendine has bir koku muydu? Her şeyin temeline gitmek zorunda olan Oskar, vanilya kokusunun da izine düştü: Maria tenine herhangi bir şey sürmüyordu. Maria öyle kokuyordu. Evet, Maria'nın üzerine yapışmış olan bu kokudan kendisinin de farkında olmadığından bugün dahi eminim; çünkü pazarları bizde dana rostosu, yanında patates püresi ve kahverengi tereyağında karnabaharın ardından masaya gelen vanilya pudingi, çizmemle masanın ayağına vurduğum için titremeye başladığında, daha çok kırmızı meyve tatlısına bayılan Maria, vanilya pudinginden fazla yemiyordu; hâlbuki Oskar, tüm pudinglerin arasında en basiti, en sıradan olanına bugün bile adeta âşıktı.

1940 temmuzunda, özel haberlerde alelacele gerçekleşen başarılı Fransa seferi ilan edilirken, Baltık denizinde plaj mevsimi başlamıştı. Maria'nın erkek kardeşi Fritz, kıdemli er rütbesiyle Paris'ten ilk kartpostalları gönderdiği sırada, Matzerath ve Maria, Oskar'ın denize girmesi gerektiği, deniz havasının sağlığına iyi geleceği yönünde karar aldılar. Matzerath, Maria'nın öğlen paydosunda – dükkân saat birden üçe kadar kapalı kalıyordu – Brösen plajına gitmesini, saat dörde sarkması durumunda ziyanı olmadığını, arada sırada tezgâhın arkasına geçip memnuniyetle müşterilere hizmet edebileceğini söyledi.

Oskar için, üzerine çapa şeklinde desen dikili mavi bir mayo alındı. Maria'nın zaten kırmızı kenarlı yeşil bir mayosu vardı. Onu ablası Guste hayrına hediye etmişti. Annemin zamanından kalma plaj çantasına, yine annemden kalma beyaz, tüylü bir bornoz tıkıştırılmış, bunun yanı sıra gereksiz yere minik bir kova, bir kürek ve çeşitli kumdan kek kalıpları doldurulmuştu. Çantayı Maria taşıyordu. Trampetimi kendim taşıyordum.

Oskar, Saspe Mezarlığı'nın yanından geçen tramvay yolculuğundan korkuyordu. Böylesine sessiz ama yine de içinde bir sürü kelimenin saklı olduğu bu mekânın görüntüsü zaten fazlasıyla abartılmış plaj keyfini kaçırmasından nasıl korkmasın? Acaba ölümüne zemin hazırlayan kişi hafif yazlık kıyafetlerle, mezarının yanından tramvay zilini çalarak geçerken Jan Bronski'nin ruhu ne yapacaktı, diye kendi kendine sordu Oskar.

Dokuz numaralı hattın tramvayı durdu. Kondüktör ortalığa Saspe durağı, diye bağırdı. Kendimi zorlayarak Maria'nın yanında, karşı tramvayın yavaşça büyüyerek yaklaştığı Brösen istikametine doğru bakıyordum. Aman bakışlarını başka yöne çevirme! Zaten orada görülecek bir şey yok ki! Perişan durumda plaj çamları, süslü paslı parmaklıklar, üzerindeki isimleri plajdaki devedikeni ile yabani yulaf dışında kimsenin okumak istemediği, dayanaksız mezar taşlarından bir karmaşa. En iyisi pencereden dışarı ve yukarılara bakmak olacaktır: Gökyüzünde şişko Ju 52 uçakları, sadece üç motorlu uçakların ve çok iri sineklerin bulutsuz bir temmuz havasında çıkarabilecekleri vızıltıyla geçip gidiyorlardı.

Çanımızı çalarak devam ettik ve karşı tramvayın görüşümüzü kapatmasını izledik. Vagonu geçtikten hemen sonra istemsiz olarak başımı çevirdim: Tüm döküntü mezarlığı gözlerimin önüne serildi, hatta kuzey duvarının bir kısmını ve orada bulunan göze batacak beyazlıktaki yer, gölgede kalmasına rağmen son derece tatsızdı. . .

Sonra oradan kurtulduk. Brösen'e yaklaşıyorduk ve ben yeniden Maria'ya odaklandım. Vücudu, üzeri hafif çiçek deseniyle

süslü yazlık bir elbiseyi dolduruyordu. Dolgun köprücük kemiğinin üzerinde yükselen yuvarlak, parlak mat boynunu, eşit boyda yontulmuş ve patlayacak derece olgun bir görünüm veren kızıl eskisi tahta kirazlardan bir kolye sarıyordu. Acaba sadece bir his miydi, yoksa gerçekten kokuyor muydu? Oskar hafifçe eğildi – Maria Baltık denizine giderken vanilya kokusunu yanında götürüyordu – kokuyu ciğerlerime kadar içime çekince modern Jan Bronski'yi bir anda atlatmıştım. Polonya Postanesi'nin müdafaası, daha müdafaa edenlerin etleri toprağın altına çürümeden tarihe karışmıştı. Hayatta kalan Oskar'ın burnuna gelen kokular, bir zamanların zarif, bugün ise çürümekte olan muhtemel babasının sahip olduğunu tahmin ettiği kokudan çok farklıydı.

Brösen'e vardığımızda Maria yarım kilo kiraz aldı, beni elimden tutarak – Oskar'ın bunu yapması için sadece ona izin verdiğini biliyordu – sahil çamlarından oluşan ormanın içinden plaja götürdü. On altı yaşımda olmama rağmen – plaj yöneticisinin bunu anlayacak bakışı açısı yoktu – bayanların tarafına geçmeme izin verdi. Su sıcaklığı: On sekiz; Hava sıcaklığı: Yirmi altı; Rüzgâr: Doğu – gökyüzü yine açık, diye yazıyordu kara tahtada. Yanındaysa, can kurtarma derneğinin eski moda şekillerle beceriksizce çizilmiş yeniden canlandırma girişimleri yer alıyordu. Boğulanların hepsinde çizgili mayolar vardı, cankurtaranlar ise bıyıklı, hasır şapkalı ve tehlikeli sularda yüzüyorlardı.

Bayanların tarafından sorumlu çıplak ayaklı kız önümüzde yürüyordu. Adeta kefaret ödeyen biri gibi beline bir ip bağlamıştı ve ipin ucunda tüm kabinleri açan dev bir anahtar bulunuyordu. Geçit köprüleri. Köprülerdeki korkuluklar. Tüm kabinlerin önünden geçen ince hasır bir kilim. 53 numaralı kabine geldik. Kabinin yapıldığı tahta sıcak, kuru, doğal ve kör renk diye adlandırmak istediğim, mavimsi beyaz renge sahipti. Kabin penceresinin yanında, artık kendini bile ciddiye almaktan aciz bir ayna asılıydı.

Önce Oskar'ın soyunması gerekiyordu. Soyunurken yüzüm duvara dönüktü ve Maria'nın beni soymasına isteksiz davranıyor-

dum. Sonra Maria beni sıkıca kavrayarak çevirdi, yeni mayomu uzattı ve özen göstermeden vücudumu saran yün mayonun içine tıktı. Askılarımın düğmelerini geçirir geçirmez beni yerimden kaldırdı ve kabin duvarının önündeki banka oturttu, trampetimi ve bagetlerimi bacaklarımın üzerine koydu ve hızlı, çevik hareketlerle soyunmaya başladı.

Önce biraz trampetimi tıngırdattım, hatta yerdeki tahtanın üzerine yayılmış budak deliklerini saydım. Sonra saymayı ve tıngırdatmayı bıraktım. Maria'nın neden, ayakkabılarını çıkarırken o komik bir şekilde büzdüğü dudaklarıyla önü sıra ıslık çaldığını, çoraplarını sıyırdığında iki nota yukarı, iki nota aşağı çaldığını, üzerindeki çiçek desenli elbiseyi çıkarırken bira arabası süren bir faytoncu gibi çaldığını, altındaki etekliği elbisesinin üzerine asarken, sutyenini düşürürken yeniden ıslık çaldığını ve aslında sporcuların şortlardan olan külotunu dizlerine kadar indirip, ayaklarına kadar kaymasını sağlayıp, ayaklarını kayıp inen şortun içinden çıkarıp sol ayağıyla kumaş parçasını bir kenara iterken hâlâ herhangi bir melodiye gerek duymaksızın kendini ıslık çalmaya zorlandığını hiç anlayamadım.

Oskar, Maria'nın kıllarla kaplı üçgenini görünce ürkmüştü. Gerçi kadınların aşağı bölgelerinin tüysüz olmadığını zavallı annesinden biliyordu ama Maria, annesinin Matzerath ve Jan Bronski karşısında bir kadın olarak kanıtladığı türden bir kadın sayılmazdı.

Onu çabucak çözmüştüm. Öfke, utanç, nefret, hayal kırıklığı ve mayomun altındaki ibriğimin yarı komik, yarı acılı bir biçimde sertleşmesi, vücudumdan çıkıp gelişen bagetim uğruna trampetimi ve iki bagetimi unutturmuştu.

Yerimden sıçradım, Maria'nın üzerine atıldım. Maria ise kıllarıyla yakaladı Oskar'ı. Oskar kılları yüzünde dolaştırdı. Dudaklarının arasına kadar doldu. Maria kahkaha attı ve onu geri itmek istedi. Bense onu kendime daha da fazla çekiyordum, vanilya kokusunun izini bulmuştum. Maria hâlâ gülüyordu. Hatta vanilya-

nın içinde kalmama izin veriyordu. Sanırım bu hoşuna gidiyordu, çünkü gülmekten vazgeçmiyordu. Ancak bacaklarım yerinden kayıp ona acı verdiğimde – çünkü yapıştığım kılları bırakmıyordum ya da onlar beni bırakmıyordu – vanilya kokusu gözlerime yaş verdiğinde, vanilyadan çok horoz mantarı kokusu ya da ona benzer sert bir şeylerin kokusunu aldığımda, Maira'nın bu vanilyanın altında sakladığı toprak kokusunu aldığımda, modern Jan Bronski'yi alnıma çivilediğinde ve beni sonsuza dek geçiciliğin kokusuyla kirlettiğinde onu bıraktım.

Oskar kayarak kabinin o kör renkli tahtaların üzerine düştü; yeniden gülmeye başlayan Maria onu yerden kaldırdığında, okşadığında ve üzerinde kalan tek kıyafeti olan tahta kiraz kolyesine bastığında hâlâ ağlıyordu.

Başını sallayarak dudaklarımda kalan kılları topladı ve şaşkın şaşkın konuştu: "Seni yaramaz çapkın seni! Hem yaklaşıyorsun, hem ne olduğunu bilmiyorsun, sonra da ağlıyorsun."

Gazoz Tozu

Biliyor musunuz? Eskiden küçük kâğıt paketlerde her mevsim bulunabiliyordu. Annem, dükkânda insanı kusturacak bir tonda yeşil kâğıt paketlerde Waldmeister marka gazoz tozu satıyordu. Rengini tam olgunlaşmamış portakallardan alan bir paketin üzerinde şöyle yazıyordu: Portakal aromalı gazoz tozu. Ayrıca frambuaz aromalı, hatta üstüne musluk suyu döküldüğünde tıslayan, köpüren, sakinleşmeden içildiğinde, uzaktan limon tadı alınan, hatta bardağın içindeyken renk alan gazoz tozu vardı. Tek farkı: Rengi biraz zehri andıran suni bir sarıydı.

Paketlerin üzerinde içindeki tatların adları dışında başka neler yazıyordu? Şunlar yazıyordu: Doğal üründür – Yasalarla korunuyor – Nemden koruyunuz – ve noktalarla çekilen çizginin altında şu ibare vardı: Buradan yırtınız.

Gazoz tozunu insan başka nerelerden alabilirdi? Sadece annemin dükkânında değil, her bakkalda bulunabilirdi –sadece Kaisers kahve dükkânında ve tüketici kooperatiflerinde yoktu. Oralarda ve tüm meşrubat büfelerinde bir paket gazoz tozunun fiyatı üç fenikti.

Maria ve bana gazoz tozu bedavaydı. Ancak eve varıncaya kadar bekleyecek sabrımız kalmadığında, yoldaki bir dükkâna ya da meşrubat büfesine uğrayıp üç hatta altı fenik ödemek zorunda kalıyorduk, çünkü azla yetinemediğimiz için iki paket birden istiyorduk.

Gazoz tozu işini kim mi başlattı? Âşıklar arasında eskiden beri süregelen bir tartışma konusudur. Ben diyorum ki, Maria başlattı. Maria asla Oskar'ın başlattığını iddia etmemişti. O olsa olsa bu soruyu cevapsız bırakıp her halükarda şu mahcup cevabı veriyordu: "Tabii ki gazoz tozu başlattı."

Elbette herkes Maria'yı haklı bulacaktır. Yalnız Oskar için bu

suçlama tatmin edici değildi. Bunu kendime asla itiraf edemezdim: Dükkânlarda paketi üç fenikten satılan gazoz tozu Oskar'ın aklını çelmiş gibiydi. O zamanlar on altı yaşındaydım ve kendimi ya da Maria'yı suçlu bulmayı göze alır ama asla nemden korunacak gazoz tozuna toz kondurmazdım.

Doğum günümden birkaç gün sonra başlamıştı. Takvime göre plaj sezonu bitmek üzereydi. Ancak havanın güzelliği eylül ayını pek umursamıyor gibiydi. Yağmurla geçen ağustos ayından sonra yaz mevsimi elinden geleni yaptı. Cankurtaranlar derneğinin plaj yöneticisinin kulübesine asılan afişinin hemen yanındaki tabelada hava durumuna dair güncellenmiş bilgiler okunabiliyordu: Hava: 29 – Su: 20 – Rüzgâr: Güneydoğu – az bulutlu açık.

Fritz Truczinski, Hava Kuvvetleri'nde kıdemli er rütbesiyle Paris, Kopenhag, Oslo ve Brüksel'den kartpostallar gönderirken – sürekli görev seyahatindeydi– ben ve Maria epeyce bronzlaşmıştık. Temmuz ayında kendimize aile plajının gölgeliği önünde sabit bir yer edinmiştik. Ancak Maria orada Conradinum Lisesi'nin altıncı sınıfına giden kırmızı mayolu bir gencin yersiz şakalarından ve Petri Lisesi'nin yedinci sınıfına giden başka bir gencin can sıkıcı derecede ayrıntılı aşk ilanlarından rahatsız olduğundan, ağustos ortalarında aile plajından vazgeçtik ve kadınlar plajında kendimize çok daha huzurlu bir yer bulduk. Burası denize yakın, küçük Baltık denizi dalgaları gibi kısa soluklu tombul kadınların dizlerinin iç kısmındaki varislerine kadar suya girdikleri, küçük çocukların anadan doğma ve arsızca kadere karşı savaş verdikleri, yani aylaklık ederek sürekli yıkılıp duran kumdan kaleler yaptıkları bir yerdi.

Kadınlar plajı... Kadınlar kendi aralarında olduklarında ve gözetlenmediklerinde, Oskar'ın içinde saklamayı başardığı genç delikanlı, gözlerini kapamalı ve çekincelerinden kurtulmuş kadın milletinin neler yaptığına gönülsüzce şahit olmamalıydı.

Kuma uzanmıştık. Maria yeşil, kırmızı bordürlü mayosunu, ben de mavi olanını giymiştim. Kum uyuyor, deniz uyuyor, deniz

kabukları ezilmiş ve bizi dinlemiyorlardı. Uyanık tuttuğu söylenen kehribar taşları başka yerdeydi. Hava durumunu veren tabelaya göre güneydoğudan esen rüzgâr yavaşça uykuya dalıyor, tüm genişliğiyle aşırı yorulan gökyüzü esnemeden duramıyordu. Maria ve ben de biraz yorulmuştuk. Denize girip çıkmış, yemeğimizi yüzmeden önce değil, sonra yemiştik. Yenip atılmış ıslak kiraz çekirdekleri, geçen yıldan kalma kurumuş ve beyazlamış, hafif kiraz çekirdeklerinin yanında kuma saplanmıştı.

Oskar, bunca faniliği incelerken, bir yaşındaki, bin yaşındaki ve henüz taptaze kiraz çekirdeklerine ev sahipliği yapan bir avuç kum alarak trampetinin üzerine serpiştiriyor; diğer bir deyişle bir kum saatini taklit ediyor ve kemiklerle oynayarak kendini ölümün kılığına sokmaya çalışıyordu. Maria'nın sıcak veya uykulu etinin altında yatan, büyük ihtimalle tamamıyla uyanık iskeletini hayal ediyor; dirsekle önkol kemiğinin arasındaki boşluğun keyfini çıkarıyor; omuriliğinden bir yukarı bir aşağı saymaca oynuyor; leğen kemiğindeki iki delikten ellerimi sokuyor ve kuyruk kemiğiyle eğleniyordum.

Ölümün kılığına bürünerek kum saatiyle birlikte kendime ayırdığım tüm bu küçük eğlenceme karşın Maria hareket etti. Gözlerini açmadan, sadece parmaklarına güvenerek plaj çantasına elini soktu ve bir şeyler aradı. O sırada ben de elimdeki içinde son kiraz çekirdeği tanelerinin olduğu arta kalan kumu, yarı yarıya kumla dolmuş trampetime döktüm. Maria, büyük olasılıkla aradığı mızıkasını bulamadığından çantayı yana yatırdı. Yerdeki havluya mızıka düşmemişti ama onun yerine bir paket Waldmeister gazoz tozu duruyordu.

Maria şaşırmış gibi yaptı. Belki de gerçekten şaşırmıştı. Bense gerçekten şaşırmıştım ve bugün bile sürekli kendi kendime şunu diyorum: "Bu küçük gazoz tozu paketçiği, limonata alacak yeteri kadar parası olmadığı için sadece işsizlerin ve tahliyeci çocukların aldıkları bu ucuz şey, bu dükkânda bekleyip satılmayan mal nasıl olmuş da plaj çantamıza girmişti?"

Oskar düşünmeye devam ederken Maria susamıştı. Ben de tüm irademe karşı gelip, düşüncelerime ara vererek, ısrarla nükseden susuzluğumu itiraf etmek zorundaydım. Yanımıza bardak almamıştık, bunun yanı sıra içme suyuna ulaşmak için Maria yürüdüğünde otuz beş adım, ben yürümeye başladığımda yaklaşık elli adım yol almamız gerekiyordu. Plaj görevlisinden bir bardak rica edip yine plaj görevlisinin kulübesinin yanındaki çeşmede su doldurmaya niyet etmek demek, Nivea yağıyla parlayan sırtlarının üzerinde ya da yüzükoyun yatan et tepelerinin arasından en sıcak kumlara katlanmak demekti.

İkimiz de bu yolu gitmeye üşendik ve paketi plaj havlusunun üzerinde bıraktık. Sonunda Maria davranmadan ben almaya karar verdim. Ancak Maria yeniden alabilsin diye Oskar yine havlunun üzerine bıraktı. Maria ona uzanmadı. Durum öyle olunca ben aldım ve Maria'ya verdim. Maria onu Oskar'a geri verdi. Teşekkür ederek ona hediye ettim. Ancak o Oskar'dan herhangi bir hediye kabul etmek istemiyordu. Yine havlunun üzerine bırakmak zorunda kaldım. Kimse dokunmadan orada uzun süre bekledi.

Oskar, o paketi bunaltıcı bir aradan sonra yerinden alanın Maria olduğunu fark etti. Ancak o kadarla kalmadı. Kâğıdı tam noktalarla çizilen çizgisinden yırttı. Hani şu yazının yazdığı: "Buradan yırtınız!" Sonra bana açılmış paketi uzattı. Bu sefer Oskar teşekkür ederek reddetti. Bu hareketim Maria'nın alınması için yeterliydi. Tüm kararlılığıyla açık kalan paketi havlunun üzerine bıraktı. Deniz kumu pakete girmenin yolunu bulmadan onu yerden alıp Maria'ya sunmaktan başka çarem kalmamıştı.

Oskar, parmağını paketin içine sokup, içinde bir süre kaybolduktan sonra yeniden parmağını dışarı çıkarıp dik bir şekilde gösterenin Maria olduğunu fark etti. Parmağının tepesinde mavimsi beyaz renkte bir şeyler göründü. Görünen gazoz tozuydu. Bana bu parmağını uzattı. Tabii ki kabul ettim. Keskin tadı burnuma kadar çıkmasına rağmen, tadından hoşnut kaldığımı yüzüme

yansıtmayı başardım. Avucunu açıp bana uzatan Maria'ydı. Oskar'ın ise Maria'nın pembe kâsesine biraz gazoz tozu dökmekten başka seçeneği yoktu. Avucundaki bu tepecikle ne yapacağını bilmiyordu. Avcunda tuttuğu küçük yığın onun için çok yeni ve şaşırtıcıydı. Sonra öne doğru eğildim ve tükürüğümü biriktirerek gazoz tozunun üzerine bıraktım. Aynı şeyi yeniden yaptım ve ağzımda tükürük kalmayınca geri çekildim.

Maria'nın elinde bir şeyler tıslayıp köpürüyordu. Derken Waldmeister volkan gibi patladı. Orada, hangi halka ait olduğunu bilmediğim yeşilimsi bir öfke köpürüyordu. Orada, Maria'nın daha önce yaşamadığı ve muhtemelen hiç hissetmediği bir şeyler oluyordu; çünkü eli atıyordu, titriyordu, uçup gitmek istiyordu, çünkü Waldmeister onu ısırıyordu, çünkü Waldmeister tenine işliyordu, çünkü Waldmeister onu heyecanlandırıyordu, ona bir his veriyordu, bir his, bir his...

Elindeki yeşil arttıkça Maria kızardı, elini ağzına götürdü, uzun diliyle avcunu yaladı. Bunu birkaç kez tekrar etti ve öylesine şaşkındı ki, Oskar o dilin heyecanlandıran Waldmeister hissini azaltmadığını, aksine tüm hisler için belirlenen standartların çok üstünde bir noktaya kadar yükselttiğini zannetti.

Sonra bu his azalmaya başladı. Maria kıkırdadı, etrafta bu Waldmeister olayına şahit olan olup olmadığından emin olmak istercesine çevresine bakındı ve etrafında mayolarının içinde nefes alan denizayılarının kayıtsız ve Nivea kahverengisinde yattığını görünce, kendini plaj havlusunun üzerine bıraktı. Sonra bu beyaz örtünün üzerindeki utanç kızıllığı yavaşça kayboldu.

Belki de o öğlen saatinin plaj havası Oskar'ı uyuması için ayartmayı başarabilirdi ama Maria daha yarım saat geçmeden yeniden doğrulup daha yarısına kadar dolu olan gazoz tozu paketine davrandı. Waldmeister'in etkisinin yabancı olmadığı avucunun içinde geri kalan gazoz tozunu dökmeden önce kendi içinde bir mücadele verip vermediğini bilmiyorum. Bir insanın gözlüğünü temizlemek için ne kadar zamana ihtiyacı varsa, yaklaşık o ka-

dar süre boyunca Maria paketi sol elinde, sağ taraftaki pembe kâse şeklindeki elini havada, karşılıklı ve hareketsiz halde tuttu. Bakışlarını pakete ya da boş avucuna diktiği, yarı dolu olanla boş olanı arasında gezdirdiği sanılmasın. Maria paketle elinin tam arasından, ciddi ve karanlık gözlerle bakıyordu. Ancak bu ciddi bakışların yarısına kadar dolu paketçikten ne denli zayıf olduğu kendini kısa zamanda gösterdi. Paketçik avuç içine yaklaştı, avuç içi paketçiğe karşılık verdi, bakışlar, sıkıntıyla bezeli ciddiyetini kaybetti, merakı arttı ve sonunda sadece hırsla doldu. Maria, zorlukla soğukkanlı olmaya çalışarak kalan Waldmeister gazoz tozunu dolgun, sıcağa rağmen kuru kalan avcuna döktü; poşetçiği ve soğukkanlılığını yerlere attı; boşta kalan eliyle dolu olanını alttan destekledi; gri gözleriyle bir süre daha gazoz tozunda bakarak oyalandı; sonra bana baktı, gri bakışlarla baktı, gri gözleriyle benden bir şeyler istiyordu, tükürüğümü istiyordu, niye kendi tükürüğünü kullanmıyordu? Oskar'da hemen hemen hiç tükürük kalmamıştı; onda eminim daha fazlası vardı. Tükürük dediğin o kadar çabuk birikmez; bir zahmet kendininkini kullansın; o da aynı kalitededir, hatta daha iyidir. Her halükarda benden daha fazla tükürüğü olmalıydı, çünkü ben o kadar çabuk biriktiremezdim, çünkü o Oskar'dan daha büyüktü.

Maria benim tükürüğümü istiyordu. Söz konusu olanın sadece benim tükürüğüm olduğu başından beri belliydi. Arzulu bakışlarını üzerimden ayırmıyordu ve amansız inadının suçlusu olarak sallanmayan, aksine bitişik duran kulak memelerini gösteriyordu. Hal böyle olunca Oskar yutkundu, normalde ağzının suyunun akmasına yeterli şeyler hayal ediyordu. Ancak deniz havası, tuzlu hava, tuzlu deniz havası tükürük bezlerimin başarısız olmasına neden oluyordu. Gelgelelim, Maria'nın bakışlarının yarattığı baskı karşısında ayağa kalkarak yola koyulmam gerekiyordu. Oskar'ın yeniden tükürüklerine kavuşabilmesi için yapması gereken, sağa sola bakmadan, sıcak kumların üzerinde elliden fazla adım atmak, plaj görevlisinin kulübesine çıkan daha sıcak mer-

divenleri tırmanmak, musluğu çevirmek, ağzım açık halde kafamı ters çevirip musluğun altına tutmak, içmek, tükürmek, yutmaktı.

Plaj görevlisinin kulübesiyle bizim beyaz plaj havlusu arasındaki, aşılması gereken yol hiç bitmeyecek gibi görünse de, korkunç bir manzarayla çevrili olsa da, aştıktan sonra Maria'yı yüzükoyun yatarken buldum. Başını, birleştirdiği kollarının arasına koymuştu. Örgüleri yuvarlak sırtında miskin miskin yatıyordu.

Ona ayağımla dokundum, çünkü Oskar'ın artık tükürüğü vardı. Maria kımıldamıyordu. Tekrar hafifçe tekmeledim. Kımıldamak niyetinde değildi. Dikkatlice sol elini açtım. Buna itiraz etmedi. Avucu boştu, sanki önceden hiç Waldmeister görmemiş gibiydi. Sağdaki parmaklarını eğip düzelttim. Avcu pembemsi, çizgileri nemli, sıcak ve boştu.

Maria acaba kendi tükürüğünü mü harcamıştı? Beni bekleyemez miydi? Belki de gazoz tozunu elinden üflemişti, daha hissetmeye başlamadan o duyguyu boğmuş, elinin içini plaj havlusuyla tertemiz silerek, Maria'nın batıl inançlara ilham veren ay tepesi, şişman Merkür ve gergin ama dolgun Venüs kemeriyle bilindik çocuksu ellerinin ortaya çıkmasını sağlamıştı.

O gün bunları yaşadıktan biraz sonra eve döndük. Oskar, o gün Maria'nın gazoz tozunu ikinci kez kullanıp kullanmadığını ya da gazoz tozu ve tükürüğümün karışımı sahnesinin birkaç gün sonra tekrar yapılacak, onun ve benim için kötü bir alışkanlık halini alıp almayacağını asla bilmeyecek.

Az önce bahsi geçen plaj serüvenini yaşadığımız günün akşamı –yabanmersini çorbası ve patates böreği yedik– sadece bir tesadüf mü, yoksa bizim arzularımıza karşılık gelen bir tesadüf mü bilmem, Matzerath, bana ve Maria'ya etraflıca bir açıklamanın ardından, mahalle grubu içerisinde küçük bir iskambil kulübünün üyesi olduğunu, hepsi hücre amiri olan yeni iskambil arkadaşlarıyla birlikte haftada iki kez Springer birahanesinde buluşacaklarını, yeni mahalle grubu şefi Selke'nin de bazen geleceğini, sırf onun için bile onlara katılması gerektiğini ve bizi maalesef yalnız

bırakması gerektiğini anlattı. Dediğine göre en uygun olan seçenek, Oskar'ın iskambil akşamlarında Truczinski Ana'nın yanında kalmasıydı.

Truczinski Ana'nın çözümü Matzerath'ın bir gün önce Maria'nın haberi olmadan teklif ettiği öneriden daha çok hoşuna gitse de bunu kabul etmişti. Truczinski Ana'nın teklifinde, Oskar'ın Truczinski Ana'nın yanında yatması değil, Maria'nın haftada iki kez bize gelerek şezlongda gecelemesi vardı.

Maria, bundan önce dostum Herbert'in yara izleriyle sırtını koyduğu geniş yatakta yatıyordu. Ağır mobilya arkadaki küçük odada duruyordu. Truczinski Ana'nın yatağı oturma odasındaydı. Her zamanki gibi "Eden" otelinde soğuk büfe servisi yapan ve orada da kalan Guste Truczinski, mesaisi olmadığı bazı günler uğruyor, nadiren geceyi geçirir, geçirse de kanepede yatıyordu. Ancak Fritz Truczinski, uzak ülkelerden yanında hediyelerle cepheden izne geldiğinde, bu izinli asker ya da hizmet seyahatinde olan asker Herbert'in yatağında uyuyor; Maria, Truczinski Ana'nın yatağına geçiyor, yaşlı kadın da kanepeyi kendine döşek ediniyordu.

Bu düzen benim gelişimle bozuluverdi. Önce kanepede yatmama karar verildi. Bu ricalarını fazla konuşmadan ama kesin bir dille reddettim. Sonra Truczinski Ana bana yaşlı kadın yatağını teklif edip kanepeyle yetinmek istedi. O anda Maria itiraz etti ve bu zahmetin yaşlı annesinin gece huzurunu bozmasını istemediğini söyleyerek, fazla söze mahal vermeden Herbert'in eski garson yatağını benimle paylaşmaya hazır olduğunu açıkladı. Bunu şu şekilde sözlere döktü: "Küçük Oskar'la yatakta sığışırız nasıl olsa. O olsa olsa çeyrek porsiyon yer kaplar."

Maria böylece sonraki haftadan itibaren haftada iki kez zemin katındaki daireden benim yatak örtülerimi alıp ikinci kata taşıyor, bana ve trampetime yatağın solundaki yeri hazırlıyordu. Matzerath'ın ilk iskambil gecesinde hiçbir şey olmadı. Herbert'in yatağı bana epeyce büyük geldi. Önce ben uzandım, sonra Maria geldi. Mutfakta temizlenmişti ve komik denecek kadar uzun ve eski

moda bir gecelikle odaya girdi. Oskar onu çıplak ve mahrem yeri kıllı olarak beklemiş, başlarda hayal kırıklığına uğramış olsa da, memnun kalmıştı, çünkü büyük büyük annesinin sandığından çıkardığı geceliğin kumaşı kısım kısım katlanarak hemşire üniformalarının beyaz katlarını hatırlatıyordu.

Maria, komodinin önünde dikilerek örgülerini açtı ve bu arada ıslık çalmayı ihmal etmedi. Maria ne zaman giyinse ya da soyunsa, ne zaman saçlarını örse ya da örgülerini açsa ıslık çalıyordu. Saçlarını tararken dahi yorulmaksızın bu iki notayı sivrilttiği dudaklarından çıkarıyor, buna rağmen herhangi bir melodi ortaya koyamıyordu.

Maria tarağını kenara koyar koymaz ıslığı kesildi. Şöyle bir arkasını döndü, bir kez daha saçlarını salladı, birkaç el hareketiyle komodini düzene koydu ki, bu düzeni yerine getirirken oldukça hareketliydi, siyah abanoz ağacından yapılma çerçevenin içinde yer alan babasına ait bıyıklı ve rötuşlu fotoğrafa eliyle bir öpücük kondurdu, sonra abartılı bir sıçrayışla yatağa atladı, birkaç kez yayları hareket etirdi, yaylanma bittikten sonra yorganı yakaladı, çenesine kadar yorgandan meydana gelen dağın altında kayboldu, tüm bunları yaparken hemen yanında yatan bana hiç dokunmadı, geceliğinin kollarından dışarı fırlayan tombul kolunu kuş tüyü yorganın altından yeniden çıkardı, başının üzerinde lambayı kapatmaya yarayan ipi aradı, onu buldu, ışığı söndürdü ve ancak ortalık karanlık olunca fazlasıyla yüksek ses tonuyla "İyi geceler!" dedi.

Maria'nın nefesi hızla sakinleşti. Muhtemelen numaradan değil, gerçekten çabucak uykuya daldı, çünkü gün boyu sergilediği çalışma performansını sadece benzer derecede sıkı bir uyku izleyebilirdi.

Oskar'ın gözlerinin önünden uzun bir süre izlenmeye değer, uyku kaçırıcı görüntüler beliriyordu. Duvarların ve pencerenin önündeki karartma kâğıdının arasındaki karanlık ne kadar yoğun olursa olsun, Herbert'in yara izleriyle kaplı sırtından yine de sarı-

şın hemşireler eğiliyor, Schugger Leo'nun kırışık beyaz gömleğinden, daha yakın bir olasılık olduğu için bir martı ortaya çıkıyor ve uçuyordu; hem uçuyor hem de yakın zamanda kireçle kaplı gibi duran bir mezarlık duvarına çarpıp parçalanıyordu, vesaire vesaire. Ancak etrafı gitgide artan bir yoğunlukta saran uyku getirici vanilya kokusu uykudan önce gördüğü filmlerin önce titremesine, sonra da yırtılmasına yol açmasıyla birlikte Oskar, Maria'nın bir süredir tecrübe ettiği sakin nefes düzenine geri döndü.

Maria, benzer edeple sergilediği kızsal yatak merasimini üç gün sonra da sundu. Geceliğiyle geldi, ıslıkla örgülerini açtı, bir de tararken ıslık çaldı, tarağı kenara koydu, ıslığı kesti, komodini düzenledi, fotoğrafa eliyle öpücüğünü kondurdu, abartılmış atlayışını yaptı, yaylandı, yorganı yakaladı ve bir şey gördü –ben o arada sırtını inceliyordum– bir paketçik gördü –uzun ve güzel saçlarına hayranlıkla baktım– yorganın üzerinde yeşil bir şeyler keşfetti –gözlerimi kapayıp, gazoz tozu poşetçiğinin görüntüsüne alışana kadar beklemek istedim– o anda kendini geri atan Maria'nın altındaki yaylar gıcırdadı, ışık söndü ve ışığın sönmesinden dolayı gözlerimi açtığımda, Oskar'ın farkında olduğu şey doğrulandı: Maria ışığı söndürmüş, karanlıkta düzenli nefes alıyordu, gazoz tozu paketçiğinin görüntüsüne alışamamıştı; ancak Maria tarafından idare edilen karanlığın gazoz tozunun varlığını daha da belirgin hale getirip getirmediği, Waldmeister'in çiçek açması ve geceye kabarcık üreten sodyum karbonat emri verip vermediği kuşkuluydu.

Neredeyse karanlığın Oskar'ın lehine hareket ettiğine inanacaktım. Çünkü daha birkaç dakika geçmişti ki –zifiri karanlık bir odada dakikalardan bahsetmek yerindeyse– yatağın başucunda hareketlenmeler hissettim. Maria ipi arıyordu, ipin ucunu yakaladı ve az sonra Maria'nın oturan geceliğinin üzerinden uzun uzun aşağı sarkan güzel saçlarına yeniden bakar haldeydim. Yatak odasının katlı abajurunun arkasındaki ampul ne de düzenli ve sarı parlıyordu. Aşağı doğru kalın bir şekilde katlanmış yorgan ayaku-

cuna doğru yükseliyordu. Dağın tepesindeki paketçik karanlıkta hareket etmeye cesaret edememişti. Maria'nın büyükanne geceliği pırpır etti, geceliğin bir kolu içerisindeki çocuk eli yükseldi ve Oskar ağzında tükürük biriktirmeye başladı.

İkimiz sonraki haftalarda, çoğunluğu Waldmeister aromalı, Waldmeister bitince, limon ve ahududu aromalı olmak üzere bir düzineden fazla gazoz tozu paketini her seferinde aynı şekilde boşalttık, tükürüğümle köpürttük ve Maria'nın gitgide daha fazla değer verdiği bir duygu yaşattık. Tükürük yaratmakta kendimi geliştirmiştim, ağzımda daha çabuk ve daha fazla tükürük birikmesi için bazı yöntemler kullanıyor, kısa zamanda bir paket gazoz tozuyla Maria'ya arka arkaya o çok sevdiği duyguyu tattırabiliyordum.

Maria, Oskar'dan memnundu; bazen onu kendine bastırıyor, hatta gazoz tozu keyfinden sonra yüzünün rasgele yerlerinden iki üç defa öpüyor ve Oskar onun karanlıkta kısa bir süre kıkırdamasını duyduktan sonra, o genellikle hemencecik uykuya dalıyordu.

Benim uykuya dalmam gitgide zorlaşıyordu. Tam on altı yaşındaydım, ruhum canlı, içimde Maria'ya olan sevgimi, sürekli gazoz tozunda uyuklayan aynı duyguyu tükürüğümle uyandırmak için çaba harcamak dışında, daha başka, beklenmedik olasılıklar sunma ihtiyacıyla yanıp tutuşuyordum.

Oskar'ın düşünceleri sadece ışık söndükten sonra ortaya çıkmakla sınırlı değildi. Gündüzleri trampetimin arkasında kuluçkaya yatıyor, okunmuş Rasputin sayfaları arasında geziniyor, eskiden Gretchen Scheffler'le zavallı annemin arasında geçen ders alemlerini hatırlıyor, Rasputin'e olduğu gibi Gönül Bağları sayfalarına sahip olduğum Goethe'ye de danışıyor, yani üfürükçünün şehvetini alıyor, bunu şair prensin tüm dünyayı içine alan doğa aşkıyla terbiye ediyor, Maria'ya kısa zamanda Çariçe'nin görünümünü, hatta Grandüşes'in çizgilerini veriyor, Maria'yı yakın zamanda aşırı şehvetten dışlanmış, Ottilie'nin ilahi şeffaflığı ya da Charlotte'nin edeple yaratılmış ihtirasının arkasından görebilmek

için, Rasputin'in soylu eksantrik maiyetini seçiyordu Oskar. Oskar, kendini sırayla Rasputin'in kendisi, sonra onun katili, sık sık yüzbaşı, nadiren Charlotte'nin değişken karakterli kocası ve bir keresinde –bunu itiraf etmeliyim– Goethe'nin tanınmış bir karakterinin suretini alarak uyuyan Maria'nın üzerinde uçan dahi olarak görüyordu.

Garip bir şekilde edebiyat dünyasından gerçek hayattan daha fazla ilham beklentisi içerisindeydim. Bu bağlamda, yeterli sıklıkta zavallı annemin eti üzerinde çalışırken gördüğüm Jan Bronski'nin öğretebileceği bir şey yoktu. Annemle Jan arasında, ya da Matzerath'la annem arasında gidip gelen, iç geçiren, gerilen, sonunda yıpranmış bir şekilde sızlanan, iplik yapan, dağılan yumakların anlamının aşk olduğunu bilsem de, Oskar aşkın aşk olduğuna inanmak istemiyor, aşkın içinde başka aşk arıyor, ancak dönüp dolaşıp yumaklaşan aşka geliyordu. Oskar bu aşkı büyütmeden ve tek gerçek, tek olası aşk olarak kendine karşı müdafaa etmek zorunda kalmadan önce bu aşktan nefret ediyordu.

Maria yatar halde gazoz tozuna uzanıp aldı. Toz köpürür köpürmez, bacaklarını oynatmayı ve tepinmeyi alışkanlık haline getirdiğinden, üzerindeki gecelik sık sık daha o duyguyu hissettiği ilk anda kalçalarına kadar yukarı kayıyordu. İkinci kez köpürdüğünde geceliği genellikle göğüslerine varana kadar karnından yukarı yuvarladığı oluyordu. Haftalardır sol elini gazoz tozuyla köpürttükten sonra, ahududu gazoz tozu paketçiğinin geri kalanını, Goethe veya Rasputin'i okumaya ve üzerinde düşünmeye fırsat bulamadan, içimden gelen bir hareketle, göbek deliğine boşalttım, itiraz etmesine imkân vermeden içine tükürüğümü akıttım. Gazoz tozu kaynamaya başladığında, Maria tüm itiraz gerekçelerini bir anda kaybetti; çünkü kaynayarak köpüren göbek deliği avuç içinden çok daha ileri bir şeydi. Aynı gazoz tozunu kullandım, tükürüğüm aynı tükürüktü, duygu da aynıydı, sadece daha güçlü, çok daha güçlüydü. Hissettiği duygu o kadar yüksekterdeydi ki, Maria'nın dayanacak gücü kalmamıştı. Öne doğru eğil-

di, suçunu işledikten sonra Waldmeister'i avucundan yaladığı gibi, diliyle göbek deliğinde köpüren ahududuları söndürmek istiyordu ama dili yeteri kadar uzun değildi. Göbek deliği ona Afrika'dan ya da Ateş Toprakları'ndan daha uzaktaydı. Banaysa Maria'nın göbek deliği oldukça yakındı, içine dilimi daldırdım, ahududu arıyor ve hep daha fazlasını buldum, toplarken kendimi kaybettim, toplama izni soran bir orman bekçisin bölgesinden dahi daha derin yerlere vardım, her bir ahududu bulmayı kendime görev edinmiştim, gözümde, aklımda, kalbimde, kulaklarımda sadece ahududular vardı, sadece ahududu kokusu alabiliyordum; o denli ahududu peşindeydim ki, sadece Oskar bir şeylerin daha farkındaydı. Maria bu toplama azminden memnundu. O yüzden ışığı da söndürdü. O yüzden kendini güvenle uykuya teslim ediyor ve aramaya devam etmeme izin veriyordu, çünkü Maria'da bol miktarda ahududu vardı.

Sonunda daha fazla ahududu bulamayınca, başka yerlerde tesadüfen horoz mantarları buldum. Ancak bu mantarlar çok daha aşağıda, yosunların altında büyüdüğünden dilim yetersiz kaldı ve on parmağımda aynı şekilde başarısız olduğundan on birinci parmağımın çıkmasını sağladım. Böylece Oskar trampetine üçüncü bir baget kazandı –yaşı yeterince büyüktü. Bagetimle tenekeyi değil, yosunları dövüyordum. Artık ne yaptığımı bilmiyordum. Bu trampet çalan ben miyim? Yoksa Maria mı? Bu benim yosunum mu, yoksa onun yosunu mu? Yosun ve on birinci parmak başka birisinin de, horoz mantarları mı sadece benim? Aşağıdaki beyefendinin kendi kafası, kendi iradesi mi vardı? Bunu işi yapan Oskar mı, o mu, yoksa ben miydim?

Derken Maria, yukarıda uykusunu çeken aşağıda ise katılan, masumca vanilya ve yosunların altında tuzlu horoz mantarları, her halükarda gazoz tozunu, ancak o malum şeyi istemeyen, benim de istemediğim, kendi kendine hareket eden, kendi başının olduğunu gösteren, benim öğretmediğim bir şeyler yapan, yattığımda uyanan, benden farklı rüyalar gören, ne okuyabilen, ne ya-

zabilen, buna rağmen imzasını atan, bugün bile kendi yoluna giden, onu fark ettiğim ilk gün benimle yollarını ayıran, sürekli ittifak etmek zorunda olduğum düşmanım olan, bana ihanet eden ve yarı yolda bırakan, ihanet edip satmak istediğim, varlığından utandığım, bıktığım, yıkadığım, beni kirleten, hiçbir şey görmeyen ve her şeyin kokusunu alan, ona siz diye hitap etmek istercesine bana yabancı olan, Oskar'dan bambaşka bir hafızası olan, çünkü bugün Maria odama girdiğinde ve Bruno sessiz bir şekilde koridora doğru yönelirken, Maria'yı tanımıyor, istemiyor, yapamıyor, uyuşuk uyuşuk oyalanıyoru. Halbuki Oskar'ın kalbi heyecanla ağzımın tepinmesine yol açıyordu, "Dinle Maria, sana şefkat dolu teklifler: Bir pergel alıp etrafımıza bir çember çizebilirim, aynı pergelle sen okurken, dikiş dikerken ya da şimdi olduğu gibi portatif radyomun düğmesini çevirirken boynunun eğilme açısını ölçebilirim. Bıraksana radyoyu, şefkat dolu teklifler: Gözlerime aşı yaptırabilir, yeniden gözyaşlarına kavuşabilirim. Oskar önüme çıkan ilk kasaba gider kalbini kıyma makinesinde çektirir, eğer sen aynısı ruhuna yaparsan. Aramızda sessiz sessiz oturması için kendimize peluş bir hayvan alabiliriz de. Eğer ben kendimi kurtlara sen de sabra adarsan, balık tutmaya gidebilir, daha mutlu olabiliriz ya da o zamanların gazoz tozuna, hatırlıyor musun? Sen kendine Waldmeister dersin, ben seni köpürtürüm. Daha fazlasını mı istiyorsun, sana geride ne varsa veriyorum –Maria, gazoz tozu, şefkat dolu teklifler! Neden radyonun düğmesini çevirip duruyorsun, sadece radyonun sesine kulak veriyorsun, sanki özel haberlere karşı konulmaz bir isteğe kapılmış gibisin."

Özel Haberler

Trampetimin beyaz yuvarlak kısmında deney yapmak zor. Bunu bilmem gerekiyordu. Tenekem hep aynı tahtayı istiyor. Vurarak sorgulanmak, vurucu cevaplar vermek ya da bagetlerin gürültüsü altında çene çalarak soru ve cevapları kararsız bırakmak istiyordu. Demek istediğim, trampetim ne suni yollarla ısıtıp çiğ etin yüreğini hoplatan bir tava, ne de birbirlerine ait olup olmadıklarını bilmeyen çiftler için bir dans pisti muamelesi görebilir. O yüzden Oskar asla, hatta yalnız geçirdiği saatlerde dahi, trampetine gazoz tozu döküp, üzerine tükürüğünü katıp, yıllardır görmediği, benim de çok özlediğim bir gösteri düzenlemedi. Gerçi Oskar, adı geçen tozu kullanma isteğinden tam anlamıyla uzaklaşamadı ama o dolaysız yolu tercih ederek trampetini bu oyuna dâhil etmedi. Yani kendimi ifşa ettim, çünkü trampetim olmadan her zaman ifşa olan biriydim.

Başlarda gazoz tozu bulmak zordu. Bruno'yu Grafenber'te bulunan tüm bakkallara gönderdim, tramvayla Gerresheim'a gitmesini sağladım. Ondan şansını kent merkezinde denemesini rica ettim ama tramvay hatlarının son duraklarında bulunan meşrubat büfelerinde bile Bruno gazoz tozu bulamadı. Genç nesilden tezgâhtarlar bunun anlamını bile bilmiyorlardı; daha yaşlı büfe sahipleri kelimeyi hatırlasalar da Bruno'nun deyişiyle düşünceli bir şekilde alınlarını ovarak, "Ne istemiştiniz, ne istemiştiniz? Gazoz tozu mu? Bunlar piyasadan kalkalı çok oldu. Wilhelm zamanında ve ta en başlarda, Adolf zamanında, o zamanlar satılıyordu. Ne zamanlardı! Ama bir limonata ya da Coca-Cola isterseniz var, ne dersiniz?" diyorlardı.

Anlayacağınız bakıcım benim namıma bayağı bir limonata ve Coca-Cola içti ama istediğim şeyi temin edemiyordu; ancak yine de Oskar'a yardım eli uzanabilirdi. Bruno bıkmadan uğraştı. Dün

bana üzerinde herhangi bir yazının olmadığı beyaz bir paketçik getirdi. Akıl ve ruh hastalıkları hastanesinin laborantı olan, Klein adında bekâr bir bayan, kavanozlarını, çekmecelerini ve kaynak kitaplarını karıştırıp, bundan birkaç gram, şundan birkaç gram ekleyerek birkaç denemenin sonunda gazoz tozu elde etmeye gönüllü olmuştu ki, Bruno da bunu bana yetiştirmekte gecikmedi. Dediğine göre kabarabiliyor, köpürebiliyor, yeşillenebiliyor ve uzaktan Waldmeister tadında olabiliyormuş.

Ve bugün ziyaret günüydü. Maria geldi ama önce Klepp geldi. Yaklaşık kırk beş dakika boyunca akılda tutmaya değmeyen konular hakkında kahkahayla güldük. Klepp'i ve Klepp'in Leninci duygularını incitmemeye özen gösteriyordum. Sohbeti güncel konulara getirmedim; anlayacağınız küçük portatif radyoda –Maria onu bana haftalar önce hediye etmişti– Stalin'in ölümü hakkındaki özel haberden söz etmedim. Yine de Klepp bundan haberdar görünüyordu, çünkü kahverengi kareli mantosunun kollarından düzgün olarak dikilmemiş bir matem kurdelesi sarkıyordu. Sonra Klepp kalktı ve Vittlar içeri girdi. Bu iki arkadaş yine kavga etmişe benziyordu, çünkü Vittlar, Klepp'i gülerek ve parmaklarıyla şeytan boynuzu göstererek selamladı. "Stalin'in ölümü bu sabah beni tıraş olurken yakaladı!" diye alaycı bir şekilde konuşarak Klepp'in mantosunu giymesine yardım etti. Klepp, yüzünde yağcılıktan adeta parlayan bir sevgi gösterisiyle siyah kumaş parçasını mantosunun kolunda havalandırdı. "O yüzden yas tutuyorum zaten." diye iç geçirdi ve Armstrong'ın trompetini taklit eden bir ses tonuyla New Orleans Function'ın ilk mezürlerini mırıldandı: "Trrra tradada traa dada dadada..." Sonra kapıdan kaybolup gitti. Ancak Vittlar kaldı, oturmak istemiyordu, daha çok aynanın önünde orasını burasını oynatıyordu, sonra yaklaşık on beş dakika boyunca, Stalin'in adını anmadan birbirimize anlayışla gülümsedik.

Acaba onu sırdaşım mı yapmak istiyordum, yoksa amacım Vittlar'ı kaçırmak mıydı, bilmiyorum. Onu bir el hareketiyle ya-

tağıma çağırdım, kulağını yaklaştırması için bir hareket yaptım ve büyük memeli kulak kaşığına fısıldadım: "Gazoz tozu? Bu sana bir şey ifade ediyor mu Gottfriend?" Vittlar dehşete düşerek tek hamlede parmaklıklı yatağımdan uzağa sıçradı; dokunaklı ve kendisine has teatral ifade tarzına sarıldı, işaret parmağını benim olduğum tarafa uzattı ve tısladı: "Beni neden gazoz tozuyla yoldan çıkarmak istiyorsun ey şeytan? Benim bir melek olduğumu hâlâ öğrenemedin mi?"

Vittlar bunu söyler söylemez yanından geçtiği lavabonun fikrini alma zahmetinde bile bulunmadan bir melek edasıyla kanatlanıp gitti. Bu akıl hastanesinin dışında gençler gerçekten garip ve her türlü aşırılığa meyilleri var.

Ve sonra Maria geldi. Yeni bir ilkbahar kostümü diktirmiş, buna ek olarak üzeri zekice ve az sayıda saman sarısı süsle dekore edilmiş fare grisi zarif bir şapka giymiş ve bu nesneyi odama girdiğinde bile çıkarma zahmetinde bulunmamıştı. Bana üstünkörü bir selam verdi, yanağını yaklaştırdı, sonra hemen bana hediye ettiği ama kendi kullanımına tahsis etmiş olduğu gibi bir intiba veren portatif radyoyu açtı; çünkü bu iğrenç plastik kutunun ziyaret günlerimizde konuşmalarımızın bazılarının yerini alması gerekiyordu. "Bu sabahki haberi aldın mı? Harika haber. Öyle değil mi?" "Evet Maria." diye sabırla geride durdum. "Stalin'in ölümü benden de saklanamadı ama artık radyoyu kapat lütfen."

Maria hiçbir şey söylemeden bana itaat etti, oturdu, şapkası hâlâ kafasındaydı ve her zamanki gibi küçük Kurt hakkında konuşmaya başladık. "Düşünsene Oskar, afacan artık uzun çorap giymek istemiyor, hâlbuki daha marttayız ve hava daha da soğuyacakmış, radyoda söylediler." Radyo haberini duymazdan geldim ama uzun çorap konusunda küçük Kurt'un tarafını tuttum. "Çocuk artık on iki Maria, yün çoraplarıyla sınıf arkadaşlarının karşısına çıkmaktan utanıyor." "Bana kalırsa sağlığı daha önemli, o yüzden çorapları Paskalyaya kadar giymeye devam edecek."

Bu tarihi öylesine kararlı bir dille söyledi ki, dikkatlice konu-

yu yönlendirmeye çalıştım: "Ona kayakçı pantolonu almalısın, çünkü uzun yün çoraplar gerçekten çok çirkin. Sen o yaşta ne yapıyordun, hatırlasana. Labesweg'teki avluda? Paskalyaya kadar sürekli uzun çorap giymesi gereken Klein Kaschen'e yaptılar, bilmiyor musun? Girit'te kalan Nuchy Eyke, savaş bitmeden az önce Hollanda'ya uçup giden Axel Mischke ve Harry Schlage; neler yapmadılar Klein Kaschen'e? Uzun yün çoraplarını üzerine yapışan zifte batırdılar, sonra Klein Kaschen'i hastaneye göndermek zorunda kaldılar."

"Bunun baş sorumlusu Susi Kater'di, her şey onun suçuydu, çorapların değil!" diye Maria öfkeyle karşı çıktı. Susi Kater her ne kadar savaşın başında Blitzkrieg Kızları'na katılıp, sonra da Bavyera'da evlenmiş olsa da Maria'nın kendisinden birkaç yaş büyük Susi'ye karşı, sadece kadınlara has olan, gençliklerinden büyükanne oluncaya kadar içinde sakladığı, hiç bitmeyen bir garezi vardı. Ancak ufak da olsa, Klein Kaschen'in zifte batırılmış yünlü çoraplarına yönelik hatırlatmam etkisini gösterdi. Maria, küçük Kurt'a kayakçı pantolonu almaya söz verdi. Artık konuşmamızın yönünü değiştirebilirdik. Bizim Kurt hakkında övünülecek haberler vardı. Öğretmeni Könnemann, son veli toplantısında minnettarlığını iletti. "Düşünsene! Sınıf ikincisi olmuş. Bir de bizim dükkânda bana yardım ediyor ki, sorma gitsin."

Böylece teşekkür eder bir edayla başımı salladım ve şarküteri için alınan son malları saymasını dinledim. Maria'yı Oberkassel'de bir şube açması için cesaretlendirdim. Ona, zamanın yatırım için uygun olduğunu, konjonktürün korunduğunu –bu lafları radyodan kaptım– söyledim. Sonra da Bruno'yu yanıma çağırmak için zili çalmanın zamanı geldiğini düşündüm. Bruno geldi ve bana gazoz tozunun olduğu beyaz paketçiği uzattı.

Oskar'ın planı iyi düşünülmüştü. Herhangi bir açıklama yapmadan Maria'dan sol elini uzatmasını rica ettim. Önce sağ elini uzatacak gibi oldu, sonra hatasını düzeltti, başını sallayarak ve gülerek sol elinin tersini sundu. Herhalde elini öpeceğimi sanıyor-

du. Ancak avucunun iç kısmını çevirip, ay tepesiyle Venüs tepesinin arasına paketteki tozu döktüğümde önce şaşırmış göründü. Şaşırsa da itiraz etmedi ve Oskar elinin üzerine eğilip, gazoz tozu tepesine bolca biriktirdiği tükürüğünü boşalttığında birden ürktü.

"Saçmalama Oskar!" diye irkildi, ayağa fırladı, uzaklaştı ve dehşetle kabaran, yeşil köpüklü toza bakakaldı. Maria'nın alnından aşağısı kızardı. Tam umudum yeşermek üzereyken, üç adımda lavaboya gitti, suyu, iğrenç suyu, önce soğuk, sonra sıcak suyu gazoz tozumuzun üzerine akıttı, sonra ellerini sabunla yıkadı.

"Bazen hiç çekilmez oluyorsun, Oskar. Bay Münsterberg sonra hakkımızda ne düşünür dersin?" Tükürük denemem sırasında yatağımın ayakucunda hazırolda bekleyen Bruno'ya sanki benim adıma hoşgörü ricasında bulunur gibi baktı. Maria'nın daha fazla utanıp sıkılmaması için bakıcıyı dışarı gönderdim ve Maria'dan arkasından kapıyı iyice kapattıktan sonra tekrar yanıma gelmesi için ricada bulundum: "Hatırlamıyor musun? Lütfen hatırlasana. Gazoz tozu! Paketi üç kuruştu! Hatırlamaya çalış: Waldmeister, ahududu, nasıl köpürüyor, nasıl da kabarıyordu ve o his, Maria, o his!"

Maria hatırlamıyordu. Benden aptalca korkuyordu, biraz titriyor, sol elini saklıyor, başka bir konu açmaya çabalıyordu; baştan başlayarak küçük Kurt'un okuldaki başarılarından, Stalin'in ölümünden, Matzerath şarküterisindeki yeni buzdolabından, Oberkassel'de kurulması planlanan şubeden bahsetmeye başladı. Bense gazoz tozuna sadakatimden taviz vermiyor, gazoz tozu diyordum; ayağa kalktı, gazoz tozu diye yalvardım, alelacele vedalaştı, şapkasını çekiştirdi, gitmek konusunda kararsız kaldı, radyonun düğmesini çevirdi, radyo gıcırdadı, arkasından bağırdım: "Gazoz tozu Maria, hatırla!" Oracıkta, kapının ağzında duruyor, başını sallıyordu; ölmüş bir insanı terk eder gibi, kapıyı dikkatle kapadı, beni gıcırdayan, öten portatif radyoyla baş başa bıraktı.

Anlayacağınız Maria artık gazoz tozunu hatırlayamıyordu.

Oysa benim için nefes aldığım ve trampet çalabildiğim sürece gazoz tozu köpürmeye devam edecek; çünkü 1940 yılının son yaz ayında Waldmeister ve ahududulara hayat veren, yeni hisler uyandıran, bedenimi arayışa yönlendiren, beni horoz mantarı, kuzu mantarı ve aynı tatta bilmediğim nice başka mantarların toplayıcısı yapan, beni baba yapan, evet baba, gencecik bir baba, tükürükten babalığa, hisler canlandıran, toplayan ve çocuk yapan bir babaya dönüştüren benim tükürüğümdü; çünkü Kasım başında Maria'nın hamile olduğuna şüphe yoktu, Maria ikinci ayındaydı ve ben, Oskar, baba olmuştum.

Bunun böyle olduğuna bugün bile eminim, çünkü Matzerath'la olan hikâye çok daha sonra, iki hafta, hayır, uyuyan Maria'yı yara izleriyle dolu abisi Herbert'in yatağında, kıdemli er olan daha genç abisinin cepheden gönderdiği kartpostallar eşliğinde, sonra karanlık odada, duvarların ve karartma kâğıtlarının arasında hamile bıraktıktan on gün sonra, uyumayan, daha çok enerjik bir şekilde şezlongumuzda nefes alan Maria'yı yakaladım. Matzerath'ın altında yatıyordu ve Matzerath onun üzerindeydi.

Oskar düşünmek için çekildiği tavan arasından inerek evin koridorundan trampetiyle birlikte oturma odasına girmişti. İkisi de beni fark etmedi. Başlarını çinili sobaya yöneltmişlerdi. Doğru dürüst soyunmamışlardı bile. Matzerath'ın iç çamaşırı dizlerinden aşağı sarkıyordu. Pantolonuysa halının üzerinde toplanmıştı. Maria'nın elbisesi ve iç etekliği sutyeninin üzerinden koltukaltlarına kadar toplanmıştı. Çirkin biçimde sağ ayağına dolanmış iç çamaşırı şezlongun önünde bacağıyla birlikte sallanıyordu. Sol dizi, sanki oyuna dâhil değilmiş gibi bükük şekilde mindere dayanıyordu. Bacakların arasında Matzerath vardı. Sağ eliyle Maria'nın başını tutmuş başka tarafa çeviriyor, diğer eliyle aralığı genişletip yolunda ilerlemesini sağlıyordu. Maria'nın bakışları, Matzerath'ın parmaklarının arasında yan taraftaki halıya takılmıştı. Herhalde masanın altına kadar giden deseni takip ediyordu. Matzerath dişlerini kadife kaplı bir yastığa geçirmiş, ağzını

sadece konuşurken geri çekiyordu. Çünkü bazen işlerini yarıda kesmeden konuşuyorlardı. Bir tek saat çeyrek kalayı gösterdiğinde, saat görevini yapana kadar bir anlığına donup kaldılar. Matzerath, saat çalmadan önce yaptığı işe devam ederek: "Saat çeyrek var." dedi. Sonra da işini iyi yapıp yapmadığını sordu. Ona birkaç kez evet diye cevap verdi ve dikkatli olmasını istedi. Matzerath ona kesinlikle dikkatli olacağına söz verdi. Ona bu sefer özellikle dikkat etmesini emretti, hayır, onu bununla görevlendirdi. Sonra Matzerath ona zamanının gelip gelmediğini sordu. Şöyle dedi: "Az kaldı." Şezlongdan sarkan ayağına herhalde kramp girmişti, çünkü odanın havasını tekmeleyip duruyordu. Bu arada iç çamaşırı asılı durmaya devam ediyordu. Derken Matzerath tekrar kadife yastığı ısırdı, kız da bağırdı: "Çekil!" Matzerath geri çekilmek de istiyordu ama artık geri çekilemiyordu, çünkü Oskar, daha çekilmesine fırsat vermeden ikisinin üzerine çıkmıştı, çünkü trampetimi Matzerath'ın beline bastırıp bagetlerle tenekesine vuruyordum, çünkü artık daha fazla dinlemeye tahammül edemiyordum: "Çekil ve geri çekil" çünkü tenekem onun çekil gitlerinden daha gürültülüydü, çünkü geri çekilmesine tahammül edemiyordum; tıpkı Jan Bronski'nin annemi bırakması gibiydi, çünkü annem de Jan'a sürekli çekil diyordu, Matzerath'a çekil diyordu. Sonra da birbirinden ayrıldılar ve sümüklerini de bir yerlere attılar; bunun için ayrılmış bir peçeteye ya da buna ulaşılamıyorsa şezlongun, belki de halının üzerine akıttılar. Ama ben bu manzaraya seyirci kalamazdım. Sonunda ben de gitmemiştim. Gitmeyen ilk kişi bendim, o nedenle baba olan da benim, her zaman ve sonuna kadar babam olduğunu sanan Matzerath değil. Hâlbuki babam Jan Bronski'ydi. Bu özelliğimi de Jan'dan miras aldım, Matzerath'ın önünden çekilmememi, içeride kalmamı, içeride bırakmayı; dışarı çıkan şey ise benim oğlumdu, onun oğlu değil! Onun hiçbir oğlu yoktu! O doğru dürüst baba değildi! İsterse on kez annemle evlenmiş, hatta hamile olduğu için Maria'yla evlenmiş olsun. O, evdeki ve sokaktaki insanla-

rın bunu yutacağını düşündü. Tabii ki onlar Maria'nın karnını da Matzerath'ın büyüttüğüne inandılar; şimdiyse elli dördündeyken on yedi buçuk yaşındaki kızla evlendi. Ne de olsa yaşına göre becerikli bir kızdı; Oskar'a gelince, böyle bir üvey annesi olduğu için mutlu olabilirdi, çünkü Oskar'cığın kafası bulanık olmasına ve Silberhammer ya da Tapiau'daki akıl hastanesine ait olmasına rağmen, Maria zavallı çocuğa karşı üvey anne gibi değil, aksine gerçek bir anne gibi davranıyordu.

Matzerath, Gretchen Scheffler'in ikna çalışmaları neticesinde sevgilimle evlenmeye karar vermişti. Diyeceğim, onu, yani muhtemel babamı baba olarak nitelendirecek olursam, şu tespitte bulunmam gerekecek: Babam gelecekteki eşimle evlendi, daha sonra oğlum Kurt'a kendi oğlu Kurt adını verdi, yani benden torununu yarı kardeşim olarak, vanilya kokulu Maria'yı balık yumurtası kokan yatağına aldığı üvey annem olarak kabul etmemi bekledi. Ancak kendi kendimde şunları teyit ediyordum: Bu Matzerath muhtemel baban bile değil, elin yabancısı, ne sempatini ne de antipatini hak eden bir insan; iyi yemek yapar, iyi yemek yaparken bugüne kadar iyi kötü bir babanın yerine sana baktı, çünkü zavallı annen onu sana bırakıp gitmişti, şimdiyse herkesin önünde en iyi kadını elinden kaptı, seni nikahının, beş ay sonra da vaftizinin şahidi yaptı, diğer bir değişle, kutlanması daha çok senin hakkın olan aile kutlamalarına seni misafir yaptı ama Maria'yı evlendirme memuruna götürmen gereken, vaftiz babalarını tayin etmesi gereken sendin. Anlayacağınız, bu trajedinin başrol oyuncularına bakıp, oyunun oynanmasında başrollerin karıştırılmış olması gerektiğini fark ettiğimde, bu tiyatronun samimiyetinden şüphe ettim, çünkü bu oyunun gerçek karakter oyuncusu Oskar'a öyle bir figüranlık rolü verilmişti ki, verilmese de fark etmiyordu.

Oğluma Kurt adını vermeden önce, yani asla almaması gereken adıyla hitap ettmeden önce –çünkü ben olsaydım ufaklığa gerçek büyükbabası Vincent Bronski'nin adını verirdim– anlayacağınız Kurt adıyla yetinmeye başlamadan önce, Maria'nın hami-

leliği sırasında beklenen doğuma karşı nasıl mücadele ettiğini Oskar saklamak istemiyor.

İkiliyi şezlongda yakaladığımda, trampetimi çalarak Matzerath'ın terden ıslanmış beline oturup Maria'nın tembih ettiği konuda dikkat etmesine mani olduğum aynı günün akşamı sevgilimin kalbini yeniden kazanmak için umutsuz bir denemeye girişmiştim.

İş işten geçtiğinde Matzerath beni üzerinden atmayı başarmıştı. O yüzden bana vurdu. Maria, Oskar'ı korumaya aldı ve dikkatli olmayı başaramadığı için Matzerath'ı azarladı. Matzerath kendini yaşlı bir adam gibi müdafaa etti. Suçu Maria'ya atarak kendini sıyırdı; bir defayla yetinmesi gerektiğini ama hiç doymak bilmediğini söyledi. Maria bunun üzerine ağlamaya başladı, onda işlerin öyle sokup çıkarmayla hemencecik olup bitmediğini, başkasını bulması gerektiğini söyledi, tecrübesiz olduğunu ama "Eden" otelinde çalışan ablası Guste'nin bunu bildiğini ve ona bu işlerin bu kadar çabuk olmadığını, Maria'nın dikkatli olması gerektiğini, adamların tek derdinin sümüklerinden kurtulmak olduğunu, Matzerath'ın da öyle biri olduğunu söyledi ama buna daha fazla katlanmayacağını, işlerin az önce olduğu gibi olması gerektiğini söyledi. Ancak o yüzden yine de dikkatli olması gerektiğini, bunu ona borçlu olduğunu söyledi; sadece birazcık saygı. Sonra ağladı. Hâlâ şezlongda oturuyordu. Sonra Matzerath iç çamaşırıyla ortada dolaşarak bağırdı, bu zırıltıları daha fazla dinleyemeyeceğini söyledi; sonra yaşadığı bu öfke patlamasından pişmanlık duydu ve Maria'ya yanlış bir dokunuş yaptı, yani hâlâ iç çamaşırı olmayan eteğinin altından elini sokarak sevmeye çalıştı ki, bu da Maria'yı sinirlendirdi.

Oskar onu daha önce hiç böyle görmemişti. Maria'nın yüzünde kırmızı lekeler belirdi ve gri gözleri iyice karardı. Matzerath'a "Pısırığın tekisin!" dedi. Bunun üzerine Matzerath pantolonuna uzanıp giydi ve düğmelerini iliklediği. "İşin bitti, çekip gidebilirsin. Git hadi şu hücre amiri arkadaşlarına. Zaten onlar da senin gibi

eli çabuk olanlardan!" diye bağırdı Maria. Sonra Matzerath ceketini kaptı, ardından kapı kolunu kavrayarak, artık işlerin değişeceğini, karı zımbırtısından gına geldiğini açık bir dille söyledi; o kadar azgınsa, gidip yabancı işçilerle takılmasını, mesela şu bira taşıyan Fransız'ın bu işi daha iyi yapabileceğini söyledi. Dediğine göre, o, yani Matzerath, aşk denince, aklına domuzluktan farklı şeylerin geldiğini ve şimdi iskambil karıştırmaya gittiğini, en azından orada onu nelerin beklediğini bildiğini söyledi.

Sonunda Maria'yla oturma odasında baş başa kalmıştım. Artık ağlamıyordu, sadece düşünceli düşünceli ve nefesini çok idareli kullanarak ıslık çalarken külotunu giyiyordu. Şezlongda kırışan elbisesini uzun uzun düzleştirmekle uğraştı. Sonra radyoyu açtı ve Weichsel und Nogat nehirlerinin su seviyesi bildirilirken dinlemek için çabaladı, daha aşağıda kalan Mottlau Walzerklänge'nin de seviyeleri bildirilip duyulur hale geldiğinden aniden külotunu yeniden çıkardı, mutfağa gitti; tıngırdayan leğen sesleri, suyun akması, gazın puflaması üzerine tahminde bulundum: Maria banyo yapmaya karar verdi.

Bu sıkıntılı görüntünün hayalinden uzaklaşmak için Oskar vals seslerine konsantre oldu. Doğru hatırlıyorsam, trampetimle Strauss'un müziğinden birkaç ritmi bile taklit etmiştim. Sonra radyo binasından yayınlanan vals müziği özel bir haber için yarıda kesildi. Oskar, Atlantik'ten gelecek bir haber yönünde tahmin hakkını kullandı ki, bunda yanılmadı. Çok sayıda denizaltının İrlanda'nın batı açıklarında bilmem kaç brüt ton ağırlığında yedi ya da sekiz gemiyi batırdıkları söyleniyordu. Bunun dışında Atlantik'te seyir halinde başka denizaltıları da aynı brüt tonajında gemiyi denizin dibine göndermeyi başarmış. Özellikle Deniz Binbaşısı Schepke'nın komutasındaki bir denizaltı –ama Deniz Binbaşı Kretschmar da olmuş olabilir– her halükarda bu ikisinden biri ya da başka ünlü bir Deniz Binbaşı en yüksek brüt tonajda gemiyi ve bunun dışında bir de XY sınıfı bir İngiliz destroyeri batırarak büyük başarı sergilemiş. Ben trampetimle özel haberi ta-

kip eden 'İngiltere'ye Doğru' şarkısını çeşitlendirip neredeyse bir valsa dönüştürürken, Maria kolunda bir havluya oturma odasına çıkageldi. Yayrı yüksek bir ses tonuyla: "Duydun mu Oskar'cık, yine özel haber! Bunlar böyle devam ederse..."

Böyle devam ederse, böyle devam etmeyi başarırlarsa ne olacağını, Oskar'a anlatmadan, sırtlığına Matzerath'ın sürekli ceketini astığı sandalyeye oturdu. Maria, elindeki ıslak havluyu sucuk şeklini alana kadar burdu, sonra ıslığını kullanarak, yüksek sesle, hatta doğru bir şekilde 'İngiltere'ye Doğru' şarkısını seslendirdi. Aynı şarkı radyoda sona erdikten sonra, bitişini tekrarlayarak yeniden ölümsüz vals müziği çalmaya başlayınca büfenin üzerindeki kutunun düğmesini çevirerek kapadı. Sucuk şeklindeki havluyu masaya koydu, oturdu ve çocuksu ellerini kalçalarının üstüne koydu.

Oturma odamız oldukça sessizleşti, sadece ayaklı saatin sesi gitgide yükseliyordu ve Maria, radyoyu yeniden açmanın daha iyi olup olmayacağını düşünür gibi duruyordu. Ancak sonra başka bir karar aldı. Başını masanın üzerindeki havlu sucuğa yöneltti, sonra kollarını dizlerinin yanında halıya doğru sallandırarak ses çıkarmadan ve düzenli bir ağlamaya kapıldı.

Oskar, Maria'yı öylesine rezil bir halde bastığım için acaba utandı mı, diye sordu kendi kendine. Onu neşelendirmeye karar verdim, oturma odasından gizlice sıvıştım ve ışıkları kapalı dükkânda puding paketlerinin ve jelatin kâğıdının yanında, yarı karanlık koridorda kendini bir paketçik Waldmeister aromalı gazoz tozu olarak tanıtan bir paket buldum. Oskar, yaptığı seçimden dolayı mutlu olmuştu, çünkü bir süreliğine Maria'nın Waldmeister aromasını tüm diğer tatlardan üstün tuttuğunu anlamış gibiydim.

Oturma odasına girdiğimde Maria sağ yanağı hâlâ dürülmüş havlu sucuğun üzerinde yatıyordu. Kolları da her zamanki gibi biçare biçimde bacaklarının arasında sallanıyordu. Oskar soldan yaklaştı ve Maria'nın gözlerini kapalı ve kuru gördüğünde hayal

kırıklığını uğramıştı. Sabırla göz kapaklarını biraz yapışmış kirpiklerinin arasından açmasını bekledi, gözünün önüne paketçiği uzattı ama Waldmeister'i fark etmemişe benziyordu, bakışları paketçiği ve Oskar'ı delip geçiyor gibiydi.

Maria'nın bu durumunu, gözyaşlarından kör olduğuna bağlayarak mazur gördüm ve kendime kısa bir süre danıştıktan sonra daha dolaysız yaklaşmaya karar verdim. Masanın altında girdi Oskar, sürünerek Maria'nın hafifçe içeri dönük bacaklarına doğru yöneldim, uçlarıyla neredeyse halıya dokunan sol elini yakaladım, avuç içini görene kadar çevirdim, dişlerimle paketçiği yırttım, kâğıdın içindekilerinin yarısını bana iradesiz bir biçimde teslim olan avucuna döktüm, biraz tükürük ilave ettim, ilk köpürüşleri seyrettim, sonra Oskar'ı halının üzerine, oturama odası masasının ortasına kadar fırlatan Maria'nın acı dolu tekmesini göğsüme yedim.

Tüm acıma rağmen hemen ayağa kalkıp masanın altından çıktım. Maria da doğruldu. Burnumuzdan soluyarak karşı karşıya gelmiştik. Maria havluyu kaptığı gibi sol elini temizledi, havluyu ayaklarıma fırlattı ve bana lanet bir domuz, zehir saçan bir cüce, tımarhaneye atılması gereken kafayı yemiş bir bücür olduğumu söyledi. Sonra beni yakaladı, ensemi tokatladı, benim gibi bir piç kurusunu dünyaya getiren zavallı anneme küfürler savurdu ve bağırmaya çalışıp oturma odasındaki ve dünyadaki tüm camların canına okumaya niyetlendiğimde, ağzımı, ısırıldığında sığır etinden yumuşak olan o havlu parçasıyla tıkadı.

Ancak Oskar'ın yüzü kırmızıdan maviye dönüşünce beni serbest bıraktı. İsteseydim şimdi rahatlıkla tüm camları, pencereleri ve dolaplı saatin kadranının önündeki cam kapağı bir kez daha çığlığımla patlatabilirdim. Ama bağırmadım, aksine öylesine yerleşik bir nefretin beni ele geçirmesine izin verdim ki, bugün bile Maria odama adımını atar atmaz, onu o havlu parçası gibi dişlerimin arasında hissedebiliyordum.

Sağı solu belli olmayan Maria, beni bıraktı, iyi niyetle gülme-

ye başladı, tek bir hareketle radyoyu yeniden açtı; barışmak ve sevdiğim şekilde saçlarımı okşamak için vals ıslığı çalarak üzerime yürüdü.

Oskar, Maria'nın iyice yaklaşmasına izin verdi sonra Matzerath'ı içeri aldığı aşağıdaki o bölgesine her iki yumruğuyla sertçe vurdu. İkinci kez vurmaya çalıştığım sırada yumruklarımı havada yakaladığından, o lanet yerine dişlerimi geçirdim ve Maria'ya yapışmış şekilde, onunla birlikte şezlonga düştük, radyoda ikinci bir özel haberin verildiğini işitsem de Oskar bunu duymak istemiyordu. Hal böyleyken Oskar kimin neyi ne kadar batırdığını sizden saklıyor, çünkü şiddetli bir ağlama krizi dişlerimi gevşetti ve acısından ağlayan Maria'nın üzerinde hareketsiz bir şekilde kaldım. Oskar'sa hem nefretinden hem de sevgisinden ağlıyordu, bu duygu onu kurşun ağırlığında bir baygınlığa sevk ediyor ama yine de bitiremiyordu.

Baygınlığı Bayan Greff'e Taşımak

Ondan, yani Greff'ten hoşlanmıyordum. O, yani Greff benden hoşlanmıyordu. Daha sonraları Greff bana trampet makinesi yaptığında da Greff'ten hoşlanmamaya devam ettim. Oskar'ın bu tarz kalıcı antipatiler için hemen hemen hiç gücü kalmadığı bugün bile Greff'ten pek hoşnut değilim, hayatta olmadığını bilsem bile.

Greff manavdı ama bu sizi yanıltmasın. Ne patatese inanıyordu ne de karalahanaya ama yine de sebze yetiştiriciliği konusunda kapsamlı bilgiye sahipti. Kendini bahçıvan, doğa dostu ve vejetaryen olarak göstermeyi seviyordu. Ama özellikle et yemediği için Greff gerçek bir manav değildi. Onun açısından tarla bitkilerinden tarla bitkileriymiş gibi bahsetmesi imkânsızdı. Müşterileriyle sık sık, "Lütfen bu olağandışı patatese bakınız." diye konuştuğunu duyuyordum. "Bu büyüyen, fışkıran, sürekli yeni şekle girmeyi düşünen ama yine de böylesine saf kalabilen etli bitkiye bakınız. Patatesi seviyorum, çünkü benimle konuşuyor!" Gerçek bir manav tabii ki asla böyle konuşup müşterilerin kafalarını karıştırmamalıdır. Patates tarlalarının arasında büyüyüp yaşlanan büyükannem Anna Koljaiczek, patatesin en verimli olduğu yıllarda bile ağzına şu cümlenin dışında başka bir söz almamıştır: "Bu yıl patatesler geçen yıldan biraz daha büyük olmuş." Hâlbuki Anna Koljaiczek ve Vincent Bronski'in hayatı manav Greff'ten daha fazla patates hasadının verimine bağlıydı. Manav Greff için kötü geçen bir patates hasadının yerini iyi geçen bir erik hasadı da alabilirdi.

Greff'in her şeyi abartılıydı. Dükkânda ille de yeşil bir önlük mü giymesi gerekiyordu? O ıspanak yeşili önlüğüyle müşterilere gülümseyip bilgiçlik taslayarak onu "Sevgili tanrının yeşil bahçıvan önlüğü" olarak görmesi nasıl bir kibirdi. Üstüne üstlük bir

türlü vazgeçemediği izcilik merakı vardı. Gerçi 1938 yılında derneğini kapatmak zorunda kaldı –haylazlara kahverengi gömlek ve şık siyah kışlık üniformalar verilmişti– ama buna rağmen eski yavrukurtlar sivil ya da yeni üniformalarını giymiş olarak sık sık ve düzenli aralıklarla emektar oymakbaşlarını ziyaret edip, Greff'in sevgili tanrı tarafından ödünç verilmiş bahçıvan önlüğünün önünde tellerini çektiği gitarı eşliğinde sabah şarkıları, akşam şarkıları, gezinti şarkıları, piyade şarkıları, hasat şarkıları, Meryem Ana şarkıları, yerli ve yabancı şarkılar söylüyorlardı. Greff zamanında Nasyonal Sosyalist Sürücüler Kolordusu üyesi olduğu için ve 1941 yılından sonra sadece manav olarak değil, aynı zamanda Pasif Hava Taarruzu Koruma Amiri olarak görev aldığından, ayrıca yanına, gençlik teşkilatında flama liderliğine ve oymak liderliğine yükselmeyi başaran, eskilerden iki izci atayabildiğinden, Greff'in patates kilerinde şarkılı gecelere katılmalarına Hitler Gençlik Bölge Başkanlığı tarafından izin veriliyordu. Greff bunun yanı sıra Lobsack Bölge Eğitim Müdürü tarafından, Jenkau Bölge Eğitim Kalesi'ndeki bölge eğitim kurslarında şarkılı akşamlar düzenlemeye çağırılıyordu. Greff, 1940 başlarında bir ilkokul öğretmeniyle birlikte, Danzig–Batı Prusya İmparatorluk Bölgesi için "Sen de söyle!" sloganıyla bir gençlik şarkıları kitabı hazırlamak üzere görevlendirilmişti. Kitap çok iyi oldu. Manav, Berlin'den Alman İmparatorluk Gençlik Örgütü Başkanı imzalı bir mektup aldı ve Berlin'de müzik öğretmenleri buluşmasına çağırıldı. Anlayacağınız, Greff becerikli bir adamdı. Becerisi sadece tüm şarkıların tüm kıtalarını ezbere bilmesinden ibaret değildi. Çadır kurabiliyor, orman yangını çıkarmadan kamp ateşi yakabiliyor ve söndürebiliyor, yolunu şaşırmadan pusula yürüyüşleri yapabiliyor, gözle görülen tüm yıldızların isimlerini biliyor, fazla düşünmeden komik ve macera dolu hikayeler uydurabiliyor, Weichsel nehriyle ilgili tüm efsaneleri biliyor, "Danzig ve Hanse" başlığı altında yurt geceleri düzenleyebiliyor, şövalyeliğin tüm üstatlarını tarihleriyle birlikte sayabiliyor, hatta bunlarla yetinmiyor, Ger-

men bölgesine Alman milliyetçiliğini yaymasını da çok iyi biliyor ve nadir durumlarda sunumlarına etkileyici bir izci sözü ekliyordu.

Greff gençlere âşıktı. Greff, delikanlıları kızlardan daha fazla seviyordu. Aslında kızları hiç sevmiyordu, sadece delikanlıları seviyordu. Delikanlılara olan aşkı çoğunlukla şarkılarda anlatılan aşklardan daha fazla oluyordu. Belki de karısı, o dişi Greff, gitgide daha fazla yağlanan sutyen ve delik deşik iç çamaşırlarıyla pasaklı hale gelen kadın, onu kusursuz ve taptaze delikanlıların arasında aşkına daha temiz bir ölçüt bulma arayışına itmiştir. Ancak dallarında her mevsim Bayan Greff'in kirli çamaşırlarının açtığı o malum ağacın başka kökleri de olabilirdi. Demek istediğim: Dişi Greff'in bakımsızlığının altında, manav ve Pasif Hava Taarruzu Koruma Amiri olan adamın o ilgisiz ve biraz da sersem dolgunluğa karşı yetersiz kalan ilgisi de aranabilir.

Greff, sıkı, kaslı ve sağlam olanı seviyordu. Doğa dediğinde, aslında perhiz demek istiyordu. Perhiz dediğinde ise özel bir vücut bakımı demek istiyordu. Greff vücuduna bakmasını biliyordu. Ona uzun uzadıya bakım uyguluyor, onu sıcağa ve kendine özgü icadıyla soğuğa maruz bırakıyordu. Oskar, yakındaki ve uzaktaki camları sesiyle indirip, kimi vakit pencerelerde biriken buz desenlerini çözüp, buzdan sarkıtları eritip kırarken, manav, pratik el aletleriyle buzun üzerine yürüyordu.

Greff, buza delikler açıyordu. Aralık, ocak ve şubat aylarında buz kazmasıyla buza delikler açıyordu. Bisikletini erkenden, daha hava karanlıkken kilerden çıkarıyor, buz kazmasını bir soğan çuvalına sarıyor, Saspe üzerinden Brösen'e yol alıyor, Brösen'den üzeri karla kaplı sahil kenarından Glettkau istikametine yöneliyor, Brösen ve Glettkau arasında bisikletinden iniyor ve ortalık yavaş yavaş aydınlanırken soğan çuvalına sarılı buz kazmasıyla yüklü bisikleti buzlu sahilin üzerinde, sonra buz tutan Baltık Denizi'nin iki yüz üç yüz metre içerisine kadar itiyordu. Kıyı sisle kaplıydı orada. Greff'in bisikleti bırakmasını, kazmayı doladığı

soğan çuvalından çıkarmasını, bir süre sessiz ve huşu içerisinde dikilmesini, donmuş Reede nehrinde kalan buharlı yük gemilerinin sis düdüklerini dinlemesini, sonra ceketini sırtından yere bırakmasını, biraz ısınma hareketi yapmasını ve nihayet güçlü ve düzenli darbelerle Baltık Denizi'nde yusyuvarlak bir delik açmasını sahil kenarından kimse göremezdi.

Greff'in deliği açması yaklaşık kırk beş dakika sürüyordu. Bunu nereden bildiğimi bana lütfen sormayın. Oskar o zamanlar hemen hemen her şeyi biliyordu. Bu bilgilerimin arasında Greff'in buzun üzerinden bir delik açmasının ne kadar süreceği de vardı. Terliyordu ve yüksek girintili çıkıntılı alnından akan tuzlu terler karın içine damlıyordu. Delme işinde çok becerikliydi. Kazmasıyla çember boyunca derin ve yusyuvarlak bir iz çekiyor, başladığı noktaya geldiğinde ise, eldiven kullanmadan yaklaşık yirmi santim kalınlığındaki buz kütlesini engin ve tahmin edileceği üzere Heia'ya, hatta İsveç'e kadar uzanan buz denizinden kaldırıyordu. Deliğin içi yaşlı mı yaşlı ve gri renkte, buz bulamacıyla karışık suyla doluydu. Biraz buhar çıkıyordu ancak pek sıcak bir su kaynağı sayılmazdı. Delik, balıkları yanına çekiyordu. Daha doğrusu, buzdaki deliklerin balıkları yanına çektiği söylenir. Şimdi Greff istese bufa balığı ya da on kiloluk bir morina balığı avlayabilirdi ama balık tutmaya yeltenmedi, aksine soyunuyor gibiydi, hem de çırılçıplak; çünkü Greff soyunduğunda anadan doğma soyunuyordu.

Oskar'ın amacı sırtınızı kışın soğuk sularıyla dövmek değil. Kısaca anlatayım: Manav Greff kış aylarında haftada iki kez Baltık Denizi'nde banyo yapıyordu. Çarşamba günleri sabahın en erken saatlerinde tek başına banyo yapıyordu. Saat altıda yola çıkıyor, saat altı buçukta varıyor, yediyi çeyrek geçene kadar kazmayla deliğini açıyor, seri ve abartılı hareketlerle üstündeki elbiseleri yırtar gibi çıkarıyor, kar bulamacını temizledikten sonra deliğin içine atlıyor, delikte bağırıyor, bazen de "Gecenin içinden hışırdayarak uçan yabankazları" ya da "Fırtınalara aşığız biz..."

diye şarkı söylüyor, yıkanıyor, iki ya da en fazla üç dakika boyunca bağırıyor, tek bir hamleyle korkunç görünümüyle buzun üstüne çıkıyordu. Dumanı tüten ıstakoz gibi kızarmış bir et yığını deliğin etrafında koşuşturuyor, hâlâ bağırıyor, parlamaya devam ediyor, sonunda elbiselerine ve bisikletine kavuşuyordu. Saat sekiz olmadan Greff yeniden Labes Yolu'na varmış, manav dükkânını tam zamanında açmış oluyordu.

Greff ikinci banyosunu yanında birkaç delikanlı eşliğinde yapıyordu. Oskar bunu asla görmüş olmayı istememiş, görmemiştir de. Bunu daha sonra insanların ağzından duydum. Müzisyen Meyn bu manav hakkında hikâyeleri biliyordu, onları trompetiyle tüm mahalleye yayıyordu. Bu trompet hikâyelerinden bir tanesi şöyle diyordu: En çetin kış aylarının yaşandığı o pazar günü Greff yanında birkaç delikanlıyla birlikte denize girmişti. Ancak Meyn, manavın delikanlıları onun gibi anadan doğma halde buzlu deliğin içine atlamaları konusunda zorladığını iddia etmiyordu. O delikanlıların yarı çıplak ya da tamamen çıplak olarak dinç ve sırım gibi vücutlarını buzların üzerinde yuvalamaları ve birbirlerini karla ovmaları Greff'i zaten fazlasıyla memnun ediyordu. İşte bu kadar keyif veriyordu Greff'e kardaki delikanlılar; öyle ki, onlarla suya girmeden önce ya da sonraki oynaşmalarına sık sık katılıyor, delikanlının birini ya da ötekini karla ovmaya yardım ediyor, hatta tümünün kendisini karla ovmalarına izin veriyordu. Bunu anlatan müzisyen Meyn, dediğine göre onu Glettkau sahil yolundan etrafı kaplayan sise rağmen görmüş, anadan doğma, şarkı söyleyen, bağıran korkunç Greff'in iki çıplak talebesini nasıl yanına çektiğini, kaldırdığını ve çıplak çıplak, zincirlerinden kurtulmuş bir üçlü olarak Baltık Denizi'nin kalın buz tabakasının üzerinde tepindiğine şahit olmuş.

Brösen ve Neufahrwasser'de adı Greff olan çok sayıda balıkçı olsa da, Greff'in bir balıkçının oğlu olmadığını tahmin etmek zor değildir. Manav Greff Tiegenhof'tan geliyordu ama ilk soyadı Bartsch olan Lina Greff, kocasıyla Praust'ta tanıştı. Greff orada

gençler için Katolik bir meslek derneğinin himayesindeyken rahip vekili, atılgan bir gence yardımcı oluyor, Lina da aynı rahip vekilini görmek için her cumartesi oradaki cemaati ziyaret ediyordu. Dişi Greff'in bana hediye etmiş olduğunu tahmin ettiğim bir fotoğrafa göre, çünkü bugün hâlâ o fotoğraf albümüme yapışık, o zamanlar yirmi yaşında olan Lina güçlü, toparlak, komik, iyi niyetli, fingirdek ve aptal bir kızdı. Babasının Sankt Albrecht'te büyük bir bahçıvanlık işletmesi vardı. Bugün bile dilinden düşürmediği hikâyesine göre, yirmi iki yaşına geldiğinde, tamamıyla tecrübesiz biri olarak, rahip vekilinin öğüdü üzerine Greff'le evlendi ve babasını parasıyla Langfuhr'da manav dükkânını açtı. Malların önemli bir kısmını, yani neredeyse tüm meyve ihtiyacını babasının bahçıvanlığından temin ettiğinden, işler iyiydi ve kendi kendine yürüyordu; Greff'in işleri fazla bozma ihtimali yoktu.

Evet, o manavın el işleriyle oyalanmak gibi çocukça merakı olmasaydı, çocukların bol olduğu, her türlü rekabetten uzak bir banliyöde bulunan ve ucuz mallarla dolu dükkânı bir altın madenine dönüştürmesi o kadar zor olmayacaktı. Ancak Ölçü ve Ayar İdaresi'ndeki memurlar üçüncü, hatta dördüncü kez gelip teraziyi kontrol ettiklerinde, ağırlıklara el koyduğunda, hatta teraziye de kilit vurup Greff'i küçük ve büyük para cezalarına çarptırdığında, sabit müşterilerin bir kısmı uzaklaşarak haftalık pazarda alıverişi tercih etmeye başladılar ve dediklerine göre, Greff'in malları her zaman birinci kalite, pahalı bile değildi ama herhalde hile yapıyordu çünkü Ölçü ve Ayar İdaresi'ndeki memurlar gene oradaydı.

Hâlbuki Greff'in hile yapmak istemediğinden eminim. Aslında Greff'in üzerinde birkaç oynama yaptığı patates terazisi onun aleyhine tartıyordu. Savaş başlamadan kısa bir süre önce o teraziде tartılan patateslerin ağırlığına göre farklı bir melodi çalan bir zil düzeneği kurmuştu. Diğer bir deyişle, on kilo patates alan bir müşteri, patatesin yanında hediye olarak "Saale'nin aydınlık kumsalında", yirmi beş kilo patates "Her zaman sadık ve dürüst kal",

elli kilo kışlık patates ise zil düzeneğinin "Tharau'lu Anna'cık" melodisini alıyordu.

Ölçü ve Ayar İdaresi'nin bu tarz müzikal şakaları kaldıramayacak düzeyde olmasını anlayabilsem de, manavın tuhaflıkları Oskar'ın hoşuna gidiyordu. Lina Greff'de kocasının bu sıradışılıklarına göz yumuyordu, çünkü Greff'lerin evlilikleri, çiftlerin birbirlerinin sıradışılıklarını hoş görmeleriyle ayakta duruyordu. Bir bakıma Greff'lerin evlilikleri iyi bir evlilikti denebilir. Manav Greff, karısını dövmedi, onu asla başka kadınlarla aldatmadı; ne fazla içiyor ne de fazla yiyordu, daha çok komik karakterli, düzgün giyinen bir adamdı; öyle ki, bu kişiliği sayesinde sadece gençler arasında değil, aksine ondan patateslerle birlikte müziğini de tadan müşteriler arasında arkadaş canlısı ve yardımsever doğasıyla sevilen birisiydi.

Greff böylece, Lina'sının yıldan yıla gitgide daha pis kokmaya başlayan pasaklı bir kadına dönüşmesini sakin ve anlayışla izledi. İnsanlar onun iyiliğini düşünerek, açık seçik karısının pasaklılığından söz açtıklarında onlara gülümsediğini görüyordum. Bazen Matzerath onunla konuşup, Bayan Greff'in durumuna dokundurma yaptığında, patateslere rağmen bakımlı olan ellerine hohlayıp şunları dediğini duyuyordum: "Tabii Alfred, sonuna kadar haklısın. Sevgili Lina'cığım biraz kendini ihmal ediyor ama sana ya da bana ne demeli, biz çok mu iyiyiz?" Matzerath'ın pes etmeye niyetli olmadığı zamanlarda ise, Greff sohbeti kararlı ama yine de dostane bir tavırla bitiriyordu: "Belki bazı konularda haklı olabilirsin ama onun iyi bir kalbi var. Ben Lina'cığımı tanıyorum kuzum."

Onu tanıyor olduğu doğru olabilir ama Lina onu hemen hemen hiç tanımıyordu. Tıpkı komşuları ve müşterileri gibi, o da yeterli sıklıkta dükkânı ziyaret eden delikanlılarla Greff'in arasındaki ilişkinin içeriğinde, genç insanların biraz acemice ama tutkulu bir arkadaşa ve gençleri yetiştiren bir insana duydukları hayranlığın ötesinde bir şeyler görmeyi asla başaramadı.

Greff beni ne kendine hayran bırakabildi ne de yetiştirebildi.

Bunun yanı sıra Oskar onun tipi değildi. Büyümeye karar verebilseydim eğer, o zaman onun beğendiği tiplerin arasına girebilirdim; çünkü şimdilerde on üçünde olan oğlum Kurt, her ne kadar fazlasıyla Maria'ya, birazcık bana çekip, Matzerath'a hiç çekmese de, kemikli yapısıyla tam Greff'in kalıbına giriyordu. Greff, memleket iznine gelen Fritz Truczinski'yle birlikte Maria Truczinski ve Alfred Matzerath arasında kıyılan nikâhın şahidi olmuştu. Maria tıpkı kocası gibi Protestan mezhebine üye olduğundan sadece evlendirme memurluğuna gidildi. Bu olay aralık ortalarında gerçekleşmişti. Matzerath parti üniformasıyla evet demişti. Maria üçüncü ayındaydı.

Sevgilimin karnı şiştikçe Oskar'ın ona karşı nefreti o denli büyüyordu. Hâlbuki hamileliğe karşı söyleyecek bir sözüm yoktu. Sadece benim rahme düşürdüğüm meyvenin günün birinde Matzerath soyadını taşıyacak olması, doğacak ilk erkeğe olan tüm sevincimi silip süpürmüştü. Böylece Maria beşinci ayına geldiğinde, tabii ki fazla geç kaldığım ilk düşürme denemesine giriştim. Bunu karnaval zamanı yapmıştım. Maria, tezgâhın üzerinde, sosislerin ve domuz yağının asılı olduğu sarı bakırdan yapılma demir çubuğa birkaç kâğıttan yılan, hatta patates burunlu iki palyaço maskesi tutturmak istiyordu. Diğer zamanlarda raflara sağlam dayanan merdiven, o gün tezgâha biraz gevşek dayandırılmıştı. Maria, en tepede ellerinde kâğıttan yılanlarla uğraşırken, Oskar en aşağıda, merdivenin ayağında duruyordu. Trampetimin bagetlerini baget niyetine kullanıp omzumun ve en kararlı kastımın yardımıyla basamağın birini önce yukarı, sonra yana doğru ittim. Maria, kâğıt yılanlarla palyaço maskelerinin arasında sessiz ama korkunç bir çığlık attı, o anda merdiven sallanmaya başladı; Oskar kenara sıçradı ve renkli kâğıtları, sosisleri ve maskeleri de yanında çekip indiren Maria hemen yanına düşüverdi.

Aslında manzara göründüğü kadar kötü değildi. Sadece ayağını burkmuştu, uzanması ve kendine dikkat etmesi gerekiyordu; başka da zarar görmemiş, vücut şekli değişmeye devam ediyordu

ve burkulan ayağına kimin neden olduğunu Matzerath'a bile anlatmadı.

Ancak bir sonraki yılın mayıs ayında, beklenen doğumdan yaklaşık üç hafta önce, ikinci düşürme girişiminde bulunduğumda, olayı tüm gerçekleri dillendirmeden kocası Matzerath'a anlattı. Benim de sofrada olduğum yemek sırasında şöyle dedi: "Oskarcık son zamanlar oynarken çok haşarı ve bazen karnıma vuruyor. Belki doğumdan sonra annemin yanına göndeririz. Orada yer var nasıl olsa."

Matzerath bunu dinledi ve inandı da. Gerçekte öldürmeye meyilli bir nöbet anım, Maria ile bambaşka bir karşılaşmaya neden olmuştu. Öğlen paydosunda şezlonga uzanmıştı. Matzerath dükkândaydı ve öğlen yemeğinden arta kalan bulaşıkları yıkadıktan sonra vitrini dekore ediyordu. Oturma odası sessizdi. Belki bir sinek, bilindik saat, radyoda Girit'e inen paraşüt avcılarının başarılarını anlatan sessize alınmış bir haber vardı. Radyoda büyük boksör Max Schmeling konuşmaya başladığında kulak kabartmıştım. Anladığım kadarıyla uçaktan atlayıp Girit'in kayalık arazisine iniş yaparken şampiyon ayağını burkmuş, o yüzden şimdi yatıp tedavi görmesi gerekiyormuş; tıpkı merdivenden düşen Maria'nın yatağında dinlenmesi gerektiği gibi. Schmeling sakin ve ağırbaşlı konuşuyordu, sonra daha az üne sahip paraşüt avcıları konuşmaya başlayınca Oskar dinlemeyi bıraktı. Sessizlik, belki bir sinek, bilindik saat, çok sessize alınmış radyo.

Pencerenin önünde, küçük bankımın üzerinde oturuyor, şezlongda yatan Maria'nın bedenini inceliyordum. Ağır ağır nefes alıyor ve gözlerini kapalı tutuyordu. Arada sırada somurtarak tenekeme vuruyordum. Ancak yerinden kımıldamıyordu ve beni karnıyla birlikte tek bir odada aynı havayı solumak zorunda bırakıyordu. Kuşkusuz, bir de saat vardı, pencereyle perdenin arasına sıkışan sinek ve arka planda kayalık Girit adasını anlatan radyo. Etrafta olan her şey kısa bir süre zarfında yok olup gitti, artık sadece karnını görüyordum, bu karnın ne hangi odada yuvarlandı-

ğını ne de kime ait olduğunu biliyor, bu karnı kimin şişirdiğini güçlükle hatırlıyor, sadece tek bir arzuya kulak veriyordum. O gitmeliydi, o karın, o bir hata, manzarayı bozuyor, ayağa kalkmalı ve bir şeyler yapmalısın! Böylece ayağa kalktım. Elinden geleni yapmalısın. Böylece karna doğru gittim ve giderken yanıma bir şeyler aldım. Bunun biraz havasını alman gerek, bu pek fena gaz yapmış. Sonra giderken yanıma aldığım şeyi havaya kaldırdım, Maria'nın karnıyla birlikte nefes alan çocuksu ellerinin arasında kendime bir nokta arıyordum. Artık bir karar vermelisin Oskar, yoksa Maria gözlerini açacak. O anda zaten kendimi gözleniyor hissettim ama Maria'nın hafif titrek sol eline bakmaya devam ediyordum; gerçi sağ elini geri çektiğini, sağ elinin bir şeyler planladığını fark ettim ve Maria sağ eliyle Oskar'ın avucunda tuttuğu makası bükerek aldığında pek de şaşırmamıştım. Belki birkaç saniye havada boş kalan elimle durdum, saati, sineği, Girit haberinin bitişini bildiren radyo sunucusunun sesini duydum, sonra arkamı döndüm ve yeni haberler daha başlamadan –saat ikiden üçe neşeli konular– mekânı dolduran bedenin karşısında bana dar gelen oturma odasını terk ettim.

İki gün sonra Maria bana yeni bir trampet verdi ve Truczinski Ana'nın ikinci kattaki hazır kahve ve kızarmış patates kokan dairesine gönderildim. Oskar, hâlâ Maria'nın vanilya kokusunun sinmiş olması korkusuyla Herbert'in eski yatağında yatmamak için direndiğinden başlarda kanepede uyudum. Bir hafta sonra ihtiyar Heilandt benim tahtadan çocuk yatağımı merdivenlerden yukarı taşıdı. Yatağın, Maria ile beraber gazoz tozu muhabbetimizi yaşadığımız yatağın yanına kurulmasına izin verdim.

Oskar, Truczinski Ana'nın yanında daha sakin ya da daha umursamaz biri olmuştu. Artık o karnı görmekten kurtulmuştum, çünkü Maria merdiven çıkmaktan çekiniyordu. Zemin katındaki daireden, sokaktan, hatta gitgide artan gıda sıkıntısından, tavşanların yeniden beslenmeye başlandığı apartmanın avlusundan bile uzak durdum.

Oskar vaktinin çoğunu Astsubay Fritz Truczinski'nin Paris'ten gönderdiği ya da yanında getirdiği kartpostalların karşısında geçiriyordu. Kafamda Paris'le ilgili çeşitli fikirler geziniyordu ve Truczinski Ana bana üzerinde Eyfel Kulesi manzarası olan bir kartpostal verdiğinde, bu cesaret gerektiren yapının, çelik konstrüksiyonun içine girerek Paris'i tıngırdatmaya, daha önce duymamış olsam da bir Fransız gaydası çalar gibi tıngırdatmaya başladım.

On iki haziranda, yani hesaplarıma göre on dört gün erken, İkizler burcunda –yani hesapladığım gibi Yengeç burcunda değil– oğlum Kurt doğdu. Jüpiter yılında doğan babanın Venüs yılında doğan oğlu olmuştu. Şüpheci ve zengin hayal gücüne sahip Başak burcu etkisindeki Merkürlü baba; yine Merkürlü oğlu ama soğuk ve kıvrak bir zekâya sahip İkizler'in etkisinde. Bende yükselen burcum olan Terazi'yi Venüs'ün etkisiyle yumuşatan şey, aynı burçtaki oğlumu etkisi altına alan Koç kötüleştiriyordu. Ondaki Mars etkisini daha hissedecektim.

Truczinski Ana heyecanlı bir fare gibi davranarak bana müjdeyi verdi: "Düşünsene Oskar'cığım, leylekler sana bir kardeş getirdi. Ben de, ileride başına dert açacak bir kız olmasa bari diye düşünmüştüm zaten!" Haberi tam Eyfel Kulesi manzarasına ve yeni gelen bir zafer takının görüntüsüne bestelediğim bir tıngırtıyı yarıda kestiğim sırada aldım. Truczinski Ana, büyükanne Truczinski olduktan sonra da benden tebrik beklemiyor gibiydi. Pazar olmasına rağmen, yüzüne biraz kırmızı eklemeye karar verdi, devamlı kullandığı hindiba kağıdına uzandı, yanaklarına sürdü, taze boyanmış bir halde zemin katında Matzerath'ın sözde babalığına destek olmak için daireden çıktı.

Dediğim gibi, aylardan haziranda. Çok aldatıcı bir ay. Tüm cephelerde zaferler Balkanlar'daki zaferlere zafer delinebilirse– ama önlerinde doğuda bekleyen daha büyük zaferler var. Orada dev bir ordu ilerliyordu. Demir yollarının işi başından aşkındı. Bugüne kadar Paris'te keyif çatan Fritz Truczinski için de, kısa za-

manda bitmeyecek ve cephe izni gezintisiyle karıştırılmaması gereken doğu cephesi istikametinde yol göründü. Gelgelelim Oskar pasparlak kartpostalları karşısına almış sakince oturuyor, Paris'in yumuşak yaz arifesi havasıyla oyalanıyor, hafiften "Trois jeunes tambours" melodisini tıngırdatıyordu. Alman işgal kuvvetleriyle hiçbir ortak yönü yoktu, diğer bir deyişle onu Seine köprülerinden aşağı atmayı düşünen partizanlardan da korkması gerekmiyordu. Hayır, tamamıyla sivil olarak trampetimle birlikte Eyfel kulesini tırmanıyor, geleneğe uyarak geniş manzaranın keyfini çıkarıyor, kendimi gayet iyi hissediyor ve yüksekliğin cazibesine rağmen tatlı sert intihar fikirleri aklıma gelmiyordu; ancak doksan dört santimlik boyumla Eyfel kulesinin ayağına indikten sonra oğlumun dünyaya gelişi yeniden aklıma geldi.

"İşte, bir oğlan!" diye düşündüm. Üç yaşına geldiğinde bir teneke trampeti olmalı. Görelim bakalım, gerçek baba kimmiş! Şu Bay Matzerath mı, yoksa ben, yani Oskar Bronski mi?

Kızgın ağustos ayında –sanırım yine zaferle sonuçlanan bir kuşatmanın haberi veriliyordu; hani şu Smolensk'te olan– işte o ayda oğlum Kurt vaftiz edildi. Ancak büyükannem Anna Koljaiczek ve erkek kardeşi Vincent Bronski vaftiz törenine nasıl olup da davet edilmişlerdi? Eğer şimdi şu Jan Bronski'nin babam, sessiz ve her zaman hayret uyandırıcı Vincent'in de baba tarafından büyükbabam olduğu uyarlamaya göre düşünecek olsam, bu davet için gerekli nedenler ortada sayılırdı. Ne de olsa büyük ebeveynlerim oğlum Kurt'un büyük büyük ebeveynleriydi.

Tabii ki bu daveti veren Matzerath'ın davet nedenleri arasında bu olasılık asla aklına gelmiyordu. Matzerath, kaybettiği yığınla iskambil oyunundan sonra olduğu gibi, en kuşku uyandırıcı anlarda dahi kendini ikinci üretici, baba ve bakıcı olarak görüyordu. Oskar büyük ebeveynlerini başka nedenlerden dolayı yeniden gördü. O iki yaşlı insanı Almanlaştırmışlardı. Onlar artık Polonyalı değildi ve sadece rüyalarını Kashubyaca görüyorlardı. Üçüncü sınıf milli azınlıktan Alman asıllı deniyordu onlara. Bunun

yanı sıra Jan'ın dul eşi olan Hedwig Bronski'nin Ramkau'da Bölge Çiftçileri Başkanı olan bir Baltık Alman'ıyla evlenmiş olduğu gerçeği vardı. Hemen bunun üzerine, eşlerin de onayıyla Marga ve Stephan Bronski üvey babaları Ehlers'in soyadını alacakları başvurular başladı. On yedi yaşındaki Stephan gönüllü olarak askere yazılmış, Gross-Boschpol eğitim alayında piyade eğitimi görmüş ve Avrupa'daki tüm muharebe notalarına katılmaya yönelik her türlü imkân ayaklarına serilmişti. Bu arada yakında silah altına alınacak yaşa gelecek olan Oskar, elinde trampetiyle, Kara, Deniz ya da Hava Kuvvetleri'nde üç yaşında bir trampetçiye ihtiyaç duyulmasını beklemek zorundaydı.

Bölge çiftçileri başkanı Ehlers ilk adımı attı. Vaftizten on dört gün önce Hedwig'le birlikte arabacının yanına oturarak Labes Yolu'nu tuttu. O harfi biçiminde çarpık bacakları vardı, midesinden rahatsız bir adamdı ve Jan Bronski'yle karşılaştırılamazdı bile. Oturma odasının masasına oturduğunda inek gözlü Hedwig'in yanında bir baş kısa kalıyordu. Görünümü Matzerath'ı bile şaşırtmıştı. Kimse ne konu açacağını bilmiyordu. Havadan sudan bahsettiler, doğuda epeyce hareketlilik olduğundan, orada dümdüz ilerleme kaydedildiğinden bahsedilirken, 1915 yılındaki savaşa katılan Matzerath, o yılları hatırlayarak, 1915 yılında olduğundan çok daha istikrarlı bir ilerleyiş olduğundan bahsetti. Jan Bronski hakkında konuşmamak için büyük çaba sarf edildi ama ben onların sükûnetle korudukları hesaba çizgi çektim ve çocuksu yaramazlıkta bir tavırla Oskar'ın amcası Jan'a birkaç kez seslenerek bağırmaya başladım. Matzerath bir an irkildi, sonra eski arkadaşı ve rakibi hakkında biraz dostane, biraz da düşündürücü bir şeyler söyledi. Ehlers, selefini daha önce hiç görmemiş olmasına rağmen hemen ve zengin kelimelerle Matzerath'ı teyit etti. Hatta Hedwig birkaç gerçek ve yavaşça yuvarlanan gözyaşına ek olarak bir de Jan konusunu kapatacak son sözü söyledi: "O iyi bir insandı. Bir sineği bile incitemezdi o. Kim derdi ki, böylesine saçma bir nedenden öleceğini, hâlbuki çok ürkekti ve kendi gölgesinden bile korkardı."

Matzerath, bu acı sözlerin ardından arkasında dikilen Maria'dan birkaç şişe bira getirmesini rica etti ve Ehlers'e iskambil oynamayı bilip bilmediğini sordu. Ehlers oynamayı bilmiyordu, çok üzgün olduğunu söyledi ama Matzerath Bölge Çiftçileri Başkanı'nın bu küçük eksikliğini mazur görecek kadar anlayışlı davrandı. Hatta omzuna vurarak, bardaklar birayla dolduktan sonra, iskambil oynamayı bilmemesinin bir zararı olmadığı, bilmese de arkadaş olabilecekleri güvencesini verdi.

Böylece Hedwig Bronski, yeni soyadıyla Hedwig Ehlers olarak yeniden evimize girdi ve oğlum Kurt'un vaftizine Bölge Çiftçileri Başkanı olan kocasının dışında eski kayınpederi Vincent Bronski ve kız kardeşi Anna'yı yanında getirdi. Matzerath bunu biliyor olsa gerek, iki yaşlı insanı henüz sokaktayken komşu pencerelerin önünde yüksek sesle selamladı ve oturma odasına girip büyükannem dört eteğinin altından elini sokup vaftiz hediyesi olarak getirdiği olgun bir kaz çıkardığında devam etti: "Niye zahmet ettin anneciğim. Sen elin boş gelsen de ben mutlu olurum." Aslında Matzerath'ın bu komplimanı, daha çok getirdiği kazın değerinin bilinmesini isteyen büyükannemi pek memnun etmemişti. Geniş eliyle yağlı kuşu tokatlayarak itirazını dile getirdi: "Şimdi kibarlaşmaya gerek yok Alfred'ciğim. Bu Kashubya'lı bir kaz değil, o artık Alman asıllı ve savaştan önce tadı nasılsa şimdi de öyle!"

Sonunda tüm toplumsal sorunlar çözüldü; sadece vaftiz öncesinde birkaç ufak sorun çıkmıştı. Oskar Protestan kilisesine adım atmamakta diretiyordu. Taksiden trampetimi çıkarıp o tenekeyi bana karşı yem olarak kullanıp Protestan kiliselerine trampetle girmenin serbest olduğuna yeminler ettiklerinde bile koyu bir Katolik olmaya devam ettim, hatta bir Protestan vaftiz törenini dinlemektense Monsenyör Wiehnke'nin rahip kulağına kısa ve öz sözlerle günah çıkarmayı tercih ediyordum. Matzerath pes etti. Herhalde sesimden ve sesimin yol açacağı maddi tazminat taleplerinden korkuyordu. Böylece kilisede vaftiz töreni devam eder-

ken takside kaldım, şoförün ensesini inceledim, Oskar'ın dikiz aynasındaki görüntüsüne baktım, benim yıllar öncesinde kalan kendi vaftizimi ve Monsenyör Wiehnke'nin vaftiz çocuğu Oskar'ın içinden şeytanı çıkarma çabalarını hatırladım.

Vaftiz töreni bittikten sonra yemek yedik. İki masa birleştirildi ve yemeğe yalancı kaplumbağa çorbasıyla başladık. Kaşıklar ve tabak kenarları. Köyden gelenler höpürdetiyorlardı. Greff, serçe parmağını havada tutuyordu. Gretchen Scheffler çorbayı çiğniyordu. Guste, kaşığı ağzına götürürken geniş geniş gülümsüyordu. Ehlers'in kaşığı havada konuşuyordu. Vincent titreyerek kaşığını yanına arıyordu. Sadece ihtiyar kadınlar, büyükannem Anna ve Truczinski Ana tamamıyla kaşıklarına teslim olmuşlardı; bu arada Oskar deyim yerindeyse kaşığından düştü, diğerleri kaşıklarken sıvıştı ve oğlunun yatak odasındaki beşiğini aramaya koyuldu; çünkü diğerleri her ne kadar çorba kaşıklarıyla içlerini doldursalar da, kaşıklarıyla kendi akılsızlıklarının içini kaşıklayarak küçülürken, o oğlu hakkında düşünmek istiyordu.

Tekerlekli sepetin üzerinde tülden yapılma açık mavi bir gökyüzü vardı. Sepetin kenarı fazla yüksek olduğundan, başta sadece biraz kırmızı mavi kasılmış bir şeyler gördüm. Trampeti altıma koydum ve artık uyuyan ve uykusunda gergin kasılmalar sergileyen oğlumu inceleyebildim. Sürekli büyük sözlerin peşinde olan o babalık kibri yok mu! Bebeğin karşısında aklıma kısa bir cümlenin dışında başka bir şey gelmedi: Üç yaşına geldiğinde bir trampeti olacak. Oğlum bana kendi fikirler dünyası hakkında herhangi bir ipucu vermediğinden, sadece onun da benim gibi kulağı delik bir bebek olmasını umut ettiğim için, ona tekrar tekrar üçüncü yaş gününde bir teneke trampet alacağım sözümü yineledim, sonra tenekemden aşağı indim ve tekrar şansımı oturma odasındaki yetişkinlerle denedim.

Orada yalancı kaplumbağa çorbasını bitirmek üzereydiler. Maria tereyağında tatlı yeşil konserve bezelyesi getiriyordu. Domuz rostosundan sorumlu olan Matzerath, servisi kendi yaptı, ce-

ketini üzerinden sıyırdı, gömlekle kalarak rostoyu ince ince dilimledi ve lokum kıvamındaki etin üzerinden öyle yumuşak ve rahatlamış bir yüz ifadesiyle bakıyordu ki, başımı başka bir yöne çevirmek zorunda kaldım.

Manav Greff için özel servis yapıldı. Konserveden çıkma kuşkonmaz, katı haşlanmış yumurta ve turpla karıştırılmış krema aldı, çünkü vejetaryenler et yemiyordu. Ancak o da diğer herkes gibi tabağına bir parça patates püresi aldı ama üzerine rostonun sosundan değil, özenli Maria'nın mutfaktan getirdiği cızırdayan bir tavadan servis ettiği kızarmış tereyağından aldı. Diğerleri bira içerken Greff'e bardakta tatlı şıra verilmişti. Kiev'deki kuşatmadan söz açıldı, parmaklarla esir alınanlar sayıldı. Baltık'lı Ehlers kendini bu konuda pek maharetli gösterdi, her yüz binde bir parmağını kaldırıyor, sonra her iki elindeki parmakları ortaya çıkarıp bir milyona ulaştığında, saymaya devam ederek bu sefer parmaklarının her birinin başını uçuruyordu. Sayıları arttıkça değerini ve çekiciliğini kaybeden Rus savaş esirleri konusu tükendiğinde, Scheffler Gotenhaven limanındaki denizaltıları anlatmaya başladı ve Matzerath büyükannem Anna'nın kulağına, Schichau'da her hafta iki denizaltının suya indirildiğini fısıldıyordu. Bunun üzerine manav Greff söz alarak tüm vaftiz konuklarına denizaltıların neden kıçtan değil de bordadan suya indirilmek zorunda olduklarını anlattı. Olayı somut olarak ifade etmek istiyordu, anlattığı her şeyin karşılığında bir el hareketi vardı. Bu hareketleri denizaltı inşasına hayran kalan konuklardan bazıları onu dikkatle dinlerken ve sakar hareketlerle taklit ediyorlardı. Vincent Bronksi sol eliyle dalış yapan bir deniz altıyı taklit etmek isterken bira dolu bardağını devirdi. Büyükannem bu yüzden onu azarlayacaktı ama Maria onu yatıştırarak, önemli olmadığını, masa örtüsünün nasıl olsa yarın yıkanacağını, vaftiz yemeğinde lekelerin olmasının çok doğal olduğunu söyledi. Derken Truczinski Ana elinde paspasla çıkageldi, bira birikintisini üstüne bastırarak sildi. Sol elinde ise içi badem parçacıklı çikolatalı puding dolu büyük bir kristal kâse tutuyordu.

Ah keşke çikolatalı pudingin üzerine dökülecek başka bir sos ya da hiç sos olmasaymış! Ama vanilya sosu vardı. Yoğun kıvamlı, sarı kıvamlı vanilya sosu... Son derece basit, sıradan ana yine de benzersiz vanilya sosu. Dünyada vanilya sosundan daha güzel ama aynı zamanda daha üzücü bir şey yok. Vanilyanın yumuşak kokusu yayılmaya başladı ve beni gitgide daha fazla Maria ile kuşattı; öyle ki, Matzerath'ın yanında oturan, eliyle elini tutan, tüm vanilyanın fitilleyicisi Maria'yı görmeye ve varlığına katlanmaya tahammülüm kalmamıştı.

Oskar çocuk koltuğundan aşağı kaydı, inerken Bayan Greff'in eteğine tutundu, o yukarıda pudingi kaşıklarken aşağıda kaldı, ayaklarının dibine oturdu ve ilk defa etraftaki tüm vanilya kokusunu derhal sindiren, yutan, öldüren Lina Greff'in kokusunun keyfini çıkardım. O koku bana ne kadar ekşi gelirse gelsin, etrafta vanilyayla ilgili tüm anılarım bastırılana kadar bu yeni kokuda kalmaya karar verdim. Yavaşça, sessizce ve herhangi bir kramp yaşamadan beni özgür kılan bir mide bulantısı esir aldı. İçimdeki yalancı kurbağa çorbası, parça parça domuz rostosu, hemen hemen sindirilmemiş yeşil konserve bezelyeleri ve vanilya soslu çikolatalı pudingden aldığım birkaç kaşık dışarı çıkarken, baygınlığımı fark ettim; baygınlığımın içinde yüzüyor, Oskar'ın baygınlığı Lina Greff'in ayaklarına seriliyordu –ve ben de bundan böyle baygınlığımı günbegün Bayan Greff'e taşımaya karar verdim.

Yetmiş Beş Kilo

Vjazma ve Brjansk... Ve yağmurlu çamurlu günler başladı. Oskar da Ekim 1940 ortalarında çamurda iyice eşelenmeye başladı. Orta Cephe ordu gruplarının çamurların arasında elde ettikleri başarıyla Bayan Line Greff'in aynı derecede çamurla kaplı topraklarını karşılaştırmam mazur görülsün. Tıpkı orada, Moskova kapılarına yaklaşırken çamura saplanan tanklar ve kamyonlar gibi bende çamura saplandım. Gerçi orada tekerlekler dönmeye devam ediyor, çamurun altını üstüne getiriyorlardı, gerçi ben de pes etmiyordum –kelimenin tam anlamıyla Greff'in çamurunu köpürtüyordum– ama ne Moskova kapılarında, ne de Greff'in dairesindeki yatak odasında bir toprak işgalinden söz edilebilirdi.

Hâlâ bu karşılaştırmadan vazgeçmiş değilim. Gelecekteki strateji uzmanları nasıl batağa saplanan operasyonlardan ders çıkartacaklarsa, ben de Greff'in varlığına karşı verdiğim savaştan bazı dersler çıkardım. Son dünya savaşında vatan cephesinde sergilenen mücadeleyi hafife almamak gerek. Oskar o zamanlar on yedi yaşındaydı ve Line Greff'in ilk bakışta kavranması zor muzip eğitim sahasında adam edildi. Askerî karşılaştırmalardan vazgeçerek Oskar'ın gelişimini sanatsal kavramlarla ölçüyorum, yani diyorum ki; Maria beni safça büyüleyen, vanilya kokusu içindeki naif duygulara yakınlaştırıp, gazoz tozu ve mantar arayışları gibi şiirselliklere aşina ederken, Bayan Greff de kendine has sert kekremsi, yoğun duman içinde bana cephede ve yatakta tek cümlede zafer elde edecek destansı uzun solukluluğu kazandırdı. Müzik! Maria'nın bir çocuğun duygusallığına sahip ama bir o kadar da tatlı mızıkasından direkt orkestra şefliğine terfi etmiştim; çünkü Lina Greff, bana olsa olsa Bayreuth ya da Salzburg orkestralarında bulunabilecek bir enginlik ve derinlikte dizili bir orkestra sunuyordu. Onun yanında üflemeyi, tıngırdatmayı, püflemeyi, çek-

meyi, çalmayı, ister sürekli bas, ister kontrpuan, isterse on iki sesli ya da dokuz sesli, skerzoda giriş, andantede tempo olsun, duygulandırma yeteneğim sert kuruluğu ve yumuşak taşkınlığı aynı anda taşıyordu. Oskar, Greff'ten öğrenebileceği ne varsa aldı, ancak memnuniyetsiz ayrılmasa da, gerçek bir sanatçıya yakışır şekilde tatmin olmuyordu.

Bakkal dükkânımızla Greff'in manav dükkânının arası yirmi adımdı. Dükkân karşı kaldırımda çaprazımızda ve yeri de Kleinhammer Yolu'ndaki Alexander Scheffler'in fırıncı ustası dairesinden daha yakın bir konumda duruyordu. Kadınların anatomisi eğitimimi, Goethe ve Rasputin üstadlardan aldığım eğitimden daha ileriye götürebilmemde bu yakın konumun büyük katkısı olsa gerek. Belki de bugüne kadar mesafesini koruyan bu eğitim farklılığı iki öğretmenimin farklılığı olarak açıklanabilir ve muhtemelen mazeret olarak gösterilebilir. Lina Greff bana bir şeyler öğretmek niyetinde olmayıp, hazinesini bir inceleme ve deney malzemesi olarak basitçe ve pasif olarak emrime amade etmişken, Gretchen Scheffler öğretme işini fazlasıyla ciddiye alıyordu. Gretchen başarı görmek, yüksek sesle okunduğunu duymak, güzel yazı yazan trampetçi parmaklarımı izlemek, beni sevgili gramer bilimiyle arkadaş yapmak, aynı anda kendisi de bu dostluktan kazanç sağlamak istiyordu. Ne var ki, Oskar onun başarıya giden tüm bariz işaretlerine karşı çıktığında, Gretchen Scheffler'in sabrı tükendi. Zavallı annemin ölümünden kısa bir süre sonra, nihayetinde yedi yıl ders verdikten sonra, kendini yine örgü işlerine adadı ve fırıncıyla olan evliliğinden hâlâ çocukları olmadığından, beni sadece arada sırada, özellikle büyük bayramlarda kendi ördüğü kazak, çorap ve eldivenlerle mutlu ediyordu. Aramızda artık Goethe ve Rasputin konusu açılmıyordu; Oskar'ın eğitiminin bu safhasını tamamen unutmamasını, iki üstada ait eserlerden, hâlâ orada burada, çoğunlukla da evimizin çatı katında sakladığı sayfalara borçluydu. Kendi kendimi eğittim ve yargılarımı da kendim yapabilecek duruma getirdim.

Ancak sürekli hastalanan Lina Greff yatağa bağlıydı, benden kaçamıyor, terk edemiyordu; çünkü hastalığı uzun sürse de, öğretmenim Lina'yı erken yaşta ölüme teslim edeceğim kadar ciddi değildi. Gelgelelim bu gezegende kimse kalıcı olmadığından, eğitimin sona erdiğine karar verir vermez yatalak kadını terk eden Oskar oldu.

Şimdi diyeceksiniz ki; bu genç insan nasıl da kısıtlı bir dünyada kendini yetiştirmek zorundaydı! Gelecekte onurlu bir yaşam sürdürebilmek için bir bakkal dükkânıyla, fırıncı ve manavın arasında gezerek hayata dair donanımını edinmek zorundaydı. Oskar'ın hayata dair öylesine önemli izlenimleri oldukça küf kokan sığ bir çevrede edinmiş olduğunu itiraf etmek zorunda kalsam da, nihayetinde üçüncü bir hocası da vardı. Oskar'a bu dünyanın kapılarını aralama ve onu bugünkü haline getirme –daha güzel bir tarif bulamayacağımdan yetersiz kalan– kozmopolit insana dönüştürme fırsatı onun olmuştu.

Aranızdan en dikkatlilerin de fark edeceği üzere öğretmenim ve üstadım Bebra'dan, Prens Eugen'le doğrudan kan bağı olan XIV. Louis ailesiyle aynı kökene sahip, cüce ve müzikal palyaçosu Bebra'dan bahsediyorum. Bebra diyorsam, tabii ki yanındaki hanımdan da bahsediyorum, o büyük uyurgezer Roswitha Raguna'nın zaman ötesi güzelliğinden. Onu karanlık yıllarım boyunca sık sık düşünüyordum, çünkü Matzerath benim Maria'mı elimden almıştı. Kendi kendime, acaba şimdi kaç yaşındadır, diye soruyordum. O, çiçek açmış yirmi yaşında, değilse bile on dokuz yaşında bir kız değil mi? Ya da doksan dokuz yaşındaki, sonsuz gençliğin vücut bulduğu ve yüz yıl daha korunacağı narin yapılı o malum bunak olabilir mi?

Yanlış hatırlamıyorsam, bana o denli yakın olan iki insanla zavallı annemin ölümünden kısa bir süre sonra karşılaşmıştım. Kafe Dört Mevsim'de beraber moka içmiş, sonra yollarımızı ayırmıştık. Sonra aramızda hafif ama henüz önemini yitirmemiş siyasi farklılıklar meydana gelmişti. Bebra, İmparatorluk Propaganda Bakan-

lığı'na yakın durmuş, yaptığı imalarla zor olmayan tahminlerime göre Goebbels ve Göring efendilerinin özel kabul odalarına girmiş, niçin raydan çıktığını en farklı yollarla açıklamaya ve mazeret göstermeye çalışmıştı. Derken bana Orta Çağ'daki saray soytarılarının nüfuzlu konumlarından bahsetti, İspanyol ressamlarına ait, herhangi bir Philipp ya da Carlos'la saray erkânını gösteren eserlerin reprodüksiyonlarını gösterdi. İşte bu katı topluluğun içerisinde Bebra'nın, muhtemelen benim, yani Oskar'ın da ölçülerine denk gelen birkaç bol kıyafetli palyaço seçiliyordu. Bu resimler özellikle hoşuma gittiğinden –çünkü bugün kendimi dahi ressam Diego Velazquez'in ateşli bir hayranı sayabilirim– Bebra'nın işini kolaylaştırmak istemiyordum. O da, IV. İspanyol Philipp'in sarayındaki cüceleri, Ren civarında doğup büyümüş sonradan görme Joseph Goebbels'in yanındaki konumuyla karşılaştırmaktan vazgeçti. Zor zamanlardan, geçici olarak saklanmaları gereken zayıflardan, gizli gizli serpilen direnişten bahsetti. Kısaca o zamanlar "içe doğru göç" dedikleri şeyi yaptı ve bu yüzden Oskar ve Bebra'nın yolları ayrıldı.

Üstada kızgın değilim. Sonraki yıllarda tüm ilan sütunlarındaki varyete ve sirk ilanlarının arasında Bebra'nın adını aradım, hatta iki defa ismini Signora Raguna'nın yanında gördüm ama beni dostlarımla bir araya getirebilecek herhangi bir girişimde bulunmadım.

Buluşma anımıza bir tesadüfün vesile olmasını istedim ama bu tesadüf ortamı oluşmadı, çünkü Bebra'yla yollarımız 1943'te değil de 1942 sonbaharında kesişseydi, Oskar asla Lina Greff'in öğrencisi olmayacak, aksine üstat Bebra'nın yanında öğrenci olacaktı. Durum böyle olmadığından her Allah'ın günü, hatta çoğunlukla sabahın erken saatlerinde Labes Yolu'ndan karşıya geçiyor, manav dükkânına adımımı atıyor, önce nezaket icabı yarım saatçik kadar gün geçtikçe garipleşen oyuncak meraklısı manavın yanında oyalanıyor, tuhaf, şıngırdayan, uğuldayan, kulak tırmalayan aletleri nasıl yaptığını izliyor, müşteri geldiğinde ise onu şöyle

bir dürtüyordum; çünkü Greff o zamanlar çevresinden bihaber yaşıyordu. Peki, neler olmuştu? Bir zamanların açık sözlü, şakacı bahçıvanını ve gençlerin dostunu bu kadar suskun hale getiren neydi? Onu bu kadar içine kapatan, tuhaflaştıran ve biraz da bakımsız bir ihtiyara çeviren neydi?

Artık gençler ona uğramıyordu. Yeni yetmeler onu tanımıyordu. İzcilik döneminden kalma taraftarlarını bütün cephelerde sürüp giden savaş darmadağın etmişti. Önceleri cepheden mektuplar, sonra sadece kartpostallar geliyordu ve günün birinde Greff dolaylı yollardan, sevgilisi Hors Donathıin önce izci, sonra gençlik teşkilatında flama lideri, en sonunda da teğmen olarak Donez'te şehit olduğu haberini aldı.

Greff, o günden sonra yaşlanmaya başladı. Kendine fazla bakmıyordu. Kendini tamamen oyuncak tamirciliğine adadı; öyle ki manav dükkânına uğrayanlar patates ve lahanadan çok zil çalan ve uğuldayan makinelere rastlar oldu. Elbette ülkedeki genel gıda sıkıntısı da üzerine düşeni yerine getirdi. Manav dükkânına çok nadir gelse de düzensiz mal gelmeye başladı ve Greff, Matzerath gibi toptancılarla iyi ilişkiler geliştirmek, onları iyi bir alıcı olduğuna ikna etmek konusunda yetenekli değildi. Dükkân çok hüzünlü duruyordu ve aslında Greff'in yararsız gürültüden başka işe yaramayan aletlerinin orayı delice de olsa dekoratif bir şekilde süslemesinden insanların mutlu olması gerekiyordu. Greff'in oyuncakçı beyninden fırlayan, gün geçtikçe daha sıradışı bir hal alan üretimleri hoşuma gidiyordu. Bugünlerde bakıcım Bruno'nun iplikleri düğümleyerek yaptığı ucubelere baktıkça Greff'in sergisi aklıma geliyor ve Bruno nasıl sanatsal uğraşılarına yarı gülümseyen yarı ciddi tavırla gösterdiğim ilginin tadını çıkarıyorsa, Greff de kendi dağınık haliyle, bu ya da şu müzik makinesinin beni eğlendirdiğini fark ettiğinde öyle seviniyordu. Benimle yıllarca ilgilenmeyen Greff, yarım saatçik kadar atölyeye çevirdiği dükkânından ayrılıp karısını, yani Lina Greff'i ziyarete gittiğimde buruk bir ruh haline bürünüyordu.

Bu yatalak kadının yanına yaptığım, en fazla iki, iki buçuk saat süren ziyaretlerim hakkında ne anlatayım? Oskar içeri adım attığında Lina onu yattığı yerden yanına çağırıyordu: "Sen miydin Oskar'cığım. Gel biraz yanıma, istersen yorganın altına gir. Oda soğuk çünkü; Greff de burayı ısıttığını sanıyor!" Böylece yaylı yatağının içine giriyor, kullanım halindeki trampetimi ve bagetlerimi yatağın önüne bırakıyor, benimle birlikte Lina'yı ziyaret etmek üzere sadece kullanılmış ve biraz da lifli, üçüncü bagetime izin veriyordum.

Lina'nın yatağına girmeden önce soyunduğum düşünülmesin. Yünlü kazağım, kadife pantolonum ve deri ayakkabılarımla yatağa giriyor ve aradan hayli bir zaman geçtikten sonra, yorucu terletici uğraşılara rağmen üzerimden kaydırmadığım aynı elbiseler içerisinde, keçe kaplı yayların arasından dışarı çıkarak yolumu buluyordum.

Lina'nın yatağından çıktığım her seferinde, üzerimde hâlâ karısına ait vücut kokuları buram buram tüter halde manavın yanına uğramam, zamanla sevdiğim bir alışkanlık, bir gelenek halini almıştı. Daha henüz Bayan Greff'in yatağında oyalanıp son egzersizlerimi yaparken, manav elinde sıcak suyla dolu bir leğenle yatak odasına dalıyor, onu taburenin üzerine bırakıyor, yanına da el havlusu ve sabun koyuyor, sonra tek kelime etmeden, yatağa tek bir bakış atmadan odayı terk ediyordu.

Oskar çoğu zaman hemencecik kendisine sunulan yuva sıcaklığından dışarı fırlıyor, kendini leğenin önünde buluyor, kendini ve yatakta faal olan emektar bagetini iyice temizliyordu; kendisine ikinci elden ulaşmış olsa bile Greff'in karısının kokusuna tahammül edememesini çok iyi anlayabiliyordum.

Ancak böyle iyice temizlenip yanına gitmem o amatör oyuncakçının daha çok hoşuna gidiyordu. Bana tüm makinelerini ve onların çıkardığı çeşitli sesli sunuyordu. Bu geç gelen samimiyete rağmen Oskar'la Greff'in arasında bir dostluk bağının meydana gelmemesi, Greff'in bana yabancı kalmaya devam etmesi, olsa

olsa biraz ilgi görmüş olması ama asla sempatimi uyandırmamasına bugün bile hayret ediyorum.

1942 Eylül'ünde –bu arada sessiz sedasız on sekizinci yaş günümü doldurmuştum ve radyoda Altıncı Ordu Stalingrad'ı ele geçiriyordu– Greff trampet makinesini yaptı. Tahtadan bir iskelet üzerinde dengede duran, patatesle doldurulmuş iki kefe astı, sonra soldaki kefeden bir patates eksiltti. Terazi hareket etti ve iskelet üzerinde kurulu trampet mekanizmasını harekete geçiren bir kilidi çözdü. Şıngırtılar, tıngırtılar gümbürtüler, çatırtılar meydana geldi, ziller birbirine çarptı, gong sesi etrafı inletti ve hepsi birlikte sonunda takırdayan trajik ahenksizlik içerisinde susuverdi.

Makine benim hoşuma gitmişti. Sürekli Greff'ten yeniden çalıştırmasını istiyordum. Gerçekten de Oskar, manavın makineyi onun yüzünden, onun için icat edip yaptığına inanıyordu. Kısa bir süre sonra böyle düşünmekle hata ettiğimi fazlasıyla kavradım. Greff belki benden ilham almış olabilirdi ama makineyi kendisi için yapmıştı; çünkü makinenin finali onun da finaliydi.

Sadece poyrazdan gelen bir rüzgârın kapımıza kadar getirebileceği, erken başlayan, tertemiz bir ekim sabahıydı. Truczinski Ana'nın dairesinden erkenden ayrılmış, Matzerath dükkân kapısının kepengi yukarı çektiği sırada sokağa adımımı atmıştım. Yeşile boyalı kepengi gürültüyle yukarı çekerken yanına dikildim, önce gece boyunca dükkânın içinde biriken bakkal kokusunun bizi bir bulut gibi karşılamasını, sonra Matzerath'ın sabah öpücüğünü kondurmasını bekledim. Daha Maria ortaya çıkmadan Labes Yolu'nun karşı kaldırımına geçtim. Arnavut kaldırımında batıya bakan upuzun gölgem düşüyordu; çünkü sağ taraftan, doğudan, Max-Halbe Meydanı'nın üzerinden güneş kendi gücüyle tırmanıyor, bunu yaparken bataklıktan çıkmak için kendini saçından yukarı çeken Münchhausen Baron'unun kullandığı hileyi örnek alıyordu.

Manav Greff'i benim kadar tanıyanlar olsaydı, dükkânın kapı ve vitrininin günün bu saatinde hâlâ kapalı olmasını şaşkınlıkla

karşılardı. Gerçi son yıllarda Greff gitgide daha acayipleşen bir insana dönüşmüştü. Buna rağmen dükkânı hep zamanında açma alışkanlığından hiç vazgeçmemişti. Herhalde hasta olmuştur, diye düşündü Oskar ve hemen bu düşünceyi aklından çıkardı. Önceki yıllarda olduğu kadar düzenli olmasa da, daha geçen kış Baltık denizinin ortasında banyo yapmak için buza delik açan Greff, birkaç yaşlılık işaretine rağmen böylesine doğal yaşayan bir insan olarak, nasıl olur da akşamdan sabaha hasta oluverir anlamamıştım. Zaten yatağı sürekli işgal etme önceliğine sahip olan Bayan Greff, görevini yeterince yapıyordu. Bunun yanı sıra Greff'in yumuşak yataklara karşı olduğunu, tercihen kamp yatakları ve şiltesiz sert yataklarda yattığını biliyordum. Manavı yatağa bağlayacak bir hastalık düşünemiyordum.

Kepenkleri inik manav dükkânının önüne dikildim, kafamı çevirip bizim dükkâna baktım, Matzerath'ın içeride olduğunu fark ettim, sonra Bayan Greff'in hassas kulağının duyması umuduyla, trampetimde birkaç ritim tıngırdattım. Biraz ses çıkarmam yetti, hemen dükkân kapısının sağındaki ikinci pencere açılıverdi. Bayan Greff, geceliğinin içinde, kafası bigudi dolu, göğsünde bir yastıkla buz çiçekleriyle kaplı saksının üzerinden kendini gösterdi. "Gelsene içeri Oskar'cığım. Dışarısı soğuk, daha ne bekliyorsun?"

Açıklama yaparcasına bagetin biriyle vitrinin önündeki saçtan kepenge vurdum. "Albrecht!" diye seslendi, "Albrecht, neredesin? Neler oluyor Allah aşkına?" Kocasına seslenmeye devam ederek, pencereden çekildi. Kapılar çarpılıyordu, dükkândaki tıkırtıları duyabiliyordum ve hemen bunun üstüne bağırmaya başladı. Kilerde bağırıyordu ama neden bağırdığını bir türlü göremiyordum, çünkü savaş yıllarından dolayı azalsa da, teslimat günlerinde patateslerin boşaltıldığı kiler kapağı da kilitliydi. Kapağın önündeki zift kaplı tahta döşemeye gözümü dayadığımda, kilerde elektriğin açık olduğunu gördüm. Ayrıca kilere inen merdivenin yukarı kısmında Bayan Greff'in yastığı olduğunu tahmin ettiğim, yerde duran beyaz bir şeyi seçebiliyordum.

Yastığı merdivenleri inerken düşürmüş olmalıydı, çünkü artık kilerde değildi, ancak dükkânda yine bağırmaya başladı, sonra da yatak odasında bağırdı. Telefon ahizesini kaldırdı, bir yandan bağırıyor, bir yandan da arama yapıyordu, sonra ahizeye bağırdı ama Oskar konunun ne olduğunu anlamış değildi, sadece kaza kelimesini ve Labes Yolu 24 adresini duydu, birkaç kez bağırarak tekrarladı, sonra ahizeyi yerine koydu, hemen ardından geceliğinin içinde, yastık olmadan benim iyi tanıdığım tüm etleriyle saksıdaki buz çiçeklerine dayandı, iki eliyle, etli, kan kırmızısı bitkilere vurdu ve yukarıdan sokakları bile dar edecek derecede bağırdı, öyle ki Oskar, Bayan Greff'in de çığlıyla camları indirmeye başlayacağını sandı ama hiçbir cam kırılmadı. Pencereler yırtılırcasına açıldı, komşular göründü, kadınlar birbirlerini çağırarak sorular sordu, erkekler koşuştu, saatçi Laubschad daha kollarını tam ceketine geçirememiş şekilde, ihtiyar Heilandt, Bay Reissberg, terzi Libischewski, Bay Esch yakınlardaki kapılardan çıktılar, hatta Probst bile, hani kuaför olan değil, kömürcüde çalışanı, oğluyla birlikte sokağa çıktılar. Matzerath, üzerinde beyaz önlüğüyle uçarak geldi, bu sırada Maria, kolunda küçük Kurt'u taşıyarak bakkalın kapısına kadar geldi.

Heyecana kapılmış yetişkinlerin olduğu kalabalığın arasında kaybolmak ve beni arayan Matzerath'ın gözlerinden saklanmak kolaydı. Olay yerine ilk girmek isteyenler o ve saatçi Laubschad'tı. Pencereden daireye girmeye çalışıldı. Anacak Bayan Greff, bırakın yukarı bırakmayı, içeri kimseyi almıyordu. Tırnaklarıyla etrafı tırmalayıp, vurup, ısırırken, sadece gitgide artan, hatta kısmen anlaşılan ses tonuyla bağırmaya vakit bulabiliyordu. Önce ilkyardımın gelmesi gerektiğini, çoktan telefon açtığını, kimsenin telefon açmasına gerek olmadığını, böyle bir şey olduğunda nelerin yapılması gerektiğini zaten bildiğini söyledi. Kendi dükkânlarıyla ilgilenmelilermiş. Başında zaten yeteri kadar bela varmış. Merak, meraktan başka bir şey yokmuş, insanın başına bir şey geldiğinden dostların nerede olduğu belli oluyormuş. Tüm bu acılarıyla

cebelleşirken, kalabalığın içinde beni pencereden görmüş olmalıydı; çünkü bana doğru seslendi ve etraftaki adamları dağıttığı için çıplak kollarıyla bana uzandı ve biri –Oskar bugün bile onun saatçi Laubschad olduğuna inanıyor– beni havaya kaldırdı, Matzerath'ın karşı çıkmasına rağmen içeri uzatmak istedi; hatta buz çiçeği saksısına ulaşırken az kalsın Matzerath'a yakalanacaktım ama o anda Lina Greff beni yakaladı, beni sıcak gömleğine bastırdı ve artık bağırmıyordu, sadece yüksek sesle inleyerek ağlıyor, sızlanarak derin derin soluyordu.

Bayan Greff'in bağırışları heyecan dolu ve arsız el kol hareketlerini izlemek için komşuları nasıl kamçıladıysa, aynı ölçüde ince ve yüksek telden çıkardığı inleme sesleri, buz çiçeklerinin altındaki kalabalığı, ağlayan kadının yüzüne bakmaya cesaret edemeyen, tüm umutlarını, tüm meraklarını ve katılımlarını beklenen ambulansın gelmesine bağlayan, suskun ve mahcup bir şekilde yerleri eşeleyen bir topluluğa dönüştürmeyi başarmıştı.

Bayan Greff'in inlemeleri Oskar'ın da pek hoşuna gitmiyordu. Acı dolu ses tonuna fazla yakın olmamak için biraz aşağı kaymaya çalıştım. Boynuna bağladığım kollarımı bırakmayı ve saksının üzerine oturmayı da başarmıştım. Oskar kendini fazla izleniyor hissediyordu, çünkü Maria kolundaki oğluyla dükkân kapısında duruyordu. Derken burada oturmaktan da vazgeçtim, bulunduğum noktanın yarattığı nahoş durumun farkına vardım, o anda sadece Maria'yı düşünerek –komşular umurumda değildi– fazlasıyla titreyen ve bana yatağı hatırlatan Bayan Greff'in kıyısından kendimi aşağı attım.

Lina Greff benim kaçtığımı anlamadı ya da ona uzun bir süre emek sarf ederek kocasının yerini alan o küçük bedeni durduracak gücü kalmamıştı. Lina belki de Oskar'ı artık dönmemek üzere elinden kaçırdığını, bağırmasıyla birlikte, bir yandan yatalak kadınla trampetçi çocuk arasında bir duvar ve gürültü kulisi yarattığını, diğer taraftan Maria ile benim aramdaki mevcut duvarın yıkılmasına neden olan bir gürültü meydana getirdiğini anlamıştı.

Greff'lerin yatak odasında duruyordum. Trampetim eğik ve düşecekmiş gibi duruyordu. Oskar ne de olsa odayı kendi gibi biliyordu, mide özsuyu rengi yeşili duvar kâğıdını hem boyuna hem de enine ezbere anlatabilirdi. İçi grileşmiş sabunlu suyla dolu dünden kalma leğen hâlâ taburenin üzerine duruyordu. Her şey yerli yerindeydi. Buna rağmen yıpranmış, oturulmuş, yatılmış ve ezilmiş ne kadar mobilya varsa, bana sanki dört ayağı ya da bacakları üzerinde duvarlara yaslanmış olarak her şey ilk günkü ve ürkütücü soğukluktaki parlaklığına kavuşmak için Lina Greff'in bağırışlarına, sonra da yüksek perdeli inlemelerine ihtiyaç duyuyormuş gibi taze ya da en azından tazelenmiş gibi geldi.

Dükkâna açılan kapı aralık duruyordu. Oskar istemiyordu ama dayanamayarak kendini kepenk aralıklarından ışığın içeriye yolunu bulup, havadaki toza bulanmış ışık demetleriyle şeritler çizdiği o kuru toprak ve soğan kokan mekânın çekiciliğine teslim etti. Durum böyle olunca Greff'in çoğu gürültü çıkaran müzik makineleri yarı karanlıkta kalmıştı. Sadece bir çan, kontrplak destekleri gibi birkaç ayrıntı seçilebiliyordu. Işık hüzmesi trampet makinesinin alt kısmında dengede duran patatesleri işaret ediyordu.

Bizim dükkânımızda tezgâhın arkasındaki kilere giden kapıya benzeyen kapak şeklindeki kapı açık duruyordu. Bayan Greff'in ortalıkta heyecanla bağırarak açtığı tahta kapağı destekleyen bir şey yoktu ama kancayı tezgâhın yanındaki deliğe geçirmemişti. Oskar isteseydi ufak bir dokunuşla kapağın inmesini sağlayabilir, kileri kapatabilirdi.

Toz ve küf kokusunun yayıldığı kalasların arkasında hareketsiz bir şekilde duruyordum, merdivenin bir kısmını ve bir parça betondan kiler zemini kare içine alan ışığın parıldamasıyla yansıyan kareye bakıyordum. Bu karenin içine sağ üst taraftan, Greff'in yeni yarattığı bir şey olduğunu tahmin ettiğim, basamak oluşturan bir kaidenin parçası giriyordu, çünkü bu kaideyi arada sırada bu kilere uğramama rağmen hiç görmemiştim. Aslında Oskar bir kaide yüzünden uzun uzun ve büyülenmiş gibi kilere bakıp dur-

mayacaktı ama resmin sağ üst köşesinde garip bir şekilde büzüşmüş iki tane içi dolu yünlü çorapla bunları kaplayan bağcıklı ayakkabılar görünüyordu. Bu ayakkabıların tabanlarını tam çözemesem de, onların Greff'in yürüyüş ayakkabıları olduğunu hemen anlamıştım. Orada dağ gezintisine hazır bekleyen Greff olamaz, diye düşündüm; çünkü bu ayakkabılar durmuyordu, daha çok kaidenin üzerinde havada sallanıyordu; tabii uçları aşağı doğru duran ayakkabılar, fazla olmasa da tahtaya değerek durması mümkünse o başka. Böylece bir saniyeliğine Greff'in ayakuçlarında durduğunu hayal ettim; çünkü böylesine komik ama bir o kadar da zorlu bir egzersizi yapmak ancak Greff gibi bir sporcunun ve doğa adamının işi olabilirdi.

Bu düşüncemin doğruluğunu kendime kanıtlamak ve gerekirse manava münasip bir tavırla gülebilmek için, oldukça yüksek eğimli duran basamaklardan tüm dikkatimi vererek aşağı indim, bir yandan da trampetimle doğru hatırlıyorsam korkutucu, korku def edici ezgileri tıngırdattım: "Kara aşçı kadın geldi mi? Evet evet evet!"

Oskar ancak beton zemine sağlam adım atmaya başladığında, Greff'in ayakkabılarının asılı durduğu ya da ayak uçlarında durmaya zorlandığı o malum noktaya yaklaşana kadar bakışlarını boş soğan çuvalları, istiflenmiş, aynı şekilde boş duran meyve sandıkları gibi dolambaçlı yollardan geçirip daha önce hiç görmediği kiriş yapısına değdi.

Greff'in asılı olduğunu doğal olarak anlamıştım. Ayakkabılar asılı duruyordu, onlarla birlikte kalın örgülü, koyu yeşil çorapları da asılıydı. Çorapların bittiği noktanın yukarısında çıplak erkek dizleri vardı, bacakları pantolon paçalarına kadar görünen kıllarla kaplıydı. O anda cinsel organımdan başlayarak, popomdan uyuşan sırtıma doğru uzanan bir karıncalanma hissettim; omuriliğim boyunca tırmandı, enseme sıkıca oturdu, beni hem sıcak hem de soğuk bir hisle vurdu, oradan yeniden bacaklarımın arasına bindirdi, zaten minnacık olan kesemi iyice büzüştürdü, kamburlaşan

sırtımın üzerinden atlayarak yeniden enseme oturdu, kendini orada iyice sıkıştırdı –bugün bile birisi Oskar'ın yakınlarında asmaktan, hatta çamaşır asmaktan bile bahsetse bir şeyler ona batıp boğmaya başlar– sadece Greff'in botları, yün çorapları, dizleri ve kısa pantolonları asılı durmuyordu, bütünüyle Greff boğazından asılmış ve ipin üzerinde teatral bir ifadeden yoksun olmayan zorlanmış bir yüzüle duruyordu.

Kasılma ve karıncalanmalar beklenmedik bir hızda kayboldu. Greff'in görüntüsü gözümde normalleşmeye başladı; çünkü asılı bir adamın duruşu esas itibarıyla, ellerinin üzerinde yürüyen bir adama, amuda kalkmış bir adama, binmek için dört ayaklı bir ata çıkarak gerçekten zavallı bir görünüm sergileyen bir adama benziyordu.

Bunun bir de dekor yönü vardı. Greff'in tüm bunlar için verdiği uğraşın büyüklüğünü Oskar ancak şimdi kavradı. Greff'in asılı olduğu ortam ve çevre, özel olarak seçilmiş, neredeyse sıra dışı bir türdendi. Manav ölümün kendine en uygun şeklini aradı ve doğru ölçüde bir ölüm buldu. Hayatının bir süresini Ölçü ve Ayar İdaresi'ndeki memurlarla yaşadığı zorluklar ve mahcup edici yazışmalarla geçiren, birçok kez terazisine ve ağırlıklarına el koydukları, meyve ve sebzeleri yanlış tartmaktan ceza ödemesi gereken Greff, kendini gramına kadar hatasız bir şekilde patateslerle tartmıştı.

Donuk bir şekilde parlayan, muhtemelen sabunla kayganlaştırılmış olan ip, sonunda sadece son yapıtı olmasından başka amaç gütmeyen iskelete çakılmış iki kirişe tutturulmuş makaralardan geçirilmişti. En iyi kerestelere yatırım yapmasından, manavın tasarruf etmeye meraklı olmadığı sonucunu çıkardım. İnşaat malzemesi sıkıntısı çekildiği savaş döneminde kiriş ve kereste bulması zor olmuştur. Greff herhalde takas işine girmiştir; sebzeye karşılık odun almıştır. Böylece bu iskeletin gereksiz ve sadece süsleme amaçlı kullanılan malzemeleri de eksik değildi. Basamak görevi gören, üç parçadan oluşan kaide –Oskar benzer bir köşeyi

dükkândan görebiliyordu– tüm sandalyeyi neredeyse ulvi alanlara yükseltiyordu.

Greff, oyuncak yapma meraklısının model olarak kullandığını tahmin ettiğim trampet makinesinde olduğu gibi iskeletin yarattığı dengeyle asılı duruyordu. Kireçle örtülü dört adet beyaz köşe kirişlerle oldukça uyumsuzluk sergileyen çıtı pıtı yeşil bir merdiven, Greff'le onun gibi havada sallanan tarla mahsullerinin arasında duruyordu. Patates sepetlerini, izcilerin atmakta usta olduğu marifetli bir düğümle ana halata bağlamıştı. İskeletin iç kısmı beyaz boyaya batırılmış ama buna rağmen oldukça güçlü yanan dört ampul tarafından aydınlatıldığı için, Oskar törensel kaideye basma ya da ondan kaçmak zorunda kalmaksızın, patates çuvallarının üzerindeki izci düğümüne telle tutturulmuş karton levhanın üzerindeki yazıyı okuyabiliyordu: Yetmiş beş kilo (yüz gram fazlası ve eksiğiyle).

Greff, üzerinde oymakbaşı üniformasıyla asılıydı. Son gününde savaş öncesi üniformasında bulmuştu kendini. Üniforma üzerine artık dar geliyordu. En üstteki iki düğmeyi ve kemeri bağlayamamıştı. Bu durum onun şık kıyafetine istenmeyen bir tat vermişti. Greff sol elinin iki parmağını izci geleneğine göre çaprazlama tutmuştu. Asılı adam, kendini asmadan önce sağ bileğine izci şapkasını bağlamıştı. Kaşkolden vazgeçmek zorunda kalmıştı. Kısa pantolonunda olduğu gibi gömleğinin yakasında da en üstteki düğmeleri iliklemekte başarı kaydedemediğinden, gömleğinin içinden kıvırcık kara göğüs kılları taşıyordu.

Kaidenin basamaklarında birkaç yıldız çiçeği, hatta uyumsuz da dursa maydanoz sapları duruyordu. Büyük olasılıkla etrafa serperken çiçekleri tükenmişti, çünkü yıldız çiçeklerinin çoğunu, birkaç da gülü iskeletin dört ana kirişinde asılı duran dört fotoğrafı süslemek için harcamıştı. Sol ön kısımda, camın arkasında izciliğin kurucusu Sir Baden-Powell asılıydı. Sol arkada, çerçevesiz olarak, Aziz Sankt Georg duruyordu. Sağ arkada, cam kaplamasız olarak, David von Michelangelo'nın başı vardı. Sağ öndeki kirişte

ise çerçeveli ve camın arkasında belki on altı yaşında, manidar güzellikte bir delikanlının fotoğrafı gülümsüyordu. Donez'te teğmen olarak şehit düşen sevgilisi Horst Donath'ın eskiden kalma bir fotoğrafıydı.

Belki bir de kaide basamaklarında, yıldız çiçekleriyle maydanozların arasında kalan yırtılmış dört kâğıt parçasından bahsetmeliyim. Parçalar kolayca bir araya getirilebilecek şekilde yerde duruyordu. Öyle de yaptı Oskar; birleştirdiği kâğıt parçalarından, ahlak zabıtasının birkaç defa mühür bastığı mahkeme celbi olduğunu deşifre etti.

Böylece rapor edecek tek şey, ambulansın ısrarcı çağrısının beni manavın ölümü üzerine yaptığım incelemelerden uyandırdığıdır. Hemen ardından düşe kalka merdivenlerden aşağı, sonra kaidenin üzerine koşup asılı Greff'e el attılar. Ancak manavı biraz kaldırır kaldırmaz dengeyi sabitleyen patates sepetlerini düşürüp devirdiler. Tıpkı trampet makinesinde olduğu üzere, Greff'in büyük bir maharetle iskeletin üzerinde kontrplakla örttüğü mekanizma harekete geçti. Aşağıda patatesler gürültüyle kaideden beton zemine dökülürken, yukarıda tenekeden, tahtadan, bronzdan, camdan sesler yayılıyor, yukarıda zincirlerinden kurtulmuş bir trampetçi orkestrası Albrecht Greff'in büyük finalini çalıyordu.

Bugün Oskar'ın en zor görevlerinden birisi, çığ gibi dökülen patateslerin –bazı sıhhiyeciler bundan büyük fayda sağladı– yarattığı Greff tarzı trampet makinesinin organize gürültüsünü tenekesine aksettirmek olmuştur. Trampetim Greff'in ölümünü tasarlarken önemli bir rol oynadığından olsa gerek, bazı zamanlar Greff'in ölümünü yorumlayan trampet parçasını Oskar'ın tenekesine dökmeyi başarıyorum. Bu parçanın adını, dostlarımın ve bakıcım Bruno'nun da fikrini alarak "Yetmiş Beş Kilo" koydum.

Bebra'nın Cephe Tiyatrosu

1942 Haziran'ı ortalarında oğlum Kurt bir yaşına girdi. Oskar, yani babası, bunu soğukkanlılıkla karşıladı, kendi kendine, "İki yıl daha var." diye düşündü 1942 Ekim ayında manavlık yapan Greff kendini şeklen öylesine kusursuz bir darağacına astı ki, ben, yani Oskar, bundan böyle intiharı ulvi ölüm türleri arasına koymuştum. 1943 Ocak ayındaysa Stalingrad şehri hakkında çok konuşuluyordu. Ancak Matzerath bu şehrin adını, daha önce Pearl Harbour, Tobruk ve Dünkirchen şehirlerini tonladığı gibi telaffuz ettiği için, o uzak şehirde olan bitenlere, özel haberlerde adını öğrendiğim diğer şehirlerden daha fazla ilgi göstermemeye başladım; çünkü Oskar'ın gözünde silahlı kuvvetlere ait raporlar ve özel haberler bir çeşit coğrafya bilgisi gibiydi. Kuban, Mius ve Don nehirlerinin nerede olduklarını başka nasıl öğrenebilirdim. Uzakdoğu'daki olaylar hakkında ayrıntılı radyo haberleri dışında bana kim Attu, Kiska ve Adak adlı Aleut Adaları'nın coğrafi konumlarını daha ayrıntılı anlatabilirdi. Böylece 1943 Aralık ayında Stalingrad şehrinin Volga nehrinin kıyısında olduğunu öğrendim; ancak Altıncı Ordu'dan ziyade o zamanlar hafif bir grip hastalığına yakalanan Maria için endişeleniyordum.

Maria'nın gribi şiddetini yitirdikçe radyodakiler coğrafya derslerine devam etmeye başladılar. Rzev ve Demjansk şehirleri bugün Oskar için hemen hemen her Sovyet Rusya'sı haritasında anında bulabileceği yerler olmuştu. Maria şifa bulur bulmaz oğlum Kurt boğmacaya yakalandı. Ben bir yandan sert çarpışmaların yaşandığı Tunus'un bazı vahalarına ait telaffuzu zor isimlerini aklımda tutmaya çalışırken, Afrika Kolordusu'yla birlikte küçük Kurt'un boğmaca hastalığı da sona ermişti.

Ey büyük sevincin ayı mayıs... Maria, Matzerath ve Gretchen Scheffler küçük Kurt'un ikinci doğum gününe hazırlık yapıyorlar-

dı. Yaklaşan kutlama günü Oskar için de büyük önem taşıyordu; çünkü on iki Haziran 1943'te sadece bir yıl kalıyordu. Eğer o gün ben de hazır bulunabilirsem küçük Kurt'un ikinci doğum gününde oğlumun kulağına şu sözleri fısıldayabilirdim: "Biraz daha sabret, yakında sen de trampet çalacaksın." Ne var ki Oskar'ın on iki Haziran 1943'te Danzig-Langfuhr'da değil, eski bir Roma kenti olan Metz'te olması gerekti. Evet, yokluğu öylesine uzadı ki, on iki Haziran 1943 günü küçük Kurt'un doğum günündeki kutlamaya katılabilmek, alışkın olduğu, hâlâ bombalardan zarar görmemiş memleketine ulaşmak konusunda zorluklar yaşadı.

Peki, ne tür işler beni oralara sürükledi? Lafı fazla dolaştırmadan anlatacağım: Hava kuvvetleri kışlasına dönüştürülen Pestalozzi Okulu'nun önünde üstadım Bebra ile karşılaştım. Ancak Bebra beni tek başına seyahate çıkmaya ikna edemezdi. Bebra'nın kolunda Raguna, yani Senyora Roswitha, büyük uyurgezer vardı.

Oskar, Kleinhammer Yolu'ndan geliyordu. Gretchen Scheffler'e uğramıştı, orada biraz "Roma Savaşı" kitabını gözden geçirmiş, daha o zaman bile, yani Belisar zamanında, çok değişken kararlar alınabildiğini, o tarihlerde dahi coğrafi açıdan oldukça cömert davranarak, zafer ve yenilgilerin köprülerde ve şehirlerde kutlandığı ya da sineye çekildiğini öğrenmiştim.

Son yıllarda üzerine OT-Açık Kapı Çalıştayı karargâhının kurulduğu Fröbel çimliğinden geçiyordum. Aklım Taginae'deydi –552 yılında Narses burada Totila'yı yenilgiye uğratmıştı– ancak kafamda dolaşanlar o büyük Ermeni Narses'in kazandığı zaferden çok generalin görünümüyle ilgiliydi. Vücudu çarpık, sırtı kamburdu Narses'in. Küçüktü Narses, bir cüce, bücür, yerden bitmeydi. Belki de Narses, Oskar'dan bir çocuk başı kadar daha büyüktü, diye düşünüyor ve Pestalozzi Okulu'nun önünde duruyordum, birkaç fazla çabuk büyümüş hava kuvvetleri subayının madalya tokalarını karşılaştırdım, kendi kendime, eminim Narses madalya taşımıyordu, onun buna ihtiyacı yoktu, diye düşündüm; işte o anda okulun ana kapısının önünde büyük genera-

lin kendisi duruyordu, kolunda da bir bayan vardı –Narses'in neden kolunda bir bayanı olmasın ki? Hava kuvvetleri devlerinin yanında üzerime yürüdüler ama yine de ortadaydılar, tarihin sırlarıyla çevrili, bir sürü çömez hava kahramanının arasında tarih kadar yaşlıydılar –tüm bu Totila ve Taje, ağaç boyunda Doğu Gotlar'la dolu bu kışlanın Narses adında küçük bir Ermeni cücenin karşısında anlamı neydi? Narses adım adım Oskar'a yaklaştı, Oskar'a el salladı, hatta kolundaki bayan da ona el salladı. Bebra ve Senyora Roswitha Raguna beni selamladılar; hava kuvvetleri subaylar saygıyla yanımızdan uzaklaştılar. Dudağımı Bebra'nın kulağına yaklaştırıp fısıldadım: "Sevgili üstadım, sizi büyük General Narses'e benzettim ki kendisini güçlü Belisar'dan çok daha fazla takdir ediyorum."

Bebra eliyle yaptığı alçak gönüllü bir işaretle bunu reddetti. Ancak Raguna yaptığım karşılaştırmadan memnun kalmıştı. Konuşurken ne de güzel oynatıyordu ağzını: "Rica ediyorum Bebra, bizim genç amigo, o kadar da haksız sayılmaz, değil mi? Damarlarında Prens Eugen'in kanı dolaşmıyor mu? E Lodovico quattordicesimo? O da senin atalarından değil mi?"

Bebra beni kolumdan tutup kenara çekti, çünkü kava kuvvetleri bizi gözlerinden ayırmadan hem hayran hayran izliyor hem de rahatsız edecek derecede bön bön bakıyorlardı. Sonunda bir teğmen ve hemen ardından iki astsubay Bebra'nın önünde hazırola geçtiğinde –üstat üniformasında yüzbaşı rütbesi taşıyordu, kollarındaki şeritlerin iç kısımlarında ise Propaganda Bölüğü yazıyordu– madalyalarla süslü delikanlılar Raguna'nın huzurunda imza isteyip aldıklarında, Bebra bir el hareketiyle makam aracını çağırdı; içine bindik ve yola çıktığımızda hava kuvvetlerinin coşkulu alkışlarına tahammül etmek zorunda kaldık.

Pestalozzi Sokağı, Magdeburger Sokağı, Heeresanger diye yol aldık. Bebra şoförün yanında oturuyordu. Daha Magdeburger Sokağı'ndayken Raguna trampetimi bahane ederek sohbeti açtı. "Bakıyorum da trampetinize hâlâ sadıksınız değerli dostum?"

diye uzun zamandır duymadığım Akdeniz aksanıyla fısıldadı. "Ee, vefa durumları nasıl gidiyor bakalım?" Oskar sorusuna cevap vermeyerek, uzun uzadıya kadın hikâyeleriyle canını sıkmaktan alıkoydu ama büyük uyurgezerin önce trampetini, sonra tenekesine sıkı sıkıya sarılan ellerini okşamasına, gitgide daha güneyli tarzıyla okşamasına gülümseyerek izin verdi.

Heeresanger'e sapıp beş numaralı tramvay hattının raylarını izlediğimizde, karşılık bile vermiştim, yani o sağ eliyle sağ elime yumuşak davranırken, ben de sol elimle sol elini seviyordum. Max-Halbe Meydanı'nı geçmiştik bile, Oskar artık inemiyordu, o anda arabanın dikiz aynasından Bebra'nın okşamalarımızı izleyen kurnaz, açık kahverengi, ihtiyar gözleriyle karşı karşıya geldim. Ancak Raguna, dostumu ve üstadımı düşünerek geri çekmek istediğim ellerimi yakalamış, bırakmıyordu. Bebra dikiz aynasından gülümsüyordu, sonra bakışlarını aldı, sürücüyle sohbete başladı; bu arada Roswitha sıcak sıcak kavrayan ve okşayan elleriyle, Akdeniz şivesiyle tatlı mı tatlı ve doğrudan benden bahseden, Oskar'ın kulağına akan, sonra tüm düşüncelerimi ve kaçma girişimlerimi silip götüren bir şekil alan konuşmasına başladı. Reichskolonie, Kadın Kliniği istikametinde yol alıyordu ve yolda Raguna, Oskar'a tüm bu yıllar boyunca sürekli onu düşündüğünü itiraf etti. Kafe Dört Mevsim'de o zamanlar onun şerefine sesiyle üzerini çizdiği bardağı hâlâ sakladığını, Bebra'nın seçkin bir dostu ve mükemmel bir iş arkadaşı olmasına rağmen, evliliğin söz konusu olamayacağını söyledi. Araya girip sorduğum soru üzerine Raguna bana, Bebra'nın yalnız kalması gerektiğini, ona her türlü özgürlüğü verdiğini, onun da, doğuştan gelen kıskançlığına rağmen, geçen zaman içinde Raguna'nun kafes altına alınamayacağını, bunun yanı sıra Bebra'nın Cephe Tiyatrosu'nun yöneticisi olarak muhtemel evlilik sorumluluklarını yerine getirmeye hiç vakti olmayacağını, buna karşın Cephe Tiyatrosu'nun birinci sınıf olduğunu, içeriğindeki programla barış zamanında "Wintergarten" ya da "Skala" sahnelerinde boy gösterilebileceğini, benim,

yani Oskar'ın, Tanrı'nın bahşettiği yeteneğinin kullanılmadan kaldığını, yaşamın yaşının reşit olduğunu, bir yıl bir denemede bulunabileceğini ve kendisinin bizzat buna kefil olabileceğini söyledi; ama benim, yani Oskar'ın herhalde başka sorumlulukları vardı, yok muydu? Harika, bugün hemen yola çıkabileceğimizi, Danzig-Batı Prusya savunma bölgesinin son öğleden sonra gösterisini sergilediğini, şimdi yeni hedefin Lothringen, sonra Fransa olduğunu, Doğu Cephesi'nin şimdilik düşünülmediğini, şimdilik bunu atlattıklarını, doğunun pas geçilmesinin Oskar'ın şansına olduğunu, artık, kesin Paris'e seyahatin yapılacağını söyleyerek benim, yani Oskar'ın daha önce Paris'e seyahat edip etmediğimi sordu. "Hadi ama, Raguna'nın sizin kaskatı trampetçi kalbinizi yumuşatamayacağına inanıyorsanız, Paris'in sizi baştan çıkarmasına izin verin bari!

Araba büyük uyurgezerin son sözüyle birlikte durdu. Hindenburg Bulvarı'nın yeşil, Prusya tarzı ağaçları düzenli aralıklarla dizilmişti. Araçtan indikten sonra Bebra şoföre beklemesini söyledi. Kafe Dört Mevsim'e girmek istemiyordum, çünkü kafam karışmış, temiz havaya ihtiyacı vardı. Hal böyle olunca Steffen Park'ında bir tur attık: Bebra sağımda, Roswitha ise solumdaydı. Bebra bana Propaganda Bölüğü'nün anlam ve amacını açıkladı. Roswitha bana Propaganda Bölüğü'nün gündelik hayatından anekdotlar anlattı. Bebra benimle savaş ressamları, savaş muhabirleri ve Cephe Tiyatrosu'nda olup bitenler hakkında sohbet etti. Roswitha ise, Akdenizli ağzından, adlarını sadece özel haberler verildiğinde radyodan duyduğum uzak şehirlerin isimlerini döküyordu. Bebra "Kopenhag" diyordu. Roswitha "Palermo" diye hohluyordu. Bebra "Belgrad" diye şarkı söylüyordu. Roswitha bir trajedi sanatçısı gibi yakınıyordu: "Atina" Ancak her ikisi birden yine coşkuyla Paris diye sayıkladılar. O Paris'in az önce adı geçen tüm diğer şehirleri tek bir kefede tartabileceğine yemin ettiler. Sonunda Bebra, neredeyse diyeceğim ki, resmi bir tavırla ve bir Cephe Tiyatrosu'nun yöneticisi ve yüzbaşı kimliğiyle teklifini yaptı:

"Haydi siz de bize katılın genç adam, trampetinizi çalın, ne kadar bira bardağı ve ampul varsa sesinizle yıkıp geçin! Güzel Fransa'nın ebedi gençlik abidesi Paris'teki Alman işgal ordusu size minnettar kalacak ve sizi tezahüratlarla karşılayacaktır."

Oskar sadece formalite icabı biraz düşünme süresi istedi. Hemen hemen yarım saat boyunca Raguna'nın uzağında, dostum ve üstadım Bebra'nın uzağında, mayıs yeşili çalılığın arasında gezinip durdum; düşünceli ve sıkıntılı bir tavır sergiledim, alnımı ovaladım, daha önce hiç yapmadığım şekilde ormandaki kuş cıvıltılarına kulak kabarttım, sanki herhangi bir nar bülbülünden bilgi ve öneri bekliyormuş gibi davrandım ve yeşilliğin içinden özellikle yüksek sesli ve dikkate değer bir cıvıltı çıktığı anda konuştum: "İyi ve bilge tabiat, bana sizin teklifinizi, değerli üstadım, kabul etmemi öneriyor. Beni bundan böyle Cephe Tiyatro'nuzun bir üyesi olarak görebilirsiniz!"

Sonra yine Kafe Dört Mevsim'e girdik, orada hafif koyulukta bir moka içtik ve kaçış planımın ayrıntılarını görüştük. Gerçi biz bunu kaçış değil, aksine gidiş olarak adlandırıyorduk.

Kafenin önünde planlanan gidişimle ilgili tüm ayrıntıların tekrar üzerinden geçtik. Sonra Raguna ve Propaganda Bölüğü Yüzbaşısı Bebra'yla vedalaştık. Bu arada Bebra makam aracını benim emrime vermeden rahat edemedi. İkisi geze geze Hindenburg Bulvarı'ndan yukarı, şehir merkezi istikametinde çıkarken, yaşı biraz ilerlemiş bir onbaşı olan yüzbaşının şoförü, beni Langfuhr'a, Max-Halbe Meydanı'na kadar bıraktı; çünkü Labes Yolu'na girmek istemiyordum ve giremezdim: Silahlı Kuvvetler'in Oskar'ı taşıyan bir makam arabası gereksiz yere fazlasıyla dikkat çekerdi.

Fazla vaktim kalmamıştı. Matzerath ve Maria'nın yanına bir veda ziyareti yaptım. Uzun bir süre oğlum Kurt'un yatağını çevreleyen parmaklıkların önünde dikildim, yanlış hatırlamıyorsam içimde bazı babalık duygularına da rastladım, sarışın veledi biraz okşamaya çalıştıysam da küçük Kurt istemiyordu. Buna karşın

yıllardır alışık olmadığı şefkatimi biraz şaşkınlıkla karşılasa da iyi niyetle karşılık verdi. Matzerath'dan ayrılmak bana garip bir şekilde ağır geldi. Adam mutfaktaydı ve hardal sosunda böbrek pişiriyordu, aşçı kaşığı adeta eline yapışmış, muhtemelen mutluydu. O nedenle onu rahatsız etmeye cesaret edemedim. Ancak eliyle arkaya uzanıp körü körüne bir şeyler aradığında, Oskar ortaya çıktı, doğranmış maydanozların olduğu küçük tahtayı aldı, ona uzattı –ve sanıyorum ki, Matzerath uzun bir süre, hatta ben mutfaktan ayrıldıktan sonra da, şaşkın ve kafası karışmış şekilde maydanozla dolu tahtayı elinde tutarak kalakalmış olmalıydı; çünkü Oskar Matzerath için daha önce hiçbir şey uzatmamış, tutmamış ya da kaldırmamıştı.

Truczinski Ana'nın yanında yemek yedim, beni yıkamasına, yatırmasına izin verdim, kendisi de yaylı yatağına girene ve hafifçe öterek horlamaya başlayana kadar bekledim, sonra terliklerimi giydim, elbiselerimi aldım, kır saçlı farenin öterek, horlayarak uyuduğu ve gitgide yaşlandığı odadan dışarı giden yolu buldum, koridorda anahtarla ilgili biraz çaba sarf ettim, sonunda sürgüyü yuvasından çıkarmayı başardım, hâlâ çıplak ayakla ve geceliğimle, elimde kıyafet demetini taşıyarak merdivenlerden çatı katına ulaştım, Hava Taarruzu Korunma Yönetmeliği'ne rağmen depolanan, üst üste istiflenmiş kiremitlerin ve birbirine bağlanmış gazete kâğıtlarının arkasında saklandığım yeri buldum, hava taarruzu koruması için saklanan kum çuvalları ve pasif koruma kovasına takılarak, Maria'dan habersiz para biriktirerek aldığım gıcır gıcır trampetimi buldum. Ayrıca Oskar'ın okuma parçaları da oradaydı: Tek bir ciltte toplanmış Rasputin ve Goethe. En sevdiğim yazarlarımı yanıma almalı mıydım?

Oskar elbiselerini ve ayakkabılarını giyip, trampetini boynuna asıp, bagetlerini pantolon askılarının arkasına sıkıştırırken, aynı anda tanrıları Dionysos ve Apollon'la pazarlık ediyordu. Kendinden geçmiş sarhoşluğun tanrısı bana ya okuyacak hiçbir şey yanıma almamamı, alacaksam sadece bir dizi Rasputin alma-

mı öğütlerken, süper akıllı ve fazlasıyla mantıklı düşünen Apollon, Fransa gezimden beni büsbütün vazgeçirmeye çalışsa da, Oskar'ın yola çıkmaya kararlı olduğunu anlamasıyla birlikte yolculuk için valiz hazırlamam konusunda ısrar etti. Goethe'nin yüzyıllar öncesinden kalma o edepli esnemeyi yanıma almak zorundaydım ama inadına, aynı zamanda "Gönül Bağları" eserinin cinsellikle ilgili tüm problemlere çözüm getiremeyeceğini bildiğim için, yanıma Rasputin'i ve onun çıplak ama yine de siyah çoraplı kadın dünyasını da yanıma aldım. Eğer Apollon ahengi, Dionysos kendinden geçmişliği ve kaosu teşvik ediyorsa, o zaman Oskar da kaosu ahenge oturtan, mantığı kendinden geçmişliğe çeviren, küçük bir yarı tanrı sayılırdı ki, tüm zamanlardan beri var olan eksiksiz tanrıların karşısında faniliği dışında bir fazladan üstünlüğü vardı. Oskar, hoşuna giden ne varsa onu okuyabiliyordu ama tanrılar kendi kendilerini sansürlüyorlardı.

İnsan bir apartmana ve on dokuz dairenin mutfak kokularına nasıl da alışabiliyordu. Her basamakla, her katla, üzeri isimlikle süslenmiş her dairenin kapısıyla vedalaştım: Ey, müzisyen Meyn; hizmete elverişsiz diye geri gönderilen, yeninden trompet çalmaya başlayan, yeniden ardıç rakısı içen ve onu geri çağırmalarını bekleyen Meyn; sonra da onu çağırdılar da ama trompetini yanına almasına izin vermediler. Ey, şekilsiz Bayan Kater; kızı Susi'ye Blitzkrieg Kızı dedikleri Bayan Kater. Ey, Axel Mischke; kamçını neyle değiştirdin sen böyle? Sürekli şalgam yemekle meşgul Bay ve Bayan Woiwuth. Bay Heinert midesinden rahatsızdı, o yüzden Piyade alayında değil, Schichau'daydı. Sonra yan tarafta adları hâlâ Heimowski olan Heinert'in ebeveynleri. Ey, Truczinski Ana; farecik daire kapısının arkasında mışıl mışıl uyuyordu. Kulağımı kapıya dayadığımda onu öterken duydum. Adı gerçekte Retzel olan Klein Kaschen, çocukken her zaman uzun yünlü çorap giymek zorunda kalsa da teğmenliğe kadar terfi etmişti. Schlager'in oğlu ölmüştü, Eyke'nin oğlu ölmüştü, Kollin'in oğlu ölmüştü. Ancak saatçi Laubschad hâlâ yaşıyordu ve ölmüş saatlere yeniden

hayat veriyordu. İhtiyar Heilandt da yaşıyordu ve hâlâ eğik çivileri düzeltmekle uğraşıyordu. Bayan Schwerwinski hastaydı ve Bay Schwerwinski sağlıklı ama buna rağmen kadından önce öldü. Ya karşıdaki zemin katta kim oturuyordu? Orada Alfred ve Maria Matzerath ve Kurt adında, neredeyse iki yaşında bir afacan yaşıyordu. Peki, gece herkesin uyuduğu saatlerde bu büyük, zorlukla soluk alan apartmanı kim terk ediyordu? O Oskar'dı, küçük Kurt'un babası. Karartma uygulanan sokağa çıkardığı neydi? Yanında trampetini ve kendini eğittiği büyük bir kitabı taşıyordu. Peki, neden tüm bu karartılmış, hava taarruzu korunmasına inanmış binaların arasında, tek bir hava taarruzu korunmalı binanın önünde duraksadı? Çünkü orada, eğitimine olmasa da birkaç hassas konuda hassas kabiliyetler edinmesine yardımcı olan dul Greff kalıyordu. Peki, neden o karanlık evin önünde şapkasını çıkardı? Çünkü orada manav Greff'i anıyordu; o kıvırcık saçlı ve karga burunlu, kendini tartan ve aynı zamanda asan, asılmış biri olarak hâlâ kıvırcık saçları ve karga burnu olmaya devam eden ama diğer zamanlarda mağaralarında kara kara düşünerek yatan kahverengi gözleri öne çıkan Greff. Peki, Oskar uçan şeritli denizci şapkasını neden yeniden başına geçirip şapkalı olarak yoluna devam etti? Çünkü Langfuhr yük istasyonunda bir randevusu vardı. Randevu noktasına zamanında vardı mı? Evet, vardı.

Yani son dakikada Brunshöfer Yolu alt geçidindeki tren yolu setine ulaştım. Hani Dr. Hollatz'ın muayenehanesinin önünde oyalandığım düşünülmesin. Gerçi yolda geçerken zihnimin içinde hemşire İnge'ye veda edip, Kleinhammer Yolu'ndaki fırıncıların evine selamlarımı gönderdim ama tüm bunları yürürken yaptım ve sadece İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'nin kapısına geldiğimde neredeyse geç kalmama neden olan molamı vermiştim. Kapı kapalıydı. Yine de Bakire Meryem'in sol bacağındaki pembe renkli anadan doğma İsa delikanlısını en ince ayrıntısına kadar hayal ettim. İşte yine oradaydı, zavallı annem. Günah çıkarma iskemlesinde diz çökmüş, Monsenyör Wiehnke'nin kula-

ğını, yarım ve çeyrek kiloluk mavi kese kâğıtlarına şeker boşaltır gibi, bakkal dükkânı sahibi günahlarını döküyordu. Oskar ise soldaki sunağın önünde diz çöküyordu, çocuk İsa'ya trampet çalmayı öğretmek istiyor, afacan ise çalmıyor, bana mucize göstermiyordu. Oskar o zaman da yemin etmişti, diğer gelişinde de kapalı kilise kapısının önünde yemin etti: Ben ona daha trampet çaldıracağım. Bugün olmazsa, yarın! Ama beni uzun bir yolculuk beklediği için, bu işi ona öbürkü gün yaptırmaya yemin edip, kilise kapısına trampetçi sırtımı verip, İsa'nın kaybolmayacağından emin olarak, alt geçidin yanından tren yolu setinden yukarı tırmandım, yolda biraz Goethe ve Rasputin zayiatı verdiysem de, eğitim materyalimin büyük bir kısmını rayların arasına getirdim, travers ve çakılların arasında bir taş atımı kadar sendeledim ve koşarken beni bekleyen Bebra'yı neredeyse devirecektim. O kadar karanlıktı.

"İşte, virtüözümüz de geldi!" diye seslendi yüzbaşı ve müzikal palyaçosu. Sonra birbirimizi karşılıklı olarak uyararak dikkatli adımlarla rayların ve makasların arasında yürüdük, manevra halindeki yük vagonlarının arasında kaybolduk ama sonunda içinde Bebra'nın Cephe Tiyatrosu için ayrılan özel bir kompartımanı olan cephe iznine gidenlerin trenini bulmayı başardık.

Oskar, tramvay yolculukları konusunda epeyce tecrübe edinmişti. Şimdiyse trenle de yolculuk edecekti. Bebra beni kompartımana iterken Raguna elindeki iğne işçiliğini bırakarak gülümsedi ve yine gülümseyerek yanağıma bir öpücük kondurdu. Yüzündeki gülümsemeyi, aynı anda elindeki iğne işçiliğini bırakmadan bana Cephe Tiyatrosu topluluğunun geri kalan iki üyesini tanıttı: Akrobatlar Felix ve Kitty. Altın sarısı, biraz da gri tenli Kitty sevimsiz sayılmazdı ve yaklaşık olarak Senyora'nın boyundaydı. Hafif Saksonya şivesi sevimliliğini daha da artırıyordu. Akrobat Felix herhalde bu tiyatro topluluğunun en uzun boylu olanıydı. Boyu hemen hemen yüz otuz sekiz santimdi. Zavallı, göze batan boyundan dolayı acılıydı. Doksan dört santimlik ortaya çı-

kışım onun daha fazla komplekse girmesine neden olmuştu. Bu akrobatın profilinde de yetişkin bir yarış atıyla benzerlikleri vardı. O yüzden Raguna ona şakayla karışık "Cavallo" ya da "Felix Cavallo" diye sesleniyordu. Akrobatın üzerinde Yüzbaşı Bebra gibi hâkî üniforması vardı. Tek farkı onbaşı rütbesini taşımasıydı. Üzerlerine yakışmasa da, bayanlar da yolculuk kostümü olacak şekilde dikilmiş hâkî renkli elbiselere bürünmüşlerdi. Elinden düşürmediği iğne işçiliği bile hâkî renkli bir bezin üzerine işleniyordu: Bu daha sonra benim üniformam oldu. Kumaşı Felix ve Bebra bağışlamıştı, Roswitha ve Kitty nöbetleşe dikip, ceketi, pantolonu, kepi bana uyana kadar o hâkî renkli kumaştan eksiltikçe eksilttiler. Ne var ki, Oskar'a uyacak çizmeleri silahlı kuvvetlerin hiçbir gardırobunda bulmak mümkün değildi. O yüzden sivil hayatımda giydiğim bağcıklı botlarımla idare etmem gerekiyordu. Konçlu çizme giyme şansım olmadı.

Evraklarımın sahtesi yapıldı. Akrobat Felix bu hassas işi son derece büyük beceriyle yerine getirdi. Sırf kibarlığımdan ödün vermemek için karşı çıkmadım. Büyük uyurgezer beni kardeşi olarak tanıttı; tabii ki abisi olarak: Yirmi bir ekim bin dokuz yüz on iki Napoli doğumlu Oskarnello Raguna. Bugüne kadar türlü türlü isimlerim oldu. Oskarnello Raguna bunlardan birisiydi ve kesinlikle kulağa en kötü geleni değildi.

Sonra deyim yerindeyse yolumuzu tuttuk. Stolp, Stettin, Berlin, Hannover ve Köln üzerinde Metz'e kadar gittik. Berlin'den hemen hemen hiçbir şey göremedim. Beş saat durakladık. Tabii o anda hava taarruz alarmı verilmişti. Thomas Sığınağı'na gitmek zorundaydık. Cephe izinli yolcular balık istifi gibi kubbenin altında toplanmıştı. Bizi jandarmadan birileri içeri yerleştirmek istediğinde etrafta "alo" sesleri yayıldı. Doğu cephesinden gelen bazı askerler Bebra ve ekibini daha önceki Cephe Tiyatrosu oyunlarından tanıyordu. Onları alkışlayıp ıslıkla tezahürat ederlerken Raguna eliyle öpücük dağıtıyordu. Bizi bir oyun sergilemeye çağırdılar. Birkaç dakika içinde bu eski bira deposunun kubbesinin

dibinde sahneye benzer bir ortam hazırladılar. Bebra, hayır demeyi başaramayan bir insandı. Bunun üstüne Hava Kuvvetleri'nden bir binbaşı içtenlikle ve abartılı duruşuyla ondan insanları biraz eğlendirmemizi rica etmişti.

Oskar ilk defa gerçek bir tiyatro gösterisinde sahne alacaktı. Her ne kadar sahneye çıkışım hazırlıksız olmasa da –Bebra yolculuğumuz sırasında rolümü benimle defalarca tekrarladı– üzerime bir sahne korkusu çöktü. Bunu fırsat bilen Raguna ellerimi okşayarak beni teskin etti.

Sanatçı valizlerimiz peşimiz sıra sürüklenir sürüklenmez –askerler pek de istekliydi– Felix ve Kitty akrobasi gösterilerine başladılar. İkisi de lastik gibi insanlardı, birbirlerine düğümleniyor, birbirlerinin içinden geçiyor, dışarı açılıyor, etrafına dolanıyor, ayrılıyor, birleşiyor, bir şeyler paylaşıyor ve merakla birbirlerini sıkıştıran, askerlerde güçlü eklem ağrılarına ve günlerce sürecek kas tutulmalarına neden oluyorlardı. Felix ve Kitty birbirlerini düğümlemeyip çözmeye devam ederlerken sahneye müzikal palyaço olarak Bebra girdi. Önüne dizdiği dolu ve yarı dolu şişeleri kullanarak savaş yıllarından rağbet gören son şarkıların melodilerini çalıyordu. "Erika" ve "Mamatschi bana bir at ver" paçasını çalıyor, şişelerin boyunlarından "Yurdumun Yıldızları" parçasının sesinin çıkıp parlamasını sağlıyor, baktı fazla ateşlemiyor, eski gözdesine dönüyordu: Şişelerin arasından "Jimmy the Tiger" estiriyordu. Bu parça sadece cephe iznine gidenlerin değil, Oskar'ın da şımartılmış kulaklarına hitap ediyordu; sonunda Bebra birkaç aptalca ama başarısı su götürmez sihir gösterisi sunduktan sonra sahneye büyük uyurgezer Roswitha Raguna'yı ve cam katili trampetçi Oskarnello Raguna'yı davet ettiğinde seyirciler iyice havaya girmiş oluyorlardı. Roswitha ve Oskarnello sahnede ne yapsalar alkış alırdı artık. Hafif trampet gürültüsüyle gösterimize giriş yapıyor, heyecanın dorukta olduğu anlarda gürültüyü artırıyor, sunum sonunda bir sanatçı edasıyla alkışı çağrıştıracak son vuruşumu yapıyordum. Ardından Raguna seyircilerin arasından

rastgele bir askeri, bazen de subayları çağırıyor, anasının gözü eski onbaşılardan ya da çekingen askeri öğrencilerden oturmalarını rica ediyor, onların kalplerini okuyor –bu da onun becerisiydi– ve asla sektirmeden askeri kimliklerinden tutun onbaşıların ve askeri öğrencilerin hayatlarına dair bazı özel ayrıntıları saymaya başlıyordu. Raguna bunu yaparken çok nazikti, onları ifşa ederken espri yapmayı ihmal etmez, seyircilerin gözünde sırları ifşa olmuş kişiye son olarak dolu bir şişe bira ikram ediyor, ikramı alan kişiden şişesini havaya kaldırıp herkesin göreceği şekilde tutmasını rica ediyor, sonra bana, yani Oskarnello'ya işareti veriyordu. Artan bir trampet tıngırtısında, daha zor görevlere aşina olan sesim için bir çocuk oyuncağı idi. Bira şişesi patlayarak parçalara ayrıldı. Feleğin çemberinden geçmiş onbaşına ya da ağzı süt kokan askeri öğrenciye şaşkın ve biraya bulanmış yüz ifadesi kalıyordu; sonra birden alkış patlıyordu, imparatorluk başkentine hava saldırısından yağan bombaların gürültüsüne karışan seslerle uzun uzun el çırpılıyordu.

Gösterimiz birinci sınıf değildi belki ama insanlar eğleniyor, cepheyi ve izni unutuyorlardı; gösterimiz güldürüyor, hiç bitmeden gülümsetiyordu; çünkü hava mayınları üzerimize yağarken, depoyu tüm içindekilerle birlikte sallayıp sarsarken, ışıkları ve acil ışıkları elimizden alırken, her şey birbirine girerken bile o karanlık ve boğucu mezardan kahkahalar yükseliyordu; "Bebra!" diye bağırıyorlar, "Bebra'yı duymak istiyoruz!" diye sesleniyorlardı; sonunda yıkılmaz Bebra ses verdi, karanlıkta palyaçoyu oynuyor, gömülü kalabalıktan kahkaha salvoları istiyor, Raguna ve Oskarnello çağırılırken trompet çalıyordu: "Senyora Raguna çoook yorgun, sevgili kurşun askerler. Küçük Oskarnello da Büyüüük Alman İmparatorluğu ve nihai zafer için biraz kestirmeli!"

Ne var ki Roswitha benim yanıma uzanmış ve korkuyordu. Oysa Oskar korkmuyor, buna rağmen Raguna'nın yanında yatıyordu. Onun korkusu ve benim cesaretim ellerimizi bir araya getirmişti. Ben onun korkusunu, o benim cesaretimi yokluyordu.

Sonunda ben biraz korkmaya başlayınca onun cesareti biraz yerine geldi. Sonunda ilk kez korkusunu tamamen uzaklaştırıp cesaretini kabarttığımda, erkeksi cesaretim ikinci kez uyandı. Cesaretim parlak on sekiz yılına girerken, Raguna, hayatının kaçıncı yılında olduğunu bilmiyorum, bilmem kaçıncı kez uzanarak eğitimli ve bana cesaret veren korkusuna yenik düştü. Çünkü tıpkı yüzü gibi, yaratılışında tutumlu davranılmış ama buna rağmen tastamam vücudunda da izlerin gömülü olduğu zamanla ilgili ortak bir özelliği yoktu. Roswitha bana sonsuz cesaret ve sonsuz korkuyla teslim olmuştu. Sonunda Hava Taarruzu Korunma görevlileri bizi yerin altından kazıyıp çıkarana kadar, imparatorluk başkentine yapılan büyük taarruz sırasında üzeri toprakla dolmuş Thomas deposunda cesaretimin altında korkusunu kaybeden o cüce insanın on dokuz mu, yoksa otuz dokuz mu olduğunu asla kimse öğrenemeyecektir; çünkü Oskar, kendi bedensel ebatlarına uygun kollarına aldığı ilk insan ister cesaretli bir bunak, isterse korkusundan teslim olmuş bir genç kız tarafından bahşedilmiş olsun, kendini bildiğinden daha ketum bir insan olabiliyordu.

Beton Seyretmek ya da Gizemli, Zalim, Sıkılmış

Üç hafta boyunca her akşam eski Roma kenti ve Metz garnizonunun eskiden kalma siperleri arasında gösteri düzenledik. Aynı programı iki hafta boyunca Nancy şehrinde de sunduk. Châlons sur Marne bizi bir hafta boyunca oldukça misafirperver karşıladı. Oskar'ın dilinden birkaç Fransızca kelime çıkmaya bile başlamıştı. Reims'da Birinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu zarar ziyanı hayranlıkla incelemek mümkündü. Dünyaca ünlü katedralin taştan meydanı, insanlıktan bıkmış, bitmek tükenmek bilmeden kaldırım taşlarına su tükürüyordu. Bunun anlamı şuydu: Reims'da her gün, hatta geceleri bile yağmur yağıyordu. Buna karşılık Paris'te güneş eşliğinde yumuşak bir eylül geçirdik. Roswitha'yı koluma alarak rıhtım boyunca gezinip on dokuzuncu yaş günüme girme şerefine nail oldum. Bu metropolü Astsubay Fritz Truczinski'nin kartpostallarından tanısam da, Paris beni biraz olsun hayal kırıklığına uğratmamıştı. Roswitha ve ben ilk kez Eyfel Kulesi'nin ayağında dikilip –ben doksan dört, o doksan dokuz santim boyunda– yukarı baktığımızda, kol kola ilk kez benzersizliğimizin ve boyumuzun farkına vardık. Sokak ortasında öpüşmeye başladık ki Paris gibi bir yerde üzerinde durulacak bir şey değildi bu.

Ey, sanatın ve tarihin olağanüstü örgüsü! Roswitha'yı gezdiremeye devam ederek İnvalides Katedrali'ni ziyaret ettiğimizde, büyük, ancak iyice gelişmemiş, o nedenle bizimle benzerliği olan imparatoru andığımda, ağzımdan Napolyon'un sözleri döküldü. Napolyon'un kendi gibi dev olmayan II. Frederik'in mezarı başında söylediği gibi; şefkatle Roswitha'mın kulağına yaklaşarak "O yaşasaydı, şimdi burada olamazdık!" diye fısıldadım. "Bu Korsi-

kalı hayatta olsaydı, burada durmaz, köprülerin altında, rıhtımlarda, Sur le Trottoir de Paris'te öpüşüyor olamazdık."

Devasa bir program çerçevesinde Salle Pleyel konser salonunda ve Saralı Bernhardt Tiyatrosu'nda sahne aldık. Oskar, büyükşehir sahne hayatına çabuk alıştı, repertuarını geliştirdi, Parisli işgal ordusunun şımarık sahne beğenisine ayak uydurdu. Artık sesimle sıradan ve alelade Alman bira şişelerini patlatmıyordum. Aksine Fransız saraylarından gelen en nadide, güzel kıvrımlı, yaprak kadar ince üflenmiş vazo ve meyve kâselerini tuzla buz ediyordum. Programımı kültürel tarih perspektifiyle oluşturuyordum. Başta XIV. Louis döneminin bardaklarını ele alıyor, cam eserlerini cam tozuna dönüştürüyordum. İhtilal zamanını hatırlatan bir ihtirasla, talihsiz XVI. Louis ve başsız Marie Antoinette'in kupalarına tutuluyor, biraz Louis Philippe ekliyor, sonunda Fransız yeni sanat akımının camdan hayal ürünlerini parçalayarak finali koyuyordum.

Parter ve balkonlardaki haki yeşili kalabalık gösterimin tarihsel akışını takip edemeyip, cam kırıklarını alelade cam kırığı haline getirdiğim için alkışlasalar da, bazen aralarında yarattığım cam kırıkların dışında tarih merakımı da takdir eden bazı kurmay subaylar ve Alman imparatorluk gazetecileri de vardı. Düzenlediğimiz bir gala gösterisinden sonra komutanlık için tanıştırıldığımız mürekkep yalamış bir üniformalı, sanatım hakkında beni pohpohlayan sözler etmişti. Benim sessizce yaptığım birkaç küçük hata –hata olmasa da programımdaki üslup bozuklukları– hakkında dikkatimi çeken, imparatorluğun öncü gazetelerinden birinde çalışan, Seine nehri şehrinde oyalanan ve kendini Fransa uzmanı olarak tanıtan bir haberciye Oskar özellikle müteşekkirdi.

Kış boyunca Paris'te kaldık. Bizi birinci sınıf otellere yerleştiriyorlardı. Ben de, yani başımda Roswitha, uzun kış boyunca Fransız yataklarının faydalarını tekrar tekrar kontrol edip onayladığımızı saklamak istemem. Peki, Oskar Paris'te mutlu muydu? Evinde, yurdunda bıraktığı sevdiklerini, Maria'yı, Matzerath'ı,

Gretchen ve Alexander Scheffler'i, oğlu Kurt'u, büyükannesi Anna Koljaiczek'i unutmuş muydu Oskar?

Onları unutmuş olmasam da, yakınım olan bu insanların hiçbirini özlememiştim. Hal böyleyken memleketime herhangi bir kartpostal ya da hayatta olduğuma dair bir işaret göndermedim, onlara bensiz bir yıl geçirme imkânı vermiştim; çünkü geri döneceğime dair kararı daha yola çıkarken almıştım, ancak evimdeki insanların benim varlığımdan uzak nasıl bir düzene girdiklerini yine de merak ediyordum. Bazen sokaklarda gezerken, hatta gösteriler sırasında askerlerin yüzlerinde tanıdık izler arıyordum. Belki Fritz Truczinski ya da Axel Mischke'yi doğu cephesinden alıp Paris'e göndermişlerdir, diye Oskar çeşitli tahminlerde bulunuyor, hatta bir ya da iki kez bir sürü piyadenin arasında Maria'nın hoppa kardeşini gördüğünü sandı ama o değildi. Haki renk aldatıcıdır!

Tek başına Eyfel Kulesi bile sıla hasretimi nüksettirebiliyordu. Hani kuleye çıkıp da manzarasının cazibesine kapılıp vatan istikametinde bir baskı uyandırdığı sanılmasın. Oskar, kartpostallarda ve zihninde o kuleye o kadar çok tırmandı ki, gerçek bir tırmanış onda sadece hayal kırıklığı yaratacak bir inişe neden olabilirdi. Eyfel kulesinin ayağında ama Roswitha olmadan, tek başına o çelik konstrüksiyonun cüretli kemerinin başında dikilirken, hatta otururken, o altından bakmamı sağlayan ama buna rağmen kapalı olan kubbe, gözümde büyükannem Anna'nın örtüsüne dönüşüverdi. Eyfel Kulesi'nin altında otururken, onun dört eteğinin altında da oturuyor gibi oluyor, Mars Meydanı bana Kashubya'lı patates tarlası gibi geliyor, Paris'in ekim yağmuru hiç durmadan Bissau ile Ramkau arasında yağıyor, bütün Paris, hatta Metro bile bana böyle günlerde hafif ekşimiş tereyağı gibi kokuyordu. Bense sessizleşiyor, düşünceli oluyordum. Roswitha bana şefkatle yaklaşıyor, acılarıma saygı gösteriyordu; çünkü o çok ince ruhlu bir insandı.

1944 Nisan ayında –tüm cephelerden zafer dolu cephe daralmaları haberleri geliyordu– sanatçı valizimizi toplayıp Bebra'nın

Cephe Tiyatrosu'yla Atlantik Duvarı'nı mutlu etmemiz gerekiyordu. Turnemize Le Havre'de başladık. Bebra bana suskun ve dalgın gibi geliyordu. Gösterilerinde asla başarısızlığa yer vermemesine ve gülenleri her zaman onun tarafında olmasına rağmen, son perde yüzüne indiğinde tarih öncesi Narses ifadesi taş gibi donuklaşıyordu. Başlarda onda kıskançlık uyandırdığımı, daha kötüsü, bana sunulan gençliğin gücü karşısında teslim olduğunu düşünüyordum. Roswitha beni fısıldayarak aydınlattı; gerçi kesin bir şeyler bilmiyor, sadece gösterilerden sonra Bebra'yı kapalı kapılar ardında ziyaret eden subaylar hakkında mırıldanıyordu. Bana sanki bizim üstat içeriye göç düşüncesini terk etmeye hazırlanıyor, sanki daha doğrudan bir şeylerin peşinde, sanki atası Prens Eugen'in kanı yeniden damarlarında canlanmış gibi geliyordu. Kafasındaki planlar onu bizden o kadar uzaklaştırmış, onu o denli geniş çaplı konulara itmişti ki, Oskar'ın emektar Roswitha'sıyla olan sıkı fıkı ilişkisi bile onun kırışıklarla dolu yüzüne ancak bitkin bir gülümseme şeklinde yansıyabiliyordu. Olay Trouville'de oldu, Kurhotel'de kalıyorduk. Ortak antremizin halısının üzerinde bizi sarmaş dolaş yakalayıp, biz de birbirimizi kucaklamayı bırakmaya yeltendiğimizde, eliyle, keyfinize bakın der gibi işaret edip, makyajını yaptığı aynaya bakarak konuştu: "Keyfinize bakın çocuklar, öpüşmeye devam edin, yarın betonu görmeye gidiyoruz ve öbürkü gün geldiğinde dudaklarınızın arasında beton kalıntıları gıcırdamaya başlar, öpüşmenin keyfini çıkarın!"

O zaman 1944 Haziran ayıydı. Geçen bu zaman boyunca Biscaya'dan Hollanda'ya kadar uzanan Atlantik Duvarı'nı dolaşmıştık ama çoğu zaman ülkenin iç kısımlarında kaldığımız için o efsanevi sığınakları fazla görememiş, gösterimizi ilk kez Trouville'e vardığımızda, hemen kıyının dibinde sunmuştuk. Bize Atlantik Duvarı'nı görmemizi teklif etmişlerdi. Bebra kabul etti. Trouville'de son gösteri. Gece bizi Caen'in hemen önündeki kum tepeciklerin dört kilometre kadar arkasındaki Bavent Köyü'ne naklettiler. Bizi çiftçilerin yanına yerleştirdiler. Bol bol çayır, çi-

men ve elma ağacı vardı. Orada Calvados diye bir meyve rakısı damıtıyorlardı. Bundan içtik ve arkasından iyi bir uyku çektik. Pencereden keskin bir hava geliyordu ve bataklıktan sabaha kadar kurbağa sesleri geliyordu. Trampet çalabilen kurbağalar var. Onları uykumda duyabiliyor ve kendimi uyarıyordum. Eve gitmek zorundasın Oskar. Yakında oğlun Kurt üç yaşına basacak. Ona bir trampet vermen gerekiyor, ona söz vermiştin! Oskar her saat başı mahcup bir baba olarak ne zaman uyansa yan tarafını yokluyor, Roswitha'nın orada olduğundan emin oluyor, kokusunu alıyordu. Raguna çok hafif tarçın kokuyordu. İçinde ezilmiş karanfil, biraz da muskat vardı; Noel öncesinde baharatların kokusunu taşıyor, hatta bu kokusunu yazın bile saklıyordu.

Sabah olduğunda çiftliğe bir zırhlı personel aracı yanaştı. Çiftliğin kapısında biraz titredik. Saat çok erken, hava tazeydi. Denizden gelen rüzgâra karşı sohbet edip, araca bindik. Araçta Bebra, Raguna, Felix'le Kitty, Oskar ve bizi Cabourg'un batısındaki bataryasına götürecek olan Üsteğmen Herzog vardı.

Eğer Normandiya'nın yeşil olduğunu söylersem, ip gibi dümdüz karayolunun sağında solunda çiğden ıslanmış, hafif sisle kaplı çayırda geviş getirme işini yürüten, bizim zırhlı aracın karşısına, kamuflaj renkleriyle örtülü olmasa tank paletlerini utancından kızartacak bir cesaretle dikilen o kahverengi lekeli ineği saklamış sayılırım. Kavak ağaçları, çalılar, yerde sürünen çırpılar, şekilsiz, boş ve panjurları çarpıp duran ilk plaj otelleri vardı. Yürüyüş yoluna saptık, araçtan indik ve Yüzbaşı Bebra'ya biraz burnu havada olsa da saygıda kusur etmeyen üsteğmenin arkasından kum ve dalga sesleriyle dolu rüzgâra karşı kum tepelerinin arasından yol aldık.

Beni şişe yeşilinde ve kız gibi zırlayarak bekleyen şey yumuşak huylu Baltık Denizi değildi. Orada Atlas Okyanusu tarihten eski manevralarını yapıyordu. Sular kabardığında öne doğru hücum ediyor, azaldığında ise geri çekiliyordu.

Sonra bulduk onu, betonu. Ona hayran hayran bakabiliyor, dokunabiliyorduk; yerinden kıpırdamıyordu. Betonun içinden

birisi "Dikkat!" diye bağırdı; basık sırtlı bir kaplumbağayı andıran, iki kum tepesinin arasında duran, adı "Dora Yedi" olan ve atış mazgalları, gözlem yarıkları ve küçük kalibreli metal parçalarıyla gelgitleri bekleyen sığınağın içinden ağaç gibi fırlayıverdi. Adamın adı Onbaşı Lankes'ti ve Üsteğmen Herzog'la birlikte bizim Yüzbaşı Bebra'ya da tekmil verdi.

LANKES (selamlayarak): Dora yedi, bir onbaşı, dört er. Özel bir vukuat yok!

HERZOG: Teşekkür ederim! Rahat olun, Onbaşı Lankes. Duyuyorsunuz yüzbaşım, herhangi bir *özel vukuat yok. Yıllardır* böyle.

BEBRA: En azından gelgitler var! Doğanın bize armağanı!

HERZOG: Bizim adamları bitirip tüketen de bu zaten. O nedenle sığınak üstüne sığınak yapıyoruz. Daha şimdiden birbirimizin atış menzili içindeyiz. Yeniden beton dökecek yer bulabilmek için yakında birkaç sığınağı havaya uçurmamız gerekecek.

BEBRA (Betona vurur, Cephe Tiyatrosu ekibi onu taklit eder): Ee? Üsteğmenim betona mı bel bağlıyor?

HERZOG: Aslında bu yerinde bir deyim sayılmaz. Buralarda hemen hemen hiçbir şeye bel bağlamayız. Değil mi Lankes?

LANKES: Evet, teğmenim, hiçbir şeye!

BEBRA: Ama hâlâ karıp döküyorsunuz.

HERZOG: Laf aramızda. Bunu yaparken tecrübemiz gelişiyor. Eskiden inşaat konusunda bihaberdim, biraz çalıştık, sonra hemen başladık. Çimento işçiliği konusunda edindiğim bilgileri savaştan sonra kullanabilmeyi umuyorum. Eninde sonunda anavatanda her şey yeniden inşa edilmesi gerekecek. Şu betona yakından bir bakın. (Bebra ve ekibi burunlarını iyice betona yaklaşırlar.) Ne görüyorsunuz? Deniz kabukları! Hepsi zaten burnumuzun dibinde. Bir tek toplamak ve karıştırmak kalıyor. Mıcır, deniz kabuğu, kum, çimento... Size

başka ne anlatabilirim yüzbaşım, sanatçı ve oyuncu olarak sizler de bize anlayış gösterirsiniz herhalde. Lankes! Yüzbaşına sığınakları dökerken içine neler doldurduğumuzu bir anlatın hele.

LANKES: Emredersiniz, Üsteğmenim! Yüzbaşıma, sığınakları dökerken içinde neler doldurduğumuzu anlatacağım. Betona köpek yavruları gömüyoruz. Her sığınağın temelinde yavru bir köpek gömülüdür.

BEBRA'NIN EKİBİ: Bir köpek yavrusu!

LANKES: Yakında Caen'den Havre'ye kadar tüm bölgede köpek yavrusu kalmayacak.

BEBRA'NIN EKİBİ: Yavru köpek kalmayacak!

LANKES: O kadar çalışkanız işte.

BEBRA'NIN EKİBİ: O kadar çalışkan!

LANKES: Yakında kedi yavrularını kullanmak zorunda kalacağız.

BEBRA'NIN EKİBİ: Miyav!

LANKES: Ama kedilerin köpek yavruları kadar değeri yok. O yüzden biran önce başlamasını umuyoruz.

BEBRA'NIN EKİBİ: Gala Gösterisi! (Alkış tutmaya başlar)

LANKES: Yeteri kadar prova yaptık ne de olsa. Ve eğer köpek yavruları tükenirse...

BEBRA'NIN EKİBİ: Vah!

LANKES: ...Başka sığınak da yapamayız. Çünkü kediler pek hayra alamet değil.

BEBRA'NIN EKİBİ: Miyav, miyav!

LANKES: Ancak yüzbaşım belki kısaca öğrenmek ister, neden köpek yavrularını...

BEBRA'NIN EKİBİ: Köpek yavruları!

LANKES: Bu konuda diyeceği tek şey "Ben böyle şeylere inanmam!"

BEBRA'NIN EKİBİ: Yuh!

LANKES: Ama buradaki arkadaşlar; onların çoğu taşradan geli-

yor. Bugün bile bu geleneği devam ettiriyorlar, yani yeni bir ev ya da bir samanlık ya da bir köy kilisesi yapıldığında içine canlı bir şeyler gömülmeliymiş ve. . .

HERZOG: Tamamdır Lankes. Rahat olun. Anlayacağınız üzere yüzbaşım, burada, Atlantik Duvarı'nda bir bakıma batıl inançları hoş görürüz. Tıpkı sizin tiyatro camiasında olduğu gibi; hani prömiyerden önce kimse ıslık çalamaz, oyuncular temsile başlamadan önce omuzlarının üzerinden tükürür ya...

BEBRA'NIN EKİBİ: Bol şans! (Karşılıklı olarak birbirlerinin omuzlarının üzerinden tükürürler.)

HERZOG: Şakayı bir kenara bırakalım. Bu insanların eğlencesine engel olmamak gerekir. Hatta son zamanlarda sığınak çıkışlarına küçük deniz kabuğu mozaikleri ve beton süslemeleri yapıştıracak kadar ileri gitmelerine en üst makamdan gelen emirle göz yumuluyor. İnsanlar sürekli bir meşgale istiyorlar. Böylece, bu beton süslemelerinden rahatsız olan amirime sürekli aynı şeyi söylerim: Binbaşım, hayaller kafalarda dolaşacağına betona yansısın daha iyi. Biz Almanlar yapıp bozmayı severiz. Bunu engelleyin isterseniz!

BEBRA: Sonunda biz de Atlantik Duvarı'nda bekleyen ordunun kafa dağıtması için varız...

BEBRA'NIN EKİBİ: Bebra'nın Cephe Tiyatrosu sizin için şarkı söylüyor, sizin için oynuyor, nihai zaferinizde size yardım ediyor!

HERZOG: Tamamıyla haklısınız; sizin ve ekibinizin de gördüğü gibi. Ancak tek başına tiyatronun katkısı yetmez. Çoğu zaman kendi başımıza kalıyoruz. Durum böyle olunca elimizden ne geliyorsa onu yapıyoruz. Değil mi Lankes?

LANKES: Öyle, Üsteğmenim! Elimizden ne geliyorsa onu yapıyoruz!

HERZOG: İşte duydunuz. Şimdi yüzbaşım, müsaadenizi rica etmek zorundayım. Daha Dora dört ve Dora beşe geçmem gerek. Siz keyfinize bakıp betonu seyredebilirsiniz, kaliteli be-

tondur. Lankes size her şeyi gösterir...

LANKES: Her şeyi göstereceğim, üsteğmenim! (Herzog ve Bebra birbirlerine askeri selam verirler. Herzog sağa döner. Bu saate kadar Bebra'nın arkasında duran Raguna, Oskar, Felix ve Kitty öne sıçrarlar. Oskar'ın önünde teneke trampeti, Raguna'nın kolunda bir nevale sepeti, Felix ve Kitty sığınağın beton çatısına tırmanır, orada akrobasi egzersizlerine başlarlar. Oskar ve Roswitha küçük kova ve küreklerle sığınağın yanındaki kumda oynayıp, birbirlerine aşklarını sergilerken, Felix ve Kitty'ye laf atıp şakalaşırlar.)

BEBRA (Sığınağın her bir yanını inceledikten sonra kayıtsız bir tavırla): Söylesenize Onbaşı Lankes, asıl mesleğiniz ne sizin?

LANKES: Boyacıyım, yüzbaşım. Ama uzun zaman geçti.

BEBRA: Badanacı demek istediniz.

LANKES: Badana da yaparım yüzbaşım ama daha çok sanat işindeyim.

BEBRA: Bakın hele! Yani siz şimdi büyük Rembrandt izinden yürüyorsunuz, belki de Velazquez'e mi özeniyorsunuz?

LANKES: Şöyle böyle ikisinin arasında.

BEBRA: Hayret bir şeysiniz! Sizin gibi birisinin beton karmaya, beton dökmeye, betonun başında nöbet tutmaya ihtiyacı mı var? Sizin Propaganda Bölüğü'nde olmanız gerekiyor. Savaş ressamları, onlara ihtiyacımız var!

LANKES: Bu benim içimde yok yüzbaşım. Bugünkü kavramlara ters düşen şeyler çiziyorum. Acaba yüzbaşımın bir onbaşıya verebileceği bir dal sigarası var mı? (Bebra bir sigara uzatır.)

BEBRA: Ters derken, modern mi demek istediniz?

LANKES: Modern de ne demek? Onlar betonlarıyla gelmeden önce, ters olan ne varsa bir zamanla moderndi.

BEBRA: Öyle mi?

LANKES: Eh.

BEBRA: Siz kalın boyuyorsunuz. Spatula kullanıyorsunuz belki de?

LANKES: Onu da kullanıyorum. Birde başparmağımı basıyorum, her şey kendiliğinden oluyor, araya çiviler ve düğmeler koyuyorum, hatta otuz üçten önce bir süre kırmızı cıva sülfitin üstüne dikenli tel çekiyordum. Basının iyi ilgilisini çekmiştim. Şu sıralar sabun imalatçısı İsviçreli bir özel koleksiyoncunun duvarını süslüyor.

BEBRA: Şu savaş yok mu, şu kötü savaş! Bugünlerde sadece beton döküyorlar! Dehalarını istihkâm işleri için kullanıyorlar! Kuşkusuz aynı şeyi bir zamanlar Leonardo ve Mikelanj da yapıyordu. Meryem Ana'yla ilgili işleri olmadığında kılıç makineleri tasarlıyor, surlar yapıyorlardı.

LANKES: İşte görüyorsunuz! Bir yerlerde hep bir boşluk vardır. Gerçek bir sanatçı biraz da kendini göstermeli. İşte, yüzbaşım sığınağın üzerindeki süslemeleri görmek isterse; bunları ben yaptım.

BEBRA (İyice inceledikten sonra): Şaşırtıcı! Bu nasıl bir şekil zenginliği, nasıl bir ifade gücüdür böyle!

LANKES: Yapısal formasyonlara üslup çeşidi denebilir.

BEBRA: Peki, kabartmanızın ya da resminizin bir adı var mı?

LANKES: Dedim ya... Formasyonlar, ya da isterse ters formasyonlar da denebilir. Yeni bir üslup çeşididir. Daha önce kimse yapmamıştır.

BEBRA: Olsun; özellikle size ait bir tasarım olduğu için esere karıştırılmayacak bir isim vermelisiniz...

LANKES: İsim mi? İsim olsa ne olur? İsimler sadece sergiler için hazırlanan sanat katalogları için vardır.

BEBRA: Kendinizi çok naza çekiyorsunuz, Lankes; karşınızdaki yüzbaşıyı değil, içimdeki sanatseveri görmeye çalışın. Sigara? (Lankes sigaraya uzanır) Ee?

LANKES: Pekâlâ, madem bana böyle yaklaşıyorsunuz. Aslında Lankes şöyle düşünmüştü: Buranın işi bittiğinde. Eninde sonunda bitecekti –öyle ya da böyle– sığınaklar boş kalacak, çünkü sığınaklar hep kalır, her şey yerle bir olsa bile. İşte za-

manı o zaman olacak! Yüzyıllar geçecek, demek istiyorum. (İkram edilen son sigarayı saklar.) Yüzbaşım bana bir sigara daha verebilir miydi? Sağ olun, çok teşekkür ederim! Sonunda göz açıp kapayıncaya kadar yüzyıllar gelip geçer. Ama sığınaklar kalır, tıpkı piramitlerin kalması gibi. Sonra günün birinde adını bilmediğim bir arkeolog gelip şunu düşünecek: Şu birinciyle yedinci dünya savaşları arasında ne de sanattan yoksun bir dönem geçirmiş dünya Donuk yapılı, gri renkli beton yapılar, arada sırada sığınak girişlerinde rastlanan, vatan üslubunda amatörce tasarlanmış süslemeler... Sonra Dora dörde, Dora beşe, altıya, Dora yediye rastlayıp benim yapısal ters formasyonlarımı görecek ve kendi kendine "Bak hele neler varmış. İlginç! Neredeyse büyülü, tehdit edici, buna rağmen ısrarla maneviyat saçıyor." diyecek. Burada herhalde bir dâhi, belki de yirminci yüzyılın tek dâhisi, tüm zamanlara hitap eden kesin bir dil kullanmış, diyecektir. Eserin bir adının olup, olmadığını mı? Üstadının bir imzasının olup olmadığını mı merak ediyorsunuz? Yüzbaşım iyice yaklaşıp, başını eğik tutarak kabartılı ters formasyonların arasına bakarsa...

BEBRA: Gözlüğüm. Bana yardım edin Lankes.

LANKES: Orada şöyle yazmaktadır: Herbert Lankes, Yıl 1944. Eserin adı: GİZEMLİ, ZALİM, SIKILMIŞ.

BEBRA: Bu başlıkla bizim yüzyıla bir isim vermiş oldunuz.

LANKES: İşte, gördünüz mü?

BEBRA: Belki de beş yüz ya da bin yıl sonra yapılacak restorasyon çalışmalarında betonun içinde birkaç köpek kemiğine bile rastlarlar.

LANKES: Bu bulgu, eserimin adının altına daha kalın bir çizgi çeker.

BEBRA (sarsılmış): Zaman nedir ki, biz neyiz ki sevgili dostum, eserlerimiz... Ama bakın; Felix ve Kitty, benim akrobatlarım. Betonun üzerinde hareketler yapıyorlar.

KITTY (Bir kâğıt parçası Roswitha ve Oskar ile Felix ve Kitty arasında bir süredir gidip geliyor, üzerine bir şeyler yazılıyordu. Kitty hafif Saksonya şivesiyle.): Bakın Sayın Bebra, bu betonun üzerinde ne hareketler yapılabiliyormuş. Kitty ellerinin üzerinde yürüyor.

FELIX: Beton üstüne hiç kimse daha önce üst üste parende atmamıştır. (Havada takla atar.)

KITTY: Bizim gerçekte de böyle bir sahnemiz olmalı.

FELIX: Yukarısı sadece biraz rüzgârlı.

KITTY: Ama buna karşılık o kadar sıcak değil, bir de o eski sinema salonları gibi iğrenç kokmuyor. (Vücudu bir topu andıracak şekilde büzüşür.)

FELIX: Bir de aklımıza bir şiir bile geldi yukarıda.

KITTY: Biz ne demek! Oskarnello ve Senyora Roswitha'nın aklına geldi.

FELIX: Ama kafiyeli olmayınca, biz de yardım ettik.

KITTY: Tek bir kelime eksik, sonra hazır.

FELIX: Şu sahilde biten bitki saplarının adı neymiş diye öğrenmek istiyor Oskarnello.

KITTY: Çünkü onlar da şiire girmek zorundaymış.

FELIX: Yoksa önemli bir şeyler eksik kalıyormuş.

KITTY: Söylesenize, sayın asker. O sapların adı neydi?

FELIX: Belki düşman dinliyor diye de söylemesi yasaktı.

KITTY: Biz başkalarına söylemeyiz, söz.

FELIX: Sanatın tamamlanıp canlanması için istiyoruz sadece.

KITTY: O kadar emek vermiş Oskarnello.

FELIX: Güzel de yazabiliyor, hem de Sütterlin yazı karakteriyle.

KITTY: Bunu nereden öğrendiğini bilmek isterim.

FELIX: Bir tek sapların adı neydi, onu bilmiyormuş.

LANKES: Yüzbaşım izin verir misiniz?

BEBRA: Savaşın gidişatını değiştirecek bir sır değilse?

FELIX: Oskarnello bilmek istediği için.

KITTY: Aksi halde şiir görevini yerine getiremeyecekmiş.

ROSWITHA: Hepimiz çok merak ettiğimiz için.

BEBRA: Şimdi size resmi bir emir verirsem.

LANKES: Çıkması muhtemel tanklara ve çıkarma gemilerine karşı neler ekmedik ki. Bunları da öyle göründükleri için rommel kuşkonmazı diye adlandırdık.

FELIX: Rommel...

KITTY: ...Kuşkonmazı mı? Şiire uyuyor mu ki Oskarnello?

OSKAR: Uyuyor! (Kelimeyi kâğıda yazıp, şiiri sığınağın üzerinde bekleyen Kitty'ye uzatır. Kendini daha fazla düğümleyerek bir okul şiiriymiş gibi şu mısraları okur.)

KITTY: ATLANTİK DUVARI'NDA

Henüz tepeden tırnağa, kamufle dişlerle,
Beton dökerek, rommel kuşkonmazı,
Daha yoldayken terlikler ülkesine
Ki her pazar haşlanmış patatese
Ve cumaları balığa, hatta yumurta kırmaya:
Git gide yaklaşıyoruz Biedemeier yaşam tarzına!

Daha uyurken dikenli tellerde,
Keneflere mayın gömerken
Üstüne bir de hayal görüp çardaklardan
Bowling arkadaşları, kumrulardan,
Buzdolabından, güzel çeşmelerden:
Git gide yaklaşıyoruz Biedemeier yaşam tarzına!

Kimimiz tahtalıköyü boylasa da,
Bir ana yüreği daha dağlansa da,
Ölüm hâlâ ipek kefene bürünse de,
Elbisesine plise bağlar,
Tavustan balıkçıldan tüyleri yolar:
Git gide yaklaşıyoruz Biedemeier yaşam tarzına!

(Lankes dahil, herkes alkışlar.)

LANKES: Şu anda cezir var.

ROSWITHA: O zaman kahvaltı etme vakti geldi! (Üzeri kurdeleler ve bez çiçeklerle süslü büyük yiyecek sepetini sallar.)

KITTY: Yaşasın, açık havada piknik yapacağız!

FELIX: Bizim iştahımızı kabartan doğanın kendisi!

ROSWITHA: Ey yemeğin kutsal eylemi, sen ki, kahvaltı edildikçe halkları birleştirirsin!

BEBRA: Betonun üzerine soframızı kuralım. Orada sağlam zeminimiz olur! (Lanke dışında herkes sığınağın üzerine tırmanır. Roswitha, üzeri çiçek desenli ferah bir sofra bezi serer. Bitmek tükenmek bilmeyen sepetin içinden fırçalı saçaklı küçük yastıklar çıkarır. Pembeli yeşilli bir güneş şemsiyesi açılır, yanına hoparlörlü minik bir gramofon kurulur. Minik tabaklar, kaşıklar, bıçaklar, yumurtalıklar, peçeteler dağıtılır.)

FELIX: Ben biraz ciğer ezmesi alayım!

KITTY: Stalingrad'dan kurtardığımız havyardan hiç kaldı mı?

OSKAR: Danimarka tereyağını öyle çok kalın sürmemelisin Roswitha!

BEBRA: Roswitha'nın formunu bu kadar düşünmen çok doğru bir hareket evladım.

ROSWITHA: Tadı da hoşuma gidiyor, bana da yarıyor. Ah! Kopenhag'da Hava Kuvvetleri tesislerinde bize servis ettikleri o kremalı pastayı düşünüyorum da!

BEBRA: Termostaki Hollanda çikolatası sıcaklığını korumuş.

KITTY: Şu kutudaki Amerikan bisküvilerine bitiyorum.

ROSWITHA: Ama sadece üzerine biraz Güney Afrika zencefil marmeladı sürüldüğünde.

OSKAR: Bu kadar ölçüsüz olma Roswitha, rica ediyorum!

ROSWITHA: Sen de hemen şu iğrenç İngiliz sığır konservesinden parmak kalınlığında dilimlere uzanıyorsun!

BEBRA: Ee, asker? Siz de erik reçelli incecik bir dilim üzümlü ekmek ister misiniz?

LANKES: Yüzbaşım, eğer görev başında olmasaydım...

ROSWITHA: Öyleyse ona resmi bir emir versene!

KITTY: Evet, resmi bir emir!

BEBRA: Öyleyse size, Onbaşı Lankes, üzerine Fransız erik reçeli sürülmüş bir üzümlü ekmek, rafadan bir Danimarka yumurtası, Sovyet havyarı ve küçük bir kâse çikolata almanız için resmi bir emir veriyorum!

LANKES: Emredersiniz, Yüzbaşım! Alacağım. (O da sığınağın üstünde yerini alır.)

BEBRA: Sayın asker için yastığımız kalmadı mı hiç?

OSKAR: Benimkini alabilir. Ben trampetimin üstüne otururum.

ROSWITHA: Ama sakın üşütmeyesin hayatım! Bu beton çok sinsidir, sen de alışık değilsin.

KITTY: Benim yastığımı da alabilir. Kendimi biraz düğümlerim, o zaman ballı ekmekler de daha rahat mideme kayar.

FELIX: Ama masanın üzerinden ayrılma, yoksa betonun üstüne bal dökersin. Bu askeri mala zarar vermeye girer! (Herkes kıkırdar.)

BEBRA: Oh, deniz havası nasıl da iyi geliyor bize.

ROSWITHA: Gerçekten iyi geliyor.

BEBRA: Ciğerler açılıyor.

ROSWITHA: Gerçekten öyle oluyor.

BEBRA: Kalbin yüzü yenileniyor.

ROSWITHA: Kalp bunu yapar.

BEBRA: İnsanın ruhu ortaya çıkıyor.

ROSWITHA: Denizin gözü önünde insan nasıl da güzelleşiyor!

BEBRA: Gözler özgürlüğüne kavuşuyor, kanatlanıyor...

ROSWITHA: Gözler kanatlanıyor. ...

BEBRA: Uçup gidiyor, denizin üstünden, sonsuz denizin... Söylesenize Onbaşı Lankes, plajda beşi bir arada siyah bir şeyler görüyorum.

KITTY: Ben de. Yanlarında beş şemsiye var!

FELIX: Altı.

KITTY: Beş! Bir, iki, üç, dört, beş!

LANKES: Bunlar Lisieux'ten gelen rahibeler. Onlar işlettikleri anaokulla birlikte oradan buraya sürüldüler.

KITTY: Ama Kitty hiç çocuk göremiyor! Sadece beş şemsiye görüyorum.

LANKES: Ufaklıkları hep köyde, Bavent'te bırakıp bazen cezir olduğunda buraya geliyor, deniz kabuklarını ve rommel kuşkonmazların arasında sıkışıp kalan yengeçleri topluyorlar.

KITTY: Zavallılar!

ROSWITHA: Onlara biraz sığır konservesi ve birkaç kutuda bisküvi ikram etsek mi?

OSKAR: Oskar, erik reçeli sürülmüş üzümlü ekmek ikram etmemizi öneriyor, çünkü bugün günlerden cuma ve sığır konservesi rahibelere yasak.

KITTY: Şimdi koşmaya başladılar! Şemsiyeleriyle sanki yelken açmış gibiler!

LANKES: Yeteri kadar topladıklarında bunu hep yaparlar. Sonra oynamaya başlarlar. Özellikle adı Agneta olan şu oldukça genç rahibe adayı var ya, daha önünü arkasını bilmiyor. Acaba yüzbaşımın onbaşıya ikram edebileceği bir sigarası daha var mı? Çok teşekkür ederim! Bir de şu arkada diğerlerine yetişmekte zorlanan şişman var ya; o da Başrahibe Scholastika. O rahibe, plajda oynanmasının istemiyor. Herhalde rahibelik kullarına aykırı. (Şemsiyeli rahibeler arka planda koşmaya devam ediyorlar. Roswitha gramofonu açar: Gramofondan Petersburg Kızak Yolcuğu çalmaya başlar. Rahibeler bunun üstüne dans edip neşelenmeye başlarlar)

AGNETA: Huhu! Rahibe Scholastika!

SCHOLASTIKA: Agneta, Rahibe Agneta!

AGNETA: Eveet, Rahibe Scholastika!

SCHOLASTIKA: Geri dön çocuğum! Rahibe Agneta!

AGNETA: Elimden bir şey gelmiyor! Her şey kendiliğinden oluyor!

SCHOLASTIKA: O zaman dönmek için dua edin rahibe!

AGNETA: Acılı bir dönüş için mi?

SCHOLASTIKA: Merhametli bir dönüş için!

AGNETA: Sevinçli bir dönüş için mi?

SCHOLASTIKA: Dua edin, Rahibe Agneta!

AGNETA: Ben zaten hep dua ediyorum. Ama götürmeye devam edip duruyor!

SCHOLASTIKA (daha sessiz): Agneta, Rahibe Agneta!

AGNETA: Huhu! Rahibe Scholastika! (Rahibeler kaybolur. Sadece arada sırada arka planda şemsiyeleri görünüp kaybolur. Plaktaki müzik biter. Sığınak girişinin yanındaki telefon çalıyor. Lankes sığınağın çatısında atlıyor, ahizeyi kulağına götürüyor, diğerleri yemeğe devam eder)

ROSWITHA: Şu sonsuz doğanın ortasında bile telefonun olması ne kötü!

LANKES: Burası Dora yedi. Onbaşı Lankes.

HERZOG (Elinde telefon ahizesi ve kabloyla birlikte yavaşça sağdan gelir, sık sık duraksar ve telefona konuşur.): Uyuyor musunuz Onbaşı Lankes! Dora yedinin önde hareketlenme var. Apaçık ortada!

LANKES: Onlar rahibeler üsteğmenim.

HERZOG: Ne demek rahibeler. Ya rahibe değillerse?

LANKES: Ama onlar rahibe. Apaçık ortada.

HERZOG: Herhalde kamuflaj diye bir şeyden haberin yok, değil mi? Beşinci Kol'u duymadın mı? İngilizler bunu yüzyıllardır yapıyorlar. Ellerinde İncil'le geliyorlar, sonra tozu dumana katıyorlar!

LANKES: Onlar yengeç topluyorlar, üsteğmenim...

HERZOG: Plaj derhal boşaltılacak, anlaşıldı mı?

LANKES: Emredersiniz üsteğmenim. Ama onlar sadece yengeç topluyorlar.

HERZOG: Hemen makineli tüfeğinize sarılacaksınız Onbaşı Lankes!

LANKES: Ama onlar sadece yengeç topladıkları için, hani cezir olduğu ve anaokulu için...

HERZOG: Size resmi bir emri veriyorum...

LANKES: Emredersiniz, üsteğmenim! (Lankes sığınağın arkasından kaybolur. Herzog telefonla sağa döner.)

OSKAR: Roswitha, senden şimdi her iki kulağını kapatmanı rica ediyorum, haftalık haber filmlerinde olduğu gibi ateş edilecek şimdi.

KITTY: Ah, çok korkunç! Kendimi daha fazla düğümleyeyim.

BEBRA: Bir şeyler duyacağımıza sanırım ben de inanacağım.

FELIX: Gramofonu yeninden açmalıyız. Bu havayı yumuşatır! (Gramofonu açar: "The Platters" grubundan "The Great Pretender" adlı parça çalmaya başlar. Ağır ve trajik bir ritimle sürüklenen müziğe uygun olarak makineli tüfek sesleri gelir. Roswitha kulaklarını tıkar. *Felix amuda kalkar. Arka planla* şemsiyeli beş rahibe cennete uçar. Plak duruyor, boşa dönüyor, sonra sessizlik. Felix amuda kalkmayı bırakır. Kitty düğümünü çözer. Roswitha, üzerinde kahvaltı kalıtıları kalan masa örtüsünü aceleyle toplayıp nevale sepetine tıkıyor. Oskar ve Bebra yardım ona eder. Sığınağın çatısından inilir. Sığınağın girişinde Lankes belirir.)

LANKES: Yüzbaşım onbaşıya acaba bir sigara daha verebilir miydi?

BEBRA (Ekibi ürkmüş şekilde arkasında durur): Sayın asker fazla içiyor.

BEBRA'NIN EKİBİ: Fazla içiyor!

LANKES: Bunun nedeni betondan yüzbaşım.

BEBRA: Peki, günün birinde beton kalmazsa ne olacak?

BEBRA'NIN EKİBİ: Beton kalmazsa.

LANKES: Beton ölümsüzdür yüzbaşım. Sadece bizler ve sigaralarımız...

BEBRA: Biliyorum, biliyorum, dumanla birlikte uçar gideriz.
BEBRA'NIN EKİBİ (yavaşça uzaklaşarak): Dumanla birlikte!
BEBRA: Ama betonu bin yıl aradan sonra bile görebilirsiniz.
BEBRA'NIN EKİBİ: Bin yıl sonra!
BEBRA: Köpek kemiklerini bulacaklar.
BEBRA'NIN EKİBİ: Köpek kemikleri.
BEBRA: Hatta betonun üzerindeki ters formasyonlarınızı bile.
BEBRA'NIN EKİBİ: GİZEMLİ, ZALİM, SIKILMIŞ! (Sigara içen Lankes tek başına.)

Oskar, beton üzerindeki kahvaltıda çok az, hatta hiç söz almamış olsa da, Atlantik Duvarı'nda gerçekleşen ve sözleri çıkarma harekâtının arifesinde hayat bulan bu konuşmayı kayda almadan duramazdı. Hatta başka bir sayfada savaş sonrası dönem, diğer bir deyişle, bugün parlak dönemini yaşayan Biedemeier yaşam tarzının takdir edildiği sıralarda o onbaşı ve beton sanatçısı Lankes'le yeniden karşılaşacağız.

Sahil yolunda zırhlı personel aracı hâlâ bizi bekliyordu. Üsteğmen Herzog, uzun sıçrayışlarla korumakla görevlendirildiği ekibin yanına vardı. Küçük badireden dolayı Bebra'dan özür diledi. "Yasaklı bölge ne yaparsınız ki, yasaklı bölgedir!" dedi, bayanların araca binmelerine yardım etti, şoföre birkaç talimat verdi ve Bravent'e dönüş yolculuğu başladı. Acele etmek zorundaydı, yemek yemeğe bile vakit bulamadık; çünkü köy çıkışındaki kavak ağaçlarının arkasında duran oldukça zarif bir Normandiya şatosunun şövalye salonunda saat iki için söz verdiğimiz bir gösterimiz vardı.

Işıklandırmaları prova etmek için yarım saatimiz kalmıştı; sonra Oskar trampetini çalarak perdeyi açması gerekiyordu. Astsubaylar ve erler için oynuyorduk. Kahkahalar yoğun ve gürültülüydü. Biz de biraz abartıyorduk. Sesimle, içinde hardalla karışık birkaç Viyana usulü sosisin olduğu camdan bir lazımlığı parçaladım. Kalın makyajına sürünmüş Bebra, palyaço gözyaşlarını kırıl-

mış lazımlığın üzerine akıtıp kırıkların arasından sosisleri kaptı, biraz hardala sürdü ve onları öyle bir yedi ki, haki renkliler büyük bir keyifle kahkahalara boğuldular. Kitty ve Felix bir süredir sahneye kısa deri pantolonları ve Tirol usulü fötr şapkalarıyla çıkarak, akrobatik hareketlerine karşılık daha fazla takdir topluyorlardı. Roswitha, vücudunu saran gümüş bir elbise, uzun manşetli eldivenler, minikler miniği ayaklarında altın dokulu sandaletlerle hafif mavi farla süslü göz kapaklarını sürekli kapalı tutuyor ve uyurgezer Akdeniz şivesiyle tanınmış şeytani sesine tanıklık ediyordu. Oskar'ın herhangi bir kıyafete ihtiyacı olmadığını söylemiş miydim? Başımda "SMS Seydlitz" yazısıyla süslü emektar denizci şapkamı, deniz mavisi gömleğim, üzerinde çapa şeklindeki altın renkli düğmelerle bezeli ceketim, altında dizime kadar pantolonum, dışa kıvrılmış çoraplarım, bu çoraplara ev sahipliği yapan oldukça aşınmış bağcıklı ayakkabılarım ve sanatçı valizimde aynısından beş tane daha sakladığım kırmızı beyaz teneke trampetim vardı.

Akşam matinesinde aynı gösteriyi subaylar ve Cabourg'taki muhabere merkezinde görevli Blitzkrieg Kızları için sunduk. Roswitha biraz gergindi. Gerçi hata yapmıyordu ama gösterisinin ortasında mavi çerçeveli bir güneş gözlüğü giydi, başka bir ses tonunda konuşup kehanetlerini daha doğrudan söyledi. Örneğin utangaçlığından biraz burnu havada davrananın bir Blitzkrieg Kızının yüzüne, amiriyle bir ilişkisinin olduğunu söyledi. Yani diyeceğim, beni utandıran bir kehanette bulundu ama salonda yeteri kadar kahkaha aratmıştı, çünkü bahsi geçen amir muhtemelen kızın yanında oturuyordu.

Gösteriden sonra, şatoyu karargâh haline getiren alayın kurmayları bir de parti düzenlediler. Bebra, Kitty ve Felix kalmayı tercih ederlerken, Raguna ve Oskar dikkat çekmeden çekildiler, yatağa gittiler, hareketli bir günün ardından hemencecik uykuya dalıp sabahın beşinde başlayan çıkarma hareketiyle uyandırıldılar.

Konu hakkında size ne anlatabilirim ki? Bizim yakın bulunan Orne nehrinin ağzına Kanadalılar çıktı. Bavent'in boşaltılması gerekiyordu. Valizlerimizi çoktan yüklemiştik. Alayın kurmaylarıyla birlikte geride bulunan hatlara nakledilecektik. Şatonun avlusunda motorize bir sahra mutfağı duruyordu. Roswitha, henüz kahvaltı etmediğinden, kahve alabilmek için benden bir bardak rica etti. Biraz gergin ve nakliye kamyonunu kaçırırız endişesiyle buna karşı çıktım, hatta ona bir nebze kaba davrandım. Durum böyle olunca, araçtan atladı, elindeki kap kacak ve topuklu ayakkabılarıyla sahra mutfağına koştu ve dumanı tüten sabah kahvesine, oraya aynı anda düşen bir savaş gemisi mermisiyle birlikte yetişti.

Ah, Roswitha, yaşını bilmiyordum, sadece doksan dokuz santim boyunu, Akdeniz şiveni, tarçın ve muskat kokunu, bütün insanların kalbine bakabildiğini biliyordum. Bir tek kendi kalbine bakmadın, yoksa yanımda kalırdın ve o fazlasıyla sıcak kahvenin peşine düşmezdin!

Lisieux'e vardığımızda, Bebra bizi Berlin'e götürecek bir nakil emri çıkarmayı başarmıştı. Komutanlığın önünde karşı karşıya geldiğimizde, Roswitha'nın ölümünden bu yana ilk kez konuştu: "Biz cüceler ve soytarılar, devler için dökülen betonun üzerinde dans etmemeliydik! Keşke, kimsenin bizi olmamızı ummadığı kürsülerin altında kalsaydık."

Berlin'e vardığımızda Bebra'dan ayrıldım. "Tüm o Hava Taarruzu Koruma sığınaklarında Roswitha'n olmadan ne yapacaksın!" diye buruk bir gülümseme gönderdi, alnımdan öptü, Danzig Ana Tren Garı'na kadar yolda bana eşlik etmeleri için seyahat izin belgeleriyle birlikte Kitty ve Felix'i verdi, sanatçı valizinde saklanan diğer beş trampeti de hediye etti; böylece her zamanki kitabımla birlikte, on bir Haziran 1944 günü, oğlumun üçüncü yaş gününden bir gün önce, hâlâ zarar görmemiş ve devasa kilise kulelerinin Orta Çağ edasıyla saat başı çanlarıyla ortalığı inlettiği memleketime vardım.

Mesih'in Halefi

Eve dönüş! Saat yirmiyi dört geçe cephe izinlilerini getiren tren, Danzig Ana Tren Garı'na girdi. Felix ve Kitty beni Max-Halbe Meydanı'na kadar getirip vedalaştılar. Vedalaşma anında Kitty gözyaşlarına hâkim olamadı. Sonra Hochstriess'deki idare merkezini aramaya koyuldular. Sonunda Oskar saat yirmi bire az kala elinde valiziyle Labes Yolu'na girdi.

Eve dönüş... Tüm dünyada yaygın kötü bir alışkanlık, bugünlerde ufak bir poliçe sahtekârlığından dolayı Yabancı Lejyon'a katılan, birkaç yıl sonra biraz yaşlanmış olarak evine dönüp maceralarını anlatan genç erkekleri modern birer Odysseus'a dönüştürüyor. Bazıları tamamen dalgın bir halde yanlış trene binip Frankfurt yerine Oberhausen'e yol alıp yolda başlarına bir şeyler geliyor –nasıl gelmesin ki? Sonra da evlerine tekrar adım atar atmaz Circe*, Penelope** ve Telemachos*** gibi adlarla hava atmaya başlıyorlar.

Oskar, evine döndüğünde hiçbir şeyi değişmemiş olarak bulması bile onun bir Odysseus olmaması için yeterli bir nedendi. Odysseus olsaydı adını Penelope koyması gerektiği sevgili Maria'sının etrafında şehvetli talipler uçuşmuyordu. O hâlâ, Oskar yola çıkmadan çok önce karar kıldığı Matzerath'la birlikteydi. Umarım aranızdaki bazı okumuşların aklına, zavallı Roswitha'mı bir zamanlar yürüttüğü uyurgezerlik faaliyeti yüzünden erkekleri kendine âşık eden bir Circe olarak görmek gelmemiştir. Sonunda konu benim oğlum Kurt'a gelince, babası için parmağını bile kıpırdatmıyordu. Anlayacağınız, Oskar'ı hatırlamamasına rağmen kesinlikle bir Telemachos sayılmazdı.

Bir karşılaştırma yapılacaksa eğer –eve dönen birinin karşılaş-

---

* Yunan mitolojisinde bir tanrıça. Odysseus'un arkadaşlarını domuza çevirmiştir.

** Odysseus'un eşi.

*** Odysseus ve Penelope'nin oğulları.

tırmalara tahammül etmesi gerektiğini anlıyorum– o zaman sizin için Kitabı Mukaddes'te adı geçen kaybolan evlatla karşılaştırılmak isterim; çünkü Matzerath kapıyı açtığında, beni muhtemel bir baba gibi değil, aksine bir baba gibi karşılamıştı. Evet, Matzerath Oskar'ın eve dönüşüne çok sevinmiş, kelimelere sığmayan gerçek gözyaşları bile dökmüştü ki, o gün bugündür kendimi sadece Oskar Bronski olarak görmekten çok Oskar Matzerath olarak görüyorum.

Maria, gelişimi daha rahat bir tavırla karşılasa da, soğuk değildi. Masada oturmuş, Ekonomi Bakanlığı için gıda karneleri yapıştırıyordu ve sigara sehpasının üzerinde küçük Kurt için henüz ambalajı açılmamış birkaç doğum günü hediyesi dizmişti. Alışkın olduğu hamaratlığıyla önce sağlımı düşündü, eski günlerde olduğu gibi beni soydu, yıkadı, kızarmamı görmezden geldi ve geceliğimi giydirdikten sonra beni Matzerath'ın benim için özel sahanda yumurta ve patates kızartması hazırladığı sofraya oturttu. Yanında süt içmeyi ihmal etmedim; yiyip içerken sorular ardı ardına sıralandı: "Nerelere kayboldun? Seni her yerde aradık, polis de seni deliler gibi aradı, sonra mahkemeye gitmek ve seni öldürüp bir yerlere atmadığımıza dair yeminli ifade vermek zorunda kaldık. Neyse ki artık yanımızdasın. Ama bize yeteri kadar zorluk yaşattın ve sanırım daha başka sıkıntılar da yaşatacaksın, çünkü şimdi seni bir de yeniden nüfusa kaydettirmemiz gerekecek. İnşallah seni bir hastaneye göndermezler. Aslında hak ettin de. Kaçıp gidiyorsun, bir şey de demiyorsun!"

Maria, ne kadar öngörülü olduğunu kanıtladı. Gerçekten zorluklar yaşandı. Sağlık Bakanlığı'ndan bir memur geldi, Matzerath'la gizli bir görüşme yaptı ama Matzerath herkesin duyabileceği şekilde bağırıp duruyordu: "Söz konusu bile olamaz, bunu ölüm döşeğindeki karıma söz verdim, onun babası benim, Sağlık Polisi değil!"

Böylece hastaneye yatırılmaktan kurtulmuştum. Ancak o günden sonra her iki haftada bir Matzerath'ı imza atması için ça-

ğıran resmi bir mektup geliyordu ama Matzerath imzalamak istemiyordu, onun yerinde yüzünü endişeyle buruşturuyordu.

Oskar, harekete geçmeye karar verdi. Matzerath'ın yüzüne yeniden pürüzsüz bir ifade kazandıracaktı; çünkü geldiğim akşam yüzü parlıyordu, Maria'dan daha az endişeliydi, hatta ondan daha az soru sormuş, mutlu bir şekilde eve dönmüş olmamla yetindi, yani gerçek bir baba gibi davrandı ve beni yatmam için şaşkın Truczinski Ana'nın yanına götürdüğünde, "Küçük Kurt kardeşine kavuştuğu için ne de çok sevinecektir. Üstüne üstlük yarın küçük Kurt'un üçüncü yaş gününü kutlayacağız." dedi.

Oğlum Kurt, doğum günü sofrasında üç mumla süslenmiş pastanın dışında, bir de hiç dikkate almadığı Gretchen Scheffler'in elinden çıkma şarap kırmızısı bir kazak buldu. Bir de korkunç derecede sarı bir lastik top vardı. Önce üzerine oturdu, zıpladı, sonunda onu mutfak bıçağıyla ikiye biçti. Sonra lastik topu deldiği yere ağzını dayayarak, havayla soğutulmuş tüm toplarda biriken iğrenç tatlılıkta suyu emdi. Küçük Kurt, kestiği topu kurtarılamayacak hale getirir getirmez, yelkenli maket gemiyi sökmeye ve bir hurda yığınına dönüştürmeye başladı. Henüz dokunulmamış ama ürkütücü şekilde oynanmaya hazır topaç ve ipi kalmıştı geriye.

Oğlunun doğum gününü uzun zamandır planlayan, doğuda hüküm süren en şiddetli tarihsel olayların arasından evladının üçüncü yaş gününü kaçırmamak için aceleyle kaçıp gelen Oskar, kenarda bekliyor, yıkıcı eserine bakıyor, azimli delikanlıyı hayranlıkla izliyordu; kendi boyutlarını oğlununkiyle karşılaştırdıktan sonra kendine düşünceli bir itirafta bulundu: "Küçük Kurt senin yokluğunda boyunu aştı, neredeyse on yedi yıl geride bırakmış olduğun üçüncü yaş gününden bu yana korumayı başardığında doksan dört santimi, ufak Kurt neredeyse iki üç santim aşmış durumda. Onun bu aceleci büyümesine güçlü bir "Yeter!" sinyali verebilmek için onu bir teneke trampetçi yapmanın zamanı geldi de geçti bile.

Büyük eğitim kitabımla birlikte çatı katındaki çamaşır kurutma yerindeki kiremitlerinin arkasına yerleştirdiğim sanatçı valizimden, fabrikadan yeni çıkmış gıcır gıcır bir teneke çıkardım ve bununla oğluma –yetişkinler bunu yapmadığına göre– zavallı annemin sözünde durarak üçüncü yaş günümde bana verdiği fırsatın aynısını sunmak istedim.

Bir zamanlar beni dükkândaki işin başına koymayı düşünen Matzerath'ın, başarısızlığım karşısında küçük Kurt'u gelecekteki bakkal dükkânı işletmecisi olarak görmesi için bir sürü sebebi olduğunu düşünüyorum. Eğer şimdi, "Bunun kesinlikle önüne geçilmeli!" diyorsam, sizden ricam Oskar'ı sabit fikirli bir perakendeci düşmanı olarak görmemenizdir. Bana ve oğluma sunulacak bir fabrikalar zinciri, tüm sömürgeleriyle birlikte miras kalacak bir krallık dahi beni aynı şekilde davranmaya iterdi. Oskar, başkasının elinden gelecek hiçbir şeye rıza göstermek istemiyordu. O nedenle oğlunu da aynı şekilde davranması için tetiklemek istiyor, onu –işte bu düşüncemle burada bir mantık hatası yapıyorum– kalıcı üç yaş sendromunda bir teneke trampetçiye dönüştürmek istiyordum. Sanki çocuk yaşta bir oğlanın, umutsuz bir insanın başkasından bir teneke trampet alması, bir bakkal dükkânını devralması kadar iğrenç olmayacaktı.

Oskar bugün böyle düşünse de o zamanlar onun için tek bir amaç vardı: Önemli olan, trampet çalan bir evladın, trampet çalan babasının yanında olması, önemli olan, iki kat fazla trampet çalarak aşağıdan yukarıya yetişkinleri seyretmek, önemli olan, trampet çalmaya ehil bir hanedan kurmaktı; çünkü yarattığım eser, nesilden nesile trampetini çalmalı ve kırmızı beyaz renklerle aktarılmalıydı.

Ne hayat bekliyordu ama bizi! Yan yana ama istersek farklı odalarda, omuz omuza ama istersek o Labes Yolu'ndan, ben Luise Sokağı'nda, o kiler katında, ben çatı katında, küçük Kurt mutfakta, Oskar tuvalette, baba oğul orada burada ve arada sırada beraber tenekelerini tıngırdatabilir, uygun anlarla her ikimiz büyü-

kannemin, onun büyük büyük annesi Anna Koljaiczek'in eteklerinin altına saklanabilir, orada kalabilir, trampet çalabilir ve hafif ekşimiş tereyağının kokusunu ciğerlerimize çekebilirdik. Onun malum kapısının önünde otururken küçük Kurt'a: "Bak, içeri bak oğlum. Biz oradan geliyoruz. Sen de uslu kalırsan, bir saatliğine ya da biraz daha fazla geri gidebilir ve orada bizi bekleyen topluluğu ziyaret edebiliriz." derdim.

Küçük Kurt da eteklerin altından öne eğilip, bir göz attıktan sonra bana, yani babasına, kibarca açıklamasını isterdi. "Şu güzel kadın var ya..." diye fısıldardı Oskar, "Hani şu ortada oturup güzel ellerini oynatan ve ağlatacak yumuşaklıkta oval bir yüzü olan; işte o benim annem, sofra başında yılan balığından, belki de fazlasıyla tatlılaşan yüreği dayanamadığı için ölen babaannendir."

Küçük Kurt "Devam et baba, devam et!" diye beni sıkıştırırdı. "Peki, şu bıyıklı adam kim?" Sesimi esrarengiz bir biçimde alçaltırdım: "O senin büyük büyükbaban Joseph Koljaiczek. Titreşen kundakçı gözlerine, tanrısal Polonya tarzı çılgınlığına ve burun kökünün üzerindeki pratik Kashubya'lı sinsiliğine dikkat et. Bir de ayak parmaklarının arasındaki yüzgeçlere de dikkatini çekerim. 'Cloumbus' gemisini suya indirdikleri 1913 yılında, tahtalardan yapılma bir salın altına girdi ve Amerika'ya varıp orada milyoner olana kadar uzun süre yüzmesi gerekti. Ama bazen tekrar suya girer, geri yüzer ve kundakçı Schultz olarak ilk kez keşfedilip bir parçasını anneme bıraktığı yer olan burada suyun altına girer."

"Peki, o şu ana kadar büyükannem olan bayanın arkasına saklanan, şimdiyse yanına oturup elleriyle onun ellerini okşayan güzel beyefendi kim? Onun da gözleri seninkiler gibi mavi baba!"

İşte bu noktada kötü ve hain bir evlat olarak uslu çocuğuma doğru cevabı verebilmek için tüm cesaretimi toplamam gerekecekti: "Sana bakan o gözler, Bronski'lerin olağanüstü mavi gözleridir küçük Kurt'um. Senin bakışların belki gri olabilir. Onları annenden aldın. Buna rağmen, sen de tıpkı zavallı annemin elle-

rini öpen o Jan, tıpkı onun babası Vincent gibi olağanüstü ama yine de Kashubya'lı gerçek bir Bronski'sin. Günün birinde biz de oraya geri döneceğiz, o hafif ekşimsi tereyağı kokusunu yayan kaynağa doğru ilerleyeceğiz. Mesut ol!"

Benim o zamanki teorilerime göre ancak büyükannem Koljaiczek'in derinlerinde ya da benim şakayla karışık tanımladığım büyükannemin tereyağı fıçısında gerçek bir aile hayatı meydana gelebilirdi. Baba olarak bilinen tanrıya, tek oğluna ve daha da önemlisi, bizzat kutsal ruha ufak bir sıçrayışla yetişebildiğim, hatta geçebildiğim bu gün bile, büyükannesinin kapısından girmek dışında erişemediği hiçbir şeyi bulunmayan Mesih'in halefi olarak, diğer tüm faaliyetlerimde olduğu gibi isteksizce yükümlülük altında girerek, atalarımın çevresinde en güzel aile tablolarını çizmekten sorumluyum.

Hal böyleyken özellikle yağmurlu günlerde hayallere dalıyorum. Büyükannem davetiye gönderiyor, bizler de onun içinde toplanıyoruz. Jan Bronski geliyor. Mermilerin delik deşik ettiği Polonya Postanesi'ni müdafaa eden göğsünün boşluklarını çiçeklerle, belki de karanfillerle doldurmuştu. Tavsiyem üzerine davetiye alan Maria, çekinerek anneme yaklaşıyor, beğenisini kazanma amacıyla, annem tarafından başlatılan, Maria tarafından kusursuz bir biçimde tutulmasına devam edilen muhasebe defterini gösteriyor, annem de Kashubya tarzı kahkahasıyla sevdiğim kızı bağrına basıp, yanağını öpüp, göz kırparak, "Ah be kızcağızım, senin doğruluğundan kimin şüphesi olabilir? İkimizde bir Matzerath'la evlenip bir Bronski'ye yakınlaşmadık mı?" diyor.

Jan tarafından ana rahmine düşürülen ve annem tarafından büyükannem Koljaiczek'in içlerinde taşınan, sonunda o tereyağı fıçısında dünyaya getirilen bir oğlan gibi düşünceleri kafamdan geçirmeyi kendime kesinlikle yasaklamalıyım. Çünkü eminim bu olay, başka olayları beraberinde getirirdi. Çünkü öyle olduğunda, nihayetinde bu çevreye dâhil olan yarı kardeşim Stephan Bronski muhtemelen benim Maria'ma önce göz koymaya sonra da başka

şeyler istemeye götürecek Bronski'lere has fikirlere kapılırdı. Böyle durumda en iyi hayal gücümün masum aile buluşmasıyla sınırlı kalmasıydı. Bu hayalimde aileme ikinci, üçüncü bir trampetçinin katılmamasını tercih eder, Oskar ve küçük Kurt'la yetinir, tenekemle hazır bulunanlara, yabancı diyarlarda büyükannemin yerini alan o Eyfel Kulesi'nden bahseder, davetli Anna Koljaiczek de dâhil olmak üzere, tüm konukların trampet çalmamdan keyif almalarından, ritme uyarak dizlere vurmalarından hoşnut olurum.

Kendi büyükannemin içindeki dünyayı ve ilişkileri geliştirmek, kısıtlı bir alanda çeşitlilik yaratabilmek ne kadar cezbedici olursa olsun –sonunda o da Matzerath gibi sadece muhtemel bir babaydı– Oskar yeniden on iki Haziran 1944 gününde, küçük Kurt'un doğum gününde gerçekleşen olaylara dönmek zorundaydı.

Tekrar edelim: Bir kazak, bir top, bir yelkenli gemi, bir ip ve topaç verildi ufaklığa; benden de ayrıca kırmızı beyaza boyalı bir teneke trampet alacaktı. Yelkenli gemiyi parçalarına ayırma işini bitirir bitirmez Oskar yanına yaklaştı. Tenekeden hediyesini arkasında saklarken, kullanılmış olanı karnının önünde sallanıyordu. Bir adım mesafeyle karşı karşıya duruyorduk: Bücür olan Oskar; iki santim daha uzun olan bücür Kurt. Kurt, suratını buruşturmuş yabani bir ifadeyle bakıyordu –herhalde aklı hâlâ yelkenli geminin parçalanmasındaydı– ve trampeti ortaya çıkarıp yukarı tuttuğum anda adı "Pamir" olan yelkenlinin son direğini kırıyordu.

Kurt, enkazı yere bıraktı, trampeti aldı, onu tuttu, döndürdü ve biraz daha sakinleşmiş, ancak hâlâ gergin duran bir yüz ifadesi takındı. Şimdi sıra ona bagetleri uzatmaktaydı. Ne yazık ki bu ikinci hareketim karşısında kendini tehdit edilmiş hissedip tenekenin kenarıyla vurarak elimdeki bagetleri yere düşürdü, onları yerden alıp ikinci kez ona uzattığımdan, eline geçirdiği doğum günü hediyesini bana savurdu. Bana savurmuştu, topaca değil, Oskar'a vurmuştu, bu iş için imal edilen topaca değil, babasına

topaç gibi dönmeyi öğretmek niyetindeydi, iple beni kamçıladı, kendi kendine, sana göstereceğim kardeşim, der gibiydi; işte bu şekilde Kabil de Habil'i kırbaçlamıştı; Habil fırıldak gibi dönmeye başlaya kadar, önce sendeleyerek, sonra daha sert ve daha keskin dönene kadar, başlarda karanlık, hırçın bir vınlamadan, yüksek tondan topaç şarkısını söyleyene kadar kırbaçlamıştı. Kabil, kırbacıyla beni gitgide daha yüksek tonlara çekmişti; sonunda sesim tebeşirleşmeye başladı, bir tenor sabah ilahisini söyledi, gümüşten işlenmiş melekler böyle şarkı söylemiş, Viyanalı şarkıcı delikanlılar, eğitimli iğdişler ve Habil de sırtüstü düşmeden önce, benim de küçük delikanlı Kurt'un kırbacı karşısında çömelip düşmeden önce yaptığım gibi şarkı söylemiş olmalıydı.

Beni böyle vınlaya vınlaya yatar halde gördüğünde, sanki kolları vurmaktan doymamış gibi kırbacını birkaç kez daha havada sallamaya devam etti. Trampetini ayrıntılı bir incelemeye tabi tutarken dahi beni gözünden ayırmadı. Trampetin kırmızı beyaz boyası önce bir sandalyenin kenarına kazındı, sonra hediyesi tahta döşemeye düştü, sonunda küçük Kurt parçalanmış yelkenlisinin sağlam gövdesini arayıp buldu. Elindeki tahtayla trampete vurdu. Trampeti çalmıyor, trampeti parçalıyordu. Ellerinde en ufak ritim duygusu dahi yoktu. Monoton denilecek aralıklarla, zorlanmaktan katılaşmış bir yüz ifadesiyle tenekeye vururken, hafif bagetlerin tıngırtılarına kolayca karşılık vermeye alışmış olan ama büyük bir yelkenli gövdesinin bindirme darbelerine alışık olmayan o teneke, bagetleri böylesine sebatlı bir trampetçiyi karşısında beklemiyordu. Trampet eğildi, kendisini tutan parçalarını çözerek kaçınmaya niyetliydi, kırmızı ve beyaz boyasından feragat ederek görünmez olmak, geri kalan gri mavi teneke haliyle merhamet dilenmek istiyordu. Ne var ki evladı, babasının doğum günü hediyesine karşı son derece acımasızdı. Sonunda babası bir kez daha aracılık yapmak isteyip, sayısız ve aynı anda beliren acılarına rağmen halının üzerinden tahta döşemelerin üzerindeki oğluna ulaşmaya çalıştığında, yine bir kamçı girdi araya: Bu yorgun

topaç, gelen kırbaç hanımefendisini tanıyordu ve fırıldanmayı ve vınlamayı bıraktı, hatta sonunda trampetin kendisi bile duyarlı, kolayca tıngırdatan, bagetlerini güçlü ama acımasız bir şekilde sallamayan bir trampetçi aramaktan vazgeçti.

Maria içeri girdiğinde trampet hurdaya dönmüştü. Beni kucağına aldı, şişmiş gözlerime, yara gören kulağıma birer öpücük kondurdu, kanımı ve kamçıdan yıpranmış ellerimi diliyle temizledi. Ah, keşke Maria o hor kullanılan, geride kalan, acınası şekilde anormal çocuğu öpmemiş olsaydı! Keşke darbe yiyen o babayı ve her yarasının üzerindeki aşkını görseydi. Gelecek karanlık aylar boyunca onun için bir teselli, gizli ve gerçek bir koca olabilirdim oysaki.

Felaketler ilk önce –Maria'yı ilgilendirmese de– o zamanlar çoktan üvey babası Ehler'in soyadını alan, kısa bir süre önce teğmenliğe terfi eden yarı kardeşim Stephan Bronski'nin kutup denizinde, subaylık kariyerini sonsuza kadar tehlikeye atacak bir olayla başladı. Stephan'ın babası, Polonya Postanesi'ni müdafaa etmesinden dolayı vurularak idam edilmesi sonrası Saspe Mezarlığı'nda gömleğinin altında bir iskambil kâğıdı taşırken, teğmenin ceketini ikinci sınıf Demir Haç, Piyade Hücum Arması ve Dondurulmuş Et Nişanı denilen madalyalar süslüyordu.

Haziran sonlarında postadan kötü bir haber alan Truczinski Ana, hafif bir inme geçirdi. Astsubay Fritz Truczinski aynı anda üç şey uğruna şehit olmuştu: Führer, halk ve vatan toprakları. Bu olay orta kesimlerde meydana gelmişti. Kanauer adında bir yüzbaşı, içinde Heidelberg, Brest, Paris, Bad Kreuznach ve Selanikli, çoğunlukla gülümseyen cici kızların resimlerinin olduğu Fritz'in cüzdanını, birinci ve ikinci sınıf Demir Haçları, hangisinin olduğunu bilmediğim Gazilik Nişanı'nı, Bronz Yakın Muharebe rozetini ve birbirinden ayrılmış iki tanksavar kulakçığını, birkaç da mektubu orta kesimdeki görev yerinden doğrudan Langfuhr'daki Labes Yolu'na gönderdi.

Matzerath, elinden geldiği kadar yardımcı oldu. Truczinski Ana'nın durumu kısa sürede daha iyi olsa da, asla tam olarak dü-

zelmedi. Pencerenin dibine koyduğu sandalyesine oturmuş, günde iki üç kez yanına uğrayıp bir şeyler getiren benden ve Matzerath'tan o yerin tam olarak nerede olduğunu öğrenmek istiyordu: "Orta kesim?" Oranın uzak olup olmadığını, oraya bir pazar günü trenle gidilip gidilemeyeceğini sorup duruyordu.

Matzerath, tüm iyi niyete karşın bilgi veremiyordu. Hal böyleyken, özel haberler ve silahlı kuvvetlerin yayınladığı bültenler sayesinde coğrafi eğitimimi tamamlamış olarak, yerinde sabit olarak oturan, buna rağmen kafasını oynatabilen Truczinski Ana'ya gitgide daha hareketli hale gelen orta kesime dair çeşitli haberleri önü sıra tıngırdatmak bana düşmüştü.

Ancak hoppa Fritz'e çok bağlı olan Maria kendini dine adadı. Başlar, yani temmuz ayı boyunca, kendi dini bilgileriyle denemeye çalıştı, pazar günleri Mesih Kilisesi'nde Rahip Hecht'in düzenlediği ayine katılıyordu. Tek başına gitmeyi tercih etse de, Matzerath ona bazen eşlik ediyordu.

Ama Protestan ayinleri Maria için yeterli gelmiyordu. Haftanın ortasında –perşembe miydi, yoksa cuma mı?– Maria işyerini daha kapatmadan, Matzerath'a dükkânı emanet ederek Katolik olan benim elimden tutarak Neuer Mark istikametine doğru yola çıktık, sonra Eisen Sokağı'na saptık, oradan Marien Sokağı'na, Kasap Wohlgemuth'un önünden, Kelinhammer Park'ına kadar yürüdük. O anda Oskar Langfuhr tren garına gittiklerini, muhtemelen Kashubya'daki Bissau'ya küçük bir seyahat yapacağımızı düşündü; sola saparak, demiryolu seti alt geçidinin önünde batıl inanışların yüzünden önce bir yük treninin geçmesini bekledik, sonra etrafta iğrenç suların damladığı alt geçitten geçerek sinemaya giden yoldan dümdüz devam etmeyip demir yolu seti boyunca sol tarafta yürüdük. Kendimce hesaplar yaptım; ya beni Brunshöfer Yolu'ndaki Dr. Hollatz'ın muayenehanesine sürüklüyordu ya da mezhep değiştirmek istiyor, yani İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'ne gitmek istiyordu.

Ana kapı, demiryolu setinin karşısındaydı. Demiryolu setiyle

açık ana kapı arasında durduk. Geç bir ağustos ikindisiydi. Havada bir uğultu vardı. Arkamızdaki rayların arasındaki mıcır yığınının üzerinde beyaz başörtülü doğulu işçi kadınları kürüyor ve kazıyorlardı. Biz ise dikilmiş, gölgeli ve serin serin soluyan kilise göbeğine bakıyorduk. Çok uzaklarda ise, ustaca cezbeden, hızla tutuşturan bir göz, sonsuz ışık, vardı. Arkamızdaki demir yolu setinde Ukraynalı bayanlar küreme ve kazma işine ara verdiler. Bir korna çaldı, bir tren yaklaştı, geldi, buradaydı, hâlâ buradaydı, henüz gitmemişti, sonra gitti, korna çaldı, Ukraynalılar küremeye devam ettiler. Maria kararsızdı, herhalde önce hangi ayağını ileri atacağını bilmiyordu. Sonunda bu sorumluluğu hidayete erdirici kiliseye doğumumdan ve vaftizimden dolayı daha aşina olan bana devretti. Maria, beraber geçirdiğimiz o gazoz tozu ve aşk dolu iki haftadan yıllar sonra yeniden Oskar'ın idaresine teslim oldu.

Böylece demiryolu setini ve gürültülerini, ağustosu ve ağustos uğultusunu dışarıda bıraktık. Biraz hüzünle, parmak uçlarımı gömleğimin altındaki trampetin üzerinde gezdirerek, buna karşın yüzümü kendi halinde bırakıp ve soğukkanlılığa emanet ederken, ölümünden kısa bir süre önce Jan Bronski'yle yaşadığı aşırı yoğun ilişki nedeniyle hidayete eren, cumartesinden cumartesiye azar azar günah çıkartan, pazarları yapılan ayinle bunun şiddetini artıran, ardından hafiflemiş ve ruhu güçlenmiş olarak sonraki perşembe günü Tischler Sokağı'ndaki Jan'la yeniden karşılaşmaya giden zavallı annemin yanında katıldığım ayinleri, piskopos törenlerini, yemek molası ibadetlerini ve cumartesileri gidilen günah çıkarma ayinlerini hatırladım. Neydi o zamanki monsenyörün adı? Monsenyörün adı Wiehnke'ydi, İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'nde hâlâ başrahipti, latif bir sükûnet ve anlaşılmaz bir ses tonunda vaaz veriyor, amentüsünü öylesine ince ve hüzünle söylüyordu ki, soldaki minberde duran Bakire Meryem, İsa çocuğu ve vaftizci delikanlı olmasa, benim de içime inanç gibi bir şeyler sızıverecek gibi oluyordu.

Ancak Maria'yı güneşin parlaklığından ana kapıya, oradan da

fayansların üzerinden kilise salonuna çekmeye yardımcı olan şey, yine o sunağın ta kendisiydi. Oskar acele etmedi, sabırla ve gitgide duygusuzlaşarak meşe bankta Maria'nın yanında oturdu. Yıllar geçmişti ama bana sanki hâlâ aynı insanlar kafalarında planlar yaparak itiraf listesindeki sayfaları çevirirken Monsenyör Wiehnke'nin kulağına fısıldamayı bekliyor gibi geliyordu. Biz tüm bunların biraz uzağında, kilisenin orta koridoruna yakın yerde oturuyorduk. Seçimi Maria'nın yapmasını bekleyerek onu rahatlatmak istedim. Bir yandan günah çıkarma sandalyesine kafasını karıştıracak kadar yakın oturmuyor, bir bakıma sessiz, gayri resmi bir mezhep değişimine gidebiliyor, diğer taraftan günah çıkarmaya başlamadan önce nelerin döndüğünü izleyebiliyordu. Sonuçta etrafı seyrederek karara varabilir, kutunun içine girip monsenyörün kulağına fısıldayabilir ve hidayete geçişi hakkındaki ayrıntıları konuşabilirdi. Onca kokunun, tozun, kirecin içinde, birbiriyle sarmaş dolaş meleklerin, kırılan ışığın, kasılan azizlerin arasında, acısı tatlısıyla Katolikliğin önünde, altında ve arasında diz çöküp minicik ve bir o kadar da beceriksiz elleriyle hayatında ilk kez ve tersine istavroz çıkarırken haline acımıştım. Oskar parmağıyla Maria'nın omzuna dokunup doğrusunu gösterdi; o öğrenmeye hevesli kıza, baba, oğul ve kutsal ruhun alnının ne kadar arkasında, göğsünün ne kadar derininde, tam olarak hangi omuz eklemlerinde durduklarını, hatta âmin diyebilmek için ellerini nasıl birleştirmesi gerektiğini gösterdi. Maria ona itaat ederek, ellerini âmin konumunda bekletip, dua etmeye başladı.

Oskar da başlarda dua ederek birkaç ölmüş tanıdığını anmaya çalıştı ama Roswitha'sı için sonsuz saadet ve cennet bahçelerine giriş nasip etmesi için tanrıya yakarmaya başladığında, kendini öylesine dünyevi türden ayrıntılar içerisinde kaybetti ki, sonunda sonsuz saadetin ve cennet bahçelerinin adresini Paris'teki otel olarak görmeye başladı. O anda ön dua safhasına geçerek kendimi bu durumdan kurtardım, çünkü orası bir bakıma biraz daha bağlayıcı sözler içermiyordu, sadece sonsuzdan sonsuzluğa, "Sursum

corda, dignum et justum" sözlerini taşıyordu. Doğru olanın bu olduğunu düşünerek bununla yetindim ve yandan Maria'yı izlemeye koyuldum.

Katolik dua ona yakışıyordu. İbadeti sırasında oldukça şirin ve tablo gibi duruyordu. Dua etmesi kirpiklerini uzattı, kaşlarını yukarı çekti, yanaklarını ısıttı, alnını ağırlaştırdı, boynunu kırılgan yapıp burun deliklerini harekete geçirdi. Maria'nın acılar içinde çiçek gibi açılan yüzü, az kalsın tanrıya yaklaşma girişimlerime vesile olacaktı. Dua eden biri için, bakan birisinin gözünde izlenmeye değer olabilmek hoş ve duasına faydalı da olsa, dua eden birisi rahatsız edilmemeli; ne dua edeni yoldan çıkarmaya girişilmeli, ne de dua edenin izleyeni yoldan çıkmasına izin verilmemelidir.

Hal böyleyken, ben de cilalanmış kilise tahtasından aşağı kayıp ellerimi, gömleğimi şişiren trampetimin üzerine usulca yerleştirdim. Oskar, Maria'nın yanından uzaklaştı, kendi fayansların üzerinde buldu, tenekesiyle birlikte kilisenin sol koridorundaki haç duraklarının yanından sıvıştım, Aziz Antonius'un yanında – bizim için rica et– durmadım, çünkü ne cüzdan, ne de ev anahtarı kaybetmiştik; hatta eski Prusyalıların öldürdüğü Aziz Adalbert von Prag'ı da solda bıraktık, ara vermedik, sonunda halının bir tanesi soldaki sunağa çıkan merdivenleri müjdeleyene kadar fayanstan fayansa zıpladık; tıpkı satranç tahtası gibiydi.

Bu neo gotik tuğladan İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'nde ve soldaki sunakta her şey eskisi gibi duruyor dersem, bana inanırsınız herhalde. Çıplak pembe İsa delikanlısı hâlâ, mezhep değiştiren Maria'yla adı karıştırılmaması için Bakire Meryem diye adlandırmadığım bakirenin sol bacağında oturuyordu. Bakirenin sağ dizinin dibinde hâlâ çikolata renkli uzun tüylü postuna muhtaç vaftizci delikanlı duruyordu. Bakire ise, eskiden olduğu gibi sağ işaret parmağıyla İsa'yı gösterirken gözleriyle Yahya'yı hedef alıyordu.

Ancak Oskar, yokluğunun üzerinden yıllar geçmesine rağmen

bakire annenin gururundan ziyade o iki delikanlının doğasıyla ilgileniyordu. İsa, üçüncü yaş günü vesilesiyle oğlum Kurt'un boyuyla yaklaşık olarak aynı boyda, yani Oskar'dan iki santim daha uzundu. Eldeki kaynaklara göre Nasıra'lıdan yaşça büyük olan Yahya, yaklaşık olarak benim boyumdaydı. Ancak her ikisinde de benim gibi kalıcı üç yaş sendromunu yaşayan biri için pek de yabancı olmayan aynı erken gelişmiş yüz ifadesi vardı. Hiçbir şey değişmemişti. Bilmem kaç yıl önce zavallı annemin yanında İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'ni ararken de o büyümüş de küçülmüş bakışlarla içime bakmışlardı.

Halının üzerinde basamakları giriş müziği olmadan çıktım. Her bir kırışığı kontrol ettim; o iki anadan doğmanın üzeri boyanmış alçı gövdelerinin üzerinden, tüm parmaklarımdan daha hassas olan bagetimle yavaşça, hiçbir ayrıntıyı kaçırmadan gezindim. Kalça, göbek, kollar derken, yağlanmadan kaynaklanan sarkıkları ve oyukları saydım. Tüm bunlar tam Oskar'ın gövdesi gibi, benim etim, benim güçlü, biraz yağlanmış dizlerim, kısa ama kaslı trampetçi kollarımdı. Ufaklık da kollarını aynı benim gibi tutuyordu. Bakirenin bacağına oturmuş, kollarını ve yumruklarını, sanki daha önce trampet çalmış gibi tutmuştu; sanki trampetçi olan İsa da, Oskar trampetçi değildi, sanki sadece benim tenekemi bekliyor gibiydi, sanki bu sefer bakireye, Yahya'ya ve bana ritimle dolu, leziz bir ziyafeti tenekeye dökmeye gerçekten kararlı gibiydi.

Yıllar önce yaptığımı yaptım ve trampeti göbeğimin önünden alarak İsa'yı sınava tabi tuttum. Boyalı alçının zarar görmemesi için özen göstererek, Oskar'ın kırmızı beyaz trampetini pembe renkli bacağının üzerine ittim; ancak bunu daha çok kendimi tatmin etmek için yapıyordum. Anlayacağınız, safça bir mucizenin gerçekleşmesini beklemekten çok, acizliğin plastik sanatlara yansımış halini görmekti; çünkü öylesine oturup yumruklarını havada tutsa da, benim boyuma, benim sağlam endamıma sahip olsa da, alçıdan olup, hafiften benim büyük bir çabayla ve birçok şey-

den yoksun bırakarak ayakta tutmayı başardığım o üç yaşındakine işaret etse de trampet çalamaz, sadece çalabiliyormuş gibi yapabilirdi herhalde. Olsaydı, yapardım, dedim ya, diye düşünüyor olmasına karşın, elinde olsa da yapamazsın diyerek, çatlayacak derecede gülüyor, bagetlerin ikisini, sosis gibi parmaklarına tutturdum. "Tıngırdat bakalım, tatlı İsa, renkli alçı." diyerek tenekeye vurdu, sonra geri çekildi Oskar, merdivenden üç basamak aşağı, halının üzerinden çekilerek, fayansların üzerine geldi. "Tıngırdatsana İsa çocuğu. Oskar iyice geriye gitti. Araya mesafe koyarak, gülmekten yerlere yattı; çünkü İsa orada oturuyor, trampet çalamıyor, belki de istemiyordu. Can sıkıntısından dudaklarımı kemirmeye başlamıştım, o anda vurdu, işte tıngırdattı!

Her şey hareketsiz kaldığı sırada, bir sol, bir sağ derken, her iki bageti çapraz tutarak vuruyor, fena da çevirmiyor, işini ciddiyetle yapıyor, değişikliği seviyor, basit ritimlerde olduğu kadar karmaşık sesleri de dinletmesini biliyor ama gösteriş yapmıyor, sadece tenekeye uyuyor, çalarken bana dini ya da hararetli bir şövalye gibi bile gelmiyor, aksine tamamıyla müzikal görünüyor, hatta *moda parçaları bile küçümsemiyor, bunların arasında, insanların* ağzında dolaşan "Her şey gelip geçer" ve elbette "Lili Marlen" bulunuyordu. Sonra masmavi Bronski gözlerini taşıyan kıvırcık saçlı başını yavaş ama ani hareketlerle bana doğru çevirip, oldukça kibirli bir gülücük attıktan sonra potpurisine Oskar'ın sevdiği parçaları ekledi: Programına "Cam, bardak, kadeh" parçasıyla başladı, "Ders Programıyla devam etti". Çocuk, tıpkı benim Rasputin'i Goethe'yle karşılaştırmam gibi çalıyor, benimle Stockturm kulesine tırmanıyor, tribünün altına sürünüyor, mendirekte yılanbalığı yakalıyor, yanımda yürüyerek zavallı annemin ayakucuna doğru daralan tabutun arkasından geliyordu ve şaşırtıcı bir biçimde her seferinde büyükannem Anna Koljaiczek'in dört eteğinin altına giriyordu.

Derken Oskar biraz daha yaklaştı. Bir şeyler onu yaklaştırıyordu. Sonra halının üzerine çıktı; artık fayansların üzerinde dur-

mak istemiyordu. Minbere çıkan bir basamak, ona diğerini gösteriyordu. Böylece yukarı çıktım ama onun yanıma inmesini görmeyi daha çok isterdim. Bir parça sesimi kazıyarak "İsa" diye seslendim. "Seninle böyle anlaşmamıştık. Bana hemen trampetimi geri vereceksin. Senin haçın var, onunla yetin!" Konserini bir anda kesmeyerek trampet çalmayı bitirdi, bagetleri abartılı bir özenle tenekenin üzerinde çaprazlamasına yerleştirdi ve Oskar'ın ona düşüncesizce pompaladığı şeyi itiraz etmeden geri uzattı.

Tam basamakları teşekkür dahi etmeden ve şeytan kovalar gibi inmek ve tüm bu Katoliklik olayından çıkmak istediğim sırada emrivaki de olsa, hoş bir ses tonu omzuma dokundu: "Beni seviyor musun, Oskar?" Arkamı dönmeden cevap verdim: "Bildiğim kadarıyla hayır." O ise aynı ses tonunu yükseltmeden: "Beni seviyor musun, Oskar?" dedi. Hırçın bir cevapla çıkıştım: "Üzgünüm, bir nebze bile sevmiyorum!" Sonra üçüncü kez canımı sıkan sorusunu sordu: "Oskar, beni seviyor musun?" İsa'ya yüzümü döndüm: "Senden nefret ediyorum çocuk, senden ve yarattığın tüm ıvır zıvırdan!" Bu cevap onun garip bir zafer nidası atmasına neden olmuştu. İlkokul öğretmeni gibi parmağını kaldırıp bana bir görev verdi: "Sen Oskar'sın, kaya olan, bu kayanın üzerine kilisemi inşa etmek istiyorum. Beni takip et!"

Ne kadar sinirlendiğimi artık siz düşünün. Sinirden yüzüm kıpkırmızı kesilmişti. Alçıdan ayak parmaklarından birini kopardım ama yerinden kımıldamadı. Oskar "Tekrar sormayı dene bakalım" diye tısladı, "De de ben de tüm boyanı kazıyayım!" Tek bir kelime bile gelmedi, sadece ezelden beri sürekli bütün kiliseleri dolaşıp ayaklarını süren o ihtiyar adam geldi. Sol sunağa selam verirken beni fark etmedi bile. Ayaklarını sürerek yürümeye devam etti. Ayağım takılıp halıdan fayansların üzerine yuvarlandığımda adam çoktan Adalbert von Prag'a varmıştı. Arkamı dönmeden satranç desenli fayansların üzerinde, o sırada talimatlarıma göre Katolik istavrozunu doğru bir şekilde çıkaran Maria'nın yanında buldum kendimi. Onu elinden tutarak vaftiz suyunun toplandığı havuza

doğru yönlendirip, kilisenin tam ortasında, kapıya yakın kenarda tekrar ana sunağa doğru istavroz çıkarmasını sağladım ama hiçbirine katılmadım, aksine diz çökmek isterken onu güneşe çıkardım.

Akşamın erken saatleriydi. Demir yollarında çalışan doğulu kadınlar gitmişti. Buna karşın Langfuhr banliyösüne az kala bir yük treni makas değiştirdi. Havada sivrisinekler salkım halinde toplanmışlardı. Yukarıdan çan sesleri karışıyordu. Manevra hareketleri çan seslerini bastırdı. Sivrisinekler salkım halinde kalmaya devam ettiler. Maria'nın ağlamaklı bir yüzü vardı. Oskar'ın bağırası vardı. Benim İsa'yla ne alıp veremediğim olabilirdi ki? Sesimi şöyle bir biriktirmek isterdim. Haçıyla ne ilgim olabilirdi ki? Ancak sesimin kilise pencerelerine ulaşamadığını çok iyi biliyordum. Gitsin tapınağını adı Petrus ya da Doğu Prusyalıların dediği gibi Petrikeit gibi insanların üstüne inşa etsin. İçimdeki şeytan "Aman Oskar, kilise pencerelerini sağlam bırak!" diye fısıldıyordu. "Yoksa bu senin sesine mal olur." Hal öyleyken ben de sadece yukarı doğru tek bir bakış attım, böylesine yeni gotik tarzda bir pencerenin ölçüsünü aldım, sonra basıp gittim, çığlık atmadım, onun izinden gitmedim, aksine Maria'nın yanında Bahnhof Sokağı alt geçidine, oradaki damlayan tünelin içinden Kleihammer Parkı'na doğru yukarı, sağdan Marien Sokağı'na, Kasap Wohlgemuth'un önünden, soldan Eisen Sokağı'na, Striess deresinin üzerinden pasif koruma için yangın söndürme havuzu yaptıkları Yeni Pazar'a tıris tıris yürüdüm. Labes Yolu uzundur, sonunda yine de vardık: Oskar, Maria'dan uzaklaşarak doksan basamak çıkıp çatı katında buldu kendini. Orada çarşaflar asılıydı ve çarşafların arkasında Hava Taarruzu Koruma kumu yığılıydı; kumun ve kovaların, gazete kâğıdı destelerinin ve istiflenen kiremitlerin arkasında kitabım ve Cephe Tiyatrosu zamanlarından kalma yedek trampetlerim duruyordu. Bir ayakkabı kutusunda artık görevini tamamlamış da olsa, armut şeklini muhafaza etmiş birkaç ampul vardı. Bunların arasından birincisini aldı, sesiyle patlattı; ikinciyi aldı, tuzla buza dönüştürdü; üçüncüsünün hafifçe yağlı kısmını ayırdı, dör-

düncünün üzerine sesiyle güzel yazı harflerini kullanarak İSA diye yazdı, sonra camı ve yazısını toza dönüştürdü; aynısını tekrar edecekti ki, ampulleri bitmişti. Yorgun şekilde kendimi Hava Taarruzu Koruma kumunun üzerine bıraktım: Oskar hâlâ sesini kullanabiliyordu. İsa'nın muhtemelen bir halefi vardı. Ancak toz alıcılar çetesindekiler benim ilk muritlerim olacaktı.

Toz Alıcılar

Tek başına mürit toplamak bile benim için başa çıkılmaz zorluklara zemin hazırlayacağı için Oskar'ın Mesih'in halefi olmaya elverişli olmamasına rağmen, o zamanlar sürekli bir yolunu bulup kulağıma çalınan görevlendirme çağrısı, her ne kadar selefime inanmasam da onun halefi yapıverdi. Ancak doğanın kanunu kesindi: Şüphe eden, inanandır; inanmayan ise en uzun süre inanandır. Hal böyleyken, küçük ama bana özel sunulan mucizeyi tüm şüphelerimle birlikte İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'nin içine gömmeyi başaramadıysam da, daha çok yapmış olduğu trampet gösterisini yeniden yapması için İsa'yı harekete geçirmeye çalışıyordum.

Oskar kendini birçok kez, yanında Maria olmadan bu tuğla kilisesinde buluyordu. Sürekli olarak, zaten sandalyesine yapışmış olan ve peşimden gelecek hali olmayan Truczinski Ana'nın yanından sıvışıyordum. İsa'nın bana vereceği ne olabilirdi ki? Neden gece yarılarına kadar kilisenin sol koridorunda dikilip, zangocun arkamdan kapıyı kilitlemesine izin veriyordum? Oskar neden soldaki sunağın önünde kulakları cam gibi, her bir uzvu kaskatı olana kadar duruyordu? Çünkü içinde gıcırdayan alçakgönüllülüğüme rağmen, aynı derecede gıcırdayan, küfre giren hareketlerime rağmen, ne trampetimin ne de İsa'nın sesi kulağıma çalınıyordu.

Miserere! Hayatım boyunca İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'nin gece yarısı fayanslarının üzerinde olduğu kadar dişlerimin böylesine takırdadığını duymamıştım. Hangi soytarı Oskar'dan daha iyi bir çıngırak bulabilirdi? Bir bakmışsın, cephede sayısız makineli tüfeğin savurganlığını ya da tüm ofis kızları ve daktilolarıyla birlikte bir sigorta şirketinin tüm idaresini alt ve üst çenemin arasına almışım. Takırdamalar sağa sola çarpıyor, yankı ve alkış buluyordu. O arada sütunlar titreme nöbetine giriyor, kubbelerin tüyleri diken diken oluyor, öksürüğüm bacağımdan fayansların üzerindeki sat-

ranç desenine atlıyor, haçların dizili olduğu koridordan geriye, orta koridordan yukarı, koro bölmesine atlıyordu. Altmış defa öksürdüm; öksürüğüm şarkı söylemekten çok öksürük provası yapan bir Bach korosu gibiydi. Oskar'ın öksürüğünün orgların borularına sızdığını ve pazar ayinindeki koro gösterisine kadar ortalarda görünmeyeceğini umut ettiğim sırada –o arada kutsal eşyaların saklandığı odadan, hemen ardından kürsüden öksürük sesleri gelip, nihayet ana minberin arkasında sporcunun sırtındaki haçın içinde kayboldu– ben de hemen ruhunu içimden dışarı doğru öksürdüm. Başardım, diye öksürdü öksürüğüm; hâlbuki hiçbir şey başarılmamıştı. İsa çocuğu kaskatı ve yüzsüz bir şekilde bagetlerimi elinde, tenekemi pembemsi alçının üstünde tutuyor, trampet çalmıyor, halefliğimi onaylamıyordu. Oskar aslında kendisine emredilen Mesih halefliğini yazılı olarak almayı tercih ederdi.

O zamandan beri şöyle bir adet ya da kötü bir alışkanlık edindim: en meşhur katedralleri gezerken hemen hiç fayanslara bakmıyor ve en sağlıklı halimde bile öksürmeye başlıyorum, öksürüğüm kilisenin yapı tarzına, yüksekliğine ve genişliğine göre, gotik ya da romantik, hatta barok tarzda yayılıyor ve yıllar sonra bile Ulm ya da Speyer Katedralindeki öksürüğümü Oskar'ın trampetine bugün yeniden aksettiriyor. Ancak ağustos ayının ortasında mezar gibi soğuk Katolikliğin vücuduma nüfuz etmesine izin verdiğim o zamanlar, uzak ülkelere turistik kilise gezileri sadece üniformalı biri olarak geri çekilme planlarına dâhil olunduğunda düşünülebilir, hatta günlüklere muhtemelen şu notlar düşülür: "Bugün Orvieto boşaltıldı, harikulade kilise cephesi var. Savaştan sonra Monika'yla buraya yeniden gelip yakından bakılmalı."

Beni evde tutan hiçbir neden olmadığından, kiliseleri gezen biri olmak zor bir şey değildi. Aslında Maria vardı ama Maria'nın da Matzerath'ı vardı. Aslında oğlum Kurt vardı ama o ufaklık gitgide daha dayanılmaz oluyor, gözüme kum sıçratıyor, tırnakları babalık duygusunu taşıyan etimde kırılana kadar beni tırmalıyordu. Oğlum bana bir çift yumruğunu bile gösterdi. Yumrukların-

daki eklemler öylesine beyazdı ki, o darbe atmaya hazır ikizlere bakmak bile burnumdan kanın fışkırmasına yeterli oluyordu.

Tuhaf ki, Matzerath bana beceriksizce bile olsa içtenlikle sahip çıkıyordu. Oskar, bugüne kadar kendisi için hiçbir şey ifade etmeyen bu insanın onu kucağına almasına, kendine bastırmasına, ona bakmasına, hatta onu bir keresinde öpmesine tuhaf bir biçimde izin veriyordu. Öptüğü sırada gözyaşlarına hâkim olamayarak Maria'dan çok kendine: "Bu böyle olmaz. İnsan kendi evladına nasıl kıyar ki. İsterse on defa aynı şeyi yapsın ve tüm doktorlar aynı şeyi söylesin. Bunların tek bildiği oturup karar vermek. Bunların çocukları yok herhalde." diyordu.

Masanın başında oturan ve her akşam olduğu gibi gazete sayfasına yiyecek karneleri yapıştıran Maria başını kaldırdı: "Sakinleş artık Alfred. Sanki ben umursamıyormuşum gibi konuşuyorsun. Ama bugünlerde bu işler böyle yapılıyor, diyorlarsa, o zaman neyin doğru olup olmadığını ben de söyleyemem."

Matzerath, zavallı annemin ölümünden bu yana müziğe şahitlik etmemiş olan piyanoyu işaret etti: "Agnes bunu asla yapmazdı ya da yapılmasına izin vermezdi!"

Maria, piyanoya bir bakış fırlattı, omuzlarını kaldırdı ve konuşmasına başlayana kadar indirmedi: "Bundan doğal ne var? Onun annesiydi ve her zaman onun daha iyi olacağını umut ediyordu. Ama görüyorsun işte! Hiçbir şey olmadı. Sürekli itilip kakılıyor, ne yaşamasını ne de ölmesini biliyor!"

Acaba Matzerath gücünü, sürekli piyanonun üzerinde asılı duran ve karanlık Hitler suretini inceleyen Beethoven'in verdiği eğitimden mi alıyordu? "Hayır!" diye bağırdı. "Asla!" diyerek yumruğunu masaya ve üzerindeki nemli, yapışkan kâğıtlara vurdu, Maria'nın hastane idaresinden gelen mektubunu uzatmasını bekledi, içinde yazanları okudu, okudu, okudu ve okudu, mektubu yırttı ve parçalarını ekmek karnelerinin, yağ karnelerinin, yiyecek karnelerinin, seyahat karnelerinin, ağır işçilik karnelerinin, ayrıca hamile ve emziren anneler için hazırlanan karnelerin arasına fırlattı.

Oskar her ne kadar Matzerath'ın sayesinde, doktorların eline teslim edilmediyse de, o saatten sonra ve bugün bile Maria'yla göz göze gelir gelmez, en güzel dağ havasına sahip, olağanüstü bir klinikle bu klinikte aydınlık, modern ve samimi bir ameliyat odası canlandırıyor gözünde; kapının önünde beni çekingen ama güven duygusu veren bir gülümsemeyle Maria karşılıyor; sonrasında beni aynı güven veren gülümsemeye sahip birinci sınıf doktorlara teslim ediyor; fakat aynı zamanda onlar mikroptan arınmış beyaz önlüklerinin arkasında hemen etki eden şıringalarını saklıyorlar.

Anlayacağınız tüm dünya beni terk etmişti; sadece İmparatorluk Sağlık Bakanlığı tarafından düzenlenen yazıyı imzalamak istediğinde Matzerath'ı sakatlayarak ellerine mani olan zavallı annemin gölgesi, birçok kez, benim gibi bir terk edilmişin, bu dünyayı tamamen terk etmesini engelliyordu.

Oskar, nankör olmak istemiyordu. Trampetim bana kalmıştı. Hatta cama karşı tüm başarılarımı bilen sizlere yeni bir şey sunamayacak olan, aranızdan değişikliği seven bazılarını belki de sıkmaya başlayan sesim bile halen benimleydi. Ancak benim için Oskar'ın trampetin üzerindeki sesi, varlığımın her zaman taze kalacak bir kanıtıydı; çünkü camları sesimle kırabildiğim sürece var olmaya devam edecek, hedef almasını bilen nefesim camın nefesini kesebildiği sürece hayatta olacaktım.

Oskar o zaman camlara çok şarkı söylüyordu. Şaşırmış bir şekilde şarkı söylüyordu. Ne zaman İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'ni geç saatte terk etsem, şarkı söyleyerek bir şeyleri kırıyordum. Eve dönüyor, fazla aramıyordum bile; kötü karartılmış bir çatı katı odasını ya da maviye boyanmış, pasif korumaya uygun bir şekilde ışıldayan bir sokak lambasını gözüme kestiriyordum. Kilise dönüşü her seferinde eve gitmek için farklı bir yol seçiyordum. Oskar bir keresinde Anton-Möller Yolu'ndan Marien Sokağı'na gelmişti. Başka bir seferinde Uphagen Yolu'nu yukarı yürüdü, Conradinum'un etrafından dolaştı, geçerken camla kaplı okul kapısını şangırdattı ve Reichskolonie üzerinden Max-Halbe Meydanı'na var-

mıştı. Ağustos'un son gününde kiliseye geç gelip kapısını kilitli bulduğumda, kızgınlığımı serinletmesi için daha uzun bir yoldan dönmeye karar vermiştim. Bahnhof Sokağı'nı, üç sokak lambasından birini şangırdatarak koştum, sonra yukarı çıkıp sinemanın arkasından sol taraftaki Adolf-Hitler Caddesi'ne saptım, soldaki piyade gazinosunun pencerelerle kaplı cephesini yerinde bıraktım ama öfkemi, Oliva istikametinden benim bulunduğum yere doğru yaklaşan, hemen hemen boş tramvayın sol tarafında bulunan tüm karartılmış pencerelerini indirerek dindirdim.

Oskar, başarılı eserini fazla dikkate almadı, tramvay kulağı tırmalayan bir gıcırtıyla durup, insanların inmelerini, küfürler savurmalarını ve yeniden binmelerini kendi halinde bıraktı, menüden öfkesini dindirecek başka bir tatlı, leziz yemeklerin az olduğu bir zamanda leziz bir şeyler aradı ve marangoz Berendt, uzaktaki havaalanı barakaları, Baltic Çikolata Fabrikasını ay ışığında gördüğü Langfuhr banliyösünün en dış kenarına vardığında bağcıklı ayakkabılarıyla durdu. Ama öfkem kendimi fabrikaya iyi bilinen eski usulde hemen tanıtacak kadar büyük değildi. Kendime zaman ayırdım. Ay ışığının benden önce saydığı pencereleri saydım, ay ışığı ile aynı sonucu buldum, gösterime şimdi başlayabilirdim ama önce Hochstriess'ten bu yana, muhtemelen Bahnhof Sokağı'ndaki kestane ağaçlarının altına varmış olan gençlerin neyin nesi olduğunu bilmek istiyordum. Altı yedi tanesi Hohenfriedberger Yolu tramvay durağının bekleme kulübesinin önünde ya da içinde bekleşiyorlardı. Delikanlılardan beş tanesi Zoppot'a giden şosede bulunan ilk ağaçların arkasında takılıyordu.

Tam çikolata fabrikasını yapacağım ziyareti erteleyip, delikanlıların yolundan çekilecek, yani farklı bir yoldan gidecek ve demir yolu köprüsünün üzerinden havaalanı boyunca gidip, Laubenkolonie'nin içinden Kleinhammer Yolu'ndaki Aktien Bira Fabrikası'na sızacaktım ki, Oskar köprü tarafından da birbiriyle uyumlu, sinyali andıran ıslıkları duymaya başladı. Artık şüphe kalmamıştı; bu toplanma benim içindi.

Takipçilerin tespit edildiği ama kovalamacının henüz başlamadığı böyle kısa zaman dilimlerinde, insan kendine geniş zaman ayırarak ve keyfini çıkararak son kurtuluş olasılıklarını hesaplamaya girişiyor: O anda Oskar anne baba diye bağırabilirdi. O anda trampetiyle hepsini olmasa da, muhtemelen bir polis memurunu yanına çağırabilirdi. O anda isteseydim küçük boylu endamımla yetişkinlerin desteğini arkama alabilirdim ama –Oskar'ın ara sıra olabileceği en tutarlı tutumuyla– gelip geçen yetişkin insanlardan yardım istemeyi, bir polisin aracılık etmesini kabul etmedi, sırf merak ve özgüveniyle kırbaçlanmış olarak, işi oluruna bırakıp en aptalca şeyi yaptı. Çikolata fabrikası arazisinin öne çekilen zift kaplı çitin içinde geçebileceği bir boşluk aramaya koyuldu. Herhangi bir boşluk bulamadı. Gençlerin duraktaki bekleme kulübesi ve Zoppot şosesindeki ağaç gölgelerinin arasından ortaya çıkmalarını izledi. Oskar çit boyunca yürümeye devam etti. Şimdiyse köprü tarafından geliyorlardı ve tahta çitin içinde hâlâ bir gedik bulamamıştı. Pek hızlı yaklaşmıyorlardı; yavaş yavaş ve tek tük geldiklerinden Oskar biraz daha arayabilirdi. Bunlar bana çitin içinde boşluk bulmama izin verecek kadar zaman tanımışlardı. Ama sonunda tek bir tahtanın eksik olduğu gediği bulup bir taraflarını yırtarak delikten içeri girdiğimde, çitin diğer tarafında elleriyle kayak pantolonlarının ceplerini kurcalayan, rüzgârlık giymiş dört delikanlı karşıma dikildi.

Durumumun kaçınılmazlığını hemen anladığımdan, önce üzerimde çitin boşluğundan geçerken yırtmış olduğum deliği aramaya koyuldum. Pantolonumun sağ arka kısmı yırtılmıştı. Uzattığım iki parmağımla yırtığın büyüklüğünü ölçtüğümde, insanı kızdıracak derecede büyük olduğunu fark ettim ama fazla umursamayarak son kez yukarı kaldırdığım bakışlarımla tramvay durağı, şose ve köprüden geçen tüm delikanlıların çitin üzerinden tırmanıp gelmelerini bekledim, çünkü çitin arasındaki boşluk onların ebatlarına göre değildi.

Bu olay ağustosun son günlerinde gerçekleşti. Ay, zaman za-

man bir bulutu kendine örtü olarak tutuyordu. Yaklaşık yirmi delikanlı saydım. En gençleri on dört, en yaşlıları on altı, neredeyse on yedi yaşındaydı. 1944 yılında sıcak ve kuru bir yaz geçirdik. Afacanlardan yaşça daha büyük dördünün üzerinde Hava Kuvvetleri Yardımcısı üniforması vardı. 1944 yılında iyi bir kiraz yılı geçirdiğimizi hatırlıyorum. Küçük gruplar halinde Oskar'ı çevrelediler. Alçak sesle sohbet ediyor, anlamak için zorlanmadığım bir jargon kullanıyorlardı. Hatta birbirlerini, kısmen aklımda tuttuğum garip isimlerle çağırıyorlardı. Hal böyleyken on beş yaşlarında, hafif puslu ceylan gözlere sahip bir ufaklığın adı Kırık Çaylak, bazen de Harman Çaylak oluyordu. Yanındakine Putte deniyordu. En küçük ama eminim yaşı en küçük olmayan, üst dudağı öne bakan peltek dilli olan afacanı Kömür Pençesi diye çağırıyorlardı. Hava Kuvvetleri Yardımcılarından birine Mister, diğerine ise adına layık Çorbacı Horoz, hatta aralarında tarihi ismi olan da vardı: Aslan Yürekli, süt gibi yüzü olan birisinin adı da Mavi Sakal'dı. İyi bildiğim Totila ve Teja gibi, Belisar ve Narses gibi kibirli olan isimler duydum; başında ördek derisi kadar yamulmuş gerçek bir kadife şapkası ve uzun bir yağmurluğu olan Störtebeker adlı birini daha dikkatlice inceledim: On altı yaşında olmasına rağmen çetenin lideriydi.

Oskar'a aldırış etmiyor, herhalde onu yumuşatmak istiyorlardı. Durum böyle olunca, yarı eğlenir görünerek, diğer yarımla bu olası delikanlı romantizmini muhatap almak durumda olan kendime kızarak ve yorgun bacaklarla trampetime oturarak, hemen hemen dolu olan aya baktım; düşüncelerimin bir kısmını İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'ne göndermeye çalışıyordum.

Bugün olsaydı belki trampet çalar, hatta bir iki kelime ederdim. Böylece Baltic Çikolata Fabrikası'nın avlusunda oturup, kendimi hırsız polis oyununa teslim ettim. Belki de beni bekliyor, yapacağım kısa bir trampet girişinden sonra dudaklarını yeniden aralayıp bana Mesih'in halefliğini tebliğ etmeye çalışacak, gelmediğim için hayal kırıklığına uğramış, kibirle kaşlarını kaldırıyor-

dur. İsa'nın bu delikanlılarla ne alıp veremediği olabilirdi ki? Mesih'in sureti, halefi ve vekili olan Oskar bu kalabalıkla ne yapacaktı? İsa'nın "Bırakın çocuklar bana gelsin!" sözlerini kullanarak kendilerine Putte, Harman Çaylak, Mavi Sakal, Kömür Pençesi ve Störtebeker diyen gençlere hitap edebilir miydi?

Störtebeker yaklaştı. Yanında sağ kolu olan Kömür Pençesi vardı. Störtebeker, "Ayağa kalk!" dedi. Oskar'ın gözleri hâlâ ayın üzerinde, aklıysa İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'nin sol sunağındaydı. Ayağa kalkmadı. Kömür Pençesi, Stortebeker'in bir el hareketiyle altımdaki trampete tekme atarak kaydırdı. Ayağa kalktığımda tenekemi başka hasarlardan daha iyi koruyabilmek için gömleğimin altına soktum.

Güzel delikanlıymış bu Störtebeker, diye düşündü Oskar. Belki gözleri biraz fazla derin ve birbirine fazla yakındı ama ağız kısmı oldukça özgün ve hareketliydi. "Nereden geliyorsun sen?" Demek sorgu sualler başlayacaktı. Bense bu selamlama şeklinden hoşlanmadığımdan, yüzümü tekrar aya çevirdim ve onu –her şeye tahammül edebiliyordu ya– trampet olarak düşünerek kendi tarafsız megalomanlığıma gülümsüyordum. "Sırıtıyor bu, Störtebeker."

Kömür Pençesi beni inceledi, patronuna "tozunu almak" diye adlandırdığı bir faaliyete girişmeyi teklif etti. Arka planda duran sivilceli Aslan Yürekli, Mister, Harman Çaylak ve Putte de tozunu almaktan yanaydı. Gözlerimi aydan çekmeden tozunu almak ifadesinin harflerini saydım. Ne kadar şirin bir ifade ama eminim pek hoş bir şey değildir.

Störtebeker "Ne zaman tozunun alınacağını burada ben belirlerim!" diyerek çetesinin yarattığı mırıltılara son verdi, sonra yine beni muhatap aldı: "Seni yeteri sıklıkta Bahnhof Sokağı'nda gördük. Orada neler çeviriyorsun? Nereden geliyorsun sen?"

İki soru birden. Oskar, durumu kontrol atında tutmak istiyorsa bir cevap vermek zorundaydı. Böylece yüzümü aydan aşağı çektim, Störtebeker'e mavi ve etkileyici gözlerimle bakarak sakince konuştum: "Kiliseden geliyorum."

Störtebeker'in yağmurluğunun arkasında yine mırıltılar başladı. Benim cevabımı tamamlıyorlardı. Kömür Pençesi, kilise sözüyle İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'nden bahsettiğimi anladı.

"Adın ne?"

Bu soru kaçınılmazdı. Karşılaşmanın mantığı buradaydı. Bu soru, insanlar arası iletişimin önemli bir yerini teşkil eder. Bu sorunun cevabı sayesinde uzun ve kısa tiyatro eserleri, hatta operaları hayatta kalmaktadır; bakınız Lohengrin.

Hal böyleyken ayın iki bulutun arasından yüzünü göstermesini bekledim, parlaklığının gözlerimin mavisinde üç kaşık çorba içimi süresince Störtebeker'e etki etmesini sağladım, sonra da kendime verdiğim bu ismin yarattığı etkiye gıpta ederek söyledim –çünkü Oskar adı karşılığında her halükarda sadece gülüşmeleri alacaktı. "Benim adım İsa" bu itirafla uzun bir sessizliğe neden oldum. Derken Kömür Pençesi gırtlağını temizleyerek konuştu: "Onun yine de tozunu almamız gerek, patron."

Tozumu almaktan yana olan sadece Kömür Pençesi değildi. Störtebeker, parmaklarını şaklatarak tozumu almaya izin verdi. Bunun üzerine Kömür Pençesi beni yakaladı, Störtebeker parmaklarını işlemi durdurmak için ikinci kez şaklatana kadar parmak eklemleriyle sağ kolumu iyice sıktı, parmaklarını kuru, hızlı, sıcak ve acıyla hareket ettirdi –demek tozunu almak buydu!

"Şimdi de bakalım, adın ne?" Kadife şapkalı patron sıkılmış gibi duruyordu. Sağ koluyla havaya bir kroşe hareketi sallayarak yağmurluğunun uzun kolunun çekilmesini sağlayıp ay ışında kol saatini göstererek sol kulağıma doğru fısıldadı: "Düşünmen için sana bir dakika süre. Ondan sonra Störtebeker paydos eder."

Oskar için hiç olmazsa ceza almadan bir dakika boyunca ayı seyretme, kraterlerinde kaçış yerleri arama ve Mesih'in halefi olması konusunda vermiş olduğu kararı sorgulama fırsatı doğmuştu. Paydos kelimesi hoşuma gitmediğinden ve bu delikanlıyı başıma keyfimin kâhyası kesilmesine tahammül etmek gibi bir

niyetim olmadığından Oskar yaklaşık otuz beş saniye sonra cevabımı tekrarladı: "Ben İsa'yım."

Bundan sonra olanlar etrafta etki yaratsa da, benim yarattığım bir senaryo değildi. Mesih'in halefi olduğumu tekrar kabul etmemden hemen sonra, Störtebeker parmaklarını şaklatıp, Kömür Pençesi tozunu almasına fırsat veremeden hava taarruzu alarmı verildi.

Oskar, "İsa" dedi, tekrar soluklandı ve yakındaki havaalanındaki sirenin, Hochstriess Piyade Gazinosu'nun ana binasındaki sirenin, Langfuhr Ormanı'nın hemen dibinde duran Horst-Wessel Ortaokulu'nun çatısındaki sirenin, Sternfeld Alışveriş Merkezi'ndeki sirenin ve çok uzaktaki Hindenburg Bulvarı'ndan buraya kadar gelen teknik yüksekokulundaki sirenin ardı ardına gelen sesleri beni doğruladılar. Banliyönün tüm sirenleri, benim tebliğ ettiğim kutsal mesajı baş melekler gibi algılayıp, sonra uzun soluklu ve şiddetle, karanlığın kabarıp çökerterek, rüyaları titretip parçalayarak, uyuyanların kulaklarına sızarak ve etkilenmesi mümkün olmayan aya, bir türlü karartılamayan bir gökyüzü cisminin korkunç anlamını yükleyecek şekilde yayılması biraz zaman aldı.

Oskar, hava taarruz alarmının tamamıyla kendi tarafından olduğunu bilmesine karşın sirenler Störtebeker'i telaşlandırdı. Çetenin bir kısmı kendilerini alarmla birlikte doğrudan görev başına resmen çağrılmış hissediyordu. Hal böyle olunca Havacı yardımcısı dört kişi çitin üzerinden atlayıp bataryalarına gitmek, tramvay hangarı ve havaalanı arasındaki sekiz virgül sekiz mevzilerinde yerlerini almak zorundaydılar. Aralarında Belisar'ın da olduğu adamlarından üç tanesinin Conradinum'da Hava Taarruzu Koruma nöbetleri vardı, yani hemen gitmeleri gerekiyordu. Yaklaşık on beş kişiden oluşan çetenin geri kalanını bir arada tutan Störtebeker, gökyüzünde bir hareketlenme olmadığından, yeniden sorgulamaya başladı: "Yani biz doğru anladıysak sen İsa'sın. Bunu bir kenara bırakalım. Başka bir soru: Şu sokak lambalarıyla pencere-

lere yaptığın şeyi nasıl yapıyorsun? Bahane yok, biz her şeyi biliyoruz!"

Aslında bu çocuklar her şeyi de bilmiyorlardı. Olsa olsa sesimin bu ya da şu başarısına şahit olmuşlardır. Oskar, bugünlerde kısaca kavgacı serseri gençler denen bu yarı yetişkinlere karşı kendini biraz daha anlayışlı olmaya zorladı. Onların bu dolaysız ve kısmen beceriksiz hırslarını mazur görmeye çalışarak, daha yumuşak başlı ve tarafsız bir tavır sergiledim. Demek bütün şehrin birkaç haftadır sözünü ettiği o kötü şöhretli toz alıcılar bunlardı. Polisin ve çok sayıda Hitler Gençliği devriye kolunun peşinde olduğu gençlik çetesiydi bunlar. Sonradan ortaya çıkacağı üzere: Conradinum, Petri Ortaokulu ve Horst-Wessel Ortaokulu lise sınıfı öğrencileriydi bunlar. Bunun yanı sıra Neufahrwasser'de lise öğrencileri tarafından idare edilse de, üyelerinin üçte ikisinin Schichau Tersanesi ve vagon fabrikası çırakları olan ikinci bir toz alıcılar çetesi vardı. Bu iki çete grubu çok nadir bir araya geliyordu. Aslında sadece Schichau Sokağı'ndan başlayarak Stefen Parkı'nı ve geceleri Hindenburg Bulvarı'nı baştan aşağı tarayıp, Bishofsberg'teki akşam kursundan sonra gençlik yurdundan evlerine dönen Alman Kızlar Birliği yönetici kızlarını bulmak için bir araya geliyorlardı. Gruplar arasında kavgalara izin verilmiyor, eylem bölgelerinin sınırları kesin çizgilerle belirleniyordu. Störtebeker, Neufahrwasser bölgesinin liderini rakipten çok dost olarak görüyordu. Toz alıcılar çetesi her şeyle savaşıyordu. Hitler Gençliği'nin hizmet merkezlerini talan ediyor, kız arkadaşlarıyla parklarda sevişen cephe izinlilerin madalya ve rütbe işaretlerine göz koyuyor, çeteden olan Hava Kuvvetleri Yardımcılarıyla birlikte uçaksavar bataryalarından silah, mühimmat ve benzin yürütüp, İktisat Dairesi'ne büyük bir saldırı planlıyorlardı.

Toz alıcıların şebeke ve planları hakkında herhangi bir bilgi sahibi olmayan Oskar, o zamanlar oldukça terk edilmiş ya da acınası halde hissettiğinden, yarı yetişkinlerin arasında bir güven duygusuna kapıldı. Derken kendimi bu delikanlılarla içten içe bir

arada bularak, büyük yaş farkının –yirmi yaşına basacaktım– yarattığı engeli görmezden geldim ve kendime şunu dedim: Neden bu afacanlara sanatından bir örnek sergilemiyorsun? Gençler her zaman öğrenmeye heveslidir. Sen de bir zamanlar on beş on altı yaşlarındaydın. Onlara bir örnek ver, gözlerini boya. Sana hayran kalacak, büyük ihtimalle seni dinlemeye başlayacaklardır. Engin tecrübenle edindiğin akıllıca etkileyiciliğini uygulayabilirsin. Şimdi görevine sadık ol, kendine mürit edin ve İsa'nın halefliğini yerine getir.

Belki de Störtebeker, benim derin düşüncelerimin sağlam temellere dayandığını düşünüyordur. Bana zaman tanıdı, ben de ona minnettardım bunun için. Ağustos sonuydu. Ay ışığında hafif bulutlu bir geceydi. Hava taarruz alarmı veriliyordu. Sahilde iki ya da üç projektör yanıyordu. Muhtemelen askeri bir araştırma uçağıydı. O günlerde Paris boşaltılıyordu. Karşımda Baltic Çikolata Fabrikası'nın çok pencereli ana binası duruyordu. Orta Cephe ordu grubu uzun bir koşudan sonra Weichsel ırmağının yakınında durdu. Ancak Baltic şirketi artık perakendecilere değil, aksine Hava Kuvvetleri için çikolata üretiyordu. Hal böyleyken Oskar'ın, General Patton'a bağlı askerlerin ve Amerikan üniformalarının Eyfel Kulesi'nin altında gezinti yaptıkları düşüncesine de alışması gerekiyordu. Bu benim için acı vericiydi ve Oskar bagetlerinden birini havaya kaldırdı. Roswitha'yla geçirilen onca saat. Sonunda Störtebeker hareketimi fark etti, bakışlarını bagetimi izleyerek çikolata fabrikasına yöneltti. Pasifik Okyanusu'nda güpegündüz saatlerde Japonlara ait bir adacık temizlenirken, burada fabrikanın tüm pencerelerine ay ışığı aksediyordu. Sonra Oskar duymak isteyen herkese seslendi: "İsa şimdi sesiyle cam kıracak."

Daha ilk üç pencereyi halletmiştim ki, üzerimden geçen bir sineğin vızıltısını fark ettim. İki pencereyi daha ay ışığından azat ederken şunu düşündüm: Bu ölmek üzere olan bir sinek. Çok sesli vızıldıyor. Sonra sesimle fabrikanın en üst katındaki çerçeveleri siyaha boyadım ve fabrikanın orta ve alt katlarında bulunan çok

sayıda pencerenin aksinden, Narvik Kampı'nın yanındaki bataryadan geldiklerini düşündüğüm ışıkların yansımalarını görmeden önce çok sayıda projektörün kansız yüzünü fark ettim. Önce sahildeki bataryalar ateş etti, sonra orta kattaki pencereleri hallettim. Hemen üzerine Altschottland, Pelonken ve Schnellmühl bataryalarına atış serbest emri verildi. Bunlar zemin kattaki üç pencereydi ve havaalanından yükselen ve fabrikanın üzerinden alçak uçuş yapanlar gece avcılarıydı. Daha zemin katını bitiremeden, uçaksavar ateşi kesildi ve Oliva üzerinde üç projektörle aydınlatılan çok motorlu uzun menzilli bombardıman uçağını indirmesi için görevi gece avcı uçaklarına devretti.

Oskar başlarda, yaptığı gösterinin uçaksavar ateşinin sergilediği eforla eşzamanda olmasının, çocukların dikkatini dağıtacağından, hatta bakışlarını fabrikadan alıp gökyüzüne yönlendirmesinden endişe ediyordu.

Beni daha da şaşırtan şey, tüm çetenin işimi bitirdikten sonra hâlâ pencerelerden yoksun kalan çikolata fabrikasından bakışlarını alamamasıydı. Hatta bombardıman uçağını vurdukları için, yanarak, insanlara bir gösteri sunarak, Jeschkentaker Ormanı'na iniş yapmaktan ziyada çakılırken, yakındaki Hohenfriedberger Yolu'ndan sanki tiyatrodaki gibi bravo nidaları ve alkış sesleri yükseldiğinde dahi, aralarında Putte'nin de olduğu sadece az sayıda çete üyesi camsız fabrikadan kendilerini koparabilmişti. Ama benim için önemli olan ne Störtebeker ne de Kömür Pençesi'nin uçağın düşürülmesinden etkilenmemiş olmalarıydı.

Sonra, tıpkı öncesi gibi gökyüzünde sadece ay ve yıldızlardan oluşan ufak tefek ışıltılar kalmıştı. Gece avcıları iniş yaptılar. Uzaklardan bir miktar itfaiye sesi yükseldi. Derken Störtebeker arkasını döndü, bana o her zamanki hiçe sayan ağız şeklini gösterdi, yağmurluğunu uzun kollarından kol saatini ortaya çıkaran o kroşe hareketini yaptı, saatini çıkardı, ses seda etmeden ama zorlukla nefes alarak onu bana uzattı, bana bir şeyler söylemek istediyse de, adamlarının alkışları altında bana itirafta bulunana ka-

dar alarm sirenlerinin bitmesini beklemek zorundaydı: "Tamam İsa. İstiyorsan çeteye alındın ve bizimle takılabilirsin. Senin için bir şey ifade ediyorsa, bizler toz alıcılar çetesiyiz!"

Oskar kol saatini eliyle tarttı, rakamları aydınlatan fosforla kaplı ve sıfır yirmi üçü gösteren bu ustaca tasarlanmış şeyi Kömür Pençesi delikanlısına hediye etti. O ise patrona soru sorar gibi baktı. Störtebeker başını sallayarak onayladı. Sonra Oskar trampetini eve dönüş için rahat bir şekilde oturtarak, "İsa size yol gösteriyor. Beni izleyin!" dedi.

Beşikteki İsa Oyunu

O zamanlar mucize silahlardan ve nihai zaferden çok konuşuluyordu. Biz toz alıcılarsa, ne ondan, ne de bundan bahsederdik ama mucize silaha zaten sahiptik.

Oskar, otuz kırk üyeden oluşan çetenin başına geçtiğinde, Störtebeker beni ilk önce Neufahrwasser grubunun lideriyle tanıştırdı. On yedi yaşında, bir ayağı aksayan bir genç olan Moorkahne, Neufahrwasser Kılavuz Kaptanlar Dairesi'nde çalışan bir idari memurun oğluydu. Sakatlığı nedeniyle sağ bacağı sol bacağından iki santim kısaydı –ne Hava Kuvvetleri Yardımcısı ne de asker olabildi. Moorkahne, bacağındaki aksaklığını bilinçli ve belli edecek şekilde göstermesi bir yana çekingen biriydi ve kısık sesle konuşurdu. Sürekli tilki gibi gülümseyen bu genç adam, Conradinum son sınıfının en iyi öğrencisiydi ve –Rus ordusunun herhangi bir itirazı olmaması şartıyla– lise bitirme sınavlarını kusursuz bir örnek sergileyerek bitirebileceğine hiç kuşku yoktu. Moorkahne felsefe okumak istiyordu.

Tıpkı Störtebeker'in beni koşulsuz olarak kabul etmesi gibi, aksayan delikanlı da içimde toz alıcıların başına geçen İsa'yı görmüştü. Bu ikili daha işin başında Oskar'a depoyu ve kasayı göstermek için can atıyordu; çünkü her iki grup, topladıkları ganimetleri aynı mahzende saklıyordu. Kuru ve geniş bir alana sahip mahzenin yeri, Jeschkentaler Yolu'ndaki nezih bir Langfuhr villasında bulunuyordu. Kendilerine "Von Puttkamer" diyen Putte'nin ebeveynlerinin, yumuşak bir meyille yükselen çimlerle sokakla arasında sınırı çizilen ve dört bir yanı sarmaşıklarla çevrili bir arsaları vardı. Bunun anlamı, Bay von Puttkamer'in güzel Fransa'da olduğu, bir tümeni idare ettiği, Promeranya-Polonya-Prusya kökenli Şövalye Haçı'nı taşıdığıydı; buna karşın Bayan Elisabeth von Puttkamer sürekli hastaydı ve aylardır Yukarı Bav-

yera'da kalıyordu; orada şifa bulacakmış. Toz alıcıların Putte diye isimlendirdikleri Wolfgang von Puttkamer villayı idare ediyordu; çünkü üst katlarda genç efendisinin rahatını sağlamakla meşgul olan yaşlı ve neredeyse sağır sayılan hizmetçi kadını hiç görmüyorduk, çünkü mahzene çamaşırhaneden giriyorduk.

Depoda konserve kutuları, tütün mamulleri ve çok sayıda paraşüt kumaşının olduğu balyalar istiflenmişti. Rafın bir tanesinde, Putte'nin Störtebeker'in talimatıyla sürekli çalışır ve birbiriyle uyumlu halde tuttuğu iki düzine kadar silahlı kuvvetlere ait hizmet saati asılıydı. Putte ayrıca iki otomatik silahı, saldırı tüfeğini ve tabancaları temizlemekten sorumluydu. Bana bir bazuka, makineli tüfek mühimmatı ve yirmi beş tane el bombası gösterildi. Tüm bunlar ve heybetli bir sıra benzin bidonu İktisat Dairesi'ne yapılacak baskın için ayrılmıştı. Böylece İsa adına Oskar'ın ilk emri dile getirildi: "Silahlar ve benzin bahçeye gömülecek. Ateşleme pimleri İsa'ya teslim edilecek. Bizim silahlarımız başka türden olacak!"

Çocuklar bana bir sigara kutusu dolusu çalınıp toplanmış madalya ve onur nişanı gösterdiklerinde, onlara gülümseyerek bu süs eşyalarına el koymalarına izin verdim. Ama paraşüt avcısı bıçaklarını çocukların ellerinden almalıydım. Ele güzel oturan ve kullanılmak için can atılan bu bıçakları daha sonra da kullanacaklardı.

Bana kasayı getirdiler. Oskar parayı saydırdı ve iki bin dört yüz yirmi İmparatorluk Markı'ndan oluşan kasa mevcudunu kaydettirdim. Tüm bunlar Eylül 1944 yılında oldu. Sonunda 1945 Ocak ayı ortalarında Konjew ve Schukow Weichsel nehrini aşmayı başardıklarında, mahzen deposundaki kasamızı feda etmek zorunda kaldık. Putte yaptığı işi itiraf edince Yüksek Eyalet Mahkemesi'nin masasına tomarlar halinde otuz altı bin İmparatorluk Markı konmuştu.

Tabiatım gereği Oskar tüm bu olaylar karşısında hep arka planda kaldı. Çoğu zaman gündüzleri yalnız başıma ve biri olsa

bile sadece Störtebeker eşliğinde, geceleri yapılacak işler için indirmeye değer hedefleri tespit ediyor, organizasyon işini Störtebeker ya da Moorkahne'ye bırakıyor ve sesimle –şimdi ben ona mucize silah diyorum– Truczinski Ana'nın dairesinden çıkmadan, gece geç saatlerde yatak odası penceresinden dışarı sarkıp, daha önce hiç olmadığı kadar uzaklara odaklanarak, çok sayıda parti hizmet binasının zemin katı pencerelerini, gıda karnelerinin basıldığı matbaanın avluya açılan penceresini ve bir keresinde özel istek üzerine biraz isteksizce, çocukların intikam almak istediği bir lise öğretmeninin özel dairesindeki mutfak penceresini indirdim.

Bu gerçekleştiğinde aylardan kasım olmuştu bile. V1 ve V2 füzeleri Londra'ya uçtu, ben de sesimi kullanarak Langfuhr'u aşarak, Hindenburg Bulvarı'ndaki ağaçları takip ederek, Ana Tren Garı, eski kent ve adli semtin üzerinden atlayarak, Fleischer Sokağı'nı ve orada bulunan müzeyi aradım, çocukların oraya girmelerini sağlayarak ve Niobe'yi, o tahta kalyon heykelini arattırdım.

Onu bulamadılar. Yanı başımda sıkı sıkıya, başı oynak şekilde koltuğa çivilenmiş Truczinski Ana'nın benimle ortak birkaç yönü vardı; çünkü Oskar uzaklara şarkı söylediğinde, o da uzakları düşünüyor, cennetteki oğlu Herbert'i, Orta Kesim Cephesi'ndeki oğlu Fritz'i arıyordu. Hatta 1944 başlarında evlenerek Ren Bölgesi'ne taşınan en büyük kızı Guste'yi de uzak Düsseldorf kentinde aramak zorundaydı, çünkü Şef Garson Köster'in evi orada ama Kurland'ta oyalanıyordu. Guste onu tanımak için sadece izinli olduğu on dört gün boyunca evinde tutabiliyordu.

Bunlar sakin akşamlardı. Oskar, Truczinski Ana'nın ayaklarının dibinde oturuyor, trampetiyle biraz hayal kuruyor, çini sobanın fırın kısmının içinden kızarmış bir elma çıkarıyor, buruş buruş olmuş ihtiyar kadın ve çoluk çocuk meyvesiyle birlikte yatak odasının karanlık bir köşesine çekiliyor, karartma kâğıdını yukarı sıyırıyor, pencereyi bir parmak kadar aralıyor, içeriye biraz don ve gecenin girmesine izin veriyor ve hedefine odaklanmış uzak men-

zilli çığlığını çıkarıyordu ama bunu yaparken titreşen herhangi bir yıldızı hedef almıyor –çünkü samanyoluyla alıp veremediği yoktu– Winterfeld Meydanı'nı, orada da radyo binasını değil, Hitler Gençliği teşkilatının bölge başkanlığının ofislerinin uzandığı karşındaki kutu gibi binaya odaklanıyordu.

Hava açık olduğunda işim bir dakikamı almıyordu bile. Bu arada açık pencere aralığında duran kızarmış elma biraz soğumuştu. Elmayı çiğneyerek Truczinski Ana ve trampetimin yanına dönüyor, kısa zaman sonra yatağa giriyor ve toz alıcıların, İsa'nın adına parti kasalarını, gıda karnelerini ve daha önemlisi resmi kaşeleri, basılı formları ya da Hitler Gençliği devriyesinin üye listesini çaldıklarından emin olarak uykuya dalabiliyordu.

Störtebeker ve Moorkahne'nin sahte evraklarla her türlü saçmalığı yapmalarına hoşgörülü davranıyordum. Sonuçta çetenin baş düşmanı devriye hizmetiydi. Yani isterlerse keyiflerine göre karşı takım oyuncularını yakalayabilir, onları tozunu alabilir ya da umurumda bile değil –Kömür Pençesi'nin adını verdiği ve yaptığı şekilde– yumurtalarını parlatabilirlerdi.

Sadece ön sevişmeden ibaret olan ve gerçek amaçların hakkında hiçbir bilgi vermeyen bu etkinliklerden her halükarda uzak duruyor, yani 1944 Eylül ayında, aralarında korkulan Helmut Neitberg'in de bulunduğu iki yüksek rütbeli devriye amirini bağlayıp, Kuh Köprüsü'nden sarkıtarak Mottlau nehrinde boğanların toz alıcılar çetesi olup olmadıklarına tanıklık edemem.

Daha sonraları ortaya atılan toz alıcılar çetesiyle Köln am Rhein şehrinden olan Aslan Pençesi Korsanları'yla bir ilginin bulunduğu, Tuchler Heide bölgesindeki Polonya partizanlarının eylemlerimize etki ettikleri, hatta yönlendirdikleri söylentisini hem Oskar hem de İsa namına çetenin başı olarak iki defa yalanlanmak ve efsaneler ülkesine gönderilmek zorundaydım.

Bunun dışında bize dava sırasında temmuzun yirmisinde yapılan suikast ve komplolarla bağlantılı olduğumuz suçlaması yapıldı, çünkü Putte'nin babası, August von Puttkamer, Mareşal

Rommel'e yakın olup sonradan intihar etmişti. Babasını savaş sırasında dört ya da beş kez üstünkörü ve sürekli değişen rütbelerle gören Putte, bizim için esas itibarıyla bir anlam ifade etmeyen subay intiharını davamız sırasında öğrendiğinde öylesine sefil ve perişan bir halde ağladı ki, yanında oturan Kömür Pençesi onu hâkimlerin önünde tozunu alması gerekmişti.

Eylemlerimiz sırasında yetişkin insanlar bizimle sadece bir kez irtibata geçmişlerdi. Tersane çalışanları –hemen tahmin ettiğim üzere komünist kökenli– Schichau tersanesinde çalışan çırakları aracılığıyla içimize sızmaya ve bize Kızıl Ordunun yeraltı örgütlenmesine dönüştürmeye çalıştılar. Çıraklar muhalif bile değildi ama lise öğrencileri her türlü siyasi meyile karşıydılar. Hava Kuvvetleri Yardımcısı olarak görevli olan Mister, toz alıcılar çetesinin karamsarı ve teorisyeni olarak çete toplantısı sırasında bu konudaki görüşünü formüle etti: "Bizim partilerle hiçbir ilişkimiz yok, bizim savaşımız ebeveynlerimize ve geri kalan tüm yetişkinlere karşıdır. Onlar kimin tarafında ya da kime karşı olurlarsa olsunlar, bizi ilgilendirmez."

Mister kendini ifade ederken biraz sivri dilli de olsa, tüm liseli öğrenciler onunla aynı görüşü paylaştı; sonunda toz alıcılar çetesinde bir bölünme meydana geldi. Hal böyleyken, Schichau çırakları –ki bu duruma çok üzülmüştüm, çocuklar çok çalışkandı– kendi derneklerini kurdular ama Störtebeker ve Moorkahn'ın itirazına karşı, toz alıcılar çetesinin tarafını tutmaya devam ettiler. Dava sırasında –çünkü onların çetesi de bizimkiyle aynı anda çökertildi– tersane alanında bulunan ana denizaltı yangını onların üzerine atıldı. Yüzün üzerinde denizaltı mürettebatı ve eğitim için gelen denizci teğmeni, o zaman korkunç bir şekilde hayatlarından oldular. Yangın güvertede çıkmış, güvertenin alt katında uyuyan denizaltı mürettebatının koğuşlardan çıkmasını engellemiş, on sekizlik genç teğmenler yuvarlak pencerelerden kaçarak onları kurtaracak liman suyuna atlama girişiminde bulunacakken kalça kemiklerinden sıkışıp arkadan hızlıca yayılan ateşe

yakalandıklarında bir türlü bitmek bilmeyen bağrışlara son vermek için askeri filikalar tarafından vurularak öldürülmeleri gerekmişti.

Yangını biz çıkarmadık. Belki bunu yapanlar Schichau Tersanesi'ndeki çıraklardı; belki de Westerland Birliği'nin adamları çıkarmıştır. Başlarındaki ruhani liderin geçmişinde büyükbabası Koljaiczek'in kundakçı kanı olsa da, toz alıcılar kundakçı değildi.

Kiel kentindeki Deutsche Werke şirketinden Schichau Tersanesi'ne getirtilip toz alıcılar çetesinin bölünmesinden kısa bir süre önce bizi ziyaret eden montaj ustasını çok iyi hatırlıyorum. Fuchswall'dan bir tahliye işçisinin oğulları olan Erich ve Horst Pietzger onu Puttkamer villasındaki mahzen katındaki merkezimize getirmişlerdi. Depomuzu dikkatlice inceledi, bazı kullanışlı silahların eksikliğine dikkatimizi çekti, çekinerek de olsa birkaç övgü niteliğinde kelime edebildi ve çetenin liderini sorup, Störtebeker tarafından hemen, Moorkahne tarafından biraz tereddütle bana yönlendirildiğinde, öylesine abartılı ve uzun bir kahkahaya boğuldu ki, Oskar'ın isteği üzerine tozunu almak üzere toz alıcılara teslim edilmesine az kalmıştı.

Moorkahne'ye "Bu nasıl bir bücür böyle?" diyerek başparmağıyla omuzlarının üzerinden beni işaret etti. Biraz mahcup gülen Moorkahne cevap vermeye fırsat bulamadan, Störtebeker ürkütücü bir sükûnetle cevap verdi: "Bu bizim İsa'mız."

Kendine Walter diyen montaj ustası bu kelimeyi kaldıramadığından kendinde bizim mekânımızda sesini yükseltme cüretini buldu: "Söylesenize, sizler siyasi bir amaca mı hizmet ediyorsunuz yoksa Noel kutlamaları için İsa'nın beşikteki sahnesini oynamak için prova yapan rahip yardımcıları mısınız?" Störtebeker mahzenin kapısını açtı, Kömür Pençesi'ne eliyle işaret etti, bir paraşüt avcısı bıçağının keskin kısmını ceketinin kolundan sıyırdı ve montaj ustasından ziyade çeteyle konuşmaya başladı: "Bizler rahip yardımcısıyız ve Noel kutlamaları için İsa'nın beşikteki sahnesini oynamak için prova yapıyoruz."

Ama sayın montaj ustasına acı veren bir şey yapılmadı. Gözlerini bağlayıp villadan dışarı çıkardılar. Kısa bir zaman sonra kendi başımıza kalmıştık, çünkü Schichau Tersanesi'nin çırakları bizden ayrılıp montaj ustasının idaresi altında kendi birliklerini oluşturdular ve eminim o ana deniz altısını kundaklayanların onlar olduğuna eminim.

Störtebeker bana göre en doğru cevabı vermişti. Siyasi bir amacımız yoktu ve Hitler Gençliği örgütünün devriye görevlileri sindirilmiş bir şekilde hizmet binalarını terk etmeye neredeyse hiç yanaşmadıkları ya da artık sadece Ana Tren Garı'nda genç yaşta hoppa kızların kimlerini kontrol etmekten öteye gidemedikleri zaman, çalışma sahamızı kiliselere aktarmaya ve radikal solcu montaj ustasının deyimine göre İsa'nın doğuşu oyununu prova etmeye başladık.

İlk hedefimiz, üyelikten ayrılan oldukça çalışkan Schichau Tersanesi çıraklarının yerini alacak üyeler bulmaktı. Ekim sonlarında Störtebeker İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'nin rahip yardımcısı olarak görev yapan Felix ve Paul Rennwand kardeşlerini yemin ettirerek çeteye aldı. Störtebeker onlarla kız kardeşi Luzie aracılığıyla arkadaş olmuştu. Henüz on yedisine girmemiş kız, tüm protestolarıma rağmen yemin törenine katılmıştı. Rennwand kardeşler sol ellerini, son derece gergin bir şekilde bir tür sembol olarak gördükleri trampetime koyarak, Toztanlar parolasını tekrarlamaları gerekiyordu: Öylesine saçma ve hokus pokus dolu bir metindi ki, artık bir araya getirmekte zorlanıyorum.

Oskar yemin sırasında Luize'yi izledi. Omuzlarını yukarı çekmiş, sol elinde hafif titreyerek tuttuğu sucuklu bir ekmekle, alt dudağını ısırıyor, üçgen haline getirdiği donuk bir tilkiyi andıran yüz ifadesine bürünmüş, bakışlarını Störtebeker'in sırtına çarpıyor ve toz alıcıların geleceği konusunda içimde endişe uyandırıyordu.

Mahzen odamızı yeniden düzenlenmeye başladık. Truczinski Ana'nın dairesinden, rahip yardımcılarıyla işbirliği halinde en-

vanter tedarikini idare ediyordum. Sankt Katharinen Kilisesi'nden orta boyda, daha sonra anlaşılacağı üzere on altıncı yüzyıldan kalma gerçek bir Yusuf heykeli, birkaç kilise şamdanı, biraz ayin çanak çömleği ve bir Katolik yortusu flaması aldık. Trinitatis Kilisesi'ne yapılan bir gece ziyareti bize ahşaptan ama sanatsal açıdan pek ilgi çekici olmayan, trombon çalan bir melek ve duvar dekoru olarak kullanabileceğimiz resim renkli desenli bir halı getirdi. Daha eski bir aslının kopyası olan bu halı, tekboynuz adı verilen teslim olmuş bir masal hayvanıyla birlikte yapmacık poz veren bir hanımefendiyi gösteriyordu. Eğer Störtebeker biraz da haklı olarak, halının üstündeki dokumanın üzerinden gülümseyen kızın, tıpkı Luzie'nin tilki suratına hâkim olan gülümsemeyle aynı merhametsiz yapmacıklığı sergilediğini tespit etse de, ast komutanımın o hayal ürünü tekboynuz gibi teslimiyete hazır olmamasını umuyorum. Halı, mahzenin daha önce her türlü "Siyah El" ve "Kurukafa" resimleri gibi saçmalıkların bulunduğu ön duvarına asılıp, tekboynuz motifi sonunda tüm toplantılarımızın başına geçtiğinde, kendime şu soruyu sordum: Neden Oskar, neden zaten Luzie'nin sürekli girip çıktığı ve arkandan kıkırdadığı yetmiyormuş gibi, emrindeki tüm yöneticilerini tekboynuza çeviren, hem hayatta, hem de dokunmuş olarak gözüne seni kestiren bu ikinci, dokunmuş Luzie'nin getirtilmesine razı oldun, çünkü sadece sen Oskar, gerçek anlamda bir masal kahramanısın, abartıyla kıvrılmış boynuza sahip en nadir hayvan sensin.

Noel zamanının yaklaşmış olması ne iyi oldu. O sayede çevredeki kiliselerden boşalttığımız büyük boy ve safça işlenmiş Noel figürleriyle halının önünü öylesine sıkı kapadım ki, masalın ortaya çıkıp taklit edilmesine bir fırsat bırakmadım. Aralık ortalarında Rundstedt o meşhur Ardenen Taarruzunu başlattı ve bizler de yaratacağımız büyük darbe için tüm hazırlıklarımızı tamamlamıştık.

Matzerath'ın sıkıntısıyla kendini tamamıyla Katolikliğe vermiş olan Maria'nın elini tutarak birçok saat on pazar ayinine katılıp, Toztuanlar çetesine de kiliseyi ziyaret etmelerini emrettikten

sonra, ortamla büyük oranda samimiyet kurduğumuzdan, Oskar'ın herhangi bir camı indirmesine gerek kalmadan ve rahip yardımcıları Felix ile Paul Rennwand'ın yardımlarıyla aralığın on sekizini on dokuza bağlayan gece İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'ni bastık.

Yerde pek fazla kalmayan kar yağıyordu. Kutsal eşyaların konduğu yerin arkasına üç el arabası koyduk. Genç Rennwand'ın elinde ana kapının anahtarı vardı. Oskar önden yürüdü, delikanlıları sıra halinde vaftiz havuzuna yönlendirdi, orta koridora vardıklarında ana sunağın huzurunda diz çökmelerini sağladı. Ardından İsa heykelinin üzerini bir örtüyle kapattırdım ki, mavi gözlü bakışları işimize fazla engel teşkil etmesin. Harman Çaylak ve Mister alet edevatı kilisenin sol koridorundan soldaki sunağa taşıdılar. Öncelikle beşikteki İsa sahnesinin figürleriyle ve yeşil çam ağaçlarıyla dolu ahırın orta koridora taşınması gerekiyordu. Önümüz bol miktarda çoban, melek, koyun, eşek ve ineklerle çevriliydi. Mahzenimiz figüran doluydu; sadece başrol oyuncuları eksikti. Belisar kürsü masasındaki çiçekleri topladı. Totila ve Teja halıyı topladılar. Kömür Pençesi alet edevatı çıkardı. Bir tek Oskar dua taburesinin arkasında diz çökmüş, söküm işlerini takip ediyordu.

Önce çikolata renkli uzun tüylü postuna sarılı vaftizci delikanlı testereyle yerinden kesildi. Yanımıza metal testeresi almamız çok iyi olmuştu. Alçının iç kısımlarında bulunan parmak kalınlığında metal çubuklar vaftizciyi bulutlara bağlı tutuyordu. Kömür Pençesi kesmeye devam ediyordu. Bu işi bir lise öğrencisi gibi, yani beceriksizce yapıyordu. Yine Schichau tersane çıraklarının eksikliğini hissediyorduk. Störtebeker, Kömür Pençesi'nin yerine geçti. İşler şimdi biraz daha iyi ilerliyordu ve yarım saatlik bir gürültüden sonra vaftizci çocuğu yere yatırıp bir yün battaniyenin içine sarabilir ve gece yarısı kilisesinin sessizliğinin keyfini çıkarabilirdik.

Tüm oturma bölgesiyle bakirenin sol bacağına bağlı İsa çocuğunun kesilmesi daha çok zamanımızı almıştı. Harman Çaylak,

büyük olan Rennwand ve Aslan Yürek nöbetleşe kırk dakika boyunca kestiler. Acaba Moorkahne neden hâlâ ortalıkta yoktu? Adamlarıyla birlikte doğrudan Neufahrwasser'den gelecek ve fazla göze çarpmamak için bizimle kilisede buluşacaktı. Störtebeker'nin morali bozuktu, bana biraz gergin gözüküyordu. Sık sık Rennwand kardeşlere Moorkahne'yi sorup duruyordu. Sonunda hepimizin beklediği Luzie kelimesi ağıza alındığında, Störtebeker soru sormayı bıraktı, metal testereyi Aslan Yürekli'nin beceriksiz ellerinden koparırcasına çekti ve hırsla çalışarak İsa çocuğunun geri kalan kısmını bitirmeye koyuldu.

Figürü yere yatırırken başındaki hale kırılıp kopmuştu. Störtebeker benden özür diledi. Artık beni de sarmaya başlayan sinirlilik halini büyük zorluklarla bastırmayı başarıp altın renkli alçı tabağın kırık parçalarının iki şapkanın içinde toplanmasını emrettim. Kömür Pençesi yapıştırıcıyla hasarı giderebileceğini söyledi. Yerinden kesilerek çıkartılan İsa yastıklarla desteklendi, sonra da iki yün battaniyenin arasına sarıldı.

Planımız, bakirenin belden üstü kısmını kesip ayak tabanlarıyla bulutun arasına ikinci bir kesik atmaktı. Bulutu kilisede bırakıp, sadece bakirenin iki yarısını, elbette İsa'yı ve mümkünse vaftizci çocuğu Puttkamer mahzenine taşımak istiyorduk. Alçı parçalarının ağırlığı beklentimizin aksine fazla ağır sayılmazdı. Tüm heykel grubu içi boş döküm, ancak duvara bakan kısımları iki parmak kalınlığındaydı. Bize zorluk çıkaran tek kısım, heykelleri bir arada tutan demir iskelet parçalarıydı.

Başta Kömür Pençesi ve Aslan Yürek olmak üzere bütün çocuklar yorulmuştu. Mecburen mola vermek zorundaydı, çünkü diğer herkes, hatta Rennwand kardeşler de testere tutmasını bilmiyorlardı. Çete üyeleri dağılmış halde kilise banklarına oturmuş donuyorlardı. Störtebeker ayaktaydı ve kiliseye girerken çıkarmış olduğu kadife şapkasını düzeltti. Ortamdaki hava hoşuma gitmiyordu. Sanki olacak bir şeylere gebeydi. Çocuklar gecenin bir yarısı içi boş bir ilahi yapının içinde olmanın baskısı altındaydı.

Moorkahne'nin yokluğu yüzünden biraz da gerilim hâkimdi. Rennwand kardeşler Störtebeker'den korkuyor gibiydiler. Störtebeker onlara susmalarını emredene kadar bir kenara çekilmiş fısıldaşıyorlardı.

Yavaşça, sanırım iç çekerek dua sehpasından doğrulup doğrudan bakirenin geri kalan kısmına doğru yürüdüm. Daha önce Vaftizci Yahya'ya bakan gözleri, şimdi alçı tozuyla dolu sunak basamaklarına yönelmişti. Daha önce İsa'yı gösteren sağ işaret parmağı, şimdi soldaki boş ya da daha çok karanlık kilise koridoruna işaret ediyordu. Sunağın basamaklarını birer birer çıktım. Sonra arkamı dönüp Störtebeker'in içe gömülü gözlerini aradım. Kömür Pençesi onu dürtüp davetime dikkatini verene kadar gözleri ve aklı başka yerdeydi. Bana baktı; daha önce hiç görmediğim kadar güvensizdi. Başta anlayamamıştı ama sonra niyetimi nihayet anlamış ya da kısmen de olsa kavramıştı. Ağır ağır ve yavaş adımlarla yaklaştı, sunağın basamaklarını tek seferde çıktı, beni kaldırarak, bakirenin sol bacağındaki o beyaz kalmış, biraz köşeli, testerenin hatalarını belli eden ve daha önce İsa çocuğunun yaklaşık olarak oturduğu yeri işaret eden yere oturttu.

Störtebeker hemen geri çekildi, tek adımla fayanslarda buldu kendini; tekrar karanlık düşüncelerine dalacaktı ki, başını kaldırarak, arkasına baktı ve birbirine yakın duran gözlerini titreşen pilot ışıkları gibi kıstı. Beni İsa'nın yerinde kendinden emin ve tapılası bir şekilde gördüğünde kilise banklarına yayılmış diğer çete elemanlarının önünde şaşkınlığını gizleyemedi.

Hal böyleyken fazla düşünmesine gerek yoktu, hemen planı anladı, hatta daha iyisini sergiledi. Narses ve Mavi Sakal'ın söküm işleri sırasında kullandıkları iki uzun saplı el fenerini doğrudan bana ve bakirenin üzerine yöneltilmesini, ışık gözümü aldığı için kırmızı ışığa geçilmesini emretti, Rennwand kardeşleri yanına çağırdı, onlara bir şeyler fısıldadı, ancak onlar yapmak istemediler, Kömür Pençesi, Störtebeker'in işaretini beklemeden grubun yanına geldi, tozunu almaya hazır eklemlerini gösterdi; o anda kardeş-

ler pes etti ve Kömür Pençesi ve havacı yardımcısı Mister'in gözetiminde kutsal eşyaların saklandığı odaya kayboldular. Oskar sakince bekledi, trampetini düzeltti ve uzun boylu Mister rahip cübbesiyle, Rennwand kardeşler de rahip yardımcısı kırmızı beyaz üniformalarıyla ortaya çıkmalarına pek de şaşırmış değildi. Boyunun yarısına kadar rahip adayı kılığına giren Kömür Pençesi, bir ayin için gerekli ne varsa yanında getirmiş, eşyaları bulutun üstüne bırakıp sıvışmıştı. Yaşça büyük olan Rennwand elinde buhurdanlığı, genç olanı ise çanları tutuyordu. Mister, boyuna göre fazlasıyla geniş cübbeye rağmen Monsenyör Wiehnke'yi taklit etmekte fena sayılmazdı; Başlarda kinizme bağlı öğrenci edasıyla da olsa, kutsal metinden okudukça kendini bu role kaptırarak, başta ben olmak üzere, hepimize saçma bir parodiden ziyade gerçek bir dini ayin sundu; daha sonra mahkeme karşısında şeytan ayini düzenlemekle suçlansalar bile.

Üç delikanlı önce basamak duasıyla başladılar. Banklara ve fayanslara yayılmış çete elemanları diz çöktü, istavroz çıkardılar ve Mister, duayı idare etmek konusunda nispeten daha başarılı olan rahip yardımcılarının yönlendirme desteğiyle, ayinin ilahisini söylemeye başladı. Daha giriş kısmındayken bagetlerimi dikkatle tenekemin üzerinde hareket ettirdim. Yakarışa daha güçlü eşlik ediyordum: "Gloria in excelsis Deo" Trampetimle övgüler yağdırdım, ayindekilere seslenip, günlük ayinde okunan Havariyun Mektubu'nun yerine uzun bir trampet solosu sundum. Özellikle şükürler olsun mısrasını çok iyi başarmıştım. Amentü sırasında, çocukların bana ne denli inandıklarını fark ettim; tenekemi kurban ayininde biraz geri aldım. Mister'in ekmek getirmesine, şarabı suyla karıştırmasına, buhurdanlığın etrafımı tütsülemesine izin verip ellerini yıkayışını izledim. Kırmızı fenerlerin ışığın altında trampetimi "Orate, fratres" diye tıngırdatıp ayinin değişim kısmına geçmesine öncülük ettim. "Bu benim etimdir." Mister, aldığı kutsal hatırlatma üzerine Oremus ilahisini söyledi –banklarda oturan çocuklar bana iki farklı babamız duasını sunarken Mister

hem Protestanları hem de Katolikleri aynı kutsal sofrada toplamasını bildi. Henüz bunun tadını çıkarırlarken onlara Confiteor'u tıngırdatmaya başladım. Bakire, parmağıyla trampetçi Oskar'ı işaret ediyordu. Mesih'in halefi olarak yerine geçtim. Ayinde her şey tıkırında gidiyordu. Mister'in sesi kabarıp zayıflıyordu. Ne de güzel rahmet yağdırıyordu: Bağışlanma ve affedilme; sonunda, "Gidin, şimdi kurtuluş vakti." demek olan "ite, missa est" sözleriyle ayinin bitişini kiliseye haber verirken, gerçekten de ruhani bir kurtuluş gerçekleşti ve dünyevi esaretimiz sadece inançla kelepçelenmiş, Oskar'ın ve İsa'nın adıyla güçlenen bir toz alıcılar çetesi karşısında olabilirdi.

Otomobillerin seslerini daha ayin sırasında duymuştum. Störtebeker de başını çevirdi. Böylece ana kapıdan, hatta kutsal eşyaların olduğu odanın dışından, aynı anda yan kapılardan sesler yükseldiğinde ve çizmeler kilise fayanslarına vurduğunda, sadece ikimiz şaşırmamıştık.

Störtebeker beni bakirenin bacağından kucaklayarak kaldırmak istedi. Elimle yapmamasını işaret ettim. Störtebeker, Oskar'ın ne demek istediğini anladı ve başıyla onayladı, çete elemanlarına dizlerinin üzerine çöküp polis gelene kadar öyle kalamalarını buyurdu. Çocuklar da yerlerinden kalkmadılar; gerçi titriyorlardı, hatta bazıları her iki dizinin üstünde kaldı ama buna rağmen, polis yan koridordan, orta koridordan ve kutsal eşyaların saklandığı odadan girerek bizi sol taraftaki yan sunaktan çevreleyene kadar tek kelime etmeden beklediler.

Kırmızı konuma getirilmemiş çok sayıda parlak el feneri üzerimize doğrultuldu. Störtebeker ayağa kalktı, istavroz çıkardı, kendini el fenerlerine gösterdi, kadife şapkasını hâlâ diz çökmüş bekleyen Kömür Pençesi'ne teslim etti ve yağmurluğuyla birlikte el feneri taşımayan kalın gölgesi görünen Monsenyör Wiehnke'ye doğru ilerledi. Gölgenin arkasına duran ince, çevresini yumruklayan birisini, Luzie Rennwand'ı tutarak ışığa çekti ve bir polis yumruğu onu kilise banklarının arasına fırlatana kadar o berenin

altında saklanan, yüzü kasılmış üçgen şekilli kızın suratına yumruk atıp durdu.

Bakirenin kucağından polisin birinin "Baksana Jeschke" diye başkasına seslendi. "Bu bizim şefin oğlu!" Hal böyleyken Oskar, çalışkan ast yönetimindeki çete elemanlarından birinin emniyet müdürünün oğlu olmasının memnuniyetini taşıyarak hiç direnç göstermeden ağlayan, yarı yetişkinler tarafından kandırılmış üç yaşındaki çocuğun suretine bürünüp koruma altına girdi: Monsenyör Wiehnke beni kucağına aldı.

Sadece polisler bağırıp duruyordu. Çocuklar götürüldü. Monsenyör Wiehnke beni fayansların üzerine bırakmak zorunda kaldı, çünkü aniden fenalaşarak en yakınındaki kilise bankına oturmak zorunda kaldı. Bizim alet edevatın yanında dururken, iskarpelanın ve çekiçlerin arkasında, Harman Çaylağın işe başlamadan önce hazırladığı sucuklu ekmek dilimleriyle dolu erzak sepetini fark etti.

Sepeti kaptığım gibi ince mantosunun içinde titreyip duran zayıf yapılı Luzie'nin yanına giderek ona ekmek dilimlerinden ikram ettim. Beni kucaklayıp sağ koluna oturturken, sol koluna sucuklu ekmeklerle dolu sepeti astı. Bu arada parmaklarının arasında tuttuğu dilimlerinden birine dişlerini geçirirken, ben de alev alev yanan, dayak yemiş, eziklerle dolu yüzüne baktım: İki siyah çatlağın arkasında saklanan kıpır kıpır gözler, cildi çekiçle dövülmüş gibi, ekmeğini çiğneyen bir üçgen, oyuncak bebek, kara aşçı kadın, sucuğu kabuğuyla yiyen, yerken incelen, daha da acıkan, üçgenleşen, bebekleşen bir yüz, beni damgalayan bir görüntüydü. Kim bu üçgeni gözümün önünden alabilir? Bu yüz daha ne kadar içimde çiğneyecek, sadece bir üçgen kadar sucuk, kabuk, insan, gülen bir üçgen, halıların üzerinde tekboynuzları kendine alıştıran bayan olmaya daha ne kadar devam edecek?

Störtebeker, iki memur tarafından götürülüp Luzie ve Oskar'a kana bulanmış yüzünü gösterdiğinde, onu bundan sonra tanımamak üzere görmezden geldim ve beş ya da altı polis memuru

tarafından ekmek dilimi yiyen Luzie'nin kucağında eski toz alıcılar çetesiyle birlikte götürüldüm.

Geriye ne kalmıştı? Monsenyör Wiehnke, hâlâ kırmızı konuma getirilmiş uzun saplı iki el fenerimizle birlikte, hızlıca yerlere atılan ayin yardımcısı ve rahip cübbelerinin arasında geride kalmıştı. Kupa ve kutsanmış ekmek kutusu sunağın basamaklarındaydı. Testereyle kesilmiş Yahya ve yine testereyle kesilip çıkarılmış İsa, bizim Puttkamer mahzeninde üzerinde hanımefendinin ve tekboynuzun olduğu halının karşılığını temsil etmek üzere getirilen bakireyle birlikte kaldılar.

Oskar, bugün bile İsa'nın ikinci yargılanması olarak tanımladığım, ancak benim olduğu kadar İsa'nın da beraatıyla sonuçlanan bir mahkemenin karşısına çıkarıldı.

Karınca Yolu

Lütfen gök mavisi fayanslarla döşeli bir yüzme havuzu ve o havuzda yüzen, güneşten bronzlaşmış, kendilerini atletik hisseden insanları hayal edin. Havuzun kenarında, duş kabinlerinin hemen önünde aynı şekilde bronzlaşmış erkekler ve kadınlar oturuyor. Mümkünse bir de biraz sessize alınmış hoparlörden çıkan müzik sesi olsun. Sağlıklı can sıkıntısı, hafif ve özgürce giyilmiş mayoları esneten erotizm. Fayanslar kaygan ama kimse kayıp düşmüyor. Etrafta sadece az sayıda yasak levhaları var ama onlar da lüzumsuz yere asılmış, çünkü yüzenler sadece iki saatliğine uğruyor ve yasak olan ne varsa tesisin dışında yapıyorlar. Arada sırada birileri üç metre yüksekliğe döşenmiş tramplenden atlıyor olsa da, havuzda yüzen diğerlerinin dikkatlerini ve çimlere uzanan insanların bakışlarını dergilerinden başka yöne çekmeyi başaramıyorlar. Ansızın bir esinti! Yo, esinti değil. Daha çok, yavaş ve kararlı bir şekilde on metrelik atlama kulesinin basamaklarını teker teker tırmanan genç bir adam. O anda, Avrupa ve okyanus ötesi ülkeler hakkında makalelerin olduğu dergilerin irtifa kaybederek yere inmesiyle birlikte gözler yükseliyor, uzanmış bedenler uzuyor, genç bir kadın elini alnına gölgelik yapıyor, birileri aklındaki şeyi unutup sözünü havada bırakıyor, kısa bir süre önce başlamış bir flört girişimi, henüz cümlenin ortasında, erkenden son buluyor; çünkü şu anda sağlam yapılı ve güçlü adam, tahtanın üzerinde duruyor, sıçrıyor, hafif eğimli çelik borulardan yapılma korkuluğa dayanıyor, sıkılmış gibi aşağı bakıyor, leğen kemiğiyle zarifçe salınarak kendini korkuluktan ayırıyor, ileri doğru uzanıp her adımıyla yaylanan tramplenin ucuna yaklaşıyor, aşağı eğilip, içerisinde bayan yüzücülerin kırmızı, sarı, yeşil, beyaz, kırmızı, sarı, yeşil, beyaz, kırmızı, sarı bonelerin sürekli birbiri arasında dolaştığı ürkütücü küçüklükteki gök mavisi havuza göz atıyor. Şurada

tanıdıklar oturuyor herhalde. Doris ve Erika, hatta Jutta Daniles'le ona hiç yakışmayan erkek arkadaşı. El sallıyorlar; Jutta da el sallıyor. Dengesini koruyarak o da onlara el sallıyor. Sesleniyorlar. Ne istiyorlar peki? Yapsın artık, diye bağırıyorlar; "Zıpla!" diye bağırıyor Jutta. Oysaki adamın hiç de atlamaya niyeti yoktu, sadece yukarından manzaranın nasıl olduğuna bir kere bakacak, sonra basamaklara tutunarak adım adım, yavaş yavaş inecekti. Onlarsa herkesin duyacağı şekilde yüksek sesle bağırıyorlardı: Atla! Haydi, atlasana! Atla!

Kabul edersiniz ki, atlama kulesine tırmanıp gökyüzüne yaklaştıkça insan kendini oldukça tatsız bir durumda hissedebilir. Havuz sezonu sırasında olmasa da, benzer bir durum 1944 ocak ayında toz alıcılar çetesinin ve benim başıma geldi. Cesaret ederek en yukarılara kadar tırmandık, şimdiyse tramplenin başında toplanmış, aşağıda içi boş havuzun etrafında resmi bir makamın yarattığı bir at nalı şeklinde hâkimler, azalar, tanıklar ve mübaşirler bizi izliyorlardı.

Derken Störtebeker, korkuluğu olmayan tramplenin ön kısmına yaklaştı. Hâkim korosu "Atla!" diye sesleniyor. Ancak Störtebeker atlamıyordu. Sonra aşağıdaki tanık sıralarında oturan, Berchtesgaden tarzında küçük bir ceket ve gri renkli bir plili etek giymiş ince bir kız figürü ayağa kalktı. Bembeyaz ama bulanık olmayan bir yüz –bugün bile bu yüzün bir üçgeni ifade ettiğini iddia ediyorum– tıpkı yanıp sönen bir ok işareti gibi yukarı yöneldi ve Luzie Rennwand seslenmedi, aksine fısıldadı: "Atla, Störtebeker, atla!"

Derken Störtebeker atladı ve Luzie yeniden tanık sırasının tahta yüzeyine oturup, Berchtesgaden tarzındaki el örmesi küçük ceketinin kollarını, yumruklarını kapatacak şekilde çekti.

Moorkähne aksayarak tramplene çıktı. Hâkimler ondan atlamasını istedi. Ancak Moorkähne istemiyordu; mahcup bir şekilde tırnaklarına bakarak gülümsedi, Luzie'nin kollarını salmasını, yumruklarının yeniden yün örgüden dışarı çıkmasını ve ona çizgi

gibi gözlere sahip siyah kenarlı üçgen yüzünü doğrultmasını bekledi. Derken hedefine ulaşma hırsıyla üçgenin üzerine atladı ama yine de ulaşamadı.

Daha tırmanma sırasında birbiriyle geçinemeyen Kömür Pençesi ve Putte, tramplene geldiklerinde birebirlerine girdiler. Putte'nin tozu alındı ve Kömür Pençesi atlarken bile Putte'nin kolunu bırakmadı. Uzun, ipeksi kirpikleri olan Harman Çaylak, atlamadan önce nedensiz yere üzgün görünen ceylan gözlerini kapadı. Hava Kuvvetleri Yardımcıları atlamadan önce üniformalarını çıkarmak zorundaydı. Keza Rennwand kardeşlerin bile rahip yardımcısı sıfatıyla gökten aşağı atlamaları yasaktı. Böyle bir şeye eskimiş savaş dönemi yün örmeleri içinde tanık sırasında oturan ve bu atlama faaliyetini destekleyen kız kardeşleri Luzie asla tahammül edemezdi.

Tarihsel sıralarının aksine önce Belisar ve Narses, sonra Totile ve Teja atladılar. Mavi Sakal atladı, Aslan Yürek atladı, sonra da toz alıcılar çetesinin piyadeleri atladılar: Burun, Çalı Adam, Petrol Limanı, Islıkçı, Kühne Hardalı, Yatağan ve Fıçıcı.

Kafa karıştırıcı bir şekilde şaşı bakan ve aslında sadece kısmen ve tesadüfen toz alıcılar çetesine ait olan Stuchel de atladığında, geriye sadece İsa kalmış ve hâkimler tarafından koro halinde Oskar Matzerath sıfatıyla atlamaya davet edilmişti ki İsa, bu isteğe uymadı. Sonunda kürek kemiklerinin arasındaki Mozart örgülü, ince kafalı, katı yüzlü Luzie tanık sırasından kalkıp örme iplikten kollarını uzatıp ağzını oynatamayarak: "Atla, tatlı İsa, atla!" diye fısıldadığı anda on metre yükseklikteki bir tramplenin baştan çıkarıcı doğasını kavradım. O anda dizlerimin iç kısımlarına küçük gri kedicikler yuvarlandı, o anda ayak tabanlarımın altında kirpiler çiftleşti, o anda koltuk altlarımda kırlangıçlar kanatlanacak oldu, o anda ayaklarım altında sadece Avrupa değil, dünya uzanıyordu. İşte şurada Amerikalılar ve Japonlar Luzon Adası'nda meşale dansı yaptılar. Şurada da çekik gözlülerle yuvarlık gözlüler üniformalarındaki düğmelerini yitirdiler. Ancak Stockholm'da bir

terzi vardı ki, aynı saatlerde zarif çizgili bir gece elbisesine düğmeler dikiyordu. Şurada Mountbatten ailesi, Birmanya'da her türden kalibreye sahip silahlarla filleri vurdu. İşte aynı anda şurada Lima'lı bir dul papağınına "Caramba" sözcüğünü ezberletti. Şu Pasifik Okyanusu'nun tam ortasında iki devasa, gotik katedraller gibi süslenmiş uçak gemisi birbirinin üzerine yüzüyor, uçaklarını kaldırıp, birbirlerini batırıyorlardı. Ama uçakların inecek yerleri kalmadığından, başıboş, mecazi anlamda tıpkı melekler gibi havada gezinip homurdanarak yakıtlarını bitiriyorlardı. Ancak bu gürültü, az önce mesaisini bitirmiş Haparandalı bir tramvay kondüktörünü, hiçte rahatsız etmiyordu. Tramvay kondüktörü, nişanlısını gülümseyerek ve her şeyi önceden düşünerek beklerken tavaya kendisi ve onun için ikişer yumurta kırıyordu. Elbette Konjew'in ve Schukow'un ordularının tekrar hareketlendiği de öngörülebilirdi. İrlanda'da yağmur yağarken, onlar Weichsel cephesini yararak, Varşova'yı fazla geç, Königsberg'i fazla erken ele geçirmelerine rağmen, Panama'da beş çocuklu ve tek kocalı bir kadının gazocağında sütü yakmasına engel olamıyorlardı. Hal böyleyken, en uçlarda hırsla ilmikler atarak tarih yazan günlük olaylar ipliğinin arkasında tarih örgüsünü bırakması kaçınılmaz oluyordu. Dikkatimi çeken diğer bir konu: Başparmak çevirmek, kaşları çatmak, başı eğmek, tokalaşmak, çocuk yapmak, sahte para basmak, ışığı söndürmek, dişleri fırçalamak, vurarak öldürmek ve alt değiştirmek gibi faaliyetlerin eşit marifetle olmasa da dünyanın her yerinde yapıldığıdır. Bu sonsuz sayıda, azimli faaliyetlerin çokluğu kafamı karıştırıyordu. O nedenle dikkatimi yeniden, atlama kulesinin ayağında benim onuruma yürütülen davaya verdim. Erken ergenleşmiş tanık Luize Rennwand "Atla, tatlı İsa, atla" diye fısıldıyordu. O şeytanın kucağında oturuyordu ki, bu da bakireliğini daha fazla vurguluyordu. Şeytan ona sucuklu ekmekten uzattıkça keyif veriyordu. Isırıyor ama yine de iffetini yitirmiyordu. Ağzındakini çiğneyerek "Atla, tatlı İsa!" diye sesleniyor ve bana zarar görmemiş üçgenini sunuyordu.

Bense atlamadım ve atlama kulelerinden asla atlamayacağımı. Bu Oskar'ın son davası değildi. Beni çok kez, hatta bazen son anda atlamam için kandırmaya çalıştılar. Tıpkı toz alıcılar davasında olduğu gibi, yüzük parmağı davasında da –ki ben buna İsa'nın üçüncü davası diyorum– içi boş, gökyüzü rengindeki havuzun etrafında bol bol izleyici vardı. Tanık sıralarına oturmuş, davam sırasında ve sonrasında yaşamaya devam etmek istiyorlardı.

Bense her seferinde arkamı döndüm, kanatlanmaya hazır kırlangıçları koltuk altlarımda boğdum, tabanlarımın altında balayı yapan kirpileri ezdim, dizlerimin iç kısımlarındaki gri kedicikleri aç bıraktım; kaskatı bir halde, atlayışın vereceği hazzı aşağılayarak, korkuluklara yürüdüm, salınarak merdivenlere çıktım, aşağı indim, merdivenin her basamağına, atlama kulelerine sadece tırmanmanın değil, aksine atlamadan ayrılmanın mümkün olabileceğini hissettirdim.

Aşağıda beni Maria ve Matzerath bekliyordu. Monsenyör Wiehnke beni sorgulamadan kutsadı. Gretchen Scheffler bana bir kış paltosu, bir de kek getirmişti. Küçük Kurt büyümüş ve beni ne bir baba, ne de yarı kardeşi olacak tanımak istiyordu. Büyükannem Koljaiczek, erkek kardeşi Vincent'in koluna girmişti. Vincent dünyayı tanıyor ve karmakarışık konuşuyordu.

Mahkeme binasından ayrıldığımızda sivil giyimli bir memur Matzerath'ın yanına yaklaştı ve yazılı bir kâğıt teslim ettikten sonra: "Bunu gerçekten tekrar düşünmelisiniz, Sayın Matzerath. Bu çocuk sokaklarından uzaklaşmalı. Böylesine aciz bir yaratığın hangi güçlerin etkisiyle kullanıldığını görüyorsunuz." dedi.

Maria ağlıyordu ve monsenyör Wiehnke'nin dava sırasını yanında tuttuğu trampeti boynuma astı. Ana Tren Garı'ndaki tramvay durağına yürüdük. Son birkaç adım Matzerath beni kucağına aldı. Omzunun üzerinden geri bakarak kalabalığın içinde üçgen bir yüz aradım; Luzie'nin tramplene çıkmak zorunda olup olmadığını, Störtebeker ve Moorkahne'nin arkasından atlayıp atlamadığını ya da benim gibi ikinci bir seçenek olarak merdiveni kulla-

nıp inmenin mümkün olduğunu anlayıp anlamadığını bilmek istiyordum.

Bugüne gelinceye değin caddelerde ve meydanlarda gezinirken etrafımda zayıf mı zayıf, ne güzel ne de çirkin, yine de azimle erkekleri öldüren çaylak bir genç kıza bakınma alışkanlığımdan bir türlü vazgeçemedim. Akıl ve ruh hastalıkları hastanemin karyolasında yatarken bile Bruno bana kim olduğu belirsiz bir ziyaretçinin geldiğini bildirdiğinde yerimden korkuyla fırlıyorum. O anda dehşete kapılıyor, kendi kendime: "İşte şimdi Luzie Rennwand geliyor, seni öcü ve siyah aşçı kadın kılığında son kez atlaman için son kez zorlayacak." diyorum.

Matzerath elindeki mektubu imzalayıp Sağlık Bakanlığı'na gönderip göndermemeyi on gün boyunca düşünüp durdu. Mektubu on birinci gün imzalayıp gönderdiğinde, şehir çoktan topçu ateşi altına girmişti ve postanenin mektubu iletecek gücü bulup bulamayacağı şüpheliydi. Mareşal Rokossowski'nin zırhlı öncü birlikleri Elbring'e kadar ilerlemişti. Weiss'in ikinci ordusu Danzig'in yüksek kesimlerinde mevzilenmişti. Kilerdeki hayatımız başladı.

Hepimizin bildiği üzere kilerimiz dükkânın alt katındaydı. Heilandt ve Kater'in kilerinin arkasında, Schalger'lerin kilerinin önünde duran bizim kilere, bina koridorundaki tuvaletin karşısındaki kiler girişinden on sekiz basamak inerek ulaşılabilirdi. İhtiyar Heilandt hâlâ buradaydı. Ancak Bayan Kater, hatta saatçi Laubschad, Eyke'ler ve Schlager'ler bohçalarını alıp kaçmışlardı. Onlar hakkında, hatta Gretchen ve Alexander Scheffler hakkında daha sonra, son dakikada eski bir KdF gemisine bindikleri, Stettin ya da Lübeck'e gittikleri, belki de bir mayına binerek havaya uçtukları söyleniyordu; sonuçta da dairelerin ve kiler odalarının yarısından fazlası boştu.

Bizim kilerin ikinci bir kapısının olması gibi bir avantajı vardı. Bildiğimiz üzere onlardan bir tanesi dükkân tezgâhının arkasında bulunan aşağı açılan bir kapak şeklindeydi. Bu sayede kim-

se Matzerath'ın mahzene ne getirdiği ya da oradan ne aldığını göremiyordu. Matzerath'ın savaş yılları boyunca istiflemeyi başardığı erzakı zaten kimse bize yedirmezdi. Kuru ve sıcak odanın içi bir sürü gıda maddesiyle doluydu: Baklagiller, hamur işleri, şeker, suni bal, buğday onu ve margarin doluydu. Sandıklarla peksimet, sandıklarla Palmin marka kızartmalık yağların üzerine bindirilmişti. Leipzig marka türlüyle dolu konserveler, can eriği, taze bezelye ve mor erikler, becerikli Matzerath'ın kendi elleriyle yapıp dübellerle duvara sabitlediği raflara diziliydi. Savaşın ortalarında Greff'in yardımıyla mahzen tavanıyla beton zeminin arasına sıkıştırılan kirişler gıda deposuna talimatlara uygun bir Hava Taarruzu Koruma mekânı özelliği kazandırmıştı. Danzig bugüne kadar bazı taciz atışları dışında büyük bir bombardımana sahne olmadığından Matzerath sık sık bu kirişleri sökmeye niyetlenmişti. Ancak Hava Taarruzu Koruma Amirliği Greff'e uyarı göndermeyi bıraktığında Maria bu destekleyici kirişlerin kalmasını rica etmişti. Küçük Kurt ve bazen de benim için güvence istiyordu.

Ocak sonunda ilk hava taarruzları başladığında ihtiyar Heilandt ve Matzerath el birliğiyle Truczinski Ana'yı sandalyesiyle birlikte kilerimize indirdiler. Truczinski Ana'yı daha sonraları, belki onun isteğiyle, belki de taşımanın verdiği zahmetten kaçınarak, dairesinde, pencerenin önünde bırakmaya başladılar. Şehir merkezine yapılan büyük taarruzdan sonra Maria ve Matzerath yaşlı kadını çenesi aşağı sarkmış ve gözleri sanki inatçı bir sinek içine girmiş gibi dönmüş halde buldular. Böylece yatak odasına açılan kapı, menteşelerinden çıkarıldı. İhtiyar Heilandt ambarından alet edevat ve birkaç sandık tahtası getirdi. Matzerath'ın ikram ettiği Derby marka sigarasını tüttürürken ölçüp biçmeye başladı. Oskar ona işinde yardımcı oldu. Diğerleri kilerde kayboldu, çünkü yükseklerden gelen topçu taarruzu yeninden başlamıştı.

Heilandt elini çabuk tutup basit, ayakucuna doğru incelmeyen bir sandık hazırlamak istiyordu. Oysa Oskar daha çok geleneksel tabut şeklinden yanaydı; bu yüzden de işin ucunu bırak-

mayarak tahtaları öyle bir açıyla testerenin altına tutuyordu ki, sonunda Heilandt, bir insan cesedinin hakkı olan, ayakucuna doğru incelen bir tabut yapmaya karar verdi.

Tabut bittiğinde oldukça zarif görünüyordu. Bayan Greff, Truczinski Ana'yı yıkadı, dolaptan yeni yıkanmış bir gecelik çıkardı, tırnaklarını kesti, topuzunu düzeltip kısaca, hayattayken malt kahve içmeyi ve patates böreği yemeyi seven Truczinski Ana'nın ölümünden sonra da o gri renkli fareye benzemeye devam etmesini sağladı.

Ancak bu farenin bombardıman sırasında sandalyesinde kasılıp kalması ve tabutuna dizlerini çekmiş bir halde uzanmakta ısrar etmesi üzerine ihtiyar Heilandt, Maria'nın kucağındaki küçük Kurt'la birlikte birkaç dakikalığına odadan ayrılmasıyla birlikte, tabuta sığdırmak için her iki bacağını kırmak zorunda kaldı.

Ne yazık ki elimizde siyah boya yoktu, sadece sarı kalmıştı. Bu yüzden Truczinski Ana boyanmamış olarak ama ayakucuna doğru daralan tahtaların içinde dairesinden çıkarılıp merdivenlerden aşağı taşındı. Oskar trampetini taşıyarak arkadan geliyor ve tabutun kapağındaki yazıları okuyarak inceliyordu. Vitello-Margarin, Vitello-Margarin, Vitello-Margarin diye üç defa alt alta eşit aralıklarla yazıyor, aynı zamanda Truczinski Ana'nın ağız tadını onaylıyordu. Hayattayken Vitello marka margarini tamamıyla bitkisel yağlardan üretilmiş en iyi kalite margarin olduğu için tercih ediyordu; çünkü margarin sağlıklıydı, zinde tutuyor ve mutlu ediyordu.

İhtiyar Heilandt, manav Greff'in tezgâh arabasını üzerindeki tabutuyla birlikte Luise Sokağı, Marien Sokağı, Anton-Möller Yolu'ndan –orada iki bina yanıyordu– çeke çeke kadın hastalıkları kliniği istikametine doğru çekti. Küçük Kurt, dul Greff'le birlikte kilerimizde kalmıştı. Maria ve Matzerath arabayı arkadan iterken, Oskar üzerine çıkmıştı. Aslında tabutun üstüne olmayı isterdi ama buna izin yoktu. Sokaklar Doğu Prusya ve Werder'den gelme mültecilerle dolup taşmıştı. Spor salonunun önünde demir

yolu alt geçidinden geçmek hemen hemen imkânsızdı. Matzerath, Conradinum'un okul bahçesine bir delik kazmayı teklif etti. Maria buna karşı çıktı. Truczinski Ana'yla aynı yaşlarda olan ihtiyar Heilandt eliyle reddetti. Ben de okulun bahçesine karşıydım. Belediyenin tahsis ettiği mezarlıkları şüphesiz aklımızdan çıkarmamız gerekiyordu, çünkü spor salonundan Hindenburg Bulvarı'na gidiş sadece askeri araçlara serbestti. Hal böyleyken fare suratlıyı oğlu Herbert'in yanına gömemiyor, buna karşın Steffen Parkı'nda belediye mezarlığını karşısına alan Mayıs Çimliği'nin arkasında ona uygun bir yer bulduk.

Toprak donmuştu. Matzerath ve ihtiyar Heilandt kazmayı nöbetleşe sallayıp Maria taş bankların yanındaki sarmaşıklara temizlemeye çalışırken, Oskar kendi yolunu tutarak kısa zamanda kendini Hindenburg Bulvarı'nın ağaçları arasında buldu. Ne trafik ama! Yükseklerden ve Werder'den geri çekilen tanklar birbirlerini karşılıklı olarak sürüklüyorlardı. Ağaçlarda –yanlış hatırlamıyorsam ıhlamur ağaçlarıydı– Yurt Muhafızları ve askerler asılıydı. Üniformalarının önlerine asılı karton levhalar bir dereceye kadar okunaklıydı ve ağaçlarda ya da ıhlamur ağaçlarında asılı olanların vatan haini olduğunu belirtiyordu. Asılanların birçoğunda gerilmiş bir yüz ifadesini görüyor, onlar genel olarak birbirleriyle ve özellikle kendini asan manav Greff'le karşılaştırıyordum. Bir de kendilerine büyük gelen üniformaları içinde yığınla genç delikanlı gördüm. Sık sık Störtebeker'i gördüğümü sanıp –çünkü asılı delikanlıların hepsi birbirine benziyordu– kendi kendime: "Şimdi Störtebeker'i astılar acaba Luzie Rennwand'ı da astılar mı?" dedim.

Bu düşünce Oskar'ı kanatlandırdı. Sağdaki soldaki ağaçları kontrol ederek aralarında asılı sıska bir genç kızı aradı, tankların arasından geçmeyi cesaret ederek bulvarın diğer tarafına geçti ama orada da sadece Störtebeker'e benzeyen piyadeler, yaşlı Yurt Muhafızları ve delikanlıları görebildi. Hayal kırıklığına uğramış bir şekilde, ayaklarımı yere vur vura, yarısı yerle bir olmuş Kafe Dört Mevsim'e varana kadar bulvar boyunca tırmandık. İstemeye

istemeye geri döndüm ve Truczinski Ana'nın mezarı başında durup Maria'yla birlikte toprak tepesinin üzerini sarmaşık ve ağaç yapraklarıyla örterken bile asılı Luzie'nın sabit ve ayrıntılı hayalini kafamdan çıkaramıyordum.

Dul Greff'in tezgâh arabasını tekrar manav dükkânına getirmedik. Matzerath ve ihtiyar Heilandt onu parçalarına ayırıp parçaları dükkân tezgâhının önüne koydu ve bakkal tüccarı, cebine üç paket Derby marka sigara soktuğu ihtiyar adama: "Belki arabaya yeniden ihtiyaç duyabiliriz. Burada bir nebze de olsa emniyette." dedi.

İhtiyar Heiland, bir şey demedi ama neredeyse boş raflardan kendine birkaç paket makarna ve iki kesekâğıdı şeker aldı. Sonra defin sırasında, hatta gelip giderken ayağından çıkarmadığı keçeli terliklerini süre süre dükkândan ayrıldı ve raflarda sefil durumdaki arta kalan ürünleri toplayıp mahzene taşıma işini Matzerath'a bıraktı.

Artık saklandığımız delikten neredeyse hiç çıkmıyorduk. Rusların çoktan Zigankenberg, Pietzgendorf'a girdikleri ve Schidlitz önlerinde oldukları yönünde söylentiler yayılıyordu. Durum her ne olursa olsun, yükseklere mevzilenmiş olmalılar, çünkü dur durak bilmeden şehri bombalıyorlardı. İnsanların üç yüz yıl boyunca kurup inşa ettikleri şehrin adli merkezi, eski kent merkezi, yeni imar merkezi, yeni kent merkezi ve aşağı kent merkezi üç günde yanıp kül oldu. Aslında bu yangın Danzig şehrinin ilk yangını değildi. Pomeryalılar, Brandenburglular, tarikat şövalyeleri, Polonyalılar, İsveçliler ve bir kez daha İsveçliler, Fransızlar, Prusyalılar ve Ruslar, hatta Saksonyalılar daha önceleri tarih yazarak, her on yılda bir şehri yakmaya değer buldular –şimdiyse Ruslar, Polonyalılar, Almanlar ve İngilizler ortaklaşa gotik tuğla inşaat sanat eserlerinin tuğlalarını, karşılığında peksimet bile almadan yüzüncü kez yakmaya aday olmuşlardı. Haker Sokağı, Lang Sokağı, Breit Sokağı, Büyük ve Küçük Wollweber Sokağı, Tobias Sokağı, Hund Sokağı, Altstädtischer Graben, Vorstädtische Graben hen-

dek bölgeleri, duvarlar ve Uzun Köprü yanıyordu. Özellikle tahtadan olan Krantor kapısı çok güzel yanıyordu. Küçük Pantoloncu Sokağı'nda çıkan yangın, çok sayıda göz alıcı parlak renkli pantolon yaptırmak üzere ölçü aldırdı. Marien Kilisesi içten dışa doğru yanıyordu ve sivri kemerli pencerelerinden içeride şenlik varmış gibi görünüyordu. Sankt Katharinen, Sankt Johann, Sankt Brigitten, Barbara, Elisabeth, Peter und Paul, Trinitatis ve Heiliger Leichnam kiliselerine ait geride kalan ve henüz tahliye edilmemiş çanlar kulelerindeki düzeneklerinde eriyor ve ses seda etmeden yerlere damlıyordu. Büyük Değirmen'de kızıl renkli un öğütülüyordu. Kasaplar Sokağı baştanbaşa yanmış rosto kokuyordu. Şehir tiyatrosunda Kundakçının Düşleri ve Tek Perdelik İkilem oyunları ilk temsillerini veriyorlardı. Adli merkezdeki belediye binasında itfaiyecilerin maaşlarına geriye dönük zam yapılması kararlaştırılıyordu. Ruhülkudüs Sokağı, Kutsal Ruh namına yanıyordu. Franseskanlar Manastırı, ateşi çok seven ve adına ilahiler söyleyen Aziz Francesco'nun namına coşkuyla yanıyordu. Kadınlar Sokağı, aynı anda hem baba, hem de oğlu için yanıp kül oldu. Odun Pazarı'nın, Kömür Pazarı'nın, Saman Pazarı'nın yanması zaten kaçınılmazdı. Ekmek Bankası Sokağı'nda artık fırınlar ekmek vermiyordu. Süt Güğümü Sokağı'nda sütler taştı. Bir tek Batı Prusya Yangın Sigortası'na ait bina sırf sembolik nedenlerle yanmak istemiyordu.

Oskar'ın asla yangınlarla arası yoktu. O nedenle, Matzerath, cayır cayır yanan Danzig'i tavan arasından görebilmek için merdivenlerden yukarı fırlarken kilerde kalmayı tercih ettim. Gelgelelim aynı tavan arasında benim düşünmeden bırakmış olduğum az sayıda kolay yanıcı eşyalarım vardı. Cephe Tiyatrosu'ndan kalma depomdaki son trampetimi ve Goethe'yle Rasputin'i kurtarmak söz konusuydu. Ayrıca Roswitha'mın, yani Raguna'nın hayattayken çok latif bir şekilde hareket ettirmesini bildiği yaprak kadar ince, nazikçe boyanmış yelpazesini sayfalarının arasında saklıyordum. Maria kilerde kaldı. Ama küçük Kurt, benimle ve

Matzerath'la birlikte çatıya çıkıp yangını izlemek istiyordu. Bir taraftan kendi oğlumun bu kontrolsüz merak yeteneğine sinirleniyor, diğer taraftan Oskar kendi kendine: Bu merakını herhalde büyük büyük babası, benim büyükbabam, kundakçı Koljaiczek kanından miras almış. Maria küçük Kurt'u yanından ayrılmazken, Matzerath'la benim yukarı çıkmamıza izin vardı, ıvır zıvırlarımı yanıma aldım, çamaşırhanede penceresinden baktım ve gelenekselleşmiş şehrin uyandırmayı başardığı ve adeta can fışkıran gücünü şaşkınlık içerisinde izliyordum.

Mermiler yakınlara çarpmaya başlayınca çamaşırhaneden ayrıldık. Matzerath daha sonra yeniden yukarı çıkmak istediyse de Maria buna izin vermedi. Matzerath boyun eğdi ve aşağıda kalan dul Bayan Greff'e yangını uzun uzadıya anlatması gerektiğinde ağlamaya başladı. Tekrar dairesine çıkmanın yolunu bulunca radyoyu açtı. Ancak ses çıkmıyordu. Bırakın özel haberleri, alevler içerisinde kalan radyo binasının çıtırtı sesleri bile alınamıyordu.

Matzerath, neredeyse artık Noel Baba'ya inanıp inanmama konusunda tereddüde düşen, ürkmüş bir çocuk gibi kilerin ortasında dikiliyor, pantolon askısını çekiştirip duruyordu; ilk kez büyük zafere karşı şüphesini dile getirip dul Bayan Greff'in tavsiyesi üzerine parti rozetini ceketinin yakasından çıkardı ama nereye koyacağını bilmiyordu; çünkü kilerin zemini betondu ve Bayan Greff rozeti almak istemiyordu. Maria ona rozetini kışlık patateslerin arasına gömmesini tavsiye ettiyse de patateslerin arası Matzerath için yeteri kadar güvenli görünmüyordu. Yukarı çıkmaya da cesaret edemiyordu, çünkü her an gelebilirler, gelmeseler de, yoldaydılar. Ne de olsa daha tavan arasındayken Brenntau ve Oliva'da savaşıyorlardı ve bu eline yapışan şekerlemeye benzeyen rozeti yukarıdayken, yani Hava Taarruzu Koruma kumlarının arasına bırakmadığı için defalarca pişman oldu, çünkü geldiklerinde onu elindeki şekerlemeyle birlikte yakalarlarsa... O anda onu yere attı, üzerine basıp çılgını oynamak istediyse de küçük Kurt, bir şeyleri ele geçirmek istediği her zaman yaptığı gibi önce dav-

randı. Bense oğlumun o parti rozetini almasına izin vermedim, onu tehlikeye atmak istemiyordum; çünkü Rusların şakası olmaz. Oskar bunu Rasputin eğitiminden biliyordu ve küçük Kurt üzerime atılıp Maria bizi ayırmaya çalıştığı sırada, acaba Oskar oğlunun darbelerinden pes etseydi, Matzerath'a ait parti rozetini küçük Kurt'n elinde Beyaz Ruslar mı, yoksa Büyük Ruslar mı, Kazaklar mı, yoksa Gürcüler mi, Kalmükler mi, yoksa Kırım Tatarları mı, Ruthenler mi, yoksa Ukraynalılar mı, belki de Kırgızlar mı bulur diye kendi kendime düşündüm.

Maria bizi dul Bayan Greff'in de yardımıyla ayırdığında, ele geçirdiğim şekerlemeyi zaferle sol yumruğumda tutuyordum. Matzerath nişanından kurtulduğuna sevinmişti. Maria, ağlayıp sızlanan küçük Kurt'la uğraşıyordu. Rozetin arkasındaki ucu açık iğne avucuma batıyordu. Bu şeye eskiden olduğu gibi şimdi de sempati duyamıyordum. Ancak elimdeki şekerlemeyi tam yeniden Matzerath'ın ceketinin arkasına yapıştıracakken –sonuçta partisinden bana ne– birden hepsi aynı anda üzerimizdeki dükkâna girivermişti ve çığlık atan kadına bakılırsa büyük olasılıkla komşu dükkânlara da girmişlerdi.

Kilerin kapağını kaldırdıklarında rozetin iğnesi hâlâ elime batıyordu. Maria'nın titreyen dizlerinin dibine oturup, beton zemindeki yolları kışlık patateslerden mahzenin çaprazındaki şeker çuvalına kadar uzanan karıncaları izlemekten başka yapacak bir şeyim kalmamıştı. Kilere inen merdivenlerden birbirlerini iterek içeri giren ve otomatik tabancaların arkasındaki gözlerini gösteren yaklaşık altı adamın sıradan, hafif karma Ruslar olduklarını tahmin ediyorum. Karıncaların Rus ordusunun girişinden etkilenmemiş olması, tüm bu kargaşanın içinde sakinleştirici etki yaratmıştı. Diğerleri otomatik tabancalarıyla başka fetihler peşindeyken, onların aklında sadece patates ve şeker vardı. Yetişkinlerin ellerini havaya kaldırmasını normal buldum. Bu hareketi herkes sinemalarda oynatılan haftalık haber programlarından biliyordu. Ayrıca Polonya Postanesi'nin savunmasından sonra da bu tarz tes-

limiyetçi sahneler yaşanmıştı. Ama küçük Kurt'un yetişkinleri neden taklit ettiğine bir türlü açıklama getiremiyordum. Ondan daha çok beni, yani babasını ya da babasını olmasa da karıncaları örnek almasını bekliyordum. O anda dört köşe üniformalarında üç asker birden dul Bayan Greff'e karşı bir sıcaklık hissettiklerinden bu donuk topluluğa biraz hareket girdi. Uzun süren dulluğunun ve geçici perhizinden sonra böylesine ani bir rağbeti hiç beklemeyen Bayan Greff, başlarda şaşkınlığından çığlık atsa da, kısa zamanda neredeyse unutmuş olduğu eksi günlerine geri döndü. Daha Rasputin'in kitabını okuduğum zamanlardan, Rusların çocukları sevdiklerini okumuştum. Kendi kilerimizde buna şahit olacaktım. Maria, nedensiz yere titriyor, Bayan Greff'le işleri olmayan dört askerin neden küçük Kurt'u kucağında bıraktıklarını, neden kendileri sırayla koynuna girmediklerini, daha çok küçük Kurt'u sevdiklerini, ona dadada dediklerini, onun ve hatta Maria'nın yanaklarını okşadıklarını hiç anlayamıyordu.

Beni ve trampetimi birileri betondan kaldırıp kucağına alarak, karıncaları izlememi ve onların çalışkanlıklarını görüp günlük olaylarla karşılaştırmama engel oldu. Tenekem karnımın önünde asılı duruyor ve tıknaz yapılı, yüzünde büyük gözenekleri olan adam, kalın parmaklarıyla trampetimi tıngırdattı. Öyle ki, bir yetişkin için pek beceriksiz sayılmayan, hatta dansa teşvik eden ritimler vuruyordu. Oskar aslında seve seve karşılık vermeyi, birkaç sanat eserini tenekesinde tıngırdatmayı çok istiyordu ama yapamıyordu, çünkü Matzerath'ın parti rozeti sol elinin içine batmaya devam ediyordu.

Kilerimizde neredeyse barışçıl bir aile ortamı oluşmuştu. Bayan Greff, aralarında sıraya giren adamların altında gitgide daha fazla sessizleşiyordu. Sonunda bir tanesi sıkıldığında, Oskar benim pek kabiliyetli trampetçim tarafından terler içinde, gözleri hafifçe çekik, Kalmük olduğunu varsaydığım birine teslim edildi. Beni sol kolunda taşırken, sağ eliyle pantolonunu ilikledi ve selefinin, yani önceki trampetçimin tam tersini yapmasına aldırmadı.

Ancak Matzerath'ın hayatında pek bir değişiklik olmuyordu. Hâlâ Leipzig marka türlülerin saklı durduğu beyaz teneke konservelerin dizili olduğu rafların önünde, elleri havada duruyor, avucundaki çizgileri sergiliyordu; ancak kimse elinden geleceğini okumak niyetinde değildi. Buna karşın bayanların anlama yetenekleri şaşırtıcıydı: Maria ilk Rusça kelimeleri öğrendi. Artık dizleri titremiyor, hatta gülüyordu ve enstrümanı ulaşabileceği bir yerlerde olsaydı mızıkasıyla bir şeyler bile çalabilirdi.

Değişikliklere hemen uyum sağlayamayan Oskar ise, karıncaların yerini alacak bir şeyler ararken, kendini daha çok benim Kalmük'ün yakasının kenarında keşfettiğim düz yapılı, kahverengimsi gri hayvancıklara vermişti. Böyle bir pireyi yakalayıp incelemeyi çok istemişimdir, çünkü kitaplarımın arasında, Goethe'de fazla olmasa da, Rasputin'de sık sık adı geçiyordu pirelerin. Ancak tek elimle pirelerle aşık atamayacağımdan, parti rozetinden kurtulmaya çalıştım. Eylem planımı açıklamak için Oskar diyor ki; Kalmük'ün göğsünde fazlasıyla nişan olduğundan, elime batan ve pire yakalamama mani olan şekerlemeyi hemen yanımda duran Matzerath'a elim hâlâ kapalı bir şekilde uzattım. Şimdi, bunu asla yapmamam gerektiği söylenilebilir ama şu da söylenebilir: Matzerath'ın elini uzatıp rozeti almasına gerek yoktu.

O ise rozeti aldı. Şekerlemeden kurtulmuştum. Matzerath, partisinin rozetini parmaklarının arasında hissettikçe dehşete düşüyordu. Elleri serbest kalan biri olarak Matzerath'ın şekerlemeyle ne yaptığına şahit olmak istemiyordum. Pirelerin peşinden gidemeyecek kadar kafası dağılan Oskar, yeninden karıncaları odaklanmak istiyordu; ama bu arada Matzerath'ın hızlı bir el hareketini gördü ve o zamanlar ne düşündüğü aklına gelmediğinden şimdi: Bu rengârenk yuvarlak şeyi sakin sakin elinde tutması daha mantıklı olurdu.

Ancak ondan kurtulmak istiyordu ve aşçı olarak sık sık tecrübe edilen tüm hayal gücüne ve bakkal dükkânı vitrini dekoratörlüğüne rağmen ağzının dışında başka saklayacak yer aklına gelmiyordu.

Böylesine kısa bir el hareketi ne kadar da önemli olabiliyormuş meğer! Elden ağıza bir hareket; sağda solda, Maria'nın yanında sakince oturan iki İvan'ı ürküp sığınak yatağından fırlamaları için bu hareket yeterliydi. Otomatik tabancalarını birlikte Matzerath'ın göbeğine doğrultmuş duruyorlardı ve herkes Matzerath'ın bir şeyleri yutmaya çalıştığını görebiliyordu.

Keşke ağzına atmadan önce en azından üç parmağını kullanarak parti rozetinin iğnesini bükseydi. Şimdiyse fazla yer kaplayan şekerleme boğazına takılıyor, yüzü kıpkırmızı oluyor, gözleri şişiyor, öksürüyor, ağlıyor, gülüyor ve aynı andan yaptığı tüm bu hareketlerin yanında ellerini yukarıda tutmayı başaramıyordu. Kaldı ki İvan'ların buna tahammülü yoktu. Ona bağırarak yeniden avuçlarını havada görmek istediklerini belli ettiler. Ancak Matzerath kendini bütünüyle soluma organlarına vermişti. Artık öksürmeyi bile doğru dürüst beceremeyecek haldeydi ama dans etmeye ve kollarını sallamaya başladı, arada birkaç Leipzig marka türlüyle dolu beyaz teneke konserveyi raflardan süpürdü ve daha önce sakince durup hafif çekik gözleriyle seyreden Kalmük beni dikkatle yere indirdi, arkasına davrandı ve belinin seviyesinden ateş etti. Öyle ki Matzerath'ın boğulup ölmesine fırsat bırakmadan tüm şarjörünü boşalttı.

Kaderi sahne aldığında, insan neler yapmıyor ki! Muhtemel babam partisini yutup öldüğü sırada, fark etmeden ya da istemeden, daha önce Kalmük'ün üzerinden yakalamayı başardığım bir pireyi parmaklarımın arasında ezdim. Matzerath kendini çaprazlamasına karınca yoluna bıraktı. İvan'lar dükkâna giden merdivenleri kullanarak kilerden ayrıldılar ve yanlarına birkaç paket suni bal aldılar. Benim Kalmük ise sonuncu olarak ayrıldı. Yanına suna bal almadı, çünkü otomatik tabancasına yeni bir şarjör takması gerekiyordu. Dul Bayan Greff, üstü başı açık halde margarin sandıklarının arasına ter dönmüş şekilde yatıyordu. Maria, küçük Kurt'u bağrına bastırmış, adeta ezmek istiyordu. Kafamdan, Goethe'den okumuş olduğum bir cümle geçiyordu. Karıncalar yolla-

rını bozan bir durumla karşılaşsalar da, yollarını değiştirmekten üşenmeyerek, yerde yatan Matzerath'ın çevresinden dolaşan yeni bir yol oluşturdular; çünkü o patlamış çuvaldan yavaş yavaş yerlere akan şeker, Danzig şehri Mareşal Rokossowski'nin ordusu tarafından işgal edilirken, tatlılığından bir şey kaybetmiş değildi.

Yaşamalı mıyım, Yaşamamalı mıyım?

Önce Rügenliler geldi, sonra Gotlar ve Gepidler, onlardan sonra da Oskar'la doğrudan kan bağı bulunan Kashubya'lılar geldi. Kısa bir süre sonra Polonyalılar Adalbert von Prag'ı gönderdiler. O geldiğinde elinde haç vardı ama Kashubya'lılar ya da Prusyalılar tarafından baltayla indirildi. Bu olay bir balıkçı köyünde meydana geldi ve köyün adı Gyddanyzc'ti. Gyddanyzc'i Danczik yaptılar, Danczik adı Dantzig oldu ki, sonraları Danzig diye yazılırken Danzig'in adı bugün Gdansk oluverdi.

Ancak bu yazım şekline varılmadan önce Gyddanyzc'e Kashubya'lılardan sonra Pomeryalı dükler uğradı. Bunların adları: Subislaus, Sambor, Mestwin ve Swantopolk'tu. Köyden kasaba oldu. Sonra vahşi Prusyalılar geldi ve şehri biraz harap ettiler. Sonra da çok uzaklardan Brandenburglular geldi ve aynı şekilde birazcık daha harap ettiler. Hatta Boleslaw von Polen de gelip biraz harap etmek isteyince, şövalye tarikatı mensupları tam olarak toparlanmamış zararların şövalye kılıçlarıyla yeniden ortaya çıkması için ellerinden geleni yaptılar.

Sürekli tahrip ve yeniden inşa etmekten ibaret bir oyun içerisine giren Pomeryalı dükler, şövalye tarikatının üstadı azamları, Polonya'nın kralları ve muhalif kralları, Brandenburg kontları ve Wloclawek piskoposları yüzyıllar boyunca karşılıklı atıştılar. İnşa edenlerle yıkımdan sorumlu olanların adları şöyleydi: Otto ve Waldemar, Bogussa, Heinrich von Plotzke ve yirminci yüzyılda Hevelius Meydanı'nda Polonya Postanesi'nin müdafaa edildiği yere şövalye kalesini inşa enden Dietrich von Altenberg.

Bu arada Husitler uğradı, orayı burayı biraz yakıp sonra yeniden yollarına devam ettiler. Sonra tarikat şövalyelerini şehirden attılar ve kaleyi de indirdiler, çünkü şehirde kule istenmiyordu. Herkes Polonyalı oldu, hani fena da olmamıştı. Bunu başaran

kralın adı Kazimierz'in adının önüne Büyük unvanı getirildi, Birinci Wladislaw'ın oğluydu. Sonra Ludwig geldi ve Ludwig'ten sonra Hedwig başa geçti. O da Jagieo von Litauen'le evlenince Jagiellonların dönemi başladı. II. Wladislaw'ın ölümünden sonra III. Wladislaw, sonra yeniden bir Kazimierz tahta geçti. Kazimierz pek hevesli olmasa da on üç yıl boyunca Danzig'li tüccarların paralarını şövalye tarikatına karşı yürüttüğü savaşa harcadı. Buna karşın Johann Albrecht daha çok Türklerle uğraştı. Alexander'in peşinden İhtiyar Sigismund ya da namı diğer Zygmunt Stary geldi. Tarih kitaplarındaki Sigismund August hakkındaki bölümü, Polonyalıların okyanus ötesi gemilerine adını koymayı sevdikleri Stefan Batory'nın dönemini anlatan bölüm takip ediyor. Bartory şehri uzun süre kuşatıp top ateşine tutsa da –kaynağından okunabileceği üzere– şehri işgal etmeyi başaramadı. Sonra İsveçliler geldi, İsveçli gibi de davrandılar. Şehrin kuşatılması onların öylesine çok hoşlarına gitmişti ki, bunu sık sık tekrar ettiler. Hatta o dönemlerde Danzig Körfezi Hollandalıların, Danimarkalıların, İngilizlerin o kadar çok hoşlarına gitmişti ki, Danzig açıklarında seyreden çok sayıda yabancı kaptan deniz kahramanı olmayı başarmıştı.

Oliva için barış; kulağa ne kadar hoş ve huzur verici geliyor. Büyük devlet güçleri orada ilk kez Polonyalıların ülkesinin bölünmeye uygun olduğunu anladılar. İsveç, yeniden İsveç; İsveç rampası, İsveç şarabı, İsveç atlayışı. Sonra Ruslar ve Saksonyalılar geldi, çünkü zavallı Polonya Kralı Stanislaw Leszczynski şehirde saklanıyordu. Tek bir kral yüzünden bin sekiz yüz ev harap edildi ve zavallı Leszczynski, damadı Louis Fransa'da yaşadığı için oraya kaçtığında, şehirde kalan vatandaşlar bir milyon tazminat ödemek zorunda kalmıştı.

Sonra Polonya üç kez parçalandı. Prusyalılar davet edilmedikleri halde geldiler ve kentin tüm kapılarındaki Polonya kraliyet kartalının üzerine kendi kuşlarını boyadılar. Ünlü akıl hocası Johannes Falk "Ey neşe saçan..." Noel şarkısını bestelemeye ancak

vakit bulmuştu ki, Fransızlar geldi. Napolyon'un emrindeki generalin adı Rapp'tı ve Danziglilerin sefalet içinde geçen bir kuşatmanın ardından ona yirmi milyon Frank uçlanması gerekmişti. Fransızların zamanının korkunç bir dönem olduğu konusunda şüphe duyulmasa gerek. Kalmaları sadece yedi yıl sürdü. Derken Ruslar ve Prusyalılar geldi ve Speicher Adası'nı yanana kadar topa tuttular. Napolyon'un fikir babası olduğu bağımsız şehir hikâyesinin sonu gelmişti. Prusyalılar yeniden fırçalarıyla kentin tüm kapılarına kuşlarını boyama fırsatı doğmuştu. Bunu yaparken oldukça çalışkan hareket ettiler ve ilk kez Prusyalılara özgü tarzlarıyla 4. Bombacı Alayını, 1. Topçu Tugayını, 1. İstihkâm Birliğini ve 1. Muhafız Süvari Alayını şehre konuşlandırdılar. Sadece geçici olarak 30. Piyade Alayı, 18. Piyade Alayı, 3. Yaya Hassa Alayı, 44. Piyade Alayı ve 33 Numaralı Tüfekli Piyade Alayı Danzig'de bulunuyordu. Buna karşın o meşhur 128 Numaralı Piyade Alayı ancak 1920 yılında çekildi. Eksik bırakmamak için, Prusya zamanında 1. Topçu Tugayının Doğu Prusya 1 Numaralı Topçu Alayının 1. İstihkâm Birliğine ve 2. Yaya Birliği ile genişletildiğini de bildirmek gerek. Buna ek olarak 2 Numaralı Yaya Topçu Alayı vardı ki, da sonra yerini Batı Prusya Yaya Topçu Alayına bırakmıştı. 1. Muhafız Süvari Alayını 2. Muhafız Süvari Alayı izledi. Buna karşın 8. Ulan Alayı sadece kısa bir süre kentin duvarları içinde kaldı. Bunun yerine Langfuhr banliyösünün bulunduğu duvarların dışında Batı Prusya 17 Numaralı Levazım Taburu karargâh kurdu.

Burckhardt, Rauschning ve Greiser'in zamanında bağımsız şehirde sadece yeşil üniformalı polis memurları vardı. Şehir 1939 yılında Forster'in idaresine girdiğinde durum değişti. Onun idaresinde tuğladan örülme tüm kışlalar yine her türlü silahla hokkabazlık yapan, mutlu mutlu gülen adamlarla doldu. Şimdi 1939 yılında 1944 yılına kadar Danzig ve çevresinde konuşlanan ya da Danzig'in buz denizi cephesinde gemilere yerleştirilen tüm askeri birimlerin isimleri tek tek sayılabilirdi. Ancak Oskar bu zahmete

girmeden basitçe şöyle söyledi: "Sonra hepimizin öğrendiği üzere Mareşal Rokossowski geldi. Mareşal sağ salim ayakta duran şehre ilk baktığında uluslararası çapta ün yapmış büyük selefilerini hatırladı, ilk önce toplarıyla her şeyi yakıp yıktı ki, ondan sonra gelenler şehri yeniden kurmakla uğraşsınlar..."

Garip görünecek ama bu sefer Ruslardan sonra Prusyalılar, İsveçliler, Saksonyalılar ya da Fransızlar gelmedi; gelenler Polonyalılardı. Tasını tarağını toplayan Polonyalılar, Wilna, Bialystok ve Lemberg'ten gelip kendilerine kalacak ev aradılar. Bize, adının Fajngold olduğunu söyleyen, bekâr ama hâlâ sanki talimatlar dağıtıp durduğu geniş bir ailesi varmış gibi davranan bir adam geldi. Bay Fajngold bakkal dükkânın başına geçti, görünmez olan ve cevap bile veremeyen karısı Luba'ya ondalık teraziyi, gaz yağı tankını, pirinçten yapılma sucuk asma çubuğunu, boş kasayı ve büyük bir sevinçle kilerdeki erzakı gösterdi. Yanına hemen tezgâhtar olarak işe aldığı ve hayali eşi Luba'ya bol bol kelime harcayarak tanıştırdığı Maria, Bay Fajngold'a, sokaklarda her yerde bisikletleri, dikiş makinelerini ve kadınları deneyip incelemekle meşgul sayısız Rus askeri yüzünden bir türlü defnedemediğimiz ve üç gündür mahzende bir brandanın altında yatan Matzerath'ı gösterdi.

Bay Fajngold, sırtüstü çevirdiğimiz cesedi gördüğünde, ellerini Oskar'ın yıllar önce oyuncakçı Sigismund Markus'ta gözlemlediği manidar bir şekilde başının üzerinde birbirine çarptı. Bay Fajngold yukarı seslenerek, sadece karısı Luba'yı değil, tüm ailesini kilere çağırdı ve şüphesiz hepsinin geldiğini gördü; çünkü her birine tek tek adıyla hitap ediyordu; onlara Luba, Lew, Jakub, Berek, Leon, Mendel ve Zonja diye seslenerek, yerde kimin yattığını ve ölü olduğunu açıkladıktan hemen sonra bizlere, az önce adlarını saydıkları ailesinin Treblinke fırınlarına atılmadan önce aynı böyle yattıklarını, bunun yanı sıra baldızının ve baldızının beş çocuklu kayın biraderinin de yattıklarını, sadece kendisinin, yani Bay Fajngold'un yatmadığını, çünkü üzerlerine klor dökmesi gerektiğini anlattı.

Sonra Matzerath'ı merdivenlerden yukarı, dükkâna taşımamıza yardım etti. Yine tüm ailesi çevresindeydi. Karısı Luba'dan cesedi yıkarken Maria'ya yardım etmesini rica etti. Ancak karısı ona yardımcı olmuyordu. Bay Fajngold durumun farkında değildi, çünkü dükkândaki erzakı dükkâna taşımakla meşguldü. Geçen sefer Truczinski Ana'yı yıkayan Bayan Greff de bu defa bize yardım etmedi, çünkü evi Ruslarla doluydu. Odasından şarkı sesleri duyulabiliyordu.

İşgalin ilk günlerinde kunduracı olarak iş bularak, taarruz sırasında aşınan Rus çizmelerine taban çakmaya başlayan ihtiyar Heilandt, başlarda tabut marangozu olarak faaliyet göstermeye yanaşmadı. Ancak Bay Fajngold onunla pazarlığa başlayıp ihtiyar Heilandt'ın ambarındaki bir elektrikli motor karşılığında dükkânımızdan aldığı Derby marka sigaraları teklif ettiğinde çizmeleri bir kenara bırakarak, başka alet edevata ve elinde kalan son sandık tahtalarına uzandı.

O zamanlar Truczinski Ana'nın, komşular ve şehre göç eden Polonyalılar tarafından tamamıyla yağmalanmış evinde kaldık. Daha sonra oradan da atıldık ve Fajngold bize kileri bıraktı. İhtiyar Heilandt, mutfaktan oturma odasına açılan kapıyı menteşelerinden çıkardı, çünkü oturma odasından yatak odasına açılan kapıyı Truczinski Ana'nın tabutunun yapımında kullanmıştı. Aşağıda, avluda Derbi marka sigaralarını içiyor, bir yandan da tabutu çakıyordu. Ben yukarıda kalarak, evde bırakılan tek sandalyeye çıkıp camı kırık pencereyi açtım; tabutu hiç özen göstermeden çakıp, düzgün bir şekilde ayakucuna doğru daraltmamasına kızıyordum.

Oskar Matzerath'ı artık göremiyordu, çünkü tabutu dul Bayan Greff'in tezgâh arabasına yüklediklerinde, Vitello margarini sandıklarının kapakları tabutun üzerine çivilenmişti; halbuki Matzerath yaşarken margarini yemediği gibi yemek pişirirken bile bu yağı kullanmaktan tiksinirdi.

Maria, sokaktaki Rus askerlerinden korktuğu için Bay Fajn-

gold'tan eşlik etmesini rica etti. Tezgâhın üzerinde bağdaş kurmuş bir halde oturan, bir yandan da karton bardaktan suni balı kaşıklayan Fajngold, düşüncesini dile getirip, karısı Luba'nın güvensizliğinden korkup, sonra muhtemelen eşlik etmek için eşinin rızasını almış olmalı ki, tezgâhtan aşağı kaydı, elindeki suni balı bana uzattı, ben onu küçük Kurt'a ilettim, o da dibine kadar kaşıklayıp bitiriverdi. Bu arada Maria, Bay Fajngold'un gri tavşan kürküyle kaplı uzun ve siyah bir manto giymesine yardım ediyordu. Dükkânı kilitleyip karısına, kimseye kapıyı açmamasını tembih ederken, daha önce Matzerath'ın çeşitli cenaze ve nikâh törenleri sırasında giydiği küçük silindir şapkasını kafasına geçirdi.

İhtiyar Heilandt tezgâh arabasını Belediye Mezarlığı'na kadar çekmeye yanaşmadı. Altlarına taban çakması gereken çizmelerin beklediğini, o yüzden acele etmesi gerektiğini söyledi. Yıkıntıların arasından hâlâ dumanların çıktığı Max-Halbe Meydanı'ndan soldaki Brösener Yolu'na saptı, o an istikametin Saspe olduğunu anlamıştım. Ruslar evlerin önlerine oturmuş inceden vuran şubat ayı güneşinin keyfini çıkarıyor, topladıkları kol ve cep saatlerini sıralıyor, kumla gümüş kaşıkları temizliyor, sutyenleri kulaklarını ısıtmak için kullanıyor, bisikletlerin üzerinde çeşitli cambazlıklar deniyor; yağlıboya tablolarından, ayaklık saatlerden, küvetlerden, radyolardan ve gardıroplardan engelli bir parkur yaratıp aralarında sekizler, helezonlar, spiraller çiziyor, pencerelerden atılan çeşitli çocuk arabaları ve asma lambaları gibi nesneleri kıvrak zekâlarıyla aşıyor, maharetleri karşılığında alkışla ödüllendiriliyorlardı. Bizim geçtiğimiz yerlerde oyuna birkaç saniyeliğine ara veriliyordu. Üniformalarının üzerine kadın çamaşırları geçirmiş bazılar bize iterken tezgaha el attı, Maria'ya da el atacaklardı ki, Rusça konuşabilen ve üzerinde kimlik taşıyan Bay Fajngold tarafından gerektiği şekilde paylandılar. Başında bir bayan şapkası taşıyan bir asker, bize içinde canlı bir muhabbet kuşu olan bit kafes verdi. Arabanın yanında hoplayıp duran küçük Kurt hemen o renkli kanatları tutup koparmak istiyordu. Hediyeyi geri çevirmeye cesaret edemeyen Maria,

kafesi küçük Kurt'un uzanamayacağı şekilde tezgâh arabasında oturan bana uzattı. Muhabbet kuşunu fazlasıyla renkli bulan Oskar, kafesi kuşuyla birlikte Matzerath'ın büyütülmüş margarin sandığının üzerine bıraktı. En arkada oturuyor, bacaklarını sallıyor ve Bay Fajngold'un kırışık dolu, düşünceliyle keyifsiz arası, sanki alnının arkasında bir türlü çözülmek bilmeyen karmaşık bir hesap yapan biri izlenimi veren yüzünü inceliyordu.

Biraz tenekemi tıngırdatıp ortalığı ferahlatmak, Bay Fajngold'un bulanık düşüncelerini dağıtmak niyetindeydim. Ne var ki Bay Fajngold kırışıklarından vazgeçmiyor, bakışlarını bilmem nerede, belki de uzaklardaki Galiçya'da gezdiriyor, bir tek trampetimi görmüyordu. Hal böyleyken Oskar pes etti; artık sadece el arabasının tekerleklerine ve Maria'nın ağlamasına kulak veriyordu.

Langfuhr'un son binalarını arkamıza aldığımızda, ne kadar yumuşak bir kış, diye düşündüm, havaalanının üzerinde kalan öğleden sonra güneşine karşı kanatlarını kabartan muhabbet kuşunu seyrettim.

Havaalanı koruma altındaydı ve Brösen'e giden yol kapalıydı. Subayın biri Bay Fajngold'la konuşuyordu. Bay Fajngold'sa görüşme sırasında silindir şapkasını parmaklarının arasında tutarak, ince telli, sarı kızıl renklerde havalanan saçlarını gösteriyordu. Subay, Matzerath'ın tabuna öylesine bir vurup, muhabbet kuşuna parmağıyla takıldıktan sonra geçmemize izin verdi ama yanımıza yaşları en fazla on altı, başlarında küçük kepler, ellerinde büyük makineli tüfekler olan delikanlıları başımıza muhafız olarak verdi.

İhtiyar Heilandt, bir kez bile ardına bakmadan çekmeye devam etti. Hatta arabayı çekmeye devam ederken, durmaya gerek kalmaksızın, tek eliyle sigara yakmasını da beceriyordu. Gökyüzünde uçaklar geziniyordu. Motorların sesi her yerden duyulabiliyordu, çünkü aylardan şubat sonu, mart başlarıydı. Sadece güneşin önünde bir iki ufak bulut duruyor, arada sıra renkten renge giriyordu. Bombardıman uçakları Hela uçuyor ya da Hela Yarı-

madasından dönüyorlardı, çünkü ikinci ordunun arta kalanları hâlâ orada savaşıyordu.

Hava koşulları ve uçak vızıltıları beni üzüyordu. Bulutsuz bir mart havasında, kısa sürede sesi artan ve kısa sürede yitip gidecek olan uçak vızıltıları kadar can sıkıcı, bıkkınlık verici bir şey yoktur. Buna bir de iki delikanlının yol boyunca uygun adımda kalmak için boşu boşuna verdikleri çabalar ekleniyordu.

Belki de yol boyunca önce Arnavut kaldırımlarındaki, sonra da asfalttaki delikler aceleyle çakılan tabutun birkaç tahtası gevşemişti, ayrıca rüzgâra karşı da yürüyorduk; her halükarda etraf Matzerath'ın ölüsü gibi kokuyordu ve Saspe Mezarlığı'na ulaştığımıza Oskar çok memnun olmuştu.

Arabayı demir parmaklıklarının dibine kadar yaklaştırmayı başaramadık, çünkü cayır cayır yanarak enine park etmiş bir T34 tankı mezarlığa az kala yolu kapamıştı. Diğer tanklar Neufahrwasser istikametindeki intikalleri sırasında yanan tankın çevresinden dolaşmak zorunda kalarak, yolun solundaki kumlara izlerini bırakmış ve mezarlık duvarının bir kısmını ezip geçmek zorunda kalmıştı. Bay Fajngold, ihtiyar Heilandt'tan arkaya geçmesini rica etti. Beraberce ortadan hafifçe eğilen tabutu taşıyarak tank izlerini takip ettiler, sonra zorluk mezarlık duvarının yıkıntıları arasından, son güçleriyle de devrilmiş ve devrilmek üzere duran mezar taşlarının arasından geçtiler. İhtiyar Heilandt, müptela gibi sigarasından bir nefes alarak dumanını tabutun ucuna üfledi. Ben içinde çubuğa tünemiş muhabbet kuşu olan kafesi taşıyordum. Maria arkasından iki kürek sürüklüyordu. Küçük Kurt kazmayı taşıyordu, yani daha doğrusu kazmayı etrafa sallıyor, kendini tehlikeye atarak mezarlığın gri renkli granit taşlarına indiriyordu. Sonra Maria, gücünün yettiği kadar adamlara kazarken yardım edebilmek için kazmayı çocuğun elinden aldı.

Buradaki toprağın kumlu olması ve donmuş olmaması ne iyi, diye tespitte bulundum ve kuzey yakadaki duvarın arkasında Jan Bronski'nin yerini aramaya koyuldum. Burada ya da şurada bir

yerlerde olmalıydı. Daha fazlasını bulmak mümkün değildi, çünkü değişen mevsimler bir zamanların hain tazelikteki kirecini griye boyamış ve Saspe'deki tüm duvarlar gibi yıpratmıştı.

Arkadaki parmaklıklı kapıdan geri döndüm, dağ çamlarına bakış attım ve gereksiz şeyleri düşünmekten kendimi alıkoymak için şöyle düşündüm: Şimdi de Matzerath'ı gömüyorlar. Ayrıca burada, aynı kum toprağın altında, zavallı annem yanlarında olmasa da iskambil oyunu kardeşleri Bronski ve Matzerath birbirlerine kavuşmuş olmasının altındaki mantığı aradım ve kısmen de buldum.

Cenazeler her zaman başka cenazeleri hatırlatır!

Kumlu toprak, meydan okuyor, sanki daha becerikli mezar kazıyıcıları arıyor gibiydi. Maria mola verdi, zorlukla nefes alarak kazmaya tutunup, küçük Kurt'un uzaktan kafesteki muhabbet kuşuna taş attığını görmesi üzerine yeniden ağlamaya başladı. Küçük Kurt vurmayı beceremiyor, taşları fazla uzağa atıyordu, Maria ise şiddetle ve gerçekten ağlıyordu, çünkü Matzerath'ı kaybetmişti, çünkü Matzerath'ın içinde, bana göre göstermesini hemen hemen hiç bilmediği ama Maria için bundan böyle daha belirgin ve daha hoş kalacak bir şeyler görmüştü. Bay Fajngold, teselli sözleri ederek mola vermek için bir fırsat bulmuştu, çünkü kazmak onu da yormuştu. İhtiyar Heilandt altın arıyor gibiydi; küreğini öyle düzenli itiyordu ki toprağını arkasına atıyor ve ölçülü aralıklarla sigara dumanını üflüyordu. Biraz daha uzakta iki delikanlı askeri mezarlık duvarında oturmuş rüzgâra karşı sohbet ediyorlardı. Bunların dışında bir de uçak ve gitgide büyüyen güneş görünüyordu.

Yaklaşık bir metre kadar kazmış olmalılar. Oskar ise ıssız ve çaresizce eski granit taşlarıyla dağ çamlarının arasında, Matzerath'ın dul eşiyle muhabbet kuşuna taş fırlatan küçük Kurt'un arasında duruyordu.

Yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım? Yirmi bir yaşındasın, Oskar. Yaşamalı mısın, yaşamamalı mısın? Sen öksüz bir çocuk-

sun. Artık yapmalısın. Zavallı annen göçüp gittiğinden bu yana yarı öksüzdün. O zamanlar kararını vermeliydin. Sonra muhtemel baban Jan Bronski'yi yeryüzü kabuğunun altına sıkıca gömdüler. Muhtemelen öksüz olmuştun, burada, adı Saspe olan bu kumun üstünde dikilmiş, hafif oksitlenmiş mermi kovanını tutuyordun. Yağmur yağıyordu ve bir Ju 52 tipi uçak inişe geçiyordu. Yağmurun yarattığı gürültüden olmasa da, inişe geçen nakliye uçağının gürlemesinden "Yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım?" sorusu daha o zaman kulağında çalınmadı mı? Kendi kendine, bunun yağmur olduğunu ve şunun da motor gürültüsü olduğunu, bu tarz monotonluğun her metne zemin teşkil edebileceğini söylemiştin. Daha bariz bir şekilde işitmek istiyordun, muhtemel bir işitme değil.

Yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım? Şimdi Matzerath'ı gömecekleri bir delik açıyorlar, senin ikinci muhtemel babana. Bildiğin kadarıyla başka muhtemel baban yok. Peki, öyleyse neden buna rağmen iki cam yeşili şişenin üzerinde cambazlığına devam ediyorsun: Yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım? Başka kime soracaksın? Kendi varlıkları kuşkulu dağ çamlarına mı soracaksın?

O anda madenden dökülmüş ince bir haç buldum. Üzerinde kırılgan kıvrımlar ve kabuk bağlamış harfleri vardı: Mathilde Kunkel ya da Runkel yazıyordu. Kumun içinde –yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım?– devedikenleriyle sahil yulaflarının arasında –yaşamalı mıyım?– tabak büyüklüğünde –yaşamamalı mıyım?– üç ya da dört tane paslı demir çelenk buldum. Bunlar daha önce belki de meşe ya da defne yaprağını temsil ediyordu –yaşamalı mıyım? Onları elimle tarttım –yaşamamalı mıyım?– haçın üst kısmını nişan aldım –yaşamalı mıyım?– demir çelenklerin belki de dört santim çapı vardı –yoksa yaşamamalı mıyım? Ve çelenkleri fırlattım –yaşamalı mıyım?– ıskaladım. Demir haç fazla eğikti –yaşamamalı mıyım? Mathilde Kunkel yoksa Runkel miydi? –yaşamalıyım Runkel, yaşamamalı mıyım Kunkel? Bu altıncı atıştı ve kendime yedi hak tanımıştım, çelengi haçın üzerine geçirdim –yaşamalıydım. "Bayan

Kunkel için defne yaprağı yapsam mı?" diye sordum genç Bayan Runkel'e. "Evet." diye cevapladı Mathilde; çok erken ölmüştü Mathilde, öldüğünde yirmi yedi yaşındaydı ve 1868 doğumluydu. Bense yedinci atışta hedefi bulduğum "yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım" sorusuna, kanıtlanmış, başarılı ve zaferli "yaşamalıyım" cevabını uygun bulduğumda yirmi bir yaşındaydım.

Sonunda Oskar dilinde yeni kazandığı "Yapmalıyım!" ve kalbinde "Yapmalıyım!" cevabıyla mezar kazıyanların yanına gittiği sırada muhabbet kuşundan gıcırdama sesleri geliyordu, çünkü küçük Kurt onu vurmuştu ve mavi sarı tüyleri havalanıyordu. Kendi kendime, oğlumun muhabbet kuşuna küçük taşlar fırlattıp sonunda isabet eden cevabını almasına iten sorunun ne olabileceğini düşündüm.

Tabutu, yaklaşık bir metre yirmi santimlik çukurun yanına ittiler. İhtiyar Heilandt'ın acelesi vardı ama beklemesi gerekiyordu, çünkü Maria Katolik duası ediyor, çünkü Bay Fajngold silindiri göğsünün önünde tutuyor ve bakışlarıyla Galiçya'da dolaşıyordu. Şimdi küçük Kurt da daha yakına geldi. Herhalde kuşu vurduktan sonra bir karara varmış ve şimdi de o veya şu nedenlerden ama Oskar'la aynı kararlılıkta mezara yaklaşmıştı.

Bu belirsizlik benim için işkence gibiydi. Gerçekten oğlum bir şeylerin lehinde ya da aleyhinde karar vermişti. Acaba sonunda beni tek gerçek babası olarak görmeye ve sevmeye mi karar vermişti? Acaba iş işten geçtiği için şimdi mi teneke trampete karar kılmıştı? Yoksa kararı: Muhtemel babam Matzerath'ı sırf babalardan bıktığı için parti rozetiyle öldüren muhtemel babam Oskar'a ölüm, şeklinde miydi? Acaba o da, babalar ve oğulları arasında biraz zahmete değer olan çocuksu sempatisini öldürme dışında başka bir yolla gösteremiyor muydu?

İhtiyar Heilandt, içinde Matzerath'ın, onun soluk borusundaki parti rozetinin, karnındaki Rus yapımı otomatik tabancadan çıkma mermilerin bir arada bulunduğu tabutu çukura sarkıtmaktan çok aşağı attığı sırada Oskar kendine Matzerath'ı kasten öl-

dürdüğünü itiraf etti, çünkü Matzerath tüm ihtimaller ışığında sadece muhtemel babası değil, aksine gerçek babasıydı; çünkü aynı zamanda hayatı boyunca yanında bir babayı sürüklemek zorunda olmaktan sıkılmıştı.

Hal böyleyken, o gün o şekerlemeyi beton zeminden alırken parti rozetinin iğnesinin açık olduğu da doğru değildi. Rozetin iğnesi elimin içinde açılıverdi. Bu elime yapışan şekerlemeyi kullanışsız ve batar halde Matzerath'a uzattım ki, rozeti onda bulabilsinler, Matzerath parti rozetini diline yerleştirsin, onu yutmaya çalışırken boğazına takılsın –ölümü partinin elinden, benim elimden, oğlunun elinden gerçekleşmeliydi; çünkü tüm bunların artık son bulması gerekiyordu!

İhtiyar Heilandt kazmaya başladı. Küçük Kurt ona acemice ama hevesli bir şekilde yardımcı oluyordu. Matzerath'ı hiç sevmemiştim. Sadece bazen hoşlandığım olmuştur. Bana bir babadan çok bir aşçı gibi bakıyordu. Matzerath iyi bir aşçıydı. Bugünlerde onu bazen özlesem bile, aslında onun Königsberg köftelerini, ekşili domuz böbreklerini, karaturp ve kremalı sazan balıklarını, bazı özel menüleri: Yeşillikli yılanbalığı, lahana turşusu eşliğinde Kassler usulü pirzolaları ve hâlâ dilimden, damağımdan ayrılmayan unutulmaz pazar kızartmaları. Duygularını çorbalarla ifade etmekte böylesine becerikli birinin tabutuna bir kepçe eklemeyi unutmuşlardı. Tabutuna bir deste iskambil kâğıdı eklemeyi unutmuşlardı. Yemek yapma işinde, iskambil oynamaktan daha iyiydi. Buna rağmen Jan Bronski'den daha iyi oynuyor, zavallı anneme dahi iyi bir rakip olabiliyordu. Bu onun serveti, bu onun alın yazısıydı. Maria konusunda onu asla affedemedim. Her ne kadar ona iyi davranıp, asla vurmamış, Maria durup dururken münakaşa çıkardığında alttan aldıysa da, ona kızgındım. Bunun yanı sıra beni Alman Sağlık Bakanlığı'na da teslim etmedi ve mektubu ancak posta hizmetleri sona erdiğinde imzalamıştı. Ampullerin altındaki dünyaya gelişim sırasında beni işin başına koymayı düşünmüştü. Oskar, tezgâhın arkasına geçmek zorunda kalmamak

için on yedi yıldan uzun bir süre yaklaşık yüz kırmızı beyaz teneke trampetin arkasında saklandı. Artık Matzerath yatıyordu ve ayakta duracak hali kalmamıştı. İhtiyar Heilandt üzerini toprakla örtüyor, bir yandan da Matzerath'ın Derby marka sigaralarını tüttürüyordu. Aslında işin başına şimdi Oskar'ın geçmesi gerekiyordu. Ama arada geçen zaman zarfında Bay Fajngold kalabalık görünmez ailesiyle birlikte işe el koydu. Artakalanlar benim payıma düşmüştü: Maria, küçük Kurt ve ikisinin sorumluluğu.

Maria bir yandan ağlıyor, diğer yandan gerçek ve Katolik dualar okuyordu. Bay Fajngold Galiçya'da oyalanıyor ya da karışık matematik problemleri çözmekle meşguldü. Küçük Kurt yorulsa da, azimle kazmaya devam ediyordu. Mezarlığın duvarında geveze genç Ruslar oturuyordu. Somurtkanlığını koruyan ihtiyar Heilandt, Saspe Mezarlığı'nın kumunu margarin sandığı tahtalarının üzerine atıyordu. Oskar, Vitello kelimesinin üç harfini okuyabiliyordu. Derken trampetini boynundan çıkardı, artık "Yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım?" diye sormuyor, aksine "Yaşamak zorundayım!" diyordu ve trampetini gürültü çıkarmasın diye tabutun yeterli seviyede kumla dolu kısmına fırlattı. Bagetlerimi de içeri attım. Onlarsa kuma saplanıp kaldı. Bu benim toz alıcılar zamanından kalma trampetimdi. Onu Cephe Tiyatrosu depomdan almıştım. Trampetleri bana Bebra hediye etmişti. Acaba üstat benim bu hareketime ne derdi? Aynı trampeti İsa ve dört köşe endama sahip büyük gözenekli bir Rus tıngırdatmıştı. Artık trampetin vereceği bir şey kalmamıştı. Ancak yüzeyine çarpan bir kürek kuma karşılık vermişti. Sonra ikinci küreğe de bir sesi çıktı. Sonunda üçüncü kürek kumu yiyince sesi çıkmamaya başladı, sadece ucundan beyaz boyası görünmeye başladı. Ardından üzerindeki kum birikintisi diğer kumlarla eşit seviyeye gelip, gitgide daha fazla kuma karşılık trampetimin üzerindeki kumlar birikti ve büyüdü –sonra ben de büyümeye başladım ki belirtisini yoğun bir burun kanamasıyla gösterivermişti.

Kanı ilk önce küçük Kurt fark etti. "O kanıyor, kanıyor!" diye

bağırdı ve Bay Fajngold'u Galiçya'dan geri çağırdı, Maria'yı duasından çekti, hatta halen duvarda oturarak Brösen istikametine doğru gevezelik eden iki genç Rus'u bile telaşlanarak bakmalarına neden oldu.

İhtiyar Heilandt küreği kumda bıraktı, kazmayı eline aldı ve ensemi mavi siyah demirin üzerine yatırdı. Serinlik hemen etkisini gösterdi. Burnumun kanaması hafifledi. İhtiyar Heilandt yine küremeye başladı ve mezarın yanında fazla kumu kalmamıştı. Derken burnumdaki kanama tamamıyla durdu ama büyümem devam ediyordu ve kendini içten içe gıcırtılar, hışırtılar ve çatırdamalar şeklinde belli ediyordu.

İhtiyar Heilandt mezarı tamamen kapattığında, başka bir mezardan üzerinde herhangi bir isim yazmayan çürümüş bir tahta haçı çekti ve onu yeni tepelenmiş mezarın başında duran Matzerath'ın kafasıyla gömülü trampetimin hemen hemen arasına denk gelecek şekilde sapladı. İhtiyar "Tamamdır!" dedi ve yürüyecek durumda olmayan Oskar'ı kucağına aldı, onu taşıdı, diğerlerini, hatta otomatik tabancalı genç Rusları mezarlıktan çekerek onları ezilmiş duvarın üzerinden, tank izlerini izleyerek, el arabasının da durduğu tankın enlemesine kapattığı tramvay şeridine götürdü. Omzumun üzerinden dönerek Saspe Mezarlığı'na doğru baktım. Maria, muhabbet kuşu kafesini, Bay Fajngold alet edevatı, küçük Kurt hiçbir şeyi, iki Rus fazlasıyla ufak keplerini ve fazlasıyla büyük otomatik tabancalarını taşıyor, sahil çamları yere eğiliyordu.

Kumdan asfalt yola geçtik. Tank enkazının üzerinde Schugger Leo oturuyordu. Yükseklerde Hela'dan gelen, Hela'ya giden uçaklar süzülüyordu. Schugger Leo, eldivenleri is içindeki T 34'ten kararmasın diye dikkat ediyordu. Güneş, yanlarında yağmur sularıyla dolu bulutları da sürükleyerek Zoppot yakınların Turmberg dağının üzerine düşüyordu. Schugger Leo duruşunu bozmadan tanktan aşağı kaydı.

Schugger Leo'yu gören İhtiyar Heilandt'ın neşesi yerine geldi: "Hey Allah'ım bunu da mı görecektik! Dünya elden gidiyor, bir

tek Schugger Leo'ya dokunan yok." İhtiyar Heilandt, şakayla karışık boştaki eliyle Schugger'in siyah redingotuna dokunarak Bay Fajngold'u aydınlattı: "Bu bizim Schuggerl Leo. Bu şimdi bize baş sağlığı dileyip elimizi sıkmak isteyecek."

Öyle de oldu. Leo, eldivenlerini dalgalandırıp, ağzından salyalar dökerek orada bulunan herkese kendi edasıyla başsağlığı diledi ve sordu: "Efendimizi gördünüz mü, efendimizi gördünüz mü?" Onu kimse görmemişti. Maria, neden olduğunu bilmiyorum, muhabbet kuşu kafesini, Leo'ya hediye etti.

Schugger Leo, ihtiyar Heilandt'ın el arabasına bıraktığı Oskar'ın yanına yaklaştığında, yüzü darmadağın bir şekil aldı, rüzgâr elbisesini havalandırdı. Bacaklarına bir dans etme havası hâkim oldu. "Efendimiz, efendimiz!" diye bağırdı ve kafesteki muhabbet kuşunu salladı. "Efendimize bir bakın, nasıl da büyüyor, bakın, nasıl büyüyor!"

Derken kafesle birlikte havalanarak koştu, uçtu, dans etti, yalpaladı, devrildi, kulak tırmalayan kuşla birlikte ki kendi de bir kuştu, sonunda kanat çırparak Rieselfeld yönüne doğru tarlaların arasından uçup gitti. Sonra iki otomatik tabancanın seslerinin arasından bağrışları duyuluyordu: "O büyüyor, o büyüyor!" ve iki Rus delikanlı tabancalarını yeniden doldururken: "Büyüyor!" diye bağırmaya devam ediyordu. Hatta otomatik tabancalar yeniden gürültü yapmaya başladıklarında, Oskar basamaksız bir merdivenden, büyüyen, her şeyi içine alan bir baygınlığa düşerken, kuşun, sesin, karganın sesini duymaya devam ediyordum –Leo duyurdu: "O büyüyor, o büyüyor, o büyüyor..."

Dezenfektan

Geçen gece beni peş peşe rüyalar ziyaret etti. Rüyalar tıpkı arkadaşlarımın ziyaret günlerinde yaptıkları gibi, anlatmaya değer buldukları şeyleri anlattıktan sonra birbirlerine kapıyı açıp teker teker gittiler. Tekrarlarla dolu aptalca hikâyeler, kötü oyuncuların el kol hareketleriyle yeterince ısrarcı bir şekilde sahnelendiği için ne yazık ki duymazlıktan gelinemeyen monologlar vardı. Gördüğüm hikâyeleri kahvaltı sırasında Bruno'ya anlatmak istediysem de, her şeyi unuttuğum için onlardan kurtulamıyordum. Oskar rüya konusunda pek bir beceriksizdi.

Bruno kahvaltı sofrasını toplarken öylesine soruverdim: "Dostum Bruno, benim boyum ne kadar biliyor musun?" Bruno, marmelatla dolu tabağı kahve fincanının üzerine koyarak üzüntülü bir ifade takındı: "Ama Bay Matzerath, yine marmeladı yememişsiniz."

Her neyse, bu sitem dolu yaklaşım bana tanıdıktı. Her kahvaltıdan sonra sesini yükseltiyor. Bruno'nun bana her sabah uzattığı şu kaşık dolusu çilek marmeladının üzerini, katlayarak külah şekline soktuğum bir gazete parçasıyla anında kapatıyordum. Marmeladın ne görüntüsüne ne de tadına katlanabiliyordum; o nedenle Bruno'nun bu sitemini sakin ve kararlı bir şekilde püskürtüyordum: "Marmelat hakkında düşüncelerimi biliyorsun Bruno –sen onu bırak da bana boyumu söyle."

Bruno'nun gözleri, ölmüş bir sekiz bacaklının gözleri gibiydi. Bu tarih öncesinden kalma bakışını düşünmesi gerektiği anda odanın tavanına çeviriyor, genellikle o yöne bakarak konuşuyordu; yani anlayacağınız bu sabah da tavanla konuşmaya başladı: "Ama bu çilek marmeladı!" Ancak uzun bir aradan sonra –çünkü sessizliğim sayesinde Oskar'ın boyuna ilişkin sorumu ayakta tutabiliyordum– Bruno'nun bakışları yine tavanı bulup, karyolamın

parmaklıklarına yapıştığında, boyumun bir metre yirmi bir santim olduğunu öğrendim.

"Dostum Bruno, bir hata olmadığından emin olmak için tekrar ölçmek istemez misin?"

Bruno, bakışlarını yerinden oynatmadan pantolonunun arka cebinden katlanan bir metre çıkardı, neredeyse yabani bir güçle yorganımı çekti, yukarı kayan gömleğimi aşağı çekerek açılan yerlerimi örttü, sert bir hareketle 1m 78 cm'den sonrası kırılan sarı metresini açtı, üzerime tuttu, kaydırdı, kontrol etti, elleriyle düzeltti; ancak bakışları dinozorlar çağında kalmıştı ve sonucu okuyormuş gibi yaparak sonunda metresini sakinleştirdi: "Hâlâ bir metre yirmi bir santim!"

Metresini katlayıp kahvaltıyı toplarken neden böyle gürültü yapmak zorundaydı ki? Boyum hoşuna gitmiyor muydu?

Sonunda Bruno, kahvaltı tepsisini üzerindeki yumurta sarısı metreyle yanındaki iğrenç doğal rengindeki çilek marmeladıyla birlikte odadan çıkarırken, koridordan kapının gözetleme penceresine tekrar gözünü dayadı –beni bir metre yirmi bir santimimle birlikte yalnız bırakmadan önce bakışlarıyla iyice yaşlandırdı.

Demek Oskar bu kadar büyüktü! Bir cüce, bücür ve tıfıl için fazlasıyla uzundu. Acaba Roswitham, Ragunam başını ne kadar yukarıda taşıyordu? Prens Eugen'den olma üstat Bebra kendini hangi boyda tutmayı başarıyordu? Kitty ve Felix'e bile bugün tepeden bakabilirdim. Hâlbuki az önce adını saydıklarım, yirmi bir yaşına kadar doksan dört santim olan Oskar'a bir zamanlar gıpta edilecek bir samimiyetle tepeden bakıyorlardı.

Boyumun uzaması, Matzerath'ın Saspe Mezarlığı'ndaki cenazesi sırasında başımın arkasına bir taşın isabet etmesiyle birlikte başladı.

Oskar sadece taş diyor. Anlayacağınız mezarlıktaki olaylar hakkındaki raporumu genişletmeye karar verdim.

Kendi kendime küçük bir oyun oynayarak benim için artık "Yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım?" diye bir sorunun kalma-

dığını, aksine sadece "Yaşamalıyım, yaşamak zorundayım, yaşamak istiyorum!" olduğunu ortaya çıkardıktan sonra trampetimi boynumdan çıkardım, bagetleriyle birlikte Matzerath'ın mezarına attım, büyümeye karar verdim, bu kararımla birlikte kulaklarımda artan bir uğultu da hissettim. Sonra oğlum Kurt'un dört buçuk yaşındaki gücüyle fırlattığı ceviz büyüklüğündeki çakıl taşını başımın arkasına yedim. Bu isabetli darbe beni şaşırtmasa da –oğlumun benimle ilgili planlarının olduğunu hissediyordum– Matzerath'ın gömülü olduğu çukurdaki trampetimin yanına düştüm. İhtiyar Heilandt, kurumuş ihtiyar adam kavrayışıyla beni delikten çıkardı ama trampeti ve bagetleri aşağıda bıraktı, burun kanamam arttığından, beni ensem kazmanın demirine denk gelecek şekilde sırtüstü yatırdı. Burun kanamam, bildiğimiz üzere, çabucak azaldı, buna karşın büyüme sürecim ilerleme kat etti. Ne var ki büyümem öylesine küçük ölçeklerde gerçekleşiyordu ki, bunu sadece Schugger Leo fark ederek yüksek sesle, kanat çırpıp kuş gibi duyurabildi.

Hikâyemdeki bu ayrıntı esas itibariyle gereksiz, çünkü büyüme sürecim taş başıma isabet etmeden ve Matzerath'ın mezarına düşmeden çok önce başlamıştı bile. Ancak Maria ve Bay Fajngold için işin başından beri büyümemin tek nedeni hastalık dedikleri şeydendi: Başımın arkasına vuran taş ve çukura düşmem. Maria, küçük Kurt'u, ben daha mezarlıktayken bir güzel patakladı. Kurt'a üzülmüştüm. Belki de taşı bana fırlatmasındaki amaç büyüme sürecimi hızlandırmaktı. Belki de kendine artık gerçek ve yetişkin bir baba istiyordu ya da sadece Matzerath'ın yerini alacak bir yedek; çünkü içimdeki babayı hiç görüp takdir etmemişti.

Neredeyse birinci yılını dolduran büyüme sürecim sırasında, suçu atılan taşa ve talihsiz düşüşüme bağlayan yeteri kadar bay ve bayan doktor vardı. Onların dediğine ve raporuma yazdıklarına göre: Oskar Matzerath sıra dışı büyüme sürecine neden olan başının arkasına isabet eden bir taş, vesaire vesaire...

Burada üçüncü yaş günümün yeniden hatırlanmasını istiyo-

rum. Yetişkinler benim asıl hikâyemin başlamasına neden olarak ne rapor etmişlerdi: Oskar Matzerath üç yaşında kilere inen merdivenden beton zemine düştü. Bu düşme sonucu büyüme süreci kesintiye uğradı, vesaire vesaire...

Bu açıklamaların içeriğinde, insanoğlunun her mucizeye bir açıklama bulmak konusundaki anlaşılabilir düşkünlüğü gözlenebilir. Oskar bile tanık olduğu her mucizeyi güvenilmez bir hayal ürünü olarak bir kenara itemeden önce en ince ayrıntısına kadar incelediğini itiraf etmek zorunda.

Saspe Mezarlığı'ndan geri geldiğimizde Truczinski Ana'nın dairesine yerleşmiş yeni kiracılarla karşılaştık. Sekiz kişilik Polonyalı bir aile mutfağa ve iki odaya yerleşmişti. Aile bize karşı nazikti, hatta başka bir yer bulana kadar yanlarına almayı bile kabul etmişlerdi ama Bay Fajngold bu kalabalık yerde kalmamıza razı olmadı ve bize yine kendi yatak odasını verip kendisi geçici olarak salonda idare ederek yardımcı olmak istiyordu. Ancak bu sefer Maria bu fikre karşı çıktı. Ona göre henüz dul kalmış bir kadın olarak yalnız yaşayan bir beyefendiyle böylesine samimi bir şekilde bir arada kalmak uygunsuz bir hareketti. Bir süredir Bayan Luba'nın olmadığının ve ailesi tarafından çevrili olmadığının farkında olmayan, son derece enerjik karısının nefesini ensesinde yeteri kadar hisseden Fajngold, Maria'nın mazeretini anlama fırsatı bulmuştu. Yakışık almadığından ve Bayan Luba'dan dolayı bunun olmadığının farkına vardı ama yine de kileri bizim için boşaltmak istiyordu. Bize kileri düzene sokmamıza bile yardım ederken, benim de mahzene yerleşmeme gönlü razı olamıyordu. Hasta olduğum, hatta acınacak derecede hasta olduğum için, oturma odasında, zavallı annemin piyanosunun yanında bir yer yatağı açıldı.

Doktor bulmak zordu. Doktorların çoğu kenti askerlerin nakliye araçlarıyla terk etmişti, çünkü Batı Prusya Sağlık Sigortası Kurumu daha ocak ayında batıya taşınmış, böylece hasta kavramı birçok doktor açısından gerçekliğini yitirmişti. Bay Fajngold, uzun aramalar sonucu, hem silahlı kuvvetlerden, hem de Kızıl

Ordu'dan yaralıların yan yana yattığı Helene-Lange Okulu'nda, kolları bacakları kesmekle meşgul Elbing'li bir bayan doktora rastladı. Geçerken uğrayacağına söz verdi ve aradan dört gün geçtikten sonra geldi de; hasta yatağımın yanına oturdu, beni muayene ederken arka arkaya üç dört sigara içti ve dördüncü sigarasının üzerine uykuya daldı.

Bay Fajngold onu uyandırmaya cesaret edemedi. Maria ona ürkek bir şekilde dokundu. Ancak doktor, dibine kadar yanan sigarası sol işaret parmağını yakmaya başlayınca uyanabildi. Hemen ayağa kalktı, halının üzerine düşen izmariti ezdi ve kısa ve gergin bir şekilde: "Mazur görmeniz gerekir. Son üç haftadır gözümü kapayamadım. Doğu Prusyalı çocukların nakledildiği Käsemark'a giden feribottaydım. Ama onlar karşıya geçemedi. Sadece birlikler geçti. Hemen hemen dört bin çocuktu. Hepsi öbür dünyayı boyladı." dedi. Sonra tıpkı öbür dünyayı boylayan ufak çocukları anlattığı telaşla büyümekte olan çocuksu yanaklarımı okşadı, ağzına yeni bir sigara soktu, elbisesinin sol kolunu sıyırdı, çantasından bir ampul çıkardı ve kendine canlandırıcı bir iğne batırdığı sırada Maria'ya: "Çocuğun nesi var bilmiyorum. Bir hastaneye yatırılmalı aslında. Ama burada olmaz. Buradan bir an önce gitmeye bakın. Batıya doğru gidin. Dizindeki, elindeki ve omzundaki eklemler şişmiş. Eminim yakında başı da şişmeye başlayacak. Soğuk kompres uygulayın. Eğer ağırları başlar da uyuyamazsa diye size birkaç tablet bırakıyorum."

Benim neyim olduğunu bilmeyen ve bunu itiraf da edebilen bu doktor hanım hoşuma gitmişti. Maria ve Bay Fajngold sonraki haftalar boyunca bana yüzlerce soğuk kompres hazırladılar. Bunlar bana her ne kadar iyi gelse de dizimdeki, elimdeki ve omzumdaki eklem yerlerinin şişmesine ve ağrımasına engel olamamıştı. En çok da, enlemesine genişleyen ve Maria, hatta Bay Fajngold'u korkutan başım sıkıntı yaratıyordu. Bana tabletlerden vermeye devam ettilerse de, bunlar kısa sürede tükenmişti. Bay Fanjngold eline cetvel ve kurşunkalem alarak, karaborsada suni

bal karşılığında takas ettiği bir termometreyle günde beş defa ateşimi ölçerek, kâğıda ateşimin gidişatını gösteren grafikler çizmeye, üzerinde deneyler yapmaya, akıllıca yaptığı taslaklara kaydetmeye başladı; öyle ki bu grafikler Bay Fajngold'un bu tablolarında inişli çıkışlı korkunç tepelere dönüşüvermişti –ben hayalimde Alpleri ve Ant dağlarındaki kar zincirini canlandırıyorum– oysa ateşimin gidişatı o kadar da macera dolu geçmiyordu. Sabahları genellikle otuz sekiz derece, akşama kadar otuz dokuza çıkıyordum. Büyüme evrem boyunca en yüksek ateşim otuz dokuz dereceydi. Ateşler içinde yatarken her şeyi görüyor ve duyabiliyor, bir atlıkarıncaya binmiş, inmek istiyor ama inemiyordum. Çok sayıda küçük çocukla birlikte itfaiye arabalarında, içi boşaltılmış kuğuların, köpeklerin, kedilerin, domuzların ve geyiklerin içinde, dönüyor, dönüyor, dönüyor, inmek istiyor ama inemiyordum. Derken küçük çocuklar ağlamaya başlıyor, benim gibi itfaiye arabalarından, içi boşaltılmış kuğuların içinden çıkmak, kedilerin, köpeklerin, geyiklerin ve domuzların üstünden inmek istiyor, bir daha atlıkarıncada dönmek istemiyor ama inemiyorlardı. Çünkü orada atlıkarınca sahibinin yanında cennettin babası oturuyor, bizim adımıza bir turun daha parasını ödüyordu. Sonunda bizler de duaya başladık: "Ey rabbimiz, biz de biliyoruz, sende fazlasıyla bozuk paranın olduğunu, bizim atlıkarıncada dönmemizden hoşlandığını, bize dünyanın kaç bucak olduğunu göstermekten keyif aldığını. Lütfen artık para keseni cebine geri koy, dur de, yeter, mesai sonu, son durak, inin, dükkân kapandı, 'stoi' de. Biz zavallı çocukların başı döndü, dört binimizi Weichsel ırmağı ağzındaki Käsemark'a getirdiler ama karşıya geçemiyoruz, çünkü atlıkarıncan, atlıkarıncan..."

Ancak sevgili tanrımız, babamız ve atlıkarınca sahibi kitapta yazdığı gibi gülümsüyordu. Para kesesinden bir bozukluk daha çıkardı ki, atlıkarınca dört bin küçük çocuğu, aralarındaki Oskar'ı, itfaiye arabalarında ve içi oyuk kuğuların, kedilerin, köpeklerin, domuzların ve geyiklerin içinde çember çizelim ve üzerinde otur-

duğum geyik –bugün dahi bir geyiğin üzerinde oturduğumu düşünüyorum– beni ne zaman babamızla ve atlıkarınca sahibiyle yüz yüze getirse, farklı bir ifadeyle karşı karşıya kalıyordum: Bu Rasputin'di. Madeni parasını sıradaki atlıkarınca turu için sırıtarak sağlıklı üfürükçü dişlerinin arasında tutuyordu. Bu şairlerin prensi Goethe'ydi. Ön kısmında tanrı babamızın profilden işlenen resmini gösteren ince işlenmiş para keseciğinden eline madeni para düşürüyordu. Yeniden kendinden geçmiş Rasputin, sonra da ılıman Bay von Goethe ortaya çıkıyordu. Rasputin'le biraz delilik, sonra mantıklı nedenlerden Goethe. Rasputin'in etrafında radikaller, Goethe'nin etrafında kanun güçleri. Rasputin'in etrafında kalabalık ve kargaşa, Goethe'ye göre takvim vecizeleri... ve nihayet –ateşim düştüğü için değil, aksine sürekli birileri teskin edici bir şekilde ateşe eğiliyor– Bay Fajngold eğildi ve atlıkarıncayı durdurdu. İtfaiye, kuğu ve geyiği yerinden söktü, Rasputin'in paralarını tedavülden kaldırdı, Goethe'yi annelerin yanına gönderdi, dört bin başı dönmüş çocuğu estirip Käsemark'a, Weichsel'in üzerinden cennete gönderdi ve Oskar'ı hasta yatağından çekerek lizol bulutuna oturttu; diğer bir deyişle beni dezenfekte etti.

Başlarda bunu bitlerle ilgili olarak yapsa da zamanla alışkanlık halini aldı. Bitleri önce küçük Kurt'ta, sonra bende, Maria'da ve kendinde keşfetti. Herhalde Maria'nın elinden Matzerath'ı alan Kalmük askeri ardında bitlerini bırakmıştı. Bay Fajngol bitleri ilk keşfettiğinde nasıl da bağırmıştı. Karısına ve çocuklarına bağırdı, tüm ailesinde bu parazitlerden olduğundan şüphelendi, su bal ve yulaf ezmesi karşılığında çeşitli dezenfektan paketleri aldı, sonra kendini, tüm ailesini, küçük Kurt'u ve beni, hatta hasta yatağımı her gün dezenfekte etmeye başladı. Dezenfektanı üzerimize sürerek, püskürterek ve pudralayarak yedirdi. Bize dezenfektanı püskürtüp, pudralayıp, sürdüğü sırada ateşim serpiliyor, Bay Fajngold'un ağzından sözler dökülüyordu. İçi püskürttüğü, dağıttığı ve serptiği karbol, klor ve lizolle dolu yük vagonunda, Treblinka kampında dezenfektan görevli olduğu ve her öğlen saat ikide

kamp yollarının, barakaların, duş odalarının, yakma fırınlarının, sarılmış çamaşırların, henüz duş almamış bekleyenlerin, duş almış olan yerde yatanların, fırından çıkan her şeyin, fırına girmek isteyen her şeyin üzerine dezenfektan görevlisi Mariusz Fajngold sıfatıyla her gün lizollü su serptiğini öğrendim. Sonra bana adlarını saydı, çünkü tüm adları biliyordu: Dezenfektan görevlisine en sıcak ağustosun bir gününde Treblinka kamp yollarına lizol suyu değil, aksine gaz yağı serpmesini öğütleyen Bilauer'den bahsetti. Bunu yapmıştı da Bay Fajngold. Ve Bilauer'in elinde kibriti vardı. Ve Yahudi Muharebe Örgütü ZOB'den ihtiyar Zew Kurland hepsine ant içirmiş ve Mühendis Galewski silah ambarının kapısını kırmıştı. Ve Bilauer Yüzbaşı Bay Kutner'i vurmuştu. Sonra Sztulbach ve Waryski Zisenis'ün üzerine çıkmıştı. Sonra diğerleri de Trawnikililerin üzerine gitmişti. Sonra başkaları tel örgüleri kesip devrilmişlerdi. Ancak insanları duşa yönlendirirken sürekli espri yapmayı adet haline getiren Küçük Manga Lideri Schöpke, kamp kapısında dikilmiş ateş ediyordu ama bunun faydası yoktu, çünkü diğerleri üzerine çıkmışlardı: Adek Kawe, Motel Lewit ve Henoch Lerer, hatta Hersz Rotblat ve Letek Zagiel ve Tosias Baran'la onun Debora'sı. Sonra Lolek Begelmann bağırdı: "Fajngold da gelsin, uçaklar gelmeden." Ama Bay Fajngold henüz karısı Luba'yı bekliyordu. Ancak o zamanlar bile çağırdığında gelmiyordu o. Derken onu sağından solundan yakaladılar. Solunda Jakub Gelernter ve sağında Mordechaj Szwarcbard vardı. Önündeyse küçük Doktor Atlas koşuyordu. O daha önceden Treblinka kampında, daha sonra da Wilna ormanlarında en çalışkan lizol serpicilerin arasına katılan, şunu iddia eden kişiydi: Lizol hayattan daha önemlidir! Bay Fajngold ise bunu sadece onaylayabiliyordu; çünkü o da ölülerin, bir ölünün değil, aksine ölülerin, rakam mı vereyim, ölüler diyorum, vardı, üzerlerine lizol serpiyordu. Sonra isimlerini biliyordu, öyle ki insanın canı sıkılıyordu, lizolün içinde yüzen benim için, yüzbinlerce insanın hayatta olup olmaması sorunu, yaşayanların ve yaşayan olmasa da ölenlerin Bay Fajn-

gold'un dezenfektanlarıyla zamanında ve yeterli ölçüde dezenfekte olup olmadıkları sorunu kadar önemi kalmamıştı.

Ancak sonra ateşim düştü ve nisan ayı geldi. Sonra ateşim yine yükseldi, atlıkarınca dönmeye başladı ve Bay Fajngold ölülerin ve yaşayanların üzerlerine lizol serpti. Sonra ateşim yeniden düştü ve nisan ayı bitmişti. Mayıs başlarında boynum daha kısa, göğüs kafesim daha geniş, daha yükseklere ulaşmıştı; öyle ki çenemle, başımı eğmeden, Oskar'ın köprücük kemiğini kaşıyabiliyordum. Sonra biraz daha ateş ve biraz daha lizol geldi. Hatta Maria'nın lizolde yüzen kelimeler fısıldadığını duyabiliyordum: "Sakat büyümese bari. Sırtında kamburu çıkmasa bari. Koca kafalı olmasa bari!"

Ancak Bay Fajngolg Maria'yı teselli etti ve ona kamburuna ve koca kafalılığına rağmen hayatında başarılı olan, tanıdığı insanlardan bahsetti. Roman Frydrydi diye birinden bahsetti; sırtında kamburuyla birlikte Arjantin'e göç edip orada dikiş makineleriyle ilgili bir iş kurmuş. Sonra bu şirket büyüyerek nam salan salmış.

Kambur Frydrych'in başarı öyküsü Maria'yı teselli etmese de, Bay Fajngold'a bakkal dükkânımıza bambaşka bir suret kazandırma kararını aldıracak bir coşku kazandırdı. Mayıs ortalarında, savaş bittikten hemen sonra, dükkân yepyeni mamullere kavuştu. İlk dikiş makineleri ve dikiş makinesi yedek parçaları ortaya çıktı; ancak gıda maddeleri bir süre daha kalarak geçişin kolay geçmesine yardımcı oldu. Cennet gibi günlerdi! Ödemelerde nakit para neredeyse hiç görünmüyordu. Değiş tokuş, takas yapılıyordu ve suni bal, yulaf ezmeleri, hatta son paket Dr. Oetker Kabartma Tozu, şeker, un ve margarin olan mamuller bisikletlere, bisiklet ve yedek parçaları elektrikli motorlara, bunlar alet edevata, alet edevat kürklere ve kürkleri Bay Fajngold dikiş makinelerine dönüştürüyordu. Küçük Kurt, kendini bu değiş tokuş değiş tokuş oyununda yararlı hale getirerek, pazarlıklarda aracılık yaptı, hatta bu yeni sektöre Maria'dan çok daha çabuk uyum sağladı. Neredeyse Matzerath'ın zamanında yaşadığımız refaha kavuş-

muştuk. Maria tezgâhın arkasında, ülkede kalan tüm eski müşterilerle ilgileniyor ve zorlukla öğrendiği Polonyacası ile yeni taşınan müşterilerin ihtiyaçlarını öğrenmeye çalışıyordu. Küçük Kurt dil konusunda becerikliydi. Küçük Kurt her yerdeydi. Bay Fajngold küçük Kurt'a güveniyordu. Küçük Kurt, tam anlamıyla doldurmadığı beş yaşıyla kendini geliştirdi ve Bahnhof Sokağı'ndaki karaborsadan yüzlerce kötü ve orta halli modelin arasından en sağlan Singer ve Pfaff marka dikiş makinelerini çıkarıp bulabiliyordu; Bay Fajngold da küçük Kurt'un bu becerisini takdir ediyordu. Mayıs sonlarında büyükannem Anna Koljaiczek yaya olarak Bissau'dan Brenntau üzerinden Langfuhr'a gelip, bizi ziyaret edip zorlukla nefes alarak kendini şezlonga attığında, Bay Fajngold küçük Kurt'u öve öve bitiremedi, hatta Maria için de övgü dolu sözler sarf etti. Büyükanneme uzun uzadıya hastalığımın hikâyesini anlatıp sürekli dezenfektanlarının ne kadar yararlı olduğuna vurgu yaparken, Oskar'ı da övgüye değer buldu, çünkü dediğine göre sessiz ve usluymuşum ve hastalığım boyunca hiç ağlamamışım.

Büyükannem gaz yağı istedi, çünkü Bissau'da hiçbir yer yanmıyordu. Fajngold ona Treblinka kampındayken gaz yağıyla ilgili tecrübelerinden, hatta kamp dezenfektan görevlisi olarak çok yönlü görevlerinden bahsetti, Maria'dan iki litrelik şişelere gaz yağı dolmasını istedi, ayrıca bir paket suni bal ve her çeşit dezenfektan hediye etti, sonra da aynı anda başını sallayarak, hem de meşgul görünerek büyükannemin Bissau ve Bissau-Abbau'da muharebeler sırasında nelerin yanıp kül olduğunu anlatmasını dinledi. Hatta bir zamanlar olduğu gibi yine adı Firoga olarak değiştirilen, Viereck'te meydana gelen zararı bile anlatmasını bildi. Bissau'a ise, savaş öncesinde olduğu gibi Bysewo deniyordu. Ancak hani şu Ramkau'da Bölge Çiftçileri Başkanı olan, çalışkan olan, kardeşinin oğlunun karısıyla, yani postanede kalan Jan'ın Hedwig'iyle evlenen Ehler'i toprak işçileri kendi hizmet binasının önüne asmışlardı. Sonra neredeyse Hedwig'i de asacaklardı, çünkü Polonyalı bir

kahraman olan Bölge Çiftçileri Başkanıyla evliydi, hatta oğlu Stephan teğmen olmuş ve kızı Marga BDM'de görevliydi.

"Şimdi" diye başladı büyükannem, "Stephan'ı zaten yakalayamazlardı, çünkü yukarıdaki buz denizinde batıp gitmişti. Ama Marga'yı elinden almak ve kampa koymak istiyorlardı. Derken Vincent ağzını açıp, daha önce hiç yapmadığı bir konuşma yaptı. Şimdiyse Hedwig Marga'yla birlikte bize tarlada yardım ediyor. Ama Vincent yaptığı konuşmadan öylesine etkilenmişti ki, uzun bir süre daha konuşamayacaktır. Büyükannenize gelince, onun da kalbinden ve her yerinden sıkıntısı var, başım bile ağrıyor, çünkü ahmağın biri canı istediği için kafamı tepelemişti."

Anna Koljaiczek işte böyle bir yandan şikâyetlerini anlatıp başını tutuyor, diğer yandan büyüyen başımı okşuyor ve bunu yaparken dikkate değer bir gözlemde bulunuyordu: "Kashubya'lıların bu hep başına gelir Oskar'cığım. Bunlar hep kafadan alır darbeyi ama siz şimdi öbür tarafa geçeceksiniz. Orası daha iyidir. Bir tek büyükanneniz burada kalacak. Çünkü Kashubya'lılara taşınmak haram, onlar hep burada kalmak zorunda ki başkaları tepelerine binsin, çünkü bizler ne doğru dürüst Polonyalı, ne de yeteri kadar Almanız. Bir de Kashubya'lı olduğunuzda sizi ne Almanlar ne de Polonyalılar yeterli görür. Onlar her şey tastamam olsun isterler!"

Büyükannem yüksek sesle kahkaha atarak, gaz yağı şişesini, suni balı ve dezenfektanları, en şiddetli, en askeri, en siyasi ve dünya tarihini değiştiren olaylara rağmen patates renginden taviz vermeyen dört eteğinin altına sakladı.

Gitmeye niyetlendiğinde ve Bay Fajngold eşi Bayan Luba'yı ve ailesinin geri kalanı tanıştırmak için ondan bir dakika sabretmesini rica ettiğinde, Anna Koljaiczek Bayan Luba'nın gelmemesi üzerine şu sözleri sarf etti: "Her şeyi oluruna bırakın kuzum. Ben de hep çağırır dururum: Agnes, kızım, gel de yaşlı annene çamaşırları sıkmasına yardım et biraz. Sonunda o da tıpkı sizin Luba'nın gelmediği gibi gelmiyordu. Ve erkek kardeşim olan Vin-

cent'e gelince, geceleri karanlık bastığında, hastalığına rağmen kapıya çıkıyor, konu komşuyu uykusundan uyandırıyor, çünkü postanede hayatını kaybeden oğlu Jan'ı çağırıp duruyor."

Büyükannem kapının önünde dikilmiş, başını örtüyordu. Derken yatağımdan ona seslendim: "Babka, babka!", bu büyükanne, büyükanne demekti. Bunu duyan büyükannem bana döndü, hatta biraz eteklerini kaldırmıştı, sanki beni altına alacak ve götürecek gibiydi; ama o anda herhalde orayı önceden işgal eden gaz yağı şişesi, suni bal ve dezenfektan aklına gelmiş olmalı ki, gitti, bensiz gitti, Oskar olmadan uzaklaştı.

Haziran ayı başında ilk nakliye araçları batıya doğru gidiyordu. Maria hiçbir şey demedi ama onun da mobilyalardan, dükkândan, daireden, hem Hindenburg Bulvarı hem de Saspe Mezarlığı'ndaki tepedeki her iki mezardan veda etmesi gerektiğini anladı.

Küçük Kurt'la birlikte kilere inmeden önce, bazı akşamları zavallı annemin yatağımın yanındaki piyanosunda oturuyor, sol elinde mızıkasını tutarken, sağ elinin bir parmağıyla şarkısına eşlik etmeye çalışıyordu. Bay Fajngold müzikten hoşnut değildi. Maria'dan durmasını rica ediyor, sonra Maria mızıkasını ağzından çekip piyanonun kapağını indirir indirmez, gene de biraz çalmasını rica ediyordu.

Sonra ona evlenme teklifinde bulundu. Oskar bunun olacağını çok önceden anlamıştı. Bay Fajngold gitgide daha az karısını çağırıyordu ve sineklerle vızıltıların arasında karısının ortalıkta olmadığından emin olduğu bir yaz akşamı Maria'ya teklifini yaptı. Bay Fajngold, Maria ve iki çocuğu, yani hastalıklı Oskar'ı da yanına almak istiyordu. Ona daireyi ve dükkâna ortak olmayı teklif etti.

Maria o zamanlar yirmi iki yaşındaydı. Onun ilk başlarda, sanki tesadüflerle biçimlenmiş güzelliği katılaşmış olmasa da oturmuş görünüyordu. Savaşın son ayları ve savaştan sonraki aylar, Matzerath'ın hayattayken parasını ödediği kalıcı bukleleri alıp

götürmüştü. Maria, benimle birlikte geçirdiği zamanlarda olduğu gibi saçları örgülü olmasa bile, saçları yine de omuzlarında duruyor, içindeki biraz ciddi, muhtemelen hayata küsmüş genç kızı görmeme izin veriyordu –ve bu kız hayır dedi ve Bay Fajngold'un teklifini geri çevirdi. Maria eski halımızın üzerinde duruyor, küçük Kurt'u soluna alarak, sağ başparmağını çinili fırın istikametini gösteriyordu. Bay Fajngold ve Oskar onu dinliyorlardı: "Bu olmaz. Buradaki olayımız geçti bitti. Biz Rheinland'taki ablam Guste'nin yanına gidiyoruz. Guste otelde çalışan bir şef garsonla evli. Onun adı Köster ve bizi geçici olarak yanına kabul edecek, üçümüzü de."

Hemen ertesi gün gerekli başvuruları yaptı. Üç gün sonra evraklar elimize geçmişti bile. Bay Fajngold artık konuşmuyordu. Dükkânı kapamış, Maria eşyalarını toplarken karanlık dükkânın içinde, tezgâhın üzerindeki terazinin yanına oturmuş, suni baldan da kaşıklamak istemiyordu. Ancak Maria onunla vedalaşmak istediğinde, oturduğu yerden aşağı kaydı, römorklu bisikleti alarak bize istasyona kadar eşlik etmeyi teklif etti.

Oskar ve valizler –adam başı yirmi beş kilo götürmemize izin verdiler– bisikletin lastikten iki tekerlekli römorkuna yüklendi. Bay Fajngol bisikleti itiyordu. Maria, küçük Kurt'un elinden tutup, Eisen Sokağı köşesinden sola saparken son kez arkasına baktı. Ben başımı Labes Yolu'na doğru çeviremiyordum, çünkü başımı çevirmek bana acı veriyordu. Hal böyleyken Oskar'ın başı sakin sakin omuzlarının arasında kaldı. Bir tek hareket kabiliyetini yitirmeyen gözlerimle Marien Sokağı'nı, Striess deresini, Kleinhammer Parkı'nı, hâlâ iğrenç sular damlatan, Bahnhof Sokağı'na uzanan alt geçidi, hasar görmemiş İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'ni ve bugünlerden neredeyse telaffuz edilemeyen Wrzeszcz adını alan Langfuhr banliyösünün tren garını selamladım.

Beklemek zorundaydık. Tren geldiğinde, bunun bir yük treni olduğunu anladık. İnsanlar vardı ve çok sayıda çocuk. Valizler kontrol edilip tartıldı. Askerler her yük vagonuna bir balya saman

fırlatıyordu. Ortalıkta müzik sesi yoktu. Yağmur da yağmıyordu. Az bulutlu açıktı ve gündoğusu esiyordu.

Biz sondan dördüncü vagona denk geldik. Bay Fajngold uçuşan, kırmızımsı saçlarıyla, aşağımızda rayların üzerinde duruyordu, lokomotif çıkardığı sesle varışını işaret ederken yaklaştı, Maria'ya üç paket margarin ve iki paket suni bal uzattı, Polonyaca komutlar, bağırmalar ve ağlamalar kalkışı haber verirken, yolculuk erzakına bir paket de dezenfektan ekledi –lizol hayattan önemlidir– sonra yola çıktık, Bay Fajngold'u arkamızda bıraktık. O da, hareket eden trenlerde olması gerektiği üzere, rüzgârda uçuşan kırmızımsı saçlarıyla dosdoğru ve nizami bir şekilde gitgide küçülüyor, sonunda tamamen kaybolana kadar el sallıyordu.

Yük Vagonunda Büyüme

Bugün bile acısını çekiyorum. Bu acıdan az önce başımı yastığa bastırdım. Bu acı ayak ve diz eklemlerimi ortaya çıkarıyor, beni orası burası gıcırdayan biri yapıyordu –diğer bir deyişle, Oskar kemiklerinin eklem oyuklarındaki gıcırtılarını duymamak için dişlerini gıcırdatmak zorundaydı. On parmağıma bakıyorum, şiştiklerini itiraf etmeliyim. Trampetimle yaptığım son deneme bunu kanıtlıyor: Oskar'ın parmakları sadece biraz şişmemiş, şu sıralar mesleğini yerine getiremeyecek durumdalar; bagetler elimden düşüyor.

Hatta dolmakalemim dahi idarem altına girmekte zorlanıyor. Bruno'dan soğuk kompres istemek zorunda kalacağım. Sonra ellerim, ayakların, dizlerim serin bir şekilde sarılı ve alnımda bezle, bakıcım Bruno'yu kâğıt ve kurşunkalemle donatacağım; çünkü dolmakalemimi ödünç vermekten hoşlanmam. Acaba Bruno da beni iyice dinleyecek ve dinlemek isteyecek miydi? Acaba benim ağzımdan 12 Haziran 1945 tarihinde başlayan yük vagonundaki o yolculuğun hakkını vererek kendi ağzından kaleme alabilecek mi? Bruno dağ lalesi resminin altındaki küçük masada oturuyor. Şimdi kafasını çevirip, adına yüz denen tarafını gösteriyor ve bir masal kahramanı hayvanın gözleriyle sağımdan solumdan bakıyor. Kurşunkalemini ince, buruk ağzına enine yerleştirme şeklinden, bekleyen biri olduğu izlenimini uyandırmak istiyordu. Ancak diyelim ki, gerçekten ağzımdan çıkacak bir kelimeyi yazmaya başlamak için bir işareti bekliyor olsun, aklı sürekli düğümlerden yarattığı heykellerde geziniyor. Oskar, karmakarışık hikâyesini kelimelerde düzene sokmaya çalışırken, iplikleri düğümlemekle uğraşacaktır. Bruno şimdi yazıyor:

"Ben, Sauerland bölgesindeki Altena kentinden, bekâr ve çocuksuz Bruno Münsterberg, yerel akıl ve ruh hastalıkları hastane-

sinin özel kısmında hastabakıcı olarak çalışıyorum. Burada kalan Bay Matzerath, bir yıldan uzun bir süredir benim hastamdır. Bu hastanede adını anmayacağım başka hastalarım da var. Bay Matzerath en zararsız hastamdır. Bugüne kadar başka bakıcılardan yardım isteyecek kadar kendini kaybetmemiştir. O yazmayı seven, biraz da trampetiyle aşırıya kaçan biridir. Fazlasıyla zorlanmış parmaklarını dinlendirebilmek amacıyla bugün benden düğümlerden heykelcik yapma işine ara verip onun söylediklerini yazmamı rica etti. Ben yine de cebime birkaç iplik koydum ve Bay Matzerath anlatırken, onun hikâyesine uygun olarak "Doğu Avrupalı Sığınmacı" diye adlandıracağım bir heykelciğin alt kısmına başlayacağım. Bu heykelcik, hastamın hikâyesinden ilham alarak yaptığım ilk eser olmayacaktır. Bugüne kadar, büyükannesinin düğümlerden bir heykelini yaptım, onu "Dört etek içindeki elma" olarak adlandım; daha iddialı bir düşünceyle "Kolomb" adını koyduğum salcı büyükbabasını yaptım; ipliklerimle zavallı annesini "Güzel balık yiyiciye" dönüştürdüm; iki babası olan Matzerath ve Jan Bronski'den esinlenerek "İkili İskambil dövücüler" diye adlandırdığım bir grup yarattım; hatta dostu Herbert Truczinski'nin yara izleriyle dolu sırtını ipliğe alarak, meydana gelen rölyefe "Engebeli yol" adını koydum; bunun yanı sıra Polonya Postanesi, Stockturm Kulesi, Şehir Tiyatrosu, Arsenal Pasajı, Denizcilik Müzesi, Greff'in sebze kileri, Pestalozzi Okulu, Brösen Plajı, İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi, Kafe Dört Mevsim, Baltic Çikolata Fabrikası, Atlantik Duvarı'ndaki çok sayıda sığınak, Paris'teki Eyfel Kulesi, Berlin'deki Stettin Tren Garı, Reims'daki Katedral ve Bay Matzerath'ın bu dünyaya ilk gözlerini açtığı daire gibi yapıtları üst üste düğümler atarak, heykellere dönüştürdüm, sonra Saspe ve Brenntau'daki mezarlıkların parmaklık ve mezar taşlarının desenleri ipliklerime teslim oldular. Düğüm üstüne düğüm atarak Weichsel ve Seine nehirlerinin akmasını, Baltık Denizi'nin dalgalarını, Atlantik'in rüzgârlarını ipliklerden sahillerime vurdurdum, ipliklerden Kashubya'da patates tarlaları ve Norman-

diya'nın çayırlarını meydana getirdim, kendine basitçe "Avrupa" diyen topraklarla çeşitli figürlerden oluşan gruplarla doldurdum: Postane müdafileri. Bakkal tüccarları. Kürsüdeki insanlar. Kürsünün önündeki insanlar. Ellerinde külahları olan ilkokul öğrencileri. Yitip giden müze bekçileri. Noel hazırlıkları yapan genç kanun kaçakları. Akşam kızıllığında Polonyalı süvariler. Tarih yazan karıncalar. Astsubay ve erler için oynayan Cephe Tiyatrosu. Treblinka kampında yerlerde yatan insanları dezenfekte eden ayakta duran insanlar. Şimdiyse bir Doğu Avrupalı sığınmacının heykelciğine başlıyorum. Sanırım büyük olasılıkla bu heykelcik Doğu Avrupalı sığınmacılardan oluşan bir gruba dönüşecek.

Bay Matzerath on iki Haziran 1945 tarihinde öğleden önce saat on bir civarı, adı çoktan Gdansk olarak değişen Danzig'ten yola çıktı. Ona eşlik edenlerin arasında hastamın eski sevgilisi diye tarif ettiği Maria Matzerath ve yine hastamın sözde oğlu olan Kurt Matzerath vardı. Yük vagonunda bu kişilerin dışında, aralarında mezhep giysileri içerisinde dört Fransisken kızı ve başörtülü genç bir kız olan otuz iki kişi daha varmış. Söylediğine göre Bay Oskar Matzerath başörtülü genç kızı tanımış, adının Luzie Rennwand adlı bir bayan olduğunu anlamıştı. Ancak kendisine defalarca sorduktan sonra hastam o kızın aslında Regina Raek olduğunu itiraf etti ama yine de daha sonraları sürekli adını sayıkladığı, Luzie diye çağırdığı, isimsiz, üçgen şeklinde bir tilki surattan bahsedip duruyor. Regina Raek, ebeveynleri, büyük ebeveynleri ve ailesinin dışında yaman bir mide kanserini de batıya götüren, sürekli konuşan ve yola çıkar çıkmaz kendini eski bir sosyal demokrat olarak tanıtan amcasıyla yolculuk ediyordu.

Hastam hatırladığı kadarıyla yolculuk eskiden dört buçuk yıl boyunca adı Gotenhafen olan Gdyna'ya varana kadar sakin geçmişti. Oliva'dan iki kadın, çok sayıda çocuk ve Langfuhr'dan yaşı ilerlemiş bir beyefendi Zoppot'u az arkalarında bırakana kadar ağlıyor, aynı sıralar rahibeler kendilerini dua ile avutuyorlarmış.

Gydnia'ya vardıklarında tren beş saat mola vermiş. İki kadın,

yanlarındaki altı çocukla onun olduğu vagona yönlendirilmiş. Sosyal demokrat bunu protesto etmiş, çünkü hasta olduğunu ve sosyal demokrat olarak savaş öncesinden bu yana özel bakım talep ettiğini söylemiş. Ancak yerine oturmamakta ısrar edince nakliyeyi yürüten Polonyalı subay ona bir tokat atıp oldukça akıcı bir Almancayla sosyal demokrat olmanın ne anlama geldiğini bildiğini anlamasını sağlamış. Söylediğine göre savaş sırasında Almanya'nın çeşitli yerlerine bulunmuş ve bu süre boyunca sosyal demokrat sözcüğü hiç kulağına çalınmamış. Midesinden rahatsız olan sosyal demokrat, Polonyalı subaya Almanya'nın Sosyal Demokrat Partisi'nin mantığını, varlığını ve tarihini anlatmaya fırsat bulamamış, çünkü subay vakit kaybetmeden vagonu terk etmiş, kapıları kapatıp dışarıdan kilitlemiş.

Bu arada tüm yolcuların samanların üzerinde oturduklarını ya da yattıklarını yazmayı unuttum. Tren öğleden sonra yola çıktığında, kadınlardan birkaçı seslenmiş: "Tekrar Danzig'e geri dönüyoruz." Ama yanılıyorlarmış. Tren sadece ray değiştirip batıya doğru, Stolp istikametine yönelmiş. Stolp'a doğru yolculuk dört gün sürmüş, çünkü açık yol boyunca sürekli eski partizanlar ve Polonyalı genç çeteler tarafından durduruluyormuş. Gençler vagonun kayar kapılarını açıyor, içeri biraz temiz hava girmesine izin verdikten sonra tüketilen havayla birlikte vagondaki valizlerden bazılarını da yanlarına alıyorlarmış. Ne zaman gençler Bay Matzerath'ın olduğu vagonu işgal etseler, vagondaki dört rahibe cübbelerine asılı haçları gençlerin yüzüne tutuyorlarmış. Üzerlerinde İsa figürünün olduğu dört haç genç delikanlılara karşı oldukça etkiliymiş. Gençler, yolcuların sırt çantalarını ve valizlerini tren yolu kenarına atmadan önce istavroz çıkarıyorlarmış.

Sosyal demokrat delikanlılara üzerinde Sosyal Demokrat Parti'nin 1931'den 1937'ye kadar aidat ödeyen bir üyesi olduğunu belirten ve Danzig ya da Gdansk'ta Polonyalı yetkililer tarafından onaylanan bir evrakı gösterdiğinde, delikanlılar karşısında istavroz çıkarmamış, aksine gösterdiği kâğıdı elinden vurarak düşürmüş,

ona ait iki valiz ve karısına ait sırt çantasını kapmışlar; hatta sosyal demokratın üzerinde uzandığı zarif ve büyük kareli desenlere sahip kışlık mantosunu Pomerya'nın temiz havasına çıkarmışlar.

Bay Oskar Matzerath tüm bunlara rağmen delikanlıların onda yararlı ve disiplinli olduklarına dair bir izlenim bıraktığını iddia ediyor. Bay Matzerath bu izlenimin sebebini, on altı yıllık genç yaşına rağmen, ona aynı anda hem acılı, hem de sevindirici bir şekilde toz alıcılar çetesinin lideri olan Störtebeker'i hatırlatan bir kişilik örneği sergilemiş olmasına bağlıyor.

O Störebeker'e benzeyen genç adam Bayan Maria Matzerath'ın parmaklarının arasından sırt çantasını çekmek isteyip de çekmeyi de başardığında, Bay Matzerath son anda şans eseri üstte duran aile yadigârı fotoğraf albümünü çuvaldan çekmeyi başarmış. Çete lideri önce sinirlenmeye yeltenmiş. Ancak hastam albümü açıp delikanlıya büyükannesi Koljaiczek'in fotoğrafını gösterdiğinde, herhalde aklına kendi büyükannesi gelmiş olacak ki, Bayan Maria'nın sırt çantasını yere bırakmış, selamlarcasına iki parmağını köşeli Polonyalı şapkasına değdirmiş ve Matzerath ailesine doğru seslenmiş: "Do widzenia!" demiş, sonra Matzerath'ların sırt çantasının yerine başka bir yolcunun valizini kaparak elemanlarıyla vagonu terk etmiş.

Aile fotoğraf albümü sayesinde ailenin mülkiyetinde kalmaya devam eden sırt çantasında birkaç çamaşırın dışında bakkal dükkânına ait şirket defterleri, vergi beyannameleri, hesap defterleri ve bir zamanlar Bay Matzerath'ın annesine ait olan ve hastamın bir dezenfektan ambalajına sakladığı bir yakut kolye varmış. Bunun yanı sıra yarısı Rasputin sayfalarından, diğer yarısı Goethe yazılarından meydana gelen o malum eğitim kitabı batıya giden yolculuğa katılmış. Dediğine göre hastam yolculuk boyunca çoğunlukla fotoğraf albümünü ve arada sırada eğitim kitabını dizinin üzerinde taşımış, sayfalarını karıştırıp, bunlar sayesinde en şiddetlisinden hissettiği ağrılara rağmen keyif veren ve düşündüren saatler geçirmiş.

Hastam ayrıca şunu eklemek istiyor: Sarsıntı ve sallantıyla, makasların ve kavşakların aşılması, yük vagonunun sürekli titreyen ön akslarına boylu boyunca dayanarak yatması büyümesine yardımcı olmuş. Dediğine göre artık eskisi gibi enlemesine değil, aksine boydan da kazancı olmuş. Şişen, ancak henüz iltihap kapmamış eklemleri gevşemeye fırsat bulmuş. Hatta kulakları, burnu ve cinsel organı bile, duyduğum kadarıyla yük vagonunun ray darbelerinden etkilenerek büyümeye başlamış. Bay Matzerath, tren hareket ettiği sürece belli ki herhangi bir acı hissetmiyormuş. Sadece partizanlar ya da gençlik çeteleri yeni bir ziyaret gerçekleştirmek isteyip treni durdurduklarında yine o batan ve çeken ağrıları hissediyormuş ki bunları da, söylendiği üzere ağrıkesen fotoğraf albümüyle geçiştiriyormuş.

Polonyalı Störtebeker'ın dışında çok sayıda başka genç haydut ve yaşlıca bir partizan da aile fotoğraflarıyla ilgilenmiş. Hatta ihtiyar savaşçı yanına bile oturmuş, bir sigara yakmış, tek bir kareyi kaçırmadan dikkatle sayfaları çevirmiş, büyükbaba Koljaiczek'in portresiyle başlamış, sonra ailenin resimlerle dolu yükselişini izleyerek, Bayan Maria Matzerath'ın bir yaşındaki, iki yaşındaki, üç yaşındaki ve dört yaşındaki oğlu Kurt'la birlikte çekilmiş şipşak pozlara ulaşmış. Hastam onun bazı aile resimlerine bakarken gülümsediğini bile görmüş. Sadece ölen Bay Matzerath'ın kıyafetlerinde, Bölge Çiftçileri Başkanı olan ve postane koruması Jan Bronski'nin dul kalan eşiyle evlenen Bay Ehler'in ceket yakalarına tutturulan fazlasıyla belli parti rozetleri canını sıkıyormuş. Söylediğine göre hastam eleştirel bakışlarını dikmiş adamın gözleri önünde fotoğraftaki parti rozetlerini kahvaltı bıçağının ucuyla kazıyarak silmiş ve onu memnun etmiş.

Bu partizan –Bay Matzerath'ın bana söylemek istediği gibi– gerçek olmayan sayısız partizanın arasında gerçek bir partizanmış. Çünkü onun iddiasına göre: Partizanlar asla geçici partizan değildir, aksine devrilmiş hükümetleri yeniden eyerine oturtan ve partizanların yardımıyla eyere oturan hükümetleri deviren insanlar

olarak her zaman partizanlar. Uslanmayan, kendi kendilerinin çukurunu kazan partizanlar, Bay Matzerath'ın tezine göre –ki bu düşünce bana da uyuyor– siyasete atılan tüm insanların arasında sanatsal açıdan en yetenekli olanlardır, çünkü az önce yarattıkları şeyi hemen bir kenara atabilecek güçtelermiş.

Aynısı ben de kendim için söyleyebilirim. Kendi ellerimle düğümlerden yarattığım ucubeler daha alçısı sertleşmeden yumruğumun altında az ezilmemiştir hani. Bunu yaparken de özellikle hastamın bana aylar öncesinden verdiği Rus üfürükçü Rasputin'le Alman şiir prensi Goethe'yi tek bir kişide birleşerek düğümlenecek ve yine hastamla aşırı derecede bir benzerlik gösterecek bir heykelciği yaptırma görevi düşünüyorum. Bu iki aşırı uçtan insanı tek bir düğüm eserine dönüştürebilmek için kaç kilometre ip kullandığımı hatırlamıyorum bile. Ancak Bay Matzerath'ın örnek kişilik diye önüme koyduğu o partizan gibi çaresiz ve hoşnut olmaktan uzak kalıyorum. Sağımla düğümlediğim şeyi solumla çözüyor, solumun yaratığını, yumruğa dönüşen sağım parçalıyordu.

Ancak Bay Matzerath bile hikâyelerini tek bir çizgide tutmayı başaramıyor. Önce Fransisken, sonra da Vincentin mezhebinden diye adlandırdığı dört rahibenin dışında, özellikle iki farklı adı ve sözde üçgen şeklindeki tilki suratıyla sürekli hastamın hikâyesini dağıtan ve beni, yani ikinci ağızdan anlatan kişiyi, doğudan batıya yapılan bu yoluculuğun iki ya da daha fazla çeşidini yazmaya mecbur eden o genç yaratık vardı. Anca bu benim işim değildi ve hal böyle olunca tüm yol boyunca suratında hiçbir değişiklik gerçekleşmeyen ve evet, hastamın dediğine göre Stolp'a varmadan az önce tüm yolculara sürekli olarak onun da 1937 yılına kadar bir çeşit partizan olarak afişler asarak sağlığını tehlikeye attığını, boş zamanlarını feda ettiğini, çünkü yağmurlu havalarda bile afiş yapıştıran az sayıda sosyal demokrattan biri olduğunu söylemiş olup duran o sosyal demokratı kendime örnek aldım.

Bunu hatta Stolp'a az kala yük treni bilmem kaçıncı kez durdurulup büyükçe bir gençlik çetesinin ziyaretine kapılarını açtı-

ğında da anlatmış. Başka valiz kalmadığından delikanlılar yolcuların kıyafetlerine göz dikecek kadar ileri gitmişler. Anlayışlı davranan gençler erkeklerin belden yukarıdaki kıyafetleriyle yetinmişler. Sosyal demokrat ise bunu anlayamamış, çünkü ona göre becerikli bir terzi geniş kesim rahibe kıyafetlerinden çok sayıda şık kıyafet dikebilirmiş. Sosyal demokrat, inancıyla beyan ettiği üzere bir ateistmiş. Ancak genç haydutlar, bunu inanarak beyan etmeseler de Katolik kiliseye son derece bağlılarmış ve rahibelerin cömertçe kesilmiş yünlü kumaşlarından çok, ateistin tek sıra düğmeli, hafif selülozla yapılmış elbisesini istiyorlarmış. Ne var ki o, ceketini, yeleğini ve pantolonunu çıkarmak istemiyor, daha çok sosyal demokrat afiş yapıştırıcı olarak geçirdiği kısa süreli ama başarılı dönemden bahsediyormuş. Anlatmaktan vazgeçmeyip, kıyafetlerini çıkarırken huysuzluk etmesi üzerine midesine eski bir silahlı kuvvetler çizmesi yiyivermiş.

Derken sosyal demokrat şiddetle kusmaya başlamış, sonunda kan çıkana kadar kusmuş. Kusarken kıyafetine dikkat etmediği için delikanlılar da kirlenen, gerçi kimyasal işlemlerle yeniden kurtarılabilecek kumaşa olan ilgilerini kaybetmişler. Erkeklerin bel üstü kıyafetlerinden vazgeçtilerse de, Bayan Maria Matzerath'ın açık mavi suni ipek bluzunu ve adı Luzie Rennwand değil, aksine Regina Raeck olan genç kızın Berchtesgaden tarzı el örgüsü ceketi çıkartmışlar. Sonra vagonun kapısını örtmüşler ama tam kapatamamışlar ve sosyal demokratın ölümü başlarken tren yola çıkmış.

Stolp'a iki, üç kilometre kala, yük treni manevra hattına geçmiş ve yıldızları gösterecek kadar parlak ama haziran ayı için soğuk gece boyunca beklemiş. O gece –Bay Matzerath'ın deyişiyle– gayri ahlaki ve yüksek sesle tanrıya küfrederek, işçi sınıfını savaşa çağırarak –filmlerden bilindiği üzere– özgürlüğü selamlayarak, sonunda vagonu dehşetle dolduran kusma nöbetine kapılarak, tek sıra düğmeli takımına son derece bağlı olan o sosyal demokrat ruhunu teslim etmiş.

Hastamın dediğine göre ölümünün ardından hiçbir bağrışma olmamış. Vagonun içi sessizleşip öyle kalmış. Bir tek Bayan Maria'nın dişleri takırdıyormuş, çünkü bluzsuz kaldığı için üşüyor, geri kalan çamaşırlarını da oğlu Kurt'u ve Bay Oskar'ı örtmek için kullanıyormuş. Sabaha karşı yürekli iki rahibe açık kalan vagon kapısından faydalanarak vagonu temizlemiş, ıslanan samanları, çocukların ve yetişkinlerin tuvalet artıklarını, hatta sosyal demokratın kusmuk artıklarını rayların kenarına dökmüşler.

Stolp'ta tren Polonyalı subaylarca denetlenmiş. Aynı sırada sıcak çorba ve arpa kahvesine benzeyen bir içecek dağıtılmış. Bay Matzerath'ın vagonundaki cesede salgın tehlikesinden dolayı el konmuş ve sıhhiyeciler tarafından sedyeyle dışarı çıkarılmış. Rahibelerin tavsiyesi üzerine yüksek rütbeli bir subay kısa bir dua için izin vermiş. Ayrıca ölmüş adamın ayakkabılarının, çoraplarının ve kıyafetinin çıkarılmasına izin verilmiş. Hastam, soyunma sahnesi sırasında –cesedin üzeri daha sonra boş çimento çuvallarıyla örtülmüş– soyulan kişinin yeğenini izliyormuş. Genç kız, her ne kadar adı Raeck olsa da, ona aynı anda şiddetli tiksinti ve hayranlık vererek yeniden benim iplerle düğüm heykeli olarak yeniden yarattığım ve adını 'sucuklu ekmek yiyici' koyduğum o Luzie Rennwand'ı hatırlatıyormuş. Gerçi bu vagondaki kız yağmalanan amcasının karşısında sucuklu ekmeğini kapıp kabuklarıyla birlikte mideye indirmemiş olsa da, daha çok yağmaya katılarak amcasının elbiselerinin arasından yeleğini miras almış, onu elinden alınan el örgüsü ceketinin yerine giymiş, yeni ve gösterişten uzak olmayan kıyafetini cep aynasıyla kontrol etmiş, aynayla – tam bu anda hastamın bugün dahi devam eden panikleme duygusun temeli atılmış– hastamın yattığı yeri odaklayıp, onu aynadaki düz, soğuk, çekik gözlerle kaplı üçgen bir yüzle incelemiş.

Stolp'tan Stettin'e yolculuk iki gün sürmüş. Gerçi yolculuk boyunca çok sayıda istem dışı duraklamalar ve yavaş yavaş alışkanlık haline gelen paraşüt avcısı bıçakları ve otomatik tabancayla donanmış gençlerin ziyaretleri devam ediyormuş ama yolculardan gasp edi-

lecek pek bir şey kalmadığından bu ziyaretler gitgide kısalıyormuş.

Hastam, Danzig-Gdansk'tan Stettin'e yolculuğu sırasında, yani bir hafta içerisinde boyunun en az on santim uzadığını iddia ediyor. Söylediğine göre özellikle baldır ve bacakları uzamış ama göğüs kafesi ve kafası hemen hemen hiç esnememiş. Buna karşın, her ne kadar hastam yol boyunca sırtüstü uzanmış kaldıysa da, solunda yoğunlaşmış hafif bir kamburun büyümesine engel olunamamış. Bay Matzerath ayrıca ağrılarının Stettin'i geçtikten sonra –bu arada nakil işini Alman demiryolu personeli üstlenmiş– arttığını ve sadece fotoğraf albümün sayfalarını çevirerek geçiştirmenin mümkün olmadığını da itiraf etti. Acıdan birçok kez ve aralıksız bağırması gerekmiş; gerçi bağırışlarıyla herhangi bir tren garının camlarına zarar vermemiş –Matzerath, "Sesimin her türlü camı parçalayan gücü elimden alındı." diyor– buna karşın bağırışlarıyla dört rahibenin başına toplanmasını sağlamış ve dua etmekten başka fırsat tanımamış.

Aralarında ölen sosyal demokrat ve Bayan Regina'nın da bulunduğu yolcuların hemen hemen yarısı Schwerin'de yük vagonundan ayrılmışlar. Bay Matzerath buna çok üzülmüş, çünkü o genç kızın bakışları ona samimi ve gerekli gelmeye başlamış, öyle ki gidişinden sonra yüksek ateş eşliğinde şiddetli kasılma nöbetleri baş göstermeye ve onu sarsmaya başlamış. Bayan Maria Matzerath'ın kendisine daha sonra söylediği üzere, çaresizce Luzie diye bağırmış, kendini masal kahramanı bir hayvan ve tekboynuz olarak adlandırmış, on metre yüksekliğinde tramplenden atlama korkusu ve atlama isteği sergilemiş.

Lüneburg'ta Oskar Matzerath bir hastaneye yatırılmış. Orada ateşler içerisinde yatarken birkaç hemşire tanımış, ancak kısa bir süre sonra Hannover Üniversite Kliniği'ne sevk edilmiş. Orada ateşini düşürmeyi başarmışlar. Bay Matzerath, Bayan Maria ve oğlu Kurt'u önceleri çok az görüyormuş. Sonra klinikte temizlikçi olarak iş bulunca her gün görmeye başlamış. Ancak Bayan Maria ve küçük Kurt için klinikte ya da yakınlarında kalabilecek bir yer olmaması

bir yana, sığınma kampında hayat gitgide daha çekilmez olduğu için –Bayan Maria'nın her Allah'ın günü üç saat boyunca tıklım tıklım trenlerde, çoğu zaman kapının eşiğine basarak yolculuk etmesi gerekiyormuş– doktorlar yoğun tereddütlerine rağmen hastanın Düsseldorf'a gitmesine, oradaki Kent Hastanesi'ne yatırılmasına onay vermiş, özellikle de Bayan Maria'nın yerleşim izni almasına fırsat tanımışlar. Savaş sırasında o şehirde kalan bir şef garsonla evlenen ablası Guste, iki buçuk odalı dairesinde ona bir oda tahsis etmiş, çünkü şef garsonun kendisi Rus esareti altında olduğu için herhangi bir odaya ihtiyaç duymuyormuş.

Evin yeri çok uygunmuş. Bilk istasyonundan Wersten ve Benrath istikametine kalkan tüm tramvaylarla rahat rahat, hiç araç değiştirmeden Kent Hastanesi'ne gidilebiliyormuş.

Bay Matzerath Ağustos 1945'ten Mayıs 1946'ya kadar orada yatmış. Bir saati aşan bir süredir bana oradaki bir sürü hemşireden bahsedip duruyor. Bunların adları: Hemşire Monika, Hemşire Helmtrud, Hemşire Walburga, Hemşire İlse ve Hemşire Gertrud. En yaygın hastane dedikodularını hatırlıyor, hemşirelik hayatının orasına şurasına, mesleki üniformalarına abartılı bir anlam yüklüyor. Hatırladığım kadarıyla o dönemin berbat hastane yemeklerinden, kötü ısıtılmış odalarından tek bir kelime etmedi. Varsa yoksa hemşireler, hemşire hikâyeleri ve can sıkıcı hemşirelik çevreleri. Orada fısıldaşıyor ve gizlice konuşuluyormuş, Hemşire İlse'nin başhemşireye bir şeyler anlattığı, başhemşirenin bunun üzerine hemşire adaylarının kaldığı yerleri öğle paydosunun ardından kontrol ettiği, hatta orada bir şeylerin çalındığı ve Dortmund'lu bir hemşirenin –sanırım Gertrud– haksız yere suçlandığı söyleniyormuş. Hatta hemşirelerden sadece sigara karnesi almak isteyen genç doktorlar hakkında ayrıntılı hikâyeler anlatıyor. Özellikle bir bayan laborantın, yani bir hemşire değil, kendi başına ya da bir asistan doktorun yardımıyla giriştiği bir kürtaj olayı yüzünden yapılan soruşturmayı anlatmaya değer buluyor. Zihnini bu tür bayağılıklara harcayan hastamı anlamıyorum.

Bay Matzerath şimdi benden onu tarif etmemi rica ediyor. Bu isteğini büyük bir mutlulukla yerine getirerek, konusu hemşireleri kapsadığı için uzun uzadıya anlatıp ağır kelimelerle süslediği hikâyenin o kısmını atlıyorum.

Hastamın boyu bir metre yirmi bir santimdir. Normal bir yetişkinin başına göre bile fazla büyük olan başını omuzlarının arasında, neredeyse hiç gelişmemiş boynunun üzerinde taşıyor. Göğüs kafesi ve kambur şeklindeki sırtı öne çıkıyor. Bakışlarını pas parlak, zekice hareket eden, bazen kendinden geçmiş geniş mavi gözlerden saçıyor. Hafif dalgalı koyu kahverengi gür saçları var. Vücudunun geri kalanıyla karşılaştırıldığında güçlü olan kollarını ve –kendi deyimiyle– güzel ellerini göstermekten zevk duyuyor. Özellikle Bay Oskar trampet çaldığında –hastane idaresi ona günde üç, gerekirse dört saat izin veriyor– parmakları sanki kendiliğinden ve başka bir bedene aitmiş gibi etki yaratıyor. Bay Matzerath plaklar sayesinde oldukça zengin oldu ve hâlâ plaklardan iyi para kazanıyor. Ziyaret günlerinde ilginç insanlar onu görmeye geliyor. Henüz mahkemesi başlamadan, hatta bize sevk edilmeden önce adını biliyordum, çünkü Bay Oskar tanınmış bir sanatçı. Şahsen ben onun suçsuz olduğuna inanıyorum ve o nedenle bizde kalıp kalmayacağından ya da günün birinde taburcu olup eskisi gibi başarıyla sahne alıp almayacağından emin değilim. Şimdiyse onu ölçmemi istiyor, her ne kadar iki gün önce ölçmüş olsam da..."

Bakıcım Bruno'nun kaleme aldığı kelimeleri kontrol etme ihtiyacı duymadan ben, yani Oskar, yeniden kalemi elime alıyorum. Bruno beni az önce metreyle ölçtü. Metreyi üzerimde bıraktı ve sonucu yüksek sesle tekrar ederek odamdan çıktı. Hikâyemi anlattığım sırada gizlice üzerinde çalıştığı düğüm heykelciğinin bile yere düşmesine aldırmadı. Sanırım Bayan Doktor Hornstetter'i çağırmak niyetinde.

Ancak doktor gelmeden ve Bruno'nun ölçtüğü sonucu teyit etmeden önce Oskar sizinle konuşacak: Bakıcıma büyüme evre-

min hikâyesini anlattığım üç gün boyunca boyumdan dolu dolu –deyim yerindeyse– iki santim kazandım.

Hal böyle olunca Oskar'ın bugünkü boyu bir metre yirmi üç santimi buluyor. Oskar şimdi –hastaneden taburcu edildiğinde olması beklenen– yeni ve bundan böyle yetişkin bir hayat sürmem için konuşan, çekinerek yazan, akıcı okuyan, biraz çarpık çurpuk büyümüş ama bunun dışında oldukça sağlıklı, genç bir adam olarak onu Düsseldorf Kent Hastanesi'nden taburcu ettiklerinde başından neler geçtiğini anlatacak.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

Çakmaktaşları ve Mezar Taşları

Mahmur ve iyiliksever yağ tulumu... Guste Truczinski, Köster soyadını aldıktan sonra değişmek zorunda kalmamıştı. Zaten Bay Köster'i sadece on dört günlük nişanlılık dönemi sırasında, Kutup Denizi cephesine gönderilmeden kısa bir süre önce ve sonra da evlilikleri sebebiyle geldiği cephe izni vesilesiyle çoğunlukla Hava Taarruzu Koruma sığınağı döşeklerinde baş başa kalabilmişlerdi. Kurland Ordusu'nun teslim bayrağı çekmesinin ardından Köster'in akıbeti hakkında herhangi bir haber gelmediyse de, kocasını soranlara Guste kendinden emin ve başparmağıyla mutfağı işaret ederek cevap veriyordu: "Onu soruyorsan, şimdi İvan'ın yanında esir kalıyor. Geri dönsün, buralar tamamen değişecek."

Köster'in her an gelişine uygun olarak değiştirilen Bilk'teki daire, Maria ve dolayısıyla küçük Kurt'un yaşam tarzına uyduruldu. Hastaneden taburcu edilip, arada bir ziyaret sözü vererek hemşirelerle vedalaştığımda ve Bilk'e giden tramvayla kız kardeşlere ve oğlum Kurt'un yanına gittiğimde, çatısından üçüncü kata kadar yanıp kül olan binanın ikinci katında, Maria'nın ve oğlumun hesaplamak için kullandığı altı yaşındaki parmaklarıyla idare ettikleri bir karaborsa merkezine rastladım.

Hâlâ sadık ve karaborsadayken bile Matzerath'a vefalı Maria, suni bal satıyordu. Balı, üzerinde yazı bulunmayan kovalardan boşaltıyor, mutfak tartısına döküyordu; beni de –daha yeni eve ayak basmış, olayları çözmeye çalışıyordum– balı 125 gramlık paketlere doldurmam için görevlendirdi.

Küçük Kurt tezgâh masasının arkasında bir Persil sandığının üzerinde oturuyordu. İyileşmiş olarak geri dönen babasına bakıyor görünse de, sürekli bir kış havasını andıran gri gözlerini, içimden geçirerek anlaşılabilir ve görülmeye değer başka bir şeye dik-

mişti. Önüne bir kâğıt parçası koymuş, üzerine hayali rakamlar sıralıyordu. Okula hemen hemen altı hafta boyunca ağzına kadar dolu ve kötü ısıtılmış sınıflarda devam ettikten sonra düşünceli ve hırslı bir insanın görünümüne bürünmüştü.

Guste Köster kahve içiyordu. Bana da bir fincan uzattığında, Oskar içtiğinin halis kahve olduğunu anladı. Kendimi suni balı paketlemekle oyalarken, Guste ilgiyle kamburumu inceledi. Bunu yaparken kardeşi Maria'ya acımıyor değildi. Yerinden kalkıp kamburuma okşamamak için kendini zor tutuyordu; çünkü kamburu okşamak tüm kadınların gözünde şans demekti. Guste'nin durumunda şansın anlamı şuydu: Her şeyi değiştirecek Köster'in eve dönüşü. Kendini tutmaya çalışıyor, onun yerine, uğur getirmeyeceğini bile bile, kahve fincanını okşuyor ve sonraki aylarda her gün duyacağım o iç çekişini yapıyordu: "Bu söyleyeceklerimi unutmayın, Köster eve geldiğinde her şey değişecek, öyle bir değişecek ki; göreceksiniz!"

Guste karaborsacılığa karşıydı ama suni bal satışından kazanılan halis kahvenin tadına bayılıyordu. Müşteri geldiğinde, oturma odasını terk ediyor, ayaklarını süre süre mutfağa gidip orada yüksek sesle isyanını dile getiriyordu.

Çok müşteri geliyordu. Kahvaltıdan hemen sonra, saat dokuz olur olmaz zil çalmaya başlıyordu: Kısa – uzun – kısa. Saatin ona yaklaştığı gecenin ileri vaktinde Guste sık sık, okul yüzünden sadece yarım mesai çalışabilen küçük Kurt'un itirazlarına rağmen kapının zilini iptal ediyordu.

İnsanlar soruyordu: "Suni bal var mı?" Maria hafifçe başını eğip soruyordu: "Çeyreklik mi, yoksa yarımlık mı?" Ancak gelenlerin arasında suni bal dışında istekleri olanlar da vardı. Onlar da şunu soruyordu: "Çakmaktaşı var mı?" Bazen sabahçı, bazen de öğlenci olarak okula giden küçük Kurt, bunu duyunca rakamların arasından başını kaldırıyor, kazağının altındaki kesesini yoklayıp açık tonuyla meydan okuyan delikanlı sesiyle oturma odasının havasını rakamlarla dövmeye başlıyordu: "Üç mü, yoksa dört

mü olsun? Siz en iyisi beş tane alın. Bunlara yakında zam gelir. Yeni fiyatı en az yirmi dört olur. Geçen hafta on sekizdi, sabah yirmi demek zorundaydım ve tam okuldan geldiğim sırada, yani iki saat önce gelmiş olsaydınız size son anda yirmi bir diyebilirdim."

Küçük Kurt, boylamasına dört sokak ve enlemesine altı sokak boyunca bulunabilen tek çakmaktaşı satıcısıydı. Onun bir kaynağı vardı ama asla yerini açık etmiyordu, ancak yine de her akşam yatağa giderken dua etmek yerine: "Benim bir kaynağım var!" diyordu.

Bir baba olarak oğlumun faydalandığı kaynağı öğrenme hakkını talep etmek istiyordum. Yani ne zaman esrarengiz bile olmayan, daha ziyade kendinden emin olarak: "Benim bir kaynağım var!" dese, hemen benim sorun geliyordu: "Taşları nereden alıyorsun? Hemen bana taşları nereden aldığını söylüyorsun."

Kaynağın peşinden gittiği aylar boyunca Maria sürekli aynı konuşmayı yapıyordu: "Çocuğu rahat bırak, Oskar. Birincisi, bu seni hiç ilgilendirmez, ikincisi, sorulacak bir şey varsa ben sorarım ve üçüncüsü ona baba rolü oynamaktan vazgeç. Daha birkaç ay öncesine kadar baff bile diyemiyordun sen!"

Ben rahat vermeyip küçük Kurt'un kaynağının peşine gitmekte ısrar ettiğimde, elinin tersiyle suni bal kovalarından birine vurup bana ve geçici bir süre için kaynak arayışıma destek veren Guste'ye aynı anda saldırarak öfkesini kusuyordu: "Siz başıma bekçi olup çıktınız! Çocuğun işlerini bozmak istiyorsunuz. Hâlbuki onun paraya çevirdikleri sayesinde geçiniyorsunuz. Oskar'ın iki günlük yiyeceğine yeten azıcık hastalık yardımını düşündüğümde bile fena oluyorum ama ben gülüp geçiyorum."

Oskar itiraf etme zorunda; o zamanlar iştahı oldukça yerindeydi ve suni baldan daha fazla getirisi olan küçük Kurt'un kaynağına gelince; Oskar'ın hastanenin verdiği perhiz yemeğinden sonra yeniden eski gücüne kavuşmasını ona borçluydu.

Hal böyle olunca, baba olarak kuyruğunu bacaklarının arası-

na alıp susması ve bu rezilliğe daha fazla şahit olmamak için küçük Kurt'un çocuksu merhametine sığınarak aldığı doğru düzgün cep harçlığıyla Bilk'teki daireden mümkün olduğunca sık çıkmak zorundaydı.

Ekonomik mucizenin hali vakti yerinde her türlü yorumcuları, bugünlerde geçmişteki durumu ne kadar az hatırlarlarsa o kadar hayranlıkla iddia ediyorlar: "Şu para reformuna geçmeden önceki zamanlar ne kadar çılgınmış! Çok hareketli günlerdi! İnsanlar mideleri boş olmasına rağmen tiyatro bileti için sıraya giriyorlardı. Hatta o çarçabuk hazırlıkları yapılan patates likörlü kutlamalar tek kelimeyle olağanüstüydü ve bugünlerde kutlanan şampanyalı ve Dujardin'li partilerden çok daha başarılıydı."

Kaçırılan fırsatın romantikleri bugünlerde böyle söylüyor. Aslında benim de onlar gibi sızlanıp ağlamam gerek, çünkü küçük Kurt'un çakmaktaşı kaynağının adeta fışkırdığı o günlerde, binlerce eğitim almaya ya da eksikliklerini gidermeye çalışan insanın arasında hemen hemen ücretsiz eğitim alıyor, Halk Eğitim Okulu'nda düzenlene kurslara katılıyor, "Köprü" diye adlandırılan British Center'ın sürekli misafiri oluyor, Katolik ve Protestanlarla kolektif suç konusunu tartışıyor ve şu fikri savunanların karşısında kendimi suçlu hissediyordum: "Şimdi bunu halledersek atlatmış olur, yeniden toparlanmaya başladığımızda vicdanımız sızlamaz."

Mütevazı de olsa, büyük gedikleri olan eğitim seviyemi ne de olsa Halk Eğitim Okulu'na borçluydum. O zamanlar çok okuyordum. Yetişkin halime gelmeden önce, yarısı Rasputin, diğer yarısı Goethe olan dünyayı kendime muhatap almak için bana yeterli gözüken eğitimim, Köhler'in sıfır dörtten on altıya uzanan filo takvimi artık bana yeterli gelmiyordu. Neler okuduğumu bugün hatırlamıyorum bile. Tuvalette okuyordum. Tiyatro bileti almak için Mozart tarzı örgüleriyle kitap okuyan genç kızların arasında sıkışmış halde saatlerce beklerken okuyordum. Küçük Kurt çakmaktaşı satarken okuyor, suni bal paketlerken okuyordum. Ve

elektrikler kesildiğinde iç yağından yapılma mumların arasında okuyordum; küçük Kurt'n sayesinde bunları alabiliyorduk.

Utanarak söylemeliyim ki, o zamanlar edindiğim bilgiler içime kalmıyor, aksine uçup gidiyordu. Birkaç sözcük ve kapak yazısı aklımda kaldı. Peki, ya tiyatro? Oyuncu adları: Hoppe, Peter Esser, Flickenschildt'in R'si, Stüdyo sahnelerinde Flickenschildt'in R'sini güzelleştirmek isteyen oyunculuk okulunun kız öğrencileri, yeşil şeyler saçındaki sözde bukleleri bozduğu için Goethe'ye göre başında bulunması gereken defne yaprağı tacını peruğunun üzerinde taşıyan, simsiyah giyinmiş Tasso rolündeki Gründgens ve aynı Gründgens yine benzer siyahlar içinde Hamlet rolünde. Flickenschildt'in iddiasına göre: Halmet şişman. Ve Yorick'in başı vardı beni etkileyen, çünkü Gründgens hakkında oldukça etkileyici şeyle söylemekte ustaydı. Sonra da ısıtılmamış tiyatro salonlarında, sarsılmış seyircinin karşısında "Kapıların Dışında" oyunu oynuyorlardı. Ben de kırık gözlüklü Beckmann'ı Guste'nin kocası olarak, Guste'nin dediğine göre her şeyi değiştirecek olan, oğlum Kurt'un çakmaktaşlarının üzerini örtecek olan, evine dönen Röster olarak hayal ediyordum. Bugünse, her şeyi geride bıraktığım ve savaş sonrası sarhoşluğun sadece bir sarhoşluktan ibaret olduğunu ve bizim daha dün iyi ve kötü taraflarıyla elimizden akıp gittiğini hissettiğimiz tarih adı altında dur durak bilmeden sızlayan bir ağrıyı da beraberinde getireceğini bildiğim için, bugün Gretchen Scheffler'in KdF anılarıyla el örgülerinin arasında verdiği dersleri övüyorum: Fazlasına kaçmadan Rasputin, ölçüye uygun Goethe, madde başlarıyla Keyser'in Danzig şehri tarihi, çoktan batırılmış bir yolcu gemisinin süsleri, Tsushima Deniz Muharebesi'nde görev alan tüm Japon torpido gemilerinin knot cinsinden hızları, sonra Belisar ve Narses, Totila ve Teja, Felix Dahn'in Roma için verdikleri mücadeleler.

Daha 1947 baharında Halk Eğitim Okulu'nu, British Center'ı ve Papaz Niedmöller'i bırakıp, hâlâ Hamlet rolüyle programda olan Gustaf Gründgens'e, izlediğim ikinci balkondan veda ettim.

Matzerath'ın mezarı başında büyümeye karar verişimim üzerinden henüz iki yıl bile geçmemişken yetişkinlerin hayatları bana sıkıcı gelmeye başladı. Üç yaşındaki çocuğun kaybolan ölçülerini özlüyordum. Sarsılmaz bir arzuyla yine doksan dört santim olmak, dostum Bebra'dan, merhum Roswitha'dan kısa olmak istiyordum. Oskar trampetini özlüyordu. Uzun yürüyüşleri onu Kent Hastanesi'nin yakınlarına getiriyordu. Zaten ayda bir kez, Oskar'ı ilginç bir vaka olarak gören Profesör İrdell'in yanına uğraması gerektiğinden, hastanede kaldığı sıralar tanıştığı hemşireleri sürekli ziyaret ediyor, bakıcıların ona ayıracak vakitleri olmasa dahi, kendini beyaz ve acil şifa ya da ölüm vadeden kumaşın yakınlarında rahat ve neredeyse mutlu hissediyordu.

Hemşireler beni seviyordu. Kamburumla ilgili çocukça ama kötü niyet barındırmayan şakalar yapıyor, önüme yemem için iyi şeyler koyuyor ve beni bitmek tükenmek bilmeyen, arapsaçına dönmüş, huzur verici bir rehavete davetiye çıkaran hastane hikâyeleriyle sarıyorlardı. Onları dinliyor, tavsiyede bulunuyor, hatta başhemşirenin sempatisini kazandığım için ufak tartışmalara arabuluculuk bile yapabiliyordum. Oskar, yirmi ila otuz kadar hemşire üniformasının altında gizlenen kızların arasında tuhaf bir şekilde arzu edilen tek adamdı.

Zaten Bruno da bunu diyordu: Oskar'ın konuşan, güzel elleri, dalgalı, hafif saçları ve –yeterince mavi– o hep kazanan Bronski gözleri var. Kamburumun ve çenemin hemen altından başlayan, hem kavisli hem de sık göğüs kafesime karşıt görüntü olarak ellerimin ve gözlerimin güzelliğini, saçımın büyüleyiciliğini yeterli derecede örtüyor olabilir; ancak her halükarda görev yerlerinde takıldığım hemşirelerin ellerimi tuttukları, parmaklarımla oynadıkları, saçımı şefkatle okşadıkları ve dışarı çıkarken birbirlerine: "Gözlerinin içine baktığımda diğer kusurlarını neredeyse unutuveriyor insan." diye söz ettikleri çok olmuştur.

Sonuç itibarıyla kamburumdan üstündüm ve eğer o zamanlar trampetimi kontrol edebiliyor ve geçmişten bu yana kendini sık

sık kanıtlamış trampetçi potansiyelimden emin olsaydım, hastane içi fetihlere çıkmaya kesinlikle karar verecektim. Böyle şefkat dolu ön sevişmelerin ardından, fiiliyata geçmeye hazır halde geldikten sonra mahcup, kendine karşı tereddütle ve vücudumun çeşitli tepkilerine güvenemeyerek hastaneyi terk ediyor, ciğerlerime taze hava çekmek için bahçede ya da hastanenin sık örgülü, düzenli, soğukkanlılık telkin eden tel örgülerin etrafında dolaşıyordum. Wersten ve Benrath'a giden tramvayları seyrediyor, bisiklet yolunun yanındaki yaya yolunda sıkılmanın keyfini çıkarıyor, baharı oynayan ve programı gereği tomurcuklarını maytap gibi patlatan doğanın bu müsrifliğine gülümsüyordum.

Karşıda bizim amatör ressam, fırçasını boya tüpünden taze çıkan renklerine batırarak Werstener Mezarlığı'nın ağaçlarını günden güne daha fazla yeşile boyuyordu. Mezarlıklar her zaman bana çekici gelmiştir. Oralar bakımlı, anlaşılır, mantıklı, erkeksi ve canlı yerlerdi. İnsan mezarlıklarda cesaret kazanıp kararlar alabiliyor, mezarlıklarda hayatına bir çerçeve çizebiliyor –demek istediğim mezarlık çerçevesi değil– ve isterse anlam kazandırabiliyor.

Mezarlık duvarının kuzey yamacı boyunca Bittweg Sokağı uzanıyordu. Oraya kurulu mezar taşı yapıp satan yedi dükkân birbiriyle rekabet halindeydi. Aralarında C. Schnoog ya da Julius Wobei gibi büyük atölyeler vardı. Onların arasında bir de R. Haydenreich, J. Bois, Kühn & Müller ve P. Korneff adlı atölyelerin kulübeleri vardı. Kulübe ve atölye karışımı dükkânların çatılarında ya yeni boyanmış ya da okunması zor levhalar, üzerinde firma isimleri yazılıydı: Mezar Taşı İşletmesi – Mezar Anıtları ve Süslemeleri – Doğal ve Suni Taş İşletmeleri – Mezar Boyama Sanatı. Korneff'in kulübesinin üzerinde, harflerini okuyabildiğim kadarıyla söyle yazıyordu: P. Korneff Taş Ustası ve Mezar Taşı Heykeltıraşı.

Atölye ile mezarlık arazisinin önüne çekilen tel örgünün arasında tekli ve ikili kaidelerin üzerinde tek kişilik ve aile mezarı denen dört kişilik mezarlar için hazırlanmış taşlar üstünkörü dizil-

mişti. Çitin hemen arkasında, daha doğrusu güneşli havada tel örgünün baklava deseni gölgesine tahammül eden, basit taleplere karşılık verecek fosil kireçli mezar taşları, üzerinde mat bırakılan palmiye dalı desenli cilalanmış diyabaz taşı levhalar, seksen santim boyunda, aceleyle etrafı oyulmuş, hafif gölgeli silezya mermerinden yapılma, üst kısımlarında genellikle kıvrılmış gülleri gösteren kabartıların olduğu çocuk mezarı taşları vardı. Sonra da sırayla dizilmiş metre taşları, bombalanmış banka ve alışveriş merkezi binası cephelerinden alınma, mezar taşına ne kadar yakıştığı şüpheli, deyim yerindeyse burada yeniden hayata dönen kırmızı main kumtaşı geliyordu. Serginin en ortasında asıl şaheser duruyordu: Üç kaideden, iki kenar parça ve mavi beyaz tirol mermerinden yapılma zengin profilli büyük bir levhadan meydana getirilen bir anıt. Ana levhada taş ustalarının gövde dedikleri şey ulu bir şekilde yükseliyordu. Bu gövdenin bir başı, sola bakan dizleri, başında dikenli bir taç ve üç çivisi, sakalsız bir yüzü vardı; elleri açık, göğsündeki yaradan akan kan, sanırım beş damlaydı.

Bittweg Sokağı'nda gövdesi sola dönük gereğinden fazla mezar anıtına rastlansa da –bahar sezonu başlamadan önce çoğunlukla ondan fazla anıt kolu açık halde bekliyordu– Korneff'in İsa Mesih'i ruhuma özellikle dokunmuştu, zira İsa'nın Kutsal Yüreği Kilisesi'ndeki ana sunağın üzerinde kaslarıyla oynayan ve göğüs kafesini ardına kadar geren atletik sporcuma çok benziyordu. O çitin önünde her gelişimde saatlerce oyalanıyordum. Elime aldığım bir sopayı sıkı tel örgünün üzerinde gezdirirken falanca filanca şeyler diliyor, akla gelen her şeyi ve hiçbir şeyi düşünmüyordum. Korneff uzun bir süre kendini göstermedi. Atölyenin penceresinden çok sayıda dirseğiyle dolanarak, düz çatının yanından yukarı uzanan bir soba borusu uzatılmıştı. Borudan çıkan kalitesiz kömürün sarı dumanı fazla yükselemiyor, çatının katranlı mukavvasına düşüyor, pencereden aşağı akıyor, olukta toplanıyor, sonunda işlenmemiş taşlarla kırılgan Lahn mermeri levhaların arasında kayboluyordu. Atölyenin sürme kapısının önünde çok

sayıda çadır brandasının altında, alçaktan saldıran taarruz uçaklarına karşı kamufle edilmiş gibi duran üç tekerlekli bir otomobil duruyordu. Atölyeden gelen gürültüler –tahtanın demire vurma, demirin taşı kırma sesleri– işbaşındaki taş ustasının varlığına işaret ediyordu.

Mayıs ayında üç tekerlekli otomobilin üzerindeki brandalar gitmiş, sürme kapı açık duruyordu. Atölyenin içini saran gri sis perdesinin arkasında tezgâha dizilmiş işlenmeye hazır taşları, zımpara makinesinin kayışını, alçı kalıplarıyla dolu rafları ve sonunda Korneff'i gördüm. Kamburunu çıkarmış, dizlerini bükerek yürüyordu. Başını ileri bakacak şekilde kaskatı tutuyordu. Yağdan kararmış pembe yara bantları ensesini sarıyordu. Korneff elinde tırmıkla yaklaştı ve mevsimlerden bahar olduğu için sergilenen mezar taşlarının arasını tırmıklıyordu. Bunu yaparken çok özenli hareket ediyor, çakılların arasında değişken izler bırakıyor, bir taraftan da mezar anıtlarının üzerine yapışan, önceki yıldan kalma ölmüş yaprakları da topluyordu. Tel örgünün hemen dibinde, tırmığını fosil kireç taşlarının ve diyabaz taşı levhaların arasından dikkatlice geçirirken sesi beni gafil avladı: "Nasılsın delikanlı, seni herhalde evde görmek istemiyorlar, değil mi?"

"Mezar taşlarınız olağanüstü hoşuma gitti." diye iltifat ettim. "Bunu yüksek sesle söyleme, yoksa senin de başına bir tane dikilir." Derken kaskatı boynunu zorlayarak, eğik bakışlarla beni, daha doğrusu sırtımdaki kamburu gördü: "Söylesene sana ne yapmışlar? Bu şey uyurken seni rahatsız etmiyor mu?"

Gülmesine izin verdikten sonra ona bir kamburun illa rahatsızlık yaratması gerekmediğini, kendisinin kamburundan bir bakıma üstün olduğunu, hatta bir erkeğin sırtında kambur görmekten, kamburun yaratacağı yeni ortam ve imkânlara kolayca uyum sağlayan, açıkça söylemek gerekirse böyle bir kamburdan keyif almasını bilen kadınların ve kızların bile olduğundan bahsettim.

Korneff çenesini tırmığın sapına dayayarak düşündü: "Öyle olabilir ama daha önce hiç duymamıştım." dedi. Sonra da bana

Eifel dağlarında yaşadığı zamanlardan, orada çalıştığı bazalt maden ocaklarından ve bir bacağı tahtadan olan bir kadınla birlikte olduğundan –sanırım sol bacağı idi– ve bu tahta bacağın sökülebildiğinden bahsetti; benimki sökülemese bile sırtımdaki kamburla karşılaştırarak benzer yanlarını bulmaya çalıştı. Taş ustasının hatırladığı anılar uzun uzadıya ve oldukça ayrıntılıydı. Hikâyesini sonlandırıp anlattığı kadının bacağını yeniden yerine takmasını sabırla bekledikten sonra atölyesini gezebilmek için izin istedim.

Korneff, tel örgünün ortasındaki saçtan yapılma kapıyı açtı, sonra tırmığıyla açık duran sürme kapıyı göstererek davet etti. Ben de içerinin sülfür, kireç ve nem kokusu beni tamamen sarana kadar ayaklarımın altındaki çakılları sürte sürte içeri girdim.

Sürekli aynı yere vurmaktan üzerleri ezilmiş kıymıkla dolu, ağır yapılı, düzleştirilmiş armut şeklinde tahta tokmaklar, içleri kabaca oyulmuş, ancak dört mengeneyle sabitleştirilmiş levhaların üzerinde duruyordu. Kesme çekiçleri için kalem keski, tokmak kafalı kalem keskiler, taze dövülmüş, sertleştirme işleminden kalma mavi rengini henüz yitirmemiş dişli keski, mermer için hazırlanan uzun, esnek düz uçlu kalem ve küskü, bir parça fosil kirece girmiş geniş uçlu kalem, dört köşe tahta oturakların üzerinde kuruyan cilalama balçığı, odunların üzerinde yuvarlanıp gitmeye hazır, yüksek kenarlı, mat ve cilalanmış bir traverten levha: Yağlı, sarı, peynirimsi, gözenekli, iki kişilik bir mezar için.

"Bu tokmak, bu keski, oluklu keski ve bu da..." Korneff el genişliğinde üç adım uzunluğunda bir tahta parçasını kaldırarak köşesini kontrol eder gibi gözünün önünde tuttu. "Bu bir oturtma tahtası. Bununla iz açmadıkları zaman kamalara vuruyorum."

Sorum kibar olmaktan çok öteydi: "Yanınızda hiç çırak çalıştırıyor musunuz?"

Korneff başladı şikâyetine: "Yanıma beş çırak alabildim. Ama bulması çok zor oldu. Bugün yeni yetmelerin hepsi karaborsacılıkla uğraşıyor!" Taş ustası da benim gibi, umutlarla dolu bazı genç

delikanlıları doğru dürüst bir meslek edinmelerini engelleyen karanlık işlere karşıydı. Korneff bana kalından inceye çeşitli karborundum taşı ve onların zımpara yaparken yarattıkları etkileri Solnhof mermeri levhası üzerinde sunarken aklımdaki küçük bir düşünceyle oyalanıyordum. Ön cilalama içi ponza taşları, çikolata rengindeki şellak taşı, önceden mat olan bir şeyi parlatmak için kullanılan moskof toprağı ve hâlâ pırıl pırıl küçük düşüncem dolanıyor. Korneff bana yazıt kalıplarını gösterip, kabartma ve girinti yazıtlardan, yazıtları altın kaplamaktan, hatta altınla ilgili bilinenlerin aslında göründüğü gibi olmadığından bahsetti. Eski altın bir akçeyle koskoca bir atla binicisinin altınla kaplanabileceğini söyledi ki bu hemen Danzig'teki Saman Pazarı'nda Sandgrube istikametine dörtnala koşan İmparator Wilhem'in ata binmiş anıtını aklıma getirmişti; onu altınla kaplamayı bugün Polonyalı anıt koruyucuları kararlaştırsa da, altın yaldızlarla kaplı atla biniciye rağmen kafamda gitgide daha fazla değer kazanan o küçük düşünceden vazgeçmiyor, onunla oynuyordum. Sonunda Korneff bana üçayaklı, heykeltıraşlık için kullanılan puantaj makinesini anlatıp, elinin sivri eklemleriyle sağa, sola yatmış çeşitli çarmıha gerilmiş alçı modellerini dürterken düşüncelerimi dile getirdim: "Yani bulsanız bir çırağı yanınıza alır mıydınız?" Küçük düşüncem yola çıkmıştı. "Kendiniz için bir çırak arıyorsunuz, değil mi?" Korneff boynundaki kanlı çıbanlarının üzerindeki yara bandını ovdu. "Demek istediğim, gerekirse beni çırak olarak yanınıza alır mıydınız?" Soruyu yanlış sormuştum ve hemen düzelttim: "Lütfen gücümü hafife almayın, Bay Korneff! Bir tek bacaklarım biraz zayıf kalmış. Ama tutup kaldırmaya gücüm yeter!" Kendi kararlılığıma şaşarak, şimdiyse de sonuna kadar giderek sol kolumu sıyırdım ve Korneff'e küçük ama sığır eti sertliğindeki kaslarımı gösterdim. Korneff dokunmaya yanaşmadığı için fosil kirecinin içinde duran bir kırma kalemini elime alıp, altı köşeli demir parçasını gücünü göstermek istercesine tenis toplu büyüklüğündeki pazumun üzerinde zıplattım. Bu gösterimi Korneff taşlama makinesini açıp, mavi gri

karborundum plakasını iki kişilik mezar taşının traverten kaidesi üzerinde gıcırtıyla döndürmeye başlayıp, sonunda iki gözü makinenin üzerinde cilalama gürültüsünü bastıracak güçte bağırmaya başlayınca bitirdim: "Sen git bir gece düşün bunu delikanlı. Bu iş öyle diğer işlere benzemez. Sabah kalktığında hâlâ bu işi yapmak istiyorsan, yanıma stajyer olarak alayım seni."

Taş ustasının dediğine uyarak bu küçük düşüncemi bir hafta boyunca kafamdan geçirdim. Gündüzleri küçük Kurt'un çakmaktaşlarını Bittweg Yolu'ndaki mezar taşlarıyla karşılaştırırken, bir yandan da Maria'nın sitemlerini dinliyordum: "Sürekli bizim cebimizden yiyorsun Oskar. Artık bir şeyler yapmaya başla: Çay, kakao ya da süttozu işine gir." demesine rağmen hiçbir işe başlamıyor, karaborsa işinden uzak durduğum için beni evde olmayan Köster'e örnek olarak gösteren Guste'nin övgülerini dinliyor ama küçük Kurt'un rakamlar icat ederek kâğıda dökerken, tıpkı Matzerath denen şahsı görmezden geldiğim gibi, beni fark etmemesine üzülüyordum.

Öğle yemeğine oturmuştuk. Guste, sofrada domuz yağında çırpılmış yumurta yerken müşteriler tarafından rahatsız edilmeyelim diye kapı zilini iptal etmişti. Maria dedi ki: "Görüyorsun Oskar, bağdaş kurup hazıra itibar etmediğimiz için karnımız doyuyor." Küçük Kurt iç çekti. Çakmaktaşları on sekize düşmüştü. Guste, sesini çıkarmadan bol kepçeden yiyordu. Ben de onun gibi yaptım, tat almaya çalıştım ama tat almama rağmen, herhalde yumurta tozundan olacak, kendimi mutsuz hissediyorken, aniden yağın içinde kalan bir kıkırdak parçasını ısırınca kulaklarıma kadar mutluluğa ihtiyacım olduğunu hissettim. Çokbilmişliğin karşılığında mutluluğu istiyordum. Kuşkuculuğuma rağmen mutluluğa olan ihtiyacım hiç azalmadı. İçimin dizginlenemeyen bir mutlulukla dolup taşması isteğiyle ayağa kalktım. Diğerler hâlâ yemek yiyip yumurta tozuyla yetinirken, sanki içinde mutluluk hazır bekliyormuş gibi dolaba doğru yürüdüm, kendi çekmecemi karıştırdım, içinde hayır, mutluluk değil ama fotoğraf albümü-

nün arkasında, eğitim kitabının altından Bay Fajngold'a ait iki paket dezenfektanı buldum. Paketlerden birinden parmaklarımı kullanarak, belki kesin mutluluğu değil ama Jan Bronski'nin yıllar önce kar kokulu bir kış gecesi Oskar'ın önceden –ki o zamanlar mutlu ve camları sesiyle tuzla buz edebiliyordu– yuvarlak bir delik açtığı bir vitrinden çaldığı, zavallı anneme ait iyice dezenfekte edilmiş yakut kolyeyi buldum. Kolyeyi alarak evden çıktım, onu kendim için bir şeylere basamak olarak gördüm, Ana Tren Garı'na gittim, çünkü, düşündüm ki, eğer bu olursa... ve farkındaydım... ama tek kollu olan ve diğerlerinin müşavir dedikleri Saksonyalı, sadece maddi değeri konusunda hemfikirdi ama zavallı annemin kolyesinin karşılığında hakiki deriden yapılma bir evrak çantası ve on beş karton Lucky Strike marka Amerikan ordusu sigarası verdiklerinde beni mutluluğa giden yola ne denli hazırladıklarının farkında değillerdi.

Öğleden sonra yine Bilk'te, ailemin yanındaydım. Paketi açtım: On beş karton, yani bir servet, Lucky Strike marka yirmilik sigara paketi çıkararak, diğerlerinin şaşkın bakışları altında sarı renkli tütün dağını önlerine ittim. Onlara "Bunlar sizin için, beni bundan böyle rahat bırakın, bu sigaralar herhalde huzurumu satın almama yeterli ve ayrıca, bugünden itibaren evrak çantamın içinde evimden işyerine götürmem için bana her gün bir sefertası dolusu öğle yemeği istiyorum. Sizler suni balınız ve çakmaktaşlarınızla mutlu kalın." diye sinirlenmeden ve suçlamadan kendimi ifade ettim. Benim sanatım başkaca olacaktı. Benim mutluluğum bundan böyle mezar taşlarına kazınacak ya da mesleğim icabı mezar taşlarına oyulacaktır.

Korneff beni aylık yüz Alman İmparatorluk Markı karşılığında stajyer olarak işe aldı. Bu para hiç denecek kadar azdı ama yine de karşılığını fazlasıyla alıyordu. Daha bir hafta geçmeden gücümün kaba taşçılık için yeterli olmadığı ortaya çıktı. Belçika granitinden ocaktan yeni çıkmış bir panoyu dört kişilik bir mezar için kırmam gerekiyordu ama bir saat geçmişti ki, elimde demiri tuta-

cak halim kalmamıştı, kesme çekicini hissedemiyordum bile. Kaba işçiliği de Korneff'e bırakmak zorunda kalmıştım. Ben de becerimi sergileyerek, ince işlere giriştim, dişleri açtım, yüzeyi iki gönye yardımıyla görüyor, kendimi dört kenarın çekilmesi ve dolomit bordürü vura vura oyma işine veriyordum. Dikey konan, dört köşeli bir tahta parçası, üzerine T şeklini verecek bir kalas oturtuyor, sağdan demiri veriyor soldan, aslında benim sağ elimi kullanmamı isteyen Korneff'in kırdığı yerden, tahta armutları, tokmakları, demir ve tahta çekiçleri patlatıyor, vuruyor, altmış dört tokmak dişiyle aynı anda taşı ısırıp parçalıyordum. Mutluluk... Bu gerçi trampetim değildi, mutluluk, sadece yedekti ama mutluluk bir yedek de olabilir, belki mutluluk sadece alternatif olarak vardı, mutluluk her zaman mutluluğa muadildi, bunun da tortuları: Mermer mutluluğu, kum taşı mutluluğu, Elbe kum taşı mutluluğu, benim kum taşı mutluluğum, senin kum taşı mutluluğun, bizim kum taşı mutluluğumuz, Kirchheimer mutluluğu, Grenzheimer mutluluğu. Sert mutluluk: Mavi mermer. Bulutlu kırılgan mutluluk: Su mermeri. Widia çeliği mutlulukla diyabaza giriyor. Dolomit: Yeşil mutluluk. Yumuşak mutluluk: Sünger taşı. Lahn mermerinden renkli mutluluk. Gözenekli mutluluk: Bazalt. Eifel dağlarından dondurulmuş mutluluk. Mutluluk adeta bir volkan gibi patladı ve toz halinde yerlere oturdu, dişlerimin arasında gıcırdıyordu.

En mutlu elim, yazıları işlerken kendini gösteriyordu. Bu konuda Korneff'i bile arkamda bırakarak heykelciliğin dekoratif kısmını üstlendim: Ayı pençesi yaprakları, çocuk mezarları için boynu bükük güller, palmiye dalları, PX ya da INRI gibi Hıristiyan sembolleri, oluklar, parmaklık, yumurta şeklinde köşe çubukları, kanallar ve ikili kanallar. Oskar, akla gelen her türlü profile her fiyattan mezar taşlarını işliyordu. Sonunda sekiz saatlik uzun bir cilama işleminden geçmiş, sürekli nefesimle buğulanan diyabaz levhaya: Burada tanrıya kavuşan sevgili kocam yatmaktadır – yeni satır – Güzel babamız, kardeşimiz ve amcamız – yeni satır – Jo-

seph Esser – yeni satır – doğ. 3.4.1885 öl. 22.6.1946 – yeni satır – ölüm yaşamın kapısıdır – diye işleyerek ve okuyarak bu yazıyı yazdıktan sonra, yedek, yani rahatlatan bir mutluluğa kavuşuyor, altmış bir yaşında vefat eden Joseph Essen'e ve yazının önünde diyabaz bulutçuğuna her seferinde Esser'in mezar kitabesine O'ları yazarken ayrı bir özen göstererek teşekkür ediyordum. O nedenle Oskar'ın özellikle çok sevdiği O harfini ne kadar düzenli olsa da her seferinde biraz boyutunun ayarını kaçırıyordum.

Mayıs sonlarında taşçı stajyeri olarak başladım. Ekim başlarında Korneff'in iki yeni çıbanı çıkmıştı. Sonra Hermann Webknecht ve kızlık soyadı Freytag olan Else Webknecht için hazırladığımız traverten levhasını Güney Mezarlığı'na aktarmamız gerekmişti. O güne kadar gücümün yeterliliğine hâlâ güvenmeyen taş ustası, beni hiç mezarlığa götürmek istemiyordu. Çoğu zaman ona taşıma işlerinde neredeyse Julius Wobei firmasından gelen sağır ama diğer konularda işe yarar vasıfsız bir işçi yardım ediyordu. Buna karşılık yanında sekiz kişi çalıştıran Wobei işletmesi ne zaman adama ihtiyaç duysa Korneff gönüllü oluyordu. Sürekli mezarlık işlerinde yardıma koşmak için umutsuzca devreye giriyordum. O zamanlar karar verecek durumda olmasam da, ayaklarım beni oraya çekiyordu. Şansa bakın ki, ekim başlarında firmanın konjonktürü yükselişe geçti. Soğuklar bastırmadan onlardan adam alamayacağı için Korneff bana muhtaç kaldı.

İki kişi el birliğiyle traverten levhayı üç tekerlekli arabanın arkasına diktik, sonra onları sert ahşap makaralara yatırdık, yükleme alanına yuvarladık, kaideleri kenara aldık, kenarları boş kâğıt çuvallarla destekledik, alet edevat, çimento, kum, çakıl, indirmek için kullanacağımız tahtalarla sandıkları da yükledik. Arabanın kaputunu kapadım, derken Korneff direksiyonun başına oturup, motoru çalıştırmıştı ki kafasını ve çıbanlarını yan pencereden çıkarıp bağırdı: "Haydi delikanlı, hareketlen biraz. Sefertasını da al ve bin artık!"

Kent Hastanesi'nin etrafından ağır ağır dolaştık. Ana kapının

önünde beyaz giysili bakıcı bulutları dolaşıyordu. Aralarında tanıdığım bir bakıcı vardı: Hemşire Gertrud. Ona el salladım, o da bana. Mutluluk, diye düşündüm kendi kendime, yine mutluluk ya da her zaman mutluluk. Şu anda onu göremesem de, çünkü Ren istikametindeyiz, ona aslında çıkma teklif etmeliyim; Kappes Hamın tarafına, belki de sinemaya ya da Gründgens'i görmek için tiyatroya çağırmalıyım. İşte geldik, el sallıyor, sarı renkli tuğla yapı, ona çıkma teklif etmeliyim; illa tiyatro olmak zorunda değil, sonra krematoryumdan çıkan dumanlar yarı yarıya yapraklardan yoksun ağaçların üzerinden yükseliyordu, ne dersin Hemşire Gertrud, ortam değişikliğine ne dersin? Başka mezarlık, başka mezar taşı atölyeleri: Hemşire Gertrud için ana kapının önünden bir şeref turu: Beutz & Kranich, Pottgiesser Doğal Taşlar, Böhms Mezar Boyama Sanatı, Mezar Bahçıvanlığı Gockeln, kapıda kontrol, mezarlığa girmek kolay değil, mezarlık kepi giymiş idari görevli; iki kişilik mezar için traverten, numara yetmiş dokuz, ada sekiz, Webknecht, Hermann, mezarlık kepine giden el, sefer tasları ısıtılmak üzere krematoryuma bırakılıyor ve cenazeevinin önünde duran Schugger Leo.

Korneff'e seslendim: "Şu elinde beyaz eldivenle dikilen zatın adı acaba Schugger Leo mu?" Korneff, ensesindeki çıbanları yoklayarak cevap verdi: "Bu Schugger Leo değil, Sabber Willen, burada kalıyor!"

Bana verilen bu bilgiyle nasıl yetinebilirdim. En nihayetinde Danzig'te vardım ve şimdiyse Düsseldorf'ta varım, üstelik adım hâlâ Oskar: "Bizim oralarda mezarlıklarda dolanan biri vardı, aynı buna benziyor, adı da Leo'ydu ve ta en başlarda, adı sadece Leo iken, rahiplik seminerlerine katılıyordu."

Korneff, sol eli çıbanlarında, sağ eli üç tekerleklinin direksiyonunda, krematoryumun önünde dönerek: "Dediklerin doğru olabilir. Böyle görünen çok adam tanıyorum. Başta seminerlere katılıyor, sonra mezarlıkta yaşıyor ve farklı isme bürünüyorlar. Bunun da adı Sabber Willem!"

Sabber Willem'in yanından geçtiler. Sabber beyaz eldiveniyle bizi selamlarken ben de kendimi Güney Mezarlığı'nda evde gibi hissediyordum.

Aylardan ekimdi, yer mezarlık bulvarları, dünyanın saçları ve dişleri dökülüyor, demek istediğim, salına salına sarı yapraklar dökülüyor göklerden. Sessizlik, serçeler, yürüyüş yapanlar, henüz çok uzaktaki sekiz numaralı adaya ilerleyen üç tekerlekli arabanın motor gürültüsü. Mezarların arasında dolaşan ihtiyar kadınlar ellerinde ibrikler, yanlarında torunlar, siyah İsveç granitine vuran güneş, dikilitaşlar, sembolik çatlaklarla süslü hatta savaştan kalma gerçek hasar almış sütunlar, porsuk ağacı ya da porsuk ağacına benzeyen yeşilliğin arkasında saklanan yeşile dönmüş melekler. Gözünü mermerden eliyle örtmüş, kendi mermerinden gözü kamaşmış bir kadın. Karaağaçları kutsayan taş sandaletli Mesih ve dört numaralı adada bir kayın ağacını kutsayan başka bir Mesih. Dört numaralı adayla beş numaralı adanın arasındaki bulvar boyunca güzel düşünceler: Mesela deniz diyelim. Ve deniz bu arada sahile bir ceset bırakır. Zoppot kıyısından yankılanan keman müziği ve savaşta gözlerini kaybedenlerin yararına düzenlenen bir havai fişek gösterisinin nazlı başlangıcı. Ben, hem Oskar hem de üç yaşında bir çocuk kimliğiyle kıyıya vuranları görmek için eğiliyor, çıkma teklif etmem gerekenin Maria, belki de Hemşire Gertrud olmasını umuyorum. Ancak alelacele doruk noktasına ulaşan havai fişeklerin bana söyleyip teyit ettiği gibi karşıma çıkan güzel Luzie, soluk Luzie. Niyeti kötü olduğunda el örgüsü Berchtesgaden tarzı ceketi de her zamanki gibi üzerinde. Üzerinden çıkardığım yün ıslak. El örgüsü ceketinin altındaki ceketi de ıslak. Ve karşımda yeniden bir Berchtesgaden tarzı ceket açıyor. Ve havai fişeklerin de bitip tükendiği, sadece keman seslerinin kaldığı her şeyin sonunda, işte orada yünün altında, yünün üstünde yünün içinde, bir BdM spor gömleğine sarılı kalbini, Luzie'nin kalbini, soğuk, minnacık bir mezar taşı buluyorum. Üzerinde şöyle yazıyor: Burada Oskar yatıyor – Burada Oskar yatıyor – Burada Oskar yatıyor...

"Uyuma delikanlı!" diye Korneff güzel, denizin karaya vurduğu, havai fişeklerin aydınlattığı düşüncelerin arasına girdi. Sola saptık ve ağaçlardan yoksun, az sayıda mezar taşının olduğu yeni bir ada olan sekiz numaralı ada önümüzde dümdüz ve doldurulmaya aç bir şekilde uzanıyordu. Henüz bakımsız, çünkü tazeliğini yitirmemiş mezarların tekdüzeliğinden son beş defin töreninden kalanlar bariz bir şekilde yükseliyordu: Yağmurdan sırılsıklam, iyice eskimiş fiyonklarıyla kahverengi çelenklerden modern dağlar dizilmişti.

Yetmiş dokuz numaralı mezarlığı çabucak bulduk. Hızlı büyüyen birkaç genç ağacın dikili olduğu, hatta kenarında metre taşları, çoğu şilezya mermerinden düzenli bir şekilde mezar taşlarıyla dolu yedi numaralı adanın dibindeki dördüncü sıranın başındaydı. Yetmiş dokuza geri geri yanaştık, alet edevatı, çimentoyu, çakılı, kumu, kaideyi ve üzeri hafif yağlanmış gibi parlayan traverten levhayı indirdik. Mezar taşını bagajdan tahta makaralarla sandığın üzerinde yuvarladığımızda üç tekerlekli otomobil eski seviyesine yükseldi. Korneff, yatay kısmında H. Webknecht ve E. Webknecht yazan geçici tahta haçı mezarın baş kısmından çekerek çıkardı, ona kazmayı uzatmamı bekledi ve beton çubukları saplayabilmek için mezarlık yönetmeliği gereği açılan iki deliği bir metre altmış santim olacak şekilde kazdı. O sırada yedi numaralı adadan su getirip beton hazırladım. Korneff bir metre elli santime ulaşıp "bitti" dediğinde bende hazırdım ve iki deliği doldurabilir, o da soluk soluğa traverten levhanın üzerine oturup, elini ensesine atarak çıbanlarına dokunabilirdi. "Az kaldı. Hazır olup ne zaman hop diyeceğini tam olarak hissederim ben.." Bense betonu döküyor ve fazla bir şey düşünmüyordum. Yedi numaralı adadan gelen Protestan bir cenaze, sekiz numaralı adanın üzerinden dokuz numaralı adaya doğru yavaş yavaş ilerliyordu. Üçlü sıra halinde gelen alay, önümüzden geçip giderken, Korneff traverten levhanın üzerinden kalktı ve mezarlık yönetmeliği gereğince papazdan başlayarak son katılan ziyaretçi gelip geçene kadar bekle-

mek üzere keplerimizi çıkardık. Tabutun arkasından tek başına küçük, siyah giyimli, eğik duruşlu bir kadın yürüyordu. Ardından gelenlerin hepsi çok daha uzun ve iri yapılıydı.

Korneff yanımda durup "Orayı doldurmayı başaramayacaksın!" dedi. "İçimden bir his, daha levhayı dikmeyi başarmadan bunlar deliğinden fırlayacak diyor." Bu arada cenaze dokuz numaralı adaya varmış, insanlar etrafında toplanmış ve papazın inişli çıkışlı sesine kulak veriyordu. Beton iyice çektiği için şimdi ayakları temele yerleştirebilirdik. Ama Korneff yüzükoyun traverten levhanın üzerine yattı, kepini alnıyla taşın arasına gelecek şekilde çekti, ceketini ve gömleğinin yakasını sıyırarak açtı. O sırada dokuz numaralı adada yatan merhumun hayatına dair ayrıntılar sekiz numaralı adada bulunan bizlerin kulağına çalınıyordu. Sadece traverten levhayı değil, Korneff'in de sırtına oturup tüm bu olan biteni anlamam gerekiyordu: İki tane yan yana duruyordu. Fazlasıyla büyük bir çelenk taşıyarak arkadan gelen biri, dokuz numaralı adaya ve bitmek üzere cenaze törenine doğru yürüyordu. Ensesindeki yara bandını tek bir hareketle çektikten sonra üzerindeki İchtolan merhemini bir kayın ağacı yaprağıyla temizledim, sonra o iki, hemen hemen eşit boyuttaki, zift renginden sarıya kaçan kabuklaşmış çıbanları gördüm. Dokuz numaralı adadan buraya doğru "Şimdi dua edelim" diye esiyordu. Bunu bir işaret olarak gördüm ve başını yana doğru çevirerek, kayın ağacı yapraklarının üzerinden çıbanı sıkıştırıp çektim. "Babamız..." Korneff gıcırdar gibi konuşuyordu: "Sıkman değil, çekmen gerekiyor." Çekiyordum. "... olsun senin adın." Korneff de dua katılmaya başlamıştı: "... Senin krallığın." Çekmek fayda etmediğinden yine de sıkıyordum. "İsteğinle olsun, olduğu gibi, olacağı gibi." Patlamaması müziceydi. Ve bir daha: "Bize bugün veresin." Şimdi Korneff yine metne girmişti: "Günaha girmekten ve şeytana uymaktan." Bu beklediğimden zordu. "Krallık, güç ve ihtişam." Renkli artıkları çıkardım. "Sonsuza dek, amin." Ben bir kez daha çektiğim sırada, Korneff: "Amin" ve bir kez daha sıktığımda:

"Amin", dokuz numaralı adada bulunanlar birbirlerine başsağlığı dilemeye başladığı sırada Korneff hâlâ: "Amin" diyor, dümdüz olmuş ve kurtulmuş bir şekilde travertenin üzerinde yatıp inliyordu: "Amin", hatta: "Kaidenin altına dökmek için beton kaldı mı?" Bende vardı ve o da: "Amin."

Son kürek kadarını birbirine bağlansın diye iki direğin arasına döktüm. Sonra Korneff cilalı plakanın yazılı yüzeyinden aşağı kaydı ve Oskar gösterdiği sonbahar rengindeki kayın ağacı yapraklarıyla üzerindeki benzer renkli iki çıbanın artıklarına baktı. Keplerimizi düzelttik, taşa el atıp, Hermann Webknecht ve kızlık soyadı Freytag olan Else Webknecht için hazırlanan mezar anıtını diktik. Aynı anda dokuz numaralı adadaki cenaze alayı uzaklaşıyordu.

Fortuna Nord

O zamanlar mezar taşı sadece ardında değerli bir şeyler bırakabilen insanlar için yaptırılıyordu. Servet sahibi sayılmak için bir pırlanta ya da upuzun inci kolyelere sahip olmak bile gerekmiyordu. İki yüz elli kilo patates karşılığında Grenzheim fosil kirecinden kemale ermiş bir mezar taşı bulunabiliyordu. Biz de, içinden yelekleriyle birlikte iki takım elbise çıkabilecek kadar kumaş karşılığında iki kişilik mezar için Belçika granitinden üç kaideli bir anıt taşı yaptırma işi aldık. Kumaşı veren terzinin dul eşi, yanında henüz bir kalfa çalıştırdığından, bize dolomitten yapacağımız mezar çevresi için kumaşı işlemeyi teklif etti.

Hal böyleyken Korneff ve ben mesai bitiminde on numaralı tramvayla Stockum istikametine yol aldık ve beden ölçüsü vermek üzere dul Bayan Lennert'in dükkânını aramaya koyulduk. Oskar o zamanlar, Maria'nın kalıbıma göre yeniden elden geçirip, düğmelerin yerlerini değiştirmesine rağmen, benim özel durumum nedeniyle bir türlü önü kapanmayan, yeterince komik bir tanksavar üniforması giyiyordu.

Dul Bayan Lennert'in Anton diye çağırdığı kalfa, bana bedenime göre, ince çizgili, lacivert kumaştan bir takım dikti. Tek sıra düğmeli, külrengi astar, omuzları iyi ama yanlış intiba uyandırmayacak şekilde doldurulmuş, kambur örtülerek saklanmaya çalışılmamış, zarifçe vurgulanmış, duble paçalı pantolonlar ama fazla geniş değil; ne de olsa üstadım Bebra hâlâ benim iyi giyinen timsalimdi. O nedenle kemerin geçtiği deliklerin yerine pantolon askıları için düğmeleri vardı. Yeleğin arkası parlak, önü mat, astarı gülkurusuydu. Tüm bunların beş defa prova edilmesi gerekiyordu.

Terzi kalfası henüz Korneff'in iki sıra, benimse tek sıra düğmeli takım elbisemle uğraşırken, ayakkabıcının biri gelip 1943 yı-

lında bombardıman sırasında hayatını kaybeden eşi için bir mezar taşı sordu. Adam bize başta karne vermek istedi ama biz mal görmekte ısrar ettik. Etrafı suni çerçeveyle kaplı Şilezya mermeri ve yerleştirme işi karşılığında Korneff bir çift koyu kahverengi iskarpin ve bir çift de deri tabanlı terlik aldı. Bana, biraz eski moda da olsa, oldukça harikulade yumuşak bağcıklı siyah bir çift bot düşmüştü. Otuz beş numara: Bunlar zayıf kalan ayaklarıma sağlam ve zarif bir duruş kazandırdı.

Gömlek konusuyla, bir ara suni bal terazisine bir deste Alman İmparatorluk Markı koyduğum Maria ilgileniyordu: "Ah rica etsem bana, biri ince çizgili iki beyaz gömlek, bir açık gri kravat, bir de kestane rengi olanından alabilir misin? Arta kalanı küçük Kurt ya da kendin için harca, sevgili Maria. Zaten kendini değil, hep başkalarını düşünürsün."

Cömertliğimin tuttuğu bir ara Guste'ye gerçek boynuzdan yapılma sapı olan bir şemsiye ve Köster'in eve dönüşüyle ilgili fala bakmayı sevdiği ve komşulardan istemeye istemeye iskambil kâğıtları ödünç aldığı için ona bir deste hemen hemen hiç kullanılmamış Altenburg iskambil kâğıdı hediye ettim.

Maria, isteğimi yerine getirmek için alelacele işe koyuldu, paranın arta kalanıyla da kendine bir yağmurluk ve küçük Kurt için suni deriden yapılma bir okul çantası aldı. Çanta çirkin de olsa da işini görsün diye alınmıştı. Gömlek ve kravatlarıma, söylemeyi unuttuğum üç çift gri çorap eklemişti.

Korneff ve Oskar takımları almaya gittiklerinde, terzi atölyesinin aynasının karşısında mahcup ama yine de birbirimizden etkilenmiş bir şekilde kaldık. Korneff, azmış çıbanlarıyla dolu boynunu çevirmeye cesaret edemiyordu. Düşük omuz eklemlerinden kollarını öne sarkıtıp kırık dizlerini uzatmaya çalışıyordu. Üzerimdeki yeni giysi, özellikle kollarımı göğüs kafesi seviyesinde bağlayıp gövdemin üst kısmındaki ebatları büyüttüğümde, ağırlığımı zayıf kalan sağ bacağıma verip sol bacağımı gevşek bıraktığımda bana şeytani bir entelektüellik kazandırıyordu. Korneff'e

gülümseyip şaşkın bakışlarının keyfini çıkararak aynaya yaklaştım. Benim tersimden aksimi yansıtan yüzeye öylesine yakın duruyordum ki, onu öpebilirdim; ama sadece bir hohlamayla yetinerek yanı sıra şu sözleri ettim: "Selam, Oskar! Bir tek kravat iğnen eksik."

Bir hafta sonra, bir pazar öğleden sonra, Kent Hastanesi'ne adım atarak, hasta bakıcılarımı ziyaret edip, kendime ait yeni, kendini beğenmiş ve en iyi yönlerimi göstererek havamı attığım sırada, üzerimde inci taneli gümüş bir kravat iğnesi de vardı.

Kızlar beni hasta kabul odasında beklerken görünce dillerini yuttular. Bu olay 1947 yaz sonlarında oldu. Kollarımı o meşhur duruşla göğüs kafesimin üzerinde bağlayarak deri eldivenlerimle oynuyordum. Bir yıldan fazla bir süredir taş ustasının yanında stajyer ve oyma ustası olarak çalışıyordum. Bir bacağımı diğerinin üzerine atmıştım, ama ütü izlerinin bozulmamasına özen gösteriyordum. İyi kalpli Guste takım elbiseme sanki eve dönüp her şeyi değiştirecek olan Köster'in takımıymış gibi iyi bakıyordu. Hemşire Helmtrud kumaşa dokunmak istiyordu ve dokundu da. Küçük Kurt için 1947 ilkbaharında yedinci yaş gününü kendi yaptığımız yumurta likörü ve çamur pastasıyla –tarifi: şundan bundan!– kutladığımızda, ona fare renginde kalın yünlü bir manto aldım. Hemşire Gertrud'un da aralarına katıldığı hemşirelere, bir diyabaz levhası karşılığında on kilo şekerin yanı sıra aldığım tatlılardan ikram ettim. Küçük Kurt benim fikrime göre okula fazlasıyla severek gidiyordu. Henüz yeni mezun olmuş ve Allah'tan Spollenhauer'e benzemeyen bayan öğretmeni onun ne kadar akıllı olduğunu söyleyerek övüyor ama biraz da ciddi karakterli olduğunu söylüyordu. Tatlı ikram edildiğinde hemşireler ne kadar da mutlu olabiliyorlar! Hemşire Gertrud'la bir anlığına hasta kabul odasında baş başa kaldığımızda, boş olduğu pazarları hakkında bilgi edindim.

"Mesela bugün beşten sonra boşum. Ama zaten bugün hareket yaratacak bir şey yok şehirde." diye nazlandı Gertrud. Denemeye değer, diye düşüncemi dile getirdim. Gertrud deneme niyetinde

değildi, daha çok iyice uykusunu alma derdindeydi. Derken daha açık konuşmaya karar verdim, davet teklifimi yaptım ve hâlâ tam olarak karar veremediği için ilgi çekici kelimelerin olduğu sözler etmeye başladım: "Hayatımıza biraz renk katalım, Hemşire Gertrud! İnsan bir defa genç olur. Pasta almaya yetecek kadar karnemiz var." Bu sözlere eşlik ederek hafif bir edayla iç cebimin olduğu yere dokundum, ona bir parça daha tatlı ikram ettim ve hiç de tipim olmayan bu Vestfalya ağızıyla konuşan kızcağız merhemlerin olduğu dolaba dönük olarak konuşmaya başladığında garip, yumuşak bir korkuya kapıldım: "Pekâlâ, siz öyle diyorsanız. Saat altı diyelim ama burada olmaz, Cornelius Meydanı'nda diyelim."

Hemşire Gertrud'un asla giriş salonunda ya da hastanenin ana kapısında buluşmayı isteyeceğini beklemezdim. Durum böyle olunca onu saat altıda, Cornelius Meydanı'ndaki o zamanlar savaştan hasar görmüş, zamanı göstermekten aciz saatin altında beklemeye koyuldum. Haftalar önce aldığım, fazlaca bir değeri olmayan köstekli saatime göre, oldukça dakikti. Onu neredeyse hiç tanımayacaktım; çünkü onu daha önce, diyelim elli adım geride, çaprazımızdaki tramvay istasyonunda inerken görseydim, fark etmeden sıvışarak, hayal kırıklığına uğramış bir halde ortadan kaybolacaktım; çünkü Hemşire Gertrud, Hemşire Gertrud olarak değil, Kızılhaç broşuyla beyazlar içinde değil, aksine en zavallısından, sıradan bir sivil elbise giymiş, Hamm ya da Dortmund ya da Dortmund ve Hamm arasında bir yerlerden gelme Bayan Gertrud Wilms olarak karşıma çıkmıştı.

Gertrud hoşnutsuzluğumun farkına bile varmadan, neredeyse geç kalacağını, çünkü başhemşirenin sırf kötülük olsun diye saat beşe yaklaşmışken ona bir iş verdiğinden bahsetti.

"Eh, Bayan Gertrud, size birkaç tavsiyede bulunabilir miyim? Belki önce keyfimize göre bir pastaneye gider, sonra ne isterseniz; belki de sinemaya gideriz ama tiyatro için bilet bulabileceğimizi sanmıyorum ya da dansa gitmeye ne dersiniz?"

"Evet, dansa gidelim!" diye heyecanlandı, ancak biraz geç de olsa

dans partneri olarak iyi giyimli ama uygun bir endama sahip olmadığımı fark etti ve fark eder etmez düştüğü dehşeti gizleyemedi.

Biraz buruk bir sevinçle –neden o çok değer verdiğim hemşire üniformasıyla gelmedi ki– Gertrud'un hoşuna giden planını uygulamaya koydum. Hayal gücünden yoksun olan Getrud'un korkusu da bir süre sonra geçti. İçine çimento kattıklarını düşündüğüm pastadan ben bir parça, o ise üç parça yedi, pasta karnesi ve nakit parayla hesabı ödedikten sonra, Koch anı Wehrhahn durağından Gerresheim istikametine giden tramvaya bindik, çünkü Grafenberg'in aşağısında Korneff'in verdiği bilgilere göre bir dans lokali olmalıydı.

Tramvay eğim başlamadan durduğu için yokuşun geri kalan kısmını yürüyerek gittik. Kitaplardaki kadar nefis bir eylül akşamıydı. Gertrud'un karnesiz aldığı tahta sandaletleri deredeki değirmen gibi takırdıyordu. Bu beni neşelendiriyordu. Karşıdan aşağı inen insanlar arkalarını dönüp bize bakıyorlardı. Bayan Gertrud durumdan utanmıştı. Ben alışkın olduğumdan önemsemedim: Nihayetinde Kürten Pastanesi'nde üç dilim çimento pastası almamızı sağlayan benim pasta karnelerimdi.

Dans lokalinin adı Wedig'ti ve altında, Löwenburg başlığı vardı. Daha veznedeyken insanlar kıkırdıyordu ve içeri girdiğimizde herkes başını bize çevirmişti. Hemşire Gertrud sivil elbisesinde kendine güvenini yitirmek üzereydi ve garsonların da yardımıyla onu tutmasaydık katlanan sandalyelerden birinin üzerine düşecekti. Garson bize dans pistine yakın bir masa ayarladı, ben de iki soğuk içecek ısmarlayarak, sadece garsonun duyacağı ses tonuyla ekledim: "İçine biraz alkol olsun lütfen."

Löwenburg genel olarak bir salondan meydana geliyordu. Burası eskiden bir binicilik okuluymuş. Son karnavaldan kalma kâğıt yılanlar ve fistolarla yoğun bir şekilde hasar görmüş tavanı süslemişlerdi. Yarı yarıya karartılmış, üzerleri renkli boyayla kapatılmış lambalar etrafta dönüyor, bir kısmı karaborsacı olan gençlerin tarayıp yapıştırdıkları saçlarına ve birbirlerini tanıdıkla-

rı her hallerinden belli olan kızların tafta bluzlarına yansıyordu.

İçine bir içimlik alkol konan soğuk içeceklerimiz servis edildiğinde, garsondan on tane Amerikan sigarası aldım, birini Hemşire Gertrud'a ikram ettim, birini garsona ikram ettim, o da hemen kulak arkası yaptı. Sonra hanımefendinin sigarasını yakıp, Camel sigarasını yarısına kadar içebilmek için kehribar ağızlığımı çıkardım. Yanımızdaki masalar sakinleşti. Hemşire Gertrud bakışlarını kaldırmak için cesaretini topladı. Ben de gösterişli Camel izmaritimi kül tablasında söndürüp bıraktığımda, Hemşire Gertrud serinkanlılıkla izmariti oradan alıp, onu küçük muşamba çantasının yan cebine sokuverdi. "Dortmund'taki nişanlım için..." dedi, "Deli gibi sigara içer." Onun nişanlısı olmak zorunda olmadığıma ve müziğin de araya girmesine sevinmiştim.

Beş kişilik grup çalmaya başladı: "Don't fence me in." Kauçuk tabanlı ayakkabılarıyla birbirine çarpmadan dans pistinde oradan oraya koşuşturan adamlar kendilerine birer kız tavlayıp dansa kaldırdılar. Kızlarsa kalkarken küçük el çantalarını saklamaları için kız arkadaşlarına emanet ediyorlardı.

Çiftlerden bazıları sanki eğitim görmüş gibi, oldukça hareketliydi. Ortalıkta çok sakız çiğneniyordu. Delikanlılardan bazıları birkaç parça boyunca dans etmeye ara verip yerinde duramayan sabırsız kızları kollarından tutuyorlardı –İngilizce sözlü cümle kırıntıları Ren şivesiyle söylenen sözlerin yerini alıyordu. Çiftler yeniden dansa başlamadan önce, elden ele küçük şeyler dolaşıyordu: Gerçek karaborsacılar tatil nedir bilmiyordu.

Bu dansı es geçtik, hatta sıradaki fokstrotu da aştık. Oskar fırsat buldukça adamların bacak hareketlerini inceliyordu. Derken grup "Rosamunde" parçasını söylemeye başlayınca Hemşire Gertrud'u dansa kaldırdı. Gertrud bir anda ne yapacağını şaşırdı.

Jan Bronski'nin danstaki marifetlerini anımsayarak, Gertrud'tan neredeyse iki baş kadar kısa boyumla ve aramızdaki bağın grotesk notasını fark ederek, hatta güçlendirmek istercesine bir vanstep dansına cesaret ettim. Kendini tanrıya teslim etmiş gibi el-

lerime teslim eden Gertrud'u avuç içimi dışa çevirerek poposunda tuttum, yüzde otuz yün kumaşı hissettim, yanağımı bluzuna yakın tutarak güçlü Getrud'u tüm bedeniyle arkaya ittim ve adımlarını adımlarımla izleyerek, yer açarak, çünkü sol tarafımızda kaskatı uzanan kollarımız sallanıyordu, dans pistinin her köşesini dolaştırdım. Beklediğimden daha iyi gidiyordu. Çeşitli varyasyonlara giriştim, kendimi yukarıda bluzuna yakın tutarak, aşağıda bir sağdan bir soldan duruş veren kalçalarına uydum, vanstepin klasik tarzını bozmadan etrafını dolaşarak çevremde şu izlenimi yarattım. Hanımefendi şimdi geri devrilecek, onu devirmek isteyen beyefendi üzerine devrilecek ama buna rağmen devrilmiyorlar, çünkü son derece kusursuz vanstep dansı yapıyorlardı.

Kısa zamanda seyircilerimiz arttı. Etraftan çeşitli tezahüratlar duyabiliyordum: "Demedim mi ben size, bu bir Jimmy! Jimmy'ye bir bakın hele. Selam Jimmy! Come on, Jimmy! Let's go, Jimmy!"

Ne yazık ki Hemşire Gertrud'un yüzünü göremiyordum. O nedenle gelen alkışları hem gururla, hem de istifini bozmadan gençlerin tezahüratı olarak kabul etmiş olmasını, kendini alkışların arasında tıpkı hastaların sık sık yaptıkları acemice komplimanların karşısında yolunu bulmasını bilen bir hemşire gibi hissetmesi umuduyla yetinmem gerekiyordu.

Oturduğumuzda hâlâ alkışlanıyorduk. Aralarında bateristin kendini özellikle belli ettiği beşli müzik grubu, bir derken, iki ve üçüncü kez akort vurdu. "Jimmy" ve "Şu ikisini gördün mü?" diye tezahüratlar yükseliyordu. Derken Hemşire Gertrud kekeleyerek tuvalete gitmek istediğinden bahsetti, içinde Dortmund'lu nişanlısı için ayırdığı sigara izmaritinin olduğu küçük el çantasına uzandı, kıpkırmızı bir halde, her tarafa çarpa çarpa, sandalye ve masaların arasından gişenin yanındaki tuvalete yöneldi. Geri dönmedi. Gitmeden önce önündeki soğuk içeceğini tek yudumda boşaltmış olması gerçeğini, aslında fondip yapmanın veda anlamına geldiği şeklinde yorumlayabilirdim Hemşire Gertrud beni yalnız bırakmıştı.

Peki, Oskar ne yaptı? Kehribar ağızlığa bir Amerikan sigarası yerleştirip, hemşirenin dibine kadar içtiği bardağı çaktırmadan götüren garsondan sek bir içki istedi. Kaç para olursa olsun. Oskar gülümsedi. Gerçi acı dolu bir gülümsemeydi ama gülümsedi ve yukarıda ellerini kavuşturarak, aşağıda bacak bacak üstüne atarak, otuz beş numara zarif siyah bağcıklı botlarıyla sallanıp terk edilmenin verdiği üstünlüğün tadını çıkardı.

Löwenburg'un müdavimi olan gençleri oldukça kibardı. Bir yandan swing yaparken bana dans pistinden göz kırpıyorlardı. Delikanlılar "Selam" diye seslenirken, kızlar "Take it easy" diyorlardı. Bu gerçek insanlığın temsilcilerine sigaramın ucuyla teşekkür ettim ve baterist düz trampet, davul, zil ve triyangelle solo gösterisi yaparak şehvetle baterisini konuşturup, ardından hanımları dansa kaldırma işareti verdiğinde bana kürsü altındaki eski günlerimi hatırlatırken hafiften sırıtıyordum.

Grup oldukça ateşliydi ve "Jimmy the Tiger" parçasını çalıyordu. Löwenburg lokalinde kimse kürsü iskeletinin altındaki trampetçi kariyerimden haberdar olmasa da, bununla herhalde bana sesleniliyordu diye düşündüm. Öyle olmasa da beni kavalyesi olarak seçen, kına rengindeki kıvır kıvır saçlarıyla cıva kadar hareketli genç bir kız, sigaradan yanmış ve sakızdan esnemiş sesiyle "Jimmy the Tiger" diye kulağıma fısıldadı. Biz hızla fırladığımız pistte, yağmur ormanlarını ve oradaki havayı çağrıştırarak dans ettiğimizde, yaklaşık on dakika boyunca pençelerinin üzerinde gezen bir kaplan gibi pisti dolaştık. Gruptan tekrar bir akort sesi, alkış ve tekrar akort, çünkü iyi giyinmiş kamburum vardı, üstüne üstlük ayaklarımdaki marifetli hareketlerle Jimmy the Tiger olarak fena bir figür çizmiyordum. Bana partnerliğini esirgemeyen bayanı masama davet ettim; Helma ise –adı buydu– kız arkadaşı Hannelore'yi de yanında getirip getiremeyeceğini sordu. Hannelore, yerinden kalkmayan, sessiz ve çok içen bir kızdı. Helma'nın aklı Amerikan sigaralarında kalmıştı; ben de garsondan sipariş etmeyi ihmal etmedim.

Güzel bir geceydi. Sırayla "Hebaberiba", "In the mood", "Shoeshine boy" parçalarıyla dans ettim, arada memnun etmesi kolay iki kızla sohbeti kaçırmadım. Kızlar bana Graf-Adolf Meydanı'ndaki telefon santralinde çalıştıklarını, ayrıca her cumartesi ve pazar günleri telefon santralinde çalışan daha fazla kızın Wedig'teki Löwenburg'a geldiğini anlattılar. Kısaca bana nöbete kalmadıkları her hafta sonu buraya geldiklerini söylediler. Ben de onlara daha sık gelmeye çalışacağımı, çünkü Helma ve Hannelore'nin kendisine karşı çok kibar olduklarını, telefon santralinde çalışan kızlarla –burada ikisinin de anında esprisini anladıkları bir kelime oyunu yaptım– karşı karşıya olundukları zaman bile anlaşmanın kolay olduğunu söyledim.

Hastaneye uzun bir süre uğramadım. Derken arada bir ziyaret etmeye başladığımda, Hemşire Gertrud'un kadın hastalıkları servisine nakledildiğini öğrendim. Onu bir daha hiç görmedim ya da sadece bir kere uzaktan selamlarken gördüm. Löwenburg'un artık hoş karşılanan bir müdavimi olmuştum. Kızlar bana para harcatmakta marifetli olsalar da, ölçüyü kaçırmamaya dikkat ediyorlardı. Onlar sayesinde İngiliz işgal ordusunun birkaç mensubuyla tanıştım, hemen hemen yüz kelime İngilizce öğrendim, dostluklar kurdum, hatta Löwenburg müzik grubundan birkaç müzisyenle samimi arkadaş bile oldum ama konu trampet çalmaya gelince, kendime hâkim olarak, yani asla baterinin arkasına geçmedim, aksine Korneff'in taş ustalığı kulübesindeki tokmağımla yazıtları oymanın verdiği küçük mutlulukla yetindim.

1947-48 yılları arasında geçen sert kış günleri sırasında telefon santralindeki kızlarla irtibatı kaybetmedim, hatta yerinden kalkmayan suskun Hannelore'yle arada bir buluşarak, ondan fazla masrafa neden olmayan bir sıcaklık aldım. Ancak bu buluşmalarımızda aramızdaki mesafeyi bir nebze de olsa koruyarak, zararsız oynaşmalarla yetindik.

Taş ustaları kışın bakıma girer. Alet edevatları elden geçmek zorunda. Bazı eski taşların üzerine yazıtlar kazınır, kenarların kı-

rık olduğu yerler cilalanarak düzeltilir, oluklar çekilir. Korneff ve ben sonbahar boyunca boşalan mezar taşı deposunu yeniden dolduruyor, fosil kireç taşı artıklarını ezerek birkaç suni mezar taşı yapıyorduk. Ayrıca noktalama makinesini kullanarak basit heykeltıraş işlerine giriştim. Melek başları, Mesih'in dikenli taç giymiş başını ve Kutsal Ruh'un güvercinini temsil eden kabartmalar yaptım. Kar yağdığında kar kürüyor, kar yağmadığında ise cilalama makinesinin donmuş su hortumunu ısıtıyordum.

1948 Şubat'ı sonunda –karnaval dönemi zayıflamama neden oldu, herhalde biraz hayalete benziyordum, çünkü Löwenburg'ta bazı kızlar bana "Doktor" demeye başlamışlardı– Küllü Çarşamba'dan kısa bir süre sonra, Ren nehrinin sol kıyısından çiftçiler mezar taşı depomuzu incelemeye geldiler. Korneff yoktu. Korneff her yıl Duisburg'ta bir yüksek fırının önünde çalışarak, on dört günün sonunda iyice kurumuş ve çıbanlarından kurtulmuş olarak geri döndüğü yıllık romatizma kürüne gitmişti. Geri döndüğünde aralarında üç kişilik bir mezar taşı da dâhil olmak üzere uygun fiyata üç mezar taşı satmış oluyordum. Korneff iki Kirchheimer fosil kireci levhası daha kırdıktan sonra mart ortalarının gelmesiyle birlikte taşıma işine başlıyorduk. Bir Şilezya mermeri Grevenbroich'a gitti; iki Kirchheim mezar taşı Bueß yakınlarındaki köy mezarlığında duruyor; üzerine melek başları işlediğim kırmızı Main kumtaşını bugün bile Stommler Mezarlığı'nda hayranlıkla görmek mümkün. Üç kişilik mezar için hazırlanan dikenlik taç giymiş Mesih kabartmalı diyabaz levhayı mart sonlarında yükleyip, üç tekerlekli araba fazla dolu olduğu için yavaş yavaş Kappes-Hamm, Rheinbrücke Neuß istikametine yollandık. Neuß'tan, sonra Grevenbroich üzerinden Rommerskirchen'e gittik, oradan Bergheim Erft yoluna çıkmak üzere sağa saptık, Rheydt, Niederaußem'i arkamızda bıraktık, kaideleriyle birlikte koca taşı aksı kırmadan, köye hafif eğimle bir tepeye yayılmış olan Oberaußem Mezarlığı'na getirdik.

Ne manzara ama! Ayaklarımızın altında Erft bölgesinin linyit

kömür yatakları uzanıyordu. Fortuna santralinin gökyüzüne duman üfleyen sekiz bacası görünüyordu. Yepyeni, tıslayan, sürekli patlamak isteyen Fortuna Nord santrali. Sıradağlar gibi uzanan cüruf tepeleri ve üzerinde teleferikle gezinen vargeller. Üç dakikada bir kok yüklü ya da boş geçen elektrikli vagonlar. Bunlar santralden gelip santrale gidiyor, önce oyuncak gibi küçük olup, sonra devler için oyuncaklara dönüşüyorlardı. Mezarlığın sol köşesinden atlayarak üçlü sıra halinde giden yüksek gerilim hattı, vınlayarak ve yüksek gerilimle Köln'e uzanıyordu. Diğer hatlar ufuk çizgisinin bittiği Belçika ve Hollanda'ya koşuşturuyor; dünya, düğüm noktası –Flies ailesi için hazırladığımız diyabaz levhayı kurduk– elektrik meydana gelir, eğer... Mezar kazıcısı ile mekânda Schugger Leo'nun yerini alan yardımcısı ellerinde alet edevatla geldiler. Yüksek gerilim alanındaydık. Mezar kazıyıcı üç sıra altımızda mezarın yerini değiştirmeye başladı –burada bazı tamirat işleri yapıldı– rüzgâr bize biraz erken gerçekleşen bir nakil işleminin tipik kokularını getiriyordu –hayır, tiksinti yoktu, ne de olsa mart ayıydı. Kömür yığınları arasına dağılmış mart tarlaları. Mezar kazıcı, yüzünde eğri büğrü bir gözlükle, sesini fazla yükseltmeden kendi Schugger Leo'sunu azarlayıp duruyordu. Ansızın Fortuna'dan bir dakika boyunca yükselen siren sesiyle birlikte sesimiz soluğumuz kesilmişti. Nakledilecek kadından söz etmiyorum bile. Sadece yüksek gerilim hattının vınlaması devam ediyordu. Sonra siren devrildi, güverteden düştü ve boğulup gitti –bu sırada köydeki arduaz grisi arduaz çatılardan öğlen vaktine has, kıvır kıvır dumanlar yükseliyor, ardından kilise çanları giriyordu: Dua et ve çalış –sanayi ve din el ele. Fortuna'da vardiya değişimi; bizler yağlı ekmeklerimizi ama nakil işleri beklemeye gelmez, hatta yüksek gerilim hatları bile beklemeden galip güçlere koşturuyor, bizeler sürekli elektrik kesintisi yaşarken Hollanda'yı aydınlatıyordu –ama kadın sonunda ışığı gördü!

Korneff temel için gerekli delikleri bir metre elli santim açmaya koyulurken, kadın temiz havaya çıktı. Henüz uzun süre aşağı-

da yatmamış, geçen sonbahardan beri karanlıkta kalmış, yine de ilerleme kaydetmişti. Nasıl her yerde düzenlemelere gidildi, hatta Ren ve Ruhr bölgesinde söküm işleri ilerleme kaydettiyse, kadın da kış boyunca –benim Löwenburg'ta vaktimi harcadığım süre– linyit kömür yataklarının bulunduğu donmuş yer kabuğunun altında ciddi ciddi kendini parçalara ayırmış, şimdiyse bizler beton döküp kaideleri yerleştirirken, parça parça nakledilmeye ikna edilmesi gerekiyordu. Zaten bunun için çinko sandık hazır bulunuyordu; hiçbir şey, hatta en küçük parçası bile kaybolmasın diye –tıpkı Fortuna'da briket dağıtımı yapıldığı sırada çocukların fazla yüklü kamyonun arkasından koşarak yerlere düşen briketleri topladıkları gibi; çünkü Kardinal Frings kürsüden aşağı şöyle seslenmişti: "Yemin ederek söylüyorum, Kömür çalmak günah değil. Zaten sizlerin burada kimseyi ısıtmaya ihtiyacınız yok." Ben de zaten onun atasözlerine konu olacak temiz mart havasında üşüdüğünü sanmıyorum. Özellikle de cildi, her ne kadar geçirgen ve söküklerle dolu olsa da kumaş artıkları ve kalıcı perma yapılmış –o yüzden öyle diyorlar– saçlarıyla kaplıydı. Ayrıca mezarın tahtaları da nakledilmeye değerdi. En küçük tahta parçası dahi çiftçilerin ve Fortuna'da çalışan madencilerin olmadığı başka bir mezarlığa gitmek, sürekli hareket halindeki, on dokuz sinemanın aynı anda gösteri girdikleri büyük şehre dönmek istiyordu kadın, çünkü mezar kazıcısının anlattığına göre göçe zorlanmış ve buralı değildi: "Kadın Köln'den geliyor, şimdi de Müllheim'a gidiyor, Ren'in diğer yakasına." dedi. O anda sirenler yine bir dakika boyunca ötmeye başlamasa daha fazlasını da diyecekti aslında. Ben de sirenin sesinden faydalanarak, nakil işleminin yanına yaklaştım, farklı yollardan sirenin etrafından dolaştım, naklin şahidi olmak istiyordum. Daha sonraları çinko sandığın yanındaki kürek olduğu anlaşılacak olan bir şeyler aldım yanıma. Hani yardımcı olacağımdan değil, sadece öylesine, elimde hazır kürek varken hemen harekete geçtim ve sandığın yanına düşen bir şeyi küreğimin ucuyla aldım: Küreğe gelince, Alman İmparatorluk Çalışma Hiz-

meti'ne (RAD) ait eski bir küreğiydi bu ve RAD küreğine aldığım şey de, göçe zorlanan kadının eski ya da şimdiki orta parmağı ve –bugün bile öyle olduğuna inanıyorum– yüzük parmağıydı. Tahminimce bu parmakların ikisi de çürüyerek kopmasından ziyade duygudan yoksun kazıcı tarafından kazmaya koparılmıştı. Ancak parmaklara bana güzel ve marifetli gibi geldi, tıpkı kadının çinko sandıkta duran ve bilindiği üzere oldukça zor geçen 1947-48 savaş sonrası kış mevsimini, biraz mahvolmuş da olsa güzelliğini korumayı başaran kafası gibi. Kaldı ki, kadının kafası ve parmakları bana Fortuna Nord santralinin güzelliğinden çok daha yakın ve insancıl geliyordu. Tıpkı Gustaf Gründgens'in tiyatrosunda tattığı gibi ben de belki sanayi bölgesinin ortak empatisini tatmış olabilirim, ancak ne kadar sanatsal olsa da, göze zorlanan kadın ne kadar doğal etki bıraksa da, bu tarz ezbere güzelliklere karşı şüpheyle yaklaşıyordum. Yüksek gerilim hattının bende tıpkı Goethe gibi bir dünya algısı yarattığını kendime itiraf etmek zorundayım; ama kadının parmakları yüreğime dokunmuştu. Göçe zorlananı bir erkek olarak hayal etsem de durum değişmeyecekti; çünkü erkek olarak hayal etmem, hakkında yargıda bulunmamı, beni Yorick'in, kadını ise –yarısı aşağıda, yarısı çinko sandıkta– Hamlet'in kılığına sokarak karşılaştırma yapmamı kolaylaştırıyordu. Tabii Hamlet'i erkek olarak tanımlamak gerekiyorsa. Bana, yani Yorick'e gelince, beşinci perdede, hani soytarı olan, "Onu tanıyordum, Horatio." birinci sahnede, ben, hani bu dünyanın tüm sahnelerinde –"Ah zavallı Yorick!"– herhangi bir Gründgens ya da Sir Laurence Oliver adlı bir oyuncunun Hamlet sıfatıyla kafa yorsun diye, başını Hamlet'e ödünç veren kişi: "Hani nerde latifelerin? Taklaların nerde?" Bense Gründgen'in Hamlet parmağını Çalışma Hizmeti'i küreğinin ucunda tutuyor, ayaklarım aşağı Ren bölgesinin linyit yatağının, madencilerin, çiftçilerin ve ailelerinin mezarlarının arasındaki sert toprağına basıyor, Oberaußem Köyü'nün arduaz çatılarına bakıyor, köyün mezarlığını dünyanın merkezi, Fortuna Nord santralini kendime ihtişam

içindeki yarı tanrısal rakibim yapıyordum. Tarlalar Danimarka'nın tarlaları, Erft beni Belt'im, burada çürüyüp giden şey, Danimarkalıların topraklarında çürüyen şeydi, ben, Yorick, gerilmiş, yüklü, çıtırdayan, üzerimde şarkı söyleyen, melek diye hitap ettiğimden değil ama yine de bu yüksek gerilimli melekler üçlü sıralar halinde ufka doğru, Köln'ün ve gotik masal kahramanı hayvanın yattığı yerin yanındaki ana tren garına doğru şarkı söylüyor, Katolik danışma merkezini, ilahi ezgilerle, pancar tarlalarının üzerinden elektrikle besliyordu. Ancak toprak sadece briket ver Hamlet'in ölüsünü ama Yorick'in cesedini vermiyordu. Ancak tiyatroyla işleri olmayan diğerlerine gelince, onların aşağıda kalmaları gerekiyordu –"Oraya varmaya başaranlar. Onlara kalan susmaktır." Tıpkı Flies ailesini üç kişilik diyabaz levhasıyla üzerlerinde koyduğumuz ağırlık gibi üzerlerine mezar taşları bindiriliyordu. Ancak benim, yani Oskar Matzerath, Bronski, Yorick için yeni bir çağ başlıyordu; bense yeni başlayan çağın pek bilincinde olmadan, alelacele, Prens Hamlet'in küreğin ucunda çürümüş parmaklarını inceliyordum "fazla yağlı ve nefesi de az" – üçüncü perdede Gründgens'in birinci sahnedeki, olmak ya da olmamak, deyişini izledim, bu aptal soruyu kenara bıraktım ve daha çok somut konuları yan yana sıralamaya giriştim: Oğlum ve oğlumun çakmaktaşları, muhtemel dünyevi ve ilahi babalarım, büyükannemin dört eteği, zavallı annemin fotoğraflardaki ölümsüz güzelliği, Herbert Truczinski'nin sırtındaki yara izleriyle dolu labirenti, Polonya Postanesi'nin kan emici mektup sepetleri, Amerika –boş versene, Brösen'e giden dokuz numaralı tramvay hattının yanında Amerika da neyin nesi oluyor?– Maria'nın hâlâ zaman zaman belirginleşen vanilya kokusu, delilik olarak karşıma dikilen Luzie Rennwand'ın üçgen yüzü, ölümü dezenfekte eden Bay Fajngold'tan Matzerath'ın nefes borusundaki bulunamayan parti rozetini aramasını rica ediyor, Korneff'e ya da daha ziyada yüksek gerilim hattı direklerine doğru çünkü yavaş yavaş bir karara varmak üzereydim ve buna rağmen kararımı vermeden önce te-

atral bir havada, Hamlet'i sorgulayan beni, yani Yorick'i, gerçek bir vatandaş olarak kutlayan bir soru sordum Korneff'e; diyabaz levhanın kaide ile tutturulması gerektiği için bana seslendiği sırada, kısık sesle ve artık bir vatandaş olabilme hayaline kapılmış olarak... Yorick'i oynamayı beceremese de, biraz Gründgens'i taklit ederek küreğin üzerinden sorum: "Evlenmek ya da evlenmemek, işte bütün mesele bu."

Fortuna Nord'ın karşısındaki mezarlıktaki dönüm noktasından sonra, Wedigs Löwenburg dans lokaline gitmeyi bıraktım, telefon santralindeki her türlü bağlantımı kestim. Gerçi kızların sağladığı en büyük avantaj, telefonda hızlı ve tatmin edici bağlantı kurmayı sağmaktı.

Mayısta Maria ve kendim için sinemaya bilet aldım. Film bittikten sonra bir restorana uğradık, güzelce yedik ve Maria'yla sohbet ettim. Maria ise küçük Kurt'un çakmaktaşı kaynağı kuruduğu ve suni bal işinde satışlar gerilediği için –kendi deyimiyle– çelimsiz haline rağmen aylardır tüm aileyi geçindirmek zorunda kaldığım için sürekli kaygılanıyordu. Maria'yı sakinleştirdim, ona Oskar'ın bunu severek yaptığını, büyük bir sorumluluk taşımaktan daha fazla hoşuna giden bir şeyin olmadığını söyledim, görünüşüyle ilgili birkaç da iltifat yaptıktan sonra evlenme teklifinde bulunmaya cesaret ettim. Düşünmek için benden süre istedi. Yorick tarzı sorum haftalar boyunca hiç cevaplanmadı ya da kaçamak cevaplar verildi ama para biriminde reforma gidildikten sonra nihayet cevaplandı.

Maria bana bin türlü neden sıraladı, bunu yaparken ceketimin kolunu okşuyor, bana "Sevgili Oskar" diye hitap ediyordu. Bana bu dünya için fazla iyi olduğumu, anlayışıma sığındığını ve zarar görmemiş dostluğun devamını istediğini, taş ustası olarak ve diğer her şeyde gelecekle ilgili her türlü dualarını esirmediğini söyledi ama tekrarlı ve ısrarcı soruma rağmen benimle evlenmeyi reddetti.

Hal böyle olunca Yorick de vatandaş olmak yerine, bir Hamlet, bir soytarı olarak kalmaya devam etti.

Madonna 49

Para reformu erken geldi, beni bir soytarıya çevirdi; beni, Oskar'ın kazanç kapısında da reforma gitmeye zorladı. Kendimi bundan böyle kamburumu sermaye olarak kullanmasam da, onun yardımıyla hayatımı geçindirmeye mecbur hissettim.

Hâlbuki iyi bir vatandaş olabilirdim. Bugünlerde gördüğümüz üzere, parlak dönemini yaşayan Biedemeier yaşam tarzı için tüm koşulları taşıyan para reformu çağı, Oskar'ın da Biedemeier tarzında hayatına destek olabilirdi. Bir koca, bir Biedermann olarak yeniden inşa çalışmalarına katılabilir, şimdi orta büyüklükte bir taş ustalığı atölyem olabilir, otuz kadar kalfaya, yardımcıya ve çırağa maaş ve ekmek kapısı sağlayabilir, tüm o yeni inşa edilen ofis gökdelenleri, sigorta şirketi saraylarını o çok sevilen fosil kireç taşı ve traverten cephe süslemeleriyle görülmeye değer hale getiren adam olabilirdim: İş adamı, Biedermann, koca ama Maria sepeti koluma taktı.

Derken Oskar kamburu hakkında kafa yorup kendini sanata adadı! Mezar taşlarına bağlı yaşam mücadelesi tıpkı benim gibi para reformundan sonra tehlikeye giren Korneff iflas bayrağını çekmeden önce ben istifamı verdim, Guste Köster'in yaşadığı mutfakta parmak çevirmediğim zamanlar sokaklarda takılıyor, zarif takım elbisemi yavaş yavaş yıpratıyordum. Pejmürde bir hayat yaşamaya başlamıştım. Maria'yla bugüne kadar herhangi bir sürtüşme yaşamasak da, kavga çıkarma kaygısıyla Bilk'teki daireden erken saatlerde çıkıyor, önce Graf-Adolf Meydanı'ndaki, sonra Hofgarten'deki kuğuları ziyaret edip, birbirine komşu parklarda, İşçi Bulma Kurumu'yla Sanat Akademisi'nin çaprazında iyice küçülerek, dalgın dalgın oturuyor, yüzümü asmadan düşüncelere dalıyordum.

İnsan böyle bir park bankında oturuyor, oturuyor, sonunda

kendi odun gibi olup birilerine bir şeyler anlatma ihtiyacına düşüyor. Havadan nem kapan ihtiyar adamlar, dedikoducu kızlara dönüşen asırlık nineler, o zamanın mevsimi, siyah kuğular, birbirlerini bağıra bağıra kovalayan çocuklar, önceden kestirileceği üzere birbirlerinden ayrılma vakti gelene kadar izlemesi keyifli sevgililer. Bazıları yerlere kâğıt atıyordu. Bu kâğıt parçası biraz uçuşuyor, dönüp duruyor, sonra kafasında şapkası olan belediyenin maaşlı bir elemanı tarafından sivri uçlu bir değnekle şişleniyordu.

Oskar, otururken dizleriyle pantolonunda eşit potlar oluşturma konusunda iyiydi. Üzerinde deri mantosu ve eski bir Noel Baba kemeri olan gözlüklü şişman kız yanıma gelip benimle konuşmaya başlamadan önce elbette onunla birlikte gezen sıska delikanlılar da dikkatimi çekmişti. Benimle konuşma fikri muhtemelen siyah ve anarşik tarzda giyinen delikanlılardan gelmişti. Her ne kadar tehlikeli görünseler de, benim gibi kambur, sırtında saklanan fazlalığı belirgin birisiyle doğrudan ve lafı dolandırmadan konuşmak için oldukça çekingen davranıyorlardı. Onun yerine deri mantolu şişman kızı benimle konuşmaya ikna ettiler. Kız yaklaştı, kalın sütunlara benzeyen bacaklarının üzerinde dikilmiş kekeliyordu. Ben de bunun üzerine yanıma oturması için ısrar ettim. Yanıma oturdu; Ren bölgesinin havası nemli ve neredeyse sisli olduğu için gözlükleri buğulanmıştı. Konuştu da konuştu. Sonunda ona önce gözlüklerinin camını silmesini, sonra benim de anlayabileceğim şekilde derdini anlatmasını istedim. Derken kasvetli delikanlıları yanına çağırdı; onlarsa soru sormama izin vermeden kendilerini model arayışında olan sanatçı, ressam, çizer, heykeltıraşlar olarak tanıttılar. Sonra bana, içlerindeki heyecanı saklamadan, bende bir model olacak endamı gördüklerini, hatta başparmağımla işaret parmağımı hızlı hızlı hareket ettirdiğim için, bir akademi modelinin kazanç imkânlarını da anlattılar: Sanat Akademisi saat başına bir Mark seksen Pfennig ödüyormuş –hatta çıplak poz için– şişman kız araya girerek, bu herhalde söz konusu olmaz, dedi –iki Alman Mark'ı bile ödenebiliyormuş.

Peki, Oskar neden evet dedi? Beni çeken sanat mıydı? Beni çeken sağlayacağı kazanç mıydı? Sanat ve kazanç beni çeken, Oskar'a evet dedirten şeydi. Böyle olunca kalktım, parktaki bankı ve park bankının varlığına dair imkânları sonsuza dek arkamda bıraktım, sanki dehalarını sırtlarında taşıyormuş gibi öne eğik giden çakı bir gibi hareketlenen gözlüklü kızın ve iki delikanlının arkasına takılıp, İşçi Bulma Kurumu'nun yanından, Eiskellerberg Caddesi'ndeki kısmen harabeye dönmüş Sanat Akademisi binasına gittim.

Profesör Kuchen de, siyah sakallı, kömür gözlü, iddialı, geniş kenarlı siyah fötr şapkalı, tırnakların altı kararmış, bana gençlik yıllarımdaki siyah büfeyi hatırlatıyordu –bende, yani parkta oturan adamda, öğrencilerinin de gördüğü, aynı mükemmel modeli gördü.

Uzun süre etrafımda dolandı, kömür gözlerini çevirdi, burun deliklerinden siyah tozlar çıkacak kadar derin soludu ve siyah tırnaklarıyla görünmeyen bir düşmanın boğazına sarılırmış gibi hareketlerle konuşmaya başladı: "Sanat suçlamadır, ifadedir, ihtirastır! Sanat, beyaz kâğıdın üzerinde eriyip giden karbon kalemdir!"

İşte bu eritip bitiren sanat dalına kendimi model olarak sundum. Profesör Kuchen beni öğrencilerinin atölyesine götürdü, beni kaldırıp kendi eliyle döner bir platformun üzerine kondurup döndürdü; amacı başımı döndürmek değil, aksine Oskar'ın vücut oranlarını her yönüyle incelemekti. On altı şövale Oskar'ın profilini daha yakından görmek için yaklaştı. Burnundan karbon tozu çıkaran profesörden kısa bir konuşma... İfadenin yansıtılmasını istiyordu, tek derdi ifade kelimesi üzerinde yoğunlaşmaktı. Çaresiz, gece kadar karanlık bir ifade istiyordu; benim, yani Oskar'ın insanoğlunun yıkıma uğramış suretini, suçlarcasına, meydan okurcasına, zaman ötesi ama yine de yüzyılımızın çılgınlığını anlatırcasına ifade ettiğimi iddia ederek şövalelerin ilerisine gürledi: "Bana kötürümü çizip getirmeyin, ona ellerinizdeki karbon kalemle, işkence edin, çarmıha gerin ve kâğıda çivileyin!"

Bu herhalde başlama işaretiydi; çünkü şövalelerin arkasında karbon kalemler on altı kez gıcırdamaya başladı; kalemler dağılırken çığlıklara boğuluyor, ifademi yansıtırken ufalanıyor –söz konusu olan kamburumdu– onu siyaha boğuyor, siyahlaştırıyor, bir türlü kâğıda dökemiyordu; çünkü Profesör Kuchen'in tüm öğrencileri öylesine kalın bir siyahlıkla ifademin peşine düştüler ki, kaçınılması olanaksız bir abartıya girişiyor, kamburumun boyutlarını gözlerinde büyütüyorlardı; gitgide daha büyük eğrilere uzanmak zorunda kalıyor, yine de kamburumu kâğıda dökmeyi başaramıyorlardı.

Derken Profesör Kuchen karşısındaki on altı karbon kalem ufalayıcılarına iyi bir öneride bulunarak, önce fazlasıyla ifade taşıyan kamburumun çevresiyle değil –sözde tüm ölçüleri aşıyordu– eğrinin üst tarafta kalan beşte birlik kısmıyla, mümkün olduğunca sol taraftaki başımı karartmayı öğütledi.

Güzel saçım koyu kahverengi parlıyordu. Onlarsa benden çalı süpürgesi saçlara sahip bir çingene yarattılar. Karşımdaki on altı sanat çaylağının hiçbiri, Oskar'ın mavi gözleri olduğunu fark etmemişti. Mola verdiğim sırada –çünkü her modelin kırk beş dakika poz verdikten sonra on beş dakika mola verme hakkı vardı– çizilen on altı eğrinin sol üst tarafındaki beşte birlik kısmını incelerken, her bir şövalenin üzerindeki kasvetli suretimin sosyal suçlayıcı duruşu beni şaşırtsa da, hafif bir şaşkınlıkla mavi gözlerimin aydınlatma gücünü özlüyordum: Her şeyin berrak ve hitap edici bir şekilde ışıl ışıl parlaması gerektiği yerde, en karanlık karbon izleri yuvarlanıyor, parçalanıyor, batıyordu.

Sanatsal özgürlüğü dikkate alarak kendi kendime dedim ki; "İçindeki Rasputin'i yakalamış ve sanata bağlanmış kızları görmüş olabilir bu şairler; acaba içimde uyuyan Goethe'yi keşfedebilecek, uyandırabilecek ve hafifçe, daha az ifade gücüyle, daha ziyade ölçülü gümüş kalemlerle kâğıda dökebilecekler mi?" Tüm marifetlerine rağmen, ne on altı öğrenci ne de söylenene göre kara kalemde eşsiz olan Profesör Kuchen, Oskar'ın gelecek nesillere hi-

tap edecek nihai suretini yaratmayı başarabildi. Bense iyi para kazanıyor, saygıyla muamele görüyor, her gün altı saat boyunca döner platformun üzerinde duruyor, sonra yüzümü sürekli tıkalı lavaboya, sonra burnumu bazen gri, bazen masmavi, bazen de hafif bulutlu atölye penceresine, bazen de İspanyol duvarına döndürüyor ve bana saat başına bir Mark seksen Pfennig kazanç getiren ifademi yansıtıyordum.

Birkaç hafta sonra öğrenciler birkaç güzel resmimi yapmayı başardılar. Diğer bir deyişle ifademi kara kaleme dökmekte biraz ölçülü davranmayı, kamburumun boyutlarını artık sonsuz derecede abartmamayı, kimi zaman beni tepeden tırnağa, göğüs kafesimin üzerindeki ceket düğmelerimden, kamburumun sınırını çizdiği kıyafetimin en çok kumaş harcayan yerine kadar kâğıda dökmeyi öğrendiler. Çoğu çizim sayfasında arka planı çizecek kadar bile yer kalıyordu. Gençler, para reformuna rağmen savaştan etkilenmişe benziyor, arkadan simsiyah suçlayıcı pencere delikleri olan harabeler inşa ediyor, beni ortadan yarılmış ağaç kütüklerin arasında umutsuz ve yetersiz beslenmiş bir mülteci olarak gösteriyor, hatta beni tutukluyor, arkamda bol bol siyah karbon kullanarak abartılı dikenli teller örüyor, beni yine arka planda tehdit eden gözetleme kulelerinin gözetimine sunuyorlardı; içi boş bir teneke yemek kabını tutmak gerekiyor ve içlerindeki sanatçıyı ortaya çıkarak her şeyi –Oskar'a bir mahkûm kıyafeti giydirdiler– sanatsal ifadeyi yakalamak adına yapıyorlardı.

Ancak bana tüm bunları siyah saçlı çingene Oskar olarak karaladıkları, bana mavi gözlü değil, aksine kömür karası gözlerle bu sefaleti izlettiklerinden, dikenlik telin çizilemeyeceğini bilen biri olarak modelliğimi yapıp hareketsiz duruyordum; gelgelelim zamana bağlı arka plan yaratmadan idare etmek zorunda olan heykeltıraşlar beni model, nü model yaptıklarında mutlu olmuştum.

Bu sefer benimle konuşan öğrenciler değil, üstadın kendisiydi. Profesör Maruhn benim karbon profesörüm, yani üstat Kuchen'le arkadaştı. Çerçeveli karakalem çalışmalarıyla dolu kasvetli

bir oda olan Kuchen'in özel atölyesinde, uzun sakallı üstadın eşsiz kalemiyle beni kâğıda mahkûm edebilmesi için poz verdiğim bir günde, başında sanatçı olduğunu belli eden beresi olmasaydı beyaz iş gömleğinin içinde bir cerrahla az benzerliği bulunmayan ellili yaşlarda tıknaz ve bodur bir adam olan Profesör Maruhn, bizim profesörü ziyarete gelmişti.

Klasik formlara âşık biri olduğunu hemen anladığım Maruhn beni orantısızlığımdan ötürü düşmanca bir gözle inceledi. Arkadaşıyla da dalga geçti: Ona, yani Kuchen'e, bugüne kadar karaladığı, sanat çevrelerinde kendisine takılan Çingene Kuchen lakabını borçlu olduğu çingene modellerinden herhalde bıkmadığını söyledi. Acaba onun da artık hilkat garibelerine yönelmesi, o başarılı ve iyi para getiren çingene döneminden sonra, artık cüce karalama dönemine girmesi daha çok getiri, daha çok başarı getirmez miydi?

Profesör Kuchen, arkadaşının bu sloganını öfkeli, gece karası karbon izlerine dönüştürdü: Bugüne kadar Oskar'ı model alarak aldığı en karanlık resmi yaptı; aslında Kuchen'in sürekli fazlasıyla büyük ve gut hastalığı şişlikleriyle doldurarak ifade gücünü karbon âleminin merkezine yerleştirdiği elmacık kemiklerimden, burnumdan, alnımdan yansıyan zayıf ışığın dışında baştan aşağı siyahtı. Ancak, daha sonra sergilerde görücüye çıkacak olan bu resmin üzerinde mavi ve bir bakıma hafif aydınlık, kasvetli olmayan gözlerim parlıyordu. Oskar bunu heykeltıraş Maruhn'un yarattığı etkiye bağlıyor; çünkü Maruhn ifade düşkünü bir karakalem delisi değil, aksine gözlerimin Goethevari berraklıkta aydınlattığı bir klasik sanat mensubuydu. Hal böyle olunca, aslında düzgün ölçülere hayran olan heykeltıraş Maruhn'un beni bir heykeltıraş modeli, kendi heykeltıraş modeli olarak görmesini sağlayan şey Oskar'ın bakışları olmuş olmalıydı.

Maruhn'un atölyesi tozlu, aydınlık, hemen hemen boş ve içinde bir tek tamamlanmış eser barındırmıyordu. Ancak her yerde planlanan işler için tasarlanmış modelleme iskeletleri duruyor-

du. Bunlar öylesine mükemmel bir şekilde düşünülmüştü ki, tek başına telin, demirin ve eğilip bükülmüş çıplak kurşun boruların varlığı bile modelleme kili olmadan formu tamamlanmış bir armoniye işaret ediyordu.

Heykeltıraşın karşısında günde beş saat nü model olarak poz veriyor, karşılığında saat başına iki Mark alıyordum. Tebeşirle döner platformun üzerinde bir nokta çizerek, bundan böyle sağ bacağımın dayanak bacağı olarak kök salacağı yerin neresi olduğunu gösterdi. Sağ dayanak bacağımın iç kemiğinden yukarı çekilen dik bir çizginin, tam olarak köprücük kemiklerimin arasındaki boyun çukurundan geçmesi gerekiyordu. Sol bacağım, serbest kalan bacağımdı ama bu tarif yanıltıcıydı. Onu hafif bir açıyla ve gevşek olarak yandan tutmam gerekiyor olsa da, kaydırmama ya da oynatmama izin yoktu. Serbest kalan bacağımın da döner platformun üzerindeki çevresi tebeşirle sabitleştirildi.

Heykeltıraş Maruhn'un karşısında modellik yaptığım haftalarla, kollarım için uygun ve bacaklarım için oturttuğu gibi değişmez bir şekil verdirmeyi başaramadı. Bazen sol kolumu sarkıtıp, sağ koluma açı verip başımım üzerinde tutmam gerekiyor, bazen kollarımı göğsümün önünde çaprazlayıp, kamburumun altında bağlamam gerekiyor, ellerimi belimin iki yanına dayamam gerekiyordu. Ortada binlerce olasılık vardı ve heykeltıraş benim üzerimde ve eğilebilen kurşun boru ekleri olan demir iskeletin üzerinde hepsini deniyordu.

Nihayet bir aylık yoğun poz arayışından sonra, beni ya başımın arkasında birleştirmem gereken kollarla ya da tamamıyla kolsuz, yani torso olarak kile aktarmaya karar vermişti. İskeleti yapıp bozmaktan o denli yorulmuştu ki, eli kil sandığındaki kile uzandı, hatta bir miktar da kil aldı ama sonra bulanık, henüz şekil almamış maddeyi yeniden sandığa bırakarak, iskeletin önüne oturdu ve bir bana, bir de benim için yarattığı iskelete boş boş bakarken parmaklarıyla çaresizce titredi: İskelet fazlasıyla kusursuzdu!

İç çekip teslim olarak, başı ağrır gibi başını tutarak ama Os-

kar'a içerlemeden, uğraşmaktan vazgeçti, kambur iskeleti serbest ve sabit bacağı, yuları kaldırılmış kurşun boru kolları, demir enseden birleşen tel parmaklarıyla birlikte diğer bitmemiş iskeletlerin olduğu köşeye kaldırdı. Geniş yer kaplayan kambur iskeletimin üzerinde, kilin yükünü taşıması düşünülen tahta topuzlar –onlara kelebek de deniyor– sessizce, alaycılıktan uzak, daha ziyade kendi gereksizlikleri içinde sallanıyordu.

Bunun üzerine biz de çay içtik ve bir saat kadar sohbet ettik. Heykeltıraş bana bu süreyi modellik mesaisi olarak ödedi. Bana eski zamanlardan bahsetti. O zamanlar genç bir Mikelanj olarak kili kiloyla, hiç düşünmeden iskeletlere yapıştırıp çoğu savaş sırasında yok olan plastik eserler yaratıyormuş. Ben de ona Oskar'ın taş ve yazıt ustası olarak faaliyetlerinden bahsettim. Onunla mesleki konularda biraz konuştuk. Sonra beni, onlar da içimdeki heykeltıraş modelini görüp Oskar'ın suretinde iskeletler yapsınlar diye öğrencilerinin yanına götürdü.

Eğer uzun saçlar cinsiyetin sembolü sayabilirsek, Profesör Maruhn'un on öğrencisinden altısını kız olduğunu söylemem gerekiyor. Dört tanesi çirkin ve becerikliydi. İki tanesi şirin, geveze ve gerçek kızlardı. Nü model olarak poz vermekten hiç utanmıyordum. Aksine Oskar o iki şirin ve geveze heykeltıraş kızın beni ilk kez döner platformun üzerinde inceleyip, Oskar'ın kamburuna, üzerinde tasarrufa gidilmiş beden ölçülerine rağmen, gerektiğinde sıradan erkeklerle boy ölçüşebilecek yapıda bir cinsel organının olduğunu hafif aklı karışmış bir şekilde keşfeden şaşkın bakışlarından keyif bile alıyordu.

Üstat Maruhn'un öğrencileri, üstadın kendisinden biraz farklıydı. Öğrenciler iki günde iskeleti ayağa kaldırıp, yaratıcı bir havaya kapılmış bir şekilde, sabırsızlıkları içerisinde, kili aceleyle ve doğrusuna yanlışına dikkat edilmeden birbirine bağlanan kurşun boruların arasına yapıştırırken büyük ihtimalle kamburumun iskeletine biraz eksik tahta kelebek asmışlardı; çünkü Oskar'a vahşi yarıklar içinde bir görünüm kazandıran ve üzerindeki nemi he-

nüz kurumamış modelleme kilinin verdiği ağırlık iskeletlere binmeye başladığı anda, taze bitmiş Oskar on defa eğilmeye başladı; başım ayaklarımın arasına devrildi, killer kurşun boruların üzerinden çarpa çarpa düştü, kamburum aşağı kayarak dizlerimin iç kısımlarına kaydı. İşte o anda iskeletin ucuz malzemeyle kaplanmasına gerek duymayacak kadar mükemmel bir iskelet kurucu olan üstat Maruhn'u takdir etmeyi öğrendim.

Kilden yapılma Oskar, iskeletten parça parça ayrılırken çirkin ama becerikli heykeltıraş kızların arasında gözyaşı dökenler bile vardı. Şirin ama geveze heykeltıraş kızlarsa etim neredeyse sembolik bir biçimde ağır ağır kemiklerimden ayrılırken kendilerini gülmekten alıkoyamıyorlardı. Ancak bu acemi heykeltıraşlar haftalar sonra önce kilden, sonra sömestri kapanış sergisi için alçıdan parlattıkları birkaç adamakıllı heykel yapmayı başarınca, çirkin ve becerikli ile şirin ama geveze kızların yaptıkları arasında sürekli yeni farklılıkları karşılaştırma fırsatı yakalamıştım. İtici ama sanattan yoksun olmayan bakireler, başımı, ellerimi, ayaklarımı, kamburumu pek bir özenle bana benzetip, sıra cinsel organıma gelince garip bir ürkekliğe kapılmış bir şekilde, ya ihmal ederek ya da saçma bir görünüm kazandırarak tasarlamalarına karşın, şirin, iri gözlü, güzel parmakları olmasına rağmen beceriksiz olan bakireler, vücudumun önemli kısımlarına fazla dikkat etmezken, göze değer üreme organlarımı en ince ayrıntısına kadar benzetebilmek için büyük bir çaba sarf ettiler. Bu arada dört delikanlı heykeltıraşı bu bağlamdan uzak tutmamak için onların yapıtlarını da anlatıyorum: Onlar beni iyice soyutlaştırdılar, beni düz ızgara şeklinde tahta parçalarıyla dörtgen şekline soktular, çirkin bakirelerin ihmal ettikleri, sevimli bakirelerin etle kaplı bitkiler gibi açmasını sağladıkları şeyi, kuru erkek mantığıyla, sanki inşaat kutusu kralının üremeye aç organı odaya girmiş gibi iki eşit büyüklükte küpün üzerinde uzun bir tahta küp şeklinde bıraktılar.

İster mavi gözlerimden olsun, isterse etrafıma, yani çıplak Oskar'ın etrafına dizdikleri elektrikli ısıtıcılar olsun; güzel görünüm-

lü kızları ziyarete gelen genç ressamların, ya gözlerimin mavisinden ya da ısıtıcı görmekten, pancar gibi kızarmış derimden etkilenerek ressam dürtüleri hareketleniyor, beni toprakla aynı seviyede bulunan heykeltıraş ve grafik atölyelerinden kaçırarak, yukarı katlara götürüyor ve zaman kaybetmeden paletlerin üzerinde boyalarını karıştırmaya başlıyorlardı.

Ressamlar başlarda mavi renkli bakışlarımdan aşırı derecede etkileniyorlardı. Onlara öylesine mavi bakıyor olmalıydım ki, ressamın fırçası beni baştan aşağı mavi istiyordu. Oskar'ın sağlıklı bedeni, dalgalı kahverengi saçları, canlı, kan kırmızı ağzı mavinin ölümcül tonları karşısında sararıp soluyor, küfleniyordu; kuşkusuz, orasında şurasında çürümeyi hızlandırıcı, ölüm döşeği yeşili, tükürük rahatsızlığı sarısı renkler mavi etlerimin arasından sızmaya başlıyordu.

Oskar'ın başka renklere yönelmesi, bir hafta boyunca akademinin bodrum katlarında düzenlenen karnaval kutlamaları sırasında Ulla'yı keşfedip onu ressamlara ilham perisi olarak tanıtmasıyla oldu.

Perhiz arifesi olan pazartesi günü müydü? Evet, öyleydi; çünkü ben de kutlamaya katılmaya, üzerine kostüm giymeye ve kostümlü bir Oskar'ı kalabalığa katmaya karar vermiştim.

Maria beni aynanın önünde gördüğünde: "Bence evden dışarı çıkma, Oskar. Bunlar seni ezip geçer." dedi. Sonra yine de bana kostüm giymeme yardım ederek, ablası Guste'nin eline aldığı çenebaz bir iğneyle soytarı kıyafetine dönüştürdüğü kumaş parçalarını kesti. Başlarda Velazquez tarzı bir şeyler hayal ederek yükseklerde uçuyordum. Ayrıca kendimi bir kumandanın soytarısı, belki de Prens Eugen olarak görmeyi de çok isterdim. Sonunda savaşta gelişen olayların bir köşeden diğerine kadar çatlattığı, yansıttığı şeyi hafifçe bozmasına katkısı olan büyük ayanın karşısına dikildiğimde, tüm bu renkli, şalvarımsı, kesilmiş, zillerle süslenmiş şey ortaya çıktığında, oğlum Kurt gülerek öksürüğe tutulduğunda, kendi kendime, pek de mesut olmayan bir şekilde: Şimdi Soytarı

Yorick oldun, Oskar, diye fısıldadım. Peki, soytarılık yapabileceğin kralın nerede!?

Daha beni akademinin yakınlarındaki Ratinger Kapısı'na götürecek olan tramvaya bindiğimde, ofislerin ve tezgâhların verdiği sıkıntıları kenara itmek için kovboy ve İspanyol kılığına giren halkı güldürmekten çok ürkmelerine neden olduğumu anladım. Herkes benden uzak duruyordu. Hal böyle olunca, ağzına kadar dolu bir tramvayda oturacak bir yer bulabilmenin keyfine vardım. Akademinin önünde polisler gerçek ve hiç de kostüm kaplı olmayan lastik coplarını sallıyorlardı. "İlham Perisi Bataklığı" – genç sanatçılar kutlamaya bu adı koymuştu– tıka basa doluydu. Kalabalık buna rağmen binaya girmeye çalışıyor, o nedenle polisle aralarında kısmen kanlı da olsa, her halükarda renkli gerilimlere neden oluyorlardı.

Oskar sol kolunda asılı duran küçük zili konuşturduğunda, kalabalık ikiye ayrıldı, mesleği icabı boyumu fark eden bir polis, yukarıdan beni selamladı, bir isteğim olup olmadığını sordu ve copunu sallayarak kutlamaların yapıldığı bodrum katına inmem için bana yolu gösterdi –orada et pişiyordu ama henüz tam olmamıştı.

Şimdi kimsenin aklına sanatçı kutlamasının, sanatçıların eğlendiği bir kutlama olduğu sanılmasın. Akademi öğrencilerinin büyü bir kısmı ciddi, gergin, hatta biraz da boyalı yüzler takınarak orijinal ama biraz sallanan barın başında dikiliyor, bira, şarap, Viyana sosisi ve kötü ikram edilen rakılar satarak kendilerine ek bir kazanç sağlama peşindeydiler. Asıl sanatçı kutlaması, yılda bir kere, tıpkı sanatçıların yaşamak ve eğlenmek istedikleri şekilde paraları adeta havalarda uçuşturan vatandaşlar tarafından yapılmaktadır.

Yaklaşık bir saat boyunca merdivenlerde, masaların altında köşelerde, bulundukları rahatsız ortamlardan kendilerine keyifli dakikalar yaşatmaya çalışan çiftleri ürküterek dolaştıktan sonra, iki Çinliyle arkadaş oldum ama kanımca bu Çinliler kanlarında

Yunan kanı taşıyor olmalıydılar, çünkü yüzyıllar önce Lesbos adasında yaşanan bir aşkın uygulamasına geçmişlerdi. Bu ikili birbirlerine karşı son derece maharetle ve parmak hareketleriyle girişseler de, hassas noktalarıma dokunmamaya özen gösteriyor, bana kısmen eğlenceli bir gösteri sunuyor, benimle sıcak şarap içiyorlardı; sonra benden izin alıp, oldukça sivri kamburumun en tepe noktasına basınç uyguladılar ve sanırım bu konuda şansları da yüzlerine gülüyordu ki bu da benim tezimi bir kez daha kanıtlıyordu: Kambura dokunmak kadına şans getirir.

Ancak kadınlara bu şekilde muamele etmek, beni zaman geçtikçe daha üzgün kılıyordu. Fikirler beni harekete geçiriyor, siyaset bana kaygıyla uyuyordu; şarabı boya niyetine kullanarak Berlin Şehri etrafındaki ablukayı masanın üzerine çizdim, fırçamla hava koridorunu, bir araya gelemeyen iki Çinlinin huzurunda Almanya'nın yeniden birleşmesini şaşkın bir şekilde çizdim ve asla yapmayacağım bir şey yaptım: Oskar, Yorick olarak hayatın anlamını arıyordu.

Hanımefendilerin akıllarına görülmeye değer başka bir şey gelmeyince –makyajlı Çinli yüzlerine haince izler bırakacak kadar gözyaşlarına teslim oldular– çizik, şalvarımsı, zillerle süslü kıyafetimle ayaklandım, üçte ikimle eve gitme, üçte birimle kendime karnaval havasına uygun bir macera arıyordum ki, onu gördüm –hayır, o doğrudan benimle konuştu– bu, Onbaşı Lankes'ti.

Onu hatırladınız mı? Onunla 1944 yazında Atlantik Duvarı'nda karşılaşmıştık. Orada beton sığınağın bekçiliğini yapıyor, üstadım Bebra'nın sigaralarını tüttürüyordu.

İnsanların birbirini eze eze oynaştıkları merdivenlerden yukarı çıkacaktım; kendi sigaramı yakıyordum; derken sırtıma dokundu ve son dünya savaşından kalma bir onbaşı benimle konuşmaya başladı: "Ahbap, benim için fazladan bir sigaran var mı?"

Onu bu konuşmasından ve üzerinde de haki rengi bir kostüm olduğu için anında tanımam sürpriz sayılmaz. Eğer ki onbaşı ve beton duvarı ressamı haki renkli dizinin üzerinde ilham perisinin

kendisi görmemiş olsaydım, onunla olan bu tanışıklığı tazelemeye niyetli değildim.

Önce bir ressamla konuşmama izin verin, sonra da ilham perisini tarif ederim. Ona sadece sigara ikram etmekle kalmadım, çakmağımı da yaktım ve dumanı alıştığında söze girdim: "Hatırladınız mı Onbaşı Lankes? Bebra'nın Cephe Tiyatrosu? Gizemli, zalim, sıkılmış?"

Ressam, onunla bu şekilde konuşunca ürkmüştü; sigarasını düşürmese de, ilham perisini dizinden düşürüverdi. Bense tamamıyla sarhoş olan, uzun bacaklı çocuğu yakaladım ve ona geri verdim. İkimiz, yani Lankes ve Oskar, hatıralarını paylaşırken, Lankes'in deli diye adlandırdığı Üsteğmen Herzog adıyla köpürürken, üstadım Bebra'yı, hatta rommel kuşkonmazları arasında karides arayan rahibeleri anarken, ilham perisinin ortaya çıkışına çok şaşırmıştım. Bir melek olarak gelmişti; başında, ihraç yumurtaların ambalajında kullanılan plastik kalıba sokulan sıkıştırılmış kartondan yapılma bir şapkası vardı ve aşırı içkili olmasına rağmen, hüzünle kırılan kanatlarına rağmen, hâlâ cennet sakinlerinin sunabildiği hafif sanatsal cazibesini göstermeye devam ediyordu.

Ressam Lankes beni "Bu Ulla" diye aydınlattı. "Aslında terzilik öğrenmişti ama şimdi sanat yapmak istiyor ki, bu da hiç işime gelmiyor, çünkü terzilikten hiç değilse bir şeyler kazanıyor, sanatla karın doymaz."

Sanattan güzel para kazanan Oskar bunun üzerine terzi kızı Ulla'yı Sanat Akademisi'ndeki ressamlara model ve ilham perisi olarak sunmayı önerdi. Lankes bu teklifim üzerine, paketimden aynı anda üç sigara birden çekecek kadar etkilenip karşılığında atölyesine teşrif etmem için davette bulundu; ne var ki, taksi parasını benim ödemem gerektiğini ekleyerek davetinin kapsamını kısıtlar gibi oldu.

Hemen yola çıktık, karnavalı ardımızda bıraktık, ben taksi parasını ödedim ve atölyesi Sittarder Sokağı'nda olan Lankes, ispirto ocağının üzerine, ilham perisini yeniden canlandıran birer

kahve pişirdi. Sağ işaret parmağımın yardımıyla istifrağ eden Ulla, neredeyse ayık gibiydi.

Açık mavi gözlerin arkasındaki şaşkın ifadesini şimdi görebiliyordum, biraz tiz ve tenekemsiydi ama insanın içine dokunan cazibeden yoksun değildi. Ressam Lankes ona teklifimi açtığında, ona Sanat Akademisi'nde modellik yapmasını tekliften ziyade emreder gibi istediğimde, önce itiraz etti; Sanat Akademisi'nde ne model ne de ilham perisi olmak istiyordu, sadece ressam Lankes'e ait olmak istiyordu. Ancak Lankes tek kelime etmeden ona yetenekli ressamların yapmakta usta oldukları, kuru birkaç tokat salladı, tekrar sordu ve Ulla hıçkıra hıçkıra, tıpkı bir melek gibi ağlayarak, Sanat Akademisi'nde iyi maaşlı bir model ve muhtemelen bir ilham perisi olmayı kabul ettiğinde, yeniden keyiflenerek kahkaha atmaya başladı.

Ulla'nın yaklaşık bir metre yetmiş sekiz boyunda, son derece ince, sevimli ve kırılgan bir yapıda olduğunu, aynı anda hem Botticelli hem de Cranach'ı hatırlattığını hayal etmek gerekir. İkimiz beraber nü modellik yapmaya başladık. Ulla'nın uzun ve pürüzsüz etinin rengi ıstakoz etine benziyordu; üzeri ince ve çocuğumsu bir tüy tabakasıyla kaplıydı. Saçları daha çok ince ama uzun ve saman sarısıydı. Edep yerindeki kılları kıvır kıvır, kırmızımsı, sadece küçük bir üçgen kadar yer kaplıyordu. Kollarının altını ise her hafta tıraş ediyordu.

Bekleneceği gibi sanat öğrencileri bizimle pek fazla bir şeyler başaramıyorlardı. Ya onun kollarını fazla uzun çiziyor, ya da başımı fazla abartıyor, kısaca her aceminin yaptığı hataları yapıyorlardı: Bizi bir kalıba sokamıyorlardı.

Ancak Ziege ve Raskolnikoff bizi keşfettiklerinde, ilham perisinin ve Oskar'ın hakkını veren tablolar ortaya çıkmaya başladı.

O uyuyor, ben onu ürkütüyordum: Faun ve Nymphe.

Ben oturuyor, o ise küçük, sürekli biraz üşüyen göğüsleriyle üzerime eğilerek saçlarımı okşuyordu: Güzel ve çirkin.

O yere uzanıyor, bense uzun bacaklarının arasında başımda

tek boynuzlu bir at maskesiyle duruyordum: Hanımefendi ve Tek Boynuz.

Tüm bunlar Zieg ya da Raskolnikoff'un stiline uygun, bazen renkli, sonra yine zarif gri tonlarla, bazen ince fırçayla detaylandırılmış, sonra yine Ziege'nin üslubuna uygun olarak ıspatula kullanılarak dahice dağıtılmış, bazen Ulla ve Oskar'ın etrafındaki gizemi sadece ortaya çıkararak beliriyordu; sonra bizim de yardımımızla sürrealizmin kapısını açan Raskolnikoff oldu. İşte o anda Oskar'ın yüzü bir zamanlar ayaklı saatimizin sahip olduğu bal sarısı saat kadranına dönüştü, o anda kamburumda, Ulla'nın toplaması gereken mekanik güller açmaya başladı, o anda benim üstte gülümseyerek, aşağıda uzun bacaklı Ulla'nın ortadan yarılmış vücuduna, dalağıyla karaciğerinin arasına oturarak resimli bir kitabın sayfalarını çevirmem gerekiyordu. Bize çeşitli kostümler giydirmekten de hoşlanıyorlardı; Ulla'yı Kolumbin, beni de yüzü beyaz makyajla kaplı üzgün bir oyuncu yapıyorlardı. Sonunda en büyük resmi yapma şansı –ona bu isim verildi çünkü sürekli Suç ve Ceza'dan bahsederdi– Raskolnikoff'un olmuştu. Ulla'nın hafif tüylü sağ bacağına oturuyordum –çıplak ve eğri büğrü büyümüş bir çocuk– o ise Meryem'i oynuyordu; Oskar, İsa için sabit duruyordu.

Bu tablo daha sonraları birçok sergiyi dolaştı, adı: Madonna 49'du. Afiş olarak da etkisini kanıtladı, örnek bir vatandaş olan Maria'nın da dikkatini çekti, evde gürültünün kopmasına neden oldu ama buna rağmen bir tomar para karşılığında Ren bölgesinden gelen bir sanayiciye satıldı. Herhalde bugün o ofis gökdelenlerin birinin toplantı salonunu süslüyor ve yönetim kurulu üyelerini etkilemeye devam ediyordur.

Beni en çok eğlendiren kamburumla ve boyum posumla ilgili yapılan şeytanca yaramazlık olmuştur. Bu ünümüz üzerine bir de Ula ve bana iki kişilik nü poz karşılığında iki Mark elli ödeniyordu. Ulla da kendini model olarak rahat hissediyordu. Ulla eve düzenli para getirmeye başladığından beri, büyük elleriyle tokat at-

maya eli yatkın Ressam Lankes ona daha iyi davranıyor, ona sadece yaptığı dahice soyutlamalar kendisinden öfkeli bir el beklediğinde vuruyordu. Hal böyle olunca, Ulla'yı optik olarak model olarak kullanmayan bu ressamın da bir bakıma ilham perisi sayılıyordu; çünkü ona attı o tokatlar sayesinde ressamın eline gerçek yaratıcı güç gelebiliyordu.

Ulla'nın aslında bir meleğin metaneti sayılabilecek gözyaşları içindeki kırılganlığı beni de bazen kışkırtıyordu ama buna rağmen kendime hakim olup, ne zaman elime bir kırbaç alasım gelse onu bir pastaneye davet ediyor, sanatçılara karşı takındığım hafif züppe tavırlarla, bodurluğumun yanında nadir bir bitki gibi yeniden canlandırılan ve şaşkın şaşkın bakan König Bulvarı'nda dolaştırıyor, ona mor renkli çoraplar ve pembe eldivenler alıyordum.

Ulla'ya fazla yaklaşmadan son derece samimi davranan Ressam Raskolnikoff'la durum farklıydı. Raskolnikoff ondan döner platformun üzerinde bacaklarını ardına kadar ayırmış şekilde poz vermesini istiyor, onu resmetmek yerine, karşısına alarak birkaç adım gerisindeki bir tabureye oturuyor, ısrarla Suç ve Ceza hakkında fısıldayarak donuk bakışlarla o yöne bakıyor, sonunda ilham perisinin edep yeri de nemlenmeye başlayıp açılınca ve Raskonikoff'un boş boş konuşması ve bakmasıyla onu özgürlüğe kavuşturan sonuca varmasıyla, tabureden sıçrayıp şövalede bekleyen Madonna 49'a o mükemmel fırça darbelerini ekliyordu.

Raskolnikoff, başka nedenlerde olsa da, bazen beni de uzun uzun inceliyordu. Dediğine göre bende bir şeyler eksikmiş. Ellerimin arasında kalan bir boşluktan söz ediyor, onun sürrealist hayal dünyasında anlam kazanan çeşitli nesneleri parmaklarımın arasına sıkıştırıyordu. Hal böyle olunca Oskar'ın eline bir tabanca verip, İsa olarak benim Meryem'e nişan almamı istiyordu. Bir kum saatini, dışbükey olduğu için Meryem'i korkunç bir şekle sokan bir ayna tutmam gerekiyordu. İki elimle makasları, kılçıkları, telefon ahizelerini, kuru kafaları, küçük uçakları, tankları, okyanus ötesi gemileri tutmama rağmen –Raskolnikoff durumu ça-

buk anladı– o boşluk dolmuyordu.

Ressam önüne her türlü nesneyi getirdiğinden, Oskar günün birinde sadece onun için belirlenen, bir nesneyi tutması gerektiği günden korkuyordu. Sonunda trampeti getirdiğinde çığlığı bastım: "Hayır!"

Raskolnikoff: "Al eline trampeti Oskar, senin kim olduğunu anladım!"

Sesim titriyordu: "Asla yapmam. O dönemler sona erdi!"

Gözünü kararttı: "Hiçbir şey sona ermedi, her şey geri döner, suç, ceza, yeniden suç!"

İçimdeki son gücü kullanarak: "Oskar cezasını ödedi, ona trampeti vermeyin, her şeyi tutarım, bir tek o teneke hariç!"

İlham perisi Ulla üzerine eğildiğinde ağlıyordum ve gözyaşları içindeyken beni öpmesine, ilham perisinin beni korkunç bir şekilde öpmesine mani olamıyordum – bir ilham perisinin öpücüğünü almış olanların, Oskar'ın damgalayıcı öpücükten sonra trampeti, yeni yıllar önce kendisinden uzaklaştırdığı, Saspe Mezarlığı'nın kumlarına gömdüğü tenekeyi yeniden eline aldığını eminim anlamışsınızdır. Ama çalmadım. Sadece poz verdim ve – zaten yeteri kadar acı vericiydi– Madonna 49 tablosunda Meryem'in çıplak sol bacağına oturmuş trampet çalan İsa olarak yer aldım.

İşte Maria da beni bir sanat sergisini duyuran sanat etkinliği afişinde bu halde görmüştü. Haberim olmadan sergiye gitmişti; büyük olasılıkla uzun süre öfkesini biriktirerek tablonun önünde durmuş olmalıydı; çünkü bana hesap sorduğunda oğlum Kurt'un okul cetveliyle bana vurdu. Birkaç aydır büyük bir şarküteride iyi maaş veren bir işte önce satıcı olarak çalışıp, çalışkanlığı sayesinde kısa sürede kasaya geçen Maria, karşıma artık batıya özgü örnek vatandaş edasıyla geçmişti, artık karaborsayla uğraşan doğulu bir mülteci değildi ve bana bu yüzden büyük bir ikna kabiliyetiyle domuz, sapık, ahlakı bozuk diyebiliyordu. Çığlık çığlığa bana sapıkça işlerden kazandığım pis paramı görmek istemediğini, beni

de görmek istemediğini söyledi.

Maria her ne kadar söylediği son cümleyi geri alıp on dört gün sonra modellikten edindiğim paranın bir kısmını yine ev ekonomisine dahil etse de onunla, ablası Guste ve oğlum Kurt'la birlikte ortak yaşamıma son vermeye karar verdim. Aslında elimden geldiğince uzağa, Hamburg'a, mümkünse denize yakın bir yerlere gitmek istiyordum ama taşınma planlarımı kısa sürede çözen Maria, ablası Guste'nin de yardımıyla ona ve küçük Kurt'a yakın, Düsseldorf'ta bir oda bulmam için beni ikna etti.

Kirpi

Kuruldu, yıkıldı, bertaraf edildi, dâhil edildi, kapı dışarı edildi, duygulara ortak olundu: Oskar kiracının kiracısı olunca geriye yönelik tıngırdatma sanatını öğrendi. Bunu yaparken sadece kaldığım oda değil, kirpi, avludaki tabut deposu ve Bay Münzer bana bu konuda yardımcı oldular; Hemşire Dorothea ise kendini uyarıcı olarak sundu.

Parzival'ı tanıyor musunuz? Ben de onu pek tanımam. Aklımda bir tek kardaki üç kan damlacığı ile ilgili hikâyesi kaldı. Bu hikâye doğru, çünkü bana uyuyor. Büyük olasılıkla bir fikri olan herkese de uyar. Ancak Oskar kendi hakkında yazıyor; o nedenle bu hikâye tam da kuşku uyandıracak derecede onun için biçilmiş kaftandı.

Gerçi hâlâ sanata hizmet ediyor, kendimi mavi, yeşil, sarı ve toprak renkleriyle boyatıyor, karalatıyor ve arka zeminlere konu oluyor, ilham perisi Ulla'yla birlikte sanat akademisinin tüm kış sömestrsini tohumluyorduk –hatta gelecek yaz sömestri için ilham perisi takdisini eksik etmiyorduk– ama kaçınılmaz bir şekilde özdeşleşebilmek için Soytarı Oskar'ın hakkında fazla bir şey bilmediği, Soytarı Parzival'ın bakışlarını üzerime çivileyen o malum üç damla kanı içine alacak karlar çoktan düşmüştü.

Beceriksizce çizdiğim bu tablo, durumu anlamanız için yeterli olacaktır: Kar, bu bir hemşirenin meslek üniformasıdır; çoğu hemşirenin olduğu gibi Hemşire Dorothea'nın da yakasını bir arada tutan broş şeklindeki Kızıl Haç, gözüme üç damla kan gibi geliyordu. İşte bu manzaranın karşısında oturup kaldım ve bu bakışlardan kurtulamadım.

Ancak bu bir zamanlar girdiğim Zeidler'lerin dairesinin banyosuna girmeden önce, benim için bu odayı bulmak önemliydi. Kış sömestri yeni sona ermiş, öğrenciler kısmen odalarından ayrılmış,

Paskalya boyunca evlerine gidip geri dönüyorlar ya da hiç geri dönmüyorlardı. Meslektaşım ilham perisi Ulla bana oda ararken yardımcı oldu, benimle öğrenci temsilciliğine geldi. Orada bana çok sayıda adres ve sanat akademisinin referans yazısını verdiler.

Daireleri aramaya çıkmadan önce, uzun süredir görmediğim taş ustası Korneff'i Bittweg Yolu üzerindeki atölyesinde tekrar ziyaret ettim. Onu ziyaret etmemin nedeni içimdeki vefa duygusuydu; ayrıca sömestri tatili için kendime bir iş arıyordum; çünkü özel model olarak Ulla'yla birlikte ya da yalnız olarak az sayıda profesörün yanında geçireceğim birkaç saat beni altı hafta boyunca doyurmaya yetmeyecekti – ayrıca mobilyalı bir oda bulmak söz konusuydu.

Korneff'i değişmemiş olarak, ensesinde ikisi neredeyse iyileşmiş, biri henüz olgunlaşmamış çıbanla birlikte yonttuğu, şimdiyse perdahladığı bir Belçika graniti üzerine eğilmiş olarak buldum. Biraz konuştuk, ben imalı bir şekilde birkaç taş yazma kalemiyle oynadım, taşlanıp cilalanmış olarak mezar yazıtlarını bekleyen tezgâha yatırılmış taşlara baktım. Biri fosil kireç taşı, diğeri iki kişilik mezar için hazırlanan Şilezya mermerinden iki tane metrelik mezar taşı, sanki Korneff onları satmış da üzerlerine isim yazacak bilgili bir yazıt ustasını bekliyor gibi duruyordu. Para reformundan sonra zor bir dönem geçiren taş ustasının hâlâ ayakta olmasına sevindim. Ancak ikimiz de her zaman şu bilge sözle kendimizi avutmayı biliyorduk: Ne kadar hayat verici bir para reformu çıkarsa çıksın, insanların ölümüne ve mezar taşı yaptırmasına mani olamazdı.

Bu bilge söz yerini bulmuştu. İnsanlar ölmeye ve almaya devam ediyorlardı. Ayrıca para reformundan önce gelmeyen işler geliyordu: Kasap dükkânları gelip cephelerini, hatta dükkân içlerini renkli Lahn mermeriyle süsletiyordu; kum taşından ve pamuk taşından kenarları ve köşeleri kopmuş banka ve alışveriş merkezleri için eski görkemlerine kavuşsunlar diye yine köşeler ve dolgular yapılması gerekiyordu.

Korneff'i çalışkanlığından ötürü övdüm, ona, tüm bu işlerle baş edip edemediğini sordum. Başlarda cevap vermekten kaçındı ama sonra bazen dört elinin olmasını istediğini itiraf etti, hatta ardından bana teklifte bulundu; onun için yarım günlüğüne yazıları yazabileceğimi, kireç taşına oyma harf başına kırk beş Pfennig, granit ve diyabaza elli beş Pfennig, kabartma yazılar için de altmış ve yetmiş beş Pfennig verebileceğini söyledi.

Derken hemen fosil kireç taşını gözüme kestirdim, çarçabuk işbaşı yapıp harflerin peşine düştüm; yazıları oymaya başladım: Aloy Küfer – doğ. 3.9.1887 – öl. 10.6.1946 – toplam otuz harf ve rakam olarak neredeyse dört saatte bitti ve giderken, tarifeye uygun olarak on üç Mark elli Pfennig ücret aldım.

Bu miktar kendime belirlediğim aylık kiranın üçte biri kadardı. Kırk Mark'tan fazlasını verecek durumda değildim ve vermek de istemiyordum; çünkü Oskar Bilk'teki dairenin ev ekonomisine, Maria'ya, çocuğa ve Guste Köster'e mütevazı de olsa yardımda bulunmayı kendine görev edindi. Akademinin öğrenci temsilciliğindeki güler yüzlü insanların verdiği dört adresten: Zeidler, Jülicher Straße 7 adresine öncelik verdim, çünkü Sanat Akademisi'ne yakın bir yerdeydi.

Mayıs başlarıydı, hava aşağı Ren bölgesine yakışacağı üzere sıcak ve nemliydi. Cebimde yeterli miktarda nakitle yola çıktım. Maria takımımı temizleyip ütülemişti. Giydiğimde eli yüzü düzgün biri olmuştum. Üçüncü katında Zeidler'in üç odalı dairesinin bulunduğu bina, kırık dökük sıvalı halde tozlu bir kestane ağacının arkasında duruyordu. Jüliche Caddesi'nin hemen hemen yarısı yıkıntılardan meydana geldiği için, komşu binalardan ve karşı binadan bahsetmek mümkün değildi. Solda paslı T-kirişleriyle birlikte üzerini sarmaşıkların sardığı ve aslanağzı çiçekleriyle kaplı, bir zamanlar dört katlı bir binanın varlığına işaret eden, Zeidler'lerin binasına dayanmış bir yığın vardı. Sağ tarafta kısmen yıkıma uğramış bir arazi üzerindeki binayı ikinci katına kadar tamir etmeyi başarmışlardı. Ama herhalde yeteri kadar malzemeleri

yoktu. Üzeri yer yer atmış, siyah İsveç granitiyle kaplı cephenin eksiklikleri düzeltilmesi gerekiyordu. "Schornemann Cenaze İşleri" yazısının hangileri olduklarını hatırlamadığım çok sayıda harfi eksikti. Şans eseri iki kalemle oyulmuş, hâlâ ayna gibi pürüzsüz olan granite şekil veren palmiye dalları hasar görmemişti; yani biraz harabeye dönmüş iş yerine saygın bir görünüm kazanmasına faydası olabilirdi.

Bu yetmiş beş yıldır ayakta duran şirketin tabut deposu avluda duruyordu ve arkaya bakan odamdan incelemeye değer bir manzara sunacaktı. Havalar iyi olduğunda bazı tabutları arabalarla kulübeden çıkarıp, ellerindeki her türlü malzemeyle, her haliyle iyi hatırladığım ayakucuna doğru daralan bu kutuların cilasını yenileyen işçileri seyrediyordum.

Zili çaldığımda kapıyı Zeidler kendisi açtı. Ufak, tıknaz, tıknefes, kirpimsi bir şekilde kapıda duruyordu; aşağı yarısı sabun köpüğüyle dolu yüzünde kalın camlı bir gözlük, sağ elinde yanağına dayanmış bir fırça vardı; alkolik biri gibiydi ve konuşmasına bakılırsa Batı Vestfalyalıydı.

"Odayı beğenmezseniz hemen söyleyin. Henüz tıraş oluyorum ve daha ayaklarımı yıkamam gerekiyor."

Zeidler tanışma merasimlerinden hoşlanmazdı. Odaya şöyle bir baktım. Bir yarısı turkuaz renkli fayanslarla, diğer kısımları rahatsız edici desene sahip duvar kâğıdıyla kaplı, banyodan bozma bir oda olduğu için hoşuma gitmesi imkânsızdı. Yine de odanın hoşuma gitmediğini söylemedim. Zeidler'in kurumuş tıraş köpüğüne, yıkanmamış ayaklarına aldırmadan küvete dokundum, küvet olmadan olup olmayacağını öğrenmek istedim; zaten gider borusu da yoktu.

Zeidler gülümseyerek kirpiye benzeyen kır saçlı kafasını salladı, bir yandan da umutsuzca tıraş fırçasıyla yüzündeki köpüğü kabartmaya çalışıyordu. Cevabı buydu; hal böyle olunca ben de odayı banyo küvetiyle beraber aylık kırk Mark karşılığında tutmaya karar verdim.

Yeniden az ışıklandırılmış, sağında solunda farklı renklere boyanmış bazıları pencereli kapıları olan hortum şeklini andıran koridora çıktığımızda, Zeidler'in dairesinde başka kimlerin kaldığını öğrenmek istedim.

"Karım ve başka kiracılar."

Daire kapısı bir adım kadar yakınında duran, koridorun ortasındaki buzlu camlı kapılardan birine dokundum.

"Orada hemşire kalıyor. Ama bu sizi ilgilendirmez. Onu zaten görmeye fırsat bulamayacaksınız. O sadece uyumaya geliyor, o da her zaman değil."

Oskar'ın "Hemşire" kelimesi karşısında bir anlığına ürperdiğini, söylemek istemiyorum. Başını salladı, diğer odalar hakkında bilgi almaya cesaret edemiyordu, küvetli odası hakkında gerekli şeyleri öğrenmişti; sağ taraftaydı ve kapının genişliği koridoru kaplıyordu.

Zeidler, ceketimin üzerinden sırtıma dokundu: "İspirto ocağınız varsa kendi odanızda yemek yapabilirsiniz. İsterseniz bazen mutfakta da pişirebilirsiniz; tabii fırının boyu sizin için sorun olmayacaksa."

Bu Zeidler'in Oskar'ın boyu hakkındaki ilk yorumuydu. Üstünkörü göz attığı sanat akademisinin referans yazısı etkisini gösterdi, çünkü akademinin rektörü Profesör Reuser'in imzasını taşıyordu. Zeidler'in tüm uyarılarına evet diyerek kafa salladım, mutfağın solda, odamın yanında olduğunu kafama yerleştirdim, çamaşırları dışarıda yıkatmaya söz verdim, çünkü Zeidler çamaşırların buhar yapıp banyo duvar kâğıtlarına zarar vermesinden korkuyordu. Ona bu konuda kesin söz verebiliyordum, çünkü Maria çamaşırlarımı yıkayacağını söyledi.

Şimdi gidip, valizlerimi almam, taşınma formlarını dolmam gerekiyordu. Ancak Oskar öyle yapmadı. Odadan bir türlü ayrılamıyordu. Ortada herhangi bir neden olmaksızın müstakbel ev sahibinden tuvaleti göstermesini rica etti. Başparmağıyla, savaş yıllarını ve hemen ardından gelen savaş sonrası yılları hatırlatan

kontrplak kapıyı gösterdi. Oskar, tuvaleti acil kullanması gerekiyormuş gibi hareketler yapmaya başlayınca, yüzü parça parça kopan ve kaşıntı yapan kurumuş sabun köpüğüyle kaplı Zeidler, şaltere dokunarak o yerin ışığını yaktı.

İçeri girdiğimde Oskar'ın ihtiyacının olmamasından dolayı kendime kızıyordum. Buna rağmen inatla biraz su dökebilecek kadar bekledim; bunu yaparken bulunduğum dar alan içerisindeki klozet kapağını ve fayansları ıslatmamak için –çünkü bir taraftan da tahta klozet kapağına fazla yakın duruyordum– mesanemi fazla sıkıştırmamaya özen göstermem gerekiyordu. Cebimden çıkardığım mendille tahta oturağın üzerindeki kalıntıları temizledim; fayansları bulan birkaç talihsiz damlayı ise Oskar'ın ayakkabı tabanlarının dağıtması gerekiyordu.

Zeidler, yokluğum sırasında yüzündeki rahatsız edici derecede katılaşmış sabun artıklarına rağmen ne aynayı, ne de sıcak suyu aradı. Koridorda beni bekliyordu; herhalde bana kafayı takmıştı. "Siz de ne adamsınız. Daha kira sözleşmesine imza atmadan tuvalete girdiniz!"

Elindeki soğumuş, kurumuş tıraş fırçasıyla yanıma yaklaştı. Eminim aklından saçma bir espri yapmak da geçmiştir, sonra beni daha fazla taciz etmeden, oturma odasının kapısını açtı. Oskar geri geri giderek kirpinin yanından, biraz da kirpiyi gözünden ayırmadan, merdiven boşluğuna sıvışırken, tuvalet kapısının mutfak kapısıyla, arada sırada, yani düzensiz aralıklarla hemşirenin birinin gece kampı kurduğu buzlu camlı kapının arasında bulunduğunu kafama yazdım.

Oskar öğleden sonra geç saatlerde, üzerinde Madonna ressamı Raskolnikoff'un hediyesi olan yeni teneke trampetin asılı olduğu valiziyle birlikte tekrar Zeidler'in kapısını çalıp adres değişikliği formlarını elinde salladığında, arada geçen zaman zarfında ayaklarını yıkamış olduğunu tahmin ettiğim kirpi, beni Zeidler ailesinin oturma odasına davet etti.

Odası birkaç kez yakılmış puro gibi kokuyordu. Bunun yanı

sıra, odanın köşelerine yuvarlanarak dizilmiş, muhtemelen hatırı sayılır değeri olan çok sayıda halının yaydığı nem kokusu vardı. Eski takvim kokusu da vardı. Ancak ortalıkta takvim yoktu, bu kokuyu yayan halılardı. Deri kaplı, rahat koltuk takımının, garip tir ama kendine has bir kokusu yoktu. Bu beni hayal kırıklığına uğratmıştı, çünkü daha önce hiç deri bir koltukta oturmamış olan Oskar'ın, buna rağmen koku salan koltuk derisi hakkında öylesine gerçekçi düşünceleri vardı ki, Zeidler'lerin koltuk ve sandalye kaplamalarının gerçekliğinden şüphelenip, onları suni deri olarak görmeye başladı.

Bu pürüzsüz, kokusuz ve daha sonradan anlaşılacağı üzere gerçek deri koltuklardan birinde Bayan Zeidler oturuyordu. Üzerinde sportif kesim, üzerine şöyle böyle oturan gri renkli bir kostüm vardı. Eteği dizlerinin yukarısına kaymış, üç parmak genişliğinde iç çamaşırına frikik veriyordu. Yukarı kaymış elbisesini düzeltmediği ve –Oskar'ın fark ettiğini zannettiği kadarıyla– ağlamış gözlerle baktığından, kendimi tanıtacak, onu da selamlayacak bir diyaloğa girmeye cesaret edemedim. Sesimi çıkarmadan başımı eğdim ve hareketimin son aşamasında yeniden bana karısını tek bir parmak hareketi ve kısa bir mırıldanmayla tanıtan Bay Zeidler'a yönelmişti.

Oda büyük ve dik köşeliydi. Evin önünde dikili kestane ağacı odayı karartıyor, büyütüyor ve küçültüyordu. Valizimi ve trampetimi kapıya yakın bir yerde bıraktım, elimde adres değişikliği formlarıyla birlikte iki pencerenin arasında duran Zeidler'in yanına yaklaştım. Oskar adımlarını duymuyordu, çünkü –dana sonra sayabilme fırsatı bulabildiğim üzere– en büyüğünden en küçüğüne kadar üst üste döşenmiş ve farklı renklerden püsküllü ya da püskülsüz olarak renkli bir merdiven gibi duran dört halının üzerinde yürüyordu. Halı merdiveninin en alt katında duran halı kızılımsı kahverengiyle duvarlara kadar dayanırken, sırada, daha ziyade büfe, bir düzine likör kadehiyle dolu vitrin ve geniş gelin yatağı gibi ağır mobilyaların altında kaybolan yeşilimsi basamak

vardı. Derken, mavi ve desenli üçüncü halının kenarı apaçık köşeden köşeye uzanıyordu. Şarap kırmızısı kadife kaplı dördüncü halının görevi, üzeri koruyucu muşambayla kaplı yuvarlak uzayan masayı ve deri kaplı, düzenli metal perçinlerle tutturulmuş sandalyeleri taşımaktı.

Bundan başka çok sayıda duvar halısı olmayan halıların duvarda, bazılarının da yuvarlanmış bir şekilde köşede yığıldığını gören Oskar, kirpinin para reformundan önce halı ticaretiyle uğraştığını ve reformdan sonra da bunların elinde kaldığını tahmin etti.

Oryantal bir hava yansıtan seccadelerin arasındaki tek resim, pencere duvarında camlı çerçeveye asılı Prens Bismarck'ın portresiydi. Kirpi, deri koltuğu kaplayarak şansölyenin altına oturuyordu. Onunla sanki aileden kalma bir benzerliği vardı. Adres değişikliği formunu elimden çekip, resmi belgenin iki yüzünü de uyanık, dikkat, hatta sabırsızlıkla incelediği sırada, karsının ona fısıldayarak her şeyin yolunda olup olmadığını sorması üzerine, onu buz kalpli şansölyeye adım adım yaklaştıran bir öfke krizine girdi. Koltuk onu tükürdü. Dört halının üzerine doğruldu, formu yan çevirdi, kendini ve yeleğini havayla şişirdi, sonra bir sıçrayışta birinci ve ikinci halının üzerine çıktı, yeniden dikiş işlerine devam eden karısına şu cümleyi yağdırdı: "Burada sorulmadan konuşacak biri varsa oda benim sadece ben, ben, ben! O kadar!

Bayan Zeidler de uslu uslu yerinde oturup, ses etmeden sadece dikiş işleriyle uğraştığı için, kendinden geçmiş bir şekilde halının üzerinde tepinen kirpinin sorunu, öfkesini inandırıcı bir şekilde yankılanarak azalmasını sağlamaktı. Bir hamlede vitrine ulaştı, camını şangırtılar yükselecek kadar sert açtı, parmaklarını iyice ayırarak dikkatlice sekiz likör kadehi kaptı, herhangi bir zarar ziyana neden olamadan bardaklarla dolu pençesini vitrinden çekti, sessiz adımlarla –yedi misafirini ve kendini marifet gerektiren bir hareketle eğlendirmeye çalışan bir ev sahibi gibi– yeşil fayansla kaplı sabit sobaya yürüdü ve az önceki dikkatinden eser bırakmadan elindeki kırılgan yükü soğuk, dökme demir sobanın kapağına fırlattı.

İlginç olan, kirpinin, bir takım nişancılık nitelikleri gerektiren bu sahne sırasında, ayağa kalkıp sağ pencerenin dibinde bir ipliği iğne deliğinden geçirmeye çalışan karısını gözlüklü gözlerinden ayırmamasıydı. Kadehleri parçaladıktan bir saniye sonra, karısı serinkanlılık gerektiren ipliği iğneden geçirme denemesini başarmıştı. Bayan Zeidler hâlâ sıcak koltuğuna geri dönüp, yine eteği kayıp üç parmak kadar iç çamaşırından pembe ve bariz bir frikik verecek şekilde yerine oturdu. Kirpi, karısının pencereye gitmesini, ipliği geçirmesini ve geri dönüş yolunu sert soluklarla başını öne eğilmiş ama yine de teslim olmuş bir şekilde izledi. Bayan Zeidler oturur oturmaz kirpi sobanın arkasına davranıp orada bulduğu bir faraşla el süpürgesiyle cam kırıklarını süpürdü, süprüntüleri daha önceden kalma likör kadehi kırıklarıyla dolu ve üçüncü bir cam kırıcı öfke krizine yer bırakmayan bir gazete kağıdına döktü.

Eğer şimdi okuyucum, Oskar'ın bu camları kırıp döken kirpinin içinde kendini, yani yıllar yılı camları sesiyle kıran Oskar'ı tanıdığını düşünecek olursa, ona tam olarak da haksız diyemem; çünkü ben de bir zamanlar öfkemi cam kırıklarına dönüştürmeyi seviyordum ama kimse benim ardından elime faraş ve el süpürgesini aldığımı görmedi!

Zeidler öfkesinin izlerini ortadan kaldırdıktan sonra koltuğuna geri döndü. Kirpinin iki eliyle vitrine uzandığı sırada yere düşürmek zorunda kaldığı adres değişikliği formunu Oskar ona yeniden uzattı.

Zeidler formu imzalayıp, anlayacağım ses tonunda dairesinde düzen istediğini, yoksa işin sonunun nereye varacağını bilmediğini, nihayetinde on beş yıldır pazarlamacılık yaptığını, daha doğrusu saç kesme makineleri pazarlamacılığı yaptığını söyledi, saç kesme makinesinin ne olduğunu bilip bilmediğimi sordu!

Oskar saç kesme makinesinin ne olduğunu biliyordu, hatta Zeidler'in saç kesme makineleri konusunu takip ettiğimi anlayacak şekilde odanın havasını dalgalandıracak birkaç açıklayıcı ha-

reket yaptı. İyi kesim görmüş fırça saçları onda iyi bir pazarlamacı izlenimi uyandırıyordu. Bana çalışma sistemini anlattıktan sonra –sürekli bir haftalığına seyahate çıkıyor, sonra iki gün evde kalıyordu– Oskar'a karşı her türlü ilgisini kaybederek, sadece kirpi gibi açık kahverengi, gıcırdayan deri koltuğunun üzerinde sallanmaya başladı, gözlüklü camlarıyla ışığı yakıp söndürüyordu; sonra bana nedenli ya da nedensiz yere: "Evet, evet, evet!" dedi, ben de gitmem gerektiğini anladım.

Oskar önce Bayan Zeidler'la vedalaştı. Kadının soğuk, kemiksiz ama kuru bir eli vardı. Kirpi bana, Oskar'ın valizlerinin durduğu kapıya doğru elini salladı. Ellerim dolmuştu ki, sesini duydum: "Valiziniz kenarında sallanan nedir öyle?"

"Bu benim teneke trampetim."

"Onu burada kullanacaksınız, öyle mi?"

"Şart değil. Eskiden çok çalardım."

"İsterseniz çalmakta serbestsiniz. Nasıl olsa evde kalmıyorum."

"Bir daha trampet çalacağıma dair ufukta herhangi bir umut görmüyorum."

"Peki, neden böyle ufak kaldınız?"

"Talihsiz bir kaza büyümemi engelledi."

"Nöbet falan geçirerek başıma iş açmasanız bari!"

"Son yıllarda sağlık durumum gitgide daha iyi olmaya başladı. Bakın ne kadar hareketliyim." derken Oskar, Bay ve Bayan Zeidler'in huzurunda birkaç sıçrama, hatta Cephe Tiyatrosu'ndaki günleri sırasında öğrendiği neredeyse akrobatik denecek hareketlerden oluşan bir gösteri sundu, kadını kıkırdayan bir Bayan Zeidler'a çevirdim; kirpiyse, ben çoktan koridora çıkıp, hemşire buzlu camlı kapının, tuvaletin, mutfak kapısının yanından, trampetimle beraber valizimi odama taşırken, gülmekten hâlâ dizlerine vuruyordu.

Mayıs başlarıydı. Odaya yerleştiğin günden bu yana hemşirenin gizemi beni adeta cezbediyor, işgal ediyor, fethediyordu: Has-

ta bakıcıları beni hasta ediyor, büyük olasılıkla iyileşemeyecek derecede hasta ediyorlardı; çünkü her şeyi arkamda bıraktığım bugün dahi, bakıcım Bruno'nun doğrudan doğruya iddia ettiği şeye itiraz ediyordum: Dediğine göre sadece erkekler hasta bakıcı olabilirmiş. Hastaların bayan hemşireler tarafından bakılma isteği bağımlılığı aslında başka bir hastalık tanısından ibaretmiş. Erkek hasta bakıcılar hastalarıyla büyük bir özenle ilgilenirken ve bazen de iyileştirirken, hemşireler dişiliklerini kullanıyorlarmış: Onlar hastaların sıkıntılarına hafif bir erotizm ve tat kazandırarak, onları iyileşmeleri ya da ölmeleri için baştan çıkarıyorlarmış.

İstemeyerek hak verdiğim bakıcım Bruno'nun konuyla ilgili söyleyecekleri bu kadar. Kendi hayatını birkaç yılda bir hemşirelere emanet eden birisi, içindeki minnettarlık duygusunu saklar, huysuz olsa da sempatik hasta bakıcısının sırf mesleki hasetten onu hemşirelerden uzaklaştırmasına o kadar çabuk izin vermez.

Tüm bunlar, üçüncü yaş günümde kilere inen merdivenlerden aşağı düşmemle başladı. Sanırım adı Hemşire Lotte'ydi ve Praust'tan geliyordu. Doktor Hollatz'ın hemşiresi İnge'yse uzun yıllar benimle kaldı. Polonya Postanesi müdafaasından sonra çok sayıda hemşirenin eline düştüm. Sadece bir hemşirenin adı kaldı aklımda: Onun adı Hemşire Erni ya da Berni'ydi. Lüneburg'ta, Hannover üniversite kliniğindeki isimsiz hemşireler. Sonra bir de Kent Hastanesi'nin hemşireleri ve hepsinden önemlisi Hemşire Gertrud vardı. Ancak sonra, hastane aramama gerek kalmadan karşıma o çıkıverdi. Oskar sağlının zirvesindeyken Zeidler'in dairesinde onun gibi kiracı olan bir hemşireye âşık oldu. O gün bugündür dünyam hemşirelerden geçilmiyordu. Sabahın erken saatinde Korneff'in yanında mezar yazısı kazımak için işe gidiyor, ilk durağımın adına Maria Hastanesi koyuyordum. Hastanenin tuğladan yapılma kapısının önünde ve çiçeklerle dolup taşan ön avlusunda sürekli gidip gelen hemşireler vardı. Diğer bir deyişle zor bir günü ardında bırakan ya da yeni başlayan hemşirelerdi bunlar. Sonra tramvay geliyordu. Bitmiş tükenmiş ya da en azından bit-

kin bitkin önüne bakan hemşirelerden bazılarıyla aynı vagonda oturmamak ya da aynı peronda beklememek mümkün değildi. Başlarda kokularını alırken isteksiz davranıyordum; daha sonraları kokularının peşine takılıyor, iş kıyafetlerinin yanına, hatta aralarına sokuluyordum.

Sonra da Bittweg Yolu. Havalar iyi olduğunda mezar yazılarını dışarıda, sergilenen taşların arasında oyuyor, onları ikişerli, dörderli gruplar halinde, kol kola gelirken görüyordum; mola saatleri gelmiş, dedikodu ediyor ve Oskar'ın diyabaz taşından başını kaldırmasına, işini ihmal etmeye zorluyorlardı; çünkü her bakış bana yirmi Pfennig'e mal oluyordu.

Sinema afişleri... Almanya'da, içinde hemşirelerin olduğu çok sayıda film her zaman olmuştur. Maria Schell beni sinemada cezbetmişti. Üzerinde hemşire üniformasıyla, kahkaha atıyor, ağlıyor, fedakârca bakıcılık yapıyor, gülümseyerek rolünü ounuyor ve halen başında hemşire kepiyle ciddi bir müzik eşliğinde, sonra ani bir umutsuzluk, neredeyse geceliğini yırtarak bir intihar girişiminden sonra aşkını feda ediyor –Borsche doktor rolünde– mesleğine sadık kalıyor, yani kepini ve Kızıl Haç broşunu taşımaya devam ediyordu. Oskar'ın ilkel beyni ve büyük beyni gülerek, düşünceleriyle hareketli film şeridine uygunsuz sahneler işlerken, bir yandan da gözlerinden yaş geliyordu; gözlerim kamaşmış halde bir sürü beyaz giyimli, gönüllü, isimsiz, bayan hasta bakıcıdan oluşan bir çölde boş boş dolanıyor, hakkında sadece Zeidler'in dairesinde buzlu camlı kapının arkasındaki odayı tuttuğunu bildiğim Hemşire Dorothea'yı arıyordum.

Bazen gecen nöbetinden döndüğünde ayak seslerini duyuyordum. Onu gündüz vardiyası bittiği akşam saat dokuz sularında eve girip odasına girerken de duyuyordum. Oskar, koridorda hemşirenin sesini duyduğunda her zaman sandalyesinde oturup kalmıyordu. Sık sık kapı koluyla oynuyordu. Çünkü kim buna dayanabilirdi ki? Önünden bir şeyler geçtiğinde, belki de onun için önünden geçtiğinde kim bir göz atmaz ki? Tek amacı sakin

oturan birini yerinden fırlatmak olan, komşudan gelen her sese karşılık kim sandalyesinde oturup kalabilir ki?

Bir de her şeyden beter sessizlik vardı. Aynı şeyi o tahtadan, sesi çıkmayan, pasif kalyon figürüyle da yaşamıştık. Derken ilk müze görevlisi kanında yüzüyordu. Diyorlardı ki; Niobe onu öldürdü. Bunun üzerine müdür yeni bir bekçi aramaya koyuldu, çünkü müzenin kapalı olmaması gerekiyordu. İkinci bekçi öldüğünde insanlar bağırıyordu: "Niobe öldürdü onu!" Müze müdürü üçüncü bir bekçi bulmakta mı zorlanıyordu, yoksa on birinci kez mi bekçi arıyordu? Kaçıncı olduğunun bir önemi yoktu! Günün birinde o zar zor bulunan bekçi de ölmüştü. İnsanlar bağırıyordu: "Niobe, yeşiller içinde! Niobe, kehribar gözlü! Niobe, tahtandan Niobe!" Niobe çıplak, ne hareket ediyor, ne üşüyor, ne terliyor, ne de nefes alıyordu; üzerinde tahta kurdu bile yoktu, çünkü tahta kurtlarına karşı aşılanmıştı, çünkü değerli ve tarihi bir şeydi o. Onun yüzden bir cadının yanması, oymacının biri marifetli elini feda etmesi, gemilerin batması gerekiyordu; oysa yüzerek kurtuluyordu. Niobe tahtandan ve ateşe dayanıklıydı; öldürüyor ve değerini yitirmiyordu. Lise öğrencilerini, üniversite öğrencilerini, ihtiyar bir rahibi ve bir koroyu dolduracak müze bekçisini susturdu sessizliğiyle. Dostum Herbert Truczinski üzerine atladı ve bunu yaparken kanını boşalttı; ama Niobe kuru kalmaya devam edip, daha da sükûta gömüldü.

Hemşire sabahın çok erken saatlerinde, yaklaşık altı sularında, odasını, koridoru ve kirpinin dairesinden çıktıktan sonra, her ne kadar varlığı sırasında gürültü yapmasa da dairenin içi çok sessiz oluyordu. Oskar buna dayanabilmek için arada sırada yatağını gıcırdatması, bir sandalyeyi kaydırması ya da banyo küvetine bir elma yuvarlaması gerekiyordu.

Saat sekiz gibi bir hışırtı sesi geliyordu. Gelen postacıydı. Gelen mektup ve kartpostalları kapının mektup aralığından itip koridorun zeminine düşürüyordu. Oskar'ın dışında Bayan Zeidler da bu hışırtıyı bekleyenlerdendi. Bayan Zeidler, Mannesmann'da sekreter

olarak mesaisine saat dokuzda başladığı için öncelik bana aitti. Hal böyle olunca hışırtının peşine düşen ilk ben oluyordum. Beni duyduğunu bilmeme rağmen sessiz olmaya özen gösteriyor, ışığı yakmamak için kapımı açık bırakıyor, tüm mektuplara birden uzanıyor, Maria'nın bana her hafta kendisi, Kurt ve ablası Guste hakkında tertemiz bir rapor halinde gönderdiği mektubu pijamamın cebine sokuyor, ardından süratli bir şekilde diğer gönderilere göz atıyordum. Bay Zeidler ya da koridorun diğer ucunda kalan Bay Münze adında birine gelen hür türlü mektubu, dik durmayan, aksine büzülmüş duracak şekilde yeniden yere bırakıyordum; hemşireye gelen mektupları Oskar elinde çeviriyor, kokluyor, yokluyor, son olarak da kimin gönderdiğine bakmayı ihmal etmiyordu.

Hemşire Dorothea nadir de olsa benden fazla mektup alıyordu. Tam adı Dorothea Köngetter'di ama ben ona kısaca Hemşire Dorothea diyor, zaman zaman soyadını unutuyordum. Zaten hemşireler arasında soyadların kullanılması pek gerekli görülmüyor. Hildesheim'daki annesinden mektup alıyordu. Batı Almanya'nın farklı farklı hastanelerden gelen mektup ve kartpostallar vardı. Ona bir zamanlarla birlikte hemşirelik okulundan mezun olduğu hasta bakıcıları yazıyordu. Şimdiyse meslektaşlarıyla olan bağını kartpostallarla yorucu bir şekilde beraberinde sürükleyerek ayakta tutuyor, Oskar'ın da üstünkörü fark ettiği üzere mektuplarına bu saçma sapan ve boş cevapları alıyordu.

Buna rağmen çoğunun ön sayfasında üzerini sarmaşıkların sardığı hastane cephelerini gösteren kartpostallar, Hemşire Dorothea'nın önceki hayatından bazı ipuçları veriyordu: O, yani hemşire, bir süre Köln'deki Vincent Hastanesi'nde, Aachen'de bir özel klinikte, hatta Hildesheim'da çalıştı. Annesi de oradan yazıyordu. Buna göre ya Aşağı Saksonya asıllıydı ya da Oskar gibi doğudan kaçan bir mülteciydi ve savaştan kısa bir süre sonra orada sığınacak bir yer bulmuştu. Bunun dışında, Hemşire Dorothea'nın çok yakınlarda, Maria Hastanesi'nde çalıştığını öğrendi. Beate adında bir hemşireyle yakın arkadaş olması gerekiyordu, çünkü kartpos-

talların büyük çoğunluğunda bu arkadaşlığa işaret eden ibareler, hatta Beate'ye iletilmesi istenen selamlar vardı.

Arkadaşı beni huzursuz ediyordu. Oskar onun varlığına ilişkin çeşitli tahminlerde bulundu. Beate'ye mektuplar diziyor, mektubun birinde ondan arkadaşı için tavsiye ricasında bulunuyor, bir başkasında Dorothea'nın varlığını saklıyor, önce Beate'ye yanaşıp, sonra kız arkadaşına geçiş yapmak istiyordum. Beş ya da altı kadar mektubu kaleme almış, hatta birkaçını zarfa bile yerleştirmiştim. Posta kutusunun yolunu tutuyor ama yine de hiçbirini göndermiyordum.

Ne kadar çılgın biri olduğum göz önüne alınırsa, belki de Hemşire Beate'ye sonunda böyle bir mektup gönderecek kadar gözümü karartacaktım; tabii bir pazartesi günü –Maria aynı dönemlerde Stenzel adlı işvereniyle bir ilişkiye başlamıştı, bunu da garip bir şekilde umursamadım– aşktan mahrum olmayan tüm ihtirasımı kıskançlığa çeviren o malum mektubu bulmamış olsaydım.

Zarfın üzerinde önceden basılmış gönderici kısmında, Dr. Erich Werner–Maria Hastanesi adlı birinden Hemşire Dorothea'ya bir mektup yazıldığını söylüyordu. Salı günü aynısından ikinci bir mektup geldi. Üçüncüsü perşembe günü geldi. Peki, o perşembe ne oldu? Oskar o gün odasına geri döndü, kendini evin mobilyaları arasında sayılan mutfak sandalyesine bıraktı, Maria'nın haftalık mektubunu pijamasının cebinden çıkardı –Maria, yeni bir hayranı olmasına rağmen bana günü gününe, apaçık ve hiçbir konuyu atlamadan yazmaya devam ediyordu– zarfı bile açtım, hem okuyor hem de okumuyordum, koridordan Bayan Zeidler'in çıkışını, hemen üstüne de sesini duydum; Bay Münzer'e sesleniyordu ama o cevap vermiyordu ama evde olması gerekiyordu, çünkü Zeidler odasının kapısını açtı, mektubunu uzattı ve konuşmaktan bir türlü vazgeçmedi.

Bayan Zeidler'in sesini, daha konuştuğu sırada duymaz oldum. Duvar kâğıdındaki çılgınlığa teslim etmiştim kendimi; o dikey, yatay, çapraz çılgınlığa; o eğriler çizen, binlerce kez artan çılgınlığa;

kendimi Matzerath olarak görüyor, onunla tüm aldatılanların kuşkuyla sindirilen ekmeğini yiyor, sonra da Jan Bronski'nin bir kadife yakalı mantosunda, Dr. Hollatz'ın beyaz önlüğünde, bunun üzerine hemen, baştan çıkarmak, telef etmek, ırza geçmek, hasta etmek, dövmek, eziyet etmek için Cerrah Dr. Werner olarak ortaya çıkan, basit, şeytani makyajını sürmüş baştan çıkarıcı –inandırıcı biri olarak kalmak için baştan çıkaran birinin yapması gereken her şeyi yapan– olarak görmekte zorluk çekmiyordum.

Oskar'ı o zamanlar sapsarı edip deliye çeviren o hatırayı yeniden canlandırdığımda gülümsüyorum: Tıp okumak istiyordum, hem de hemen. Doktor olmak istiyordum, hem de Maria Hastanesi'nde. Dr. Werner'i oradan kovmak, onu ifşa etmek, onu görevini kötüye kullanmaktan, hatta bir gırtlak ameliyatı sırasında dikkatsizlik sonucu ölüme sebebiyet vermekle itham etmek istiyordum. Asla, Bay Werner'in eğitimli bir doktor olup olmadığı sorgulanıp, gerçekler ortaya çıkmalıydı. Savaş sırasında bir sahra hastanesinde çalışmış, orada birkaç bilgi kapmış biriydi: Atın bu üçkâğıtçıyı! Sonunda Oskar, genç yaşına rağmen sorumlu bir mevkiye getirtilip başhekim oluyordu. Yankılanan koridorlardan çevresi beyaz önlüklülerle çevrili yeni bir Sauerbruch geçiyordu; ona ameliyat hemşiresi olarak giyinen Hemşire Dorothea eşlik ediyordu. Vizitelerini yapıyor, son dakikada ameliyata karar veriyordu –bu filmin hiç çevrilmemiş olması ne iyi!

Gardıropta

Kimsenin aklına Oskar'ın yanına sadece hemşirelerin yaklaşabildiği gelmesin. Sonuçta bir iş hayatım vardı! Sanat akademisinde yaz sömestri başlamıştı: Tatil boyunca faydalandığım yazı oymacılığı işine son vermek zorundaydım, çünkü Oskar'ın iyi para karşılığında sabit durması gerekiyordu. Eski üsluplar kendilerini ona kanıtlamakla yükümlüyken, yeni üslupların benim ve ilham perisi Ulla'nın üzerinde denenmesi gerekiyordu; nesnelliğimizi ortadan kaldırıyor, bizi terk ediyor, inkâr ediyor, üzerimize çizgiler, dörtgenler, spiraller, her halükarda duvar kâğıdı deseni olabilecek, içten gelen bir sürü ıvır zıvır ekliyorlar, üzerlerinde Oskar ve Ulla'dan başka hiçbir şeyi eksik olmayan, daha doğrusu gizemli bir heyecandan yoksun, endüstriyel tasarımlarına piyasa yapacak başlıklar atıyorlardı: Yukarı örülü. Zaman ötesi şarkı. Yeni mekânların kızılı.

Bunu özellikle, daha doğru dürüst çizmesini bilmeyen genç sömestriler yapıyordu. Profesör Kuchen ve Maruhn'un etrafındaki eski arkadaşlarım usta öğrenciler Ziege ve Raskolnikoff, soluk halka ve ince damarlı çizgilerle yoksulluğa methiye düzmek için biraz fazla siyaha ve renklere sahiptiler.

Ayakları yere bastığında oldukça sanatsever biri olduğunu ortaya koyan ilham perisi Ulla'ya gelince; bu yeni duvar kâğıdı desenlerine o denli ısındı ki, onu terk eden ressam Lankes'i çabucak unutup Meitel adında yaşı biraz ilerlemiş bir ressamın çeşitli büyüklükteki dekorasyonlarını şirin, komik, eğlendirici, fantastik, fevkalade, hatta şık bulmaya başladı. Aşırı tatlı Paskalya yumurtaları gibi şekilleri tercih eden bu sanatçıyla kısa zamanda nişanlanması fazla bir anlam taşımıyordu; Ulla daha sonra sık sık nişanlanma fırsatları yakalayıp şu sıralar –geçen gün beni ziyaret edip yanında bana ve Bruno'ya şekerleme getirdiğinde söyledi– her zaman olduğu gibi, ciddi bir ilişkinin arifesindeymiş.

Ulla, sömestri başlarında ilham perisi olarak kendini sadece o yeni ve fark edemediği kadar kör olan istikamete adamak niyetindeydi. Paskalya yumurtası boyayan ressamı Meitel ona bunu kafasına sokmuştu; ona nişan hediyesi olarak bir kelime haznesi hediyesi vermiş, onu da benim yürüttüğü sanat konuşmalarında kullanıyordu. Bana desen elemanlarından, yaklaşımlardan, vurgulardan, perspektiflerden, serpiştirilmiş yapılardan, eritme proseslerinden, erozyon fenomeninden bahsedip duruyordu. Gündüzleri sadece muz ve domates suyu içen Ulla, gelmiş kök hücrelerden, dinamik hızları içerisinde güç sahasında sadece doğal hallerine kavuşmayan, bunları aşan renk atomlarından... İşte Ulla modelliğimizi icra ederken verdiğimiz molalar sırasında, her ne kadar fırsat buldukça Ratinger Sokağı'nda birer kahve içsek de, bunlardan söz ediyordu. Hatta o dinamik paskalya yumurtası ressamıyla olan nişanını bozup, Kuchen'in öğrencilerinden olan bir lezbiyenle kısa bir ilişki yaşayarak yine maddiyat dünyasına ayak basmış olsa bile, o küçük suratını, ilham perisi ağzının etrafında iki keskin, biraz da fantastik kırışık meydana gelecek kadar zorluyordu.

Bu arada ilham perisi Ulla'nın Oskar'ın yanında hemşire olarak resmedilmesi fikrinin tek başına Raskolnikoff'un fikri olmadığını itiraf ediyorum. Madonna 49'tan sonra bizi "Europa'nın Kaçırılması" çalışmasında resmetti –boğa olan bendim. Ve gerçekliği tartışmalı kaçırılmanın hemen ardından o malum tablo ortaya çıktı: "Soytarı Hemşireyi İyileştiriyor."

Ağzımdan çıkan tek bir kelime Raskolnikoff'un hayal gücünü ateşledi. Kasvetiyle, kızıl saçlarıyla sinsice bir şeyler yumurtluyor, fırçasını yıkıyor, kendini yorarak Ulla'ya gözlerini dikerken suçtan ve cezadan bahsediyordu; o sırada ben de ona benim içinde suçu, Ulla'nın içinde cezasını görmesini önerdim; benim suçlu olduğum bariz olsa da, cezasına bir hemşirenin üniforması giydirilebilirdi.

Aklına sunduğum o kusursuz tablonun daha sonra farklı, hatta yanıltıcı bir farklılık kazanması Raskolnikoff'tan kaynaklanı-

yordu. Ben olsaydım o tabloya "Şeytana Uymak" adını koyardım, çünkü tablodaki sağ elim bir kapının koluna dokunuyor, onu aşağı itiyor ve içinde bir hemşirenin beklediği bir odayı açıyordu. Aslında Raskolnikoff'un tablosuna basitçe "Kapı Kolu" da denebilirdi; çünkü amaç şeytana uyma olgusuna yeni bir isim koymaksa, kapı kolu kelimesini önerirdim, çünkü o malum ele gelen çıkıntıya el atmaya çalışılacağı için, çünkü Hemşire Dorothea'nın odasının önündeki süt camlı kapının koluna her gün şahsen el atmaya çalıştığım için, çünkü kirpi Zeidler'in seyahatte, hemşirenin hastanede, Bayan Zeidler Mannesmann'ın ofisinde çalıştığını bildiğim için.

O saat geldiğinde Oskar, gider borusundan yoksun banyo küvetli odasından ayrılıyor, Zeidler'lerin dairesinin koridoruna adım atıyor, hemşirenin odasının önünde dikiliyor ve kapı kolunu kavrıyordu.

Haziran ortalarına kadarki bu denemeyi her Allah'ın günü yapıyordum, kapının bana teslim olacağı yoktu. Tam hemşirenin içinde, sorumlulukla yürüttüğü işinden dolayı öylesine iyi yetişmiş bir insan görmeye niyetlenmiş ve tüm umutlarımı kapının bir gün yanlışlıkla açık kalmasına bırakmam bana daha uygun gelmeye başlamıştı ki; kapıyı günün birinde kilitlenmemiş bulduğumda, hemen kapıyı kapatma girişimime herhalde aynı aptalca, mekanik tepki neden olmuştu.

Oskar'ın uzun dakikalar boyunca gergin bir ifadeyle koridorda dikilip kaldığı aşikârdı; aklından aynı anda en farklı kaynaklardan gelen sayısız fikir geçiyordu ki, her saldırıya bir çeşit plan hazırlığına girişmekte kalbi zorlanıyordu.

Ancak sonunda kendimi ve düşüncelerimi farklı konulara aktarmayı başardığımda, Maria ve hayranı, diye düşündüm, Maria'nın bir hayranı var, hayranı Maria'ya bir kahve demliği hediye etti, hayranı ve Maria cumartesi günü Apollo Sineması'na gidiyor, Maria hayranıyla sadece mesai sonlarında seni benli oluyor, hayranına ait olan iş yerinde ise Maria hayranına "siz" diye hitap

ediyor. Maria ve hayranını her yönüyle inceledikten sonra, zavallı aklıma gelen fikirlere bir iniş sırası vermeyi başardım –sonunda buzlu camlı kapıyı açtım.

Bu odayı daha önce penceresiz bir oda olarak hayal etmiştim, çünkü kapının bulanık camlı kısmı bugüne kadar bir nebze gün ışığını ele vermemişti. Tıpkı benim odamda olduğu gibi sağ tarafa uzandığımda şalteri buldum. Bu oda gözüyle bakılmak için fazla dar olan küçük hücre için kırk mumluk bir ampul fazlasıyla yeterliydi. Yarım yamalak halimle o anda bir aynanın karşısında durmak beni utandırmıştı. Ne var ki Oskar, ters duruşlu, o nedenle daha aydınlatıcı yansımasından kaçınmadı; çünkü tuvalet masasının aynasıyla aynı genişlikte ortaya dökülen üzerindeki nesneler son derece etkili çekim gücüne sahipti ve Oskar'ı diken üstünde tutmaya yetiyordu.

Beyaz emayeden yapılma el yıkama leğeninin üzerinde mavi siyah lekeler vardı. Yine el yıkama leğeninin çıkıntılı kenarına kadar uzandığı tuvalet masası mermerinde de hasarlı kısımlar vardı. Mermer plakanın kırık sol köşesi aynanın önüne denk geliyor, damarlarını gösteriyordu. Kırık kısımlarda pul pul kabaran yapıştırıcı izleri, başarısız bir iyileştirme denemesine işaret ediyordu. Taş ustası parmaklarım kaşınmaya başladı. Bir an için Korneff'in kendi ürettiği, en kırık dökük Lahn mermerini büyük kasap dükkânlarının önüne yapıştırılan kalıcı cephe süslemesine dönüştüren mermer yapıştırıcısı aklıma geldi.

Alışkın olduğum kireç taşlarıyla yaptığım işlemlerin bu fena aynadaki kötü yansımamı unutturmasıyla birlikte, Oskar'ın daha odaya adım atmasıyla farklı gelen o kokuya bir isim vermeyi başardım.

Etraf sirke kokuyordu. Daha sonraları, hatta daha birkaç hafta önce, bu baskın havanın nedenine ilişkin bir tahminde bulundum: Hemşire bir önceki gün saçını yıkamış, durulamadan önce başına suyla karışık sirke dökmüştü. Gerçi tuvalet masasının üzerinde herhangi bir sirke şişesi yoktu. Aynı şekilde farklı etiketlen-

miş şişelerde sirke olduğuna dair bir kanıta rastlamadım. Kendi kendime sürekli, herhalde en modern banyoların bulunduğu Maria Hastanesi dururken, odasında saçlarını iyice yıkayabilmek için Zeidler'den izin alıp, Zeidler'lerin mutfağında sıcak su kaynatmakla uğraşmaz, diye söyleniyordum. Buna karşın başhemşirenin ya da hastane yönetiminin koyduğu, hasta bakıcılarının hastanenin belirli sıhhi tesisatından yararlanmalarını engelleyici genel bir yasak bulunabilir, Hemşire Dorothea bu nedenle bu hatalı aynanın karşısındaki bu emaye leğenin içinde saçlarını yıkamak zorunda kalıyor olabilirdi.

Tuvalet masasında herhangi bir sirke şişesi bulunmasa da, bu nemli soğuk mermer taşının üzerinde yeteri kadar şişe ve kutu mevcuttu. Bir paket pamuk ve yarısına kadar boşalmış bir kadın pedi paketi Oskar'ın kutuların içine bakma cesaretini kırmıştı. Ancak bugün o kutuların içinde sadece kozmetik şeylerin, varsa yoksa zararsız merhemlerin bulunduğunu düşünüyorum.

Hemşire tarağı saç fırçasına saplamıştı. Tarağı fırçanın kıllarının arasından çekip tamamıyla ortaya çıkarmam için birkaç badire atlatmam gerekiyordu. İyi ki de yapmışım, çünkü o anda Oskar en önemli keşfini yaptı: Hemşirenin saçları sarıydı, belki kül sarısıydı ama yine de taranmış ölü saçlar hakkında bir yargıya varmadan önce dikkatli olmak gerekiyordu; o nedenle sadece bir tespitte bulundum: Hemşire Dorothea'nın saçları sarıydı.

Tarağın şüphe uyandıran zengin kurgusu başka neleri saklıyor: Hemşirenin saç dökülme problemi vardı. Bu utanç verici, dişiliğin ruhuna kesin aykırı olan hastalığın suçunu hemşire kepine bağlıyorum. Elbette kepin kendisini doğrudan suçlamıyorum; çünkü iyi bir hastanede kepsiz hemşire olmaz.

Oskar bu sirke kokusundan ne kadar rahatsızlık duysa da, Hemşire Dorothea'nın saç kaybına uğraması, bende merhametle inceltilmiş, kaygı dolu bir sevgiden başka bir şey uyandırmıyordu. Beni ve o anki ruh halimi tarif etmem gerekirse, o anda aklıma, hemşireye uygun bir anında vermek isteyebileceğim çok sayıda

başarılı olarak tanıtılan saç uzatıcı ilaçlar aklıma geliyordu. Sırf bu buluşmanın bile bende yarattığı hayalle birlikte –Oskar bu buluşmanın sıcak, rüzgârsız bir yaz güneşi altında ileri geri sallanan başak tarlalarının arasında gerçekleştiğini hayal ediyordu– yerlerinden kopan saçlarını tarağından çekip aldım, onları demet halinde getirip yine kendi teliyle bağladım, elimdeki yumağın üzerinde kalmış toz ve kepek parçacıklarını üfledim ve onu dikkatlice cüzdanımın çarçabuk boşalttığım bölmesine ittim.

Oskar'ın cüzdanına daha rahat uzanabilmesi için mermerin üzerine bıraktığı tarağı, cüzdanı ve ganimeti ceketimin cebine koyduktan sonra tekrar elime aldım. Tarağı abajursuz lambaya doğru tuttum, ona saydamlık kazandırdım, farklı kalınlıktaki iki diş grubunu inceledim, ince grubun arasından iki tanesinin eksik olduğu fark ettim, sol işaret parmağımın tırnağını kalın dişlerin üzerinde gezdirmekten kendimi alamadım ve Oskar'ı tüm bu harcanan süre boyunca şüphe çekmemek için bilerek almayı atladığım az sayıda saç telinin parlamasıyla sevindirdim.

Nihayet tarak yine saç fırçasının içine gömüldü. Bana gereğinden fazla tek taraflı bilgi veren tuvalet masasından uzaklaştım. Hemşirenin yatağına yaklaşırken üzerinde bir sutyenin asılı durduğu bir mutfak sandalyesine çarptım.

Yıkanmaktan yıpranmış ve rengi solmuş destekleyicilerin iki negatif formunu Oskar yumrukları dışında başka bir şeyle doldurамazdı; onlarsa doldurmaya yetmiyordu, aksine yabancı, mutsuz, fazla sert, fazla gergin kâselerin içinde hareket ediyorlardı. Bu kâselerin içindekini tanımadığımdan değil; onları severek kaşıklardım; hatta içimde zaman zaman ortaya çıkacak kusma istediğini bastırarak; çünkü tadına bakılan her lapa bazen insanı kusturacak gibi olsa da, sonra tadı hoş olur; hatta gerçek aşkı sınava tutacak kadar tatlı olur.

Aklıma Dr. Werner geldi ve bunun üzerine yumruklarımı sutyenin içinden çıkardım. O anda Dr. Werner'in hayali uçup gitti, ben de artık Hemşire Dorothea'nın yatağının başında durabilir-

dim. Şu hemşirelerin yatakları yok mu? Oskar ne de çok hayalini kurmuştu. Şimdiyse kendi huzuruma ve tek tük meydana gelen uykusuzluğuma kahverengi bir çerçeve çizen yine aynı karyolaydı. Pirinç başlıkları bulunan, beyaza boyanmış metal bir karyolaydı. Aslında bu kaba saba, sevgiden yoksun mobilyadan çok en hafifinden bir parmaklık hayal etmiştim. Bir süre somyasının granitten yapıldığını tahmin ettiğim bu uyku sunağının önünde, hareketsiz, başım ağırlaşmış, ihtirastan yoksun, hatta kıskançlığa bile mecali kalmamış bir halde durdum, sonra arkamı dönerek bu can sıkıcı görüntüden uzaklaştım. Oskar hiçbir zaman Hemşire Dorothea ve uykusunu böylesine nefret dolu bir kabirde hayal etmemişti.

Belki de sonunda üzerinde yanlış tahminlerin yürütüldüğü merhem kutularını açma isteği ile tetiklenmiş olarak yine tuvalet masasına yöneldiğimde, gardırop bana cesametini görmemi, üzerindeki kaplamaya kahverengi siyah bir ad vermemi, pervazındaki profili izlememi ve onu sonunda açmamı emretti; çünkü her dolap açılmak ister.

Bir kilidin yerine kapıları bir arada tutan çiviyi eğdim: O anda, ayrıca benden hiçbir yardım almadan, tahta kapılar iç geçirerek iki yana açıldı ve beni öylesine büyük bir manzarayla karşı karşıya bıraktı ki, kollarımı kavuşturup serinkanlılıkla inceleyebilmek için birkaç adım geri gitmem gerekiyordu. Oskar, tuvalet masasının üzerindeki ayrıntıların arasında kaybolmak ve yatağın karşısında yaptığı gibi önyargıların yarattığı baskıların altında ezilerek bir yargıya varmak istemiyordu; gardıropla taptaze, ilk günkü duygularla yüz yüze gelmek istiyordu, çünkü gardırop da onu kollarını açmış bir şekilde karşılamıştı.

Bununla birlikte umutsuz bir estetik düşkünü olan Oskar, ufak bir eleştiride bulunmaktan kendini tamamıyla alıkoyamıyordu: Herhalde mağara adamının biri ezik büzük bir halde yer döşemesine yapışsın diye dolabın aceleyle ve kırıp koparırcasına ayaklarını kesmişti.

Bu mobilya parçasının içiyse kusursuzdu. Sağ taraftaki üç de-

rin rafın içinde iç çamaşırları ve bluzlar üst üste dizilmişti. Kırmızı ve beyazların arasında açık renkli, kesin yıkamayla rengi atmayan mavi bir çamaşır vardı. Birbirine bağlanmış olarak sağ dolap kapağının iç kısmında, çamaşır raflarına yakın olarak asılı duran kırmızı yeşil kareli iki muşamba cebin üst kısmında yamanmış, altta kaçıklarla yaralanmış bayan çorapları saklanıyordu. Maria'nın iş yerindeki amiri ve hayranından hediye olarak aldığı ve giydiği çoraplarla karşılaştırıldığında, muşamba ceplerin içindeki çorapların kumaşı bana daha kaba olmasa da, daha sıkı ve dayanıklı gibi geliyordu. Gardırobun sol tarafındaki geniş kısmında çamaşır askılarının üzerinde mat parlak, kolalı hemşire üniformaları asılı duruyordu. Üzerindeki şapka saklama rafındaysa, cahilce dokunulmayı kaldıramayacak kadar hassas ama basit bir güzellik taşıyan hemşire kepleri sıralanmıştı. Soldaki çamaşır raflarına doldurulan sivil kıyafetlere sadece kısa bir bakış gönderdim. İhmal edilmiş, ucuz seçim zevki sessiz umutlarımı doğruluyordu: Hemşire Dorothea, giyiminin sivil kısmıyla pek bir ölçülü ilgileniyordu. Hal böyle olunca tencereyi andıran ve ihmal edilmiş bir biçimde üzerlerindeki komik çiçek imitasyonlara ev sahipliği yapan, şapka bölmesindeki hemşire keplerinin yanında üst üste konan o üç ya da dört şapka, başarısız bir pasta modelini andırıyordu. Keza şapka bölmesinde bir düzine kadar renkli, ince ciltli kitap, yün parçalarıyla doldurulmuş bir ayakkabı kutusuna yaslanmıştı.

Oskar, başlıklarını okuyabilmek için başını yana eğerek, yaklaşması gerekiyordu. Hoşgörüyle gülümseyerek başımı yeniden doğrulttum: Sevgili Hemşire Dorothea polisiye romanlar okuyordu. Gardırobun sivil kısmı için bu kadar inceleme yeterdi. Kitaplar sayesinde gardırobun yanına bir kere iyice yaklaşmıştım artık. Bulunduğum bu uygun mesafeyi koruyarak, hatta daha fazlasını yaparak dolabın içlerine doğru eğildim. İçimde gitgide artan, Hemşire Dorothea'nın dış görünümün küçük bir parçasını emanet ettiği gardırobun bir parçası olma isteğine artık karşı koymuyordum.

Dolabın aşağı kısmındaki zemin plakasına dizilmiş, itinayla

temizlenmiş bir halde çıkmayı bekleyen düz ökçeli pratik ve sportif ayakkabıları kenara almam bile gerekmiyordu. Gardırobun düzeni neredeyse bilinçli bir şekilde, sanki Oskar'ın herhangi bir kıyafeti kenara itmesine gerek kalmadan tam ortasına diz çöküp topuklarının üzerine dayanarak yeterince yer ve sığınak bulmasına olanak verilmesi için yaratılmıştı. Derken büyük bir beklenti içerisinde dolabın içine girdim.

Ancak yine de kendimi hemen toparlayamadım.Oskar, odanın içindeki envanter ve lambadan izleniyormuş gibi hissediyordu. Gardırobun içindeki ikametime daha samimi bir hava kazandırabilmek amacıyla dolabın kapaklarını çekmeye çalıştım. Birkaç zorluk çıktı, çünkü kapıların dolaba yaslandığı profillerdeki mandallar gevşemiş, tahta kapının üstten aralık kalmasına neden oluyordu; biraz ışık düşse de kutunun içinde beni rahatsız edecek bir ışık değildi bu. Buna karşın artan bir koku etrafı sarıyordu. Eski, temiz ama artık sirke değil, daha çok fazla rahatsız etmeyen güve kovucu ilaçların kokusu hakimdi; iyi kokuyordu.

Oskar gardıropta otururken ne mi yaptı? Alnımı Hemşire Dorothea'nın en yakınındaki iş üniformasına dayadım; yakası kapalı kollu bir önlüktü bu; o anda sanki hastanenin tüm birimlerine giden kapıları karşımda açık buldum –o sırada sağ elim, belki bir dayanak bulurum ümidiyle arkaya uzatırken sivil elbiselere değdi, şaşırdım, duruşumu kaybettim, elime geçen, kaygan, yumuşak bir şeyi yakaladım, sonunda kaygan olanı elimden bırakmadan– dayanabileceğim pervazı bulup, pervazın üzerine yatay bir şekilde çivilenmiş olarak bana ve dolabın arka kısmına dayanak teşkil eden yatay bir çıta boyunca elimi kaydırdım; sonra Oskar yeniden elini sağına aldı. Bu durumdan hoşnut kalabilirdim. Derken arkamda yakalayıp tuttuğum şeyin ne olduğunu kendime gösterdim.

Elimde siyah parlak deriden bir kemer gördüm ama bununla birlikte parlak deri kemerden fazlasını da görüyordum, çünkü dolabın içi o kadar karanlıktı ki, parlak deri kemerim öyle sıradan bir şey olamazdı. Bu benim için farklı bir şey de olabilirdi; mesela

tuttuğunu koparan üç yaşındaki teneke trampetçi olarak Neufahrwasser mendireğinde gördüğüm aynı kayganlıkta ve uzunlukta bir şey: Üzerinde baharlık, ahududu rengi manşetleri olan açık mavi bir manto giymiş zavallı annem, pardösü giymiş Matzerath, kadife yakalı Jan Bronski, üzerine altın harflerle "SMS Seydlitz" yazışı işlenmiş kurdeleli denizci şapkası giymiş Oskar bu takıma dahildi; pardösü ve kadife yakalar içinde benim ve topuklu ayakkabıları yüzünde atlayamayan annemin önünde, kayadan kayaya zıplayarak, altında çamaşır ipiyle avını bekleyen bir oltacıyla içi tuz ve hareket dolu patates çuvalının bulunduğu fenere ulaştılar. Ancak çuvalı ve ipi gören bizler, fenerin altındaki adamın niçin çamaşır ipiyle balık tuttuğunu öğrenmek istiyorduk ama Neufahrwasser ya da Brösen ya da her nereden gelirse gelen adam, gülüp kahverengi yoğun tükürüğünü öyle bir suya tükürüyordu ki, bir martı gelip alana kadar mendireğin yanındaki suların üzerinde uzun süre dalgalanıyordu; çünkü bir martı her şeyi alıp götürür, o narin bir güvercin değildir, hele hemşire hiç değildir –beyaz giyen her şeyi bir şapkaya sokup, bir dolabın içine konulabilseydi biraz fazla basit olurdu zaten; aynısını siyah için de söylemek mümkün, çünkü o zamanlar Kara Aşçı Kadın'dan korkmuyor, korkusuzca dolabın içinde oturuyor, öte yandan dolapta olmasa da aynı korkusuzlukla rüzgârsız bir havada Neufahrwasser'deki mendireğin üzerinde duruyor, burada parlak deri kemeri, orada yine siyah, kaygan ama yine de kemer olmayan başka bir şeyi tutuyordum; dolapta oturduğum için bir karşılaştırma peşindeydim, çünkü dolaplar insanı buna zorluyordu; Kara Aşçı Kadın'ın adını andım ama o zamanlar beni ürpertmiyordu, beyaz konusunda daha pişkindim, bir martıyla Hemşire Dorothea arasında hemen hemen fark gözetmiyordum, ancak güvercin ve benzeri saçmalıkları kendimden uzak tutuyordum, kaldı ki günlerden Panktot Bayramı değil, Kutsal Cuma'ydı, çünkü Brösen'e ve sonra mendireğe gidiyorduk; ayrıca fenerin altında Neufahrwasser'li adam elinde çamaşır ipiyle oturuyor ve suya arada bir tükürüyordu; fenerin üze-

rinde de güvercin yoktu. Sonunda Brösen'li adam ipi, sonunu görene kadar çekmeye başladı, ipi mendireğin tuzlu suyundan çekmenin neden bu kadar zor olduğunu anladı, zavallı annem bunun üzerine elini Jan Bronski'nin omzuna ve kadife yakasına koydu çünkü adamın beti benzi atmıştı ve oradan gitmek istiyordu; ama adamın at kafasını taşların üzerine çaldığını minik deniz yeşili yılanbalıklarının başın içinden nasıl çıktığını izlemek zorunda kaldı; adam sanki vida söker gibi büyük ve karanlık yılanbalıklarını at kafasının içinden çekip çıkardı; birileri kuş tüyü yatağı yırttı; demek istediğim martılar geldi, saldırıya geçti, çünkü martılar üç tane ya da daha fazla olduklarında küçük bir yılanbalığıyla zorlanmadan baş edebiliyorken, büyükleri biraz uğraştırıyordu. Derken adam atın ağzını iyice açtı, dişlerinin arasına bir parça odun sıkıştırdı ki bu, ata sanki gülümsüyormuş gibi bir ifade verdi, sonra kıllı kolunu içeri daldırdı, tıpkı benim dolabın içini yokladığım gibi, o da benim parlak deri kemeri çektiğim gibi, iki yılanbalığını aynı anda çekerek onları havada salladı ve taşa vurdu; öyle ki zavallı annemin midesindeki sütlü kahve, yumurta akı, yumurta sarısı, hatta biraz marmelat ve beyaz ekmek kırıntılarından oluşan kahvaltısı ağzından dışarı çıktı; kahvaltının zenginliği yüzünden martılar yön değiştirip daha alçaktan uçmaya başlayarak bacaklarını inişe hazırladılar, çığlıklarından bahsetmeyeceğim bile. Martıların kötü bakışlı olabildiklerini herkes bilir. Ama hiç kimse onları kovamıyordu, zaten Jan Bronski de kovamazdı zira, o martılardan korkuyor, her iki eliyle mavi gözlerini koruyordu; trampetimi de dinlemek bilmiyorlardı martılar, aksine ben tenekemde kızgın biraz da coşkunlukla bazı yeni ritimler yakalarken, onlar yemeklerine dalıyorlardı; ama zavallı annemin hiçbiri umurunda değildi, fazlasıyla meşguldü, öğürdü de öğürdü, ancak daha fazlasını çıkaramıyordu, fazla yememişti, çünkü zayıflamak istiyordu, o nedenle haftada iki kez kadın derneğinde jimnastik yapıyordu ama ona pek faydası olmuyordu, çünkü gizlice yemeye devam ediyordu ve bunun için sürekli kendine yeni

bir yol bulup duruyordu, tıpkı Neufahrwasser'den gelen adam, artık bir şey çıkmaz, diye herkesin düşündüğü bir anda, tüm teorileri çürüterek, son olarak, atın kulağından bir yılanbalığı çıkardığı gibi. Yılanbalığı atın beyninde dolaştığı için üzeri beyaz beyin parçacıklarıyla doluydu. Ancak üzerindeki tüm artıklar dökülene kadar öyle çok havada savrulup taşlara çalındı ki, yılanbalığı parlak derisini gösterdi; derinin ne kadar parladığını size şu benzetmeyle açıklayabilirim: Hemşire Dorothea üzerinde Kızıl Haç broşu taşımadığı sivil giyimli olduğu zamanlar böyle bir parlak deri kemer takıyordu.

Yanaşmak üzere olan bin sekiz yüz tonajlı Fin bandıralı bir geminin dalgalar yaratmasını seyretmek isteyen Matzerath kalmak istemesine rağmen eve döndük. At kafasını adam mendirekte bırakmıştı. Bunun üzerine yağız at bembeyaz kesilip kişnedi. Ancak atların kişnediği gibi kişnemiyordu, daha çok beyaz rengi ve gürültüsüyle bir at kafasını andıran bir bulut gibi kişniyordu. Aslında bunu hayal etmek o zamanlar daha rahatlatıcıyla, çünkü böylece, bu çılgın fikrin altında yatan gerçeği düşünebilseniz dahi, atın kendisini görmüyordunuz. Bunun yanı sıra, kereste yüklü ve Saspe'deki mezarlığın parmaklıkları gibi pas içindeki Fin bandıralı gemi de dikkatimizi dağıtıyordu. Buna karşın zavallı annem ne Fin gemisine, ne de martılara bakınabiliyordu. O bunlardan bıkmıştı. Eskiden piyanoda "Küçük Martı Helgoland'a uç" parçasını çalmakla kalmayıp, sözlerini söylemiş olsa da, artık bu şarkıyı ağzına almıyor, hiçbir ezgiyi söylemiyordu; başlarda balık da yemek istemiyordu ama güzel bir günün birinde yemeye başladı, o kadar çok, bir o kadar da yağlı balık yedi ki, sonunda yiyemeyecek hale geldi, aksine, yemek istemiyordu, yemekten bıkmıştı; sadece yılanbalığından değil, hayattan da, özellikle erkeklerden, belki de Oskar'dan bile bıkmıştı; her halükarda, hiçbir şeyden vazgeçemeyen biri olmasına karşın birden kanaatkâr ve ölçülü biri olup çıkmış, sonunda kendini Brenntau'a defnettirmişti. Sanırım bir taraftan hiçbir şeyden vazgeçememe, diğer taraftan hiçbir şey olmadan geçinebilme huyumu

annemden aldım; bir tek, istediği kadar pahalı olsun, tütsülenmiş yılanbalığı yemeden yaşayamam. Bu kuralı, hayatımda hiç görmediğim, parlak deri kemeri sadece biraz hoşuma giden Hemşire Dorothea için de koymuştum; o kadar sevmememe rağmen kemerden kurtulamıyordum, bir türlü peşimi bırakmıyordu, hatta çoğalıyordu, çünkü boşta olan elimde pantolonumun düğmelerini açtım ve bunu, o sayısız parlak derili yılanbalığı, hatta yanaşan Fin gemisi yüzünden hayalimdeki görüntüsü bulanıklaşan hemşireyi yeniden hayal edebilmek için yaptım.

Kafasında tekrar tekrar mendireğe sürüklenen Oskar, yavaş yavaş, martıların da yardımıyla Hemşire Dorothea'nın dünyasını en azından içi boş ama bana hitap eden iş kıyafetine ev sahipliği yapan gardırobun o kısmında yeniden bulmayı başardı. Sonunda onu net bir şekilde görmeyi başarıp, yüzüne ait ayrıntıları algılamaya başladığımı sandığım sırada, mandallar, yalama olmuş yuvalarından çıkıverdi: Dolabın kapakları ahenksiz bir gürültüyle birbirinden ayrıldı, beklenmedik aydınlık aklımı karıştırıyordu ve Oskar öncelikle Hemşire Dorothea'nın asılı duran kollu önlüğünün lekelenmemesi için çaba sarf etmesi gerekiyordu.

Sadece içinde bulunduğum duruma gerekli geçişi kolaylaştırabilmek, ayrıca beklentilerimin aksine oldukça zorlayan dolabın içindeki ikametimi kolayca çözebilmek için dolabın kuru arka duvarında az ya da çok beceriyle birkaç gevşek ritim tıngırdattım –yıllardır yapmadığım bir şeydi– sonra gardıroptan çıktım, tekrar düzenini kontrol ettim –kendimi suçlayacak en ufak iz bırakmamıştım– hatta parlak deri kemer bile parlaklığını koruyordu ama hayır, birkaç yeri ovulması gerekiyordu, hohlanmalıydı da, sonunda kemer, gençliğimin en erken yıllarında Neufahrwasser mendireğinde yakalanın yılanbalıklarını hatırlatan kemere dönüşmüştü.

Ben, yani Oskar, tüm ziyaretim sırasında beni izleyen kırk mumluk lambanın elektriğini keserek Hemşire Dorothea'nın odasından ayrıldım.

Derken kendimi koridorda buldum. Cüzdanımda bir yumak soluk sarı saçlar, yumağı derinin, ceket astarının, yeleğin, gömleğin ve fanilanın altında hissetmek için bir saniye uğraştım ama odadan çalınan ganimetin içinde tırmıkların topladığı çöplerden fazlasını görmek için fazla yorulmuş ve tuhaf moral bozucu bir aşırı rahatlama halini almıştım.

Oskar'ın aslında bambaşka hazinelerin peşinde olduğunu ancak şimdi kendine itiraf etti. Hemşire Dorothea'nın odasında geçirdiğim zaman boyunca, o malum Dr. Werner'in bir izine rastlama, en azından şekline aşina olduğum zarflarından birini bulma derdine düşmüştüm. Hiçbir şey bulamamıştım. Tek bir zarf, üzeri yazılı bir sayfa bile yoktu. Oskar, Hemşire Dorothea'nın polisiye romanlarını bir bir yerinden alarak, açtığını, sayfaların içinde ithaflar ve işaretler aradığını itiraf ediyor; hatta bir de fotoğrafın peşine düşmüştüm, çünkü Oskar Maria Hastanesi'nin çoğu doktorunu isimleriyle olmasa bile, sima olarak tanıyordu ama Dr. Werner'in tek bir resmine rastlayamamıştı.

Herhalde hemşirenin odasından haberi yoktu, gördüyse bile, arkasında iz bırakmayı başaramamıştı. Anlayacağınız, Oskar'ın rahat nefes alması için her türlü nedeni vardı. Zaten doktorun bayağı ilerisine geçmemiş miydim? Zaten doktora ait herhangi bir izin bulunmaması, doktorla hemşire arasındaki ilişkinin hastaneden ibaret olduğuna, yani profesyonellik gereği, öyle olmasa da tek taraflı olduğuna yeterli kanıt değil miydi?

Ancak Oskar'ın kıskançlığı bir neden arıyordu. Her ne kadar Dr. Werner'in arkasında bırakacağı en ufak şey bile beni derinden yaralayacak olsa da, böyle bir şeyin ortaya çıkması, gardırobun içinde geçirdiğim küçük ve kısa macerayla karşılaştırılmayacak bir rahatlamaya neden olacaktı.

Kendi odama giden yolu nasıl bulduğumu hatırlamıyorum ama Bay Münzer adlı kişiye ait koridorun diğer köşesindeki odanın kapısının ardından, yapmacık, dikkat çekici bir öksürük sesi duyduğumu hatırlıyorum. Bay Münzer'den bana ne? Kirpinin bayan kiracısıyla zaten başım yeterince dertte değil miydi? Münzer'in işlerine burnumu sokarak - kim bilir o ismin arkasında neler saklıyordu - sırtıma başka yükler mi bindirseydim? Hal böyle olunca Oskar bu davetkâr öksürüğü duymazdan geldi, daha doğrusu: Benden ne isteniyor kavrayamıyordum; ama odama girdiğimde, tanımadığım ve bir o kadar da umurumdan olmayan Bay Münzer'in, beni, yani Oskar'ı odasına çekmek için öksürmüş olabileceği görüşüne vardım.

İtiraf ediyorum: O öksürüğe tepki vermediğime uzun süre üzüldüm, çünkü odam gözümde öylesine korkunç derecede daralıp genişlemeye başlamıştı ki, öksüren Bay Münzer'le yapacağım bir sohbet, ne kadar sıkıcı ve katlanılmaz olursa olsun, tatlı gelmeye başlamıştı. Ancak buna rağmen, gecikmiş de olsa, belki de koridorda yankılanacak kendi öksürüğümle karşılık vererek, koridorun sonunda kapının arkasında beyle bir bağlantı kuracak cesareti toplayamıyor, kendimi isteksiz bir şekilde odamdaki mutfak sandalyesinin bir türlü devrilmeyen sağ açıyla yatmışlığına teslim ediyor, ne zaman sandalyeye otursa kanım kaynamaya başlıyor, yatağın üzerindeki tıp ansiklopedisine uzanıyor, zor koşullar altında modellik yaparak kazandığım o pahalı, köhne kitabı, kırışıp buruşacak şekilde yere bırakıyor, masanın üzerinden Raskolnikoff'un armağanı, teneke trampete uzanıyor ama tenekemle ne bagetlerimle uzanabiliyor, ne de Oskar'ı trampetini beyaz yuvarlak boya kaplamasına damlayacak ve ritim dışı hafiflemeye neden olacak gözyaşlarına kavuşabiliyordu.

Aslında istense şimdi kaybolan masumiyet hakkında dini bir risaleye başlanabilir, sürekli üç yaşında kalan ve trampet çalan Oskar'ın karşısına kambur, sessiz, gözyaşından ve trampetinden yoksun bir Oskar oturtulabilirdi. Ancak bu gerçeklere uygun olmaz-

dı: Oskar henüz trampet çaldığı dönemlerde masumiyetini kaybetti, sonra yeniden kazandı ya da onun yeniden gelişmesini bekledi; çünkü masumiyet hızla büyüyen yabani otla karşılaştırılabilir –geçmişlerinde hepsinin tiksindirici ve nefret dolu birer bebek olduğu o masum büyükanneleri bir düşünün– suç ve masumiyet oyunu Oskar'ı mutfak sandalyesinden fırlatmaya yeterli olmadı; beni trampetimi çalmadan yerine koymamı, koridoru, Zeidler'lerin dairesini terk etmemi ve Profesör Kuchen'in beni ancak öğleden sonra beklemesine aldırış etmeden sanat akademisine gitmemi emreden şey, Hemşire Dorothea'ya karşı beslediğim sevgiydi.

Oskar, hâkim olamadığı adımlarıyla odasından ayrılıp, koridora çıktığında ve uzun uzadıya, sesli bir şekilde dairenin kapısını açtığında, bir anlığına Bay Münzer'in dairesine kulak kabarttım. Öksürmüyordu, ben de mahcup, öfkeli, rahatlamış, aç, bıkkınlık ve yaşama hırsıyla dolu, oraya buraya gülümseyerek, başka yerlerde ağlamaklı olarak daireden ve sonunda Jülicher Sokağı'ndaki evden uzaklaştım.

Birkaç gün içinde benim açımdan mükemmel denecek bir yöntemle en ince ayrıntısına kadar hazırlamak için uzun uzadıya düşündüğüm bir planı yürürlüğe koydum. O gün tüm sabah boyunca boştum. Ancak öğleden sonra saat üçte Oskar ve Ulla, fikir ustası ressam Raskolnikoff'un karşısında modellik yapacaktık. Ben memleketine dönerek karısı Penelope'ye armağan olarak kamburunu sunan Odysseus'u temsil edecektim. Sanatçıyı bu fikrinden caydırmak için nafile bir uğraş verdim. Raskolnikoff o zamanlar tanrı ve yarı tanrıları başarıyla talan ediyordu. Mitoloji konusu olmak Ulla'yı rahatsız etmemişti; Hal böyle olunca ben de alttan aldım, kendimi bir volkan, Porserpina'nın Plüton'u, sonunda o öğleden sonra kambur Odysseus olarak resmettirdim. Gelgelelim benim için o sabahın ayrıntısı önemliydi. Demek istediğim, Oskar, ilham perisinin Penelope olarak nasıl göründüğünden bahsetmeyecek; daha çok şunu anlatacak: Zeidler'lerin daire-

si sessizdi. Saat sekize yaklaşıp postacı geldiğinde, Kirpi, saç kesme aletleriyle iş seyahatinde, Hemşire Dorothea gündüz vardiyasında, yani saat altıdan beri evde değildi, Bayan Zeidler henüz yatağında yatıyordu.

Hemen gelenleri incelemeye koyuldum. Bana bir şey gelmemişti; Maria'nın son gönderdiği mektup henüz iki günlüktü ama bir bakışta şehirden postaya verilmiş bir zarf ve üzerinde Dr. Werner'in apaçık el yazısını gördüm.

Öncelikle mektubu Bay Münzer ve Zeidler'ler için gelen diğer mektupların yanına bıraktım, odama döndüm ve Zeidler'in koridora çıkışını, alt kiracısı Münzer'e mektubunu teslim etmesini, sonra mutfağa, en sonunda yatak odasına gidişini ve yaklaşık on dakika içerisinde daireden ve binadan çıkmasını bekledim, çünkü saat dokuzda Mannesmann'ın yanında ofis mesaisi başlıyordu.

Oskar emin olmak için bekledi, ağırdan alarak elbiselerini giydi, dıştan sakince tırnaklarını temizledi ve ancak ondan sonra eyleme geçmeye karar verdi. Mutfağa gittim, üç gözlü gaz ocağın en büyük gözüne, yarıya kadar suyla doldurduğum bir alüminyum tencere yerleştirdim, önce ocağın alevini iyi yükselttim, sonra su buhar üretmeye başlayınca en düşük ayara getirdim, sonra aklımdan geçenleri özenle saklayıp onları yapılacak eylemlerin yanında bırakarak, iki adımda Hemşire Dorothea'nın odasının önüne yaklaştım, Bayan Zeidler'in yarısına kadar buzlu camlı kapının altına ittiği mektubu yakalayıp, zarfın arka yüzünü herhangi bir zarar vermeden açılacak duruma gelinceye kadar dikkatlice su buharının üzerinde tuttum. Oskar, Dr. E. Werner'in mektubunu tencerenin üzerinde tutmaya cesaret etmeden önce gazın altını elbette kapamıştı.

Doktorun mektubunu mutfakta değil, aksine yatağıma uzanarak okudum. Önceleri hayal kırıklığına uğradım, çünkü mektubun ne hitap şekli, ne de kapanışta yazılan süslü sözler doktorla hemşire arasındaki ilişki hakkında bir açık veriyordu. "Sevgili Ba-

yan Dorothea!" diye başladı ve "En içten saygılarımla Erich Werner." diye bitti. Kaldı ki, asıl metni okurken de tek bir duyarlılık vurgulayan kelimeye rastlamadım. Werner, geçen gün Hemşire Dorothea'yı erkekler bölümüne açılan kanatlı kapının önünde görmesine rağmen onunla konuşamadığı için üzgün olduğunu yazıyor. Hemşire Dorothea, Dr. Werner'i Hemşire Beate –yani Dorothea'nın kız arkadaşı– ile konuşma anında yakaladığı sırada anlam veremediği bir nedenden dolayı sırtını dönüp gitmişti. Şimdiyse Dr. Werner bir açıklama rica ediyor, çünkü Hemşire Beate'yle yürüttüğü sohbetin tamamen iş gereğini olduğunu söylüyor. Onun, yani Hemşire Dorothea'nın çok iyi bildiği üzere, sağı solu belli olmayan Beate'ye karşı her zaman mesafesini korumasını biliyormuş. Bu işin kolay olmadığını, Beate'yi tanıyan biri olarak, onun, yani Dorothea'nın durumu kavraması gerektiğini, çünkü Hemşire Beate'nin çekinmeden sık sık duygularını ortaya serdiğini, onun, yani Dr. Werner'in ise bu duygulara elbette asla karşılık vermediğini söylüyordu. Mektubun son cümlesi şunu anlatıyordu: "Benimle konuşmak istediğinizde size her an zaman ayırabileceğime lütfen inanın." Tüm o resmiyet, soğukluk, hatta kibir taşıyan satırlara rağmen, sonuna geldiğimde, Dr. E. Werner'in mektup üslubunu çözmem, mektubu olması gereken şekliyle, yani cayır cayır yanan bir aşk mektubu olarak algılamam zor olmadı.

İstemsiz hareketlerle mektup sayfasını zarfa soktum, bunu yaparken dikkati tümüyle elden bırakmıştım, Werner'in muhtemelen kendi diliyle ıslattığı yapışkan kısmı şimdi Oskar'ın diliyle ıslattım, sonra gülmeye başladım, hemen ardından ama gülmeye devam ederek, elimin düz kısmıyla bir alnıma bir enseme vurup durdum; derken bu vurup durmanın arasında Oskar'ın sağ elini alnımdan ve ensemden kurtararak odamın kapı koluna koymayı, kapıyı açmayı, koridora çıkmayı ve Dr. Werner'in mektubunu Hemşire Dorothea'nın iyi bildiğim odasına açılan buzlu camlı, tahtası gri renge boyanmış kapının altından yarısına kadar itmeyi başardım.

Henüz topuklarımın üzerine çömelmiş, sanırım iki parmağım mektubun üzerinde durduğu sırada, koridorun sonundaki odadan Bay Münzer'in sesini duydum. Ağır ağır, sanki not almak için vurgulanan çağrısının her kelimesini anlıyordum: "Ah, muhterem beyefendi, bana lütfen biraz su getirebilir misiniz!?"

Doğruldum, adamın hasta olduğunu düşündüm ama aynı anda kapının arkasında insanın hasta olmadığını, Oskar'ın bu hastalık hikâyesini su götürmeye bahane bulmak için kafasından uydurduğunu anladım, çünkü içinde beni hareketlendirecek hiçbir şey bulundurmayan sade bir çağrı beni asla yabancı bir insanın odasına sokamazdı.

Önce ona, doktorun mektubunu açmama yardım eden, alüminyum tenceredeki ılık duran suyu götürmek istedim. Ancak sonra bu kullanılmış suyu lavaboya boşalttım, tencereye yeni su doldurup, tencereyle suyu, beni ve suyu soran, belki de sadece su isteyen Bay Münzer'in sesinin kaynağı olan kapıya taşıdım.

Oskar kapıyı çaldı, içeri girdi ve anından Klepp'e mahsus olan kokunun kendisine rastladı. Bu kokuya şimdi ekşimsi desem, içindeki aynı derecede tatlı özütünü saklamış olurum. Klepp'i saran kokunun örneğin hemşirenin odasındaki sirke kokusuyla ortak hiçbir özelliği yoktu. Mayhoş demek de yanlış olurdu. İşte o Bay Münzer ya da bugün hitap ettiğim adıyla Klepp, tombul, tembel, buna rağmen hareketsiz olmayan, hafif terleyen, batıl inanışlı, yıkanmak nedir bilmeyen ama pisliğin biri olmayan, ölmesine izin verilmeyen bir flütçü ve caz klarnetçisi, bir türlü sigara içmeyi, nane şekeri emmeyi ve sarımsak kokusu yaymayı bırakamayan bir cesedin kokusuna sahipti, hâlâ da sahip. O zamanlar da öyle kokuyordu, bugün de öyle kokuyor, nefes alıyor ve ziyaret günlerinde yanıma uğradığında üzerime yaşam sevinciyle faniliğin havasını bırakıyor, sonra yeniden uğrayacağına dair umutlar dağıtan uzun uzadıya gidişiyle birlikte Bruno'yu, pencere ve kapıları ardına kadar açarak taze hava akışı yaratmaya zorluyordu.

Oskar bugün yatağa bağlandı. O zamanlar, Zeidler'lerin dai-

resinde Klepp'i yatağından arta kalanların üzerinde bulmuştum. Morali yerinde miskin miskin yatıyor, elinin uzanabileceği mesafede eski moda, Barok döneminden kalma izlenimi veren ispirtolu ocağı, bir düzineye yakın spagetti makarna paketi, kavanozda zeytinyağı, tüplerde domates sosu, gazete kâğıdı üzerinde nemden topak topak olmuş tuz ve daha sonra anlaşılacağı üzere hamam suyu kıvamında bir kasa şişelenmiş bira duruyordu. Boş bira şişelerine yattığı yerden ihtiyacını görüyor, sonra onların, bir saatlik sohbetin ardından samimi bir şekilde anlatmayı ihmal etmediği üzere, birçoğu ağzına kadar dolu, işeme kapasitesine hemen hemen uygun yeşilimsi şişelerin ağzını kapıyor, onları bir kenara diziyor ve bunu yaparken diğer şişelerden ayrı bir yerde durmasına dikkat ediyordu ki, yatak sakininin olası bir bira içme ihtiyacında şişeleri karıştırma tehlikesi meydana gelmesin. Odasında su olmasına rağmen –biraz hareketlense lavabo ihtiyacını da görebilirdi– çok tembeldi ya da daha doğrusu, büyük çaba sarf ederek kendine rahat hale getirdiği yatağını terk edip, spagetti tenceresine temiz su doldurmak için kendi kendini fazla engellemiş durumdaydı.

Klepp, Bay Münzer iken hamur işlerini itinayla sürekli aynı suyun içinde kaynattığından, yani sürekli bir tencereden diğerine boşaltılan, gitgide daha koyu bir kıvam kazanan kaynatma suyunu gözbebeği gibi koruduğu için, boş bira şişeleri stokuna dayanarak, yatağa uygun duruşunu çoğu zaman dört günden fazla korumayı başarıyordu. Spagettinin piştiği su iyice katılaşıp, tuzlu, yapışkan bir artık halini aldığında acil durum meydana geliyordu. Gerçi isteseydi Klepp kendini bunun üzerine açlığa teslim edebilirdi; ama bunu yapabilmek için o zamanlar gerekli ideolojik şartlar meydana gelmemişti; bunun yanı sıra perhizi de baştan beri dört, beş günle sınırlı gibiydi, aksi halde ona postasını getiren Bayan Zeidler ya da daha büyük bir spagetti tenceresiyle hamur işi stokuna yetecek bir su rezervi onu daha da çevresinden uzaklaştırabilirdi.

Oskar, hemşireye gelen postanın mahremiyetini ihlal ettiği sırada Klepp beş gündür yatakta bir başına kalmıştı: Spagetti suyunun geri kalanıyla reklam sütunlarına afiş yapıştırabilirdi. O anda benim koridorda Hemşire Dorothea ve mektuplarına adanan kararsız adımlarımı duymuştu. Oskar'ın yapmacık ve dikkat çekme amaçlı öksürük krizlerine tepki vermediğini fark ettikten sonra, benim Dr. Werner'in soğuk ihtiraslı aşk mektubunu okuduğum gün sesini kullanmaya zorladı kendini: "Ah, muhterem beyefendi, bana lütfen biraz su getirebilir misiniz?"

Ben de bunun üzerine tencereyi aldım, içindeki ılık suyu boşalttım, şebeke suyunun çeşmesini açtım, tencereyi yarısına kadar suyla doldurdum, biraz daha akmasına izin verdim, birazcık daha, sona ona temiz su getirdim, benim olmamı umduğu muhterem beyefendi oldum, kendimi Matzerath, taş ustası ve yazıt oymacısı olarak tanıttım.

O da aynı nezaketle bedeninin üst kısmını birkaç derece kaldırıp, kendini caz müzisyeni Egon Münzer olarak tanıttı ama benden ona Klepp diye hitap etmemi rica etti, çünkü zaten babasının adının Münzer olduğunu söyledi. Onun isteğini fazlasıyla iyi anlıyordum, ne de olsa ben de kendimi tercihen Koljaiczek ya da basitçe Oskar olarak görüyor, Matzerath soyadını sırf tevazudan kullanıyor ve sadece nadiren kendime Oskar Bronski demeye karar kılabiliyordum. Anlayacağınız bu yatağında yatan şişman adama – otuz olduğunu tahmin ediyordum ama daha gençti– basitçe ve doğrudan Klepp demek benim için zor olmadı. O bana Oskar dedi, çünkü Koljaiczek adı ona fazlasıyla zor geliyormuş.

Beraber sohbete daldık, ancak başlarda çekincesiz kalmakta biraz zorlandık. Hoşbeş ederek basit konulara değiniyorduk: Ben ondan, kaderimizi değiştirilemez olarak görüp görmediğini sordum. O bunu değiştirilemez buluyordu. Tüm insanların ölmesinin gerektiğini düşünüp düşünmediğini bilmek istiyordu Oskar. Tüm insanların eninde sonunda ölmesi gerektiğinden de emindi ama tüm insanların dünyaya gelmesinin gerekli olup olmadığın-

dan emin değildi. Kendinden yanlışlıkla doğmuş biri olarak söz ederken, Oskar kendini yine ona yakın hissetti. Ayrıca ikimiz de cennete inanıyorduk –ne var ki Klepp, cennet derken, hafif üçgenimsi bir kahkaha atıp, elini yorganın altına sokup bir yerlerini kaşıdı. İnsanın aklına Bay Klepp'in cennette uygulamayı düşündüğü ayıp şeyleri hayattayken planladığı geliyordu. Sohbetimizi siyasete yönlendirdiğimizde, neredeyse ihtirasa kapıldı, bana anında şeref, taç ve iktidar vermeye niyetli olduğu üç yüzün üzerinde Alman prensliği saydı; Hannover'in çevresini ise İngiliz İmparatorluğu'na armağan etti. Ona bir zamanların bağımsız şehri Danzig'in kaderi hakkında soru sorduğumda ise maalesef yerini bilmediğini söyledi ama istifini bozmadan Berg Dukalığı'ndan, söylediğine göre Jan Weilern'le doğrudan kan bağı olan bir kontu, onun maalesef tanımadığı küçük şehre prens olarak tavsiye etti. Sonunda –bu sırada doğruluk kavramını tanımlama üzerinde çalışıyor, bu yolda da ilerleme kaydediyorduk– kurnazca araya sıkıştırdığım bir soru sayesinde, Bay Klepp'in üç yıldır Zeidler'e kira ödediğini öğrendim. Daha önce tanışmamıza fırsat verilmediği için üzgündük. Bana yatak bekçisi Klepp hakkında yeterince bilgi vermediği için suçu Zeidler'e attım; zaten diğer taraftan bana hemşire hakkında şu üstünkörü bilgileri vermek yerine daha fazlasını da verebilirdi: "Burada buzlu camlı kapının arkasında bir hemşire kalıyor."

Oskar Bay Münzer'i ya da Klepp'i hemen kendi dertleriyle aşina etmek istemiyordu. Anlayacağınız hemşire hakkında bilgi istemekten ziyade öncelikle onunla ilgilendim: "Sağlık demişken", diye girdim söze, "Bir sıkıntınız mı var?"

Klepp tekrar vücudunun üst kısmını birkaç derece kaldırdı, ancak dik açı oluşturmayı başaramayacağını anlaması üzerine kendini yeniden geri bıraktı ve beni, aslında sağlının iyi mi, orta mı, yoksa kötü mü olup olmadığı bulabilmek için yatakta kaldığı konusunda bilgilendirdi. Birkaç hafta içerisinde durumunun orta olduğunu anlayabileceğini umuyor.

Sonra korktuğum ama uzun ve dallı budaklı bir konuşmayla engelleyebileceğime inandığım bir şey oldu. "Ah muhterem beyefendi, lütfen benimle birlikte bir porsiyon spagetti yiyin." Hal böyle olunca biz de getirmiş olduğum temiz suda kaynatılmış spagettiden yedik. Yapış yapış tencereyi rica edip de lavaboda bir güzel yıkamayı teklif etmeye cesaret edemedim. Klepp, yana dönerek, yemeği bir uyurgezerin kendinden emin hareketleriyle pişirdi. Suyu özenle daha büyük bir konserve kutusuna boşalttı, sonra duruşunu fazla bozmadan yatağın altına uzandı, yağlı, üzeri kurumuş domates sosu artıklarıyla dolu bir tabak çıkardı, bir an tereddütte kaldı, sonra elini yeniden yatağın altına daldırarak buruşturularak top haline getirilmiş bir gazete kâğıdını günışığına çıkardı, bununla tabağın üzerini sildi, kâğıdı yeniden yatağın altına sakladı, yağlı tabağın üzerini sanki son toz kırıntısını üflemek istercesine hohladı, sonra bana neredeyse asil bir hareketle tüm tabakların en iğrencini uzattı ve pişkin pişkin Oskar'dan yemesini rica etti.

Ondan sonra yemeğe başlamak istiyordum; önce onun başlamasını istedim. Bana mide bulandırıcı, insanın parmağına yapışan çatal kaşığı uzattıktan sonra, çorba kaşığı ve çatalını kullanarak bol miktarda spagettiyi tabağıma doldurdu, domates sosu tüpünü zarif hareketlerle sıkarak makarnanın üzerine süslü bir desen çizdi, konserveden bol bol yağ ekledi, aynısını kendine tencerede yaptı, her iki porsiyona toz biber ekledi, kendi payını karıştırırken bakışlarıyla aynı şekilde kendi yemeğimi de hazırlamaya zorladı. "Ah, muhterem beyefendi, evde rendelenmiş parmıcan peynirim kalmadığı için özür dilerim. Yine de size afiyet şeker olmasını diliyorum."

Oskar o zamanlar Klepp'in kendini kaşık ve çatal kullanabilecek kadar nasıl toparladığını bugüne kadar anlamış değil. Her ne hikmetse, yemek çok hoşuma gitmişti. Klepp'in bana sunduğu spagetti, o günden sonra önüme konan her yemeğin karşısında baz aldığım bir standart halini almıştı.

Yemek sırasında yatak bekçisi bu adamın odasını inceden inceye ama dikkat çekmeden inceleme fırsatı buldum. Odanın atraksiyon yaratan kısmı, çatının hemen altında açık bırakılan yuvarlak baca deliğiydi; duvar simsiyah soluyordu. İki pencerenin bulunduğu tarafın dışarısı rüzgârlıydı. Her halükarda arada sırada is bulutlarını baca deliğinden Klepp'in odasına üfleyenin dışarıdaki rüzgâr olduğunu sanıyorum. Odanın içine yayılan is bulutu, bir cenaze havasını hatırlatarak, odadaki eşyaların üzerini örtüyordu. Odanın içindeki tek eşya ortada duran yatak ve Zeidler'e ait, tomar halindeki ambalaj kâğıdı sarılı halılardan ibaret olduğundan, şu kesin kanaate varılabilirdi: O odanın içinde bir zamanların bembeyaz yatak çarşafı, Klepp'in kellesinin altındaki yastığı ve yatak bekçisinin ne zaman bir is bulutu odayı işgal etmeye kalksa yüzüne serdiği havludan daha kararmış bir şey bulunmuyordu.

Odanın bir duvarındaki iki pencere, tıpkı Zeidler'lerin oturma ve yatak odalarının pencereleri gibi Jüliche Sokağı'na, daha doğrusu binanın cephesinin önünde dikilen kestane ağacının gri yeşil yaprak örtüsüne bakıyordu. Odanın tek süsü, pencerelerin arasına raptiyelerle tutturulmuş, renkli, muhtemelen bir dergiden çıkarılmış İngiltere Kraliçesi Elizabeth'in resmiydi. Resmin altındaki duvar kancasında bir gayda asılı duruyordu. Gaydanın ekose kumaş deseni, üzerine çöken isin altından zar zor belli oluyordu. Renkli resmi inceleyip, Kraliçe Elizabeth ve eşi Philip'ten ziyade Oskar ve Dr. Werner'in arasında kalan ve muhtemelen bir çıkmaza giren Hemşire Dorothea'yı düşündüğüm esnada, Klepp bana, İngiliz Kraliyet Ailesi'nin sadık bir hayranı olduğunu, o nedenle İngiliz İşgal Ordusu'nun İskoç Alayı'nın gaydacılarından gayda dersi aldığını, özellikle de bu alayın doğrudan Kraliçe Elizabeth'in emrinde olmasının bunda etkili dolduğunu anlattı; o, yani Klepp, dediğine göre, Kraliçeyi haftalık haber yayınında İskoç eteği içinde, baştan aşağı ekose desenli olarak alayı teftiş ederken görmüş.

Ne hikmetse içimde o an Katolik duygular kabarıverdi. Kraliçe Elizabeth'in gayda müziğinden anlayıp anlamadığına ilişkin

kuşkularımı dile getirdim; hatta Katolik Maria Stuart'ın utanç verici sonu hakkında birkaç kısa hatırlatma yaptım; yani Oskar kısaca Elizabeth'in müzikten anlamadığına dair düşüncesini Klepp'e açık etti.

Aslında ondan bir kralcının öfke patlamasını bekliyordu. Ancak o çokbilmiş tavrıyla gülümsemeye başladı ve benden, yani küçük adamdan –şişko bana öyle diyordu– müzik konusunda vereceğim bir yargıya güvenmek için inandırıcı bir açıklama yapmamı rica etti.

Oskar uzun süre Klepp'in yüzüne baktı. İçimde neyi uyandırdığının farkında olmadan bana hitap etmişti. Başımdan kamburuma kaynar sular inmişti. Eski, patlak, işi bitmiş teneke trampetlerimin kıyamet gününü yaşıyor gibiydim. Hurdaya çıkardığım binlerce teneke trampetle Saspe Mezarlığı'na gömülü tek trampet, ayaklandılar, yeni bir hayata uyandılar, iyileşmiş ve eksiksiz halleriyle yeniden doğuşu kutladılar, seslerini yükselttiler, beni içten içe doldurup yatağın kenarından kaldırdılar, beni Klepp'ten özür dileyip bir dakikalığına izin istedikten sonra odadan sürüklediler, Hemşire Dorothea'nın buzlu camlı kapısı ve odasının yanından çektiler –mektubun yarısına kadar dışarıda kalan kısmı henüz koridor döşemelerinin üzerinde duruyordu– beni odama kamçıladılar, ressam Raskolnikoff'un Madonna 49'u resmederken hediye ettiği trampetin üzerine yürüttüler; ben de trampeti kavradım, hem teneke, hem de iki bageti parmaklarımın arasındaydı, arkamı döndüm ya da döndürüldüm, odamdan ayrıldım, o lanetli odanın önünden geçtim, uzun ve maceralı bir yolculuktan tek parça halinde geri dönen biri gibi Klepp'in spagetti mutfağına girdiğim, ayrıntıya girmeden yatağın kenarına oturdum, kırmızı beyaz eşyamı düzelttim, önce bagetleri biraz havada sallarım, herhalde biraz mahcuptum, o yüzden şaşkın Klepp'in bakışlarından sakındım, sonra sanki tesadüfen olmuş gibi bagetin birini tenekenin üzerine indirdim, ah; derken teneke Oskar'a cevabını verdi; Oskar da ikinci bagetini indirdi; sonra trampet çalmaya başladım,

sırayla, başta her şeyin başı vardı: Pervane lambaların arasında benim doğum anımı tıngırdattı; on dokuz basamaklı, kilere inen merdivenleri ve dillere destan üçüncü yaş günüm kutlandığı sıradaki aşağı devrilişimi tıngırdattım; Pestalozzi Okulu'nun ders planını bir aşağı bir yukarı tıngırdattım, trampetimle Stockturm kulesine tırmandım, trampetimle birlikte siyasi kürsülerin altında oturdum, yılanbalıklarına ve martılara, Kutsal Cuma günü halı dövenlere tıngırdattım, tıngırdatarak zavallı annemin ayakucuna doğru incelen tabutuna oturdum, sonra Herbert Truczinski'nin yara izleriyle dolu sırtını kendime trampet deseni olarak seçtim ve Hevelius Meydanı'ndaki Polonya Postanesi'nin müdafaasını tenekeme vururken, üzerinde oturduğum yatağın başucunda bir hareketlenme fark ettim, göz ucuyla yastığının altından çıkardığı komik bir tahta flütle birlikte doğrulan Klepp'i gördüm, bu flütü ağzına götürüp, öylesine tatlı, öylesine sıra dışı, öylesine tıngırtılarıma uygun bir melodi çaldı ki, bu ses onu Saspe Mezarlığı'ndaki Schugger Leo'nun yanına götürdü, Schugger Leo dans edip oynadıktan sonra, onun önünde, onun için ve onunla birlikte ilk aşkımın gazoz tozunu köpürtmeme neden oldu; hatta onu Bayan Lina Greff'in yağmur ormanlarına götürdüm, ona manav Greff'in yetmiş beş kilo çekerli dev trampet makinesini çalıştırdım, Klepp'i Bebra'nın Cephe Tiyatrosu'na götürdüm, tenekemde İsa'nın sesini yükselttim, Störtebeker ve tüm toz alıcılar çetesini atlama kulesinden aşağı tıngırdattım –ve aşağıda Luzie oturuyordu– karıncaların ve Rusların trampetimi işgal etmesine izin verdim ama onu trampetimi Matzerath'ın peşinden aşağı attığım Saspe Mezarlığı'na yeniden götürmedim, aksine trampetime büyük ve asla bitmeyen konu başlığımı indirdim: Kashubya'ya özgü patates tarlaları, üzerinde ekim yağmuru, işte orada dört eteğinin içinde büyükannem oturuyor; ansızın Oskar'ın kalbi taş kesiliyordu, çünkü Klepp'in flütünden ekim yağmurunun nasıl yağdığını, Klepp'in flütünün yağmurun ve dört eteğin altında büyükbabamı, kundakçı Joseph Koljaiczek'in izini nasıl sürdüğünü ve aynı

flütün zavallı annemin rahme düşürülmesini nasıl kutlayıp tanıklık ettiğini hissetmiştim.

Saatlerce çalıp durduk. Büyükbabamın tahta salların üzerinden kaçışını çeşitli şekillerde canlandırdıktan sonra biraz yorulmuş ama ortadan kaybolan kundakçının mucizevî kurtuluşunu işaret eden ilahi bir havada mutlu sonla konseri bitirdiğimize memnun olmuştuk.

Klepp, flütündeki son notayı tamamlamadan gömüldüğü yatağından dışarı fırladı. Ceset kokuları peşinden gidiyordu. O ise pencereleri ardına kadar açtı, gazete kâğıdıyla baca deliğini tıkadı, İngiltere Kraliçesi Elizabeth'in renkli resmini parçaladı, kraliyet döneminin bittiğini açıkladı, çeşmeyi açarak lavaboyu suyla doldurdu: Yıkandı, o yıkandı, Klepp yıkanmaya başladı, her şeyi yıkamaya cüret etti, bu artık yıkamak değildi, bu bir yıkanıştı; sonunda yıkanmış olanı sudan arıtarak, şişman, üzerinden sular damlayarak, neredeyse şişmanlıktan patlayacak gibi, önünde sarkan eğik çirkin organıyla karşımda dikildi, kollarını uzatarak Oskar'ı havaya kaldırdı –çünkü Oskar hafifti ve hâlâ hafif– ardından kahkahaya kapıldı, bir yolunu bulup yukarı çıkarak odanın tavanına tosladı, o zaman dirilen sadece Oskar'ın trampeti değil, Klepp'in de yeniden dirilenler arasında olduğunu anlamıştım; derken birbirimizi karşılıklı olarak kutlayarak yanak yanağa öpüştük.

Daha aynı günün akşamı dışarı çıkıp bira içtik ve sosisle yanında soğan yedik. Klepp bana onunla birlikte bir caz orkestrası kurmayı teklif etti. Ondan her ne kadar düşünmek için biraz mühlet rica ettiysem de, Oskar kafasında sadece taş ustası Korneff'in yanındaki yazıt oymacılığını değil, aynı zamanda ilham perisi Ulla'yla birlikte modellik yapmayı bırakıp bir caz grubunda baterist olmaya çoktan karar vermişti.

Koko Halının Üzerinde

Böylece Oskar, arkadaşı Klepp'in ayağa kalkması için gerekli nedenleri ortaya dökmüştü. Küflü çarşafların içinden olağanüstü bir mutlulukla fırladıysa, hatta üzerine su gezdirip, heyt diyen, anasını bile satarım bu dünyanın diye kendine güvenen adama dönüşmüş olsa da, bugünün yatalağı Oskar olduğu için, şu iddiada bulunmak istiyorum: Klepp benden intikam almak, akıl ve ruh hastalıkları hastanesindeki parmaklıklı karyolamı elimden almak istiyordu, çünkü ben de onun spagetti mutfağındaki yatağını elinden almıştım.

Haftada bir ziyaretine katlanmak, iyimser caz tiratlarını, müzikalle karışık komünist manifestolarını dinlemek zorundayım, çünkü bir zamanların yatalağı olarak kralın sadık bir taraftarı ve İngiliz Kraliyet Ailesi'ne bağlıyken, elinden yatağını, gaydalı Kraliçe Elizabeth'ini alır almaz, Alman Komünist Partisi'nin asil üyeleri arasına katıldı, bugün bile bira içerek, kırmızı sosis götürerek ve büfelerin önünde takılıp şişelerin üzerindeki yazıları okuyan masum adamlara tam zamanlı bir caz grubunun ve bir Sovyet kolhozunun memnuniyet verici birliğini sayarak bunu illegal bir hobi olarak yürütmeye devam ediyor.

Bugünlerde bu yatağından kaçırılan hayalciye fazla iş imkânı kalmadı. Yatağına karşı artık yabancılaştırılmış Klepp için birinci olasılık yoldaş olmasıydı; hatta yasadışı bir partinin yoldaşı, ki bu da heyecanı artırıyordu. İkinci olasılık olarak bir din gibi bağlandığı caz hayranlığı olabilirdi. Üçüncü olarak ise, bu vaftiz edilmiş Protestan, mezhep değiştirip Katolik mezhebine geçebilirdi.

Klepp'e hakkını vermek gerekiyor: Her türlü inanışa karşı bütün kapılarını açık tutmuştur. Dikkati elden bırakmaması, parlayan ağır kokulu bedeni ve alkışla geçinen espri kabiliyeti, ona şark kurnazı prensiplerine göre Marx'ın öğretilerinin cazın efsaneleriy-

le harmanlayabileceği bir formül verdi. Günün birinde biraz sol görüşlü, işçi-rahip modelinde, ayrıca evinde Dixieland müziği içeren bir plak koleksiyonu saklayan bir din görevlisi yoluna çıkacak olursa, o günden sonra caz gevişi getiren bir Marksist, pazarları ayinleri kabul edip, daha önce tarif edilen vücut kokusunu yeni neo gotik katedrallerin kokularına karıştıracaktır.

Benim de onunla aynı kaderi paylaşma olasılığına gelince, bu babayiğidin beni hayat dolu sözleriyle kandırıp çıkarmak istediği yatağım beni korusun. Mahkemeye dilekçe üzerine dilekçe sunuyor, avukatımla el ele veriyor, davamın yeniden görülmesini talep ediyor; Oskar'ın beraatını istiyor, Oskar'ın özgürlüğünü –Oskarımız artık hastaneden çıksın– istiyor ve tüm bu curcunayı, Klepp yatağımı bana çok gördüğü için yaratıyor!

Tüm bunlara rağmen, Zeidler'in kiracısıyken yatağından çıkamayan bir arkadaşımı, ayakta dikilen, etrafta tepinen, hatta bazen koşan bir arkadaşa dönüştürdüğüme pişman değilim. Kara kara düşünerek Hemşire Dorothea'ya adadığım o yorucu saatlerin dışında artık şikâyet edemeyeceğim bir özel hayatım vardı. "Selam Klepp!", diye omzuna vuruyor, "Hadi beraber bir caz grubu kuralım." diyordum. O da en az kendi göbeği kadar sevdiği kamburumu sıvazlıyordu. "Oskar ve ben, biz bir caz grubu kuracağız!" şeklinde Klepp dünyaya duyuruyordu. "Şimdi bize tek gerekli olan, şöyle bançodan da anlayan doğru düzgün bir gitarcı."

Gerçekten de trampet ve flütün yanına ikinci bir enstrüman şarttı. Aslında parmakla çalınacak bir kontrbas, göze hitap etmesi bakımından da fena olmazdı ama kontrbasçıları o zamanlarda bile bulmak çok zordu, biz de gayretle eksik gitarcımızı aramaya koyulduk. Beraber çok sinemaya gidiyor, başta anlattığım gibi, haftada iki kez fotoğraf çektiriyor, elimize verilen vesikalık resimlerle, kırmızı sucuk ve soğan eşliğinde akla gelen her türlü saçmalığı yapıyorduk. Klepp o zamanlar kızıl saçlı İlse'yle tanıştı, ona düşünmeden kendi fotoğraflarından birini verdi ve sırf bu yüzden onunla evlenmek zorunda kaldı; ne var ki biz bir tek gitarcı bile bulamamıştık.

Yuvarlak pencereleri, peynire sürülen hardalı, bira kokusu ve aşağı Ren bölgesine has kol kola sallanmalarıyla ünlü Düsseldorf'un eski kent merkezindeki lokallere, Sanat Akademisi'ndeki modellik günlerimden aşina olsam da, buraları Klepp sayesinde daha iyi tanımaya başladım. Gitaristimizi ararken Lambertus Kilisesi'nin çevresini dolaştık, tüm lokallere uğradık, özellikle Ratinger Sokağı'ndaki "Tek Boynuzlu At" lokaline girdik; çünkü orada Bobby sahnede dans gösterisi sunuyor, bizi bazen flüt ve trampetimizle sahneye davet ediyor, trampet yeteneklerim karşısında alkış toplatıyordu. Her ne kadar Bobby kendisi de mükemmel bir baterist olsa da, maalesef sağ elinin bir parmağı eksikti.

"Tek Boynuzlu At" lokalinde gitarcı bulamadıysak da, oraya gidip gelmeyi alışkanlık haline getirdim. Ne de olsa Cephe Tiyatrosu zamanından kalma tecrübem vardı, hatta kısa zamanda herkes tarafından sevilen bir baterist olabilirdim; tabii Hemşire Dorothea arada sırada hayatıma girip benim yükselişimi berbat etmeseydi.

Aklımın bir yarısı sürekli ondaydı. Eğer aklımın diğer yarısı tamamıyla, noktası noktasına trampetimin yakınlarında kalabilseydi, bu kadarına da katlanabilirdim. Her şey, aklımın trampetimle başlayıp, sonunda dönüp dolaşıp Hemşire Dorothea'nın Kızıl Haç broşunun üzerinde son bulması şeklinde oluyordu. Flütünü kullanarak yaptığım hataları ustalıkla bertaraf eden Klepp, Oskar'ı böyle aklının yarısıyla düşüncelere batmış bir şekilde göründüğü her seferinde kaygılanıyordu. "Karnın mı aç senin, sana kırmızı sosis söyleyeyim mi?"

Klepp, bu dünyadaki her acının ardında büyük bir açlığın yattığını düşünüyor, hatta bu acıyı bir porsiyon kırmızı sosisle tedavi edebileceğine inanıyordu. Oskar o dönemler çok sayıda kırmızı sosisle soğan halkaları yedi ve yanında bol bol bira içti ki, arkadaşı Klepp, Oskar'ın acılarına Hemşire Dorothea değil de, açlığın neden olduğuna inansın.

Çoğu zaman sabahın çok erken saatlerinde Jülicher Soka-

ğı'ndaki Zeidler'in dairesinden çıkıyor, eski kent merkezinde kahvaltı ediyorduk. Akademiye sadece sinemaya gidecek para gerekli olduğunda gidiyordum. Bu arada ilham perisi Ulla üçüncü ya da dördüncü kez Ressam Lankes'le nişanlanmış, yani bir türlü kopamamıştı, çünkü Lankes ilk büyük sanayi siparişlerini almaya başlamıştı. Ancak ilham perisi olmadan modellik yapmak Oskar'a pek keyif vermiyordu; onu yine yanlış çiziyor, çirkin bir şekilde karalıyordu; hal böyle olunca kendimi tamamıyla arkadaşım Klepp'e adadım; çünkü Maria ve küçük Kurt'un yanında da huzur bulamıyordum. O evde de artık her gece onun şefi ve evlendiği hayranı Stenzel kalıyordu.

Klepp ve ben 1949 sonbaharının ilk zamanlarına rastgelen günün birinde odalarımızdan çıkıp, koridorda, yaklaşık olarak buzlu camın önlerinde buluştuğumuzda ve ellerimizdeki enstrümanlarla daireden çıkmaya niyetlendiğimizde, oturma ve yatak odasının kapısını bir parça aralamış olan Zeidler bize seslendi.

Dar ama kalın bir halı rulosunu önü sıra bize doğru itiyor, bizden halıyı döşeyip yere sabitlemeye yardım etmemizi istiyordu. Halı, Hindistan cevizi lifinden yapılma bir koko yolluktu. Yolluğun uzunluğu sekiz metre yirmi santimdi. Gelgelelim Zeidler'lerin dairesinin koridoru sadece yedi metre kırk beş santimden ibaret olduğundan, Klepp ve benim bu koko yolluğun yetmiş beş santimini kesmemiz gerekiyordu. Hindistan cevizi liflerinin kesilmesi zor olduğundan bu işi oturarak yaptık. Bu işin sonunda koko yolluğun boyu iki santim kısa kaldı. Yolluğun eni koridora tam oturduğundan, güya eğilmekte zorluk çeken Zeidler bizden elbirliğiyle halıyı döşemeye çivilememizi rica etti. Çivilerken halıyı germek Oskar'ın fikriydi. Bu sayede eksik kalan iki santimi çok az bir açıkla kapamayı başardık. Kullandığımız çiviler geniş düz başlıklı çivilerdi, çünkü dar başlıklı çiviler bol aralıklarla dokunan koko yolluğu yerinde tutamazdı. Ne Oskar, ne de Klepp çekici yanlışlıkla parmaklarına indirdiler. Ancak bazı çivileri çakarken eğdik. Ama bunun nedeni Zeidler'in deposundan gelen, diğer bir

değişle para reformundan önceki tarihlerden kalma çivilerin kalitesinden kaynaklanıyordu. Koko yolluğu yarısına kadar sıkıca yerdeki döşemeye çivilendikten sonra çekiçlerimizi üst üste çaprazlama koyarak, rahatsız edici bir şekilde olmasa da, bir beklenti içinde işimizi gözetleyen kirpinin yüzüne baktık. O da zaten bunun üzerine oturma ve yatak odasına kaçtı, likör kadehi deposundan çıkarıp yanına aldığı üç likör kadehiyle ve bir şişe de tahıl brendisiyle geri döndü. Koko yolluğun sağlamlığına içtik, sonra yine rahatsız etmeyen, daha çok beklenti içerisinde şu görüşü savunduk: Hindistan cevizi lifleri insanı susatıyor. Belki de kirpinin likör kadehleri, kirpinin ailevi öfke krizi onları tuzla buza çevirmeden önce ardı ardına tahıl brendisi kadehliğine nail olma şerefine kavuşabildikleri için mutluydular. Klepp yanlışlıkla boş bir likör kadehini koko yolluğun üzerine düşürdüğünde kadeh kırılmadı, hatta ses bile çıkarmadı. Tüm koko yolluklarına övgüler düzdük. Bizi çalışırken oturma ve yatak odasının kapısından izleyen Bayan Zeidler de, düşen bardakların zarar görmesini engellediği için bizim gibi koko yolluğa övgüler düzmeye kalkıştığında kirpi öfkeye kapıldı. Koko yolluğun henüz çivilenmemiş kısmı üzerinde tepindi, boşalan üç likör kadehini yanına aldı, hem elleri, hem de öfkeyle yüklü bir halde Zeidler'lerin oturma ve yatak odasında kayboldu, vitrindeki şangırtıyı duyuyorduk –üç bardak yetmeyeceğinden daha fazla bardağa uzandı– sonra Oskar'ın oldukça aşina olduğu müzik sesleri geldi: Zihnindeki gözü önünde Zedler'lerin sobası şekillendi, tuzla buz olmuş sekiz likör kadehi sobanın ayağında son bulmuş ve Zeidler faraşla süpürgeye uzanarak kirpi olarak meydana getirdiği cam kırıklarını Zeidler olarak topladı. Ancak kirpi arkalarda gürültü yapıp, şangır şungur sesler çıkarırken Bayan Zeidler kapımım önünden ayrılmadı. O daha çok ilgiyle işimizi seyrediyordu; özellikle de kirpi öfke krizine girdiğinde çekiçlerimizi yeniden elimize aldığımız sırada. Kirpi geri gelmedi ama tahıl brendi şişesini burada bırakmıştı. Şişeyi arka arkaya boğazımızdan aşağı dikerken başlarda Bayan Zeidler'in

önünde bunu yapmaktan sıkılıyorduk. O ise bize nazikçe kafa salladı, buna rağmen şişeden bir yudum ikram etmeye cesaret bulamadık. Buna karşın temiz bir iş çıkarıyor, koko yolluğa çivileri bir bir çakıyorduk. Oskar koko yolluğun hemşirenin odasının önündeki kısmı çivilerken, buzlu cam her çekiç darbesinde şangırdıyordu. Bu ona acı veriyordu ve çekicini acısı azalana kadar bırakmak zorunda kaldı. Ama Hemşire Dorothea'nın odasının önündeki buzlu camlı kapıdan uzaklaştığında o ve çekici kendini daha iyi hissetmeye başladı. Her şeyin sonu geldiği gibi, koko yolluğun çivilenmesi de son bulmuştu. Koridorun bir köşesinden diğerine uzanan geniş başlı çiviler, boyunlarına kadar döşemeye çivilenmiş, başları dalga dalga, çılgın bir anafor meydana getiren Hindistan cevizi liflerin biraz üzerindeydi. Çıkardığımız işin gururuyla, halının uzunluğunun keyfini çıkararak koridoru bir aşağı bir yukarı arşınladık, işimize övgüler düzdük, aç karnına, kahvaltı bile yapmadan koko yolluğu döşemenin ve çivilemenin kolay olmadığının altını çizdik, sonunda Bayan Zeidler'in yeni, deyim yerindeyse bakir koko yolluğun üzerine çıkmaya cesaret edip, mutfağın yolunu tutmasını, bize kahve pişirmesini ve tavaya yumurta kırmasını sağladık. Yumurtayı odamda yerken, Bayan Zeidler yola koyuldu, çünkü Mannesmann'daki ofisine gitmek zorundaydı; odanın kapısını açık bıraktık, ağzımızda geviş getirerek, biraz da yorulmuş olarak bize doğru akıp giden eserimizi inceledik.

Para reformu öncesi olsa olsa biraz takas değeri olan ucuz bir halı hakkında bu kadar söz etmenin ne gereği vardı? Oskar bu haklı soruyu duyuyor, onu önceden belirlediği şekilde cevaplıyor: Bu koko yolluğun üzerinde ertesi gece ilk kez Hemşire Dorothea'yla karşılaştım.

Geç saatte, gece yarısına doğru içim bira ve kırmızı sos dolu olarak eve geldim. Klepp'i eski kent merkezinde bırakmıştım. O hâlâ gitarcısını arıyordu. Gerçi Zeidler'lerin dairesini açan anahtar deliğini bulmuş, koridordaki koko yolluğun üzerinde yürü-

müş, karanlık buzlu camın önünden geçmiş, odamı, yatağımı bulmuş, ondan önce üzerimdeki elbiselerden kurtulmuş ama pijamalarımı bulamamıştım –onu yıkaması için Maria'ya vermiştim– onun yerine uzun gelen halıdan kesmiş olduğumuz koko yolluğun yetmiş beş santimlik fazlalığını bulmuş, onu yatağımın önüne sermiş, yatağa yatmış ama uyuyamamıştım.

Şimdi size Oskar'ın neler düşündüğünü ya da uyuyamadığı için kafasını niye boş boş sağa sola çevirdiğini anlatmanın gereği yok. Bugün o zamanki uykusuzluğun nedenini bulduğuma inanıyorum. Yatağa girmeden önce çıplak ayaklarımla yeni yatak önü halımın, yani koko paspasın üzerinde duruyordum. Hindistan cevizi lifleri çıplak ayaklarımla bütünleşerek, tenimin içinden kanıma karıştı: Uzun süredir yatmama rağmen hâlâ Hindistan cevizi liflerin üzerinde olduğumdan uyku bastırmıyordu; çünkü Hindistan cevizi lifinden yapılma bir halının üzerinde çıplak ayak durmak kadar uyarıcı, uyku giderici ve düşünce geliştirici başka bir şey yok.

Oskar gece yarısını geçtikten sonra uzun bir süre, yani saat gecenin üçüne kadar uykusuz bir halde, aynı anda hem halının üzerinde duruyor, hem de yatağında uzanıyordu; derken koridorda bir kapı sesi, sonra bir kapı sesi daha işitti. Herhalde Klepp, gitarcısını bulamadan ama midesini kırmızı sosisle doldurmuş bir halde eve geldi, diye düşündüm ama önce bir kapıyı, sonra başka bir kapıyı açanın Klepp olmadığını biliyordum. Sonra, eğer zaten umutsuz bir halde yatağında uzanarak tabanlarında Hindistan cevizi liflerini hissediyorsan, bari bu yataktan inip, hayalinde değil de, doğru dürüst dikilerek yatağın önündeki Hindistan cevizi lifi halının üzerine çıkıver, diye düşündüm. Böyle de yaptı Oskar. Bunun elbette sonuçları olacaktı. Ayağımı halının üzerine koyar koymaz, bu yetmiş beş santim uzunluğundaki artık parça tabanlarımdan bana kaynağını, yani koridordaki yedi metre kırk üç santimlik koko yolluğunu hatırlattı. İster ayrılan Hindistan cevizi lifi paspasına karşı acıma duygusu olsun, isterse koridorda duydu-

ğu, Klepp'in eve dönüşü olarak tahmin ettiğim ama böyle olmadığını bildiğim kapı sesleri olsun; Oskar eğildi, yatağa giderken pijamalarını bulamadığı için, Hindistan cevizi lifi paspasın iki köşesinden tuttu, ayakları halının üzerinden uzaklaşarak döşemenin üzerinde kalacak kadar ayırdı, paspası bacaklarının arasından yukarı çekti, elindeki yetmiş beş santimi, bir metre yirmi bir santim gelen çıplak vücudunun önüne tuttu, açık yerlerini akıllıca örtmüş sayılsa da, köprücük kemiğinden dizlerine kadar Hindistan cevizi liflerine maruz kalıyordu. Bu etki, Oskar lifli örtüsünün içinde karanlık odasından çıkıp, kendini karanlık koridorda, böylece koko yolluğun üzerinde bulunca daha da artmıştı.

Halının bu denli liflerinin hücumuna uğramış bir halde, hızlı adımlar atıp, altımdaki etkiden kaçmak, kendimi kurtarmak ve Hindistan cevizi liflerinin zemin kaplaması olarak yer almadığı tuvalete koyulmam şaşılacak bir şey değildi.

Ancak tuvalet de tıpkı koridor ve Oskar'ın odası gibi karanlık, buna karşın yine de doluydu. Küçük bir kadın çığlığı bana bunu söyledi. Ayrıca Hindistan cevizi lifli postum oturan bir insanın dizlerine çarpmıştı. Tuvaleti terk etmeye yönelik bir eylemde bulunmadığımdan –çünkü arkamdaki koko yolluk beni tehdit ediyordu– önümde oturan kişi beni tuvaletten uzaklaştırmaya yeltendi: "Kimsiniz, ne istiyorsunuz, gidin!" diye karşımda, kesinlikle Bayan Zeidler'e ait olmadığından emin olduğum bir ses tonunda yüklendi. Biraz sızlanarak yeniden seslendi: "Kimsiniz?"

"Hadi bakalım Hemşire Dorothea, bilin bakalım ben kimim" diye buluşmamızın hafif nahoş durumunu yumuşatmak amacıyla bir espri yapmaya cesaret ettim. O ise tahminde bulunmak istemiyordu, yerinden kalktı, karanlıkta bana uzandı, beni tuvaletten koridordaki halının üzerine itmeye çalıştı ama elleri biraz fazla yukarı, başımın üzerinden boşluğa uzandı, sonra aşağıları yokladı, ancak beni değil, aksine lifli önlüğümü, Hindistan cevizi lifli postumu yakaladı, yeniden bir çığlık attı –kadınlar da nedense hep aynı çığlığı atmak zorunda– beni birisiyle karıştırdı, çünkü

Hemşire Dorothea titreyerek fısıldamaya başladı: "Aman tanrım, şeytan!" diye dehşete kapılınca, ağzımdan kötü mana taşımayan hafif bir kıkırdama kaçırıverdim. Buna rağmen kıkırdamamı şeytandan çıkıyormuş gibi algıladı; ancak şeytan kelimesi hoşuma gitmemişti, sonra tekrar ama bu sefer ödlek bir ses tonuyla sordu: "Kimsiniz?"; derken Oskar cevabı yapıştırdı: "Hemşire Dorothea'yı ziyaret eden iblisim ben!" Bunun üzerine o: "Aman tanrım ama neden ki?"

Rolüme iyice alışmış, hatta iblisin kendisini de kendime suflör edinerek cevap verdim: "Çünkü iblis Hemşire Dorothea'yı seviyor." "Yo, yo, yo, ben istemiyorum ama!" diye çıkıştı, sonra da kaçma girişiminde bulundu ama yine Hindistan cevizi elbisemin şeytani lifleriyle karşı karşıya kaldı –geceliği oldukça ince olmalıydı– bir de on parmağı baştan çıkarıcı halı ormanına dalınca iyice zayıf düştü. Hemşire Dorothea'yı ileri geri sendeleten şey, kuşkusuz hafif bir takatsizlikti. Vücudumla arasında mesafe bırakarak yukarıda tuttuğum postumla devrilen hemşireyi yakaladım, onu iblis rolüme uygun bir karar alacak kadar uzun süre tutmayı başardığımda, hafifçe geri çekilerek dizlerinin üzerine çökmesini sağladım ama dizlerinin tuvaletin soğuk fayanslarına değil, aksine koridordaki koko yolluğa dokunmasına dikkat ettim, sonra başını batı yönüne, yani Klepp'in odasını gösterir şekilde, boylu boyunca yolluğun üzerine yatırdım, sırtı en az bir metre altmış santimetre boyunca koko yolluğa değdiğinden, üstünü de aynı lifli malzemeyle örttüm, ancak elimde sadece yetmiş beş santim vardı, paspasın bir tarafını çenesinin hemen altına dayadım, bu arada diğer kenarı kalçalarının üzerini yine fazla örtüyordu; anlayacağınız paspası yaklaşık on santim daha yukarı çekerek ağzının üzerini örtmem gerekiyordu ama bunu yaparken Hemşire Dorothea'nın burnunu açık bıraktım ki rahat nefes alsın; zaten Oskar hemşirenin üzerine, yani eski paspasının üzerine abanıp, binlerce lifi salınıma sokarken oldukça da güçlü soluyordu; gerçi Hemşire Dorothea'yla doğrudan bir temas arayışında değil, daha ziyade

önce Hindistan cevizi liflerinin sinmesini istiyordu; bu sırada hâlâ hafif bir zayıflığın tesiri altındaki Hemşire Dorothea yeniden konuşmaya başladı ve "Aman tanrım, aman tanrım" diye fısıldıyor, sürekli Oskar'ın adını ve nereden geldiğini sorup duruyor, kendimi iblis diye tanıttıkça, Hindistan cevizi lifli yollukla paspasın arasında bir titreme alıyordu; iblis kelimesini tıslayarak söylüyor, ufak ipuçlarıyla da evimi cehennem diye tabir ediyor, arada da paspasın üzerinde egzersizlerime devam ederek onu hareket halinde tutuyordum; çünkü Hindistan cevizi lifleri hiç durmadan Hemşire Dorothea'ya, yıllar önce sevgilim Maria'ya gazoz tozunun köpürmesiyle yaşattığım duyguların aynısını iletiyordu; gelgelelim gazoz tozu beni o zamanlar kusursuz ve tümüyle başarıya götürürken, Hindistan cevizi paspasın üzerinde utanç verici bir fiyasko yaşadım. Çapayı atmayı bir türlü başaramıyordum. Gazoz tozu ve ondan sonraki zamanlarda kendini yeterli sıklıkta katı ve hedefe odaklı kanıtlayan şey, Hindistan cevizi lifleri namına başını eğmiş, isteksiz, minik, hedeften uzak, ne benim saf entelektüel ikna kabiliyetime, ne de yerde yatarken fısıldayan, inleyen, sızlanan Hemşire Dorothea'nın iç geçirmelerine kulak asmayan bir hal almıştı: "Gel iblis, gel!" derken, benim de onu sakinleştirip avutmam gerekiyordu: "İblis şimdi geliyor, iblis hemen hazır olacak" diye abartılı iblis tonuyla mırıldanıyor, bu sırada vaftiz zamanımdan beri içimde yaşayan –ve hâlâ orayı kendine ev belleyen– kendi iblisimle ikili bir konuşmaya girmiş, ona sövüyordum: Oyunbozanlık yapma iblis! Yalvarıyordum: Rica ediyorum, yüzümü kara çıkarma! Ona yağ çekiyordum: Başka zaman böyle yapmıyordun sen. Maria'yı hatırlasana, ya da daha iyisi dul Bayan Greff'i, ya da o zarif Roswitha'yla birlikte bulutsuz Paris gökyüzünün altında yaptığımız esprileri hatırlasana? İblis ise bana homurdanarak ve tekrar etmekten korkmadan cevap veriyordu: Havamda değilim, Oskar. İblis havasında olmadığında fazilet kazanır. Nihayetinde iblisin de günün birinde keyfi kalmayabilir.

Böylece iblis bana destek olmaktan vazgeçmiş, bu ve benzeri

takvim atasözlerini sayıklıyordu; ben de bu arada yavaş yavaş gücümü yitirerek Hindistan cevizi lifli paspası hareket halinde tutuyor, zavallı Hemşire Dorothea'nın cildine işkence ediyor ve sıvazlıyor, onun aşka susamış "Gel iblis, ah hadi gelsene!" haykırışlarına çaresiz ve umutsuz hareketlerle cevap veriyordum, çünkü Hindistan cevizi liflerinin altında hiçbir motivasyonu kalmayan bir hücumla karşı karşıyaydı: Boş bir tabancayla karanlığı vurmaya çalışıyordum. Sanırım hemşire iblisine yardım etmek istiyordu, ellerini Hindistan cevizi lifi paspasın altından ortaya çıkardı, beni sarmalamak istiyordu, sarmaladı da, kamburumu, insani sıcaklığımı, Hindistan cevizi lifi olmayan cildimi keşfetti, adını haykırdığı iblisi aradı, artık aşk sarhoşu ses tonuyla "Gel iblis, gel!" diye de seslenmiyordu; daha çok hımlıyor, hatta değişik bir ses telinden baştaki sorusunu tekrarlıyordu: "Tanrı aşkına, siz de kimsiniz, ne istiyorsunuz?" Hal böyle olunca teslim bayrağını çekerek, resmi evraka göre adımın Oskar Matzerath olduğunu, komşusu olduğumu ve ona, yani Hemşire Dorothea'ya sıcak ve içten duygularla âşık olduğumu itiraf etmek zorunda kaldım.

Şimdi aranızda komşusuna gülen birileri Hemşire Dorothea'nın beni bir küfür, üzerine bir de yumruk hareketiyle üzerinden koko yolluğun üzerine fırlattığını düşünüyorsa, o zaman Oskar biraz melankoli ama hafif bir memnuniyet içerisinde, Hemşire Dorothea'nın ellerini ve kollarını ancak yavaş hareketlerle, deyim yerindeyse sonsuz hüzün dolu bir okşamaya denk gelen, düşünceli ve tereddütle kamburumdan çektiğini bildirmek ister. Bunun hemen ardından yükselen ağlama ve hıçkırma sesleri bile kulağıma herhangi bir şiddet yaratmadan çalındı. Altımdan ve Hindistan cevizi paspasın altından kendini çekerek uzaklaştırmasını, benden kurtulmasını, benim üzerimden kaymasını neredeyse hiç hissetmedim; hatta adımlarını bile koridorun yer döşemesi emiyordu. Bir kapının kapandığını duydum, anahtar çevrildi, hemen sonra Hemşire Dorothea'nın odasının önündeki altı buzlu dört köşe içeriden ışık ve gerçeklik yansıtmaya başladı.

Oskar uzandı ve o şeytani oyunun sıcaklığını taşıyan paspasla üzerini örttü. Gözlerim aydınlanan dörtgenlere aitti. Arada sırada buzlu camın önünden bir gölge geçiyordu. Şimdi gardıroba gidiyor, diyordum kendi kendime, şimdi komodine. Oskar yaltakçı bir girişimde bulundu. Halının üzerindeki paspasımın içinden kapıya kadar süründüm, biraz doğruldum, arayış içinde, ellerimi alttaki iki camın önünde gezdirdim; ama Hemşire Dorothea kapıyı açmadı, yorulmaksızın gardırop ve aynalı komodin arasında gidip geliyordu. Biliyor ama kendime itiraf edemiyordum: Hemşire Dorothea toplanıyor, kaçıyor, benden kaçıyordu. Odasından çıkarken elektrikle aydınlatılan yüzünü gösterebileceğine dair en ufak umutlarımı dahi gömmek zorundaydım. Önce buzlu camın arkası karardı, sonra anahtar sesini duydum, kapı açıldı, koko yolluğun üzerinde ayakkabı sesleri; ona uzanırken elim bir valize, sonra da çoraplı bacağına değdi; derken ayağında, gardıropta görmüş olduğum sağlam gezinti ayakkabısıyla göğsüme bir tekme indirerek beni halının üzerine fırlattı; sonunda Oskar yeniden ortaya çıkıp "Hemşire Dorothea" diye yalvardığımda, dairenin kapısı kapandı: Bir kadın beni terk etmişti.

Sizler ve halimden anlayan herkes şimdi diyecek ki; yatağına git, Oskar. Bu rezil hikâyeden sonra koridorda ne işin var. Saat sabahın dördü. Koko yolluğun üzerinde çıplak bir halde uzanmış, sefil bir halde lifli bir paspasla örtünüyorsun. Sürtünmekten ellerini ve dizlerini aşındırdın. Yüreğin kanıyor, cinsel organın acı veriyor, yaptığın rezillik gökyüzüne haykırıyor. Bay Zeidler'i uyandırdın. O da karısını uyandırdı. Onlar gelecek, oturma ve yatak odalarının kapısını açacak ve seninle karşılaşacaklar. Yatağına dön Oskar, birazdan beş olacak!

Aynı öğütleri kendime o zaman halını üzerinde yatarken de veriyordum. Donuyor ve yatmaya devam ediyordum. Hemşire Dorothea'nın bedenini geri çağırmaya çalışıyordum. Hindistan cevizi lifinden başka bir şey hissetmiyordum; hatta bazıları dişlerimin arasına girmişti. Sonra bir ışık şeridi Oskar'ın üzerine düş-

tü: Zeidler'lerin oturma ve yatak odasının kapısı bir parça açıldı, aradan Zeidler'in kirpi kafası, onun üzerinde üzeri metal bigudilerle dolu Bayan Zeidler'in kafası çıktı. İkisi bakakaldılar, adam öksürdü, kadın kıkırdadı, adam bana seslendi, ben cevap vermedim, kadın kıkırdadı, adam sessizlik istedi, kadın neyim olduğunu sordu, adam bunun böyle devam edemeyeceğini söyledi, kadın eve namuslu bir ev dedi, adam beni atmakla tehdit etti, bense sustum, çünkü bardak taşmamıştı. Derken Bayan Zeidler kapıyı açtı, adam da koridorun ışığını yaktı. Sonra üzerime yürüdüler, bana kısık gözlerle kötü kötü baktılar, adam bu sefer öfkesini kadehlerden almak niyetinde değildi, tepemde dikiliyor, Oskar'sa kirpinin öfkesini bekliyordu ama Zeidler öfkesinden kurtulamıyordu, çünkü merdiven boşluğunda gürültü olurdu, çünkü kendinden emin olmayan bir anahtar dairesinin kapısını arıyor, sonunda da buluyordu, çünkü Klepp içeri giriyor ve yanında kendi kadar sarhoş birini getiriyordu. Scholle, sonunda bulmayı başardığı gitarcı.

İkisi birlikte Zeidler ve karısını sakinleştirdiler, sonra Oskar'ın yanına eğilip, herhangi bir soru sormadan beni kollarımdan yakalayarak, beni ve o şeytani koko yolluk parçasını odama taşıdılar.

Klepp beni ovarak ısıttı. Gitarcı elbiselerimi getirdi. İkisi beni giydirip gözyaşlarımı sildiler. Hıçkırıklar. Pencerenin önünde gün ağarıyordu. Serçeler. Klepp trampetimi boynuma astı ve küçük tahta flütünü gösterdi. Hıçkırıklar. Gitarcı gitarını omzuna astı. Serçeler. Dostlar çevremi sardı, beni ortalarına aldılar, direnecek hali kalmayan hıçkıran Oskar'ı daireden, Jülicher Sokağı'ndaki evden çıkarıp serçelere götürdüler, Hindistan cevizi liflerinin etkilerini içinden çekip çıkardılar, beni sabah ışığının vurduğu sokaklardan, Hofgarten'in içinden, planetaryuma, gri renkler içerisinde Hollanda'ya akmak isteyen ve üzerlerinde çamaşırların dalgalandığı gemiler taşıyan Ren nehrinin kıyısına geçirdiler.

O sisli eylül sabahında Flütçü Klepp, Gitarcı Scholle ve Bate-

rist Oskar, sabahın altısından dokuzuna kadar Ren nehrinin sağ kıyısında oturup, müzik yaptılar, kendilerine çaldılar, tek şişeden içtiler, kıyının öbür tarafındaki kavaklara göz kırpıştırdılar, Duisburg'tan gelip akıntıya karşı yüzen kömür yüklü gemilere hızlı neşeli, yavaş hüzünlü Mississipi müziği çaldılar ve az önce kurulan caz grubu için bir isim aradılar.

Güneş sonunda sabahın sisini biraz renklendirip müzik yerini geniş çaplı bir kahvaltı hasretine bırakınca, kendiyle geçen gecenin arasına trampeti sıkıştıran Oskar ayaklandı, ceketinin cebinden kahvaltı anlamına gelen parayı çıkardı ve dostlarına yeni doğan topluluğun adını duyurdu: Kendimize "The Rhine River Three"* dedik ve kahvaltıya koyulduk.

* Ren Irmağı Üçlüsü

Soğan Mahzeni'nde

Bizler Ren'in etrafındaki çimleri nasıl seviyorsak, lokal sahibi Ferdinand Schmuh da Düsseldorf ve Kaiserwerth arasında kalan Ren'in sağ kıyısını seviyordu. Parçalarımızı genellikle Stockum'un yukarısında prova ediyorduk. Schmuh ise küçük kalibreli tüfeğiyle kıyı şeridinin çalı ve fundalıkları arasında serçe arıyordu. Bu onun hobisiydi, bunu yaparken dinleniyordu. Schmuch ne zaman işyerinde kavga etse, karısına Mercedes marka arabanın direksiyonunun arkasına geçmesini emrediyor, nehir boyunca ilerliyor, arabayı Stockum'un yukarısına park ediyorlar, adam yaya, hafif düztaban, elinde tüfeğiyle aşağı koşuyor, çimlere çıkıyor, arabada kalmaktan yana olan karısını peşi sıra sürüklüyor, onu kıyının kenarında rahat bir taşın üzerine oturtuyor ve çalıların arkasında kayboluyordu. Biz Ragtime cazımızı çalıyor, o çalıların arasında silahını patlatıyordu. Biz müzik yaparken, Schmuch serçeleri vuruyordu.

Klepp gibi eski şehirdeki tüm lokal sahiplerini tanıyan Schulle, yeşilliğin arasında tüfek sesinin üzerine hemen atıldı:

"Schmuch serçe vuruyor."

Schmuch artık hayatta olmadığından, arkasından bir anma konuşması yapabilirim: Schmuch iyi bir nişancı, muhtemelen de iyi bir insandı; çünkü Schmuch ne zaman serçe avına çıksa, ceketinin sol cebinde küçük kalibreli fişekleri saklıyor, sağ cebiyse ağzına kadar kuşyemiyle doluydu ki, bu yemi atışlara başlamadan önce değil, atışlardan sonra –Schmuch her öğleden sonra çıktığı avında asla on ikiden fazla serçe öldürmezdi– cömert bir el hareketiyle tüm serçelere dağıtırdı.

Schmuch hayattayken 1949 yılının serin bir Kasım sabahında bizimle –haftalardır Ren kıyısında prova yapıyorduk– sessizce değil, aksine abartılı bir ses tonuyla konuştu: "Sizler müzik yapıp

minik kuşları kaçırırsanız ben nasıl atış yağacağım!"

"Ah, affedersiniz" diye Klepp özrünü sundu ve flütünü tanıtmak için silah gibi tutarak, "siz o son derece müzikal ve bizim melodilerimizin ritmine tamamen uyumlu bir şekilde çalıların arkasında ateş eden beyefendi misiniz, Bay Schmuch'a saygılarımı sunarım!"

Klepp'in onun adını bilmesi hoşuna gitmişti ama yine de adını nereden bildiğini sordu. Klepp biraz gücenmiş gibi davrandı: "Schuch'u tanımayan mı var? Sokakta yürürken bile işitiyor insan: Bakın Schmuch geçiyor, bakın Schmuch geliyor, az önce Schmuch'u gördünüz mü, Schmuch bugün nerede, Schmuch serçe avlıyor."

Klepp sayesinde dünyanın tanıdığı adam haline gelen Schmuch bize sigara uzattı, isimlerimizi rica etti, repertuvarımızdan bir parça duymak istedi, bizden Tigerrag cazı dinledi ki, bunun üzerine kürkün içinde bir taşın üstüne oturmuş, Ren nehrinin dalgalarını düşünceli düşünceli izleyen karısı bize el salladı. Üzerinde kürk mantosuyla birlikte geldi, biz tekrar çalmak zorunda kaldık, en iyisinden High Society çaldık, bitirdikten sonra kürkünün içinde şunu dedi: "Ne dersin Ferdy, tam senin mahzen için aradığın şey değil mi bu." Schmuch aynı fikirde gibiydi, o da bizi gökte ararken yerde bulduğuna inanıyordu; ama teklifini yapmadan önce biraz düşündü, muhtemelen kafasında hesap kitap yaparken eline aldığı birkaç yassı çakılı Ren nehrinin suyunda zıplattı: "Soğan Mahzeni'nde akşam dokuzdan gece ikiye kadar, adam başı gecede on Mark, hadi on iki diyelim." Schmuch teklifini on beşe çıkarsın diye Klepp on yedi dedi ama Schmuch on dört Mark ellide ısrar etti, biz de kabul ettik.

Caddeden bakıldığında Soğan Mahzeni, eski lokallerin karşısında daha pahalı yerler olmalarıyla tanınan çok sayıda küçük ölçekli yeni lokallerden birine benziyordu. Bu yüksek fiyatların nedenine inildiğinde, çoğu zaman sanatçı lokali de denen o lokallerin ölçüsüzce yapılmış iç dekorasyonları, hatta kibarca "Ravioli Mekâ-

nı" ya da esrarlı varoluşçu "Tabu", acılı, ateşli "Paprika" ya da "Soğan Mahzeni" gibi isimlerin yarattığı albenileriyle karşılaşılır.

Eski Alman tarzına uygun olarak binanın cephesine tutturulan kıvrımlı dökme demir bir kancaya asılan bir emaye tabelanın üzerine bilerek gösterişten yoksun yazılmış Soğan Mahzeni kelimelerinin yanına ısrarcı bir soğan portresi çizilmişti. Lokalin tek penceresini bira şişesi yeşili haliyle yuvarlak camlar kaplıyordu. Zor zamanlarda bombardıman sığınağa ev sahipliği yapmışa benzeyen, sülüğen kırmızısına boyanmış demir kapının önünde rüstik tarzda koyun postu giymiş bir kapıcı duruyordu. Soğan Mahzeni'ne herkes giremezdi. Özellikle haftalıkların biraya dönüştüğü tatil günlerinde, Soğan Mahzeni'ni zaten fazla bulacakları için, eski kent merkezi konukları içeri alınmıyorlardı. Ancak içeri girmeye hak kazananlar, sülüğen kapının arkasında aşağı inen beş beton basamakla karşılaşıyor, oradan aşağı iniyor, kendini bir metreye bir metrelik bir arada buluyor –Picasso sergisine davet eden bir afiş bu ara boşluğa bile görsel bir orijinallik katıyordu– sonra tekrar basamaklardan aşağı iniyor, bunu dört kez tekrarlıyor, sonunda kendini bir vestiyer gardırobunun karşısında buluyordu. "Ücretinizi lütfen çıkışta ödeyiniz!" diyen bir karton levha ve vestiyerin arkasında bekleyen genç bir adam vardı; genellikle sanat akademisinden gelen sakallı bir genç oluyordu; bu adam asla müşteriden girerken para almazdı, çünkü Soğan Mahzeni pahalı olsa da, bir o kadar ciddi bir mekândı.

Lokal sahibi, gelen her konuğu şahsen karşılıyor, bunu yaparken, sanki bir açılış töreni sunuyormuş gibi her türlü kaş göz ve kol hareketini eksik etmiyordu. Lokal sahibinin adı, bilindiği üzere, Ferdinand Schmuch'tu, fırsat buldukça serçe avlıyor, para reformundan sonra Düsseldorf'ta oldukça hızlı, başka şehirlere göre biraz yavaş büyüyen ama yine de büyümeye devam eden bir sosyetenin zevkine ayak uydurmakta başarılıydı.

Aslında Soğan Mahzeni gerçek –ve burada işleri tıkırında giden bir gece lokalinin ciddi tarafını görmek mümkün– hatta bi-

raz da nemli bir mahzenden ibaretti. Yine orijinal iki saç sobasıyla ısıtılan lokali yaklaşık dört çarpı on sekiz büyüklüğünde bir tünele benzetebiliriz. Mahzen elbette esas olarak mahzen görevi yapmıyordu. Tavanı alınmış, zemin katındaki dairelere kadar genişletilmişti. Hal böyle olunca Soğan Mahzeni'nin tek penceresi aslında bir mahzen penceresi değil, aksine başarıyla işleyen gece lokalinin ciddiyetini az da olsa düşüren zemin katının eski penceresiydi. Ancak yuvarlak camlar üzerini kapatmasa pencereden bakılabileceği, yukarı genişleyen mahzenin içine son derece orijinal bir portatif merdivenle çıkılabilen bir balkon yapıldığı düşünüldüğünde, her ne kadar mahzen aslında gerçek bir mahzen olmasa da –zaten neden olsun ki– Soğan Mahzeni'ni ciddi bir gece lokali olarak tanımlayabilir miyiz?

Oskar, balkona çıkan portatif merdivenin de aslında portatif merdiven değil, daha çok bir çeşit borda iskelesi olduğunu söylemeyi unuttu, çünkü bu son derece tehlikeli bir yamaç gibi duran merdivenin sağ ve sol tarafında tutunmak için çekilen iki tane son derece orijinal çamaşır ipi bulunuyordu; bunlar biraz sallandırıp, insanın aklına deniz yolculuğunu getirmesi, Soğan Mahzeni'nin değerini arttırıyordu.

Madencilerin yanlarında gezdirdikleri lambalara benzeyen karpit lambalar Soğan Mahzeni'ni aydınlatıyor, ortalığa karpit kokusu salıyor –bu da fiyatı artırıyordu– ve hesabı ödeyen Soğan Mahzeni konuğunu deyim yerindeyse, toprağın dokuz yüz elli metre altındaki potasyum madeninin kuytu deliklerine sokuyordu: Belden yukarısı çıplak işçiler taş kırıyor, bir damarı oyuyor, kazıyıcı tuzu çıkarıyor, vinçler ötüyor, vagonları dolduruyor, maden kuyusunun Friedrichhal İki'ye saptığı çok uzaklarda, bir ışık sallanıyor, bu maden müdürü, o geliyor ve "Bol şans!" diyor, elinde bir karpit lambası sallıyordu. Bu lamba da, Soğan Mahzeni'nin sıvasız, üstünkörü kireçle kaplanmış duvarlarında asılı durarak, etrafı aydınlatan, fiyatları artıran ve ortama orijinal bir atmosfer katan lambaların aynısıydı.

Rahatsız edici oturma yerleri, soğan çuvallarıyla örtülü sıradan sandıklardan meydana gelirken, buna karşın iyice temizlenip parlatılan tahta masalar, müşteriyi maden ocağından uzaklaştırıp, bazen filmlerde gördüğümüz o huzur dolu çiftlik evlerine götürüyordu.

Her şey bundan ibaretti! Peki, ya büfesi? Büfe yok! Garson bey, menü lütfen! Ne menü, ne de garson vardı. Sadece "The Rhine River Three" adında bizler vardık. Klepp, Scholle ve Oskar, aslında bir borda iskelesi olan merdivenin altında oturuyor, saat dokuzda geliyor, enstrümanlarımızı çıkarıyor ve saat on gibi müziğimize başlıyorduk. Henüz saat dokuzu on beş geçtiğinden, bizim konuya dâhil olmamıza daha zaman vardı. Şimdilik dikkatler Schmuch'un fırsat buldukça küçük kalibreli tüfeğini taşıdığı parmaklarının üzerindeydi.

Soğan Mahzeni konuklarla dolar dolmaz –yarı dolu, dolmuş kabul ediliyordu– Schmuch, yani mekân sahibi, atkısını boynuna doluyordu. Kobalt mavisi ipekten yapılma atkısının üzeri desen baskılıydı, özel desenliydi ve bahsi geçmesinin nedeni atkı sarılmasının bir önemi olduğundandı. Baskı deseni, altın sarısı soğanlardan oluşuyordu. Soğan Mahzeni açıldı demek için Schmuch'un bu atkıyı boynuna dolaması gerekiyordu.

Konuklara gelince: Bunlar iş adamları, doktorlar, avukatlar, sanatçılar, hatta sahne sanatçıları, gazeteciler, filmlerde oynayanlar, tanınmış sporcular, hatta hükümetten ve şehir meclisinden memurlar, kısaca bugünlerde kendilerine entelektüel diyen herkes, yanlarına eşlerini, kız arkadaşlarını, sekreterlerini, güzel sanatlarda çalışan bayanlarını, hatta erkek kız arkadaşlarını alarak, üzerleri çuvalla örtülü sandıklara oturuyor ve Schmuch henüz altın sarısı soğan desenli atkısını boynuna dolamadığı sürece, kısık, daha çok meşakkatli, neredeyse içleri sıkılarak sohbet ediyorlardı. İnsanlar konuya girmeye çalışıyor ama başaramıyor, iyi niyetlerine rağmen asıl sorunların etrafından dolaşarak konuşuyorlardı; şöyle derin bir nefes alarak, adam gibi içini boşaltmak, ciğerlerin-

den çıkanları taze taze, kalbinden geçtiği gibi, tüm nefesiyle haykırmak, aklı mantığı bir kenara bırakıp, anadan üryan insanın kanlı canlı gerçeğini göstermek istiyor ama yapamıyorlardı. Yer yer boşa harcanan bir kariyerin, yıkılan bir evliliğin siluetleri seçiliyordu. Akıllı gibi duran cesametli kafası, yumuşak, neredeyse çıtkırıldım elleri olan şu beyefendinin, babasının geçmişi konusunda uyuşamayan oğluyla başı dertte gibi duruyordu. Şu karpit ışığında bile ihtişamını kaybetmeyen vizon kürkleri içindeki iki bayan herhalde inançlarını kaybetmişlerdi; henüz bilinmeyen: Neyin inancını kaybettikleriydi. Henüz cesametli kafası olan beyefendinin geçmişinden, hatta geçmişinden dolayı oğlunun ne tür zorluklar çıkardığından bihaberiz, çünkü dile gelmedi; bu sanki –Oskar'ın bu benzetmesi mazur görülsün– tavuk yumurtayı bırakmadan önceki an gibi: ıkınır da ıkınır...

İnsanlar Soğan Mahzeni'nde uzun bir süre başarı elde etmeden ıkınıp duruyor, sonunda mekân sahibi Schmuch özel atkısıyla birlikte kısa bir süre ortaya çıkıyor, herkesin sevincini yansıtan "Ooo" ünlemine teşekkür ederek karşılık veriyor, sonra kısa bir süre için Soğan Mahzeni'nin sonundaki, tuvaletlerin ve deponun bulunduğu perdenin arkasında kaybolup yeninden geri dönüyordu.

Ancak mekân sahibi yeniden konuklarının karşısına çıktığında onu daha sevinçli, yarı yarıya zincirlerinden kurtulmuş bir "Ooo" nidasıyla karşılamalarının nedeni neydi? İşleri tıkırında bir gece lokalinin sahibi bir perdenin arkasında kayboluyor, depodan bir şeyler alıyor, tuvaletin başında oturan ve bir dergiyi okumakla meşgul tuvaletçi kadını fazla sesini yükseltmeden azarlıyor, perdenin ardından yine ortaya çıkıyor ve adeta bir kurtarıcı, büyük aksakallı dede gibi karşılanıyordu.

Schmuch, kolunda küçük bir sepetle konukların arasına karıştı. Bu küçük sepetin üzerini mavi ve sarı kareli bir bez örtüyordu. Bezin üzerinde, domuz ve balık şekilleri verilmiş tahta plakalar vardı. Bu güzelce temizlenip işlenmiş tahta plakalarını bizim

mekân sahibimiz Schmuch konuklarına paylaştırdı. Bunu yaparken sergilediği eğilme pozları, yaptığı komplimanlar, gençliğini Budapeşte'de ve Viyana'da geçirdiğini belli ediyordu; Schmuch'un gülümsemesi, muhtemelen gerçek Mona Lisa'nın örneğine göre resmedilen, reprodüksiyonlardaki gülücüklerle örtüşüyordu.

Konuklara gelince, onlar bu tahta plakaları alırken ciddiyet gösteriyorlardı. Bazılarını değiştiriyorlardı. Biri bir domuzun şeklini severken, bir diğeri ya da –söz konusu bir bayan olduğunda– diğer bayan daha gizem dolu balık şeklini evcil domuza tercih ediyordu. Tahta plakayı kokluyor, onu ileri geri itiyordu; mekân sahibi Schmuch ise, balkon katındaki konuklara da servis ettikten sonra, her bir plaka huzura gelene kadar bekliyordu. Sonra bir sihirbaz edasına benzer bir hareketle küçük örtüyü çekti. Sepeti örten ikinci bir örtü vardı. Ancak bunun üzerinden ilk bakışla anlaşılmayan mutfak bıçakları duruyordu.

Schmuch, tıpkı tahta plakalarında yaptığı gibi, şimdi de bıçakları dağıttı. Ancak bu sefer turunu erken tamamladı, ona fiyatları yükselmesine izin veren gerilimi arttırıyor, artık kompliman yapmıyor, mutfak bıçaklarını kendi aralarında değiştirmelerine izin vermiyor, hareketlerine iyi ayarlanmış bir telaş ekleniyor, "Hazır, dikkat, başlıyor!" diye sesleniyor, örtüyü sepetten hızla çekiyor, elini içine daldırıyor, dağıtıyor, paylaştırıyor, halkın arasında serpiştiriyor, yumuşak kalpli bağışçıyı oynuyor, konuklarını donatıyor, onlara, soğan veriyor, atkısının üzerinden hafifçe biçimlendirilmiş altın sarısı soğanlardan, sıradan soğanlardan, yumrulu bitkilerden, lale soğanı da değil, ev kadınlarının pazardan aldıkları soğanlardan, manav kadının sattığı soğanlardan, çiftçi adamın ya da çiftçi kadının ya da besleme kızın ektiği ve biçtiği soğanlardan, Hollandalı Kleinmeister sanatçılarının natürmort tablolarında az çok sadık kalınarak resmedilen soğanlardan ve benzeri soğanlardan dağıtıyordu konuklarına mekân sahibi Schmuch; sonunda hepsi soğanlarına kavuşmuş, etrafta sadece saç sobasının gürüldemesi ve karpit lambaların şarkıları duyulabiliyor-

du. İşte etrafı böyle bir sessizlik aldı büyük soğan dağıtımından sonra Ferdinand Schmuch seslendi: "Buyurun bayanlar ve baylar!" tıpkı kayakçıların yola çıkmadan önce yaptıkları gibi atkısının bir ucunu sol omzuna attı ve bu hareketiyle başlama sinyalini vermiş oldu.

Önce soğanların kabuklarını soydular. Soğanların yedi kabuğu olduğu söylenir. Bayanlar ve beyefendiler soğanları mutfak bıçaklarıyla soyuyorlardı. Soğanların birinci, ikinci, üçüncü, sarışın, altın sarısı, kızıl kahverengi ya da daha doğrusu soğan rengi kabuğunu kesiyorlar, bunu soğanlar hafif cam gibi, yeşil, beyazımsı, nemli yapışkan sulu olana, soğan soğan kokana kadar yapıyorlardı; sonra soğan nasıl doğranırsa öyle doğramaya başlıyorlar, becerikli ya da beceriksiz hareketlerle, domuz ve balık şeklinde olan o tahta plakaların üzerinde doğruyorlar, suyu fışkırana ya da soğanların ortasında toplanana kadar farklı yönlerde doğruyorlardı; mutfak bıçaklarıyla araları iyi olmayan ileri yaşlı beyefendiler parmaklarını doğramamak için dikkatli davranmaları gerekiyordu; hatta bazıları kendilerini kesiyor ama fark edemiyordu; buna karşın bayanlar biraz daha fazla beceri sergiliyor, hepsi olmasa da, evde ev hanımlığı yapan, patates kızartmasının ya da elmalı soğan halkalı ciğerin yanına soğanın nasıl doğrandığını bilen bayanlar becerikliydi; ama Schmuch'un Soğan Mahzeni'nde ne patates kızartması, ne de ciğer vardı, yiyecek hiçbir şey yoktu, bir şey yemek isteyen başka bir yere, "Fischl" lokantasına gitmeliydi, Soğan Mahzeni'ne değil, çünkü orada sadece soğan doğranıyordu. Peki, tüm bunlar niçindi? Mahzenin adı böyleydi ve özellikle soğanlar, doğranmış soğanlar, yakından bakıldığında başka bir şeye benzemezdi... Hayır, Schmuch'un konukları bir şey göremiyordu ya da en azından birkaçı bir şey göremiyordu, onların gözleri dolmuştu; yürekleri bu kadar dolu olduğu için değil elbet, çünkü insanın yüreği dolduğunda gözlerinin de dolması gerektiği gibi bir zorunluluk yoktur; bazıları ağlamayı asla başaramaz, özellikle son ya da boşa geçen yıllardan sonra, o yüzden bizim yüzyılımız, içinde ne

kadar her türünden acı barındırırsa barındırsın, günün birinde gözyaşlarından yoksun yüzyıl adını alacaktır; işte tam da bu gözyaşlarından yoksun olmanın bahanesiyle, durumu iyi olan insanlar Schmuch'un Soğan Mahzeni'ne gidiyor, mekân sahibinin kendilerine birer doğrama tahtası –domuz ya da balık şeklinde– elli Pfennig'lik bir mutfak bıçağı ve on iki Mark'lık sıradan bir tarlabahçe-mutfak soğanı servis ettiriyor ve suyu çıkıp başarana kadar gitgide küçük dilimlerine kadar doğruyorlardı. Neyi başarana kadar? Bu dünyanın ve acılarının başaramadığını başarana kadar: Yuvarlanan insan gözyaşlarını. Burada ağlanıyordu. İşte burada sonunda yine ağlanıyordu. Doğru dürüst ağlanıyor, dizginsiz ağlanıyor, özgürce ağlanıyordu. Burada yaşlar sel olup akıyordu. Burada yağmur yağıyordu. Buraya çiğ düşüyordu. Oskar'ın aklına açılan kanal kapakları geliyordu. Bahar gelgitlerinde kırılan setler geliyordu. Neydi o her yıl kıyının üzerine çıkıp hükümetin hiçbir şey yapmadığı o nehrin adı? Sonunda on iki Mark seksen Pfennig'lik doğal afetin ardından doya doya ağlayan insanoğlu konuşmaya başlıyor. Soğan Mahzeni'nin konukları soğanların tadını aldıktan sonra, henüz tereddüt içinde, kendi çıplak sözlerine şaşırmış bir halde, kendilerini rahatsız, çuval bezi örtülü sandıkların üzerinde komşularına teslim ediyor, sorularına cevap veriyor, tıpkı manto ters yüz eder gibi kendilerini ters yüz etmelerine ses etmiyorlardı. Ancak Klepp ve Scholle'yle birlikte sözde portatif merdivenin altında gözyaşı akıtmadan oturan Oskar, ağzı sıkı kalmak istiyor, tüm bu ifşaların, özeleştirilerin, günah çıkarmaların, açığa çıkarmaların, itirafların arasından sadece, sevdiği Bay Vollmer'i bulup bulup kaybeden, o nedenle kalbi taş, gözleri yaşlardan kesilen, bundan dolayı sürekli Schmuch'un pahalı Soğan Mahzeni'ne gelen Bayan Pioch'un hikâyesini anlatmak istiyor.

"Bizim ilk karşılaşmamız", diye ağladıktan sonra başlıyor Bayan Pioch cümlesine, "tramvayda olmuştu. Ben işten çıkıyordum –birinci sınıf bir kitabevinin sahibi ve müdiresiydi– tramvay tıka basa doluydu ve Willy –bu bahsi geçen Bay Vollmer– sert bir şe-

kilde ayağıma bastı. Ayakta duracak durumda değildim, derken birbirimize ilk bakışta âşık olduk. Adım atacak durumum da kalmadığından, tutunmam için kolunu uzatıp, evime kadar eşlik etti, daha doğrusu evime kadar taşıdı ve o günden sonra bastığı yerin altında mosmor olan ayak tırnağımın bakımını üstlendi. Sevgi ve ilgisi sadece tırnağımla kısıtlı olmayan Willy, bu ilgisini sağ ayağımdaki yaralı büyük tırnağım kendiliğinden düşüp yeni tırnağımın yoluna çıkacak herhangi bir engel kalmayana dek devam etti. Ezilen tırnak kendiliğinden düştüğü için o günden sonra bana olan sevgisi de azaldı. İkimiz adeta eriyip bitmiştik. Derken Willy, bağlılığının ve ortak yönlerimizin çokluğu hatırına, o korkunç önerisini sundu: Bırak sol ayağının tırnağına da basayım ki, o da önce kızarsın sonra morarıversin. Ben boyun eğdim, o da bunu yaptı. Çok geçmeden bana yine sevgisini bütünüyle hissettirdi. Sol ayak parmağımın sol tırnağı da solan bir yaprak gibi kendiliğinden düşene kadar bu aşkın tadını çıkarabildim. Sonra yine aşkımızın sonbaharı gelmişti. Bana tekrar sevgiyle hizmet edebilmek için Willy bu sefer tırnağı iyileşen sağ ayak parmağımı ezmek istiyordu. Ancak bu sefer bunu yapmasına izin vermedim. Dedim ki, eğer bana olan aşkın gerçekten bu kadar büyük ve içtense bir tırnağımın ömründen fazla sürmeliydi. Beni anlamadı ve terk etti. Aylar sonra bir konser salonunda yine karşılaştık. Yan tarafımda boş bir koltuk olduğu için, konsere ara verildiği sırada izin almaksızın yanıma oturdu. 9. Senfoni'nin koro bölümü şarkıya girdiği sırada, önceden ayakkabımdan sıyırıp çıkardığım sağ ayağımı önüne uzattım. Willy ayağımın üzerine bastı, acıma rağmen bozuntuya vermedim. Yedi hafta geçtikten sonra Willy beni yine terk etti. Sonra sırayla bir sol, bir de sağ ayak tırnağımı önüne uzattığım için iki sefer daha birkaç hafta birlikte geçirebildik. Bugün her iki tırnağım kötürüm olmuş halde. Tırnaklarım artık uzamak istemiyor. Willy arada sırada beni ziyarete geliyor, karşıma geçip halının üzerine oturuyor, sarsılmış, bana ve kendine acıyarak ama sevgiden, gözyaşından yoksun bir halde, aşkımızın tır-

naksız iki kurbanına bakıp duruyordu. Bazen ona diyorum: Gel Willy, Schmuch'un Soğan Mahzeni'ne gidelim, şöyle adamakıllı ağlayalım. Ancak bugüne kadar hiç gelmek istemedi. Anlayacağınız zavallının o büyük teselli edici gözyaşından haberi yoktu.

Daha sonraları –ve Oskar bunu sırf aranızdaki bazı meraklıların içine su serpmek için söylüyor– radyo satıcısı da olan Bay Vollmer de mahzenimize geldi. Beraber ağladılar ve Klepp bana dünkü ziyaretinde anlattığına göre kısa bir süre önce evlenmişler.

İnsanlığın gerçek trajedisi her ne kadar pazartesiyle cumartesi günleri arasında –pazarları Soğan Mahzeni kapalıydı– soğanın tadını aldıktan sonra tüm gerçekliğiyle ortaya serilse de, pazartesi müşterisine özel, en trajik olmasa da en şiddetli ağlayışlar saklı tutuluyordu. Pazartesi günleri daha ucuzdu. Schmuch pazartesileri gençlere yarı fiyatına soğan veriyordu. Çoğu zaman kız ve erkek tıp öğrencileri geliyordu. Ama bazen de sanat akademisinden öğrenciler, özellikle ileride çizim öğretmeni olmak isteyenler, burs paralarının bir kısmını soğanlara harcıyorlardı. Peki ama lise son öğrencileri soğan parasını nereden buluyorlardı? Bu sorunun cevabını hâlâ bulabilmiş değilim.

Gençler, yaşı ileri olanlardan farklı ağlıyorlardı. Zaten gençlerin sorunları da bambaşka. Bu sorunlar hep sınav ve yükseköğrenim imtihanları olmak zorunda değildi. Tabii ki baba oğul hikâyeleri, ana kız dramları da Soğan Mahzeni'ne uğrayan konular arasındaydı. Gençler kendilerinin anlaşılmamış hissetseler de, anlaşılmamayı ağlamaya değer bulmuyorlardı. Oskar, gençlerin hâlâ cinsel aşktan ziyade, gerçek aşka gözyaşı dökmelerine seviniyordu. Gerhard ve Gudrun: Başlarda hep aşağıda oturuyorlardı, ancak daha sonra balkona çıkıp beraber ağlamayı alışkanlık haline getirdiler.

Kız, uzun boylu, güçlü, kimya okuyan bir hentbol oyuncusuydu. Saçlarını ensesinin dibinde sıkıca bağlıyordu. Çakır gözleriyle ama aynı zamanda, savaş bitmenden önce yıllarca kadın derneği afişlerinde görülen bir anne şefkatiyle içten içe temiz ve çoğu

zaman ileri bakıyordu. Alnı ne kadar süt gibi, pürüzsüz ve başının sağlıklı bir çıkıntısı gibi duruyor olsa da, talihsizliğini bariz bir şekilde yüzünden taşıyordu. Gırtlağından yukarıya, yuvarlak ve güçlü çenesinin üzerinden, her iki yanağını içine alarak büyüyen, talihsiz kızın sürekli kesmek zorunda kaldığı erkeksi sakalından dolayı kötü izler kalıyordu. Narin cildi muhtemelen tıraş bıçağının yarattığı tahrişi kaldıramıyordu. Üzerinde sürekli uzayan bayan sakalına ev sahipliği yapan kızarıklık ve çatlak dolu, sivilceli talihsizliği Gudrun'u sürekli ağlatıyordu. Gerhard Soğan Mahzeni'ne sonradan geliyordu. İkili, Bayan Pioch ve Bay Vollmer gibi tramvayda değil, aksine trende tanışmışlardı. Karşısına oturmuştu; ikisi de sömestri tatilinden dönüyorlardı. Çocuk kıza sakalına rağmen oracıkta âşık olmuştu. Kız sakalından dolayı onu sevmeye cesaret edemiyor ama diğer yandan Gerhard'ın bebek poposu kadar pürüzsüz yüzüne –bu da aslında Gerhard'ın talihsizliğiydi– hayran kalmıştı; genç adamın sakalı çıkmıyordu, bu da onu genç kızların karşısında çekingen yapıyordu. Gerhard bu çekingenliğine rağmen Gudrun'la konuştu ve Düsseldorf Ana Tren Garı'nda indiklerinde en azından bir arkadaşlık kurmayı başarmışlardı. O yolculuktan sonra her gün birbirlerini görmeye başladılar. Havadan sudan konuşuyor, arada fikir alışverişinde bile bulunuyorlar ama uzamayan ve sürekli uzayan sakalın konusunu hiç açmıyorlardı. Diğer yandan Gerhard Gudrun'a iyilik ettiğini düşünerek onu eziyet çeken teninden dolayı öpmeye hiç yanaşmıyordu. Hal böyle olunca ilişkileri iffet sınırları içerisinde kaldı; hâlbuki ikisi de bekârete önem vermiyordu, çünkü kızın bağlılığı kimyaya karşıyken, çocuksa kendini tıbba adamak istiyordu. Ortak bir arkadaşları onlara Soğan Mahzeni'ni önerdiğinde, ikisi başta hekim ve kimyagerlerin olduğu gibi şüpheyle yaklaşıp, küçümseyerek gülümsediler. Sonunda, birbirlerine söz verdikleri üzere eğitimsel araştırma yapmak üzere oraya gittiler. Oskar gençlerin bu kadar ağladığını pek nadir görüyordu. O günden sonra sürekli gelmeye başladılar; boğazlarından keserek biriktirdikleri altı Mark kırk

Pfennig'i burada harcayarak eksikliğini çektikleri ve narin kız cildini tahriş eden sakalın varlığına ağlayıp duruyorlardı. Bazı zamanlar Soğan Mahzeni'nden uzak kalmaya çalışıyorlardı; hatta bir pazartesi günü gelmişlerdi; ama ertesi pazartesi yeniden damladılar, ağlayarak, parmaklarının arasındaki soğan cücüğünü ovalayarak, altı mark kırk Pfennig paradan tasarruf etmeye çalıştıklarını itiraf ettiler; dediklerine göre ikili çarşıdan aldıkları ucuz bir soğanla aynı şeyi denemeye kalkışmış ama Soğan Mahzeni'ndeki başarıyı sağlayamamışlardı. Dinleyici gerekiyordu. Toplum içinde ağlamak çok daha kolaydı. Gerçek bir toplum duygusuna ancak, balkonda sağdan, soldan çeşitli fakültenin öğrencileri, hatta sanat akademisi öğrencileri ve lise öğrencilerinin gözyaşlarına boğulmasıyla kavuşulabilirdi.

Gerhard ve Gudrun olayında da gözyaşlarının dışında, zaman içinde iyileşmeler gözlenebiliyordu. Muhtemelen gözyaşları tutukluklarını da silip süpürmüştü. Hani derler ya, birbirleriyle kaynaştılar. Erkek, kızın eziyet gören cildini öpüyor, kız da onun pürüzsüz yüzünün keyfini çıkarıyordu; sonunda günün birinde Soğan Mahzeni'ne uğramamaya karar verdiler, ihtiyaçları kalmamıştı. Oskar, onlarla aylar sonra König Bulvarı'nda karşılaştı; başta tanıyamamıştı: Erkeğin, yani parlak delikanlı Gerhard'ın kıpkızıl asi bir sakalı, kızın, yani sakallı Gudrun'un sadece üst dudağında hafif tüyleri kalmıştı ki, bu da yüzünde fena durmuyordu. Gudrun'un çenesi ve yanaklarına gelince, onlar pürüzsüz ve tüylerden arınmış bir halde parlıyordu. İkili, üniversite öğrenimi gören evli bir çift olmuştu. Oskar elli yıl sonra torunlarına anlatacakları hikâyeleri şimdiden duyabiliyordu; kız, yani Gudrun: "Bu eskidendi, dedenizin henüz sakalı yokken." Erkek, yani Gerhard: "Bu eskidendi, büyükannenizin o zaman sakal sorunu vardı, biz de her pazartesi Soğan Mahzeni'ne uğrardık."

Şimdi diyeceksiniz ki, bu üç müzisyen neden hâlâ borda iskelesinin ya da çatma merdivenin altında oturuyorlar? Soğan Mahzeni'nin tüm bu ağlamaların, zırlamaların, diş tıkırdatmaların ha-

ricinde doğru dürüst, sabit çalışan müzisyenlere ihtiyacı mı vardı?

Konuklar doya doya ağlayıp içlerini döktükten sonra, enstrümanlarımıza sarılıp, sohbetin arkasını müzikal bir fonla dolduruyor, günlük sıradan konuşmalara geçmelerini sağlıyor, yeni müşterilere yer açılsın diye konukların gitmesini kolaylaştırıyorduk. Klepp, Scholle ve Oskar soğanlara karşıydı. Schmuch'la yaptığımız sözleşmede bizim konuklar gibi soğanların tadını çıkarmamızı yasaklayan bir madde de vardı. Zaten soğana ihtiyacımız yoktu. Gitaristimiz Scholle'nin şikâyeti yoktu, bazen Ragtime'in ortasında bançosunun iki teli atsa bile onu her zaman mutlu mesut olarak görmek mümkündü. Arkadaşım Klepp için ağlamak ve gülmek kavramları bugün bile tam çözülmemiş muammadan ibaretti. Ağlama işini komik buluyor; evlenmeden önce gömlek ve çoraplarını yıkayan teyzesinin cenazesinde olduğu kadar onu hiç gülerken görmemiştim. Peki, Oskar'ın durumu neydi? Oskar'ın ağlamak için yeteri kadar nedeni vardı aslında. Hemşire Dorothea'yı, upuzun, çaresizlik içinde, ondan da uzun bir koko yolluğun üzerinde geçen bir geceye gözyaşı sifonu çekmesi gerekmez miydi? Maria'ya gelince, yakınmam için yeterli neden sunmadı mı önüme? Şefi, Stenzel bizim Bilker'in dairesine girip çıkmıyor muydu? Küçük Kurt, yani oğlum, yan mesleği karnavalcılık olan o şarküteri sahibine önce "Stenzel amca", sonra da "Stenzel baba" demeye başlamamış mıydı? Sonra Maria'nın gerisindeki uzak Saspe Mezarlığı'nın gevşek kumlu ve Brenntau Mezarlığı'nın balçıklı toprağın altında yatanlar yok mu: Zavallı annem, ahmak Jan Bronski ve duygularını sadece çorbayla aktarabilen aşçı Matzerath yok muydu? Hepsini arkasından ağlanması gerekiyordu. Ancak Oskar, soğana gerek duymaksızın gözlerinden yaş akan o nadir şanslılardan birisiydi. Trampetim bana yardımcı oluyordu. Sadece az sayıda belirli ritimler Oskar'ın Soğan Mahzeni'nin pahalı gözyaşlarından ne daha iyi, ne de daha kötü gözyaşlarına kavuşması için kâfiydi.

Mekân sahibi Schmuch da hiç soğanlara başvurmuyordu. Boş zamanların çalı ve fundalıkların arasından vurduğu serçeler, için-

deki boşluğu fazlasıyla dolduruyordu. Schmuch'un avdan sonra vurduğu on iki serçeyi bir gazete kâğıdının üzerine sıraladığı, bazen hâlâ sıcak tüy yumaklarının üzerinde gözyaşlarına hâkim olamadığı ve ağlamaya devam ederek cebindeki kuşyemini Ren çimleri ve kıyı çakıllarının üzerine serptiği yeterince olmuyor muydu? Soğan Mahzeni'nde acısını havalandırmak için başka bir imkânı daha vardı. Haftada bir tuvaleti bekleyen kadını kaba sözlerle azarlamayı alışkanlık haline getirmiş, ona: Kaltak, kahpe, karı, rezil, uğursuz, gibi modası geçmiş isimler takıyordu. "Dışarı!" diye Schmuch'un carladığı "Defol gözümün önümden iğrenç kadın!" diye bağırdığı duyuluyordu. Tuvalet kadınlarını işten atıyor, yerine yenisini alıyor ama bir süre sonra başka kadın bulmakta zorlandığı için, birkaç kez işten attığı kadınları yine tuvaletin başına koyuyordu. Tuvalet kadınları ise, Schmuch'un azarlarken sarf ettiği sözleri zaten anlamadıklarından, ayrıca iyi para aldıklarından Soğan Mahzeni'ne memnuniyetle geri dönüyorlardı. Ağlamak konuklarda diğer lokallerden daha fazla tuvalete gitme ihtiyacı doğuruyor, hatta ağlayan bir insan, gözleri kuru olanından çok daha cömert davranıyordu. Özellikle yüzleri ağlamaktan şişip pancara dönmüş bir halde "ihtiyaca giden" beyefendiler, ceplerinin içtenlikle cüzdanlarının derinlerine daldırıyorlardı. Tuvalet kadınları konuklara ayrıca Soğan Mahzeni'nin meşhur soğan desenli mendillerini satıyorlardı. Mendillerin üzerlerinde çapraz bir yazı bulunuyordu: "Soğan Mahzeni'nde" Mendiller komik görünüyor, sadece gözyaşlarını silmeye değil, aynı zamanda eşarp olarak kullanılmaya da yarıyordu. Soğan Mahzeni konuklarını arasındaki beyefendiler renkli dört köşe kumaşlardan arabalarını arka pençelerine asmak için flamalar diktiriyor, Schmuch'un Soğan Mahzeni'ni tatil aylarında Paris'e, Cote d'Azur, Roma'ya, Ravenna'ya, Rimini'ye, hatta uzaklardaki İspanya'ya taşıyorlardı.

Biz müzisyenlerin ve müziğimizin bir görevi daha vardı: Arada sıradan, özellikle konuklardan bazıları kısa aralıklarla iki soğan doğradıklarında, Soğan Mahzeni'nde kolayca seks âlemine dönü-

şebilecek taşkınlıklar meydana gelebiliyordu. Schmuch bir taraftan bu tarz bir dizginden kurtulma anlarından hoşlanmıyor, bazı beyefendiler kravatlarını çözmeye, bazı hanımefendiler bluzlarını çözmeye başladıkları anda bize müzikle arsızlığa karşı durmamızı emrediyordu; diğer taraftan özellikle direnci kolay kırılan konukların masalarına bir soğanın hemen ardından ikincisini koyarak cümbüşe giden yolun açılmasına bir notaya kadar müsamaha gösteren her seferinde Schmuch'un kendisiydi.

Soğan Mahzeni'nde yaşanan bilgim dahilindeki en büyük taşkınlık, Oskar'ın hayatında dönüm noktası oluşturmasa da, önem taşıyan bir hatıra olacaktı. Schmuch'un eşi, hayat dolu Billy, mahzene pek sık gelmiyordu, geldiğinde ise Schmuch'un görmekten pek hazzetmediği arkadaşlarıyla geliyordu. Hal böyle olunca, bir akşam müzik eleştirmeni Woode ve pipo tiryakisi mimar Wackerlei ile birlikte mahzene geldi. Bu iki beyefendi Soğan Mahzeni'nin müdavimiydi ama yanlarında bol keseden can sıkıcı sıkıntılarını da getiriyorlardı. Woode dini nedenlerden ağlıyordu –mezhep değiştirmek istiyordu ya da değiştirmişti ya da ikinci kez mezhep değiştirmişti– pipo tiryakisi Wackerlei, yirmili yıllarda aşırı savurgan Danimarkalı bir kız yüzünden elinin tersiyle çevirdiği için kaçırdığı profesörlüğüne yanıyordu; Danimarkalı kıza gelince, o bir başkasıyla, bir Güney Amerikalıyla evlendi, onunla altı çocuk sahibi oldu; bu da Wackerlei'i hasta ediyor, sürekli piposunun soğumasına neden oluyordu. Schmuch'un eşini soğan doğramaya ikna edense biraz sinsi bakışlı olan Woode'ydi. Kadın soğanı doğradı, gözleri sulandı, sonra bir bir anlatmaya başladı; Oskar'ın sizlere anlatmamak için büyük özen gösterdiği, mekân sahibi Schmuch'un tüm kirli çamaşırlarını ortaya döktü; Schmuch eşinin üzerine yürümeye kalkıştığında onu zapt etmeye epey güçlü adamlar gerekmişti, çünkü nihayetinde tüm masaların üzeri mutfak bıçaklarıyla doluydu. Düşüncesiz Billy, arkadaşları Wood ve Wackerlei'yı da yanına alıp ortadan kaybolana kadar öfkeden kudurmuş adamı tutmaya çalışıyorlardı.

Schmuch gergin ve şaşırmış durumdaydı. Bunu sürekli soğan desenli atkısını düzeltip yerinde duramayan ellerinden görebiliyordum. Birkaç kez perdenin arkasında kaybolarak tuvaletçi kadını azarladı, sonunda elinde ağzına kadar dolu bir sepetle geri dönüp yüzüne kasılarak abartılı bir komiklik takındıktan sonra konuklara, onun, yani Schmuch'un bugün cömertliği tuttuğunu söyleyerek, bu turda soğanı bedava vereceğini ilan ederek hemen dağıttı.

O zamanlar ne kadar nahoş durum meydana gelirse gelsin bunu enfes bir şaka gibi algılayan Klepp bile, temkinli olmasa da, gerilerek başını kaldırdı ve flütünü tutmaya hazır hale geldi. Ne de olsa böylesine duyarlı ve arınmış bir topluluğa arka arkaya iki kez insanı tutukluktan kurtaran ağlama imkânı sunulduğunu başlarına nelerin gelebileceğini çok iyi biliyorduk.

Enstrümanları çalmaya hazır halde beklediğimizi gören Schmuch bize müzik yapmama talimatı verdi. Masalarda mutfak bıçakları ufalama işlemine başladı. Soğanların o güzelim ilk gül ağacı renkli dış kabukları aldırış edilmeksizin kenara itildi. Soluk yeşil şeritli cam renkli soğan özütü bıçağın altına yatırıldı. Gözyaşları tuhaf bir şekilde önce bayanlardan başlamadı. Hayatlarının en yıllarını yaşayan beyler, büyük bir değirmenin sahibi, bir otel sahibi ve hafif makyajlı arkadaşı, soylu bir genel müdür, bir yönetim kurulu toplantısı vesilesiyle şehirde takılan bir masa dolusu erkek giyim fabrikatörü ve ağlarken dişlerini gıcırdattığı için adına gıcırtılı dediğimiz kabak kafalı bir oyuncu; hanımlar onlara katılmadan önce hepsi gözyaşlarına kavuştu. Ancak bu hanımlar ve beyler, kendilerini ilk soğanın çağrıştırdığı kurtuluşa götürecek gözyaşlarına değil, aksine ağlama krizine kapıldılar: Gıcırtılı, korkunç bir gıcırtı çıkardı, öyle ki, karşısında tiyatro izleyicileri olsaydı, hepsi onunla gıcırdatacak bir oyunculuk sergiledi; büyük değirmenin sahibi, bakımlı kır saçlı başını sürekli masaya çarpıp duruyordu; otelci ağlama krizini zarif yapılı arkadaşının kriziyle birleştirmişti; merdivenin kenarına dikilen Schmuch ise, atkısını

omuzlarında salarak, kasılmış ve biraz da keyifle zincirlerinden kopmuş topluluğu izliyordu. Derken yaşlı bir hanımefendi, damadının gözleri önünde bluzunu yırttı. Onun öncesinde egzotik bir patlama yaşayan otelcinin arkadaşının, belden yukarısını çıkararak doğuştan esmer teniyle ansızın ayağa kalkarak, bir masadan diğerine atlayıp, oryantal ülkelerdeki gibi dans etmeye başlamasıyla birlikte bir âlemin başlama işaretini verdi. Gerçi âlem hızlı başlamıştı ama buluşların yetersiz ve de yavan olması nedeniyle ayrıntılı bir anlatıma değer bir şey çıkmadı ortaya.

Sadece Schmuch değil, Oskar da sıkılmış bir şekilde kaşlarını kaldırdı. Birkaç şirin soyunma sahnesi: Beyler üzerlerine bayan çamaşırları giydiler, Amazonlar kravatlara ve pantolon askılarına saldırdılar, arada bir iki kişi bir masanın altında kayboluyor ama her halükarda sutyeni dişleriyle koparıp, çiğneyen ve muhtemelen kısmen de yutan gıcırtılı adam anılmaya değer.

Büyük olasılıkla "Yuhuu" ve "Uahhh" gibi ardında hiçbir şeyin yatmadığı seslerden oluşan korkunç gürültünün mekân sahibi Schmuch'un üzerinde yarattığı hayal kırıklığı, belki de polisin gelmesinden çekinmesi, merdivenin yanındaki yerinden ayrılmasına vesile olmuştur. Çatma merdivenin altında oturan yanımıza eğildi, önce Klepp'i sonra da beni dürterek tısladı: "Müzik! Çalın diyorum size! Müzik yapın da bu rezillik sona ersin!"

Ancak hani o kanaatkâr olan Klepp'in bu manzaranın karşısında çok eğlendiği anlaşıldı. Gülme krizine girmiş, bir türlü flütü ağzına götüremiyordu. Üstadı Klepp'in bu halini gören Scholle, her şeyinde onu taklit ettiği gibi, kahkahasını da izledi. Geride bir tek Oskar kalmıştı ve Schmuch bana güvenebilirdi. Sıranın altından teneke trampetimi çıkardım, soğukkanlılıkla bir sigara yaktım ve çalmaya başladım.

Herhangi bir yol izlemeden tenekemle kendimi ifade ettim. Rutin lokal müziğini bir kenara bıraktım. Hal böyle olunca Oskar artık caz çalmayı bıraktı. İnsanların içimde hızlı bir trampetçi görmelerini zaten sevmiyordu. Tecrübeli bir baterist gibi çalsam da,

safkan bir caz müzisyeni sayılmazdım. Caz müziğini Viyana valsını sevdiğim kadar seviyorum. İkisini de çalabiliyordum ama çalmak zorunda değildim. Schmuch benden trampetimi konuşturmamı rica ettiğinde, bildiğimiz değil, aksine ezelden beri kalbimden geçenleri çalmıştım. Oskar, bir zamanların üç yaşında Oskar'ın ellerine bagetleri tutuşturmayı başarmıştı. Trampetimle ileri geri eski yolları teptim, dünyayı üç yaşındaki delikanlının bakış açısından gösterdim, önce şu gerçek bir seks alemine kabiliyeti bulunmayan savaş sonrası topluluğun iplerini aldım elime, diğer bir deyişle, onları Posadowski Yolu'ndaki Kauer teyzenin anaokuluna sürdüm, onları neredeyse ağızları açık, el ele, ayak uçlarını içe geçirmiş, beni, yani fareli köyün kavalcısını bekler hale getirmiştim. Sonra çatma merdivenin altındaki yerinden ayrılarak, grubun önüne geçtim, beylere ve bayanlara önce prova olarak "Piş, piş, pastacığım" parçasını öğrettim, etrafımda bir başarı işaret olarak çocuk neşesini algılar algılamaz, onları dehşete düşürecek büyük kokuyu tıngırdattım: "Kara Aşçı Kadın geldi mi?" Eskiden beni fırsat buldukça, bugün gitgide daha fazla korkutan aşçıyı, devasa, kömür karası ve gözden kaçmayacak haliyle Soğan Mahzeni'nden tepindirdim ve mekân sahibi Schmuch'un sadece soğanlarla başardığı şeyi başardım: Hanımlar ve beyler çocuk gibi boncuk boncuk gözyaşları dökerek ağlıyor, çok korkuyor, titreme nöbetine kapılmış bir halde benden merhamet diliyorlardı; sonra ben de onları sakinleştirmek, kadife ve ipekten elbiselerini, iç çamaşırlarını giymelerine yardımcı olarak: "Yeşil, yeşil, yeşildir tüm elbiselerim" hatta "kırmızı, kırmızı, kırmızıdır tüm elbiselerim" aynı şekilde "Mavi, mavi mavi..." ve "Sarı, sarı, sarı..." diyerek karşımda yine edepli bir şekilde giyinmiş bir topluluğu görene kadar tüm renkleri ve ara renkleri tıngırdattım, anaokulunu yürüyüşe hazırladım, onları sanki burası Jeschkentaler Yolu'ymuş, sanki Erbsberg tepesine tırmanıyor, ürkütücü Gutenberg anıtının etrafından dolaşıyor, sanki yanından geçtiğimiz Johannis Çimliğinde, arkamdan gelen hanımların ve beylerin koparıp alabileceği gerçek çayır papatyaları açıyormuş gibi

Soğan Mahzeni'nde gezdirdim. Sonra da mahzende hazır bulunan herkese, hatta mekân sahibi Schmuch için de, oynanan anaokulu öğleden sonrasına bir anı olarak küçük bir ihtiyaç molası vermelerine izin verdim, trampetimle –bu arada karanlık Şeytan Geçidi'ne yaklaşıyor, yerlerden kayın kozalağı topluyorduk– artık yapabilirsiniz çocuklar dedim: Onlar da küçük ihtiyaçlarını giderdiler, ıslattılar, hepsi, hanımlar ve beyler ıslattı, mekân sahibi Schmuch da ıslattı, arkadaşlarım Klepp ve Scholle ıslattı, hatta uzaktaki tuvaletçi kadın bile ıslattı altını, çiş çiş çiş çiş yaptılar, hepsi altlarını ıslattı, bunu yaparken çömelip kendilerini dinlediler. Ancak müzik bittiğinde –Oskar çocuk orkestrasına sadece hafif bir tıngırtıyla eşlik etmişti– sert ve doğrudan bir vuruşla durdurulamayan mutluluğa geçiş yaptım. Neşe dolu bir edayla girdim:

Cam, bardak, kadeh,
Birasız şeker,
Bayan Holle pencereyi açar
ve piyano çalar...

Bu haykıran, kıkırdayan, sersem çocuk ağzıyla gevezelik eden topluluğu önce arkasında şaşkına dönmüş sakallı bir öğrencinin Schmuch'un çocuksu konuklarına mantolarını verdiği vestiyere, sonra trampetimle yön vererek hanımları ve beyleri "Kim hamarat çamaşırcı kadınları görmek ister" şarkısıyla beton basamaklardan yukarı, koyun potuna sarılı kapıcının yanında dışarı yönlendirdim. 1950 yılının sanki sipariş üzerine masalsı bir görkemle yıldızlanarak süslenmiş taze bir ilkbahar gecesi gökyüzünün altında, uzun süre çocukça yaramazlıklar yapmaya devam eden, evlerinin yolunu bulamayan, sonunda polislerin onlara yaşlarını, onurlarını ve kendi telefon numaralarını hatırlattığı hanımları ve beyleri salıverdim.

Bense kıkırdayan, tenekesini okşayan bir Oskar olarak Soğan Mahzeni'ne geri döndüm. Aşağıda Schmuch hâlâ ellerini çırpı-

yor, ıslak pantolonları içinde bacaklarını çaprazlamış olarak çatma merdivenin yanında duruyor ve Kauer teyzenin anaokulunda kendini yetişkin bir Schmuch olarak Ren çayırlarında serçe avlarken olduğu kadar mutlu hissediyor gibi duruyordu.

Atlantik Duvarında ya da Sığınaklar Betonlarından Kurtulamaz

Hâlbuki Schmuch'a, yani Soğan Mahzeni'nin sahibine, yardımcı olmak istemiştim. Ancak Schmuch, iyi para kazandıran müşterilerini çocuklar gibi gevezelik eden, koşulsuz mutluluğu yaşayan ama bir yandan da altlarını ıslatan, bu yüzden ağlayan, soğansız ağlayan çocuklara çeviren trampetimle sunduğum solo konserimi mazur göremedi.

Oskar onu anlamaya çalışıyor. Ona rakip olmamdan korkması gerekmez miydi, çünkü gelen konuklar sürekli modası geçmiş soğanları bir kenara itip, Oskar diye bağırıyor, tenekesini ve bu tenekeyi kullanarak konukları –yaşları istediği kadar geçkin olsun– çocukluk çağlarına götüren beni çağırıyorlardı.

Schmuch o güne kadar tuvaletçi kadının kovulmasıyla yetindikten sonra, bizi, yani müzisyenleri de işten çıkardı ve şöyle üstünkörü bakıldığında bir çingeneye benzetebileceğiniz bir kemancıyı işe aldı.

Ancak işten atıldıktan sonra Soğan Mahzeni'nin en iyi müşterilerden olan çok sayıda müdavimi, onu bir daha gelmemekle tehdit edince, Schmuch daha birkaç hafta geçmeden uzlaşmaya razı olmak zorunda kaldı: Haftanın üç günü kemancı kemanını çalıyordu. Haftanın diğer üç günüyse sahneye biz çıkıyorduk, daha yüksek bir ücret istedik ve aldık da; gecede yirmi DM, ayrıca bize sürekli bol keseden verilen bahşişler de akıyordu. Oskar bankadan bir hesap cüzdanı çıkarttırdı ve aldığı faizlere sevinmeye başladı.

Bu küçük hesap cüzdanı kısa bir süre sonra kara gün dostu olacaktı, çünkü ansızın ölüm kapıyı çalıp, mekân sahibi Ferdinand Schmuch'u, işimizi ve kazancımızı elimizden alıverdi.

Yukarı satırlarda zaten anlatmıştım: Schmuch serçe avlıyordu. Bazen bizi Mercedes'iyle yanında götürüyor, serçeleri vururken izletiyordu. Arada bir trampetim yüzünden çıkan, benim tarafımı tutan Klepp ve Scholle'yi de üzen sürtüşmelere rağmen, Schmuch ve müzisyenleri arasındaki ilişki, sonunda dediğim gibi ölüm kapıyı çalana kadar dostane bir ilişki olmaya devam ediyordu. Arabasına bindik. Schmuch'un karısı her zamanki gibi direksiyonun başındaydı. Klepp onun yanında oturuyordu. Schmuch, Oskar'la Scholle arasında oturuyordu. Küçük kalibreli tüfeğini dizlerine yatırmış, arada bir okşuyordu. Kaiserswerth'in yakınlarına gelene kadar gittik. Ren nehrinin her iki yakasında ağaçlar kulis oluşturuyordu. Schmuch'un eşi arabada kalmış bir gazeteyi açmıştı. Klepp kendine kuru üzüm almış, sürekli ağzına atıp duruyordu. Gitarcı olmadan önce bir şeyler okumuş olan Scholle, Ren nehrine atıfta bulunarak ezberinden şiir okumakta ustaydı. Ren nehri de kendi şiirselliğini sergiliyordu zaten, yaz mevsimine rağmen, olağan şileplerin dışında Duisburg yönünde sallanarak ilerleyen sonbahar yapraklarını da taşıyordu ve eğer Schmuch'un küçük kalibreli tüfeği arada bir kendinden söz etmese Kaiserswerth'ın aşağısındaki bu öğleden sonrasının, sükûnet içinde geçeceği düşünülebilirdi.

Klepp kuru üzümlerini bitirip ellerini çimlerin üzerinde temizlediği sırada Schmuch'un da mesaisi bitmişti. Gazete kâğıdında sıraladığı on bir kanı donmuş tüy yumağına henüz oynadığını söylediği on ikinci serçeyi ekledi. Avcımız tam ganimetini toparlayacaktı ki –çünkü Schmuch vurduklarını bilinmeyen nedenlerden her seferinde evine götürüyordu– suların sürüklediği, yanımızdaki bitki köklerinin üzerine bir serçe kondu; öylesine dikkat çekici, öylesine gri, öyle eşsiz bir serçe örneğiydi ki, Schmuch karşı koyamadı, asla on iki serçeden fazlasını vurmamayı ilke edinen Schmuch, on üçüncü serçeyi de vurdu –Schmuch bunu asla yapmamalıydı.

On üçüncü serçeyi de diğer on ikinin yanına koyduktan son-

ra yola koyulduk ve Schmuch'un eşini siyah Mercedes'in içinde uyurken bulduk. Önce Schmuch bindi arabanın ön koltuğuna. Sonra Scholle ve Klepp arkaya oturdular. Benim de binmem gerekiyordu ama binmedim, biraz yürümek istediğimi, tramvaya bineceğimi, benim için endişe etmemelerini söyledim; böylece akıllıca bir hareket yaparak binmeyen Oskar'ı geride bırakıp Düsseldorf istikametine doğru yola çıktılar.

Yavaş yavaş peşlerinden gittim. Fazla gitmeye gerek yoktu. Karayolu çalışmaları nedeniyle tali yol verilmişti. Tali yol bir çakıl ocağının yanından geçiyordu. Ve karayolunun yaklaşık yedi metre aşağısında kalan bu çakıl ocağında, tekerlekleri havada siyah bir Mercedes yatıyordu.

Çakıl ocağı çalışanları arabadan üç yaralı ve Schmuch'un cesedini çıkardılar. Ambulans yoldaydı. Çakıl çukurundan aşağı tırmandım, kısa zamanda ayakkabılarımın içi çakıl taşı dolmuştu, bir süre yaralılarla ilgilendim, acılarına rağmen soru sormaya devam eden yaralılara Schmuch'un öldüğünü söylemedim. Kaskatı ve şaşkın bir halde dörtte üçü bulutlarla kapılı gökyüzüne bakıyordu. Öğleden sonra vurduğu ganimetlerinin olduğu gazete kâğıdı arabadan fırlamıştı. On iki serçe sayabildim, on üçüncüyü bulamadım, ambulans arabası çakıl ocağına indiği sırada onu aramaya devam ediyordum.

Schmuch'un eşi, Klepp ve Scholle kazayı hafif yararlarla atlatmışlardı: Ezikler, birkaç kırık kaburga. Klepp'i daha sonra hastanede ziyaret edip ona kazanın sebebini sorduğumda bana hayret verici bir hikâye anlattı: Gidip gelen araçlar aşındırdığı için ağır hızda tali yolda çakıl ocağının yanından geçerlerken ansızın çevredeki çalılıklardan, koruluklardan, meyve ağaçlarından fırlayan, yüzlerce olmasa da yüze yakın serçe etraflarını sarmış, Mercedes'in önünü kapamış, cama çarpmış, Schmuch'un eşini korkutmuş ve basit serçe gücüyle kazaya ve lokal sahibi Schmuch'un ölümüne yol açmışlar.

Klepp'in bu anlattıklarına ne derseniz deyin; Oskar şüpheci

kalmaya devam ediyor, kaldı ki Schmuch'un cenazesinin defnedildiği Güney Mezarlığı'nda bir zamanlar mezar taşları arasında taş ustası ve yazı oymacısı olarak çalıştığı zamanlarda gördüğünden daha fazla serçe görmemişti. Buna karşın, elimde ödünç aldığım silindir şapkayla cenaze alayının arasında tabutun arkasından giderken dokuz numaralı sahada tanımadığım yardımcılarıyla birlikte iki kişilik bir mezarlığın diyabaz levhasını yerleştiren taş ustası Korneff'e rastladım. Lokal sahibi Schmuch'un taşındığı tabut taş ustasının yanından yeni hazırlanan on numaralı sahaya götürülürken, Korneff mezarlık yönetmeliği gereği şapkasını çıkardı, beni muhtemelen silindir şapkamdan dolayı tanımadı ama olgunlaşmış ya da fazlasıyla büyümüş çıbanlarının biriktiğine işaret eden ensesini kaşımaya başladı.

Cenazeler! Sizleri bugüne kadar benimle birlikte o kadar çok mezarlığa sürüklemek zorunda kalmıştım ki; hatta birinde şöyle demiştim: Cenazeler bana hep başka cenazeleri hatırlatır; o nedenle Schmuch'un cenazesi ve Oskar'ın cenazeler sırasında geriye doğru işleyen hafızası hakkında konuşmak istemiyorum. Schmuch, herhangi olağandışı bir olay olmadan toprağın altına girdi ama cenaze sonrası merhumun dul eşi hastanede yattığı için insanlar daha rahat davranıyorlardı; kendini Dr. Dösch diye tanıtan bir beyefendinin benimle konuştuğunu sizlerden saklamayacağım.

Dr. Dösch bir konser acentesini idare ediyordu. Ancak konser acentesi ona ait değildi. Ayrıca kendini Soğan Mahzeni'nin eski bir müdavimi olarak da tanıttı. Onu daha önce hiç fark etmemiştim. O ise Schmuch'un konuklarını gevezelik eden mutlu mesut küçük çocuklara dönüştürdüğüm sırada mahzende bulunuyordu. Evet, Dösch'ün kendisi, bana laf aramızda anlattığı üzere, teneke trampetimin etkisi altında mesut çocukluğuna dönmüş, şimdiyse beni ve adını koyduğu "çılgın numaramı" her yerde meşhur etmek istiyordu. Bana elinde bir sözleşme hazırlayacak, hatta bomba gibi bir sözleşme hazırlayacak kadar yetkisi olduğunu, benim hemen imzalayabileceğimi söyledi. Adı Sabber Willem olan Düs-

seldorf'lu Schugger Leo'nun beyaz eldivenleriyle cenaze alayını beklediği krematoryumun önünde, beni büyük paralar karşılığında "Trampetçi Oskar" sıfatıyla büyük yapıtların iki üç bin koltuklu sahnelerinde, tek başına solo gösteriler sunmayı taahhüt ettirecek bir kâğıt çıkardı cebinden. Hemen imzalamaya yanaşmadığımda Dösch üzülmüş bir ifade takındı. Schmuch'un ölümünü bahane ettim, Schmuch'a yaşadığı zamanlarda çok yakın olduğumu, o nedenle acısının taze olduğu mezarlıkta hemen yeni bir ekmek kapısı aramaya koyulmak istemediğimi ama konuyu düşüneceğimi, belki küçük bir seyahate çıkacağımı, onu, yani Dr. Dösch beyefendiyi döndükten sonra arayacağımı ve iş akdi dediği şeyi gerektiğinde imzalayabileceğimi söyledim.

Mezarlıkta herhangi bir sözleşme imzalamamış olsam da, Oskar bulunduğu maddi durumun güvensizliğinden dolayı, Dr. Dösch'ün arabasını park ettiği mezarlığın dışındaki mezarlık avlusunda göze çarpmadan bir zarfın içinde kartvizitiyle birlikte teklif ettiği avansı kabul etmek ve cebine sokmak zorunda kaldı.

Sonra seyahate çıktım, hatta bana eşlik eden birini bile buldum. Aslında bu seyahati Klepp'le birlikte yapmak isterdim. Ama Klepp hastanede yatıyordu ve dört kaburgasını kırdığı için gülmesi yasaktı. Maria'nın da seyahatime eşlik etmesini çok isterdim. Yaz tatili devam ediyordu, küçük Kurt'u da yanımıza alabilirdik. Oysa Maria'nın hâlâ küçük Kurt'un "Stenzel baba" dediği şefiyle ilişkisi devam ediyordu.

Hal böyle olunca ben de Ressam Lankes'le yola çıktım. Sizler Lankes'i, Onbaşı Lankes ve ilham perisi Ulla'nın kısa süreli nişanlısı olarak tanıyorsunuz. Avansımı ve hesap defterimi cebime koymuş olarak Ressam Lankes'in atölyesinin bulunduğu Sittarder Caddesi'nde ziyaretine gittim. Onunla birlikte eski iş arkadaşım Ulla'yı bulmayı umut ediyordum; çünkü ilham perisiyle seyahat etmek istiyordum.

Ulla'yı ressamın yanında buldum. Bana kapıda, daha on dört gün önce nişanlandık, diye çıtlattı. Dediğine göre Hänschen Kra-

ges'le yürütememiş, nişanı bozmak zorunda kalmış; acaba Hänschen Krages'i tanıyor muyum?

Oskar Ulla'nın son nişanlısını tanımıyordu, buna çok üzülmüştü, sonra cömertçe gezi teklifini yaptı ve Ulla ağzını açmadan hemen yanında biten Ressam Lankes'in kendi kendini Oskar'ın refakatçisi yapmasını, evde kalmak istemediği ve o yüzden gözlerinden yaşlar gelen ilham perisine, yani uzun bacaklı ilham perisine arka arkaya tokatlarla ağzının payını vermesini izlemek durumunda kaldı.

Peki, Oskar neden kendini savunmamıştı? İlham perisiyle geziye çıkmak isteyen Oskar olduğuna göre neden kızın tarafını tutmamıştı? Her ne kadar kendimi Ulla'nın incecik, hafif ayva tüylü vücudunun yanında hayal etsem de, bir ilham perisiyle fazla yakın geçireceğim bir hayat beni korkutuyordu. Kendi kendime, ilham perileriyle her zaman mesafeyi korumak gerektiğini, yoksa ilham perisi öpücüğünün günün birinde sıradan bir alışkanlığa dönüşebileceğini söyledim. Öyleyse Ressam Lankes'le gitmeyi tercih ederim. En azından ilham perisi onu öpmeye kalkıştığında tokadı patlatıveriyordu.

Gezimizin istikameti konusunda fazla tartışma olmadı. Söz konusu sadece Normandiya kıyılarıydı. Caen ve Cabourg arasındaki sığınakları ziyaret etmekti amacımız. Çünkü savaş sırasında orada tanışmıştık. Tek sorun vizelerin çıkartılmasından ibaretti. Ancak Oskar kelimelerini vize hikâyelerine harcamak istemiyor.

Lankes cimri biriydi. Kuşkusuz ucuza ya da yalvar yakar aldığı boyaları kötü astar çekilmiş tuvallerin üzerinde savurgan olmasına karşın, kâğıt ve madeni para harcama konusunda bir o kadar kanaatkâr davranıyordu. Kendine asla sigara satın almıyor ama sürekli içiyordu. Cimriliğinin sistematiğini anlatabilmek için şöyle bir örnek verelim: Ona birileri bir sigara uzatır uzatmaz, sol cebinden on Pfennig'lik bir madeni para çıkarıyor, onu kısa bir süre havalandırıyor, sonra günün vaktine göre az çok kuruşlarını biriktirdiği sağ cebine indiriyordu. Lankes sürekli sigara içiyordu; bir

keresinde morali yerindeyken bana sırrını açıkladı: "Sigara içerek her gün yuvarlak hesap iki Mark biriktiriyorum!"

Lankes'in yaklaşık bir yıl önce satın aldığı Wersten'deki o yıkıntı arsayı, çevresinde tanıdığı ve tanımadığı insanlardan otlandığı sigaralarla satın almış, daha doğrusu tüttürerek edinmişti.

İşte böyle bir Lankes'le birlikte Oskar Normandiya'ya gitti. Yola ekspres trenle çıktık. Lankes otostop yapmayı tercih etmişti. Ama yol parasını ben ödediğim ve daveti de ben yaptığım için bana boyun eğmek zorunda kaldı. Caen'den Cabourg'a otobüsle devam ettik. Arkasında çimlerle çalıların sınır çizdiği kavak ağaçlarının yanından geçtik. Kahverengi beyaz renklerde inekler bölgeye sütlü çikolata reklamı görüntüsü kazandırıyordu. Ancak kuşe kâğıdın üzerine, aralarında Roswitha'mı kaybettiğim Bavent Köyü'nün de bulunduğu ve her bir köyü gösteren ve görülmeye değmez yapan, savaşın yol açtığı, hâlâ belirginliği devam eden yıkımı göstermemeleri gerekirdi.

Cabourh'tan itibaren sahil boyunca Orne nehri ağzına doğru yürüdük. Yağmur yağmıyordu. Le Home'ın aşağılarında Lankes söz aldı: "Artık eve geldik, delikanlı! Ver bakalım bir sigara." Henüz madeni parasını bir cebinden diğerine aktarmaya devam ederken, sürekli ileri uzanan kurt kafasıyla kum tepeciklerinin arasında zarar görmemiş halde duran sayısız sığınağa işaret ediyordu. Uzun kollarını uzatarak sol eliyle sırt çantasını, açık hava şövalesini ve bir düzine çerçeve kamasını, sağ eliyle de beni tutarak beton yapıta doğru sürükledi. Oskar'ın bagajı ufak bir valizle trampetten ibaretti.

Atlantik kıyısındaki üçüncü günümüzde –biz bu arada Dora Yedi siperinin iç kısımlarını rüzgârın getirip biriktirdiği kumlardan temizledik, kendilerine saklanacak sığınak arayan âşıkların çirkin artıklarını ortadan kaldırdık, odanın içini bir sandıkla ve uyku tulumlarımızla konforlu hale getirdik– Lankes sahilden adamakıllı bir morina balığı getirdi. Balığı ona balıkçılar vermişti. Lankes onların teknelerini çizdi, balıkçılar da ona morinayı verdiler.

Sığınağa hâlâ Dora Yedi dediğimiz için Oskar balığı temizlerken aklının Hemşire Dorothea'da olması şaşılacak şey değildi. Balığın ciğeri ve sütü iki elinden akıp gidiyordu. Güneşi karşıma alarak morina balığının pullarını kazıyordum, bu da Lankes için hazır önüne fırlamış bir suluboya tablosu için bahane oluşturmuştu. Rüzgârdan korunarak sığınağın arkasında oturuyorduk. Ağustos güneşi beton kubbeye başını değdiriyordu. Balığın içini sarımsak dişleriyle doldurmaya başladım. Daha önce süte, ciğere, işkembeye ev sahipliği yapan boşluğun içini soğan, kaşar ve kekikle doldurmuştum ama sütü ve ciğerini hemen atmadım, her iki mezeliği balığın limonla açık tuttuğum gırtlağına yerleştirmiştim. Lankes etrafı koklayıp duruyordu. Sahiplenir gibi Dora Dört, Üç ve uzaklardaki diğer sığınakların arasında kayboldu. Elinde tahta ve boyama yüzeyi olarak kullandığı büyük karton parçalarıyla geri döndü ve tahtalarla ateşi besledi.

Gün boyunca bu ateşi korumak bizim için zor olmuyordu; çünkü sahil boyunca her iki adımda bir kıyıya vurmuş, kuruyarak tüy kadar hafiflemiş, çeşitli gölgeler vuran tahtalara rastlanabilirdi. Lankes'in terk edilmiş bir sahil villasından koparıp getirdiği balkon parmaklığının bir parçasını kor halini almış odunun üzerine koydum. Balığın üzerini zeytinyağıyla ovaladım, onu kızgın ve aynı şekilde üzerini yağ sürülmüş demirin üzerine yerleştirdim. Çıtırdayan morina balığının üzerin limon sıktım, onu yavaş yavaş –çünkü balığı zorlamamak gerekir– sofralık haline getirdim.

Masamızı yan yana koyduğumuz birkaç kovanın üzerine yatırdığımız geniş, birkaç kez katlanmış katranlı mukavvadan yaptık. Yanımıza çatal ve teneke tabaklar almıştık. Lankes'in dikkatini başka yöne çekmek için –yılanbalığına aç bir martı gibi yavaş yavaş kokusunu yayan balığın etrafında turluyordu –sığınaktan teneke trampetimi getirdim. Onu kumun içine oturtarak, sürekli değişen hızlarla, dalgaların ve başlamakta olan medin seslerini yumuşatıp rüzgâra karşı tıngırdatmaya başladım: Bebra'nın Cephe Tiyatrosu korunağı ziyarete geldi. Kashubya'dan çıkıp Norman-

diya'ya geldi. Felix ve Kitty adlı iki cambaz, sığınağın üzerinde birbirlerine dolanıyor ve yeniden çözülüyorlar, rüzgâra karşı –tıpkı Oskar'ın rüzgâra karşı trampet çalması gibi– nakarat kısmı savaşın ortasında olunmasına rağmen yaklaşan pek rahat bir çağa işaret eden bir şiir okuyorlardı: "... ve cumaları balık, hatta sahanda yumurta, Biedemeier yaşam tarzına yaklaşıyoruz." Saksonyalı Kitty; sonra Bebra, benim bilge Bebra ve propaganda kumpanyasının yüzbaşısı başını salladı; sonra Roswitha, benim Akdenizli Raguna, piknik sepetini kaldırdı, betonun üzerine, Dora Yedi'nin üzerine sofrayı serdi; Onbaşı Lankes bile beyaz ekmekten yedi, çikolatadan içti, Yüzbaşı Bebra'nın sigarasından içti...

"Ah be Oskar!" diye Ressam Lankes beni geri çağırdı. "Senin trampet çaldığın gibi resim çizebilseydim keşke; versene bir sigara!"

Ben de trampeti bırakıp, refakatçimi bir sigarayla besledim, balığı kontrol ettim ve onu kıvamında buldum: Yumuşak, beyaz ve gözleri gevşemişti. Ağır ağır, hiçbir noktasını boş geçmeden morinanın kısmen kızarmış, kısmen çatlamış derisinin üzerinden son bir limon gezdirdim.

Lankes "Karnım zil çalıyor!" diye sızlanıyordu. Uzun ve uçları sararmış dişlerini gösteriyor, maymunlar gibi iki yumruğuyla kareli gömleğinin altındaki göğsünü yumrukluyordu.

"Başı mı kuyruğu mu?" diye bir soru ortaya atarak balığı katran kartonun üzerine serilmiş parşömen kâğıdının üzerine koydum. "Bana neresini önerirsin?" Lankes sigarasının ucunu söndürüp izmaritini sakladı.

"Bir dostun olarak derim ki kuyruğunu al. Bir aşçı olarak sana sadece başını tavsiye edebilirim. Ama balık yemek konusunda büyük usta sayılan annem şimdi: Bay Lankes, siz kuyruğunu alın, elinizde ne olduğunu bilirsiniz, derdi. Buna karşın babama doktorun tavsiye edeceği..."

"Doktorla işim olmaz benim" diye Lankes güvensizliğini dile getirdi.

"Doktor Hollatz babama sürekli morina balığının ya da bizdeki adıyla Dorsch'un sadece başını yemesini öğütlüyordu."

"O zaman kuyruğunu alayım. Beni oyuna getirmek istiyorsun ama ben yemem!" Lankes güvensizliğini korudu.

"Oskar için daha iyi. Başına değer vermesini bilirim."

"O zaman başını ben alayım, madem orasına bayılıyorsun."

"Senin işin zor, Lankes!" diye diyaloğu sona erdirmek istedim. "Başı senin olsun, ben kuyruğunu alırım."

"Naber delikanlı, gene seni oyuna getirdim, değil mi?"

Oskar, Lankes'in onu oyuna getirdiğini kabul etti. Lankes'in yediği şeyden tat alması için, dişlerinin arasındaki balıkla birlikte beni oyuna getirmiş olmanın mutluğunun da olması gerektiğini çok iyi biliyordum. İpini koparmış çılgın köpek, şeytan tüylü, kısmeti açık delikanlı dedim ona; sonra da morina balığına yumulduk.

O başını aldı, ben de artakalan limon suyunu, içinden tereyağı gibi yumuşayan sarımsak dişlerinin çıktığı, kuyruğun dağılan beyaz etinin üzerine sıktım.

Lankes kılçıkları dişlerinin arasından geçirerek sıyırıyor, bir yandan yediğim kuyruk kısmına dikkatlice bakıyordu: "Versene bir tadına bakayım kuyruğun." Başımı salladım, o tadına baktı, kararsız kaldı, sonra Oskar balığın baş kısmının tadına bakıp onu tekrar rahatlattı: Her zamanki gibi balığın en iyi yanını aldığını söyledim.

Balığın yanında bordo şarabı içtik. Buna üzüldüm, çünkü kahve fincanında beyaz şarabın olmasını tercih ederdim. Lankes kafamdaki tereddütleri silerek, Dora Yedide onbaşı olduğu zamanlarda işgal başlayana kadar sadece kırmızı şarap içildiğini hatırlattı. "Burası cehenneme döndüğü sırada şişenin dibini bulmuştuk. Şimdilerde Cabourg'un ilerisindeki mezarlıkta yan yana yatan Kowalski, Scherbach ve küçük Leuthold, çatışma çıktığında ne olup bittiğinden bile haberdar olamamıştı. Şu ileride, Arromanches açıklarında İngilizler, bizim orada da bol bol Kanadalı

vardı. Daha pantolon askılarımızı omuzlarımıza geçirmeden yanımızda bittiler ve bize: How are you?" dediler.

Sonra çatalıyla havayı şişleyip ağzındaki kılçıkları tükürerek: "Hatırladım da, bugün Cabourg'ta şu bizim deli Herzog'u gördüm, şu geldiğiniz incelemeden tanıdığın var ya. Hani üsteğmen olan."

Üsteğmen Herzog'u Oskar elbette hatırlıyordu. Lankes, balıktan iyice uzaklaşarak bana Herzog'un her yıl Cabourg'a gittiğini, yanında harita ve ölçü aletleri getirdiğini, çünkü sığınakların onu uyutmadığını anlattı. Hatta geçerken buraya da gelip, Dora Yedi'de ölçüm yapmak istiyormuş.

Biz balığımızı yemeye devam ederken –balık da yavaş yavaş dev kılçığını gösteriyordu– üsteğmen Herzog geldi. Altına haki renkli kısa bir pantolon giymiş, karşımızda kalınca şişik baldırları ve tenis ayakkabılarıyla dikilmiş, bağrı açık keten gömleğinden kırlaşan kılları taşıyordu. Doğal olarak oturmaya devam ettik. Lankes beni dostu ve arkadaşı Oskar olarak tanıttı, Herzog'a emekli üsteğmen diyordu.

Emekli üsteğmen hemen işinin başına geçerek Dora Yedi'yi ayrıntısıyla incelemeye başladı ama Lankes'in izniyle önce betonun dış tarafını ölçüp biçmeye başladı. Cetveller doldurup duruyordu, etrafı inceleyip, yavaş yayaş kabaran suları rahatsız ettiği bir batarya dürbünü bile getirmişti yanında. Hemen yanı başımızda bulunan Dora Altı'nın atış mazgallarını öyle zarif bir şekilde okşuyordu ki, sadece kendi karısına niyetlenir gibiydi. Tatil yuvamız Dora Yedi'yi içeriden incelemeye kalkıştığında Lankes bunu yapmasını yasakladı: "Bay Herzog, ne istediğin belli değil! Betonun orasını burasını elleyip duruyorsunuz. O zamanlar aktüel olan şeylerin hepsi çoktan geçmişte kaldı."

Lankes'in en sevdiği sözdür geçmiş. Dünyayı aktüel ve geçmiş diye ikiye ayırır. Ne var ki emekli üsteğmen hiçbir şeyin geçmiş olmadığını, hesabın henüz kapanmadığını, gelecekte ve her zaman tarih önünde hesap verilmesi gerektiğini, şimdiyse Dora Ye-

di'yi inceleyeceğini söyledi: "Beni anladınız mı, Lankes!"

Herzog bunu der demez gölgesini masamızın ve balığımızın üzerine bıraktı. Bizi aşıp geçmek, girişinin üzerinde halen Onbaşı Lankes'in güzel sanatlara yatkınlığını ele veren beton süslemelerinin durduğu o malum sığınağın içine girmek istiyordu.

Herzog masamızın yanından geçmeyi başaramadı. Lankes, bir elinde çatalı ama onu kullanmadan, aşağıdan yukarı doğru salladığı yumruğuyla emekli Üsteğmen Herzog'u deniz kumuna yatırdı. Lankes, başını sallayarak ve balık ziyafetini böldüğüne üzülerek ayağı kalktı, sol eliyle üsteğmeni gömleğinin üst kısmından yakaladı, onu arkasında düzenli bir iz bırakarak yana doğru sürükledi ve kum tepeciğinden aşağı yuvarladı; öyle ki, onu artık görmüyor ama işitmek zorunda kalıyorduk. Herzog, Lankes'in peşinden fırlattığı ölçü aletlerini topladı ve küfrede küfrede, Lankes'in geçmiş diye nitelendirdiği tüm tarihi karakterlere saydırarak uzaklaştı.

"Şu Herzog o kadar da haksız sayılmaz. Biraz deli de olsa doğru söylüyordu. Burada ortalık birbirine girerken o kadar sarhoş olmasaydık kim bilir o Kanadalıların hali ne olurdu."

Bu söylediklerine ancak kafa sallayabilirdim, çünkü önceki gün cezir sırasında midyelerle boş yengeç kabuklarının arasında bir Kanada askerinin her şeyi gün yüzüne çıkaran düğmesini bulmuştum. Oskar düğmeyi cüzdanına koydu; sanki nadir bulunan bir Etrukya medeniye parası bulmuş kadar sevinmişti.

Üsteğmen Herzog'un ziyareti, her ne kadar kısa da olsa, hatıraları canlandırmıştı: "Cephe Tiyatrosu grubumuzla sizin betonu incelemeye geldiğimiz, sığınağın üzerinde kahvaltı ettiğimiz, bugünkü gibi hafif bir rüzgâr estiği günleri hatırlıyor musun, Lankes; birden rommel kuşkonmazların arasında istiridye arayan altı ya da yedi rahibe ortaya çıkmıştı; sen de, Lankes, kumsalı temizleme emri almıştın; bunu da ölüm saçan makineli bir tüfekle yapmıştın."

Lankes olanları hatırlıyordu; kılçıkları sıyırıp, hâlâ hatırladığı

isimlerini saymaya başladı: Rahibe Scholastika, Rahibe Agneta diye saydı, o rahibe adayını etrafı karalarla kaplı pembe yüzlü şey olarak tarif etti, bana öylesine açık seçik bir resim çizdi ki, dünyevi hemşiremin, yani Hemşire Dorothea'nın gözümün önünden hiç ayrılmayan resmini ortadan kaldırmasa da, kısmen örtmeyi başarmıştı; ama bu örtü güçlenmeye başladı; çünkü tarifinden birkaç dakika sonra –benim için artık mucize diye tanımlayabileceğim kadar şaşırtıcı değildi– Cabourg yönünden gelerek, kum tepeciklerin üzerinden, etrafı karalarla kaplı, gözden kaçmayacak kadar pembemsi yüzlü, genç bir rahibe esti.

İhtiyar beylerin genelde yanlarında taşıdığı cinsten siyah bir şemsiyeyi güneşe doğru tutuyordu. Gözlerinin üzerinde, Hollywood yönetmenlerinin kullandığı göz koruyucularına benzer, koyu yeşil bir siperlik taşıyordu. Kum tepeciklerinden birileri ona sesleniverdi. Anlaşılan etrafta başka rahibeler de vardı. "Hemşire Agneta!" diye sesleniyorlardı, hatta: "Hemşire Agneta, neredesiniz?"

Ve Rahibe Agneta, gitgide hatları belirginleşen morina balığı kılçığının üzerinden gördüğümüz şu genç şey cevap verdi: "Buradayım, Rahibe Scholastika. Burada hiç rüzgâr yok!"

Lankes, sanki bu Katolik çıkarmayı kendi sipariş etmiş gibi, sanki onu şaşırtacak hiçbir şey yokmuş gibi sırıtarak mutlulukla kurt başını salladı.

Genç rahibe bizi gördü; sol tarafta, sığınağın yanında duruyordu. Üzerinde yusyuvarlak iki burun deliği bulunan pembemsi yüzü, hafif öne bakmasının dışında kusursuz dişlerinin arasından konuştu: "Oh!"

Lankes, göğsünü hareket ettirmeden başını ve boynunu çevirdi: "Ne o Rahibe, küçük bir gezinti mi yapıyorsun?"

Cevabı hemen arkasından geldi: "Biz her yıl bir kere denize gidiyoruz. Ama ben denizi ilk kez görüyorum. Çok da büyükmüş!"

Buna itiraz etmek zordu. O gün bugündür denizle ilgili bu tarif benim için tek yerinde tarif olacaktı.

Lankes konuksever görünmek için çatalını balığın bana düşen payına batırıp teklif etti: "Biraz balık yemek ister misin rahibe? Hâlâ sıcak sayılır."

Lankes'in laubali Fransızcası beni şaşırtmıştı; derken Oskar da yabancı dile başvurmayı denedi: "Sıkılmana gerek yok rahibe. Bugün ne de olsa cuma."

Ancak mezhep kurallarına yönelik yaptığım bu imalar dahi, kisvesinin içinde özenle saklanan genç kızı ziyafetimize katılmaya razı edemedi.

"Hep burada mı kalıyorsunuz?" diye meraklandı rahibe. Bizim sığınağı şirin bulmuştu, biraz da komik. Ne yazık ki, o anda başrahibe ve siyah şemsiyeleri ve haberci siperleriyle beş tane başka rahibe kum tepeciklerini aşarak resme dâhil oldular. Agneta koşarak yanlarına gitti ve gündoğusu rüzgârının elekten geçirdiği sözcük yığınından anlayabildiğim kadarıyla adamakıllı azarlandı, sonra ortalarına alındı.

Lankes hayal âlemine girmişti. Çatalın tersini ağzına sokmuş, kum tepeciklerinin üzerinde gruba kilitlenmişti: "Bunlar rahibe değil, bunlar yelkenli gemi."

"Yelkenli gemiler beyaz olur" diye düşüncemi ekledim.

"Bunlar siyah yelkenli." Lankes'le tartışmaya girmek zordu. "Şu solda açıkta giden var ya, o amiral gemisi. Agneta ise hızlı seyreden bir korvet. Yelkenli için rüzgâr elverişli: Dümen suyu, floktan pupaya, kontra mizana, grandi direği ve pruva direğine kadar tüm yelkenler indirildi, ufka açılıp İngiltere'ye koyuldular. Bir düşünsene: Tommy'ler sabahın erken saatinde uyanıyor, pencereden bakıyor, peki ne görüyorlar: Tepeden tırnağa bayraklarla donatılmış yirmi beş bin rahibe, derken ilk borda ateşi başlıyor..."

"Yeni bir mezhep savaşı!" diye ona yardımcı oldum. Amiral gemisinin adı Maria Stuart olmalı, ya da De Valera, ya da iyisi mi Don Juan. Bu yeni savaş filosu Trafalgar yenilgisinin intikamını alıyor! "Tüm koyu yobazlara ölüm!" denecek ve bu sefer İngilizle-

rin ellerinde Nelson diye biri de olmayacaktı. İşgal başlayabilirdi: İngiltere bir ada olmaktan çıktı!

Bu konuşma Lankes'e fazla siyasi gelmeye başladı. "Şimdi buhar olup gidiyor rahibeler" diye bildirdi.

"Yelkenle gidiyorlar!" diye onu düzelttim.

İster buharlı, ister yelkenli olsun, rahibeler Cabourg istikametinde esip gidiyorlardı. Kendileriyle aralarında şemsiyelerini tutuyorlardı. Sadece bir tanesi biraz geride kaldı, adımları arasında eğildi, bir şeyi yerinden kaldırdı ve yere bıraktı. Filonun geri kalanı –resmi bozmamak için– rüzgâra karşı yavaşça seyrederek, eski sahil otellerinin yanıp kül olmuş kulislerine yöneldiler.

"Bu herhalde demiri çekemedi ya da dümeni hasar gördü." Lankes denizcilerin dilini kullanmaya devam etti. "Bu bizim hızlı korvet Agneta değilse ne olayım."

İster korvet, isterse fırkata olsun, yolsa deniz kabuklarını toplayıp fırlatarak yaklaşan rahibe adayı Agneta'ydı.

"Neler topluyorsunuz rahibe hanım?" Hâlbuki Lankes ne topladığını çok da iyi görebiliyordu.

"Midye kabukları!" Bu kelimeyi özellikle vurguladı ve eğilmeye devam etti.

"Bunu yapmanıza izin var mı? Bunlar dünyevi mal sınıfına giriyor."

Ben rahibe adayı Agneta'ya destek verdim: "Yanılıyorsun Lankes. Bunlar asla dünyevi mal sınıfına girmez."

"O zaman kumsal malı sınıfına girer, her halükarda eşya bunlar ve rahibelerin sahiplenmesi yasak. Onların sloganı yoksulluk, yoksulluk ve tekrar yoksulluk! Değil mi rahibe hanım?"

Rahibe Agneta öne çıkan dişleriyle gülümsedi: "Ben sadece birkaç midye kabuğu alacağım. Onları da anaokuluna götürüyorum. Ufaklıklar midyelerle oynamayı çok seviyor, daha önce hiç denize gitmediler."

Agneta sığınağın önünde duruyordu. Sığınağın içlerine doğru bir göz attı.

"Nasıl, küçük yuvamız hoşunuza gitti mi?" diyerek biraz sokulmaya çalıştım. Lankes daha girişkendi: "Villamıza yakından bakın isterseniz. Bakmak ücretsiz hemşire hanım!"

Kalın kumaşlı kisvesinin altındaki sivri uçlu bağcıklı ayakkabılarıyla yeri eşeliyordu. Hatta bazen yanlışlıkla kumu havalandırınca, bir kısmı rüzgârla birlikte bizim balığın üzerine yapıştı. Biraz tedirgin ve artık daha net görülebilen açık kahverengi gözlerle bizi ve aramızdaki masayı inceliyordu. "Sanırım bu biraz zor olur!" diyerek itirazımızı kışkırttı.

"Yok, canım, rahibe hanım!" diyen ressam yolu kapatan tüm engelleri ortadan kaldırarak ayağa kalktı. "Sığınağın çok güzel manzarası var. Atış mazgallarından bakarsanız tüm kumsalı görebilirsiniz."

Hâlâ tereddüt ediyordu, muhtemelen ayakkabılarının içi kumla dolmuştu. Lankes elini sığınağın girişine uzattı. Beton desenleri güçlü desenli gölgeler bırakıyordu. "İçerisi temiz de!"

Rahibeyi sığınağın içine çeken belki de ressamın davetkâr hareketleri olmuştu. "Ama sadece bir dakika!" diyerek anahtar kelimeyi kullandı. Lankes'ten önce sığınağın içine fırladı. Lankes ellerini pantolonun üzerine silerek –tipik bir ressam hareketi –kaybolmadan önce tehdit savurmaktan geri durmadı: "Sakın balığıma dokunmayasın, fena yaparım!"

Zaten Oskar balığa yeterince doymuştu. Kendimi masadan geri çekerek, kumu sürükleyen rüzgâra ve emektar güç sahibi meddin abartılı gürültülerine teslim ettim. Ayağımla trampetimi yanıma çektim ve tıngırdatarak bu beton memleketinden, bu sığınak dünyasından, rommel kuşkonmazı adı verilen bu sebzelikten bir çıkış yolu aramaya koyuldum.

İlk önce ve az neticeyle aşk temasını işlemeye çalıştım: Ben de bir zamanlar bir hemşire sevmiştim. Rahibe sınıfından olanlardan ziyade hastane hemşiresiydi bu. Zeidler'in dairesinde kalıyordu, buzlu cam kaplı bir kapının ardında. Çok güzeldi ama onu hiç göremedim. Derken bir koko yolluk girdi aramıza. Zeidler'in ko-

ridoru fazla karanlıktı. Hal böyle olunca Hindistan cevizi liflerini Hemşire Dorothea'nın bedeninden daha fazla hissettim.

Bu tema çok geçmeden koko halının üzerinde son bulduğu için, ondan önce Maria'ya karşı filizlenen aşkımı ritmik bir dille çözümlemeye ve üzerindeki çarçabuk uzayan sarmaşıklar gibi betona ekmeye çalıştım. Ancak Maria'yla aşkımın arasına yine Hemşire Dorothea giriverdi: Denizden bir fenol kokusu esiyor, martılar hemşire üniformasında el sallıyor, güneş gözüme Kızılhaç broşu gibi parlıyordu.

Oskar aslında trampetinin yarıda kesilmesine sevinmişti. Başrahibe Scholastika, yanındaki beş rahibeyle birlikte geri döndü. Yorgun görünüyor, şemsiyeleri ellerinde eğik ve biçare tutuyorlardı: "Acaba genç bir rahibe gördünüz mü, bizim genç rahibe adayımızı gördünüz mü? Çocuk daha çok ufak. Çocuk daha ilk kez deniz gördü. Herhalde yolunu kaybetmiş olmalı. Hemşire Agneta, neredesiniz?"

Bu sefer rüzgârı sırtına almış birliği Orne ağzına, Arromanches'e ve bir zamanlar İngilizlerin suni bir Liman kurdukları Port Winston'a geri göndermekten başka çare kalmamıştı elimde. Zaten hepsi bir olsa bizim sığınakta yer bulamazdı. Gerçi bir anlığına Ressam Lankes'e bu ziyareti armağan etmek cazip geldi ama sonra içimdeki dostluk, usanç, muziplik duyguları el ele verdi ve parmağımı Orne ağzına yöneltmemi emretti. Rahibeler parmağımı izledi, kum tepecekleri üzerinde gitgide küçülen, kara deliklere dönüştüler; hatta sızlanarak yükselen "Rahibe Agneta, Rahibe Agneta!" sesleri de sönüp kaybolana kadar rüzgârın sesi altında ezildi.

Sığınaktan ilk önce Lankes çıktı. Tipi ressam hareketini yaptı: Pantolonun üzerinde ellerini sildi, güneşin altına yayıldı, benden bir sigara otlandı, sigarayı gömleğinin cebine soktu, sonra soğumuş balığa yumuldu. "Bu adamı acıktırıyormuş yahu" diye bana manidar bir açıklama yaptı ve bana düşen kuyruk kısmını talan etti.

"Eminim şimdi çok üzülecektir" diye Lankes'i suçladım ve üzülmek kelimesinin keyfini çıkardım.

"Neden olsun ki? Üzgün olmak için hiçbir sebebi yok."

Lankes yaptığı muamelenin insanları üzeceğini hayal edemiyordu.

"Peki, şimdi ne yapıyor?" diye sordumsa da aslında başka bir şey soracaktım.

"Dikiş yapıyor" diye Lankes elindeki balık çatalıyla açıklama yaptı. "Kisvesini biraz yırtmış, şimdi hasarı onarmaya çalışıyor."

Dikişçi kız sığınaktan çıktı. Hemen şemsiyeni açtı, hafif şakıyarak ama –duyabildiğim kadarıyla– biraz yorulmuş bir ses tonuyla: "Sığınağınızın manzarası gerçekten çok güzel. Bütün sahili ve de denizi görüyor insan."

Bizim balığın artıklarının önünde durdu.

"Yiyebilir miyim?"

İkimiz aynı anda başımızı salladık.

"Deniz havası insanı acıktırıyor", diyerek ağzından lafı aldım; bunu üzerine başını salladı ve kızarmış, çatlamış, manastırdaki ağır işleri hatırlatan elleriyle balığımıza uzandı, ağzına götürdü, ciddi, yorgun, düşünceli bir ifadeyle, sanki balıkla birlikte, balıktan önce tadını almış olduğu bir şeyleri sindirmek ister gibi yiyordu.

Bonesinin altından yüzüne baktım. Yeşil haberci siperini sığınakta unutmuştu. Meryem Ana etkisi yaratan, pürüzsüz alının üst kısmını örten beyaz şeridinin altında inci büyüklüğünde ter damlaları sıralanıyordu. Lankes, öncekini içmemiş olmasına rağmen benden tekrar bir sigara istedi. Ona bütün paketi fırlattım. Paketin içinden üç dal sigarayı gömleğinin cebine sokup, dördüncüsünü dudaklarının arasına yapıştırdığı sırada Rahibe Agneta arkasını döndü, şemsiyeyi elinden attığı gibi –yalınayak olduğunu yeni görüyordum– kum tepeciğinden yukarı, dalgaların vurduğu sahile doğru koşarak kayboldu.

Lankes, "Bırak gitsin" diyerek kehanette bulundu. "Nasılsa geri gelir, ya da hiç gelmez."

Sadece kısa bir süre sükûnetimi koruyup ressamın sigara içişini seyredebildim. Sığınağın tepesine çıktım ve medle birlikte yaklaşan sahili gözledim.

"Ee?" diye Lankes benden haber almak istiyordu.

"Soyunuyor." Benden daha fazlasını öğrenemeyecekti. "Galiba bedenini soğutmak için yüzmek istiyor."

Med zamanı, üstüne üstlük yemekten hemen sonra denize girmesini tehlikeli buluyordum. Dizlerine kadar suya girmişti bile, gitgide daha derine iniyordu, yuvarlak bir sırtı vardı. Ağustos sonunda suyun muhtemelen yeterince sıcak olmaması onu korkutmamışa benziyordu. Yüzmeye başladı, bayağı da yetenekli yüzüyordu, farklı tarzlarda yüzmeyi denedi, dalarak dalgaları yarıyordu.

"Bırak yüzsün kız, sen de sığınağın üzerinden in artık!" Aşağı baktım ve Lankes'in yerde ayılmış bir şekilde sigarasını tüttürdüğünü gördüm. Moria balığının tertemiz kılçığı, masaya hâkim beyaz rengiyle güneşe karşı parıldıyordu.

Betondan aşağı atladığımda Lankes ressam gözlerini açtı ve: "Bundan ne tablo çıkar ama: Med gibi akan rahibeler. Ya da: Meddeki rahibeler." dedi.

"Seni canavar!" diye bağırdım. "Ya şimdi boğulursa?" Lankes gözlerini kapadı: "O zaman resmin adı değişir: Boğulan rahibeler."

"Peki, ya geri dönüp, ayaklarının önüne yığılıp kalırsa?"

Ressam gözlerini kırpmadan hükmünü verdi: "O zaman ona ve resme, düşen rahibe, adı konur."

Onun tek bildiği, şöyle ya da böyle, başı ya da kuyruğu, boğulmuş ya da düşmüş. Benden sigara otlanıyor, üsteğmeni kum tepesinden aşağı atıyor, balığımdan yiyor, kendini cennete adamış bir çocuğa ise sığınağın içlerini gösteriyor, kız açık denizlere açılırken, kaba ayaklarıyla gökyüzüne tablolar çiziyor, aynı anda şekline karar veriyor, onlara isim veriyordu: Med gibi akan rahibeler. Meddeki rahibeler. Boğulan rahibeler. Düşen rahibeler. Yirmi beş

bin rahibe. Çapraz formatta: Trafalgar önünde rahibeler. Yüksek formatta: Lord Nelson'u mağlup eden rahibeler. Rüzgârı karşılarına alan rahibeler. Rüzgâra yelken açan rahibeler. Rüzgâra karşı seyreden rahibeler. Siyah, fazla siyah, bozuk beyaz ve buza yatırılmış mavi: İşgal ya da: Gizemli, zalim, sıkılmış –savaş zamanlarından kalma eski bir beton başlığı. Ve tüm bu tabloları, yüksek ve çapraz formatları, Ren Bölgesi'ne geri döndüğümüzde resmetti Lankes, rahibelerden eksiksiz bir dizi hazırladı, rahibe resimlerine bayılan bir sanat tüccarı buldu, kırk üç tane rahibe resmi sergiledi, on yedisini koleksiyonculara, sanayicilere, sanat müzelerine, hatta bir Amerikalıya sattı, eleştirmenlerin onu Picasso'yla karşılaştırmalarını sağladı ve benim, yani Oskar'ın, konser menajeri Dr. Dösch'ün kartvizitini bulması için başarıyla ikna etti; çünkü sadece onun sanatı değil, benimki de ekmek diye bağırıyordu: Artık üç yaşındaki teneke trampetçi Oskar'ın savaş öncesi ve savaş sırasında teneke trampeti aracılığıyla edindiği tecrübeyi savaş sonrası saf ve çil çil altına dönüştürmek gerekiyordu.

Yüzük Parmağı

"Ne o" dedi Zeidler, "Artık çalışmak istemiyorsunuz herhalde." Klepp'in ve Oskar'ın ya Klepp'in ya da Oskar'ın odasında oturup pineklemeleri onu kızdırıyordu. Schmuch'un cenazesi münasebetiyle karşılaştığım Dr. Dösch'ün Güney Mezarlığı'nda avans olarak verdiği son parayla her iki odanın ekim ayı kirasını ödemiş olmama rağmen, kasım ayının mali açıdan da kasvetli bir ay olacağına dair güçlü bir tedirginlik vardı içimde.

Oysa elimizde yeterli sayıda imkân vardı. Çeşitli dans lokallerinde, hatta gece lokallerinde cazımızı icra edebilirdik. Ama Oskar artık caz çalmak istemiyordu. Klepp'le kavga edip duruyorduk. Klepp bana, teneke trampetimi yeni kullanma şeklimin artık cazla bir ilgisinin kalmadığını söylüyordu. Buna itiraz etmiyordum. Beni caz müziği fikrine ihanet etmekle itham ediyordu.

Klepp'in kasım ayı başlarında yeni bir baterist bulmasıyla ve "Einhorn" lokalinden bulduğu bu çalışkan bateristle eski şehirde yeni bir iş ayarlamasıyla birlikte, Klepp o dönemlerde KDP'nin ideolojisine göre düşünmekten ziyade konuşmaya ağırlık vermeye başladıysa da, yeniden arkadaş olduk.

Artık elimde sadece Dr. Dösch'ün konser ajansının kapısını çalmak kalmıştı. Maria'nın yanına dönemiyor ve dönmek istemiyordum; özellikle de hayranı olan Stenzel eski eşinden boşanıp benim Maria'mı bir Maria Stenzel yapmak istediği bir dönemde. Arada bir Bittweg Yolu'ndaki Korneff'in yanında mezar taşı yazıtı oyuyor, hatta akademiye uğrayıp çalışkan sanat çaylaklarının karakalem ve soyut eserlerine poz veriyor, sık sık ama her türlü art niyetten uzak, ilham perisi Ulla'yı ziyaret ediyordum. İlham perisi Ulla, Ressam Lankes'le olan nişanını Atlantik Duvarı'na yaptığımız gezimizin hemen ardından bitirmek zorunda kaldı, çünkü

Lankes artık sadece pahalı rahibe tabloları çiziyor ve ilham perisi Ulla'yı dövmek bile istemiyordu.

Gelgelelim Dr. Dösch'ün kartviziti sessizce ve varlığını ısrarla belli ederek küvetin yanındaki masamın üzerinde duruyordu. Ancak günün birinde, Dr. Dösch'ü artık hayatımda görmek istemediğim için bu kartviziti yırtıp bir kenara attığımda, dehşet içinde konser ajansının telefon numarasını ve tam adresini bir şiir gibi ezberimden söyleyebildiğimi fark etmek zorunda kaldım. Üç gün boyunca ezberimdeki telefon numarası nedeniyle gözüme uyku girmiyordu; o nedenle dördüncü gün bir telefon kabini buldum, numarayı aradım; Telefonu açan Dr. Dösch oldu; o da sanki saati saatine telefon etmemi bekliyormuş gibi davranarak, aynı günün öğleden sonrası ajansa gelmemi rica etti; beni patronuyla tanıştırmak istiyordu: Patron, Bay Matzerath'ı bekliyor.

"Batı" konser ajansı yeni inşa edilen bir ofis gökdelenin sekizinci katındaydı. Asansöre binmeden önce kendi kendime, ajansın isminin arasında can sıkıcı bir siyasi görüşün saklanıp saklanmadığını sordum. Eğer "Batı" adında bir konser ajansı varsa, eminim benzer bir ofis gökdeleninde "Doğu" adında bir ajans da vardır. Bu isim rastgele seçilmiş değildi, çünkü anında tercihimi "Batı" ajansı yönünde kullandım ve binanın sekizinci katında asansörden çıktığımda içimde doğru ajansı seçmiş olmanın güzel hissini taşıyordum. Duvardan duvara gerilmiş halılar, bol bol sarı bakır, direk yansımayan aydınlatmalar, kapıdan kapıya geçişlerde uyumluluk, uzun bacaklarıyla çıtır çıtır patronlarının puro kokusunu önümden geçerken yanlarında sürükleyen sekreterler; neredeyse "Batı" ajansının ofis odalarından kaçıp gidecek gibi oldum.

Dr. Dösch beni kollarını açarak karşıladı. Oskar onu bağrına basıp sıkmadığı için mutlu olmuştu. Yeşil kazaklı kızın daktilosu içeri girdiğimde sustu, sonra girişim yüzümden kaçırdığı yeri tekrar okudu. Dösch patronuna, benim geldiğimi haber verdi. Oskar bir İngiliz kızılı kaplamalı koltuğun ön kısmındaki altıda birlik yerini kaplayacak şekilde oturdu. Sonra kanatlı bir kapı açıldı,

daktilo nefesini tuttu, beni içeri çeken bir cereyan koltuğumdan kaldırdı, arkamdan kapılar kapandı, aydınlık salonun ortasından bir halı akıyordu, halı beni yanında sürükledi, sonunda çelik mobilyanın biri bana şöyle dedi: Şimdi Oskar patronun yazı masanın önünde duruyor, acaba kaç kilo geliyordu? Mavi gözlerimi kaldırıp sonsuz boşluktaki meşe yüzeyin arkasında duran şefi ararken, bir dişçi koltuğu gibi inip yükselebilen ve yaslanabilen bir tekerlekli sandalyenin üzerinden, sadece gözleri ve parmak uçlarıyla hayatta olduğunu işaret edebilen felçli dostum ve üstadım Bebra'yı buldum.

Ha, bir de sesi yerindeydi! Bebra'nın içinden gelen ses konuştu: "İşte insanlar yeniden böyle karşılaşır, Bay Matzerath. Sizin bu dünyayı üç yaşında biri olarak karşınıza almayı tercih ettiğinizi yıllar önce dememiş miydim: Bizim gibi insanlar bir birini kaybedemezler diye? Yalnız, üzülerek sizin ölçülerinizde şiddetli ve muhalif değişikliklerin olduğunu tespit etmiş bulunuyorum. Sizin boyunuz o zamanlar doksan dört santim civarlarında değil miydi?"

Başımı sallayarak onayladım ve ağlamak üzereydim. Üstadın aynı seviyede vızıldayan elektrikli motorla çalışan tekerlekli sandalyesinin arkasındaki duvarı süsleyen tek resim, Barok tarzı çerçeveyle kaplı Roswitha'mın, büyük Ragunanın gerçek boyutlarındaki asılı duran portresiydi. Bebra, bakışlarımı izlemeden ama nereye baktığımı bilerek, hemen hemen hiç hareket etmeyen dudaklarıyla konuştu: "Ha evet, şu iyi kalpli Roswitha! Acaba Oskar'ın yeni hali hoşuna gider miydi? Pek sanmıyorum. Onun sevgisi başka bir Oskar'aydı; üç yaşında, tombul yanaklı ama yine de oldukça aşk delisi bir Oskar'aydı. Ona adeta tapıyordu ve bunu bana itiraf etmekten çok, duyurur gibi yapıyordu. Oskar ise ona günün birinde kahve getirmek istemedi; bunun üzerine kendi almaya gitti ve bunu yaparken hayatından oldu. Bu bildiğim kadarıyla şu tombul yanaklı Oskar'ın işlediği tek cinayet değildi. O trampetinin tıngırtısıyla zavallı annesini mezara göndermemiş miydi?"

Başımla onayladım, çok şükür ağlayabiliyordum ve gözlerimi Rowitha'ya yönelttim. Derken Oskar bir sonraki darbesine hazırlandı: "Peki, ya üç yaşındaki Oskar'ın muhtemel babası olarak görmeyi dilediği şu postane memuru Jan Bronski'yle yaşananlar için ne demeli? Onu elleriyle cellâtlarına teslim etti. Onu göğsünden vurdular. Yeni halinizle karşıma çıkmaya cüret eden Sayın Bay Oskar Matzerath, belki üç yaşında teneke trampetçinin ikinci muhtemel babası olan bakkal dükkânı işletmecisi Matzerath'ın akıbeti hakkında beni bilgilendirebilir misiniz?"

Bu cinayeti de kabul ettim; kendimi Matzerath'ın elinden kurtardığımı itiraf ettim; ona benim neden olduğum boğularak ölmesinden bahsettim, artık o Rus yapımı otomatik tabancanın arkasında saklanmıyordum, aksine: "Ben yaptım, Üstat Bebra. Onu da ben yaptım, bunu da ben yaptım, bu ölüme ben neden oldum, o cinayette suçsuz olmadığımı itiraf ediyorum. Acıyın bana!"

Bebra güldü. Neye güldüğünü bilmiyorum. Tekerlekli sandalyesi titredi, rüzgârlar beyaz cüce saçlarını, yüzünün ifadesi olan yüz bin kırışığın üzerini örtüyordu.

Tekrar ısrarla af diledim, bunu yaparken sesime etkili olacağını bildiğim bir tatlılık kazandırıp, güzel olduğunu ve onların da etkisinin olacağını bildiğim ellerimle yüzümü kapattım: "Acıyın bana, sevgili Üstat Bebra! Acıyın ne olur!"

Derken kendini yargıç konumuna yükselten ve bu rolünü mükemmel yerine getiren Bebra, dizleriyle ellerinin arasında tuttuğu fildişi rengindeki levhanın üzerindeki küçük düğmeye bastı.

Arkamdaki halı yeşil kazaklı kızı getirdi. Elinde tuttuğu dosyayı demir düzenek üzerine, oturduğum yerden yaklaşık olarak köprücük kemiğimin yüksekliğine denk gelen ve içeriğinin ne olduğunu görmeme izin vermeyen meşe ağacı masanın üzerinde açtı. Kız bana bir dolmakalem uzattı: Bebra'nın merhametini bir imzayla satın almam isteniyordu.

Yine de tekerlekli sandalyeye doğru soru sormaya cesaret et-

tim. Ojeli bir tırnağın gösterdiği yere körü körüne imzamı bırakmak bana zor geliyordu.

"Bu bir iş akdi" dedi Bebra. "Adınızı ve soyadınızı gerektiriyor. Üzerine Oskar Matzerath yazın ki, kiminle iş yaptığımızı bilelim."

İmzamı atar atmaz elektrikli motordan çıkan ses beş kat arttı; bakışlarımı dolma kalemin ucundan kaldırdığımda son anda hızla uzaklaşan bir tekerlekli sandalyenin nasıl ufalıp küçüldüğü ve parkenin üzerinden yan kapıdan kaybolduğunu gördüm.

Bazılarınız şimdi iki nüsha halinde hazırlanan ve iki defa imzaladığım bu sözleşmenin ruhumu satın aldığını ya da beni kötü işler yapmaya yükümlü kıldığını düşünebilir. Hiçbiri değildi! Dr. Dösch'ün de yardımıyla daha sonra sözleşmeyi yeniden incelediğimde, Oskar'ın görevinin sadece teneke trampetiyle seyircinin karşısına çıkıp, üç yaşında bir çocukken ve bir keresinde Schmuch'un Soğan Mahzeni'nde yaptığım gibi trampet çalmak zorunda olmaktan ibaret olduğunu çabucak ve zahmetsizce anladım. Konser ajansı yükümlülüğü, "Trampetçi Oskar" tenekesiyle sahneye çıkmadan önce turnelerimin hazırlığını yapmak ve ilk önce reklam trampetiyle gürültü çıkarmaktı.

Reklam kampanyası devam ederken "Batı" konser ajansının bana sunduğu ikinci cömert avansı kullanarak hayatımı idame ettirdim. Arada sırada bu ofis gökdelenine uğrayıp gazetecilerin karşısına geçiyor, fotoğraf çektiriyordum, hatta bir keresinde, her yanı aynı kokan, sonsuz derecede gerilmiş, her şeyi izole eden bir prezervatife geçirilmiş, son derece ayıp bir şeye benzeyen ve öyle de hissettiren bu binada kayboldum. Dr. Dösch ve kazaklı sekreter kız bana karşı her zaman kibar davranırken, bir tek Üstat Bebra'nın yüzünü görmek bir daha nasip olmadı.

Aslında daha ilk turneme çıkmadan önce kendime daha rahat bir daire ayarlayabilecek durumum olmuştu. Ancak Klepp'in hatırına Zeidler'in yanında kalmaya devam ettim, menajerlerle muhatap olmama gücenen dostumun gönlünü almaya çalıştım ama

kendimden de taviz vermiyor, onunla bir daha eski şehre gitmiyor, birlikte bira içmiyor, yanında soğanlı taze kırmızı sosis yemiyor, aksine kendimi gelecekteki tren yolculuklarını hazırlamak için seçkin tren garı lokallerinde yemek yiyordum.

Oskar için başarılarını enine boyuna anlatacağı yer değildi burası. Turne başlamadan bir hafta önce, başarımın zeminini hazırlayacak, sahneye çıkışımı bir sihirbazın, bir üfürükçünün, bir Mesih'in çıkışı gibi gösteren rezil kepaze afişler ortalıkta görünmeye başladı. Önce Ruhr bölgesindeki şehirlerin başına bela olacaktım. Sahne aldığım salonlar bin beş yüz, iki bin kişilikti. Siyah kadife duvarın önünde tek başıma sahnede oturuyordum. Bir projektör beni gösteriyordu. Bir smokin beni giydiriyordu. İşim vurmalı çalgılarla da olsa müptelalarım genç caz hayranları değildi. Beni kırk beş yaş üstü yetişkin insanlar dinliyor, bana hayran kalıyorlardı. Daha kesin söylemem gerekirse seyircilerimin dörtte üçü kırk beş elli beş yaşları arasındaydı. Bunlar müptelalarımın genç olan kesimiydi. Dörtte birlik kısmını ise elli beş altmış yaş arasındakiler oluşturuyordu. Kocamış beyler ve bayanlar seyircilerimin en geniş ve en minnettar kesimini temsil ediyordu. Çok ileri yaşta insanlarla konuşuyor, onlar da bana cevap veriyorlardı; trampetimi konuşturduğumda sessiz kalmıyor, aksine seviniyor ama bunu kocamışların diliyle değil, aksine üç yaşında bir çocuğun peltek, dili dönmeyen sesiyle, hatta Oskar onlara trampetiyle muhteşem Rasputin'in muhteşem hayatından kesitler tıngırdattığında "Rasch, Raschu, Raschu!" tezahüratlarıyla karşılıyorlardı. Ancak özel bir zahmet gerektirmeyen durumları anlatan konular üzerinde seyircilerin çoğu için fazlasıyla iddialı olan Rasputin'den daha fazla başarı sergiliyordum; bunlardan bazılarının isimleri şöyleydi: İlk süt dişleri –pek fena boğmaca– uzun yün çorapları kaşımak – rüyasında ateş gören yatağını ıslatır.

Bunlar ihtiyar insancıkların hoşuna gidiyordu. Bu parçalar başladığında eksiksiz katılıyorlardı. Süt dişleri eti yararak çıktığı için acı çekiyorlardı. Boğmacayı yaydığım için iki bin ileri yaşta

insan kötü kötü öksürmeye başlıyordu. Onlara yün çoraplar giydirdiğim için nasıl da kaşıyorlardı kendilerini. Bazı ihtiyar bayanlar, bazı ihtiyar beyler, çocuklara alevler içinde rüyalar gördürdüğüm için iç çamaşırlarını ve koltuk döşemelerini ıslatıyordu. Pek fazla hatırlamıyorum, Wuppertal mıydı, yoksa Bochum mu, yok Recklinghausen'de olmuştu: İhtiyar madencilerin karşısında sahne aldım, gösteriyi sendika karşılıyordu. Ben de kendi kendime; yıllar yılı kapkara kömürün içinde çalışan bu ihtiyar kafadarlar kara korkumu kaldırabilirler diye düşündüm. Böyle olunca Oskar "Kara Aşçı" parçasını tıngırdatıyor ve sayısız kötü hava şartlarına, su baskınlarına, grevlere, işsizliğe alışkın bin beş yüz kafadarın Kara Aşçı'nın yüzünden korkunç bir çığlık atarak –ve hikâyeyi anlatmamın nedeni de bu– konser salonunun kalın perdelerinin arkasında kalan çok sayıda pencereyi tuzla buz etmelerine şahit oluyordum. Böylece bu dolaylı yol üzerinden cam katili sesime yeniden kavuşmuştum ama kullanırken tasarruflu olmaya çalışıyordum, çünkü işimi mahvetmek niyetinde değildim.

Çünkü turnem ticari bir işti. Geri dönüp Dr. Dösch'le hesap çıkardığımda, teneke trampetimin bir altın madeni olduğunu anladım.

Üstat Bebra'nın ne yaptığını sormamış olmama rağmen –onu yeniden görme ümidimi çoktan yitirmiştim– Dr. Dösch bana Bebra'nın beni beklediğini söyledi.

Üstada yaptığım ikinci ziyaretim birincisinden biraz farklı geçti. Oskar bu kez çelik mobilyaların önünde dikilmek zorunda kalmadı, aksine üstadın sandalyesinin karşısında duran, kendi ölçülerine göre tasarlanmış, elektrikle çalıştırılan hareketli tekerlekli bir sandalye buldu oturacak. Uzun bir süre oturduk, sustuk, Dr. Dösch'ün ses bantlarına kaydettiği ve şimdi oynattığı Oskar'ın trampet sanatı hakkındaki basın haber ve raporlarını dinledik. Bebra memnun olmuş gibi görünüyordu. Gazetecilerin konuşmaları benim açımdan daha çok mahcup ediciydi. Bunlar beni bir tapınma aracı yapmış, benim ve trampetim hakkında şifa ha-

berleri yayıyorlardı. Dediklerine göre hafıza kayıplarını iyileştirebiliyormuşum, ilk kez ortalıkta "Oskarnizm" kelimesi dolaşmaya başladı ve bu yakın zamanda bir slogan halini alacaktı.

Ardından kazaklı sekreter kız bana çay ikram etti. Üstat diline iki hap yerleştirdi. Biraz söyleştik. Artık bana suç isnat edip azarlamıyordu. Tıpkı yıllar önce Kafe Dört Mevsim'de oturduğumuz zamanlardaki gibiydi, sadece Senyora, bizim Roswitha yoktu aramızda. Üstat Bebra'nın bendeniz Oskar'ın geçmişi hakkındaki uzun soluklu tasvirlerim sırasında uyuyakaldığını fark ettiğimde, önce bir on beş dakika elektrikli tekerlekli sandalyemle oynadım, vızıldayan şeyi parkenin üzerinde gezdirdim, onu sola çevirdim, sağa çevirdim, yükseltip indirdim ve sunduğu sonsuz imkânlarıyla kendini zararsız bir alışkanlık olarak sunan bu sıradan mobilyadan kopmakta güçlük çektim.

İkinci turnem Noel arifesine rast geliyordu. Ben de buna uygun bir şekilde programımı hazırladım ve Katolik olduğu kadar Protestan gazetelerinin de övgülerini kazandım. Asırlık, kaskatı kesilmiş günahkârları ince ruhlu Noel arifesi ilahileri söyleyen ufak çocuklara dönüştürmeyi başarmıştım sonunda. Bu ilerlemiş yaşlarına rağmen böylesine çocuksu bir inanç hırsına kapılmaları beklenmeyen iki bin beş yüz insan "İsa, senin için yaşıyorum, İsa, senin için ölüyorum" ilahisini söyledi.

Karnaval zamanıyla aynı döneme gelen üçüncü turnemi de amacına uygun olarak hazırladım. Gösterilerim vesilesiyle eli ayağı titreyen her büyükanne, sallanan her büyükbaba hiçbir çocuk karnavalından daha komik ve daha eğlendirici olamayacak kadar, şaklaban bir haydut karısına, peng peng yapan bir haydut çetesi liderine dönüşmüştü.

Karnavaldan sonra plak firmalarıyla sözleşmeler yaptım. Kaydı ses geçirmeyen stüdyolarda yaptım, son derece steril ortam nedeniyle başlarda zorlandım, sonra stüdyo duvarlarına huzurevlerinde ve park banklarında görülen yaşlı insancıklara ait dev fotoğrafları astırdım ve insanların dolup taştığı konser salonların-

daki gösterilerle aynı etkide trampet çaldım.

Plaklar peynir ekmek gibi gidiyordu: Ve Oskar zengin oldu. Zeidler'lerin dairesindeki zavallı, eski banyo odamdan o yüzden ayrıldım mı peki? O daireden ayrılmadım. Peki, neden ayrılmadım? Dostum Klepp yüzünden, hatta bir zamanlar Hemşire Dorothea'nın nefes aldığı buzlu camlı kapının ardındaki boş odanın yüzünden odamdan vazgeçmemiştim. Oskar bunca parayla ne yapıyordu? Maria'ya, yani Maria'sına bir teklif götürdü.

Maria'ya şunu dedim: Sen Stenzel'e kapıyı gösterirsen, onunla sadece evlenmemekle kalmayıp, basitçe kovarsan, sana şehrin en elverişli yerinden modern donanımlı bir şarküteri dükkânı alırım, çünkü sonuçta sen, sevgili Maria, ticaret için doğmuşsun, peşinden koşan bir Bay Stenzel için değil.

Maria konusunda yanılmamıştım. Stenzel'e yol verdi, benim parasal desteğimle Friedrich Caddesi'nde bir şarküteri kurdu ve bir hafta önce Oberkassel'de –Maria'nın bana dün sevinçle ve minnettarlığını sakınmadan bildirdiği üzere– üç yıl önce kurulan dükkâna bağlı şubesini açtı.

Yedinci mi yoksa sekizinci turnemden mi dönmüştüm? Yılın en sıcak ayı temmuz ayıydı. Ana Tren Garı'nda bir taksiye el salladım ve doğrudan ofis gökdelenine gitmiştim. Tıpkı Ana Tren Garı'nda olduğu gibi, gökdelenin önünde de o can sıkıcı imza peşinde koşanlar bekleşiyorlardı; emekliler ve torunlarıyla ilgilenmeleri daha hayırlı olan büyükanneler. Hemen patrona geldiğimi söylettim, hatta kanatlı kapıları da açık, halıyı çelik mobilyalara yönelmiş olarak buldum; ne var ki masanın arkasında üstat yoktu, beni bekleyen bir tekerlekli sandalye de yoktu, aksine Dr. Dösch'ün gülümsemesi karşıladı beni.

Bebra ölmüştü. Haftalardır Üstat Bebra yoktu. Bebra'nın isteği üzerine fenalaşan durumu hakkında bilgilendirilmemiştim. Turneyi hiçbir şey, ölümü bile yarıda kesmemeliydi. Kısa bir süre sonra açılan vasiyetnameyle hatırı sayılır bir servet ve Roswitha'nın portresi bana miras kalmıştı ama Güney Almanya ve İsviç-

re'de sözleşmeyle kesinleşen turnelere kısa süreli olarak ara verdiğimden sözleşmeyi ihlalden tazminat talepleriyle karşı karşıya kaldığım için önemli ölçüde zarar etmiştim.

Kaybettiğim birkaç bin Mark bir kenara, Bebra'nın ölümü bana çok ağır geldi ve beni uzun süre derinden yaraladı. Teneke trampetimi kilit altına aldım, kendimi odama hapsetmiştim. Buna bir de, dostum Klepp'in o haftalarda evlenmiş olması eklenip, kızıl saçlı sigara satan bir kızı kendine gelin yapması eklendi; çünkü ona bir keresinde fotoğraflarından birini vermişti. Davet edilmediğim nikâhına az kala, odasından ayrıldı, Stockum'a taşındı, sonunda Oskar, Zeidler'in kalan tek kiracısı oldu.

Kirpiyle olan ilişkim biraz değişmişti. Şehirde bulunan neredeyse her gazetede adım baş sayfada çıktıktan sonra kirpi bana saygı göstermeye başladı, hatta bana belirli bir ücret karşılığında Hemşire Dorothea'ya ait boş odanın anahtarını bile vermişti; bu odayı daha sonra ben kiraladım ki, başkalarına vermesin.

Anlayacağınız matemim kendine yol bulmuştu. Her iki odanın kapısını açıyor, odamın banyo küvetinden koridordaki koko yolluğun üzerinden Dorothea'nın odasına yürüyor, orada boş gardırobun içine bakıyor, komodinin üzerindeki aynaya alay konusu oluyor, üzerine çarşaf çekilmemiş ağır yatağın önünde umutsuzluğa düşüyor, koridora firar ediyor, Hindistan cevizi liflerinden kaçarak odama giriyor ama orada da kalmaya dayanamıyordum.

Muhtemelen kendine yalnız yaşayan insanları müşteri edinmeyi planlayan, Masurya'daki mallarından olan işgüzar bir Doğu Prusyalı, Jülicher Sokağı yakınlarında adı kadar işlevini de basitçe belirten bir "Köpek Kiralama Dükkânı" açtı.

Orada kendime güçlü, biraz fazla yağ bağlamış, kara kara parlayan, adı Lux olan Rottweiler cinsi bir köpek kiraladım. Zeidler'in dairesinde sürekli banyo küvetimle Hemşire Dorothea'nın boş gardırobu arasında gidip gelmemek için onunla gezintiye çıkıyordum.

Köpeğim Lux'u sık sık Ren kıyısına götürüyordum. Orada

gemilere havlıyordu. Köpeğim Lux bazen de beni Rath'a, Grafenberg Ormanı'na götürüyordu. Orada âşıklara havlıyordu. 1951 Temmuz sonlarında köpeğim Lux beni Gerresheim'a getirdi; burası Düsseldorf'un varoş kesimlerinden biri olup, taşra havasını büyükçe bir cam fabrikasının getirdiği sanayi sayesinde ucu ucuna inkâr ediyordu. Gerresheim'in hemen arkasında küçük bostanlar vardı ve bu bostanların arasında, yanında, arkasında, etrafı çitlerle çevrili otlaklar, ekin tarlaları, sanırım çavdar tarlaları dalgalanıyordu.

Köpeğim Lux'un beni Gerresheim'a ve Gerresheim'dan dışarılara çekerek, ekin tarlaları ve bostan bahçelerinin arasından götürdüğü günün çok sıcak olduğunu söylemiş miydim? Banliyönün son binalarını da arkamızda bıraktıktan sonra Lux'un ipini saldım. Buna rağmen ayağımın dibinden ayrılmayan, sadık bir köpekti, çok özel sadık bir köpekti, çünkü bir köpek kiralama dükkânının köpeği olarak bir sürü yeni sahibine sadık olmak zorundaydı.

Diğer bir deyişle, Rottweiler Lux sözümü dinliyordu, kısa bacaklı sıradan bir köpekten daha üstün özelliklere sahipti. Bu köpek sadakatini abartılı buluyor, onu hoplayıp zıplarken görmeyi tercih ediyor, hatta sıçrasın diye tekme bile atıyordum; ama o sadece suçluluk hissiyle geziniyor, sürekli o parlak siyah boynunu eğiyor ve atasözlerine ilham olan sadık gözlerini gösteriyordu. "Kaybol, Lux!" diye emrediyordum. "Kaybol!"

Lux, beni çoğu zaman dinleyip gidiyor ama çok kısa sürüyordu dönmesi, bir keresinde uzunca bir süre etrafta görünmeyip, hani şu rüzgâra boyun eğerek, boş versene ne rüzgâra boyun eğmesi –rüzgâr yoktu ve yağmur yağacak gibiydi– dalgalanan ekinler arasında kaybolması hoşuma gitmişti.

Lux herhalde bir tavşanın peşine düşmüştür diye düşündüm. Ama belki onun da yalnız kalmaya, tıpkı Oskar'ın bir süre onsuz olmak istemesi gibi onun da Oskarsız olmaya ihtiyacı vardı.

Etrafa alıcı gözle hiç bakmıyordum. Ne bostanlar, ne Gerres-

heim, ne de arkasında sislerin arasında uzanan şehir manzarası hoş görünüyordu gözüme. İçi boş, paslı bir kablo makarasının üzerine oturdum. Şimdi bu makaraya daha çok tambur adını vermem gerekiyor, çünkü Oskar paslı şeyin üzerine oturur oturmaz topuklarıyla tıngırdatmaya başlamıştı. Hava sıcaktı. Elbiselerim beni bunaltıyordu, yaza göre yeterince hafif değildi. Lux kaybolmuştu, ortada görünmüyordu. Kablo tamburu teneke trampetimin yerine geçmese de iş görüyordu: Geri kaydım, devam etmek zorlaştığında, sürekli hastane manzaralarıyla kaplı son yıllara ait resimler kafamın içinde gezinmeye başladığında kendime iki kuru odun parçası buldum, kendi kendime: Bekle bakalım, Oskar, dedim. Şimdi senin kim olduğunu, nereden geldiğini göreceğiz. Zaten o anda doğum anının altmış mumluk ampulleri yanmaya başlamıştı. Pervanenin kanat sesleri arada pırpır ediyor, uzaklardan ağır mobilyaları aydınlatan bir şimşek, Matzerath'ın sesini, üzerine annemi duyuyordum. Matzerath bana bir dükkânı, annem ise bir oyuncağı vaat etti, üç yaşıma geldiğimde oyuncağıma kavuşacaktım, sonra Oskar üç yılı hemencecik geride bırakmak için çabaladı: Yiyor, içiyor, zayıflıyor kilo alıyor, kendimi tarttırıyor, altımı bağlatıyor, yıkatıyor, fırçalatıyor, pudralatıyor, aşılatıyor, hayran bıraktırıyor, adımı söyletiyor, isteklerince gülümsüyor, neşeleniyor, zamanı geldiğinde uykuya dalıyor, zamanında uyanıyor ve uykumda yetişkinlerin melek yüzlü dedikleri ifadeleri yapıyordum. Sık sık ishal oldum, üşüttüm, boğmacaya yakalandım, onu bir süre sakladım ve zor gelen ritmini kavradıktan ve sonsuza dek bileklerime işleyince bıraktım; çünkü bilindiği üzere "Boğmaca" parçası da repertuarlarımın arasındaydı ve Oskar iki bin kişinin önünde boğmaca tıngırdattığında, iki bin yaşlı erkek ve kadın öksürmeye başlıyordu.

Lux önümde inlemeye, dizlerime sürtünmeye başladı. Yalnızlığımın köpek kiralama dükkânından almamı emrettiği bu köpek, dört ayağının üzerinde karşıma dikilmiş, kuyruğunu sallıyordu, bir köpekti, o malum bakışı vardı ve salyalı ağzında bir şey

tutuyordu: Bir dal parçası, taş, bir köpek için değerli olabilecek her ne var ise.

Benim için pek bir önem arz eden ilk dönemlerim yavaşça akıp gidiyordu. Bana ilk süt dişlerimi müjdeleyen damağımdaki sancı zayıflıyordu; yorgun argın sırtımı yasladım: Yetişkin, özenli, biraz fazla sıcak giyinmiş, kambur, kol saati, kimliği ve cüzdanında bir deste kâğıt parası olan biri. Derken dudaklarımın arasına bir sigara sıkıştırmış, önüne bir kibrit tutmuş ve ağız boşluğumda o şüphe götürmeyen çocukça tadın yerini tütüne teslim ettim.

Peki, Lux? Lux bana sürtünüyordu. Onu itip yüzüne sigara dumanını üfledim. Bu hoşuna gitmese de yanımdan ayrılmayıp sürtünmeye devam etti. Bakışları beni yalayıp duruyordu. Yakınlardaki telgraf direklerinin arasına çekilen tellerin üzerinde kırlangıç aramaya koyuldum; kırlangıçları yılışık köpeklere karşı çare olarak kullanmak istiyordum. Ama etrafta kırlangıç yoktu ve Lux yanımdan uzaklaşmak istemiyordu. Çenesini bacaklarımın arasına sokuyor, o malum noktaya toslayıp duruyordu, sanki Doğu Prusyalı köpek karalayıcısı onu bunun için eğitmişti.

Ayakkabımın ökçesini iki defa yedi. Biraz geri çekildi, dört ayak üzerinde titreyerek dikiliyordu ve buna rağmen ağzında dal parçası ya da taşla öyle azimle duruyordu ki, sanki tuttuğu bir dal parçası ya da taş değil de, ceketimin cebinde hissettiği cüzdanım ya da bileğimde tik tak eden saatimdi.

Peki, ne tutuyordu ağzında? Neydi o kadar önemli, gösterilmeye değer olan?

Derken sıcak dişlerinin arasında tuttuğu şeye asıldım, elime aldım, tuttuğum şeyi tanıdım ama Lux'un bana çavdar tarlasından getirdiği şeyi açıklayacak doğru bir kelime arıyormuş gibi davrandım.

İnsan vücudunun bazı parçaları yerlerinden koptuğunda, ana merkezlerine yabancılaştıklarında daha kolay ve daha kesin incelenebiliyor. Bu bir parmaktı. Bir kadın parmağı. Bir yüzük parmağı. Bir kadına ait yüzük parmağı. Zarif bir yüzükle süslenmiş

bir kadın parmağı. El tarak kemiği ile birinci parmak eklemi arasında, yüzüğün durduğu yerin yaklaşık iki santim aşağısından parmak kesilmişti. Temiz ve açık seçik gözlenebilen bir parçası parmak kasının tendonlarını korumuştu.

Bu güzel bir parmaktı. Yüzüğe bağlı, altından altı pençenin yerinde tuttuğu değerli taşın akuamarin olduğunu anlamıştım. Daha sonra haklı olduğum ortaya çıkacaktı. Yüzüğün kendisi bir noktada kullanılmaktan o denli incelip, kırılacak derece aşınmış görünüyordu ki, onun miras bırakılmış bir yüzük olduğunu tahmin ettim. Tırnağın altına birikmiş kir ya da daha doğrusu toprak izleri, parmakların toprağı kazmış olduğunu söylese de, tırnağın kesim şekli ve tırnak dibi bakımlı olduğu izlenimini veriyordu. Bunun dışında, parmağı köpeğin sıcak ağzından çekip aldığımda sadece soğuk olduğunu hissettim; parmağın sarımsı solukluğu soğuk olmasını doğruluyordu.

Oskar aylardan beri sol mendil cebinde üçgen köşesi dışarı bakan bir kavalye mendili taşıyordu. Bu ipek parçasını ortaya çıkardı, önüne yaydı, ortasına yüzük parmağı yerleştirdi, parmağın iç kısmının üçüncü boğumuna kadar, çalışkanlık, gayret, hatta hırs ibareleri taşıyan çizgileri olduğunu gördü.

Parmağı mendilin içine yerleştirdikten sonra kablo makarasından kalktım, köpeğim Lux'un boynunu okşadım, mendille ve sağ elimdeki mendilin içindeki parmakla birlikte yola koyuldum, Gerresheim'a, evime geri dönmek istiyordum, bulduğum şeyle ilgili planlarım vardı, bostanın yakınındaki çite kadar gelmiştim; o anda bir elma ağacının çatallı dalının üzerinde uzanarak beni, hatta yakaladığı şeyi getiren köpeği izleyen Vittlar bana seslendi.

Son Tramvay ya da Bir Cam Kavanoza Tapınma

Sesinden belliydi: kibirli, burnu havada, hımhımlayan ses. Elma ağacının çatallı dalına uzanmış halde seslendi: "Çok akıllı bir köpeğiniz var bayım!"

Bense, biraz şaşkındım: "Siz elma ağacında ne arıyorsunuz?" Çatallı dalın üzerinde kendini naza çekiyor, uzun üst bedenini esnetiyordu: "Sadece kompostoluk elma topluyordum, lütfen korkmayınız."

Ona haddini bildirmek zorundaydım: "Sizin kompostoluk elmalardan bana ne? Hem sizden niye korkayım ki?"

"Şimdi" diye dilini hızlıca hareket ettirdi, "İsterseniz benim cennetteki yılan olduğumu varsayabilirsiniz, zaten o zamanlar da kompostoluk elma vardı."

Öfkeyle cevap verdim: "Kinayeli palavralar bunlar!"

O ukalaca: "Siz sadece sofralık meyvenin mi günaha girmeye değer olduğunu sanıyorsunuz?" dedi.

Artık uzaklaşıp gitmek istiyordum. Herhalde o anda hiçbir şey cennetin meyve çeşitleri hakkında bir tartışmaya girmekten daha çekilmez olamazdı. Derken daha açık olmaya karar verdi, atik bir hareketle çatallı daldan aşağı atladı, boylu boslu, çalımlı haliyle çitin önünde dikildi: "Neydi o köpeğinizin çavdarların arasında bulup getirdiği?"

Neden cevap verdim ki: "Bana bir taş getirdi."

Bu diyalog sorgu suale dönüştü: "Siz de bu taşı cebinize mi koydunuz?"

"Cebimde taş bulundurmayı seviyorum."

"Köpeğin size getirdiği şey bana daha çok ufak bir dal parçası gibi geldi."

"Ben taş diyorsam taştır; isterse on kez dal parçası olsun ya da olabilsin."

"Yani dal parçası olduğunu kabul ediyor musunuz?"

"Umurumda değil: Dal parçası ya da taş, kompostoluk elma ya da sofra meyvesi..."

"Hareketli bir dal parçası mı?"

"Köpeğim eve gitmek istiyor, ben gidiyorum!"

"Et renginde bir dal parçası mı?"

"Siz bence elmalarınıza dikkat edin! Gel Lux!"

"Üzerinde yüzük olan, et renginde ve hareketli bir dal parçası mıydı?"

"Benden ne istiyorsunuz? Ben ödünç aldığı köpeğiyle gezinen sıradan biriyim."

"Anlayın lütfen, ben de bir şeyler ödünç almak istiyorum. Şu bulduğunuz dal parçasının üzerinde pırıldayan ve dalı bir yüzük parmağına dönüştüren o güzel yüzüğü küçük parmağımın üzerinden bir saniyeliğine gezdirebilir miyim? Vittlar, bu benim adım. Gottfried von Vittlar. Soyumun son kalan üyesiyim."

Böylece Vittlar'la tanıştım, onunla daha gün bitmeden arkadaş oldum, bugün onu hâlâ dostum olarak görüyor, o nedenle birkaç gün önce –beni ziyaret etmişti– ona: "Sevgili Gottfried, o gün beni polise ihbar edenin herhangi bir yabancı değil de sen olduğun için çok mutluyum dostum."

Eğer melekler varsa, eminim hepsi Vittlar'a benziyordur: Boylu boslu, çalımlı, canlı, hareketli; yumuşak, kolay ağa düşen bir kıza sarılmaktansa sokak lambalarının en çorağını kucaklayan birisiydi.

Vittlar hemen fark edilebilir birisi değildi. Sadece belirli bir yönünü göstererek çevreye göre ipliğe, korkuluğa, portmantoya, uzanan bir çatallı dala dönüşebiliyordu. O yüzden ben kablo makarasının üzerinde otururken onun elma ağacında olduğunu fark etmemiştim. Köpek bile havlamadı; çünkü köpekler bir meleğin ne kokusunu alabiliyor, ne görebiliyor, ne de havlayabiliyorlardı.

"Sevgili Gottfried" diye ondan önceki gün ricada bulundum, "Lütfen bana bir iyilik yapıp, iki yıl önce mahkemeye verdiğin ve davamı başlatan ihbarın bir örneğini gönderir misin?"

Örneği işte burada, şimdiyse mahkeme huzurunda benim aleyhimde ifade veren adamı konuşturuyorum:

"Ben, Gottfried von Vittlar, o gün bir elma ağacının çatallı dalında uzanıyordum. Annemin küçük bostanında duran bu ağaçta, yedi saklama kavanozunu dolduracak kadar kompostoluk elma yetişiyordu. Ağacın çatallı dalında uzanıyordum, yani yan yatıyor, sol leğen kemiğimi çatalın en derin, biraz yosunla kaplı noktasına dayıyordum. Ayaklarım Gerresheim Cam Fabrikası'nı gösteriyordu. Bir yere bakıyordum. Nereye bakıyordum? İleri bakıyordum ve bir şeylerin görüş açıma girmesini beliyordum.

Bugün dostum olan sanık görüş açıma girmişti. Ona bir köpek eşlik ediyor, etrafını dolaşıyor, bir köpeğin davranması gerektiği gibi davranıyordu, sanığın bana daha sonra dediği üzere, bu, Rochus Kilisesi yakınlarında bulunan bir köpek kiralama dükkânından kiralanabilen, Lux adında, Rottweiler cinsi bir köpekti.

Sanık, savaş bittiğinden bu yana annem Alice von Vittlar'ın küçük bostanında duran içi boş kablo makarasının üzerine oturuyordu. Yüksek mahkemenin bildiği üzere davalının vücut yapısına küçük, hatta kamburlaşmış adını vermek gerekiyor. Bu özelliği dikkatimi çekmişti. Bu küçük ve iyi giyimli beyefendinin hareketleri bana tuhaf gelmişti. İki kuru dal parçasıyla kablo makaranın paslı kısımlarını tıngırdatıyordu. Ancak sanığın mesleği icabı trampetçi olduğu, nereye giderse gitsin, nerede dururs dursun bu trampetçilik mesleğini ifa ettiği, kablo makarasının da –bunun adını boşuna böyle koymamışlar– herkesi, hatta işin ehli olmayanları bile çalmaya cezbettiği de bilindiğinden: Davalı Oskar Matzerath, fırtınalı bir yaz gününde, Bayan Alice von Vittlar'ın küçük bostanının önünde duran kablo makarasına oturdu ve eşit büyüklükte olmayan iki kuru söğüt dalıyla ritmik bir sıralamaya sahip sesler çıkardı. Ayrıca köpeği Lux'un uzun süre biçilmeye ha-

zır çavdar tarlasında kaybolduğunu beyan ediyorum. Bu sürenin uzunluğuna ilişkin sorunuza verecek cevabım olmayabilir, çünkü elma ağacımızın çatallı dalına uzanır uzanmaz zaman mefhumu diye bir şey kalmıyor bende. Ancak sizlere buna rağmen köpeğin uzun süre kaybolduğunu söylüyorsam, köpeği özlemeye başladığımı demek istemişimdir, çünkü siyah kürklü ve sarkık kulaklı hali hoşuma gidiyordu.

Ama sanığa gelince –öyle diyebilirim sanırım– köpeği özlemiyordu.

Köpek Lux, biçilmeye hazır çavdar tarlasından geri geldiğinde ağzında bir şey taşıyordu. Köpeğin çenesinin arasında ne taşıdığını anladığımı sanmayın sakın! Aklıma bir dal parçası ya da bir taş gelmişti, konserve kutusu ya da kaşık ihtimali vermiyordum. Sanık ancak zat-ı cürümü köpeğin ağzından aldığında, söz konusu şeyin ne olduğunu açık seçik anladım. Ancak köpeğin henüz dolu ağzını sanığın –sanırım– sol bacağına sürtmesiyle, sanığın elini hırsla köpeğin ağzındaki şeye uzattığı ve ne yazık ki artık tespit edilemeyen an arasında, özen sarf ederek söylemek gerekirse, çok sayıda dakika geçti.

Köpek, geçici sahibinin ne kadar dikkatini çekmeye çalıştıysa da sanık azimle o tekdüze, akılda kalıcı, ancak çocukların yaptığı gibi anlaşılmaz şekliyle tıngırdatmaya devam etti. Ancak köpek edepsiz bir çıkış yoluna başvurup ıslak burnunu sanığın bacaklarının arasına tosladığında, sanık söğüt dallarını indirdi ve –çok iyi hatırlıyorum– sağ bacağıyla köpeğe tekme attı. Köpek olduğu yerde yarım bir daire çizdi, köpekçe titreyerek yeniden yaklaştı ve dolu ağzını sundu.

Sanık, yerinden kalkmadan, yani oturarak –bu sefer sol eliyle– köpeğin dişlerinin arasındaki şeyi yakaladı. Bulduğu şeyden kurtulan köpek Lux birkaç metre geriledi. Ama sanık oturmaya devam etti, köpeğin bulduğu şeyi elinde tutu, elini kapadı, yeniden açtı, yeniden kapadı ve elini tekrar açtığında keşfin üzerinde bir pırıltı sergiledi. Sanık keşfin görünümüne alıştıktan sonra,

onu başparmağıyla işaret parmağının arasında tutarak göz seviyesine kadar yükseltti.

İşte ancak o anda keşfin benim görüş açımdan bir parmak olduğunu anladım, pırıltı nedeniyle bu kavramı genişletip adını yüzük parmağı koydum ve farkında olmadan savaş sonrası davaların en ilginçlerinden birinin isim babası oldum: Sonunda beni, yani Grottfried von Vittlar'ı da yüzük parmağı davasının bir numaralı tanığı yaptılar.

Sanık sükûnetini koruduğundan ben de korudum. Hatta sükûnetini bana aktardı. Sonra davacı parmağı yüzüğüyle birlikte, daha önce kavalye gibi göğüs cebinde açtırdığı mendiline özenle sardığında, o kablo makarasının üzerinde oturan insana karşı bir sempati duymaya başladım: Derli toplu bir beyefendi, diye düşündüm, onunla tanışmalıyım.

Hal böyle olunca, kiraladığı köpeğiyle birlikte Gerresheim istikametine yönelerek uzaklaşmak istediğinde ona seslendim. O ise önce öfkeyle, neredeyse küstahça tepki verdi. Sırf elma ağacına uzandığım için beni neden bir yılan gibi gördüğünü bugüne kadar anlamış değilim. Annemin kompostoluk elmalarından dahi şüphelenerek onların kesin cennet meyvesi olduğunu söyledi.

Tamam, belki gerçekten de çatallı dalları kendine konaklama yeri edinmeyi tercih etmek kötülüğün alışkanlıkları arasında olabilir. Ancak beni haftada birkaç kez elma ağacına demir atmama iten şey, zahmet çekmeden alışkanlık haline getirdiğim can sıkıntısından başka bir şey değildi. Ama belki de can sıkıntısı kendi haliyle kötülüğün ta kendisidir. Eğer öyleyse, davalıyı Düsseldorf şehrinin duvarlarına kadar sürükleyen şey neydi? Bana sonradan itiraf ettiği üzere, onu oraya sürükleyen şey yalnızlığıydı. İyi de, yalnızlık, can sıkıntısının diğer adı değil mi zaten? Bu fikirleri herkese sunmamın nedeni sanığı yükümlülük altına sokmak değil, aksine tanıtmak içindi. Aslında kötülüğün ortaya çıkmasını, ona sempati duymamı, böylece onunla konuşup arkadaşlık kurmamı sağlayan şey kötülüğün, yani tıngırdatmasının oyun pla-

nıydı. Öyle ki, yüksek mahkemenin huzurunda beni tanık, onu da sanık yapan ihbarın kendisi bile, can sıkıntımızı ve yalnızlığımızı dağıtmak ve beslemek için uydurduğumuz bir oyun ve araçtan ibaretti.

Derken ricam üzerine sanık biraz tereddüt ettikten sonra, yüzük parmağından kolayca çıkabilen yüzüğü sol serçe parmağıma takıverdi. Yüzük iyi oturdu, ben de sevinmiştim. Elbette yüzüğü denemeden önce üzerinde olduğum çatallı daldan aşağı inmiştim. İkimiz çitin iki tarafındaydık, isimlerimizi söyledik, birkaç siyasi konuya dokunarak birbirimizle kaynaştık, sonra bana yüzüğü verdi. Ama parmağı vermedi, onu özenle sakladı. Bu parmağın bir kadına ait olduğu konusunda hemfikirdik. Ben yüzüğü parmağıma geçirip ışığını yüzüne tuttuğum sırada sanık boşta kalan sol eliyle çitin üzerinde oyun havasında, neşeli ve ahenkli bir ritim vurmaya başladı. Ne var ki, annemin küçük bostanının önündeki tahta çit öylesine gevşemişti ki, sanığın tıngırdatma hırsına takırdayarak, titreyerek, ahşap haliyle karşılık veriyordu. Öylece ne kadar dikilip birbirimizin gözlerine bakarak anlaştığımızı bilmiyorum. Orta irtifada bir uçak üzerimizden geçip motor gürültüsüyle araya girene kadar olabilecek en masum oyuna kaptırmıştık kendimizi. Uçak muhtemelen Lohnausen'e iniş yapmak istiyordu. Uçağın iki mi yoksa dört motorla mı inişe geçtiğini öğrenmek ikimizin de ilgisini çekmesine rağmen bakışmaya devam ettik, uçaktan söz etmedik, bu oyuna, daha sonra yeniden yapmaya fırsat bulduğumuzda Schugger Leo'nun perhizi adını koyduk; çünkü dediğine göre sanık yıllar önce mezarlıklarda karşılıklı oynamayı tercih ettiği aynı adlı bir arkadaşı varmış.

Uçak kendi iniş pistini bulduktan sonra –iki ya da dört motorlu bir uçak olduğunu gerçekten bilmiyorum– yüzüğü geri verdim. Sanık onu alıp yine bulduğu yüzük parmağına taktı, mendilini tekrar ambalaj aracı olarak kullandı, sonra yol boyunca ona eşlik etmemi istedi.

Bu olduğunda tarih yedi temmuz 1951'di. Gerresheim'a gel-

diğimizde tramvayın son durağında tramvaya değil, aksine taksiye bindik. Davalı daha sonra da bana karşı cömertliğini gösterecek çok fırsat bulmuştu. Şehre indik, Rochus Kilisesi yakınındaki köpek kiralama dükkânının önüne geldiğimizde taksiciye beklemesini söyledik, köpek Lux'u iade ettik, tekrar taksiye bindik, araç bizi kent içinden Bilk ve Oberbilk üzerinden Wersten Mezarlığı'na götürdü, vardığımızda Bay Matzerath'ın on iki küsur Mark ödemesi gerekiyordu; ondan sonra Taş Ustası Korneff'in mezar taşı atölyesini ziyaret ettik.

Oralar çok pisti; sonunda taş ustası dostumun verdiği siparişi bir saat sonra bitirdiğinde oldukça mutlu olmuştum. Dostum bana ortalıktaki alet edevatı ve çeşitli taş türlerini teferruatıyla ve sevgi dolu anlattığı sırada, parmak hakkında tek kelime etmeyen Bay Korneff, parmağın yüzüksüz haliyle alçıdan kalıbını çıkarıyordu. Onu çalışırken ancak göz ucuyla seyrediyordum; parmağın ön işlemden geçirilmesi gerekiyordu, diğer bir deyişle, üzerine yağ sürüldü, parmağın silueti etrafından iplik dolandı, sonra ilk önce alçıyla kaplandı, alçı sertleşmeden iplikle kalıp ikiye bölündü. Gerçi mesleği icabı dekoratör olan benim gibi biri için bir alçı kalıbın çıkarılması yeni bir şey sayılmazdı ama taş ustası parmağı eline alır almaz estetik olmayan bir şeye dönüştü; bu şey, sanık başarıyla çıkarılan kalıptan sonra parmağı geri aldıktan, üzerindeki yağı temizleyip mendilinin içine soktuktan sonra yeniden kayboldu. Dostum taş ustasına ücretini ödedi. Taş ustası, Bay Matzerath'ı bir meslektaş olarak gördüğü için önce ücret almak istemedi. Bunun yanı sıra Bay Oskar'ın eskiden zahmet edip çıbanlarını sıktığını ve karşılığında hiçbir şey almadığını da hatırlattı. Kalıba dökülen alçı donduktan sonra taş ustası kalıbı ayırdı, aslını verdiği gibi dökülen modeli de teslim etti, gelecek günlerde kalıptan birkaç model daha çıkaracağına söz verdi ve bize mezar taşı sergisinin arasından Bittweg Yolu'na kadar eşlik etti.

İkinci bir taksi yolculuğu bizi ana tren garına kadar götürdü. Oraya vardığımızda sanık beni o bakımlı tren garı lokallerin bi-

rinde zengin bir akşam yemeğine davet etti. Garsonlarla samimi bir şekilde sohbet etmesinden, Bay Matzerath'ın tren garı lokallerinin müdavimi olduğu sonucunu çıkardım. Taze turpla servis edilen sığır göğsü, hatta Ren nehrinden som balığı, sonunda da peynir yedik, ardından küçük bir şişe köpüklü şarap içtik. Sohbetimizin yönünü yine parmak konusuna getirip, sanığa bu parmağı başkasına ait bir keşif olarak görmesini, onu yetkililere teslim etmesini öğütleyerek, zaten elinde alçıdan modeli buluğunu söylediğimde, sanık kesin ve kararlı olarak kendini parmağın yasal sahibi olarak gördüğünü, çünkü ona daha doğumu vesilesiyle şifreli de olsa trampet bageti kelimesi vasıtasıyla böyle bir parmak sözü verildiğini, hatta Dostu Herbert Truczinski'nin sırtındaki parmak boyundaki yara izlerinin ona yüzük parmağını müjdelediğini, sonra bir de Saspe Mezarlığı'nda bulduğu mermi kovanının da taşıdığı mana ve ebatları itibarıyla gelecekteki yüzük parmağını işaret ettiğini söyledi.

Başlarda yeni kazandığım dostumun bana delil olarak sunduğu mazeretlere tebessümle karşılık verecek olduysam da, dışadönük bir insanın baget, yara izi, mermi kovanı, yüzük parmağı diziliminin mantığını kolayca kavrayabileceğini itiraf etmek zorundayım.

Üçüncü bir taksi bizi o akşam yemeğinden sonra eve götürdü. Tekrar buluşmak üzere randevulaştık; üç gün sonra sanığı randevulaştığımız gibi ziyaret ettiğimde, bana bir sürpriz hazırlamıştı.

Önce bana dairesini gösterdi, diğer bir deyişle Bay Matzerath'ın alt kiracı olarak kaldığı odasını. Sanırım başlarda sadece bu pek sefil haldeki banyodan bozma odayı kiralamış, trampet çalma sanatı ona saygınlık ve refah kazandırdıktan sonra adına Hemşire Dorothea'nın odası dediği penceresiz bir odanın da kirasını ödedi ve daha önceleri sanığın meslektaşı olan Bay Münzer adında bir müzisyenin kaldığı odanın kirasını bir çeşit kefaret ücreti gibi ödemekten çekinmedi; Bay Matzerath'ın refahından haberi olan daire sahibi Bay Zeidler utanmadan kiraları tavan yaptırdı.

Sanık, Hemşire Dorothea'nın odasında bana hazırladığı sürprizi saklıyordu. Aynalı bir çamaşır komodinin mermer tezgâhının üzerinde, annem Alice von Vittlar'ın kompostoluk elmalarımızdan elde ettiği elma püresini konserve etmek için kullandığı ebatta bir saklama kavanozu duruyordu. Ancak bu kavanoz, içerisinde ispirto içinde yüzen bir yüzük parmağına ev sahipliği yapıyordu. Sanık bana gururla, parmağı saklamak için ona kılavuzluk yapan çok sayıda tuğla büyüklüğünde bilimsel kitap gösterdi. Ciltlerin sayfalarını üstünkörü çevirdim, resimlere takılıp kalmadım ama sanığın parmağın görünümünü korumayı başardığını kabul ettim, hatta kavanozun içindekiyle birlikte aynanın önünde oldukça hoş dekoratif durduğu söylenebilir; bunu profesyonel bir dekoratör olarak her zaman teyit edebilirim.

Sanık, benim kavanozun görünümüne iyice ısındığımı fark ettiğinde, bana bu kavanoza arada bir gelip tapındığı sırrını açığa vurdu. Merakla, hatta biraz cüretkâr davranarak ondan hemen bir tapınma provası sunmasını rica ettim. Benden karşılığında bir şey yapmamı rica etti, elime bir kurşun kalemle bir kâğıt uzattı, o duasını okurken benim de bunu yazabileceğimi, hatta parmakla ilgili sorular sorabileceğimi, elinden geldiğince dua ederek bunlara cevap vereceğini söyledi.

Dava dosyasına ilave edilmek üzere sanığın sözlerini, sorularımı, vermiş olduğu cevapları sunuyorum; bir kavanoza tapınma: Ben tapınıyorum. "Ben kim? Oskar mı, yoksa ben mi? Ben dindar, Oskar dağınık. Bağlılık, hiç durmadan, tekrar etmekten korkmadan. Ben ki, anlayışlı, çünkü hafızam yok. Oskar ki, anlayışlı, çünkü hatıralarla dolu. Soğuk, sıcak, ılık, ben. Soruşturulduğunda kabahatli. Soruşturulmadan kabahatsiz. Kabahatli çünkü düştü çünkü ona rağmen kabahatli oldu, beni beraat ettirdi, üzerine ve üstüne yuvarlandı, beni içten içe kemirdi, beni muaf tuttu, hakkında ve şuna güldü, şunun için, şundan dolayı, şu olmadan ağladı, konuşarak küfretti, küfrederek sakladı, konuşma, susma, dua et. Ben tapınıyorum. Neye? Kavanoza. Ne kavanozu?

Saklama kavanozu. Kavanoz neyi saklıyor? Saklama kavanozu parmak saklıyor. Ne parmağı? Yüzük parmağı. Kimin parmağı? Sarışın. Kim sarışın? Orta boyda. Orta boy, bir metre altmış mı eder? Orta boy, bir metre altmış üç eder. Özel bir şey mi? Ben lekesi. Nerede leke? Kolun iç kısmında. Sol mu sağ mı? Sağ. Yüzük parmağı nerenin? Sol. Nişanlı mı? Evet ama bekar. Mezhebi? Protestan. Bakire mi? Bakire. Ne zaman doğdu? Bilmiyorum. Ne zaman? Hannover'de. Ne zaman? Aralıkta. Yay mı, yoksa oğlak mı? Yay. Peki ya karakteri? Ürkek. İyi niyetli mi? Çalışkan, çok da konuşkan. Tedbirli mi? Tutumlu, temkinli, neşeli de. Utangaç mı? Oynaşmayı seven, içten ve mutaassıp. Soluk yüzlü, sık sık seyahat ettiğini hayal ediyor, düzensiz adet dönemleri, ağır, acı çekmeyi ve hakkında konuşmayı seviyor, hatta fikir yoksunu, pasif, oluruna bırakıyor, iyi dinleyicidir, başıyla doğruluyor, kollarını bağlıyor, konuşurken göz kapaklarını indiriyor, yüzüne konuşulduğunda açık gri merceğin çevresi kahverengi gözlerini sonuna kadar açıyor, yüzüğü evli olan işyerinde amirinden hediye aldı, başta kabul etmek istemedi, sonra kabul etti, korkunç bir hadise oldu, lifli bir hadise, şeytan, çok miktarda beyaz, uzaklara gitti, taşındı, geri döndü, bırakamadı, kıskançlık da vardı ama nedensiz, hastaydı ama kendisi değil, öldü ama kendisi değil, aksine, hayır, bilmiyorum, istemiyorum, mavikantaron koparıyordu, o anda geldi, hayır, önceden de eşlik ediyordu, artık yapamıyor... Amin mi? Amin."

Sırf bu yüzden ben, Gottfried von Vittlar, mahkeme huzurundaki ifademe yazmış olduğum bu tapınma ayinini de ekliyorum, çünkü okunması her ne kadar karışık dahi olsa, yüzük parmağının sahibi hakkında içerdiği bilgiler büyük oranda mahkemenin cinayete kurban giden Hemşire Dorothea Köngetter hakkında vermiş olduğu bilgilerle örtüşüyordu. Sanığın mahkemeye karşı, hemşireyi öldürmediğine ve yüz yüze gelmediklerine dair ifadesini kuşkuya düşürmek burada benim görevim değil.

Kayda değer olarak ve sanığın lehinde konuşarak, dostumun

bir sandalyenin üzerine koyduğu cam kavanozun karşısında diz çöküp, dizlerinin arasına sıkıştırdığı teneke trampeti tıngırdatarak göstermiş olduğu teslimiyetin bugün dahi benim için kayda değer olduğunu söylemek isterim.

Benim bunun dışında, bir yıldan uzun bir süre, sık sık sanığı dua ederken ve trampet çalarken izleme imkânım oldu, çünkü beni cömert bir maaş karşılığında yol arkadaşı yapmıştı. Beni uzun süre ara vermiş olduğu ama yüzük parmağı bulduktan kısa bir süre sonra yeniden başladığı turnelerine götürdü. Bütün Batı Almanya'yı dolaştık. Doğu bölgesinden, hatta yurt dışından bile teklifler alıyorduk. Ama Matzerath ülke sınırları içerisinde kalmak istiyor, kendi deyimiyle bayağı konser gezinti gürültüsüne kaptırmak istemiyordu. Gösteri öncesi asla cam kavanoza trampet çalmıyor ve dua etmiyordu. Ancak sahne aldıktan ve uzun uzun akşam yemeğini yedikten sonra kendimizi otel odasında buluyorduk: O trampet çalıp dua ediyordu, bense ona soru sorup not alıyordum, sonra duasını önceki günlerde ve haftalarda yaptığı dualarla karşılaştırıyorduk. Gerçi uzun ve kısa dua ayinleri vardı. Hatta bazen kelimeler şiddetle havada çarpışırken, ertesi gün huzur dolu ve uzun soluklu oluyordu. Ancak kâğıda döktüğüm ve yüksek mahkemeye sunduğum tüm dualar, ifademe eklediğim ilk kaydımdan fazlasını içermiyor.

Bu seyahatle geçen yıl boyunca turneden turneye giderken, üstünkörü Bay Matzerath'ın bazı tanıdık ve akrabalarıyla tanıştım. Hal böyle olunca sanık beni son derece hürmet ettiği ama biraz çekingen kaldığı üvey annesi Bayan Maria Matzerath'la tanıştırdı. O günün öğleden sonrası sanığın on bir yaşında iyi yetişmiş bir lise öğrencisi olan yarı kardeşi de selamlamıştı. Aynı şekilde Bayan Maria Matzerath'ın ablası, Bayan Auguste Köster de bende iyi bir izlenim uyandırdı. Sanığın bana itiraf ettiğine göre aile üyeleriyle olan ilişkisi savaş sonrası ilk yıllarda bozulmuş olmaktan da ileriydi. Ancak Bay Matzerath'ın üvey annesine narenciye meyvelerin de satıldığı büyük bir şarküteri kurup, işler sıkıntıya

girdiği her seferinde de kendi imkânlarıyla yardımcı olduktan sonar üvey anne ve üvey evlat arasında dostane bir bağ meydana geldi.

Bay Matzerath beni ayrıca ağırlıklı olarak cazcılardan meydana gelen eski meslektaşlarıyla da tanıştırdı. Her ne kadar sanığın samimiyetine dayanarak Klepp dediği Bay Münzer bana neşeli ve cana yakın biri gibi geldiyse de, kendimde bugüne kadar bu kişilerle olan irtibatımı koruyacak cesaret ve kararlığı bulamadım.

Sanığın bonkörlüğü sayesinde dekoratörlük mesleğimi icra etmeme gerek kalmadıysa da, bir turneden dönüp memlekete ayak basar basmaz, işime duyduğum sevgiden, kendimi bazı vitrinlerin dekorasyon işine veriyordum. Sanığın kendisi de mesleğime karşı nazik bir ilgi gösteriyor, sık sık geç saatlere kadar sokakta kalıp benim ağırbaşlı sanatıma seyirci olmaktan yorulmuyordu. Kimi zaman işimizi bitirdikten sonra Düsseldorf'un gece hayatını küçük bir keşfe çıkıyorduk ama sanık yuvarlak camlara ve eski Alman dükkân tabelalarına tahammül edemediği için kentin eski kesiminden uzak duruyorduk. Hal böyle olunca –şimdi ifademin son kısmına geliyorum– Unterrath mahallelerinin arasında yaptığımız gece yarısı sonrası gezintimiz bizi tramvay garajının kapısına kadar getiriyordu.

İkimiz de ahenk içinde dikilip saat cetveline göre garaja giren son tramvay vagonlarını izliyorduk. Böyle bir gösteri çok şirin oluyor. Etrafı çevreleyen kapkaranlık kent. Günlerden cuma olduğu için uzaklardan sarhoş bir inşaat işçisinin naraları duyuluyordu. Yoksa sessizdi, çünkü garaja giren son tramvaylar, çanları çalıp eğimli rayları konuşturduklarında bile gürültü yapmıyorlardı. Çoğu vagon hemen garaja girerdi. Ancak bazı vagonlar rayların üzerinde ışıl ışıl parlamalarına rağmen sağda solda boş boş duruyordu. Bu kimin fikriydi? Bu bizim fikrimizdi ama dedim ki: "Ee, sevgili dostum, ne dersin?" Bay Matzerath başıyla onayladı, biz de telaş etmeden bindik, ben şoför mahalline geçtim, hemen yerime alıştım, yumuşak yumuşak hız kazanarak sürdüm, iyi bir

tramvay şoförü olduğumu kanıtladım –garajın parlaklığını ardımızda bırakmıştık– ve Bay Matzerath şoförlüğümü kibarca şu cümleyle onayladı: "Eminim vaftiz görmüş bir Katolik'sin, Gottfried, aksi halde bu kadar iyi tramvay kullanamazdın."

Bu geçici iş gerçekten de beni çok eğlendirmişti. Sanırım garajdan uzaklaştığımızı kimse görmedi, çünkü kimse bizi izlemedi, zaten şebeke elektriğini kesseler bizi kolayca durdurabilirlerdi. Aracı Flingern istikametine sürdüm, Flingern'in içinden geçirdim, sonra acaba Haniel'e geldiğimde sola mı, yani Rath ve Ratingen'e doğru tırmansam mı, diye düşündüm; derken Bay Matzerath benden Grafenberg, Gerresheim istikametine girmemi rica etti. Löwenburg dans lokalinin aşağısındaki yokuştan korkmama rağmen sanığın isteğine uydum, yokuşu geçtim, dans lokalini arkama almıştım ki, o anda vagonu durdurmak zorunda kaldım, çünkü rayların üzerinde bekleyen üç adam ricadan ziyade durmam için adeta zorladılar beni.

Bay Matzerath Haniel'i arkamıza aldıktan kısa bir süre sonra vagonun derinlerinde kendine sigara içecek bir köşe bulmuştu. Tramvay şoförü olarak "Binin lütfen!" diye seslenmem gerekiyordu. Başlarında siyah bantlı yeşil şapkaları olan iki adamın, ortalarına aldıkları ve başında şapkası bulunmayan üçüncü adamın binmeye çalışırken ya beceriksizliğinden ya da görme özürlü olduğundan, ayağını basamağa tutturmakta başarısız olduğunu fark ettim. Adama eşlik edenler onu şoför mahalline çıkarırken ve hemen ardından vagona götürürlerken oldukça hoyrat davranıyorlardı.

Tekrar yola çıkmıştım ki, arkadan, yan, vagon kısmından önce perişan bir inleme, birileri tokatlıyormuş gibi sesler duymaya başladım; sonra Matzerath'ın, beni rahatlatan, kendinden emin, tramvaya binenlere, yaralı, gözlüğünü kaybeden, yarı kör bir insana vurmamaları konusunda hadlerini bildiren, onları uyaran sesini duydum. "Siz bu işe karışmayın!" diye yeşil şapkalılardan birinin gürlemesini duydum. "Bu adam gününü görecek. Yeteri kadar sürdü zaten."

Ben yavaş yavaş Gerresheim'a giderken dostum, Bay Matzerath zavallı yarı kör adamın ne suç işlediğini öğrenmek istedi. Konuşma hemen tuhaf bir hal aldı: Daha ikinci cümlenin sonunda kendilerini savaşın ortasında buldular ama konu daha çok savaşın patlak verdiği bir Eylül 1939 etrafında döndü; yarı görme özürlü adama, bir Polonya Postanesi'ni yasalara aykırı bir şekilde müdafaa eden partizan yakıştırması yapıldı. İşin tuhaf yanı, o tarihlerde olsa olsa on beşinde olabilecek Bay Matzerath'ın konuya hâkim olmasıydı; hatta yarı kör adamı tanıyıp ona Viktor Weluhn dedi, onun çatışmalar sırasında gözlüğünü kaybeden zavallı, miyop bir para kuryesi olduğu, gözlüksüz kaçmayı, cellatlarından kurtulmayı başardığını ama peşini bırakmadıklarını, onu savaşın bitimine, hatta savaş sonrası yıllara kadar takip etmeye devam ettiklerini söylediler, ellerindeki 1939 yılında çıkarılmış vurma emrini bile gösterdiler. Yeşil şapkalılarından biri, onu sonunda yakaladık diye bağırırken, diğer yeşil şapkalı hikâyenin nihayet son bulmasına sevindiğini söyledi. Bu 1939 yılında kalma vurma emrinin nihayet yerine getirilebilmesi için tüm boş zamanlarını, hatta tatil günleri dahi feda etmek zorunda kalmış, sonuçta ticari temsilci olarak bir de mesleği varmış ve doğudan kaçan bir sığınmacı olan arkadaşının de zor günler geçirdiğini, her şeye sil baştan başlaması gerektiğini, doğu tarafta işleri iyi giden bir terzi atölyesini kaybettiğini ama artık mesainin bittiği söyledi; bu akşam emir yerine getirilecek, sonra geçmişe perde çekilecek –tramvayı yakalamamız ne kadar iyi oldu.

Hal böyle olunca isteğim dışında bir ölüm mahkûmuyla ellerinde vurma emri olan iki celladı Gerresheim'a götüren tramvay şoförü olmuştum. Tramvayı banliyönün boş ve biraz köşeli Pazar meydanında sağa saptım, vagonu cam fabrikasının yakınlarındaki son durağa çekmek, orada yeşil şapkalıları ve yarı kör Viktor'u indirip dostumla evin yolunu tutmak istiyordum. Son durağa varmadan üç durak önce Bay Matzerath vagon kısmından ayrıldı, içinde cam kavanozun olduğunu bildiğim evrak çantasını, asıl

tramvay şoförünün içinde yağlı ekmeklerini sakladığı beslenme kutusunu koyduğu yere bıraktı.

"Onu kurtarmamız gerekiyor. Bu Viktor, zavallı Viktor!" Bay Matzerath muhtemelen heyecanlanmıştı.

"Hâlâ kendine uygun bir gözlük bulamamış. İleri derecede miyop, onu vuracaklar, o da yanlış yöne bakacaktır." Ben cellatların silahsız olduklarını sanıyordum. Ama Bay Matzerath, bu iki yeşil şapkalının hantal görünümlü şişkin mantolarını fark etmişti.

"Viktor Danzig'teki Polonya Postanesi'nde para kuryesi olarak çalışıyordu. Şimdi aynı işi Federal Posta Kurumu'nda yapıyor. Ama mesaisi bittikten sonra onu kovaladılar, çünkü hakkında hâlâ vurulma emri vardı.

Bay Matzerath'ın anlattığı her konuyu anlamadıysam da, yine de kurşuna dizilirken yanında olacağıma ve mümkünse kurşuna dizilmesini engelleyeceğime söz verdim.

Cam fabrikasının arkasında, küçük bostanlara varmadan az önce –ay ışığında annemin elma ağaçlı kulübesini görebilirdim– tramvayın frenini çektim ve vagonun iç kısmına doğru seslendim: "Son durak, herkes insin lütfen!" Bunu duyar duymaz yeşil şapkaları ve siyah şapka bantlarıyla kapının önünde bitiverdiler. Yarı görme özürlü olan yine basamakta zorlandı. Sonra Bay Matzerath indi, ceketinin altından önceden trampetini çıkarmıştı ve inerken benden içinde cam kavanozun olduğu evrak çantasını yanımda götürmemi rica etti. Işıkları uzun süre parlamaya devam eden tramvay vagonunu arkamızda bırakıp cellatları ve tabii ki kurbanın da peşlerinden gittik.

Bahçe çitleri boyunca yolumuz devam etti. Bu beni yordu. Önümüzdeki üçlü durduğunda, annemin küçük bostanını kurşuna dizilme yeri olarak seçtiklerini fark ettim. Sadece Bay Matzerath değil, ben de buna karşı çıktık. Onlar bununla ilgilenmediler, zaten çürümüş olan tahta çiti yere yatırdılar, Bay Matzerath'ın zavallı Viktor dediği yarı kör adamı elma ağacına, tam da benim çatallı dalımın altına bağladılar ve bizler itiraz etmeye devam etti-

ğimiz için, el fenerlerinin ışığı altında Zelewski adında bir sahra adli müfettişin imzaladığı buruşuk vurma emrini tekrar gösterdiler. Üzerinde tarih olarak sanırım, Zoppot, beş Ekim 1939 yazıyordu, mühürler de doğruydu, yapılacak hiçbir şey yok gibiydi; buna rağmen Birleşmiş Milletler'den, demokrasiden, kolektif suçlardan, Adenauer falan söz ediyorduk; ama yeşil şapkalılardan biri, buna karışmamamız gerektiğini, henüz barış antlaşmasının yapılmadığını, tıpkı bizim gibi Adenauer'a rey verdiğini ama söz konusu emre gelince, onun hâlâ yürürlükte olduğunu, ellerindeki evrakla en yüksek makamlara başvurduklarını, bilgi aldıklarını, lanet olası görevlerini yapmaktan başka bir şey yapmadıklarını, bizim uzayıp gitmemizin daha hayırlı olduğunu söyleyerek tüm itirazlarımızı tek kalemde sildi.

Biz gitmedik. Aksine, yeşil şapkalılar mantolarını açıp otomatik tabancalarını dışarı salladıklarında Bay Matzerath trampetini düzeltti; o anda kenarından hafif basık, neredeyse tamamlanmış bir dolunay bulutların arasından çıkıverdi, bulutların kenarlarının, metalimsi, açılmış bir konserve kutusunun kenarları gibi girintili çıkıntılı görünmesini sağladı ve tıpkı konserve kutusuna benzer ama sağlam tenekesinin üzerine bagetleri indirdi; bunu yaparken çaresiz görünüyordu. Sesler bana yabancı ama yine de tanıdık geliyordu. Sürekli tekrarlar halinde O harfi yuvarlanıp duruyordu: Kaybolmadı, henüz kaybolmadı, henüz kaybolmadı, henüz Polonya kaybolmadı! Ama bu zaten Bay Matzerath'ın trampet solosunun metnini ezbere bilen zavallı Viktor'un sesiydi: Henüz Polonya kaybolmadı, yaşadığımız sürece. Yeşil şapkalılar da bu ritmi tanıyor olmalılardı, çünkü ay ışında silueti görünen metal parçalarının arkasında sıkılıp büzülüyorlardı; gerçekten de Bay Matzerath'ın çaldığı ve zavallı Viktor'un annemin küçük bostanında söyledikleri marş Polonyalı süvarileri başlarına toplamıştı. Ayın yardımcı olduğu, trampetin, ayın ve miyop Viktor'un kırılgan sesinin hep beraber bu kadar çok süvarinin toprağı kaldırmasını sağlamış olabilirdi. Nal sesleri inletiyor, burunlar so-

luyor, mahmuzlar şıkırdıyor, aygırlar kişniyor, hurra, harra diye bağırtılar... hiçbiri, ne inleme, ne soluma, ne şıkırtı, ne kişneme, ne de hurra, haraa diye bağırtılar vardı, aksine biçilmiş tarlaların üzerinden Gerresheim'ın arkalarına süzülüp gidiyordu ama yine de Polonyalı bir Ulan süvarilerinden bir bölüktü, çünkü kırmızı beyazdı, tıpkı Bay Matzerath'ın boyanmış trampeti gibi, mızraklarının ucundaki flamaları çekiyorlardı, hayır, çekmiyorlardı, yüzüyorlardı, tıpkı bütün bölük gibi ayın altında, muhtemelen aydan hareket ederek geliyorlardı, sola yatarak bizim küçük bostana doğru yüzüyordu, etle kana bürünmeye yüzmüyorlardı ama yüzüyordu, bir oyuncak gibi, yaratılmış, ruh verilmiş, belki de Bay Matzerath'ın ipliklerden yarattığı düğüm heykelcikler gibi: Polonyalı bir süvari birliği, düğümlerden meydana gelme, ses çıkarmadan ama gürleyerek, ete kana bürünmemiş ama Polonyalı ve dizginlerinden ayrılmış gibi üzerimize geliyordu; öyle ki, kendimizi yere attık, ayı ve Polonya bölüğüne teslim olduk, hatta annemin bahçesinin üzerinden, özenle bakılmış diğer tüm küçük bostanların üzerine indiler ama buna rağmen hiçbirini talan etmediler, zavallı Viktor'u yanlarına aldılar, diğer iki cellat da ayın altındaki açık arazide yollarını kaybettiler –kaybolmadı, henüz kaybolmadı, doğuya doğru sürüyorlardı atlarını, Polonya'ya, ayın arkasına.

Ağır ağır nefes alarak gecenin sakinleşmesini bekledik, gökyüzü yeniden kapanıp, uzun zaman önce çürüyüp giden süvari ordularını son bir taarruza ikna eden ışığı almasını bekledik. Önce ben ayağa kalktım ve her ne kadar ayın etkisini küçümsemesem de, Bay Matzerath'ı büyük başarısından dolayı tebrik ettim. O ise yorgun ve oldukça yıkılmış bir halde eliyle işaret etti: "Başarı mı dediniz, sevgili Gottfried? Hayatımda fazlasıyla başarı yaşadım. Artık başarı istemiyorum. Ancak bu çok zor ve oldukça zahmet gerektiriyor."

Bu konuşma benim hoşuma gitmemişti, çünkü ben o çok çalışıp bir türlü başarıyı göremeyen insan sınıfına giriyordum. Bay

Matzerath'ın bu hareketi bana nankörce geldi, öyle de azarladım onu: "Sen kendini beğenmişin tekisin, Oskar!" diye başlamaya cüret ettim, çünkü o zamanlar birbirimizle senli benli olmuştuk. "Tüm gazeteler senden bahsediyor. Senin bir şöhretin var. Ben burada paradan bahsetmek istemiyorum. Hiçbir gazetenin tanımadığı benim gibi birisi için senin gibi şöhretli birinin yanında dayanmanın kolay bir şey olduğunu mu sanıyordun? Hayatımda bir kez olsun senin yaptığın gibi olay olabilecek, eşi benzeri olmayan bir şeyi tek başıma yapmak ve bu yaptığımla bir gazetenin ilk sayfasına büyük harflerle şu şekilde geçmek istiyorum: Bunu Gottfried von Vittlar yaptı!"

Bay Matzerath'ın gülüşü beni hasta ediyordu. Sırt üstü uzanmış, kamburunu gevşemiş toprağın içine gömüyor, iki eliyle otları yoluyor, yolduklarını havaya fırlatıyor ve her şeye kadir merhametsiz bir tanrı gibi gülüyordu: "Dostum, bundan kolay ne var! Al sana evrak çantası! Mucizevi bir şekilde Polonya süvarilerinin nalları altında ezilmemişti. Onu sana hediye ediyorum, ancak derinin altında yüzük parmağını barındıran o malum cam kavanoz saklanıyor. Al hepsini, Gerresheim'a koş, ışıl ışıl parlayan tramvay hâlâ oradadır, içine bin ve hediyemle birlikte Fürstenwall istikametine yönel, orada emniyet müdürlüğüne gir, ihbarda bulun, bir bakarsın yarın tüm gazetelerde adın geçmiş!"

Başta bu teklifine karşı geldim, ona parmağı olmadan yaşayamayacağı şeklinde itirazda bulundum. Oysa beni sakinleştirdi, bana tüm bu parmak hikâyesinden sıkıldığını, zaten elinde bir sürü alçı modeli olduğunu, hatta som altından bile model döktürdüğünü, artık çantayı almamı, tramvaya dönmemi, tramvayla polis karakoluna gitmemi ve ihbarda bulunmamı söyledi.

Böylece koşmaya başlayıp arkamdan Bay Matzerath'ı uzun süre kahkaha atarken duydum. Çünkü uzanmaya devam etti, ben çanımı çala çala kente giderken, gecenin içine nüfuz etmek, çimleri yolup kahkaha atmak istiyordu. İhbarıma gelince –ihbarı ancak ertesi sabah yapmıştım– beni Bay Matzerath'ın lütfu sayesin-

de, çok sayıda gazeteye manşet haber yapmıştı."

Ben, yani Oskar, diğer bir deyişle lütuf sahibi Bay Matzerath, kahkahalar atarak gece karanlığında Gerresheim gerilerindeki çimlere uzanmış, bazı aşırı ciddi yıldızın altında dönüp duruyor, kamburumu yerin sıcak toprağına gömüyor, bir yandan da düşünüyordum: Uyu Oskar, polisler uyanmadan bir saat daha uyu. Ay ışığının altında bir daha bu kadar özgürce uzanamayacaksın.

Uyandığımda, güpegündüz olduğunu fark etmeden önce birilerinin yüzümü yaladığını fark ettim: Sıcak, sert, düzenli, ıslak bir şekilde yalıyordu.

Bu Vittlar'ın uyandırdığı, buraya kadar yolu takip eden ve seni yalayarak uyandıran polis değildir herhalde diye düşündüm. Buna rağmen gözlerimi hemen açmadım, aksine biraz daha sıcak, sert, düzenli, ıslak bir şekilde yalanmanın keyfini çıkardım, kimin yaladığını umursamıyordum. Ya polisti, diye tahminde bulundu Oskar, ya da bir inek. Sonra ancak mavi gözlerimi açtım.

Siyahtı, lekeli, yanımda yatıyor, nefes alıyor ve gözlerimi açana kadar beni yalıyordu. Gün aydın olmuştu, hafif parçalı bulutlu, bense kendi kendime: Oskar, bu inekle oyalanma, sana ne kadar sevimli baksa da, ne kadar gayretle kaba dilini kullanarak hafızanı rahatlatıp daraltsa da oyalanma. Güpegündüzdü, sinekler vızıldıyor, kaçman gerekiyor. Vittlar seni ihbar edecek, sonuçta kaçman gerekiyor. Gerçek bir ihbara, bir o kadar gerçek bir firar gerekir. Bırak inek mö'lesin ve sen kaç. Seni burada ya da şurada yakalayacaklar ama bunu umursamayabilirsin.

Hal böyle olunca, inek tarafından yalanmış ve taranmış bir halde, kaçmaya başladım, firarımın ilk adımlarında sabah kahkahasına yakalandım, kaçıp giderken trampetimi uzanan ve mö'leyen ineğin yanında bıraktım.

Otuz

Ha evet, firarım! Anlatmadığım bir bu kalmıştı. Vittlar'ın ihbarına değer kazandırmak için firar ediyordum. Hedef olmadan firar olmaz, diye düşündüm kendi kendime. Nereye kaçmak istiyorsun, Oskar? diye kendime sordum. Siyasi koşullar, sözüm ona demir perde, doğu istikametinde kaçmama engel teşkil ediyordu. Hal böyle olunca, büyükannem Anna Koljaiczek'in, bugün bile korunak sunarak Kashubya'nın patates tarlalarında rüzgârda kabaran dört eteği, her ne kadar –eğer firar olacaksa– büyükannemin etekleri istikametine yönelen kaçış yolunu tek ümit verici kaçış olarak görsem de, onu kaçış hedeflerimin arasından çizmek zorundaydım.

Sırası gelmişken söyleyeyim: Bugün otuzuncu yaş günüme giriyorum. İnsan otuz yaşında biri olarak firar konusu hakkında bir çocuk gibi değil, yetişkin bir erkek gibi anlatmakla yükümlüdür. Bana üzerine otuz tane mum diktiği pastayı getiren Maria: "Artık otuz oldun, Oskar. Artık mantıklı olmanın zamanı geldi de geçti bile!" dedi.

Klepp, dostum Klepp, bana her zamanki gibi caz plakları hediye etti, doğum günü pastamı saran otuz mumu yakabilmek için beş kibrit harcadı: "Hayat otuzunda başlar!" dedi Klepp; kendisi daha yirmi dokuzdu.

Ancak Vittlar, şu yüreğime en yakın olan dostum Gottfried, bana şekerleme hediye etti, yatağımın parmaklıklarına yaklaşıp burnundan konuştu: "İsa otuzuna girdiğinde, işe koyulup çevresine havarileri toplamaya başlamıştı."

Vittlar kafamı karıştırmayı her zaman sevmiştir. Şimdi yatağımdan çıkıp, sırf otuz yaşıma girdiğim için havari toplayacaktım. Sonra bir de avukatım geldi, elinde bir kâğıt parçası sallayarak, boru gibi sesiyle doğum günümü kutladı, yatağıma naylon

şapkasını asıp bana ve tüm doğum günü konuklarına: "Buna mutlu bir tesadüf derim işte. Müvekkilim otuzuncu yaş gününü kutluyor ve tam otuzuncu yaş gününde, yüzük parmağı davasının yeniden görüleceği haberini aldım; yeni bir ize rastlamışlar; şu Hemşire Beate, siz biliyorsunuz işte..." dedi.

Yıllardır korktuğum, firar ettiğim günden beri korktuğum şey, bugün, tam da otuzuncu yaş günümde başıma geliyor: Gerçek bir suçlu bulunuyor, dava yeniden ele alınıyor, beraat ettiriliyorum, akıl ve ruh hastalıkları hastanesinden taburcu ediliyorum, şirin mi şirin yatağım elimden alınıyor, buz gibi, her türlü hava koşuluna maruz kalan sokağa salınıyorum ve üç yaşında Oskar'ı, kendine ve trampetine havari aramaya koyulması için zorluyorlar.

Demek oydu, Hemşire Beate, benim Hemşire Dorothea'mı kıskançlığından çatladığı için öldürmüş.

Belki hâlâ hatırlıyorsunuzdur, değil mi? Tıpkı filmlerde ve hayatta da sık sık görüldüğü üzere iki hemşirenin arasında kalan Doktor Werner diye biri vardı. Pek fena bir hikâye: Beate, Werner'e âşıktı. Ancak Werner, Dorothea'yı seviyordu. Buna karşın Dorothea kimseyi sevmiyordu ya da olsa olsa gizlice küçük Oskar'a hayrandı. Derken Werner hasta oldu. Dorothea onun bakımını üstlendi, çünkü kızın görevli olduğu bölümde yatıyordu. Beate bu manzaraya ne seyirci kalabiliyor ne de tahammül edebiliyordu. O nedenle Dorothea'yı bir gezintiye çıkarmak üzere kandırmış, sonra Gerresheim yakınlarından bir çavdar tarlasında onu öldürmüş ya da daha doğrusu ortadan kaldırmıştı. Artık Beate, Werner'in bakımıyla rahatsız edilmeden ilgilenebilirdi. Ancak ona öyle bir bakmış ki, iyileşeceğine daha beter olmuş. Aşktan gözü dönen bakıcı herhalde kendi kendine: Hasta olduğu sürece benimdir, demiş. Acaba ona ilacı mı fazla veriyordu? Acaba ona yanlış ilaçlar mı veriyordu? Sebebi her ne olursa olsun Doktor Werner fazla ya da yanlış ilaç almaktan öldü ama Beate mahkeme karşısında ne yanlış ne de fazla ilaç verdiğini, ne de Hemşire Dorothea'nın son yürüyüşü olan, çavdar tarlasındaki gezintiyi itiraf

etti. Aynı şekilde hiçbir itirafta bulunmayan ama cam kavanozunda bir parmak sahibi olan Oskar'a gelince, onu çavdar tarlası yüzünden mahkûm ettiler, ancak akli dengesinin yerinde olmadığına kanaat getirip beni inceleme için akıl ve ruh hastalıkları hastanesine sevk ettiler. Ancak bununla beraber Oskar, yetkililer onu mahkûm edip sevk etmeden önce kaçtı, çünkü firarımla birlikte dostum Gottfried'in yaptığı ihbarın değerini bir hayli yükseltmek niyetindeydim.

Firar ettiğim sıralar yirmi sekiz yaşındaydım. Daha birkaç saat önce doğum günü pastamın etrafında sakince eriyen otuz mum yanıyordu. Firar ettiğim zamanlarda aylardan eylüldü. Başak burcunda doğmuştum ben. Ancak burada ampullerin altındaki doğum anından değil, aksine firarımdan bahsetmek istiyorum.

Daha önce de belirttiğim gibi doğu tarafı, yani büyükannem yönündeki kaçış yolum kapalı olduğu için, kendimi bugünlerde herkesin yaptığı gibi batıya kaçmak zorunda hissetmiştim. Eğer sen, yüksek siyaset nedeniyle, büyükannene gidemiyorsan, Oskar, o zaman Birleşik Devletler'de, Buffalo eyaletinde yaşayan büyükbabanın yanına kaç. Amerika'ya doğru kaç; bak bakalım, nereye kadar gidebileceksin!

Amerika'daki büyükbabam Koljaiczek'in yanına gitme fikri, henüz Gerresheim gerisindeki çimlerin üzerinde gözlerim kapalı uzanmış, inek yüzümü yalarken aklıma gelmişti. Saat sabahın yedisi olmalıydı, dedim ki kendi kendime: Saat sekizde dükkânlar açılır. Kahkahalar atarak koştum, trampetimi ineğin yanında bıraktım, kendime: Gottfried yorgundu, herhalde ancak saat sekiz ya da sekiz buçukta ihbarını yapacaktır, diyerek bu avantajdan faydalandı. Uyuyakaldığım Gerresheim banliyösünden telefonla bir taksi çağırmak on dakikamı aldı. Taksi beni ana tren garına götürdü. Yolculuğumu parasal durumumu saymakla geçirdim ama sık sık şaşırıyordum, çünkü sürekli sabahın sedasıyla kahkaha atmam gerekiyordu. Sonra pasaportumun sayfalarını çevir-

dim, sayfaların arasında, "Batı" konser ajansının aracılığı sayesinde, Fransa ve Birleşik Devletler için hâlâ geçerli birer vize damgasına rastladım; o ülkelere de trampet çalan Oskar'ın birer konser turnesi bahşetmek zaten Dr. Dösch'ün de ezelden beri arzusuydu.

İşte, dedim kendi kendime, Paris'e kaçalım, iyi fikirdi, kulağa da hoş geliyordu, hani Gabin'in piposunu tüttürerek beni kibarca kovaladığı bir filme bile konu olabilirdi. Ancak benim rolümü kim oynayacak? Chaplin mi? Picasso mu? Taksi şoförü benden yedi DM almak istediği sırada gülerek ve bu kaçış fikirlerinden gerilmiş halde hâlâ hafif kırışmış pantolonumun üzerinden dizlerimi dövüyordum. Taksi ücretini ödedim ve tren garı lokalinde kahvaltı yaptım. Rafadan pişirilen yumurtanın yanına Federal Demir Yolları'nın güzergâh çizelgesini koymuştum. Saati uygun bir tren buldum, kahvaltıdan sonra kendime döviz alabilecek kadar vaktim kalmıştı, hatta kendime küçük deri bir valiz aldım, Jülicher Caddesi'ne geri dönmeye üşendiğimden içini pahalı ama kötü oturan gömleklerle doldurdum, yanına mavi yeşil bir pijama, diş fırçası, diş macunu ve başka şeyler koydum, tasarruf etmek gibi bir sorunum olmadığı için, birinci sınıf bir bilet alıp kendimi kısa bir süre sonra koltuğu iyi döşenmiş bir pencere kenarında keyfime baktım; kaçıyordum ve koşmak zorunda değildim. Koltuk döşemesi de düşüncelerime yardım ediyordu: Tren hareket edip firar başladığı anda Oskar'ın aklına korkulmaya değer bir şey geldi; çünkü nedensiz değildi, dedim kendi kendime: Korku yoksa firar da yok! Peki, eğer polis senin sabahın sedasıyla kahkaha atmana katkıda bulunmanın dışında bir etki bırakmıyorsa, senin için Oskar, firara değer olacak kadar korkutucu ne olabilir?

Bugün otuz yaşındayım; firarı ve davayı arkamda bırakmama rağmen, firarım sırasında kendime telkin ettiğim korku hâlâ yerinde duruyor.

Acaba nedeni rayların çarpma sesleri miydi, trenin şarkısı

mıydı bu? Güftesi monoton gelmişti. Aachen varmadan az önce aklıma geldi, birinci sınıf döşemenin içinde kaybolan benliğimin içine sıkıca yerleşti, Aachen'i geçtikten sonra da –saat on buçukta sınırı geçtik– git gide daha açık, daha korkutucu oldu, öyle ki, gümrük memurlarının dikkatimi başka yöne çevirmelerine mutlu olmuştum; memurlar adımdan, pasaportumdan daha çok kamburuma ilgi gösteriyorlardı; kendi kendime dedim ki: Şu Vittlar yok mu, şu uykucu! Saat neredeyse on bir oldu, ben sabahın erken saatlerinden beri onun yüzünden firardayken, firarımın bir tetikçisi olsun diye kendi kendime korkular telkin ederken, o hâlâ cam kavanozu koltuk altına alıp da karakolun yolunu tutamadı; Belçika'da tren şarkı söylemeye başladığında ne korkuyordum ama: Kara Aşçı Kadın geldi mi? Evet, evet, evet! Kara Aşçı Kadın geldi mi? Evet, evet, evet...

Bugün otuz yaşına bastım ve şimdiyse davanın yeniden görülmesi, beklenen beraat kararıyla birlikte beni kaçırmaya çalışacak, demiryollarında, tramvaylarda bu güfteye maruz bırakılacaktım: Kara Aşçı Kadın geldi mi? Evet, evet, evet!

Ancak, korkunç ortaya çıkışını her istasyonda beklediğim bir Kara Aşçı Kadın'a karşı duyduğum korku bir yana, yolculuk güzeldi. Kompartımanımda yalnız kalıyordum –belki de komşu kompartımanda kalıyordu– Belçikalı, sonra da Fransız gümrük memurlarıyla tanıştım, arada sırada beş dakika uykuya dalıp küçük bir çığlıkla uyanıyordum, kara aşçının karşısında savunmasız kalmamak için Düsseldorf'ta kompartıman penceresinden uzanarak satın aldığım haftalık "Der Spiegel" dergisinin sayfalarını çeviriyordum, tekrar tekrar gazetecilerin sahip oldukları kapsamlı bilgiye şaşıyordum, hatta menajerim, "Batı" konser ajansından Dr. Dösch hakkında iğneli bir makale bile buldum ve bu makalede daha önce bildiklerimi teyit eden cümleler okudum: Dösch'ün bağlı olduğu ajansın sadece bir taşıyıcı direği varmış: Trampetçi Oskar –güzel bir fotoğrafımı basmışlar. Hal böyle olunca şirketin temel direği Oskar, tutuklanmamın ve Kara Aşçı Kadın'ın kor-

kunç çıkışıyla birlikte "Batı" konser ajansının iflasını hayal etmeye başladı.

Hayatım boyunca Kara Aşçı Kadın'dan korkmadım. Ancak firarımla birlikte, korkmak istediğim için, tenimin altına girdi ve otuzuncu yaş günümü kutladığım bugüne kadar oraya yerleşti, çoğunlukla uyusa da çeşitli suretlerde karşıma çıkıyordu: Hal böyle olunca bana çığlık attıran, korkarak başımı yorganın altına sokturan Goethe kelimesi olabiliyordu. Gençlik yıllarımdan bu yana şairler prensini okuyup araştırsam da, tanrısal sükûneti her zaman ürkütücü gelmiştir. Sonra karşıma bugün, Kara Aşçı Kadın kıyafetiyle, açık ve klasik değil de, aksine bir Rasputin karanlığını sunarak parmaklıklı karyolamın karşısına dikilip otuzuncu yaş günüm vesilesiyle: "Kara Aşçı Kadın geldi mi?" diye sorduğunda, gerçekten çok korkuyorum.

Evet, evet, evet! dedi, firardaki Oskar'ı Paris'e taşıyan tren. Aslında İnterpol memurlarını Paris Kuzey Gar'ında –ya da Fransızların dediği gibi Gare du Nord– beni karşılamalarını bekliyordum. Ama sadece, en iyi haliyle bile Kara Aşçı Kadın yerine koyamayacağım kadar baskın kırmızı şarap kokan bir valiz görevlisi benimle konuştu; ben de ona güvenerek küçük valizimi verdim ve turnikenin önüne kadar taşıttırdım. Kendi kendime, memurların de aşçı kadının da tren biletine para vermekten kaçındıklarını, seni turnikenin öbür tarafında karşılayıp tutuklayacaklar diye düşündüm. Anlayacağın, küçük valizimi turnikeye gelmeden yanına alman akıllıca olur. Hal böyle olunca valizi tek başıma metroya kadar taşımam gerekiyordu, çünkü elimden valizi alacak memurlar bile ortalıkta yoktu.

Sizlere metronun dünyaca tanınan kokusundan bahsetmeyeceğim. Yakın zamanda bir yerlerde okuduğuma göre bu parfümü isteyen satın alıp üzerine püskürtebiliyormuş. Dikkatimi çeken ilk şey, farklı bir ritimde bile olsa, metronun da tren gibi Kara Aşçı Kadın'ı sorduğu, ikincisi ise, Kara Aşçı Kadın'ın tıpkı bende olduğu gibi, diğer tüm yolcuların üzerinde de korku salan bir

şöhret sahibi olması ihtimaliydi, çünkü etrafımda herkes korku ve dehşet soluyordu. Planım, metroyla Porte d'Italie'ye kadar gitmek, oradan da Orly Havaalanı'na bir taksi tutmaktı; Kuzey Tren Garı'nda olmasa da meşhur Orly Havaalanı'nda tutuklanma sahnem –aşçı kadın hostes olarak karşıma çıkabilirdi– oldukça çekici ve orijinal bir fikir gibi gelmişti. Bir kez aktarma yapmam gerekiyordu. Valizimin hafif olmasından dolayı mutluydum. Sonra metroyla güney istikametinde yol almaya devam ederken, düşünüyordum: Nerede ineceksin Oskar... Tanrım, bir güne ne kadar çok olay sığdırabiliyor insan. Bu sabah beni Gerresheim'ın hemen gerisinde bir inek yaladı, korkusuz ve mutluydun, şimdiyse Paris'tesin. Nerede ineceksin, kara ve korkunç görüntüsüyle nerede karşına çıkacak? Place d'Itaile'de mi, yoksa önce Porte'de mi?

Porte'den önceki istasyonda, Maison Blanche'da indim, çünkü: Bunlar şimdi Porte'de bekliyordur, diye düşündüğümü düşünüyorlardır, diye düşündüm. Ama kadın aşçı, benim, yani onların ne düşündüğünü biliyordu. Zaten canıma tak etmişti. Kaçış ve korkunun sürekli ayakta tutulması beni yormuştu. Oskar artık havaalanına gitmek istemiyordu, Maison Blanche'ı Orly Havaalanından daha orijinal buluyordu, haklılığı da anlaşıldı; çünkü o metro istasyonunda, içimde bazı yüksek duyguları ve yürüyen merdiven takırtısını hissetmeme yardımcı olacak mekanik bir yürüyen merdiveni vardı: Kara Aşçı Kadın geldi mi? Evet, evet, evet!

Oskar sıkıntıya düşmüştü. Firarı sonuna yaklaşıyordu ve firarıyla birlikte hikâye de bitecekti: Maison Blanche'ın metro istasyonunda bulunan yürüyen merdiven, kaydının kapanış resmini takırdatmaya yetecek kadar yüksek, eğimli ve simgesel olacak mı?

Ancak bugünkü otuzuncu yaş günüm aklıma geliyor. Yürüyen merdivenin gürültüsünü fazla bulan, Kara Aşçı Kadın'ın korku salmadığı herkese hikâyemin kapanış olarak otuzuncu yaş günümü sunuyorum. Otuzuncu yaş günü diğer, tüm doğum günlerin arasında en önemlisi otuzuncu yaş günü değil midir? Üçünde üç var, altmışı anımsatıyor ve onu gereksiz kılıyor. Bu sa-

bah doğum günü pastamın etrafında otuz mum yandığında, duyduğum haz ve mutluluktan neredeyse ağlayacaktım ama Maria'dan utandım: Otuz yaşında birine ağlamak yakışmazdı.

Yürüyen merdivenin ilk basamağı –artık bir yürüyen merdivende birinci basamak demek ne derece yakışık alırsa– beni alıp götürdüğünde beni bir gülme tuttu. Korkuyla ya da korku nedeniyle gülüyordum. Yokuş yukarı tırmanıyordu –aşçı kadın beni yukarıda bekliyordu. Kendine yarım sigara içecek kadar vakit tanımıştı. İki basamak yukarımda utanmaz çifte kumrular gülüşüp duruyordu. Bir basamak altımda, başta nedensiz yere Kara Aşçı Kadın'ın olmasından şüphelendiğim yaşlı bir kadın vardı. Kafasına dekoratif meyvelerden oluşan bir şapka geçirmişti. Sigara içtiğim sırada, kendimi zorluyordum da, yürüyen merdivenle ilgili her türlü bağlantı aklıma geldi. Oskar'ın aklına önce, cehennemden geri dönen Dante olmak geldi; yukarıda, merdivenlerin bittiği yerde Spiegel dergisi muhabirleri yolunu gözlüyorlardı, ona sordular: "Ee Dante, aşağısı nasıldı?" Aynı oyunu şairler prensi Goethe'yle de oynadım, Spiegel muhabirlerinin, aşağıda, annelerin yanında olmanın nasıl olduğuna yönelik sorularını aldım. Sonunda şair olan ben yorulmuştum, yukarıda ne "Spiegel" dergisinden muhabirler, ne de manto ceplerinde metal armaları olan baylar vardı; yukarıda beni aşçı kadın bekliyordu, yürüyen merdiven tıkırdadı: Kara Aşçı Kadın geldi mi? ve Oskar cevap cerdi: "Evet, evet, evet!"

Mekanik yürüyen merdivenin yanında bir de normal merdivenler vardı. Bu merdivenden, yukarıdaki caddelerde yürüyen yayalar metro istasyonuna iniyordu. Dışarıda yağmur yağıyor gibiydi. İnsanlar ıslanmıştı. Bu beni huzursuz etti, çünkü Düsseldorf'ta kendime yağmurluk alacak vakit bulamamıştım. Ancak yukarıya bir bakış attım ve Oskar, göze çarpmadıkları apaçık olan yüzleriyle beyefendilerin yanlarında şemsiye taşıdıklarını gördü ancak bu durum Kara Aşçı Kadın'ın varlığını şüpheye sokmamaktaydı.

Ona nasıl hitap edecektim? diye endişe edip yavaş yavaş iler-

lerken keyfimi artıran, idrak gücümü zenginleştiren mekanik yürüyen merdivenin üzerinde ağır ağır sigaramı tüttürmenin zevkini çıkarıyordum: Yürüyen merdivende insan gençleşiyor, yürüyen merdivende insan yaşlandıkça yaşlanıyordu. Yürüyen merdiveni üç yaşında ya da altmış yaşında biri olarak terk etme, küçük bir çocuk ya da bunak bir ihtiyar olarak İnterpol'ün karşılama, bu ya da şu yaşta Kara Aşçı Kadın'dan korkma seçeneklerim vardı.

Eminim çok geç olmuştu. Metal karyolam yorgun görünüyor. Bakıcım Bruno da gözetleme deliğinden ikinci kez endişeli kahverengi gözünü gösterdi. Gelincik çiçekli suluboya tablosunun altında üzerinde otuz mumla birlikte kesilmemiş pastam duruyordu. Büyük olasılıkla Maria şimdiden uykuya dalmıştır. Birileri, galiba Maria'nın ablası Guste, bana gelecek otuz yıl için mutluluklar dilemişti. Maria'nın gıpta edilecek bir uykusu vardı. Peki, lise öğrencisi, örnek talebe ve sınıf birincisi oğlum Kurt doğum günüm için ne dilekte bulunmuştu? Maria uyuduğunda etrafındaki mobilyalar da uyumaya başlıyordu. Şimdi hatırladım: Küçük Kurt, otuzuncu yaş günüm için geçmiş olsun dileğinde bulunmuştu! Bense Maria'nın uykusundan bir dilim istiyordum, çünkü çok yorgunum ve yazacak sözüm hemen hemen hiç kalmadı. Klepp'in genç eşi, kamburum hakkında gülünç ama iyi niyetle yazılmış bir doğum günü manisi düzmüştü. Prens Eugen de çarpık çurpuk büyümüştü ama buna rağmen Belgrad şehrini ve kalesini zapt etmişti. Maria'nın artık kamburun şans getirdiğini anlaması gerekiyordu. Prens Eugen'in de iki babası vardı. Artık otuz yaşındayım ama kamburum daha genç. 14. Louis, Prens Eugen'in muhtemel babalardan birisiydi. Eskiden uğur getirdiği için sokak ortasında sık sık güzel kadınlar kamburuma dokunuyorlardı. Prens Eugen çarpık çurpuk büyümüştü, o nedenle doğal nedenlerden öldü. Eğer İsa'nın da sırtında kambur olsaydı, onu çarmıha zor çivilerlerdi. Şimdi gerçekten sırf yaşım otuzu bulduğu için sokağa çıkıp tüm dünyayı ve havarileri etrafıma mı toplamalıyım?

Hâlbuki bu sadece yürüyen merdivende aklıma gelen bir fikir-

di! Gitgide daha yükseklere taşıyordu beni. Önümde ve üzerimde edepsiz çifte kumrular. Arkamda ve aşağımda şapkalı ihtiyar kadın. Dışarıda yağmur yağıyordu ve yukarıda, en yukarıda İnterpol'den beyler beni bekliyordu. Yürüyen merdiven basamaklarını ızgara levhalar kaplıyordu. Bir kere yürüyen merdivenin üzerinde durulduğunda, her şeyi düşünmek gerekiyor: Nereden geliyorsun? Nereye gidiyorsun? Kimsin? Adın ne? Ne istiyordun? Üzerime kokular uçuşuyordu: Genç Maria'nın vanilya kokusu. Zavallı annemi, soğuyup toprağın altına gidene kadar sıcak sıcak içerken ısıtan, yağa batırılmış sardalyaların yağı. Üzerine sürekli kolonya döküp duran, buna rağmen tüm düğme deliklerinden erken ölümün nefesini soluyan Jan Bronski. Manav Greff'in kilerinden kışlık patateslerin kokusu geliyordu. Bir kez daha birinci sınıfların karatahtalarındaki kurumuş süngerlerin kokusu. Ve tarçınla misket üzümü kokan Roswitha'm. Bay Fajngold dezenfektan ilaçlarını yüksek ateşimin üzerine serptiğinde bir karbol bulutunda yüzüyordum. Ha, bir de İsa'nın Yüreği Kilisesi'nin Katolizmi, o havalandırılmamış çok sayıda elbiseler, soğuk tozun kokusu ve sol taraftaki mihraba trampetimi emanet etmiştim ama kime?

Yine de bu sadece yürüyen merdivende aklıma gelen bir fikirdi! Bugün beni çivilemek istiyorlar, şöyle deniyor: Sen otuz yaşındasın. Artık kendine mürit toplamalısın. Seni tutukladıklarında ne demiştin, bir hatırla. Doğum günü pastanın etrafındaki mumları bir say, yatağını terk et ve kendine mürit topla. Bunun yanı sıra, otuz yaşında birisinin faydalanabileceği o denli çok olanak var ki. Öyle olsa, örneğin beni gerçekten hastaneden uzaklaştırsalar, Maria'ya ikinci bir evlilik teklifi yapabilirdim. Bugün bu konuda daha fazla şansımın olduğu aşikâr. Oskar onun işini kurdu, bu biliniyor, plak satışından da iyi bir geliri var, üstelik aradan geçen zaman içerisinde büyüdü ve olgunlaştı. İnsan otuzuna geldi mi evlenmeli! Ya da bekâr kalırım, kendime daha önce yaptığım mesleklerden birini seçer, iyi bir fosil kireci ocağı edinir, yanıma taş ustaları alır, ocaktan inşaatlara doğrudan satış işi yaparım.

Otuzuna bastı mı insan, kendine bir gelecek kurmalı! Ya da –hazır fabrikasyon cepheler uzun vadede canımı sıkmaya başladığında– ilham perisi Ulla'yı aramaya koyulur, teşvik edici bir model olarak onunla ve onun yanında güzel sanatlara hizmet ederim. Belki de günün birinde, o sık ve kısa aralıklarla nişanlanıp duran ilham perisiyle evlenirim bile. İnsan otuzunda evlenmeli! Ya da eğer Avrupa'dan sıkılırsam, Amerika'ya, Buffalo'ya, eski bir hayalimi gerçekleştirmek üzere göçerim. Şu milyoner olan büyükbabamı, eski kundakçı Joe Colchic'i, bir zamanların Joseph Koljaiczek'ini aramaya koyulurum. İnsan otuzunda yerleşik hayata geçmeli! Ya da pes eder, kendimi çiviletir, sadece otuzuma bastığım için dışarı çıkar ve içimde gördükleri Mesih'i oynar, bilgeliğimi kullanarak trampetimi olduğundan daha da yücelterek, onu bir simge haline getirir, bir tarikat, bir parti, hatta bir loca kurarım.

Üzerimdeki çifte kumrulara ve aşağımdaki şapkalı kadına rağmen bu yürüyen merdiven fikirleri üstüme çullanmıştı. Çifte kumruların bir basamak değil de, iki basamak üzerimde durduklarını ve bu çiftle arama valizimi koyduğumu söylemiş miydim? Fransa'daki gençler pek bir tuhaflar. Hal böyle olunca, yürüyen merdiven bizi yukarı taşırken, kız delikanlının deri ceketinin, sonra da gömleğinin düğmelerini açıp elleriyle çocuğun on sekiz yaşındaki çıplak teninde gezindi. Ancak bu hareketi öylesine çalışkan, pratik ve tamamıyla erotizm dışı hareketlerle yapıyordu ki, içimde bir şüphe uyanmaya başladı: Fransa'nın bu meşhur metropolü şöhretini kaybetmesin diye, gençler devletten aldıkları maaş karşılığında sokak ortasında aşk çılgınlığını sergiliyorlar. Ama çift öpüşmeye başlayınca şüphem ortadan kalktı. Delikanlı neredeyse kızın dili yüzünden boğulacak gibiydi, öyle ki, polis memurlarının karşısına sigara içmeyen birisi olarak çıkabilmek için sigaramı söndürdüğüm sırada delikanlı hâlâ öksürük krizi geçiriyordu. Aşağımda duran yaşlı kadın ve şapkası –bunun anlamı, kadının şapkası benimle aynı yükseklikteydi, çünkü benim boyum yürü-

yen merdivenin iki basamağı arasındaki farkı kapatıyordu– kendi kendine homurdanıp önü sıra kızıp dursa da pek göze çarpan bir hareketi yoktu; zaten Paris'te çoğu yaşlı kişi aynı davranışı sergiliyordu. Yürüyen merdivenin lastik kaplı tırabzanı bizimle birlikte yukarı hareket ediyordu. İnsan elini üzerine koyduğunda eliyle birlikte yukarı gidebiliyordu. Yolculuğa çıkarken yanıma eldivenlerimi almış olsaydım bunu yapacaktım zaten. Merdiven boşluğunun fayanslarının tümü bir damla elektrik ışığını yansıtıyordu. Borular ve kalın gövdeli kablo demetleri krem renginde yukarı yolculuğumuza eşlik ediyordu. Yürüyen merdivenin cehennem gürültüsü çıkardığı düşünülmesin. Mekanik doğasına rağmen daha çok konforlu bir ses çıkarıyordu. Korkunç Kara Aşçı Kadın'ın tıkırdayan mısralarına rağmen Maison Blance metro istasyonu bana evim kadar rahat, neredeyse konforlu gelmişti. Yürüyen merdivenin üzerinde kendimi evimde gibi hissediyordum; benimle birlikte çıkanlar tamamıyla yabancı insanlar değil de, yaşayan ve ölmüş dostlarımla akrabalarım olsaydı, içimdeki korkuya ve çocuksu dehşete rağmen mutlu bile sayabilirdim: Matzerath'la Jan Bronski'nin arasında zavallı annem, kır saçlı fare Truczinski Ana ve çocukları Herbert, Guste, Fritz, Maria, hatta manav Greff ve pasaklı karısı Lina, elbette üstat Bebra'yla zarif Roswitha –kuşkulu varlığımı çevreleyen, varlığımdan başarısız olan herkes– ama yürüyen merdivenin soluğunun tükendiği yukarı tarafta polis memurlarının yerine korkunç Kara Aşçı Kadın'ın suretini görmeyi dilerdim: Büyükannem Anna Koljaiczek orada bir dağ gibi durup, beni ve maiyetimi yukarı giden mutlu yolculuğun ardından eteklerinin altından dağın içine almalıydı.

Ancak yukarı tarafta, geniş etek yerine, Amerikan kesimi yağmurluk giymiş iki bey bekliyordu. Ayrıca yolculuğun sonuna doğru, yukarımda duran edepsiz çifte kumrukların ve aşağımdaki kendi kendine homurdanan ihtiyar kadının sıradan sivil giyimli polis memuru olduklarını, ayak parmaklarıma kadar hissettiğim gülücüklerle kabul etmek zorunda kaldım.

Daha ne söyleyeyim? Ampul ışığında doğmuş, üçüncü yaş günümde kasten büyümemi durdurmuş, bir trampet hediye almış, camları sesiyle parçalamış, vanilyanın kokusunu tatmış, kiliselerde öksürmüş, Luzie'yi beslemiş, karıncaları izlemiş, büyümeye karar vermiş, trampetini gömmüş, batıya göç etmiş, doğuyu kaybetmiş, taş ustalığını öğrenmiş, modellik yapmış, trampetine geri dönmüş, betonu incelemiş, para kazanmış, tutuklanmış, mahkûm edilmiş, tutuklanmış, pek yakında beraat etmiş biri olarak bugün otuzuncu yaş günümü kutluyor ve hâlâ Kara Aşçı Kadın'dan korkuyorum –Amin!

Söndürdüğüm sigaramı yere bıraktım. Yürüyen merdiven kaplamasının ızgaraları arasında yerini buldu. Oskar, uzun süre boyunca kırk beş derecelik bir açıyla gökyüzüne doğru yükseldikten sonra üç adım daha yatay ilerleyerek, edepsiz çifte kumru polislerden sonra ve polis büyükanneden önce yürüyen merdivenin ızgaralı tabanından sabit ızgaraya doğru itildim ve polis memurları kendilerini tanıtıp, ona Matzerath adıyla hitap ettikten sonra, yürüyen merdiven fikrini takip ederek, önce Almanca: "Ben İsa'yım!" dedim, sonra söz konusu uluslararası Interpol memurları olduğundan, aynısını Fransızca, sonra da İngilizce olarak söyledim: "I am Jesus!"

Ancak buna rağmen Oskar Matzerath olarak tutuklandım. Direnç göstermeden kendimi polisin himayesine ve dışarıda, Avenue d'Italie Bulvarı'nda yağmur yağdığı için, şemsiyesine emanet ettim ama aynı derecede huzursuz, ürkmüş bir halde etrafıma bakındım ve birkaç kez bulvardaki insan çokluğunun arasında, polis kamyonetinin etrafındaki kalabalığın içinde Kara Aşçı Kadın'ın korkunç suretiyle karşılaştım.

Artık söyleyecek sözüm kalmadı ama yine de Oskar akıl ve ruh hastalıkları hastanesinden kaçınılmaz olarak taburcu edilmesinden sonra ne yapacağını düşünmek zorundaydı. Evlenmek mi? Hayatta kalmak mı? Göç etmek mi? Modellik yapmak mı? Taşocağı almak mı? Mürit toplamak mı? Tarikat kurmak mı?

Bugünlerde otuz yaşında birinin önüne serilen tüm bu fırsatların hepsinin gözden geçirilmesi gerekiyor; bunu trampetten daha iyi yapacak ne olabilir? Hal böyle olunca, günden güne daha canlı ve daha ürkütücü olan o malum şarkıyı tenekeme koyacak, Kara Aşçı Kadın'ı arayacak, sorgulayacak ki, yarın sabah bakıcım Bruno'ya, otuz yaşındaki Oskar, gitgide kararan çocukluk korkusunun gölgesinde nasıl bir kalıba girmeyi düşündüğünü beyan edebilsin; çünkü beni eskiden merdiven başlarında ürküten, kilere kömür almaya gittiğimde güldürecek derecede 'buuu' diye korkutan ama buna rağmen sürekli varlığını hissettiren, parmaklar aracılığıyla konuşan, anahtar deliğinden öksüren, sobanın içinden inleyen, kapıyla birlikte çığlık atan, gemiler sislerin arasında borularını öttürdüğünde bacalardan bulut olup çıkan ya da bir sinek saatler boyunca ikili pencerelerin arasında uçtuktan sonra öldüğünde, hatta yılan balığı olarak annemi isteyen ve zavallı anneme yılan balığını isteten, güneş Turmberg dağının ardında kaybolduğunda ve kendim için yaşamaya devam ettiğimde o sürekli vardı, kehribar taşı! O tahta heykelin üzerine yürürken aklından kim geçiyordu Herbert'in? Yüksek sunağın arkasında da – tüm günah çıkarma sandalyelerini karartan Kara Aşçı Kadın olmasa Katolizmin hali nice olurdu? Sigismund Markus'un oyuncağı yıkılırken gölgesini bıraktı, kiralık dairemizin avlusundaki afacanlar, Axel Mischke'yle Nuchy Eyke, Susi Kater'le Hanschen Kollin; işte onlar söylüyorlardı, kiremit tozu çorbasını pişirirlerken onun şarkısını söylüyorlardı: "Kara Aşçı Kadın geldi mi? Evet, evet, evet! Sen suçlusun ve sen suçlusun ve en çok da sen. Kara Aşçı Kadın geldi mi?" O her zaman vardı, hatta ne kadar masumca yeşil yeşil köpürse de Waldmeister aromalı gazoz tozunda bile vardı; bir zamanlar çöküp oturduğum tüm gardıroplarda, o da oturuyordu ve sonra Luzie Rennwand'ın üçgen şeklindeki tilki suratını ödünç aldı, kabuklarıyla birlikte sucuklu ekmek yiyip toz alıcıları atlama tahtasına yönlendirdi –bir tek Oskar kalmıştı, karıncaları izliyor ve biliyordu. Bu onun kat kat büyüyüp

tatlının peşinden koşan aşçının gölgesi, sonra tüm o sözler: Mukaddes, acılarla dolu, çok övülen, bakirelerin bakiresi.... Ve tüm o taşlar: Bazalt, sünger taşı, diyabaz, fosil kireç taşı, yumuşacık su mermeri... Ve tüm o şarkılarla çatlatılan camlar, şeffaf camlar, ipince üflenen camlar... Ve bakkaliye ürünleri: yarım ve çeyrek kiloluk mavi kesekağıtlarında un ve şeker. Daha sonra, birisinin adı Bismarck olan dört kedi, taze kireçle kaplanması gereken duvar, ölümüne giden Polonyalılar, birileri birilerini batırdığında verilen özel haberler, teraziden devrilen patatesler, ayak ucuna doğru daralan şey, üzerinde durduğum mezarlar, üzerinde diz çöktüğüm fayanslar, üzerinde yattığım Hindistan cevizi lifleri... Betona dökülen her şey, soğanların gözyaşlarını çeken suyu, parmaktaki yüzük ve beni yalayan inek... Oskar onun kim olduğunu sormuyor! Artık dilinde kelime kalmadı. Çünkü eskiden sırtıma yerleşip oturan, sonra kamburumu öpen şey, artık ve bundan böyle karşımda duracak:

Aşçı kadın karaydı her zaman arkamda.
Artık karşıma da geçecektir, kara.
Kelimeyi, manto gibi ters yüz eden, kara.
Kara para cinsinden ödeyen, kara.
Şarkı söylediklerinde artık şarkı söylemezken çocuklar:
Kara Aşçı Kadın geldi mi? Evet – Evet – Evet!

Ana meseleyi kâğıda dökmek için gerekli ve bir o kadar da lüzumsuz ayrıntıyı, maharetli ve sabırlı parmaklarıma ilham veren trampetim olmasaydı hatırlayamazdım. Hatta hastane bana günde üç dört saat teneke trampetimi konuşturma izni vermeseydi, ebeveynlerini bile tanıyamayan zavallı bir insan olurdum.

1900'lerin ilk yarısı. Almanya. Almanların, Polonyalıların ve diğer azınlıkların bir arada yaşadıkları bir kasaba: Danzig. Üç yaşına bastığı gün bir teneke trampet hediye edilen; çevresindeki erişkinlerin mutluluktan yoksun, karamsar, yalan ve suçla dolu, deyim yerindeyse acınası dünyasına katılmak yerine büyümemeyi "tercih eden" bir çocuk: Oskar Matzerath.

Teneke Trampet, savaş öncesindeki Danzig'den savaş sonrasındaki Düsseldorf'a uzanıyor ve büyümeyi reddeden bir çocuktan bir akıl hastanesi sakinine dönüşen Oskar Matzerath'ın gözünden hem Orta Avrupa hem de Almanya'yı, hiç olmadığı kadar çıplak bir şekilde görmemizi sağlıyor. Grass'ın klasikleşmiş romanında Oskar'ın toplumsal yozlaşmayı, teneke trampetinin vuruşları ve camı parçalayan sesiyle protestosuna tanık olacaksınız.

1959 yılında yayınlanan ve acılarla dolu bir dönemin sert bir eleştirisi olarak değerlendirilen *Teneke Trampet*, Nobel ödüllü Günter Grass'ın en bilinen romanıdır ve dünya klasikleri arasındaki değişmez yerini çok önceleri almıştır.

Yayıncı Sertifika No: 12382
ISBN 978-605-5381-75-2
9 786055 381752
online satış: www.arkadas.com.tr